

T.C
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Edebi Metnin Yorumunda Algı ve Anlama Bağlı Öznel Yaklaşım
Sorunu: Türk Şiirinde Metafor Örneği

Ebubekir Sıddık ERGÜN
(Doktora Tezi)

Danışman
Prof. Dr. Kemal YÜCE

Çanakkale
Temmuz, 2015

Taahhütname

Doktora tezi olarak sunduğum “Edebi Metnin Yorumunda Algı ve Anlama Bağlı Öznel Yaklaşım Sorunu: Türk Şiirinde Metafor Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlâk ve değerlere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

09.09/2015

Ebubekir Sıddık ERGÜN

İmza

ONAY

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim dalı Türkçe Eğitimi bilim dalı öğrencisi Ebubekir Sıddık ERGÜN tarafından hazırlanan “Edebî Metnin Yorumunda Algı ve Anlama Bağlı Olarak Öznel Yaklaşım Sorunu: Türk Şiirinde Metafor Örneği” konulu bu çalışma, jüri tarafından başarılı bulunmuş ve doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Akademik Unvan Adı Soyadı			İmza
Başkan	Prof. Dr.	Kemal YÜCE	
Üye	Prof. Dr.	Ayşe KIRAN	
Üye	Prof. Dr.	Aziz KILINÇ	
Üye	Doç. Dr.	Çavuş ŞAHİN	
Üye	Doç. Dr.	Ferhat ENSAR	

Tez No : 10086485
Tez Savunma Tarihi : 09.07.2015

Onay
Doç. Dr. Salih Zeki GENÇ
Enstitü Müdür V.
11.09.2015

Önsöz

Eğitimin en kapsamlı amacı bütüncül bir donanıma sahip insan yetiştirmektir. Yığınlaşmanın içinde insanın kendisi olmayı yitirmeye başladığı 21. yy'da, insanın biricik ve yegane ufkunun yine kendisi olduğu gerçeğinden hareketle özne oluşunun farkındalığını oluşturmak eğitimin de amaçlarından biri olmuştur. İnsan en açık bir biçimde, kendi irade ve niyetselliğine bağlı edimleri ile kendi öznelliğini ortaya koymaktadır. Öznelliğin bu yapısı bilişsel, estetik, ahlaki birçok boyutu içermektedir.

Fakat kesin olan şudur ki, insanın öznelliğine dair en güçlü yönü, bakış açısı ve kararlılığıdır. Bütünüyle, insanın ürettiği fikir ve sanat yapıtları da, yıkım ve felaketleri de bu yönünün ürünüdür. Dolayısıyla öznelliğin nasıl bir zeminde gelişeceği en önemli sorudur. İkinci olarak öznellik, farklılıkların özgünlüğü olmakla beraber ayrışma değildir. Ayrışacak noktalardan çok, insanın, birleşeceği ortak zeminlere ihtiyacı olduğu açıktır. Bu bağlamda kendine özgü bireysel farklılıkları her anlamda özgünlük haline getirebilecek beceriyi insana kazandırmak eğitimin görevidir.

Postmodern düşüncenin, özne anlayışı, özenin gerçek, bilişsel, sosyokültürel ve psikolojik varlığı ile sorgulanmalıdır. Öznelliğin bu boyutlarını içermeyen eğitim sistemi, öznelliğin, farklı postmodern gerekçelerin manipülasyonu ile tasfiye edilmeye açık hale gelmesine neden olmaktadır.

Öznellik, felsefi olarak üzerinde oldukça fazla durulan bir kavram olmasına karşın dilbilimsel olarak henüz yeni bir kavramdır. Bilişsel ve Dilbilimsel boyutları da içeren öznelliğin bu bağlamda tam olarak bir betimlemesinin yapıldığını ifade etmek güçtür. Ancak batıda Kuroda (1973), Lyons (1977), Banfield (1982), Nuyts (2001), Smith (2003) gibi dilbilimcilerin öncü çalışmalarıyla, öznelliğin dilbilimsel olarak, özellikle kiplik ve kanıtsallık bağlamında belli bir çerçeveye kavuştuğu ifade edilebilir.

Yerli literatürde, öznelliğin dilbilimsel boyutunu ele alan çalışmaların çok az ve yetersiz olduğu görülmektedir. Edebi metinler üzerinde öznellik ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalarda öznelliğin daha çok, sosyolojik ve felsefi kuramlar çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Dilbilimsel olarak öznellik ilk defa Uzun (2010) tarafından yapılan çalışmada betimlenmeye çalışılmıştır. Bu açıdan, Türkçe için öznelliğin dilsel boyutunu betimleyen başlıbaşına kuramsal çalışmaların yapılması büyük bir ihtiyaç olarak görünmektedir. Çünkü metindilbilimin en önemli unsurlarından olan söylem çözümlemesinin öznellikten bağımsız düşünülemeyeceği açıktır. Bu bağlamda, Türkçe kipliklerin semantik boyutlarıyla beraber dilsel öznellik açısından sahip olduğu/olmadığı gramatik özelliklerinin betimlenmesi gerekmektedir.

Bu araştırmada öznellik temelde algı, anlama ve yorumlama olmak üzere üç temel süreci içerdiği varsayımından yola çıkılmıştır. Bu temel süreçlerin her yönüyle betimlenmesi bireyin öznel yetkinliğini elde edebileceği eğitim süreçlerinin geliştirilmesine de katkı sağlayacaktır. Bu düşünceden hareketle edebiyat dersinin doğal bileşeni olan estetik boyutunu da dikkate alarak, öznelliğin sözel malzemeye dönük estetik algı boyutunun nasıl betimlenebileceği bu araştırmanın temel problemini oluşturmuştur. Öznellik ile ilgili yerli ve yabancı alanyazın tarandıktan, gerekli çeviriler yapıldıktan sonra öznelliğin sözel materyale dönük estetik bilişsel boyutunu betimleyecek Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normları Uygulaması tasarlanmıştır. Bu uygulamada edebi metinlerin sanatsal nitelik taşıyan en küçük söz yapıları olan metaforların (bilişsel olarak) algı boyutunda, okur (öğrenci) öznelliği açısından nasıl bir görünüme sahip olduğunu betimlemek amaçlanmıştır.

Okura (öğrenciye) yönelik ve birçok edebi metni içeren bir uygulama yapmanın imkansızlığı nedeniyle edebi metnin bilişsel boyutunu betimlemek için bu araştırmada, şiirsel metinlerden seçilen metaforları içeren bir uygulama tasarlanmıştır. Bu uygulama için 26 şairin ulaşılabilen tüm şiirleri taranarak en az iki en fazla altı kelimeyi içeren 5046 şiirsel

imgeden oluşan bir metafor envanteri çıkarılmıştır. Bu envanterden, oluşturulan bir uzman gurubu tarafından seçilen 101 şiirsel imge Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normları uygulaması adı altında, öznenin bilişsel boyutunu betimlemek amacıyla somutluk, anlamlılık, imgelem faktörleri bazında 500 öğrenciye uygulanmıştır. Elde edilen nicel veriler ayrıntılı analize tabi tutularak metaforların somutluk, anlamlılık ve imgelem değerleri ile ilgili bulgular tablolarla açıklanmıştır. Ayrıca sözkonusu uygulamaya ek olarak yine aynı amaçla 100 öğrenciye şiirsel imgelerin çağrışım değerleri sorularak bir çağrışım seti oluşturulmuştur. Bu uygulamayı destekleyecek ve imgelem normlarının bir ayağını oluşturan Çağrışım seti uygulaması ile estetik algının estetik yargı boyutu hakkında bize fikir veren iki farklı bellek testi tasarlanmış ve uygulanmıştır.

Anlama ve yorumlama boyutunda da, dilsel ve bilişsel anlamda öznel yaklaşımı destekleyici bir deneysel uygulama tasarlanmıştır. Son olarak araştırma kapsamında, şiirleri üzerinde çalışılan şairlerin, şiirlerindeki imgeleri oluştururken en fazla hangi kelimeleri kullandıklarının, yazar öznenin hakkında en azından küçük bir fikir verebileceği düşüncesinden hareketle, çalışma kapsamındaki şiirsel imgeler üzerinde kelime sıklığı çözümlemesi yapılmıştır.

Sonuç bölümünde, yukarıda anlatılan birbirinden farklı uygulamalarda elde edilen nitel ve nicel verilerin dilsel öznellik kavramını bilişsel, dilbilgisel ve anlambilimsel olarak açıklama ve betimleme bakımından hangi sonuçlara ulaştırdığı tartışılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında çok insanın değerli katkıları olduğunu ifade etmem gerekiyor. Başta danışmanım sn. Prof. Dr. Kemal YÜCE'ye, yol göstericiliği için şükran borçluyum. Daha sonra, tezimin şekillenmesinde fikirleri ve cesaretlendirici konuşmalarıyla önemli pay sahibi olan değerli hocam Prof. Dr. Ayşe Eziler KIRAN'a teşekkür ve minnet borçluyum. Tezimde kendi çalışmasında geliştirdiği 'Dilsel Öznellik Sunumu' modelini kullanmama izin verme nezaketi gösteren sn. Prof. Dr. Gülsün Leyla UZUN hocama

teşekkür borçluyum. Zaman ayırıp tezimle ilgili sorularımı cevaplayan ve hatalarımı gösteren sn. Prof. Dr. İclal ERGENÇ hanımefendiye teşekkür ediyorum. Tez kapsamındaki bilişsel uygulamalarla ilgili bana yol gösteren ve Türkçe Kelime Normları adlı çalışmasındaki modelini kullanmam konusunda izin veren ve çalışmasını benimle paylaşan Prof. Dr. Ali TEKCAN hocama çok teşekkür ediyorum.

Tezimin kuramsal çerçevesini belirleme sürecinde uzun felsefi tartışmalara girdiğimiz ve bu tartışmalardaki fikirleriyle bana yol gösteren sn. Yard. Doç. Dr. Ahmet Sait SICAK'a teşekkürü borç biliyorum. Tez kapsamındaki uygulamaların tasarlanmasında fikirlerinden faydalandığım, verilerin analizi aşamasında, ne kadar yetkin bir akademisyen olduna tekrar şahit olduğum ve bana tükenmez bir sabırla bu süreçte katlanan sn. Yard. Doç. Dr. Ahmet ARSLAN'a minnet ve şükran borçluyum. Çalışmamın en yoğunlaştığı dönemde imdadıma yetişen büyük bir beceri ve özveri ile tezimin grafik, tablo ve şekillerini düzenlememde emeği geçen sn. Gökçen GÖÇEN'e teşekkür ederim. Bunun dışında adını anamadığım, sevgili öğrencilerime ve katkısı olan herkese teşekkür ederim.

Son olarak tez sürecinde zamanlarından alarak çalıştığım, gözlerimin nuru sevgili kızlarım Meliha ve Berna'ya ve oğullarım Talha'ya ve Hamza'ya babalarına gösterdikleri anlayış için teşekkür ederim. Buradaki en son ve anlamlı teşekkürü hayatıma her şeyiyle değer katan, sabrı, ilgisi ve sevgisiyle kuşatan sevgili eşim Saliha Rana hanımefendiye yapmak ve bu çalışmayı ona ithaf etmek istiyorum.

Özet

Edebi Metnin Yorumunda Algı ve Anlama Bağlı Özne Yaklaşım Sorunu: Türk

Şiirinde Metafor Örneği

Edebiyat, dil ve anlatım eğitiminin hem dil hem estetik boyutu içerdiği düşüncesinden hareketle bu araştırma öznelğin, estetik sözel malzemeyi önce algılamada, sonra, anlama ve yorumlamadaki görünümünü bilişsel ve dilbilimsel olarak betimlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla araştırmada aşağıdaki soruların cevapları aranmıştır.

1. Edebî metnin semantik yapısını oluşturan metaforlar bilişsel bir algı sürecine bağlı olarak ölçülebilir mi? Bu ölçme imgeden metafora giden sürecin betimlenmesinde anlamlı bir ilişki ortaya koyabilir mi?

2. Şiirsel metaforlar imgelem, somutluk ve anlamlılık değişkenlerine verilecek değerlere göre ölçüldüğünde hangi değişkenler arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkar? Bu ilişki metaforları, algı boyutunda, öznelliklerarası ortak bir tematik anlam eksenine veya merkezine konumlandırmaya imkan tanıyabilir mi?

3. Okur (öğrenci) öznelği bilişsel olarak, şiirsel metaforlar için oluşturulacak çağrışım seti modeliyle betimlendiğinde metaforlara verilecek çağrışım seti verileri ortak veya semantik yakınlık içeren bir tematik anlam eksenine konumlandırılabilir mi?

4. Şiirsel imgelerin bellekteki kodlanışında estetik beğeniye dayalı hangi öznel sebepler olabilir?

5. Estetik algı ve imgenin anlamlandırılması konusunda belli bir eğitime tabi tutulan alımlayıcının edebî metin karşısındaki tutumu ve yaklaşımı (yorumu) nasıl değişmektedir?

6. Metni yaratan yazar, dönem ve metnin özelliklerine bağlı nedenleri içeren belirli bir eğitim sürecine tabi tutulan öğrencinin (okur) bir şiirsel metne yaklaşımında sanatsal alımlamasının yetkinleşmesi açısından dilsel boyutta nasıl bir değişim gözlenir?

Edebi metinlerin estetik değer taşıyan en küçük söz birimi imgeler (metaforlar)dır. Edebi metne dair öznelliğin, önce, algı boyutundaki görünümünü betimleyebilmek amacıyla 1930-2000 arasındaki 26 şairin şiirlerinden çıkarılan 5048 şiirsel imge içinden seçilen 101 imgenin, somutluk, anlamlılık, imgelem ve çağrışım seti faktörlerine göre değerlendirildiği Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normları Uygulaması yapılmıştır. Bu uygulamaya yönelik metaforlardan oluşan sözel malzeme 26 şairin ulaşılabilen tüm şiirleri tek tek taranmak suretiyle oluşturulmuştur. Daha çok şairlerin toplu şiirlerinin basılı örneklerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bu uygulamayı destekleyecek şekilde, ayrıca, estetik duygunun bilişsel boyutundaki Bilişsel Öznellik Faktörlerini betimlemek amacıyla, Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçülmesi uygulamasına katılan öğrencilerden iki ayrı guruba bellek testi uygulanmıştır.

Öznelliğin anlama ve yorumlamadaki dilsel görünümünü betimleyebilmek amacıyla Özel Yaklaşımı Desteklenmesine Yönelik Deneysel bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Öğrenci (okur) öznelliğinin yorumlama düzeyinde betimlenmesine yönelik bu uygulamanın, yanında sanatçı (yazar) öznelliğinin şiirsel metne yansıyan yönünü betimlemeye yönelik olarak ise, 5048 şiirsel imgenin sıklık analizi yapılmıştır.

Abstract

Depending on the Perception and the Meaning, Subjective Approach Problem in

Review of the Literary Text: Metaphor example in Turkish Poetry

In review of the idea that literature, language and expression training include both language and esthetic dimension, this research; aims to describe the appearance of the subjectivity of the aesthetic verbal material, first in comprehension, than in reviewing, as cognitive and linguistic. For this purpose, the research has been sought for answers to the following questions:

1. Can ‘metaphors that make up the semantic structure of the literary text’ be measured, depending on the cognitive perception processes? Can this measurement demonstrate a significant relationship, in delineating the process en route from the imagery to the metaphor?

2. In which variables we see a significant relationship, when poetic metaphors, measured by the value to be given to imagination, concreteness, and meaningfulness?

Can this relationship enable metaphors positioning towards a ‘common thematic meaning axis’ or the center, between subjectivities, in perception dimension?

3. When identified with association set model to be formed for poetic metaphors, can reader (student) subjectivity; as cognitive; ‘associations set data’ to be given to the metaphors, be positioned towards ‘meaning axis’ that includes a common or semantical closeness?

4. Which subjective reasons we could list for the coding of the poetic imagery in memory, depending on the aesthetic liking?

5. How a receptive, whom exposed to a certain training change his or her attitude and approach (interpretation) towards a literary text in concept of conceptualizing the aesthetic perception and imagery?

6. What kind of a transformation is observed in literary dimension, of a student (reader) whom exposed to a certain training in terms of being component to artistic receptive, his/her approach towards poetic text, or an author creating the text, including the reasons depending on the period and the text?

The smallest word unit of the literary texts, bearing aesthetic value, are the imagery (metaphors). ‘Poetic Imagery Norms Application Outside the Context’ application is applied, depending on the concreteness, relevance, imagination and association sets of factors of 101 imagery picked up from 5048 poetic imagery drawn from the poems of 26 poets between the years of 1930 and 2000, first in order to describe the appearance of the perception of size of ‘the subjectivity about the literary text’. The material, consists of verbal metaphor for this application, is formed by scanning all accessible poems of the 26 poets one by one. Moreover, the study tried to reach the printed samples of poems of the poets in collective.

Furthermore, in order to delineate the Cognitive Subjectivity Factors in cognitive dimensions of the aesthetic feeling, in a way to support this practice; a memory test has been applied to two groups consist of the students whom attended the practice of the measurement of the poetic imagery norms outside the context.

In order to delineate the linguistic appearance in understanding and interpreting of the subjectivity, an experimental practice has been executed in terms of supporting the subjective approach.

Besides this practice that aims to delineate student (reader) subjectivity in level of interpretation, a frequency analysis of 5048 poetic imagery has been conducted in order to delineate the aspects of the artist (writer) subjectivity, reflected towards poetic text.

İçindekiler

Onay	i
Önsöz.....	ii
Özet	vi
Abstract	viii
İçindekiler.....	x
Tablolar Listesi.....	xiv
Şekiller Listesi.....	xvi
Kısaltmalar Listesi.....	xvii
Bölüm I: Giriş.....	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	7
Araştırmanın Önemi	9
Araştırmanın Sınırlılıkları	10
Varsayımlar	12
Tanımlar	13
Bölüm II: Alanyazın.....	18
Bilişsel Olarak Öznellik	18
Algı Kavramı	18
Algının Öznel Yapısı	22
Metin Algısı.....	39
Anlamsal Kategori ve Anlam Organizasyonu	40
Metin Algısında Bilişsel Özneliğin Oluşumu: Fonolojik (Sesbilgisel) Farkındalık.....	42
Metin Algısında Okuma Uzunluğu Etkisi: Okuma Ölçüm Aralığı	44
Cümle Düzeyinde Metin Algısı ve Semantik Kurgu	45
Metin Düzeyinde Tematik Anlam Merkezi ve Tematik Anlam Eksenini	50
Metin Algısının Öznel Yapısı	52
Edebi Metin ve Algı.....	59
Estetik Algı.....	61
Estetik Eğitimi	66
Estetik Algının İlk Aşaması: İmge Kavramı.....	70
Estetik ve Öznellik.....	77
İmgelemin Öznel Yapısı	82
İmgelemin Yetisinin İlk Ürünleri: Arketipler	84

Metafor Kavramı.....	88
Dilbilimsel Öznellik	89
Öznellik Kiplikleri (Modality).....	92
Bakış Açısı.....	93
Yorum ve Kanıtsallık.....	94
Zihinsel Durum (Mental State) Yüklemeleri.....	96
Anlam ve Öznellik	97
Anlam ve Anlak.....	97
Felsefi Terim Olarak Anlam.....	100
Dilbilimsel Terim Olarak Anlam.....	100
Edebiyat Terimi Olarak Anlam	102
Öznellik Terimi Olarak Anlam.....	102
Anlam Kavramı Üzerindeki Uzlaşımsızlık.....	103
İdeci Anlam ve Öznellik.....	107
Zihinci (İdeci, Öznelci) Anlam Yaklaşımı	109
Anlamın ‘Gönderge’si (Reference) ve Öznellik.....	113
Referans (Gönderge) Kavramı	113
Anlamın Kesinliği.....	114
İsimler ve Nesnelerin Göndergesel İlişkisi	115
Cümlelerin Göndergesi	115
Cümlelerin Göndergesel ve Nesnel Yorumu	116
Edebî Metinlerin Göndergesel Anlamı ve Öznellik.....	117
Mantıkçı Pozitivizm’de Göndergesel Anlam ve Metafizik Öznellik	118
Göndergesel Anlamda Mantıksal Dilbilgisi ve Öznellik	119
Davranışçı Anlamda Nesnellik ve Öznellik	125
Etki Tepki Teorisine Göre Anlam.....	125
Davranışçı Anlam Yaklaşımı ve Edebi Metnin Anlamı	126
Quine ve Nesnel Davranışçılık	127
Varlıkların Genel Kategorileri ve Anlam	129
Anlamın Kategorik İfadeleri (Dolaylı gösterim- Dolaysız gösterim).....	130
Genel Varlık Kategorilerinin Gerçek Dışı Olması.....	132
Davranışçı Anlamın Nesnelliği ve Edebi Metnin Öznelliği	133
Varlıkbilimsel Deneyciliğin Mutlaklığı İçinde Metafor Kavramı	135
Pragmatik Anlam ve Öznenin Niyetselliği (İntention).....	137

Bölüm III: Yöntem	144
Araştırmanın Modeli	148
Çalışma Grubu.....	156
Veri Toplama Araçları	158
Verilerin Toplanması.....	158
Doküman İncelemesi	159
Karma Model Uygulaması.....	159
Hazırlık Aşaması.....	159
Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçümü Uygulaması	161
Şiirsel İmgelerin Bellekte Kodlanışının Estetik Algıya Dayalı Nedenlerini Betimlemeye Yönelik Hatırlama Testi.....	162
Öznel Yaklaşımın Desteklenmesine Yönelik Deneysel Uygulama	163
Kullanım Sıklığı	163
Verilerin Analizi.....	164
Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçülmesi Uygulamasının Veri Analizi	164
Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Çağrışım Seti Verilerinin Analizi.....	165
Bellek Testine İlişkin Verilerin Analizi.....	166
Öznelliğin Desteklenmesine Yönelik Deneysel Uygulama Verilerinin Analizi	167
Şiirsel İmgelerin Kelime Sıklığına İlişkin Yapılan Analiz.....	168
Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği	168
Bölüm IV: Bulgular.....	171
Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçülmesi Uygulamasına İlişkin Bulgular	171
Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normları Uygulamasına İlişkin Şiirsel İmgelerin Somutluk Bazındaki Sıklık Analizi Sonuçları.	171
Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normları Uygulamasına İlişkin Şiirsel İmgelerin Anlamlılık Bazındaki Sıklık Analizi Sonuçları	174
Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normları Uygulamasının İmgelem Bazındaki Sıklık Analizi Sonuçları.....	177
Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçülmesi Uygulamasında Metaforların Somutluk, Anlamlılık ve İmgelem Faktörlerine Göre Aldığı Değerlerin Frekans Dağılımına İlişkin Bulgular.....	180
Şiirsel İmgelerin Bellekte Kodlanışının Dilsel ve Estetik Öznellik Faktörlerini Betimlemeye Yönelik Bellek Testi Analiz Sonuçları (1. Grup uygulamadan hemen sonra)185	

Şiirsel İmgelerin Bellekte Kodlanışının Dilsel ve Estetik Öznellik Faktörlerini Betimlemeye Yönelik Bellek Testi Analiz Sonuçları (2. Grup uygulamadan 2 gün sonra)204	
Çağrışım Seti Uygulamasının Ayrıntılı Analizine İlişkin Bulgular	224
Öznel Yaklaşımın Anlama ve Yorumlama Düzeyinde Desteklenmesine Yönelik Deneysel Uygulamanın Sonuçlarına İlişkin Bulgular	229
Şiirsel İmgelerin Kelime Sıklığı Analizine İlişkin Bulgular	237
Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler	244
Tartışma ve Sonuç	244
Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçülmesi Uygulamasına İlişkin Tartışma Ve Sonuç	244
Öznel Yaklaşımın Desteklenmesine Yönelik Deneysel Uygulamaya İlişkin Tartışma Ve Sonuç	253
Kelime Sıklığı Analizine İlişkin Tartışma ve Sonuç	256
Öneriler	258
Kaynakça	260
Ekler	274
Ek-A 10 Uzman Tarafından Yapılan Değerlendirmede Seçilen İlk 101 İmge	275
Ek-B Uzman Değerlendirme Formu Örneği	278
Ek-C Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normları Uygulamasında Kullanılan Öğrenci Ölçüm Formu Örneği	279
Ek-D Bağlam Dışı Yönerge	280
Ek-E Çağrışım Seti Örneği	281
Ek-F Bellek Testi Yazılı Örneği	282
Ek-G Deneysel Uygulamanın Ön Test Örneği (Kontrol Grubu)	282
Ek-Ğ Deneysel Uygulamanın Son Test Örneği (Deney Grubu)	283
Ek-H Uygulama Kapsamında Çalışılan Şiirler ve Şiirlerin Ait Olduğu Şairlerin Listesi	283
Ek-I Her Şiirsel İmge İçin Somutluk, Anlamlılık, İmgelem Sıklıklarını Gösteren Ayrıntılı Analiz Tablosu	303
Ek-İ Çağrışım Setinin Semantik Analiz Tablosu	338
Özgeçmiş ve İletişim Bilgileri	536

Tablolar Listesi

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa
Tablo 1	Araştırmada Yapılan Uygulamaların ve Kullanılan Modellerin Özet Tablosu	150
Tablo 2	Veri İşleme Özeti	169
Tablo 3	Güvenirlilik İstatistiği	170
Tablo 4	Şiirsel İmgelerin Somutluğu	171
Tablo 5	Şiirsel İmgelerin Anlamlılığı	174
Tablo 6	Metaforların İmgelemi	177
Tablo 7	Şiirsel İmgelerin Somutluk, Anlamlılık ve İmgelem Puanlarına Göre Sınıflar İçin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları	182
Tablo 8	Somutluk, Anlamlılık, İmgelem Değerlerinin Korelasyon Analizi Bulguları	183
Tablo 9	Somutluk, Anlamlılık ve İmgelem Faktörleri Bazında Şiirsel İmgelerin Cinsiyete Göre T Testi Analiz Sonuçları	184
Tablo 10	(1. Grup) Kız ve Erkek Öğrencilere Hatırlanan Şiirsel İmgelerin Göre Dağılımı	185
Tablo 11	(1. Grup) Şiirsel İmgelerin Hatırlama Göre Cinsiyet Bazında Sayısal Dağılımı	187
Tablo 12	(1. Grup) Şiirsel İmgeler Bazında Bilişsel Öznellik İşlemlerinin Türüne Göre Tüm Öğrenciler Bazında Ayrıntılı Sayısal Analizi	188
Tablo 13	Öğrencilere Göre Ayrıntılı Sayısal Analizi	190
Tablo 14	(1. Grup) Şiirsel İmgelerin Hatırlanmasında Bilişsel Öznellik Faktörlerinin Erkek Öğrencilere Göre Ayrıntılı Sayısal Analizi	192
Tablo 15	(1. Grup) Hatırlama Edimi Esnasında Bilişsel İnşa İşlemiyle Yeniden Kurgulanan İmgeler	194
Tablo 16	(1. Grup) Erkek Öğrenciler Bazında Eksik Hatırlanan Şiirsel İmgelerin Ayrıntılı Nitel Analizi	195
Tablo 17	(1. Grup) Kız Öğrenciler Bazında Şiirsel İmgelerin Ayrıntılı Nitel Analizi	197
Tablo 18	(1. Grup) Kız ve Erkek Öğrenciler Bazında Şiirsel İmgelerin Bellekte Estetik Yargı Oluşturmada Etkili olan Bilişsel Nedenlerin Ayrıntılı Nitel Analizi	200
Tablo 19	(2. Grup) Hatırlanan İmgelerin Kız ve erkek Öğrencilere Göre Sayısal Dağılımı	204
Tablo 20	Şiirsel İmgelerin Hatırlama Türüne Göre Cinsiyet Bazında Sayısal Dağılımı (2. Grup)	206
Tablo 21	(2. Grup) Hatırlama Performansının Şiirsel İmgelerde Tüm Öğrenciler Bazında Ayrıntılı Sayısal Analizi	207

Tablo 22 (2. Grup) Hatırlama Eylemi Sırasında Bilişsel İnşa İle Yeniden Kurgulanan İmgeler	208
Tablo 23 (2. Grup) Şiirsel İmgelerin Hatırlanmasında Bilişsel Öznellik Faktörlerinin Kız Öğrencilere Göre Ayrıntılı Sayısal Analizi	209
Tablo 24 (2. Grup) Hatırlama Performansının Şiirsel İmgelerde Erkek Öğrencilere Göre Ayrıntılı Sayısal Analizi	211
Tablo 25 (2.Grup) Erkek Öğrenciler Bazında Eksik Hatırlanan Şiirsel İmgelerin Ayrıntılı Nitel Analizi	213
Tablo 26 (2. Grup) Kız Öğrenciler Bazında Eksik Hatırlanan Şiirsel İmgelerin Ayrıntılı Nitel Analizi	216
Tablo 27 (2. Gurup) Kız ve Erkek Öğrenciler Bazında Şiirsel İmgelerin Bellekte Kodlanışının Ayrıntılı Nitel Analizi	219
Tablo 28 Çağrışım Setinin Ortak Tematik Düzlem Analizi	226
Tablo 29 Kontrol Grubu Öğrencilerinin Kurduğu Cümlelerin İfade Ettiği Gerçeklik Durumlarına Göre Ön Test ve Son Test Dağılımı	230
Tablo 30 Kontrol Grubu Öğrencilerinin Kurduğu Cümlelerin İfade Ettiği Gerçeklik Durumlarının Sorulara Göre Ön Test ve Son Test Dağılımı	231
Tablo 31 Kontrol Gurubu Öğrencilerinin Kurduğu Oluntusal Cümlelerin Olay (Eylem-Durum) Türlerine Göre Dağılımı	231
Tablo 32 Sorumlu Kaynak Gönderiminin Kontrol Gurubu Öğrencilerinin Kurduğu Cümlelere Göre Dağılımı	232
Tablo 33 Deney Grubu Öğrencilerinin Kurduğu Cümlelerin İfade Ettiği Gerçeklik Durumlarına Göre Ön Test ve Son Test Dağılımı	233
Tablo 34 Deney Grubunun Sorulara Göre Ön Test-Son Test Dağılımı	234
Tablo 35 Deney Gurubu Öğrencilerinin Kurduğu Oluntusal Cümlelerin Olay (Eylem-Durum) Türlerine Göre Dağılımı	235
Tablo 36 Sorumlu Kaynak Gönderiminin Deney Gurubu Öğrencilerinin Kurduğu Cümlelere Göre Dağılımı	236
Tablo 37 Yazar Öznelliğini Betimlemeye Yönelik Şiirsel İmgelerin Kelime Sıklık Analizi	238

Şekiller Listesi

Şekil Numarası	Başlık	Sayfa
Şekil 1.	Şiirsel İmge Oluşturmada Şairler Tarafından En Sık Kullanılan Kelimeler.....	238
Şekil 2.	Şiirsel İmgelerin Anlamlılık ve İmgelem İlişkisini Gösteren Saçılım Tablosu ..	246
Şekil 3.	Şiirsel İmgelerin Somutluk ve Anlamlılık İlişkisini Gösteren Saçılım Tablosu.	247
Şekil 4.	Şiirsel İmgelerin Somutluk ve İmgelem İlişkisini Gösteren Saçılım Tablosu....	248

Kısaltmalar Listesi

Alm.: Almanca

ANOVA: Analysis Of Variance

ATS: Algısal Temsil Sistemi

Bkz.: Bakınız

Çev.: Çeviren

E.T.: Erişim tarihi

Ed.: Editör

f.: fiil

Fr.: Fransızca

İng.: İngilizce

i.: İsim

Lat.: Latince

Osm.: Osmanlıca

Sf.: Sıfat fiil

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

TDK: Türk Dil Kurumu

ULAKBİM: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi

Vb.: Ve benzeri

Vd.: Ve diğerleri

Yay.: Yayınları

Yy.: Yüzyıl

z.: Zarf

Bölüm I: Giriş

20. yüzyılın ilk yarısından itibaren klasik ve modern kalıpların ve kuralların ciddi biçimde sarsıldığı ve değiştiği gözlenen bir gerçektir. Önceki çağlara ait değer yargıları, kurallar, bilimsel yöntemler yeni bilimsel gelişmeler doğrultusunda farklı eksenlere kaymaktadır. Bu yeni çağa, modern mirasın üzerinde yükselen postmodern çağ adı verilmiştir. Modern dönemin olgucu, kuralcı, tek doğrular üzerine kurulu mantığı tersine dönerek müphem, muhtemel, çoğulcu bir karaktere bürünmektedir. Bu değişim kendini II. Dünya savaşıdan sonra sanat ve edebiyat alanında da göstermektedir. Artık sanatın ve edebiyatın klasik estetik kalıpları ve kuralları belirleyiciliğini yitirmiş, sanatın anlamı her hal ve imkan dairesinde nominal algı ve zevklerin en ham halinden en kolaj ve melez haline kadar genişletilmiştir. Sanat eseri kimerik¹ ve belli bir zemine oturmayan niteliğiyle çok talep ve arzu edilen özelliği ile ayırt edilir olmuştur.

Sanat anlayışı için geçerli olan bu yeni konsept, sanat eserinin alımlayıcısı ve ona değer yükleyen muhatap olarak bireyin konumunun daha da ön plana çıkmasına yol açmıştır. Bu bağlamda bireyselliğin en belirgin özelliği olan öznellik yeniden ve çok çeşitli taraflarıyla inceleme ve araştırmalara konu olmaya başlamıştır. Postmodern tartışmaların hemen hepsinde, sosyoloji, psikoloji, felsefe, tarih, hermenötik, dilbilim vd. alanlarda, postmodern kimliğin en belirgin özelliklerinden biri olan çoğulculuk kavramının yanında öznenin ve öznelliğin ön plana çıktığı, bu kavramların konumunun tartışmaların odak noktalarından biri olduğu görülmektedir.

Problem Durumu

Postmodern sanat anlayışının çok değişken ve belli karakteristik özelliklerle belirlenemeyen çerçevesine kuşkusuz edebî metinler de dâhil edilebilir. Edebî metnin, artık

¹ Kimerik kavramı bir tıp terimi olarak deri ile kan DNA'larının uyumsuzluğu anlamına gelir. Yani beden dokuları ile kan hücrelerinin uyumsuzluğudur. Biz burada bu terimi, edebiyat sosyolojisinde bir sanatçının veya eserinin, ait olduğu ve beslendiği toplumun, çağın değer yargılarıyla yaşadığı, bilinçli bir uyumsuzluk anlamında kullanıyoruz. Bu kavrama, bilincin öznel dokusunun, ait olduğu toplumun normatif doku yapısıyla olan uyumsuzluğu da denebilir.

belli bir türün çerçevesi içinde kolaylıkla betimlenemeyecek bu yeni yüzü, edebî metni anlama ve yorumlamada da eski anlama ve yorumlama yöntemlerini de belli ölçüde yetersiz bırakmıştır. Çeşitli türlerin birbiri içine geçtiği, soyut ve metaforik (eğretilemesel) yapının yer yer söz sanatlarının sınırlarını aştığı, okurun okuma ve yorumlama sürecinde etkin olarak metne dâhil olduğu bir nevi metnin yeniden üretilmesi sürecinin gerçekleştiği postmodern edebî metinler didaktik ve genelleyici yöntemleri aşarak daha dilsel yapıdan başlayarak semantik yapıya uzanan oradan hermönetik bir yoruma uzanan daha öznel, üretici-yaratıcı bir eksene yaklaşmıştır. Edebî metnin eleştirisi ve yorumu da postmodern dönemde yazar, eser, dönem gibi genelleyici persektiften ayrılarak artık daha fazla sözbilim, göstergebilim, edimbilim, bilişsel psikoloji gibi bilim dallarında öne çıkan öznellik, dilsel öznellik, öznelliklerarasılık, metinlerarasılık gibi bakış açılarıyla daha girift bir mahiyet kazanmıştır.

Edebî metin doğası gereği hem estetiğin hem dilin ilgi alanına girer. Dil her toplumun ortak ifade vasıtası olmasına karşın estetiğin öznel duyarlıklara, bilgi birikimlerine daha açık bir alan olduğu bilinen bir gerçektir. Her ikisinin özelliklerini taşıyan edebî metin, yorumlama düzeyinde hem alımlayıcı duyarlılığı hem belirli bir düzeyde dilsel yetkinliği gerektirmektedir. Bu durum sadece edebî metin yazarı için değil onu alımlayan, deneyimleyen okur için de geçerlidir. Edebiyatın ve estetiğin her dönemde değişen zevk ve değer ölçütleri, estetik veya edebî bir eseri bu yeni ölçütleri içinde alımlayabilecek ve yorumlayabilecek bir yetkinliği edinmesini gerektirmektedir. İletişim araçlarının hayatın her alanında etkin bir biçimde yer alışı bireysel algı ve yetkinlikleri, sağladığı bildirişim ortamıyla belli ölçüde geliştirse de oluşturduğu bağımlılık dilin varoluşsal alanında bireyin kendini konumlandırmasını ve ifade etmesini sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla edebî metni alımlama ve yorumlama eyleminde dilin hakim unsur olduğu düşünce alanı görsel imgeler, simgeler ve bunların taşıdığı göndergelerle işgal edilmektedir. Böylece modern birey dili

gündelik iletişim aracı olarak sınırlı bir biçimde kullanırken açık kalan düşünce alanı iletişim araçlarının manipülasyonlarına açık hale gelmektedir. Bu haliyle modern birey daha bireysel ve özel olanı talep eden ama bireyselliğini kendi düşünce dünyasına dışardan etki eden faktörlerin güdümünde yapılandıran çelişik duygular içinde olabilmektedir.

Özellikle son yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren postmodern estetik, ilk yarısından itibaren de postmodern edebiyat anlayışı yaygınlaşmaya başlamasıyla estetik ve edebiyat kendi içerisinde bütüncül klasik yapılardan parçalı çoğulcu müphem bir karaktere doğru evrilmeye başlamıştır. Bu çok parçalı kolaj kimlik, ortak estetik kalıpların dışına çıkarak yazar ve okur bilincinin belirsiz (müphem) ve daha soyut öznel alanlarına konumlanarak anlam kazanmaya başlamıştır. Bu olgudan hareketle edebî metnin anlamlandırılması ve yorumlanması eyleminin, kurumsal bilginin yanı sıra dilin ve bireyin psikolojik, bilişsel boyutlarını da içine alacak kuşatıcılıkta olması gerektiği söylenebilir.

Bununla birlikte edebiyat eğitiminin içeriğinde edebî metni alımlama ve değerlendirmede yetkinlik kazandırmaya yönelik edinimlerin yeteri kadar yer bulamadığına da değinmek gerekir. 2005 yılında yenilenen Dil ve Anlatım dersiyle beraber Edebiyat dersi müfredatının içeriğinde dilbilimsel, metindilbilimsel yaklaşımlara yer verilmekle ve metin açısından zengin bir içerik oluşturulmakla beraber, söz konusu müfredat doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarında, metinlerin işlenişine yönelik oluşturulan etkinliklerde ve metni anlama ve yorumlama sorularında yöntemsel eksiklikler olduğu görülmektedir. Etkinlikler öğrenciyi edebî metni bilişsel aşamalarla kavramaya, estetik bir farkındalık oluşturmaya ve öznel yaklaşımıyla metni değerlendirmeye hazırlanmaktan ziyade, ya bir dersin içeriğini açacak bilgi yükünü edinmeye yönelten ya da yine dersin içerik ve süresini açacak tartışmalara yönelten bir görünüm arz etmektedir. Dolayısıyla burada başlıca iki temel sorun ortaya çıkmaktadır.

İlk sorun, dersi işleyecek öğretmenler dilbilimsel yöntem ve kavramları özümseyecek bir eğitimden geçemedikleri için ve ülkemizde dilbilim terimleri üzerinde henüz bir uzlaşma sağlanamadığı için dersi uygulamada kendi bildikleri geleneksel yöntemle işlemeye devam etmektedir. İkinci sorun dersin içeriğini ve süresini aşan etkinlikler uygulanabilirlikten uzak oldukları için öğretmenler bu etkinlikleri kısmen uygulamakta veya hiç uygulamadan yapacakları sınava yönelik kendi tasarladıkları biçimde dersi işlemektedir. Dolayısıyla bu durum öğretmenlerin teorik ve pedagojik anlamda öz yeterliklerini olumsuz olarak etkilemektedir (Saracaoğlu ve diğerleri, 2010). Temelde görülen bu iki sorunun altında başka pedagojik eksiklikler de sıralanabilir. Örneğin gerek okuldaki akademik sınavlarda şiirsel bir metnin yorumunu içeren sorulara verilen yanıtlarda gerek bireysel bir zevk olarak okumada bir şiirsel metni yorumlarken öğrencilerin (okur) değerlendirme ifadeleri şairin kime seslendiği veya metinde nasıl bir ileti verildiği gibi basma kalıp yaklaşımlar çerçevesinde kalmaktadır. Bu durum verilen teorik bilginin eksikliğini değil aynı zamanda bir estetik değer olan edebî metni algılayan/alımlayan okurun (öğrenci) yukarıda sözü edilen basmakalıp düşünce çerçevesinin manipülasyonu altında metne yaklaşp, metnin anlamını yeniden üretme sürecinde alımlayıcı bir özne olarak öznelliğini ortaya koyamadığını işaret etmektedir. Bu bağlamda edebiyat ve Türkçe eğitiminin amaçladığı kazanımlar olan dili doğru ve güzel kullanma, bir edebî metnin çok katmanlı anlamsal yapısındaki anlamları çözümleyebilme gibi edinimlerin öğrenci öznelliğini dikkate almaksızın başılamayacağını göstermektedir.

Kuşkusuz insan bilincinin dışa yansıtılmasındaki en etkili ve birincil araç dildir. Fakat dilin sadece dizgesel veya dilbilgisel bir yapı olmadığı, genel kabul gören anlam yapılarından çeşitli sosyal ve kültürel düzeylere ve bunların içindeki bireylerin öznel dünyalarına uzanan geniş ve karmaşık anlamsal ilişkiler organizasyonu (düzeni) olduğu kabul edilen bir gerçektir. Bu nedenle dilin edimsel anlam boyutunda, dilbilgisel ve

sözlüksel yapıyı aşan, bireyin bilişsel, psikolojik özellikleri de belirleyici olmaktadır. Edebî metnin dilsel yapısı da soyut ve metaforik (eğretileme) yoğunluğuyla gündelik dilden ayrılan bir üst dildir. Bir edebî metinle karşılaşan birey öncelikle metnin içindeki soyut metaforik unsurları bilişsel bir süreçle algılar. Bir edebî metnin metaforik yapısının okurun öznel dünyasında nasıl algılandığı, bilişsel süreçler içinde nasıl anlamlandırıldığı yeteri kadar betimlenmemiştir.

Öznellik yaygın olarak, kişiden kişiye farklı olabilecek düşünceleri, duyguları anlamak ve ifade etmek olarak tanımlanır. Ancak öznellik nesnellikle birlikte tanımlandığı için nesnelliğin karşıtı gibi bir konuma yerleştirilmektedir. Öznenliğin sanatsal yaratıcılıktaki ve düşünsel üreticilikteki rolü örtülü olarak bu şekilde yadsınmış olmaktadır. Edindiği nesnel bilgiyle zenginleştireceği öznellik, öğrencinin analitik (çözümleyici) yetkinlik ve yaratıcılığını ortaya çıkaracak en önemli etkidir. Bu bağlamda edebî metnin işlenişinde metnin yazarının, ait olduğu dönemin ve sanat akımının özelliklerine dair salt kuramsal bilgi temel alınmaktadır. Burada edebî metnin anlamının, bilişsel süreçlerin sonucunda ortaya çıkan bir alımlama eylemi olduğu üzerinde durulmamaktadır. Artalandaki alımlama estetiği kavramı da bilişsel boyutlarıyla tam olarak betimlenmiş değildir. (Göktürk, 1980; Özbek, 2005) Alımlama estetiğinin, klasik anlayıştaki estetik yaşantıyı tanımlayan *sympathy* ve *emföhlüng* anlayışları çerçevesindeki sanat eserinden psikolojik, ruhsal bir zevk elde etmeden ayrı olarak sanat eserinin değerini, anlamına yoğunlaşarak bulmayı amaç edinmesi; yani bir edebi esere anlamını yazarı mı, eserdeki kelimeler mi yoksa okuru mu yükler? Sorusuna cevap araması yönüyle sanat eserinin yaşantılanmasından ziyade anlamının ne olduğuna yöneldiği görülmektedir. Yani okuru merkeze alan bir düşünce eylemi olduğu ifade edilebilir. (Moran, 1994, s. 220) Dolayısıyla alımlama estetiği henüz yeni bir yaklaşım olarak sanat eserinin duygusal-psikolojik tarafından çok bir bilgi problemi olarak ne olduğu üzerine eğilmektedir. Ancak bir sanat eserinin psikolojik boyutu ile anlamsal boyutu

birbirinden tamamen ayrı tutulması gereken olgular olmadığı açıktır. bu bakımdan bilişsel boyutları ve epistemik boyutları ile alımlama estetiği kuramının yeni bir senteze kavuşturulması gerektiği de belirtilmelidir. Çünkü sadece bir eserin psikolojik boyutunu estetiğin konusu yapmak, onu bireysel bir zevk unsuruna dönüştürebileceği gibi o eserin sadece epistemik boyutuna eğilmek de sanat eserini (edebi metni) anlam üreten bir dilsel mantık dizgesi konumunda bırakma durumunu ortaya çıkarabilir.

Şiirsel düzeydeki edebî metinlerde bulunan metaforik yapı unsurları ve mecazların diğer türlere göre daha yoğun olduğu açıktır. Edebî metinler için geçerli olacak bir alımlama estetiği kazanımından söz edilecekse bu kazanımı sağlayacak bilişsel süreçler somut bir biçimde betimlenmelidir. Türkçedeki şiirsel metinlerde bulunan metafor ve imge yapısının semantik ve bilişsel analizi, okurun öznelliği perspektifinden şimdiye kadar kısıtlı bir çerçevede yapılmıştır. Türkçedeki tüm şiirsel metinleri kuşatacak ölçüde olmasa da en azından Modern Türk şiirinin imgelem yapısının kelime ve metafor/mazmun düzeyinde kelime sıklığı analizi ve okur odaklı imgelem normlarını bağlamı içinde ve bağlamı dışında içerecek bir betimlemesinin yapılması gereklidir. Belki de şimdiye kadar edebî metinlerin öğretiminde daha çok eğitsel yöntemlerin kullanılması öğrenci öznelliğinin göz ardı edilmesine yol açmıştır. Öğrenci (okur) öznelliğinin, edebî metnin üst dilini ve semantik içeriğini (anlam katmanlarını) anlama ve yorumlama ediminde, belirli bir eğitim ve bilgilendirme sürecinden geçmeden önceki ve sonraki görünümünü, öğrencileri (okuru) bir metni yazılı olarak değerlendirme uygulamasına tabi tutmak suretiyle ölçerek öğrencilerin dilsel öznellik kodlamalarındaki değişkenler ve bu değişkenlerin olumlu/olumsuz manipüle edici veya geliştirici etkisi betimlenmemiştir.

Buraya kadar tartışılan problemler karşımıza edebiyat eğitiminin amacı doğrultusunda dili doğru ve güzel kullanmada, bir edebî metni anlayıp yorumlayacak kazanımları edinmede ve bir edebî metni estetik değer olarak yorumlamada öğrenci (okur)

öznelliği üzerinde yeterince durulmadığı gerçeğini çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın üzerine kurulduğu temel problem, bir edebî metni yorumlamada kaçınılmaz olarak karşılaşılabilecek öznel yaklaşım bilişsel ve dilsel olarak nasıl betimlenebilir? soru tümcesiyle ifade edilebilir.

Araştırmanın Amacı

Algı, anlama ve yorumlama aşamalarından oluşan okurun öznelliğinin, edebî metnin yorumlanmasında diğer faktörlere göre daha önemli olduğu yargısı bu araştırmanın temel hipotezidir. Bu bağlamda, araştırmanın amacı edebî metnin yorumunda okurun öznel yaklaşımının rolünü önce algı sonra anlama ve yorumlama düzeyinde betimlemektir. Bu bağlamda, araştırmanın edebiyat eğitimi ve Türkçe eğitimine yönelik amaçları şöyle sıralanabilir:

1. Edebî metinlerin semantik kurgusunu ve figüratif yapısını oluşturan imgelerin ve/veya metaforların okur öznelliğinde nasıl algılandığını ölçmek ve bu noktadan hareketle Türk edebiyatı için geçerli olabilecek bir şiirsel imgelem normları ve şiirsel metinler için geçerli olabilecek bir kelime sıklığı veri tabanı oluşturmak amaçlanmaktadır.

2. Edebî metnin, aynı zamanda bir estetik değer olduğu olgusundan hareketle, şiirsel metinler kapsamındaki imgelem türlerinden biri olan metafor yapılarının okur öznelliğindeki çağrışımlarına göre nasıl anlaşıldığı ve yorumlandığını betimlemek amaçlanmıştır. Yine çağrışım düzeyindeki yorum ve anlama ediminin, sırasıyla hangi dilsel, estetik ve bilişsel temellere bağlı olarak gerçekleştiğini betimlemek amaçlanmıştır.

3. Bellekte kodlanan bilginin korunmasına yönelik çeşitli bilişsel etkenler olduğu gerçeğinden yola çıkarak, şiirsel bir imgenin bellekte kodlanmasına (yani akılda kalıcılığında) bilişsel etkenlerin yanı sıra buna eşlik eden (öznellik bağlamında) hangi estetik etkenlerin olduğunu betimlemek amaçlanmıştır.

4. Edebiyat ve Türkçe derslerinin kazanımlarına yönelik olarak, okurun (öğrencinin) öznel yaklaşımının desteklenmesine yönelik bir deneysel süreç sonunda okur öznelliğinin estetik ve dilsel olarak bir şiirsel metne yaklaşımında nasıl bir değişimin gözlemlenebileceğini araştırılmıştır.

Bir edebî metin, ilk olarak, onu üreten yazar, dönem, sanatsal ortam gerçeğinden bağımsız olarak okur tarafından yorumlandığında; sonra sözü edilen etmenler okura yönelik bir deneysel uygulama çerçevesinde (pozitif manipülasyon) işlendikten sonra, aynı metin öğrenci (okur) tarafından tekrar yorumlandığında, öğrenci öznelliğinin edebî metnin yazılı yorumunda hangi dilsel öznellik faktörlerine (*modalities of linguistic subjectivity*) göre, nasıl bir niteliksel değişim gösterdiğini ve bu olası değişimin öznelliği alımlama ve yorumlama boyutunda zenginleştirip zenginleştirmedikini betimlemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Edebî metnin temelde semantik yapısını oluşturan metaforlar/mecazlarda öznellik bilişsel bir algı sürecine bağlı olarak ölçülebilir mi? Bu ölçme imgeden metafora giden sürecin betimlenmesinde anlamlı bir ilişki ortaya koyabilir mi?

2. Şiirsel metaforlar imgelem, somutluk ve anlamlılık değişkenlerine verilecek değerlere göre ölçüldüğünde hangi değişkenler arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkar? Bu ilişki metaforları, algı boyutunda, öznelliklerarası ortak bir tematik anlam eksenine veya merkezine konumlandırmaya imkan tanıyabilir mi?

3. Okur (öğrenci) öznelliği bilişsel olarak, şiirsel metaforlar için oluşturulacak çağrışım seti modeliyle betimlendiğinde metaforlara verilecek çağrışım seti verileri ortak veya semantik yakınlık içeren bir tematik anlam eksenine konumlandırılabilir mi? Çağrışım boyutundaki öznellik hangi değişkenlere göre benzerlik ve farklılık gösterir?

4. Şiirsel imgelerin bellekteki kodlanışında estetik beğeniye dayalı hangi öznel sebepler olabilir? Bu sebeplere dayalı kodlamaların hangisi bellekteki bir şiirsel imgeyi geri çağırmada (hatırlamada) etkili olmaktadır?

5. Algının sanatsal düzeydeki bir ürünü olan estetik duygu ve alımlama estetiği ham algıdan ayrılırken kendiliğinden gelişebilir mi? Ya da bir estetik eğitimi gerekli kılmakta mıdır?

6. Estetik algı ve imgenin anlamlandırılması konusunda belli bir eğitime tabi tutulan alımlayıcının estetik obje (edebî metin) karşısındaki tutumu ve yaklaşımı nasıl değişmektedir? Böylesi bir eğitim bir tür manipülasyon olarak değerlendirilebilir mi?

7. Metni yaratan yazar, dönem ve metnin özelliklerine bağlı nedenleri içeren belirli bir eğitim sürecine tabi tutulan öğrencinin (okur) bir şiirsel metne yaklaşımında sanatsal alımlamasının yetkinleşmesi açısından nasıl bir değişim gözlenir?

Araştırmanın Önemi

Yabancı literatürde *corpus data* olarak adlandırılan (Nuyts, 2001) bir dilin belli alanlardaki kelime kullanım sıklığını ve değerlerini (normlarını) belirleyen derlem verilerinin Türkçe için henüz başlangıç aşamasında olduğu söylenebilir. Edebî metinlerin kelime sıklığı için diğer alanlardan bağımsız kelime sıklığı çalışmalarının eksikliği, daha ana dili öğretiminden başlayarak, Türkçe ve edebiyat eğitiminde öncelikli öğretilecek kelimelerin belirlenmesinde, metin seçmede ve metin oluşturmada büyük bir boşluk oluşturmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmadan elde edilecek veriler öncelikle Türkçe edebî metinler için geçerli olabilecek bir kelime sıklığı veri tabanı oluşturarak Türkçe eğitimi için, şiirsel metinlerde kullanım sıklığı en fazla olan kelimeler, eğitim materyali hazırlamada kullanışlı bir veri tabanı oluşturmaya olanak sağlayacaktır. Bu çalışmadan elde edilen veriler, edebiyat eğitime yönelik olarak, metaforların aldığı imgelem değerleri dikkate alınarak mecazların öğretiminde basitten karmaşığa doğru bir dizgesel yöntem oluşturmaya

zemin hazırlayacaktır. Metin hazırlamada öznellik değerleri ve imgelem normları yüksek olan mecazları içeren metinlerin seçimine katkı ve kolaylık sağlamak suretiyle metin seçiminde analitik bir yöntem izlenmesine de olanak sağlayacaktır.

Günümüzde edebiyatın ve edebî ürünlerin okur merkezli paradigmalara yöneldiği de dikkate alınacak olursa, böyle bir çalışma, gerek Türkçe eğitimi gerek edebiyat eğitimi için okur öznelliğinin betimlenmesiyle ve edebiyat eğitiminin gerektirdiği kazanımlara ulaşmada önemli ölçüde yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Okur (öğrenci) öznelliği perspektifinden bilişsel olarak şiirsel imgelem normlarının ölçülmesi gerek Türkçe eğitimi gerek estetik beceri kazanımları açısından öğrenci merkezli yeni yöntemler için pedagojik, teorik alanlarda ve ölçme değerlendirme alanında kullanılabilecek veri tabanı sağlayacaktır.

Son olarak bu araştırmada elde edilen veriler ışığında öznelğin edebî metnin alınılanması ve yorumlanması sürecinde mecazlar ve metaforlar düzeyinden başlayarak metin düzeyine kadar birbirinden farklı, ayırık anlam konumlandırmalarına ve yorumlarına yol açıp açmadığı ya da öznelliklerarası ortak bir izleksel yorum zemininin mümkün olup olmadığını gösterme imkanı elde edilecektir. Elde edilecek bu sonuç edebî metnin yorumunda tematik, öznel ve öznellikler arası bir sınırın olup olmadığını göstermesi ve dolayısıyla yorumun sınırı ile metnin semantik sınırı arasında nasıl bir ilişkinin varlığından söz edilebileceğine ışık tutacak olması açısından önem arz edecektir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

- Bu araştırmadaki ilk uygulama, 2015 öğretim yılı içerisinde Haydarpaşa Anadolu lisesi ve Üsküdar Lisesi'nden 9, 10 ve 11. sınıfların dâhil edildiği 500 öğrenci ile sınırlıdır. Bağlam dışı şiirsel imgelem normlarının ölçümü uygulamasına tüm öğrenciler dâhil edilmiştir. Bu uygulamadaki tüm değişkenler 101 metafor üzerinde uygulanmıştır.

- Bu araştırmadaki Çağrışım Seti kategorisi sadece 100 öğrenci üzerine uygulanmıştır. Çağrışım seti uygulamasına katılan öğrenciler, imgelem normları uygulamasına katılmamıştır.
- Bu uygulama, 1930 sonrası Türk şiirinden seçilen 26 şairin ulaşılabilen şiirlerindeki tüm metaforlardan seçilen 101 metaforla ve bu metaforların imgelem, somutluk, anlamlılık ve çağrışım seti değerlendirmeleriyle sınırlıdır.
- Biçimsel formun uzunluğuna bağlı olarak metafordaki anlam yükünün yoğunlaşacağı dikkate alınarak uygulamada daha net veriler elde edebilmek amacıyla bu uygulama için seçilen metaforlar en az 2 en fazla 6 kelimeyle sınırlı tutulmuştur.
- Bu uygulamada katılımcıların yaptığı değerlendirmeler, metaforların ait oldukları şiirsel bağlamın dışında olmaları dikkate alınarak ölçölmüştür. Bu nedenle metaforlar bağımsız semantik yapılar olarak kendi oluşturduğu anlam çerçevesinde değerlendirilmiştir.
- Bağlam Dışı şiirsel İmgelem Normlarının Ölölmesi uygulamasının içeriği ile ilgili yapılan iki ayrı hatırlama testi seçkisiz (random) atanan 50 öğrenciyle sınırlı tutulmuştur.
- şiirsel Metin Düzeyindeki Anlama ve Yorumlamada, Öznel Yaklaşımın Desteklenmesine dayalı, bağlam içi metaforların ve edebî metin yorumlamasında öznellik faktörlerinin yazılı anlatımla ölçölmesine yönelik deneysel uygulama, 11 deney gurubu, 12 kontrol gurubu öğrencisi ile sınırlı tutulmuştur.
- Öznelliğin desteklenmesine yönelik deneysel uygulama, iki haftalık bir eğitim sürecini kapsamaktadır. Eğitim süreci estetik yargı, estetik değer, öznel yaklaşım gibi kavramlar ve eğitim süresince incelenen 3 şiirsel metin ve bu metinlerin dönem ve yazarı bağlamında arkaik (geleneksel) bilgilerle sınırlıdır.

- Söz konusu ders modeli uygulamasından sonra deney gurubuna yönelik yapılan yazılı son testte öğrencilerin yazılı anlatımlarındaki dilsel öznellik sunumları, dilbilimsel ve ders içeriğine bağlı nitel değerlendirmeye sınırlıdır. Bu uygulamada ilk ve son testler için 50 dakika süre verilmiştir.
- Öznelğin anlam kuramlarındaki görünümü için doküman incelemesi yoluyla yapılan içerik analizi 13 basılı materyalle sınırlıdır.

Varsayımlar

Bu çalışmayla ilgili varsayımlar temel uygulamalar doğrultusunda iki başlıkta toplanabilir:

Bağlam dışı şiirsel imgelem normlarının ölçülmesi uygulaması. Bu aşamadaki varsayımlar şunlardır:

- Uygulamaya katılan öğrencilerin yaptıkları puanlamalar ve çağrışım seti ile ilgili verdikleri cevaplar, çalışmanın konusu şiirsel metinlerdeki metaforlar olduğu için öğrencilerin (okur) öznelğini algı düzeyinde yansıtmaktadır. Aynı zamanda edebî metinlerin estetik formunu da oluşturan metaforlar okur öznelğinin estetik algı boyutunu da ölçmeye elverişli söz yapıları olarak değerlendirilmiştir.
- Bu uygulamada öğrencilerin somutluk, imgelem, anlamlılık değişkenlerine ilişkin yaptıkları puanlamalar metaforlara ilişkin anlama düzeylerinden ziyade söz konusu değişkenlere ilişkin öznel yorumlarının sayısal olarak değerlendirmesidir.
- Çağrışım seti ile ilgili öğrencilerin verdikleri yazılı (sözel) veriler metaforlara ilişkin anlama - yorumlama düzeylerini ve okur öznelğinin dilsel kodlanışını içermektedir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin Anadolu lisesi düzeyinde ve yaş aralığının 14-17 olduğu dikkate alındığında, çalışma gurubu için seçilen öğrencilerin tüm ortaöğretim öğrencileri evrenini temsil etmediği varsayılmıştır.
- Bu yaş gurubundaki öğrencilerin öznellik tutumları eşdeğer kabul edilmiştir.

- Metaforların seçildiği örneklem 1930-2000 aralığında üretilmiş Cumhuriyet sonrası edebî akımlara mensup şairlerden seçilen şiirsel metinlerdir. Bu yönüyle uygulamanın malzemesini teşkil eden metin örneklemini Türkçe şiirsel metinler evrenini temsil etmektedir.

Şiirsel metinleri anlama ve yorumlamada öznel yaklaşımın desteklenmesine yönelik deneysel uygulama. Bu aşamadaki varsayımlar şunlardır:

- Ön test ve son test için seçilen ve uygulanan metin, deneysel uygulamanın amacına metaforik sözcelem yapıları içermesi, yazarının özel yaşamına dair bilinen sebeplerle yazılmış olması, kısa ve anlaşılır olması, estetik değerinin yüksek olması yönüyle uygun kabul edilmiştir.
- Deney ve kontrol gurubundaki öğrencilerin 11. Sınıf düzeyinde olmaları yönüyle bilişsel seviyelerinin söz konusu uygulama için bilişsel olarak yeterli düzeyde oldukları varsayılmıştır.
- Deneysel uygulamada kullanılan dilsel öznellik metoduna göre, öğrencilerin yazılı anlatımlarının analizinin öğrenci (okur) öznelliğindeki değişimi estetik yargı ve dilsel bağlamda yansıttığı varsayılmıştır.
- Öğrencilerin yazılı anlatımlarında kurdukları cümlelerin kipleri dilsel öznelliği, tümce içeriklerindeki yardımcı yargılar, sıfat guruplar ve zarflar ise estetik beğeni bakımından öznelliği yansıttığı varsayılmıştır.

Tanımlar

Bu araştırmada, bilişsel yöntemler ve dilbilimsel yöntemler kullanılarak bir model oluşturulmuştur. Bu nedenle araştırmada kullanılan her uygulamanın içerisinde edimsel olarak rol alan terimler iki ana başlıkta tanımlanmıştır.

Bilişsel (kognitif) terimler. Araştırma kapsamında yapılan, 4 farklı bilişsel-dilbilimsel uygulamada kullanılan terimler sırasıyla aşağıda tanımlanmıştır.

Bağlam Dışı Şiirsel İmge: Ait olduğu edebî metnin içindeki sentakstan (sözdiziminden) çıkarılmış, mecaz anlam taşıyan söz gurubu.

Somutluk: Bağlam dışı şiirsel imgelem normlarının ölçümünde, şiirsel imgelerin duyuşsal olarak algılanabilirlik faktörü.

Anlamlılık: Bağlam dışı şiirsel imgelem normlarının ölçümünde, şiirsel imgelerin (metaforların) anlamlılık düzeylerinin değerlendirildiği faktör.

İmgelem: Bağlam dışı şiirsel imgelem normlarının ölçümünde, şiirsel imgelerin (metaforların) hayal edilebilirlik düzeylerinin değerlendirildiği faktör.

Çağrışım Seti: Bağlam dışı şiirsel imgelem normlarının ölçümünde, şiirsel imgelerin (metaforların) her birinin öğrencilerin zihinlerinde çağrıştırdığı ilk duygu ve düşüncüyü içeren veri seti.

Uzman Değerlendirme Formu: Bağlam dışı şiirsel imgelem normlarının ölçümünde, şiirsel imgelerin (metaforların) uzmanlar tarafından puan verilerek değerlendirildiği form.

Bellek Testi: Bağlam dışı şiirsel imgelem normlarının ölçümü uygulamasına katılan bir grup öğrenciye uygulanan, hangi şiirsel imgeleri hatırladıklarını ölçen test (Bartlett, 1932'den aktaran Ayçiçeği, 2007, s. 399).

Engrafik Kodlama: *Engraphy*, kazımak anlamına gelir; bilginin belleğe kodlanma sürecini ifade eder. *Engraphic* veya *engram* ise bir bilginin veya deneyimin bellek üzerinde bıraktığı derin anı izidir (Schacter, 2012, s. 92).

Bilişsel Öznellik Faktörü: Herhangi bir fikir veya estetik değer taşıyan yargının bilinçli olarak beğenilmesine veya kabulüne ilişkin öznel neden.

Gradasyon (Derecelenme): Algılanan veya bellekte saklanan bir bilginin veya deneyimin duygusal ve estetik yoğunluğu (Güngör, 1999, s. 20).

Kontrast: Algılanan veya bellekte saklanan bir bilginin veya deneyimdeki karşıtlığın ortaya çıkardığı duygusal ve estetik durum; dilbilimsel olarak oppsition (Filizok, 2001).

Sürpriz (Pleasing): Bir şiirsel imgeyi oluşturan duygusal veya figüratif anlam yapısının sıradışılığının oluşturduğu estetik algı. Alışılmadık bağdaştırma formundaki beklenmedik benzetme, kişileştirme vb. söz sanatlarıyla kurulan şaşırtıcı anlam.

Atlama: Öğrencinin, bellek testinde, bir şiirsel imgeyi bir veya daha fazla kelimesini eksilterek yazması.

Dönüştürme: Öğrencinin, bellek testinde, bir şiirsel imgeyi bir veya daha fazla kelimesini/ekini değiştirerek yazması.

Ekleme: Öğrencinin, bellek testinde, bir şiirsel imge bir veya daha fazla kelime/ek ekleyerek yazması.

İnşa: Öğrencinin, bellek testinde, bir şiirsel imgeyi temasını veya ana fikrini koruyarak başka sözcüklerle yeniden kurması.

Sıranın Değiştirilmesi: Öğrencinin, bellek testinde, bir şiirsel imgeyi bir veya daha fazla kelimesinin sırasını değiştirerek yazması.

Bireysel Tutum: Öğrencinin bellek testinde yazdıkları şiirsel imgeleri hatırlama gerekçelerini oluşturan öznel tutumları.

Dilbilimsel terimler. Araştırma kapsamında dilbilimsel deney uygulamasında kullanılan ve dilsel öznelliği içeren terimler aşağıda açıklanmıştır.

Dilsel Öznellik: Konuşmacı veya anlatıcının kurduğu cümlelerin kiplik bakımından konuşmacı veya anlatıcıdan aldığı öznellik değeri.

Dilsel Öznellik Sunumu: Öğrencilerin yazılı anlatımlarını oluşturmada öznellik değeri alan gerçeklik kategorilerini kullanmadaki tercihleri.

Oluntusal Gerçeklik (Vaka Gerçekliği): Geçmiş zaman ve şimdiki zaman kipleriyle kurulan ve kesin bilgi içermesi yönüyle nesnellik değeri alan; içerdiği bilginin kaynağının tümceyi oluşturan (yazan veya konuşan) özneye bağlı olması yönüyle de öznellik değeri alan tümce (Uzun, 2010). Örneğin “Ahmet içeride uzanıyor.”, “Özge dışarı çıktı.”. Bu tür cümlelerde özne ‘bilgilendirici ben’ konumundadır.

Olgusal Gerçeklik: Genel geçer durumları geniş zamanda ifade eden ama öznellik değeri almayan (non subjectivity) tümceler. Örneğin, “Kuşlar uçar.”, “Her hafta balık tutmaya giderim.”. Bu tür cümlelerde özne canlandırıcı ‘ben’ konumundadır.

Gücül (Potansiyel) Gerçeklik: İhtimal, yeterlik durumlarını yine bu kiplerle ifade eden ve öznenin kendi bilişsel, duyuşsal ya da algısal değerlendirmeleri yoluyla öznelliğini kurması açısından öznellik değeri alan tümceler. Örneğin “Bugün yağmur yağabilir.”, “Maçı kazanabilirsin.”, “Şimdi uyanmış olmalı.”. Bu tür cümlelerde özne ‘edimsel (faal) ben’ konumundadır.

Yansıtılmış Gerçeklik: Henüz olmamış bir durum veya olayı yansıtan ve gelecek zaman kipiyle oluşturulan, yine öznenin kendi bilişsel, duyuşsal ya da algısal değerlendirmeleri yoluyla öznelliğini kurması açısından öznellik değeri alan gerçeklik tümceleri. Örneğin “Elif sınıfını geçecek.”. Bu tür cümlelerde özne, ‘edimsel (faal) ben’ konumundadır (Uzun, 2010).

Zihinsel Durum (Mental State): Konuşucuya özgü inanç, beklenti, sevmeye, düşünme vb. iradi ve niyetel içerik taşımak suretiyle öznellik değeri alan ifadeler.

Kipleştirme: Konuşucu ve dinleyici arasındaki bildirilişimin niteliğine göre Öznenin kurduğu sözcenin yapı özelliği. (Vardar, 1980; s. 104) Örn. Küçük bir çocuğu severken bir kişinin ‘Yerim seni..’ demesi öznenin ürettiği bu sözce bağlamında geniş zaman kipini, sevgi kipliğine dönüştürerek yeni bir ifade özelliği kazandırması kipleştirme örneği olarak verilebilir.

Kanıtsallık/Tanıtsallık: Konuşucunun kurduğu cümlelerde öznellik açısından kanıt olarak kabul edilen yorum, değerlendirme ve kipleştirmeler.

Bölüm II: Alanyazın

Dil gerçeği, insanın içinde olduğu her alandadır. Fakat en çok da insan psikolojisinin ve eğitiminin bir gerçeğidir. Bilişsel ve dilbilimsel olarak öznellik, alan yazında yeni çalışmalarla ve farklı yönleriyle betimlenmeye devam etmektedir. Bu araştırmalar eğitimbilim için oldukça verimli sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu verimli araştırmaların bu günkü seyri içinde, bilişsel yöntem ile dilbilimsel yöntemin artık bir çok alanda kesiştiği gözlemlenmektedir. Yeni bir bilim dalı olarak belirmeye başlayan bilişsel dilbilim, her iki alan için de zengin araştırma olanakları sunmaktadır. Bu bölümde özneliliğin bilişsel ve dilsel çerçevede alan yazındaki görünümü sunulacaktır.

Bilişsel Olarak Öznellik

İnsan psikolojisinde, bilişsel aşamaların ilkinin algı oluşturur. Bilince, dış dünyanın ilk yansımalarını algılarımız oluşturur. Bilme eyleminin psikolojik yapısındaki başlangıç aşaması da diyebileceğimiz algı kavramı öznel tarafımızın da temel özelliklerini yansıtır. Bilme edimi, temelde algı, anlama ve yorumlamadan oluşur.

Algı kavramı. Algı: [Alm. Wahrnehmung Fr., İng. perception, Lat. perception, Osm. idrak, Şuûr, Teferrüs]: Çağdaş psikoloji ve epistemolojide, duyuşsal olarak uyarılma sonucunda, evler, arabalar, ağaçlar türünden sıradan nesnelerle ilgili kavrayışa verilen ad olarak tanımlanır.

Nesnel dünyayı duyuşlar yoluyla öznel bilince aktarma olarak tanımlanan algı, dış dünyanın duyuşlarla gelen imgesinin bilinçte gerçekleştirilen tasarımı (Akarsu, 1975, s. 16; Hançerlioğlu, 1976, s. 42) ya da çevremizdeki uyarın örüntülerinin organizasyonu ve yorumudur (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1998, s. 185). Bir başka ifadeyle de dış dünyayı duyuşlar yoluyla, iç yaşantıları ise içe bakışla kavrama yetisi olarak tanımlanan algı, insan varlığının kendisini çevreleyen dış dünyadan duyuş organları aracılığıyla edindiği malumat (Cevizci, 2002, s. 42) şeklinde veya duyuş ile alınan yorumlar olarak da ifade edilir.

Bir şeye dikkati yönelterek, duyular yoluyla o şeyin bilincine varma işlevi (Akarsu, 1975, s. 16) olan algıda işleyen nesnel ve öznel süreçler nesnel dünyayı duyular yoluyla öznel bilince aktarma (Hançerlioğlu, 1976, s. 42) şeklinde sınıflandırılabilir. Bazı tanımlamalarda ise, örneğin Leibniz'e göre algının zihnin bilinç dışı bir formu (Rosenthal ve Yudin, 1972, s.22) olduğu ifade edilerek algı kavramının zihinsel bir uyarım olduğu şeklinde tanımı yapılmıştır. Fakat Leibniz'den bu yana yapılan nöropsikiyatri araştırmaları, algılama sürecinde bilinç dışı olan durumu, bir dış uyaranın duyu organlarıyla ilk defa hissedilmesini duyum olarak tespit etmiştir. Algı ise duyumlama ile elde edilen verinin zihinde bilinçli bir işleme tabi tutulması olarak ifade edilmiştir. Gözlerden ve kulaklardan gelen bilgi önce talamusa, oradan da korteksin görsel ve işitsel bölgelerine gider. Diğer bir deyişle limbik sistemin (duygusal beynin) bir parçası olan amigdala dünyadaki cisimlere, henüz korteks onları deneyimlemeden ve tanımadan önce duyuşsal tepki verir (Gellatly ve Zarate, 2010, s. 83).

Algı işlevini, tarihsel süreçte duyumcular aşırı bir iddiayla sadece duyuların, usçular da aynı aşırılıkta başka bir iddiayla sadece aklın ürünü saymışlardır. Oysa algı duyuşsal-ansal bir işlevdir (Hançerlioğlu, 1982, s. 9). Bir nesne duyular aracılığıyla algılanır, ancak algı duyuşsal izlenimlerden daha fazla bir şeydir, bilinçli bir farkına varmadır, duyumları bilince ileten bir olaydır (Akarsu, 1975, s. 16). Söz konusu en genel anlamı içinde algı, insana duyu yoluyla gelen malzemeye uyum ve birlik kazandıran ve dolayısıyla, fiziki, fizyolojik, nörolojik, duyumsal ve bilişsel bileşenleri olan süreci ifade eder. Bu çerçevede içinde, algı, bu sürecin bilincinde ya da farkında (Demir, 1997, s. 17) olma anlamına geldiği kadar, duyumsal verilerin bir sentezine de karşılık gelir (Cevizci, 2002, s. 42). Örneğin görme duyumuz, her iki gözümüzde ve çeşitli plânlarda beliren iki ağaç imgesi getirir. Bu iki ağaç imgesi anlık bir işlevle tekleşir. Tekleşen bu imgeye, bellekte biriken eski algılardan gerekli olanlar da çağrışım yoluyla eklendikten sonra ağaç algısı oluşmuş olur. Özellikle görme,

işitme ve dokunma duyuları insanın bilincine kavram ve düşünce yapımı için algısal gereçler taşır (Hançerlioğlu, 1976, s. 42). Yine, algı, idrak ya da sezgisel kavrayış anlamında, bir şeyin doğruluğunun bilincine varmayı da ifade eder. Algı bir yandan duyumdan, yani yalıtlanmış duyusal nitelikleri idrakten, diğer yandan da, imgeleme, anımsama, kavram oluşturma ve akıl yürütme gibi daha yüksek zihinsel süreçlerden ayırt edilir. Bu bağlamda, algı, yalın duyu verilerinin düzenlenmesi ve yorumlanması olarak tanımlanabilir (Cevizci, 2002, s. 42).

Algılar iki türe ayrılabilir: 1- Dış algı: Dış dünyadaki nesnelere yönelen, onlarla ilişkili olan algı. 2- İç algı: İç dünyanın gerçeklerine (ruhsal durumlar, ruhsal edimler, ruhsal içerikler) yönelen ve onlarla ilgili olan algı (Akarsu, 1975, s. 16). Bu çerçeve içinde, sırasıyla dışımızdaki şeye bağlı olan ve duyu verilerini kavramamızı sağlayan iç algılarla, öznenin kendi iç hallerini içebakış yoluyla kavrama olanağı veren dış algılardan söz edilebilir (Cevizci, 2002, s. 42). Her ne kadar algının iç-dış olarak ikiye ayrıldığı söylene de, algı gerçek anlamında, öznenin kendisinin dışında olanı alması demektir. Bununla beraber ruhsal bilimciler ruhsal edimlerle ilgili olarak, dış algı'ya karşı bir de iç algı'nın sözünü ederek (Hançerlioğlu, 1976, s. 42) ikinci bir algı türünü dile getirmişlerdir.

Algı salt duyusal izlenimlerden ibaret değildir. Kendisinden önce gerçekleşen duyum sayesinde var olan. Duyum dış dünyadaki herhangi bir gerçekliğin varlığına dair bir uyarı olurken, algı (*perception*) terimi ise duyusal bilginin yorumlanması için gerçekleşen daha yüksek derecede bir bilişsel seviyeyi gerektiren bir süreçtir. Duyum uyarının ilk olarak tespitini, algı ise hissettiklerimizin yorumlanmasını içerir (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 86). Böylece günlük hayatta kullandığımız algı kelimesinin *sensation* (izlenim) ve *perception* (algı) terimlerini kapsayan bir anlam alanına sahip olduğu söylenebilir. Buna bağlı olarak algısal sürecin beynin duyum araçlarıyla uyarılması ve bir deneyimden önce belleğe kaydedilmiş bilgilerin organizasyonu ile oluştuğu söylenebilir. Bazı kaynaklarda

algının ilk ve ikinci algı şeklinde ikiye ayrılması da bu kapsamlılıktan olsa gerektir. Bir örnekle açıklayacak olursak duyum, duyu organlarının getirdiği henüz işlenmemiş bilgidir. Pencerenin dışındaki ağaca bakalım; görme alanımıza giren her şey gözümüzle alınır, bu uyarı sinir lifleriyle beyne gelir. İşte bu, duyumdur. Algı ise, duyu verilerini örgütleyip yorumlayarak çevremizdeki nesne ve olaylara anlam verme sürecine verilen addır. Pencereden baktığımızda bahçedeki ağacın ağaç olduğunun bilincine düşünmeden, zaman geçirmeden, zihnimizi zorlamadan ulaşıyoruz. Bu süreç bir neokorteks işlevidir (Arslanoğlu, 1999, s. 42). Bu neokorteks işlevi, eşit algı düzeyine ve kapasitesine sahip bireylerde bir dış uyarı, bir imgeyi kısaca dış gerçekliği eşit biçimde duyuma dönüştürmelerini sağlar. Duyumlar anlamsız bir çok duyunun birleşerek anlamlı bir desen veya görüntüye dönüşmesinden sonra bir deneyim olarak algıya dönüşür. Fakat algılar asıl uyarıcının birebir kopyası değildir. Bir nesnel gerçekliğin, her insanın kişisel deneyimleriyle değiştirilmiş, yorumlanmış halidir (Plotnik, 2009, s. 124). Her ne kadar Guy Murchie duyuları denge duyusu, damak zevki, sezgi, ve espri anlayışı da dahil olmak üzere otuz iki ayrı duyudan söz etse de herkesin duyumsal haritasındaki en önemli sınır taşları, bilinen beş duyudur (Herbert, 2007, s. 61). Algılanan her nesnel gerçeklik öznel bir deneyim olarak, her bireyin bilinç durumuna farklı biçimlerde dönüşür. Hoşlanma, nefret etme, beğenme, kıskanma ve Murchie'nin sözünü ettiği otuz iki duyu, daha çok, öznel süreçlerin algı sonrası ortaya çıkan bilinç durumları olarak değerlendirilebilir.

Bilişsel araştırmaların pek çoğu, duyu sistemlerinin ve beynin duyuusal bilgiyi nasıl yanlış aldığı meselesini araştırır. Günümüzde belleğimizde saklananlar, gerçeğin soyut temsilleri gibi görünmektedir. Elbette gördüğünüz bir elma beyninizde depolanmaktadır. Elma; elmanın neye benzediği, nasıl koktuğu, tadının nasıl olduğu ve elma ile ilgili bilmeniz gereken diğer bilgilerle birlikte soyutlanmıştır. Duyusal bilgiyi işlerken ve onu bilişsel olarak yorumlarken anahtar nokta, bilginin soyutlanması olarak görünmektedir. Bilgi

duyumsal seviyede çok belirgin fakat yorumlama seviyesinde ise genellikle soyuttur. Dünya görüşümüz soyut olarak bildiklerimizle duyularımızın (özel bir şekilde) bütünleşmesinden oluşur (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 90-91). Bu soyutlama algının bilinç düzeyindeki öznel karakterini gösterir. Sözgelimi dilsel bir gösterge olarak okunan ‘saat’ sözcüğü duyusal bilgi olarak her birey için nesnel bir karşılık içerir. Fakat bilişsel boyutta yorumlandığında, her bireyin zihninde veya bilincinde farklı öznel örüntüler oluşturur.

Algının öznel yapısı. Burada algının psikolojik olarak ölçülebilen süreçlerinin anlamlı bir deneyime, yani bir bilinç durumuna nasıl dönüşebildiğine değinmenin faydalı olacağı kanısındayız.

Çünkü algı sadece gözlemlenebilen bir süreçler dizisi olarak değerlendirildiğinde somut bilimsel veri olmaktan fazla bir anlam taşımayacaktır. Artık bilinç üzerine yapılan bilimsel çalışmalar, psikolojinin davranışçı nesnel yaklaşımını aşmış kuantum fiziğinin açtığı çıғırda insan bilincinin irade, niyet, vicdan gibi daha şeffaf düzeylerine yönelmiştir. Henüz bilimsel olarak bütün yönleri açıklığa kavuşturulamamış olsa da, algı süreçlerinde deneyimlenen durumların zihinde işlenerek nasıl anlamlı bir insan bilinci haline gelebildiğini anlayabilmek, insanın öznel ve nesnel tutumlarını daha sağlıklı kavramamıza yardımcı olacaktır. Örneğin belli bir somut uyaran karşısında algılanan durum, içsel bir deneyim haline geldiğinde her insan için geçerli nesnel bir şimdiki zaman algısı oluşturabilir mi sorusu; veya bir metni okuma sırasında her okur için geçerli olan bir okuma sırası mevcut mudur sorusu bilince giden sürecin nasıl işlediğı hakkında aydınlatıcı olacaktır.

Algısal alanı araştıran ilk deney görmeyle ilgilidir. Bunun sebebi görmenin sadece önemli bir duyu olması değil, aynı zamanda görsel uyaranlar üzerinde(dokunma, tatma gibi) deneysel kontrolün diğer uyaranlara göre daha kolay yapılmasındandır. Görsel çalışmaların pratik bir yönü de vardır. Bu hızla büyüyen okuma üzerine yapılan araştırmalarla ilgilidir. Algısal uzam ile ilgili ilk çalışmaların çoğı, kısa sürede ne kadar bilginin anlaşıldığını

ölçmüştür. Javal, (1878) (aktaran, Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 91) okumanın metnin bir satırı üzerinde düzgün bir şekilde yapılan bir kaydırma işlemi olmadığını, bir tespit noktasında diğerine sıçramayla yapıldığını gözlemlemiştir. Okumanın ya da bilgi toplamanın bu sıçramalar sırasında değil de metin içindeki tespit noktalarında olduğunu göstermiştir (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 91). Öyleyse bir metni okuyan birey o metni algılama eylemini kelimelerin mekanik sıralamasını gözden geçirerek değil öznel bilincine aşına olan anahtar sözcükler üzerinden gerçekleştirmektedir.

Algının derinlik boyutlarından birisi de zaman algısıdır. Temel duyularımızla algıladığımız uyaranların bilinçli bir deneyim haline gelmesi zaman algısında farklılıklar oluşturur. Örneğin şimdiki zaman algısı her bireyin bilincinde nesnel bir algı zamanı oluşturmaz. Şimdiki ‘an’ anlık bir şey değildir. Uzunluğu psişik durumumuza göre değişen belirli sınırlı ve geçici bir ölçüsü vardır. Bu ‘aldatıcı şimdiki an’ (William James) öznel değerlendirme için aynı anda var olan zaman aralığını temsil eder. Geçmiş ve gelecek olaylar arasında köprü kuran bir tür ‘dikkat verme aralığı’dır. Aldatıcı şimdiki zamanın uzunluğunu belirlemenin yollarından biri bir metronomdan çıkan seslere benzeyen düzenli nabız atışını, yukarı ve aşağı doğru çift ritimler gibi duyana kadar dinlemek ve her nabız atışını zihnen tekrar etmektir. Nabız atışları arasındaki boşluk büyüdükçe bir noktaya ulaşılacak ve orada, iki atış dikkatten kaçtığı için nabız atışları artık zihinsel olarak çiftler olarak gruplanamayacaktır. Bu şekilde ölçülen aldatıcı şimdiki anın süresi yaklaşık 3 saniyedir. Bu türden deneyler tüm hayatımızın sadece 3 saniyeden oluşan bir duygu olduğunu öne sürmekte ve bunun dışında kalan her şeyin sadece hatıra veya sezinleme olduğunu ifade etmektedir (Herbert, 2007, s. 50). Yani algıladığımız somut bir gerçekliğin zihinde işlenerek bilinçli bir ‘şimdiki zaman’ı oluşturması 3 saniyeyi almakta ama bu zaman dilimi içerisinde uyaranın konumu veya niteliği değişmiş olabilmektedir. Öyleyse bu zaman dilimi, insanın nesnel gerçekliği bilinçli öznel deneyime dönüştürmesinde geçen süredir.

Birden fazla uyaran söz konusu olduğunda, bunları algılama ve deneyimleme süreleri, kişiler arasında öznel deneyim farklarına da yol açmaktadır. Örneğin Prusyalı matematikçi Freiderich Bessel, Königsberg gözlemevinde bir yıldızın geçiş süresini gözlemleyen astronomların, görsel ve işitsel duyularını aynı anda kullanarak bir yargıya varmasını kapsayan araştırmasında, astronomların ‘kişisel denklem’ adı verilen bir miktarla yıldız geçiş süreleri için farklı hesaplar yaptıklarını bulmuştur (Herbert, 2007, s. 52). Her birey kendi bilincinde görsel ve işitsel öznel bir şimdiki zaman oluşturmaktadır. Aynı durum beynin algılanan bilgiyi işleme süreçlerinde de geçerlidir. Bu konuda Libet’in yaptığı geçici ilgi deneyine değinmek gerekir.

California Tıp Fakültesi’nde sinir cerrahı olan Benjamin Libet, beyindeki dokunma duyusunu işlemekle görevli duyumsal korteksin, elektriksel olarak uyarılmasından yaklaşık 0.5 saniye sonra beynin bilinçli bir deneyim oluşturabildiğini keşfetmiştir. Fakat dokunma hissini beyne taşıyan sinir sinyallerinin dokunma hissini yaklaşık 10 milisaniyede beyne taşıdığı bilinmektedir. Yani derideki etki anında hissedilmektedir. Fakat bu hissin, bilinçli bir deneyim haline gelebilmesi için 0.5 saniyeye ihtiyaç vardır. Libet, bu deneyde tipik sinirsel tepki süreleri bakımından parmaklarına şok uygulanan hastaların, şoklara verdikleri tepki süresinin 0.1 saniye olduğunu bulmuştur. Bir düğmeye basmak için gereken süre de aynıdır. Burada açık bir fark görülmektedir. Bu durumun sebebi Libet’in sonraki deneylerinde ortaya çıkmıştır.

Kortekse yaklaşık 10 milisaniyede ulaşan dokunma sinyali bilinçli olarak algılanamamakta ve bilinçsiz olarak bir yere kaydedilmektedir. Eğer beynin dokunma duyusuna bağlı bu aktivitesi engellenmez yaklaşık 0.5 saniye devam ederse dokunma bilinçli bir deneyim haline gelmektedir. İlk işaret kaydedildiği yerde zamansal olarak bir başvuru noktası oluşturmakta ve deneyimleme 0.5 saniye içinde gerçekleşirken bu ilk duyum zamanının referans noktasına başvurarak işlenip, bilinçli bir durum haline

gelmektedir. Dolayısıyla beyindeki dokunma ile ilgili etkiler öznel deneyimle aynı zamanda ortaya çıkmamakta, öznel deneyim için işlenecek ham veri daha önce beyne kaydedilmektedir (Herbert, 2007, s. 54). Bu durumdan hareketle şunu tespit etmek mümkündür. Zihin, algıladığı her uyarıyı belirsiz bir zaman aralığında ham bir veri olarak kaydediyorsa daha sonra onu bilinçli bir deneyim olmak üzere işliyorsa; hatıralarımızın, algılarımızın hayatın daha uzun zaman dilimleri içerisinde farklı bilinç deneyimlerinde ve değerlendirmelerinde bir veri tabanı oluşturduğu da gerçektir. Bu, psikolojinin bilinçaltı beslenmesi ya da diğer bir ifadeyle şuurlu müktesebatı adı verilen durumu ortaya çıkarmaktadır. Bir metinde karşılaşılan imge veya metafor, okuyanın zihninde bilinçli ya da bilinçsiz, o imgeyle ilgili ilk deneyimini içeren söz konusu bilinçaltı veri tabanına başvuru başlatacaktır. Burada kaydedilen deneyim ya da ham veri, okunan metindeki imgeyle ilgili ilk içeriği oluşturarak öznel yorumun ilk aşamasını gerçekleştirilmiş olacaktır.

Nesnelerin, insanın algısal eşiklerinin sınırları dahilindeki fiziksel özelliklerinin hepsi algının kapsamına girerken; insan algısında var olan her şey nesnelerin fiziksel özellikleri içinde olmayabilir. Mesela doğa bilimleri ve fizik; renk, tat, koku gibi kavramları kullanmadığı için bunlara denk düşen derinlik, yoğunluk, nicelik vb. algı özelliklerinin gerçek nesnelerin kendilerinde var olmadığı, onu algılayan öznenin bilinçli bir deneyim elde etmesi sonucu ortaya çıkan öznel bir durum olduğunu da kabul eden tasarımcı görüş, algının öznellik yanını daha fazla ön plana çıkarır (Lektorsky, 1992, s. 27).

Algının, insan bilincinde ortaya çıkan öznel deneyimlere dayanan doğasına bir başka örnek de sinestetik algıdır. Duyumların birliği diye de ifade edilen sinestezi psikolojinin ve psikiyatrinin yeni keşfetmeye başladığı bir psikosezgisel bir süreçtir. Sinestezi, bir duyunun uyarılmasıyla birlikte diğer bir veya daha fazla duyu algısının eş zamanlı ve istem dışı harekete geçmesine verilen isimdir. Ya da işitsel bir durumdan alınan bir duyumun bir başka durumda (mesela görsel) yaşanmasıdır (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 375). Sinesteziye

sahip olan kişi, yani bir "sinestet", bir sesin rengini, şeklini veya tadını tarif edebilir; bir başkası, çeşitli renkleri, onları gördüğünde algıladığı farklı kokularla tanımlıyor olabilir. Sinestezi anlamında "sesin rengini görmek", duyulan bir sesin insanın zihninde bir renk imgesi uyandırmasından, ya da bir rengi düşündürmesinden oldukça farklıdır. Sinestezisi olan kişi, görüş alanında söz konusu rengi gerçekten görür; sinestezi bu anlamda içsel değil dışsal, fiziksel bir deneyimdir (Yurtsever, 2009, s. 23). Fakat bu deneyim taşıdığı fiziksel özelliklerine rağmen bilinçte her bireyin kendi özneliği içinde deneyimlenir. Zaman zaman bir kokunun bize geçmişte yaşadığımız bir mekanı veya başka bir nesneyi hatırlatması sözgelimi Tolstoy'un 'Anna Karenina' adlı romanını okurken dinlediğimiz müziğın daha sonra aynı müziğı dinlediğimizde bize yine romanla ilgili mekanları, romanın atmosferini tekrar yaşatması gibi durumlar da sinestetik algının daha yüzeysel deneyimleri olarak değerlendirilebilir. M. Proust'un "Geçmiş Zamanın İzinde" adlı eserinde de yazarın zaman algısının çeşitli veya farklı durumlarla birleşen sinestezik deneyimler dizisi oluşturduğu görölmektedir. Sinestezik deneyimler de yukarıda anlatıldığı gibi algının beyinde işlenmesi süreçlerinde ortaya çıktığı görölen beyne kaydedilmiş önceki verilerin ya da deneyimlerin yeni bir algılama sürecinde tekrar harekete geçmesi ile öznel bir algı birlikteliğini sonuç veren durum olarak görölebilir.

Algı psikolojisinde, somut olarak özneliğin en belirgin gözlemlenebildiği durum sinestezidir. İkna edici veriler, psikologlara bir çok kişinin bir tür sinesteziye sahip olduğunu düşündürmektedir. Bu sinestezide imgeler, sesler ve diğer duyuşsal deneyimler iç içe geçmiştir. Dahası sinestezi ölçölebilir ve bu gözlemlerden kurallar çıkarılabilir (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 377). Sinestezik algıyı yöneten kuralları anlamak aslında insanın zihninde imgeden metafora giden soyutlama mekanizmalarını da anlamaya yardımcı olacaktır. Sinestezik süreçlerin bilişşel psikolojide, sinir sistemindeki kortikal nöronların çapraz iletişimi sonucu ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Bu iletişimi açığa çıkaran, insan

beynindeki bilginin paralel olarak işlenmesidir. Normal beyindeki ağ sisteminde kavramlar, olgular ve nesne isimlerinin birbirlerine karşılıklı bağlı bulunduğu bir yapı vardır (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 377). Bu yapının işleyiş prensipleri henüz kesin olarak ortaya konulamamış olsa da, bu karşılıklı bağlantı ‘sükutun çılgılığı’ (oxymoron), ‘yaklaşan karanlığın sesi’, ‘sevgilinin bakış oklarıyla ciğerimden vuruldum’ gibi çok sayıda ortak benzetmelere ve metaforların oluşmasına yol açar. Bellekteki anılar, geçmiş deneyimler, kültür, çevre vb. bir çok faktör burada rol oynar.

Aynı tip sinestezi (örneğin, ses ve görme algısının birlikteliği özellikle sinemada ve görsel sanatlarda olduğu gibi) sahibi olan sinestetlerin deneyimlerinin birbirine benzememesi, bu öznel deneyimleri araştırma konusu yapan araştırmacının, modern bilimsel araştırma geleneği bağlamında, karşılaştığı önemli bir zorluktur (Noam, 2004; aktaran Yurtsever, 2009, s. 25). Araştırmacı, kendisinin de sinestet olup olmadığından bağımsız olarak, her durumda, deneğin duyu ve algı yapısından kaynaklanan öznel deneyimleriyle, kendi öznel algıları arasında doğrudan ve dolaysız bir iletişim kurmak durumundadır. Bu nedenle, bedensel algılar yoluyla yaşanan öznel deneyimlerin öznelliklerarası paylaşımında önemli bir yöntem olarak benimsenen fenomenoloji, sinestezi araştırmalarında da sıklıkla kullanılmaktadır (Yurtsever, 2009, s. 26). Bu olgu nedeniyle resim ve müziğin ortak terimlerinin olduğu görülmektedir.

Sinestezisi olan deneklerin öznel deneyimlerinin izini süren araştırmalar, insan beyninin yapısını anlamaya yönelik şaşırtıcı yeni ipuçları ortaya koymaktadır. Aynı sürecin gözler önüne serdiği bir başka olgu ise en az elde edilen bulgular kadar çarpıcıdır: Gerçeğin bilgisinin, ancak bütün öznelliklerden arınmış, kimliksiz ve mekanik bir "gözlemci" tarafından elde edilip aktarılabileceğini dayatan nesnelcilik, sadece bilim alanında değil, sıradan insanın günlük hayatında da son derece baskın bir rol oynamaktadır. Cytowic, bu gerçeğe yüz yüze gelmesini öyle anlatır:

"Deneklerden biriyle çalışırken, son derece karmaşık teknolojiler içeren bazı cihazların, deneğin bedeni üzerinde kullanılmasını gerektiren bir noktaya geldik. Ve denek bu aşamada birden endişeye kapıldı. Korkusunun nedeni, kendisinde herhangi bir tıbbi anormalliği ortaya çıkartmamız olasılığı değil, sinestezisinin aslında gerçek olmadığını cihazın ispat edebileceği endişesiydi. Denek, bir makinenin yargısının, kendisinin tüm yaşamı boyunca birinci elden yaşadığı deneyimlerden daha üstün olduğunu kabule hazır!" (Yurtsever, 2009, s. 25). Sinestetik algı, kelimelerle farklı anlamlar üretmeye de yardımcı olur. Özellikle soyut duyguları somut ve daha belirgin bir anlama kavuşturmada dil, sinestetik algının doğasından yararlanır. Örneğin 'keskin bir soğuk' ifadesinde insana acı veren keskin olma duygusu soğukun şiddetini hissettirmek için, 'acı bir tebessüm', 'tatlı bir esinti' gibi metaforik ifadelerde duyuların öznel birlikteliğinden yararlanarak yeni anlamlar oluşturulmuştur. Karwoski, ses ve görme sinestezisi ile ilgili araştırmalarında sinestezinin sadece bazı insanlara özgü bir durum olmadığını bir duyum alanından diğer bir duyum alanına, metaforlar aracılığı ile ve belli kurallara bağlı olarak geçtiğini tespit etmiştir. Buna göre duygusal boyutların kelimelerle tespit edildiğinde daha da düzenli olduğunu ifade etmiştir. Örneğin "yüksek ses" uzaktan ziyade yakına; "tiz perde" aşağıdan ziyade yukarıya yakıştırılmıştır (Karwoski, 1942; aktaran: Toğrol, 1967).

Algının felsefi yorumlarında da, algının niteliğinin öznel mi nesnel mi olduğu problemi oldukça yaygın bir biçimde tartışılmıştır. Algıyı sadece duyumdan (sensation) ibaret görenler veya felsefi anlamda algının üç ögesini oluşturan algı işlev-süreç, olgu ve nesnesinin (Akarsu, 1975, s. 16; Hançerlioğlu, 1976, s. 42) nesnel olduğunu da savunanlar vardır. Bu öğretiye verilen ad olan algıcılık; (perceptionism), aynı zamanda nesnelerin oldukları gibi algılandıklarını savunan öğretilerin genel adıdır. Algıcılık, dış gerçeklere kendi gerçeğimiz aracılığıyla varılabileceğini ileri süren Descartes ve Berkeley öğretilerine karşıt bir öğretilerdir (Hançerlioğlu, 1976, s. 42). Buna göre, insanın yalnızca kendi zihnindeki

ideleri, kendi zihin hallerini algılayabileceğini öne süren (Cevizci, 2002, s. 42), dışrak nesneleri kendi bilincimizin ürünü sayan (Hançerlioğlu, 1976, s. 42) Berkeleyci öznel idealizmin tam karşısında yer alan bir görüş olarak algıcılık (Cevizci, 2002, s. 42), algısal yanılmalara düşebildiğimiz için, algının güvenilir bir bilgi kaynağı olarak görülemeyeceğini savunan görüşlere karşıt olarak, algının sağlam ve güvenilir bir bilgi kaynağı olduğunu ve bize doğrudan doğruya nesnelerin kendilerini verdiğini savunur (Cevizci, 2002, s. 42).

Algıcılar algının nesnelliğinde ne kadar ısrar etseler de algıların gerçeğe birebir uyması gerekmez (Adler, 1994, s. 143); hatta mutlaka doğru olmak zorunda da değildirler (İsen ve Batmaz, 2006, s. 114). Algılama her şeyden önce son derece öznel bir bilişsel işlemdir. Brown ve Gilhousen, algılamayı ‘organizmanın çevresi ile etkileşimi sürecinde geliştirdiği örgütlü tepkiler toplamı’ olarak nitelendirmektedir. Bu tepki mutlaka doğru olmak zorunda değildir. Bir başka anlatımla algılama dışsal bir olgunun bireyce yorumlanarak bir anlama dönüştürülebilmesi demektir. Bazı durumlarda çevredeki uyarıcılardan elde ettiğimiz ipuçları örgütlü bir bütüne dönüştürülürken bazı yanlışlıklar da yapılabilir (İnceoğlu, 1993, s. 67). Her insan, dış dünya ile olan ilişkilerini kendi hayat kalıbına uyduracak şekilde yeniden düzenleyebilir ve şekillendirebilir. Bir insanın bireyselliği ve tekliği (biricikliği), neyi ve nasıl algılamış olduğuna bağlıdır. Algı basit bir fizik olayı aşan bir şeydir; iç hayatımızla ilgili en geniş kapsamlı sonuçlara ulaşmamızı sağlayan bir ruhsal fonksiyondur (Adler, 1994, s. 143).

Araştırmalar, her insanın ilgi, alaka, hal, tutum, davranış, huy, mizaç, zekâ, hayal kurma ve akıl konusunda diğerlerinden farklı olduğunu ve bu farklılığın onların eşyayı algılamalarını etkilediğini ortaya koymaktadır (Karağaç, 2002, s. 26-27). Her birey aynı nesne, hareket veya olayı farklı şekilde idrak eder. Hatta aynı kişinin değişik yer ve zamanlardaki idrakleri bile farklılık arz etmektedir (Karağaç, 2002, s. 26-27). Çünkü algı bütünüyle dış dünyadaki ‘şey’lerin aslına uygun kopyası değildir. Duyusal bilginin aktif bir

organizasyonu ile öznel çıkarsama süreçlerinden geçmiş halidir. (Ceylan ve Bekçi, 2012, s. 49)

Algılama, her şeyden önce son derece öznel (sübjektif) bir bilişsel işlemdir (İsen ve Batmaz, 2006, s. 114). Gilhousen (1954), algılamayı "organizmanın çevresi ile etkileşimi süresince geliştirdiği örgütlü bir tepkiler toplamı" diye nitelemektedirler (İsen ve Batmaz, 2006, s. 114). Bir başka anlatımla, algılama dışsal bir olgunun bireyce yorumlanarak bir anlama dönüştürülebilmesi (İsen ve Batmaz, 2006, s. 114), çevremizdeki nesne ve olaylara anlam verme süreci demektir (Cüceloğlu, 1994, s. 98). Algının öznel yönünü ise bu tepkiler ve süreci oluşturan aşamalar belirlemektedir.

Algı farklılığının olduğu ilk ve en temel alan ve aşama duyularla ilgili olan kısımdır. İnsanların çoğu görme algısına dayanan bir yapı taşırlar. Bazıları da kendileri için oluşturmuş oldukları parçalı bir dünya görüşünü, daha çok işitme ile ilgili algılarla tamamlarlar (Adler, 1994, s. 143). Algılamalarda insanlar genelde görme ve işitme duyularına başvursalar da beş duyudan geri kalanlarını göreceli olarak kullanmaktadırlar.

Algı kaynaklarının farklı oluşunun yanı sıra belirlenen kaynaklardaki yetersizlikler algıdaki farklılıkların oluşmasına sebebiyet vermektedir. İnsanın bilgi işlem sürecinde ilk önemli yanılgıları ya da yetersizlikleri algı aşamasında ortaya çıkar (Arslanoğlu, 1999, s. 42).

Algı yanılgıları, iki ayrı bölümde; normal ve normal dışı algı yanılgısı olarak incelenebilir. Bunlardan, normal algı yanılgıları, edebi metni algılama ve anlama sürecini daha çok ilgilendirmektedir. Fakat metni yorumlama aşamasında patolojik, yani normal dışı algı yanılgılarının da payı olabileceğini dikkate alarak normal dışı algı yanılgılarına da değinmek gerekir. Bu durum yorumlama işlevinde patolojik yanılgıların az olduğu manasına gelmemelidir. Birçok "aşırı yorum" olarak isimlendireceğimiz yorum patolojik yanılgıların sınırları içinde kalmaktadır. Normal dışı algı yanılgılarında beynin bazı

bölümlerinin tahrip olması halinde kişi, gördüğü bir nesneyi önceden bildiği halde tanıyamaz. Kalem görür, fakat kalem olduğunu çıkaramaz ya da söylenen sözleri duyar fakat anlayamaz. Buna agnozi denir. Bir de duygusuz algı vardır. Ses olmadığı halde kişi sesler duyar ki buna varsanı-halüsinasyon denir (Arslanoğlu, 1999, s. 43).

Normal algı yanılmalarına verilen klasik örneklerden biri şudur: Karanlık bir odada deneğe zayıf bir ışık kaynağı gösterilir. Bir süre ışığa bakan denek aslında sabit duran ışığın hareket ettiği sanısına kapılır. Işık kaynağının gücü değiştirilir. Işık azaltılır, çoğaltılır. Denek ışık kaynağının uzaklaştırılıp yakınlaştırıldığını zanneder. Renklerle, şekillerle, perspektifle ilgili böyle pek çok yanılsama örneği verilebilir (Arslanoğlu, 1999, s. 43).

Normal algı yanılmalarında, algının ikinci safhasını oluşturan duyumların öznel bilince iletilmelerinden sonraki süreç daha önemli olsa da duyum süreci de önemlidir. Ama duyu organları sağlam olduğu ve iletilen yollarda bir hasar bulunmadığı sürece insanlar arasında kayda değer duyu farklılıkları ortaya çıkmaz. Gözleri sağlam olan her insan aynı pencereden sokağı aynı görür. Burada yalnızca duyu organlarının eşik yetilerinin yetersizliğinden söz etmek imkân dâhilindedir. Örneğin iyi bir göz bile üçüncü kattan baktığında yerdeki karıncayı göremez. Ancak insanın yanılgı süreçlerinde duyu eşiklerinin rolü diğer faktörlere nazaran oldukça azdır (Arslanoğlu, 1999, s. 42). Bununla birlikte normal kişide algı yetersizliği ve yanılgısı fizyolojik süreçlerden kaynaklanır (Arslanoğlu, 1999, s. 43).

Yapılan deneyler bazı algı yeteneklerinin insanda doğuştan geldiğini ama kişinin deneyimleri ve öğrendiklerinin doğuştan gelen bu yeteneklerinin gelişmesinde önemli rol oynadığını göstermiştir. Örneğin kör doğan ama sonradan gözleri açılan kişilerin görme, şekil tanıma yeteneklerinin yavaş geliştiği, hiçbir zaman da doğuştan görenlerin düzeyine ulaşamadığı saptanmıştır (Arslanoğlu, 1999, s. 44). Bu durum öğrenme ve tecrübe etmenin, bireyin algı düzeyi ve kapasitesi üzerinde etkin olduğunu fakat doğuştan gelen özelliklerin

daha baskın olduğunu göstermektedir. Bu konuda verilecek pigme örneği ilginçtir. Yaşamı boyunca ormanlık bölgeden çıkmamış ve açık alanları görmemiş bir pigme ilk kez açıklık bir araziye çıktığında uzaktaki bir mandayı (orman içinde dolaşan mandaları önceden bildiği halde) yakınındaki bir böcek zannetmiştir (Arslanoğlu, 1999, s. 44).

Algı yeteneklerinin farklı olması algıyı etkileyip farklı algılara sebep olduğu gibi algı yeteneklerinin aynı olması durumunda da çoğu zaman farklı algılarla karşılaşmaktadır. Schneiders'a (1954'ten aktaran, İsen ve Batmaz, 2006, s. 114-115) göre algılama tekil duysal mesajların (görülen nesne, ağızdaki tat vb.) öznel bir biçimde örgütlenmiş bütünüdür; bu bütün içindeki parçaların, yani duyuların ilettiği mesajların bir toplamından ibaret değildir. Örneğin bir masa, duyu sistemi normal çalışan herkese aynı enerji mesajlarını iletmektedir. Masanın rengi, göze belli sıklıkta (frekans) ışık dalgaları yansıtacaktır. Her dokunan, masanın sertliğini hissedebilecektir vb. Ancak, aynı masa iki ayrı bireye farklı görünebilir; çünkü her ne kadar duysal veriler masanın nesnel niteliklerine ilişkin bilgileri iletmede ise de, bu parçasal bilgiler her algılayıcının öznel deneyimleriyle bağıntılı olarak bir bütün halinde örgütlenecektir (İsen ve Batmaz, 2006, s. 114-115).

Schneiders'a göre (1954) belli bir andaki algılamamanın niteliğini yalnızca uyarıcılar değil, (özne) kişisel geçmişi, düşünce biçimi (bilişsel üslubu) gibi etkenler de belirleyecektir. Schneiders, buna dayanarak algılamayı "bireysel deneyimlerin burada ve şimdi gözlenebilen bir nesne, durum ya da olayı temsil eden anlamlı ve bilinçli bir bütün olarak örgütlenmesi süreci" diye tanımlamaktadır (İsen ve Batmaz, 2006, s. 114-115). Peki algılamamanın niteliğini belirleyen, algılayıcının (özne) kişisel geçmişi ve düşünce biçimi (bilişsel üslubu) neyi ifade etmektedir ve bu etkenlerin haricindeki etkenler hangileridir?

Algılama konusundaki araştırmalara deneysel çalışmalarıyla önemli katkılarda bulunan Murphy (1954), bireyin çevresini nasıl göreceğini belirleyen dört etkenden söz

etmektedir (aktaran İsen ve Batmaz, 2006, s. 115). Bunları duyarlılık, algılanan nitelikler, bireyin geçmişteki deneyimleri ve ortam oluşturmaktadır.

Bu dört etkenden birincisi; doğrudan doğruya duyu organlarının nitelik ve kapasitesiyle ilgili olan "duyarlılıktır". Örneğin renk körleri bazı renklere karşı duyarlı değildir. Bir başka deyişle duyarlılık, "duyu" ve "ayırım" eşikleri ile ilgili bir etkidir (İsen ve Batmaz, 2006, s. 115). İkinci etkeni ise "algılanan nitelikler" oluşturmaktadır. Örneğin, bir rengin parlaklığı ya da bir sesin tınısı gibi deneyimi oluşturan öğeler bu kapsama girmektedir (İsen ve Batmaz, 2006, s. 115). Uyarıcının rengi, büyüklüğü, hareketliliği gibi çok sayıda başka etmen de önemlidir. Aynı konuşmayı dinleyen iki kişiden dindar olan kişi konuşmanın dinle ilgili cümlelerini, sanatla ilgilenen kişi ise estetik ile ilgili cümlelerini daha iyi algılayacaktır. Peş peşe seyrettiğimiz iki küpten eğer biri özel ilgi alanımıza girmiyorsa hareketli olanı daha iyi algılanacaktır. Reklam ve müzik kliplerinde görüntülerin sürekli değişmesi bu yüzdendir. Günümüz politikacıları, reklamcıları, işletmecilerinin, psikolojiden özellikle normal algı süreçleri ve algı yanılgıları bilgisinden yaygın olarak yararlandıkları (Arslanoğlu, 1999, s. 43) bir gerçek olduğu gibi, insanın algı süreçleriyle ilgili bu yönlerinin bilinmesi metni yorumlayan kişiyi etkileyip yönlendirdiği kadar metni oluşturanı da etkileyerek metni bu kriterlere göre şekillendirmesine sebep olacaktır. Süreklilik, kuvvetlilik, nadir olarak bulunma ile ilgili algılar ve yargılar da yorumcunun yorumlarında etkili olmaktadır. Deprem olgusu, sık sık deprem olan yerdeki insanlar için şaşırtıcı olmaz. Her gün güneş gören kimse fevkalade bir duyguya kapılmaz (Atay, 1987, s. 20). İbn Rüşd 'Telhisu Kitabı'n Nefs' adlı eserinde duyuların tahliline geniş bir yer ayırmadan önce yukarıdaki ifadelerin bir başka yorumu sayılabilecek şekilde duyu kavramının 'bilkuvv' (potansiyel, gücül) ve bilfiil (aktif, etken) olmak üzere iki niteliği olduğunu belirtmektedir (İbn Rüşd, 2007, s. 57).

Üçüncü etken ise birinci ve ikinci etkenin bir bakıma sonucu olan, yorumlama sürecinde yorumcu üzerinde etkisini belirgin bir şekilde kendisini gösteren "bireyin geçmişteki deneyimleriyle (bir başka deyişle ön algıları)" ilintilidir. Bireyin yaşantısının izleri, zihinde birtakım örüntülerin oluşmasını sağlar. Bu örüntüler, özümleme ve uygunlaştırma süreçleri aracılığıyla yeni deneyimlerin anlamlandırılabilmesine olanak verir. Bu süreçte tek taraflı bir etkilenme yoktur. Murphy (1954), bu örüntülerin salt geçmiş yaşantının ürünü olmadığını, duyu organlarının ve Duygu Tarama Ölçeği'nin (Sensation Seeking Scale) yapısına da bağlı biçimde oluştuğunu özellikle vurgulamaktadır. Böylece insanlar, bireysel farklılıklarını kendi durumlarına göre farklı bilgi ve tecrübeler ile donatırlarken bilgi edinme bakımından farklı fitrat ve kabiliyetlerde yaratıldıkları için her birey aynı bilgiyi değişik şekillerde algılar (Yumni, 1993, s. 72-76). Ancak örüntülerin oluşmasında bu yaratılıştan gelen, fizyolojik ögenin yanı sıra, yaşam boyunca edinilen bilgilerin de önemli bir rol oynadıkları tekrar edilmelidir. Birey, geçmişte yaşadığı tecrübelerin etkisinde olup, olgu ve olayları anlama ve yorumlama konusunda farkında olmaksızın algısal bir beklenti içinde olabilir (Cüceloğlu, 1994, s. 97-99). Örneğin, birimizin "soğuk" diye tanımladığı bir kişiyi, bir başkası da "ciddi" olarak görebilir. Burada, değişik düşünce yapılarına yol açan yaşantıların, değişik algılar edinilmesini sağlaması söz konusudur (İsen ve Batmaz, 2006, s. 115). Bu durum insanın algı sürecinde pasif olmayıp aktif bir rol oynadığına işaret etmekle birlikte, insanın nesne ve olayları algılamasının öğrenme sürecinden ve tarihsel tecrübeden bağımsız olmadığını da göstermektedir (Doğanay, 2006, s. 25). Genellikle insanlar baktıkları şeyde bakmayı öğrendikleri şeyleri görürler. Bakmaya ihtiyaç duyduklarına bakarlar; ancak insan farkına varabildiklerinden çok daha fazla uyarana duyarlıdır. Hatta fikrî çatışmanın yaşandığı bazı durumlarda fikirlere aykırı olan kimi şeyler görmezden gelinir (Condon, 1995, s. 30). Algıda seçici faktörler olarak kişisel değerler üzerine yapılan bir deney, çok kısa süreliğine ekrana yansıtılan

kelimeleri tanıma kabiliyetini sınaama amacı taşıyordu. Bu deney fertlerin şahsi değerlerine uygun kelimeleri karakteristik bir biçimde gördüklerini, değer sistemlerine aykırı veya ilgisiz kelimeleri ise yanlış okuduklarını gösterdi. Mesela estetik alanında standart değer altında kalan bir deneğin 'zarif' kelimesini 'ikiyüzlülük' biçiminde yanlış okuduğu görülmüştür (Condon, 1995, s. 30).²

Deneyimin içinde gerçekleştiği "ortam" da algıların biçimlenmesinde önemli bir rol oynayabilmektedir. Murphy, Schaeffer'le birlikte yaptığı bir deneyde, aç kalan deneklerin anlamı belirsiz şekilleri yiyecek maddelerine benzettiklerini saptamıştır. Burada, açlık ortamının, algıları nasıl etkilediği görülmektedir. Murphy (1954) karanlıkta orman ya da mezarlık gibi ıssız yerlerden geçenlerin, korkudan kıyıda-köşede haydutlar, hırsızlar, cinler vb. görmelerini de bu etkenle açıklamaktadır. Burada bireysel güdülerin, algılamayı öznel koşullara bağlı olarak etkilemesi vurgulanmaktadır. Aç insan her gördüğünü yiyeceğe, korkan birey de kıpırdayan her şeyi onu tehdit eden bir varlığa benzeteabilmektedir (İsen ve Batmaz, 2006, 115). Burada anlamı belirsiz nesnelerin ihtiyaca göre anlamlandırılması, olmayan varlıkların öznel koşullarla varmış zannedilmesi yorumlama sürecinde anlamlandıramadığımız bazı örnekler için açıklayıcı bir değere sahiptir. Kısaca ifade edersek insanın, içinde bulunduğu ister fizyolojik ister psikolojik şartlar ve durumlar bir nesneyi algılamakta, onun duyularını etki altında bırakabilir (Atay, 1987, s. 19).

İnsanların algılarına tesir eden etkenler sadece görme duygusuyla sınırlı değildir. Görme duygusuyla ilgili konulan ilkeler ve belirlenen etkenler farklı iken işitme duygusuyla ilgili olanlar daha farklı olabilecektir. Bu duruma konumuzu da ilgilendiren bir örnek verecek olursak sözlü dilde algı işitsel olurken yazılı dilde görsel olmaktadır (Karaağaç, 2002, s. 26-27). Yani, yazılı dil görsel, sözlü dil ise işitseldir. Yazılı dilde okuyucu istediğini yazıp okuyabilir, istemediğini okumadan geçebilir. Yazı sayesinde bir dilin etki alanı

² Ayrıca bkz.; Leo Postman, Jerome S. Bruman, Elliot McGinnies, *Personal Values as Selective Factors in Perception*, Journal of Abnormal and Social Psychology, Vol. 43, April, 1948, p. 142-154

genişlemiştir. Sözlü dilde ise algılama, konuşma ile eşzamanlıdır. Alıcı, algılamayı konuşma bitiminden sonraya bırakamaz. Söylenenlerden ilgilendiklerini seçme ya da bazı konuşmaları atlama şansı yoktur (Karaağaç, 2002, s. 26-27). Algılamanın eşzamanlı olup olmamasının bir nesnenin doğru, farklı, öznel ve nesnel algılanması üzerinde ne kadar etkili olduğu ikinci bölümde ayrıntılı bir şekilde işlenecektir. Fakat tarihsellik ve evrensellik tartışmalarının bu algı farklılığına bağlı olduğunu belirtmemiz, meselenin yorumlama süreci açısından önemini anlamamızı kolaylaştıracaktır.

İnsanların algılarının çeşitliliği sadece fizyolojik sebeplerden kaynaklanmamaktadır. İnsanların psikolojik olarak algılarında "hale etkisi" olarak adlandırılan, kişilerin algı ve yargılarını etkileyen bazı durumları dikkate almak gerekmektedir. Bunlardan ilki kişinin veya nesnelerin bilinmeyen özelliklerinin bilinen özelliği-özellikleri (iyi veya kötü olması fark etmeksizin) çerçevesinde algılanmasıdır. Bir diğeri de "mantıksal hata" olarak adlandırılan, kişinin veya nesnenin bir özelliğinin varlığından başka özelliklerinin varlığının mantıksal bir bağ kurmaksızın çıkarılmasıdır. Sonuncusu da başkalarına karşı çoğunluğun sahip olduğu bir özellik olarak "olumluluk eğilimi"³ ve insanların ötekinin kendilerine benzediğini varsayma şeklinde ortaya çıkan "yansıtma eğilimi"dir (Freedman, Sears ve Carlsmith, 2003, s. 111-117).

Algısal süreçlere özel önem veren Gestalt psikolojisinin yayılmasıyla birlikte yapılan araştırmalarda daha önce de değinildiği gibi algının bir örgütleme süreci ve bu örgütlemenin yasaları olduğu gösterilmiştir. Gördüğümüz ya da işittiğimiz bir bütünlükte bir veya birkaç noktayı şekil, geri kalanı zemin olarak görmemiz (şekil-zemin ilişkisi), duyduğumuz ya da gördüğümüz bir cümleyi ya da şekli zihnimize tamamlayarak algılamamız (tamamlama), birbirine benzer birimleri gruplayarak algılamamız (benzerlik), yorumlama sürecinde etkilerini daima gördüğümüz kurallardan yalnızca bazılarıdır (Arslanoğlu, 1999, s. 43).

³ Bu durum bazı patolojik olaylarda veya bireyin geçmişteki deneyimlerine, bir başka deyişle ön algılarına bağlı olarak "olumsuzluk" olarak da ortaya çıkmaktadır

Algıda seçicilik kavramı insanların farklı algılamalarını, algı yetersizliklerini ve yanılmalarını açıklamada çok önemli bir kavramdır. Algıda seçiciliği etkileyen dış etmenler; uyarıcının şiddeti, aşırı zıtlık, hareketlilik, süreklilik, tekrar, alışılmışın dışındaki uyarıcılar ve tanışıklıktır. İç etmenlerse; beklenti, ilgi, bireysel değerler, gereksinim ve inançtır. Kişi ihtiyaçlarına ya da dış uyarıcılara göre algıda seçim yoluna gidebilir. Bir metne bakan üç ayrı kişi, dikkatlerini üç ayrı noktada toplayacaktır ve sorulduğunda her birinin metinde ne gördüklerine ilişkin ifadeleri farklı olacaktır. Gramerci, gramer kurallarına bakacak; modern bir yorumcu, metnin tarihsel yönünü ayımsayacak; metinde kendi problemlerine bir çözüm olduğu beklentisinde olan ise yalnızca ihtiyacıyla ilgili kısmı seçici olarak algılayacaktır. Metnin tarihsel yönüne kilitlenmiş yorumcuya metnin gramer yapısıyla ilgili bir soru sorduğunuzda belki de söyleyemeyecektir. İnsan kendisine ilginç gelen şeyleri daha seçici algılamak eğilimindedir (Arslanoğlu, 1999, s. 43). Algıda seçiciliği dikkate aldığımızda, insanın nesne ve ilişkileri fotoğraf makinesi gibi algılamadığını, bazen görmek istediği gibi gördüğünü (Cüceloğlu, 1997, s. 100) ve daima ferdin özelliğinden bir şeyleri kapsadığını ifade edebiliriz (Adler, 1966, s. 42).

Algı psikologların da ortaya koyduğu üzere nesnelerin görünüşünün toplamı olmadığı gibi, algıyla olan ilişkimiz de düşünen bir kişinin düşünce nesnesiyle olan ilişkisi gibi de değildir. Algılanan şeyin birliği üzerinde uzlaşıya varılmış bir kuram olmadığı gibi algılanan varoluş ideal varoluşa da benzemez. Dolayısıyla biçim ve madde arasındaki klasik ayrımı algıya uygulayamaz, algılayan özneyi de, ideal yasasına sahip olduğu duyuşal maddeyi yorumlayan, açığa çıkaran ve onu düzene koyan bir bilinç olarak da kavrayamayız. Madde yaratılış biçimiyle birlikte bize verilir (Ponty, 2005a, s. 43). Dolayısıyla var olan nesneler öznel bilincin tutumları ve tepkileri ile anlamlı bir algıya dönüşür. Bir insanın kendisini çevrelediği nesnelerden, yeğlediği renklerden, dolaşmaya gittiği yerlerden o insanın zevki, kişiliği, dünyaya ve dışarıdaki varlıklara karşı tutumu okunur (Ponty, 2005b,

s. 30). Algıladığımız nesneler vücudumuza ve yaşamımıza seslenir; insan özelliklerine bürünür: uysal olur, tatlı olur, düşmanca olur, bize karşı koyar. Bunun tersi de geçerlidir. Bu nesneler sevdiğimiz ya da nefret ettiğimiz davranışların simgeleri gibi içimizde yaşar (Ponty, 2005b, s. 31). Demek oluyor ki bir nitelik taşıyan nesneyi ona bir anlam yükleyen insan deneyimi içerisine yeniden koyarsak, o niteliğin kendisiyle hiçbir ortak yanı olmayan başka niteliklerle kurduğumuz bağlantı da anlaşılır hale gelmeye başlar. Deneyim alanımızda pek çok nitelik var ki vücudumuzda uyandırdıkları tepkilerden soyutlanınca hiçbir anlama gelmezler (Ponty, 2005b, s. 28). Aynı konuda Schumacher fiziksel algıyı bedensel duyuların rastgele bulduğu fiziksel gerçekler olarak nitelendirerek, duyuların çalışmasının, aklın (zihnin) belirli yüksek melekelerince denetlenip tamamlanmadığı sürece fiziksel olmayan gerçeklere ulaşamayacağını vurgulayarak algının bilinç düzeyine dikkati çeker (Schumacher, 1990, s. 57).

Algı konusuyla ilgili önemli iki noktanın altı özellikle çizilmelidir. Bunlardan birincisi; algı yanılgılarında ve farklılıklarında bireysel beklentilerin, inançların, değer yargılarının önemli rolüdür. Bu anlamda nesnel bir algıdan da söz edemeyiz. Çünkü her bir kişinin, her an bireysel beklentileri değişik olur ve dünya görüşü, kişiliği algısını başka kişilerin algısından farklılaştırır. Bu bakış açısıyla sanat eserine baktığımızda ideolojisiz bir sana eseri bulunamayacağı sonucuna varırız. Bu arada şimdi ve sonrasında karşılaşacağımız öznel durumlar açısından henüz algı konusunda ve insan beynindeki bilgi-işlem sürecinin daha ikinci aşamasında olduğumuzun hatırlanması önemlidir (Arslanoğlu, 1999, s. 44).

Vurgulanması gereken ikinci nokta; algının öğrenmeyle ilgisidir. Estetik kurallar, geleneğin bilgisi, çağın edebi zevki, sanatçıyı şekillendiren şartlar gibi konuları bilmeyen bir yorumcu, algısını kendi bilgi alanlarına göre şekillendirecektir. Çünkü algı yeteneğinin gelişmesi, eğitim ve öğrenmeye, başka bir deyişle ilgi ve çabaya bağlıdır (Arslanoğlu, 1999, s. 45). İnsan bir metni okurken önce ve genellikle algılar ve çoğunlukla doğrudan yargıya

atlar. Düşünme, akıl yürütme, problem çözme gibi yetilerini ya hiç kullanmaz, ya da çok sınırlı kullanır (Arslanoğlu, 1999, s. 45). Bu durumun, algının niteliğinin ve algıyı besleyen şuurlaltı (bilinçaltı birikimi) müktesebatın içeriğinin yorum sürecini etkileyeceğini gösterdiği ifade edilebilir.

Yetkin algının, doğru düşünebilmenin temeli olduğu belirtilmiştir (Arslanoğlu, 1999, s. 45). Anlama ve anlatma algıdan daha etkin ve daha hacimli görünmelerine rağmen algının merkezi bir yere sahip olması hacminin küçüklüğüne zıt olarak etki alanının anlama ve anlatmayı kapsayacak şekilde oluşmasına sebebiyet vermektedir. Yorumlama sürecinin son aşaması olan bilişim (düşünme, hatırlama, çözümleme, bütünleme, problem çözme, akıl yürütme, kavramlaştırma, dili kullanma vb.) ancak yetkin bir algı temelinde çok yönlü, zengin ve bu anlamda doğru olabilir (Arslanoğlu, 1999, s. 45). Buradan şu sonuçları çıkarabiliriz: 1 - Eğitimsiz olduğu alanlarda insanın algı kapasitesi dar, algı eşiği yüksektir; algısı yetersiz kişinin düşünme yeteneği de sınırlıdır. 2 - Kişilik, bireysel beklenti ve dünya görüşü algıyı ve dolayısıyla düşünceyi belirler (Arslanoğlu, 1999, s. 45).

Metin algısı. Bir metne yönelen okurun zihinsel algı sürecinin nasıl işlediğini belirlemek metin yorumlamasının üç aşamasından ilkinin oluşturması açısından önemlidir.

Tabii olarak metin algısı, diğer anlık algılardan, daha uzun süreli ve çeşitli bilişsel süreçleri içeren yapısıyla ayrılır. Zira halihazırda ulaşılabilen mantıklı kanıtlar ışığında insana ait beş bellek sisteminden⁴ metin algısını daha çok ilgilendiren ikisi, epizodik (tahkiyevi, bölünsel, parçasal) ve anlamsal (semantik) bellektir.⁵ Epizodik bellek, kişisel deneyimlere ait bilgilerimizi depolar. Bizim kişisel zamanda geriye doğru yolculuk yapmamızı sağlar. Mesela geçen akşam hangi filmi izlediğinizi düşünüyorsanız epizodik belleğe başvurursunuz. Anlamsal bellek ise genel bilgileri özümsememizi sağlar. Bildiğimiz

⁴ Bu bellek sistemlerinin diğer üçü; 1- işlemsel bellek, 2- algısal temsil belleği ve 3- kısa süreli bellektir. Her ne kadar her sistem diğer sistemlerin yerine getirmediği görevleri görse de günlük hayatta hepsi etkileşim içinde çalışır.

⁵ Bu tasnif Psikolog Endel Tulving'e aittir.

şeyler hakkında düşünürken, örneğin, ekonomik şartların seçimleri nasıl etkileyeceği veya satrancın nasıl oynandığını düşünmek gibi durumlarda anlamsal belleğe başvururuz (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 269). Bazı araştırmacılara göre epizodik bellek ile anlamsal bellek birbirinin aynısıdır. Aralarındaki fark, birinin aktif hale gelmesiyle diğerinin işlevsel duruma gelebilmesidir. Yani anlamsal bellek epizodik bellek içeriklerinin bölüm bölüm bir araya gelmesiyle meydana gelmektedir (Uğur, 1994, s. 351). Dolayısıyla sözel materyal bellekte depolanırken kelime, cümle, metin dikkate alındığında hem epizodik belleğin hem anlamsal belleğin kullanıldığı söylenebilir. Çünkü hem kelime hem cümle-metin düzeyindeki her sözel veri epizodik-anlamsal bir nitelik taşır.

Anlamsal kategori ve anlam organizasyonu. Metin algısını oluşturan ve bir edebî metnin üretilmesinde başat rol alan en önemli bilişsel süreç belleğin iki temel işlevsel özelliği olan anlamsal kategori ve anlam organizasyonudur.

Bilişsel araştırmalarda, bellekteki bilginin işlenişini betimlemeye yönelik anlamsal kategori modeli geliştirilmiştir (Collins ve Quillan 1969'dan aktaran Ayçiçeği, 2012, s. 324). Bu modele göre bellek, varlıkları taşıdıkları özelliklere göre genelden özele, özelden genele doğru bazı anlamsal kategorilere yerleştirerek işlemektedir. Bu işlem hem kodlama, hem anlamlandırma, hem de ilişkilendirmeyi içermektedir. Bu nedenle, örneğin 'Sarı kanarya uçabilir.' Önermesinin doğruluğuna karar verirken bellekte önce sarı kanaryanın bir kuş, kuşun da bir hayvan ve hayvanın da hareket etme özelliğine sahip olduğu tespit edilir. En genel kategoride canlı varlık kategorisine giren 'sarı kanarya' en özel kategoride ise 'kanarya' kategorisinde bulunur. Varlıkların veya sözel bir materyalin anlamsal kategorilerin hangisinde algılanacağı, söz konusu materyal ile ilgili bilginin ve deneyimin zenginliğine bağlıdır. Tanaka ve Marjorie (1991, s. 457-482) yaptıkları bir deneyde, farklı varlıkların resimlerinin yer aldığı bir listedeki dört tür kuşu, deneklerin hangi anlamsal kategoriye yerleştirdiklerini ölçmüştür. Araştırmanın sonucuna göre, kuşlar konusunda uzman olanların

resimdeki kuşları, sığırcık, serçe, alakarga gibi daha spesifik kategorilere yerleştirdikleri, uzman olmayanların ise sadece ‘kuş’ kategorisine yerleştirdikleri görülmektedir. Buradan hareketle, bir sözel materyalin spesifik ve ayrıntılı bir biçimde üretilmesinde, ya da estetik bir derinlik kazandırılmasında, bellekteki anlamsal kategorilerle ilgili bilginin çeşitliliği ve niteliğinin etkili olacağı söylenebilir. Anlambilimde üstanamlılık olarak isimlendirilen bu duruma göre bir metinde ne kadar çok üst kategori kullanılırsa metin anlam bakımından o kadar zayıf olmaktadır.

Bellekteki bu anlamsal kategori işlevi, sözel materyalin bütün türleri için geçerlidir. Bu nedenle önermesel içeriği yoğun ve yer yer birbirinden kopuk olan veya çok soyut önermeler içeren sözel materyalin işlenmesinde, anlamsal kategorizasyon işlemi yavaş veya başarısız olduğu ölçüde kavrama ve anlama da güçleşmektedir. Bir başka yönden de estetik sözel materyalin (örneğin şiirsel imgelerin), çağrışıma dayalı zihinsel işlenişinde, sözel materyal çok soyutsa, biçimsel formun içinde anlamsal kategorizasyondaki somutluğa en yakın sözcük çağrışımı tetiklemektedir. Bu noktada belleğin başka bir işlemsel özelliği olan anlamsal organizasyon devreye girerek sözel materyalin biçimsel formundaki diğer sözcüklerle birlikte anlamsal ağ oluşturarak yayılan bir semantik faaliyet organize etmektedir. Örneğin, Bu durum bize hem metinlerarasılık kavramı ile ilgili hem insanların odaklanma eğilimlerindeki farklılığa dayalı öznellik ile ilgili yeni tartışma alanları açmaktadır. Konunun, bir başka boyutu da anlambilimde, güncel kuramlardan olan Greimas’ın çekirdek semler (anlambilimci) veya anlam çekirdekleri teorisine dayalı, metindeki figür ve temlerin semantik kategorizasyonu teorisiyle olan benzerliğidir. Buna göre, bellekte işlenen sözel materyale ait unsurlar, aralarındaki ilişkinin özelliğine göre semantik bir ağ oluşturur. Bu anlamsal ağ, bu unsurların aralarındaki ilişkinin anlamsal niteliğine bağlı bir faaliyet organize eder. Bu faaliyet ise, yine anlamsal ilişkinin özelliğine göre yakından uzağa doğru yayılır.

Anlamsal dizge ve faaliyetin yayılması ile ilgili Collins ve Loftus (1975) şöyle bir örnek verir: Sözel materyal olarak elimizde cadde ve taşıt olsun. Buna göre, iki sözcük arasındaki ilişki gücüne göre oluşacak çağrışıma dayalı anlamsal organizasyon şu şekilde olacaktır: cadde - taşıt (üstanlam), araba - kamyon- otobüs – ambulans - itfaiye aracı – ev – ateş – kırmızı (altanlam)... (Loftus ve Palmer, 1975. aktaran Ayçiçeği, 2012, s. 327).

Bu teori, bize, metinsel kurgunun ve edebi metinlerdeki estetik sözel materyal ile ilgili algı ve çağrışım faktörlerinin işlevsel, öznel yapısı ve öznellikler arası yapısı ile hakkında fikir vermektedir.

Metin algısında bilişsel öznenliğin oluşumu: Fonolojik (Sesbilgisel) farkındalık.

Metin algısının malzemesi sözel materyaldir. İnsan zihni, ister işitsel, ister görsel olsun, bir sözel materyali bilginin niteliğine ve onunla ilgili deneyimin derinliğine göre, anlama işlemine tabi tutmadan önce kısa veya uzun süreli bellekte kodlama işlemine tabi tutar. Ancak sözel materyal öncelikle işitsel nitelik taşır. Dolayısıyla metin algısının oluşumunda, önce fonolojik farkındalık önem kazanır. Okuma çağına gelen her bireyin bildiği dildeki kelimelerin nasıl kodlandığını içeren fonolojik farkındalık, bir kelimenin hangi sesle başladığını, hangi sesle sona erdiğini, birbiriyle kafiye oluşturan kelimeleri ayırt etmeyi, bir kelimenin başındaki veya sonundaki sesleri düşürerek yeni bir kelime oluşturmayı, söylenen bir kelimedeki sesleri ayırmayı hedefler.

Bilişsel nörobilim araştırmalarında, bebeklerin 8 aylık olana kadar, 869 sesbirimi (fonem) ayırt edebildikleri tespit edilmiştir. Bu yaştan sonra ise çocuk ana dilindeki seslere daha duyarlı hale gelmektedir ve fonolojik farkındalığı yeniden organize olmaktadır. Örneğin ana dili İngilizce olan bir çocuk bu dili konuşmaya başladığında İngilizce'deki 869 ses biriminden sadece 52 tanesini kullanmaktadır (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 417). Yapılan araştırmalar okumanın kazanılması sürecinde en önemli faktörlerden birinin de fonolojik farkındalık olduğunu ortaya koymaktadır (Adams,1990; Chiappe, ve Siegel, 1999;

Davidson ve Jenkis, 1994; Metsela 1999 ve Wagner 1993'ten aktaran: Karakelle, 2004, s. 48). Fakat son yapılan araştırmalar, fonolojik farkındalığın tek başına belirleyici bir faktör olmadığı, bunun yanında harfleri isimlendirmenin de okumada yani metin algısının temel oluşumunda etkili olduğunu göstermektedir (Karakelle, 2004, s. 48). Yani hem seslerin bilinçli farkındalığı (fonolojik) hem bellekte harf imgelerini anlamlı bir şekilde kodlama becerisi metni okuma ve algılamada % 39'a varan (Karakelle, 2004, s. 54) yüksek bir yetkinlik sağlamaktadır. Fakat fonolojik farkındalıkta kelimelerin bellekteki kodlanış ve algılanış sistemleri farklıdır. Bu nedenle benzer sesteki harflerin ya da sözcüklerin birbirine karıştırıldığı görölmektedir. Artalan yazınında Fonolojik Benzerlik Etkisi olarak adlandırılan bu durum daha çok iş ve dudak ünsüzlerinin seslendirilmesinde ortaya çıkmaktadır (Conrad, 1964. Aktaran: Goldstein, 2013, s. 241).

Bir sayfada yazılı halde bulunan bir kelimenin tanınmasını sağlayan, fonolojik farkındalığı örgütleyen, *Algısal Temsil Sistemidir*. ATS kelimelerin ve nesnelerin biçim ve yapısını incelemede etkindir. Ancak nesnelerin ne işe yaradığını, kelimelerin ve kavramların ne anlama geldiğini ATS ile işbirliği halinde bulunan anlamsal (semantik) bellek belirlemektedir (Tulving ve Schacter, 1990; aktaran: Schacter, 2010, s. 250). Bununla ilgili yapılan deneylerde bir liste halinde verilen kelimeler üzerinde deneklerin bir süre çalışması istenir; liste *katil, ahtapot, avokado, gizem, şerif, iklim* kelimelerinden oluşmaktadır. Belli bir süre sonra ipucu sesler verilerek listedeki kelimelerin tanınması istenir. İpucu sesler *si...p, a..t...t, ..c.., ..k..i..* şeklindedir. Bu tanıma testine daha önce verilen listede bulunmayan bazı kelimeler de eklenmiştir. Bu kelimeler *sincap* ve *öcüdür*. Deney sonucunda listede olmayan kelimelerin de listede olan kelimeler kadar tanındığı görölmüştür. Verilen listedeki kelimeler kolayca tanınır, biraz zor da olsa sonradan eklenen kelimeler de tanınmıştır. Burada listede verilen kelimelerin kolayca hatırlanmasını sağlayan *kavramsal hazırlama* diye tanımlanan sürecin işlediği ifade edilmektedir. Bu süreç bilinçli belleğin hatırlama

işleminden bağımsız olarak gerçekleşmektedir. Hatta bazı kasıtlı olmayan intihallerin de bu *kavramsal hazırlama* süreciyle ilişkili olduğu ifade edilir (Schacter, 2010, s. 249). Yukarıda anlatılan deney dil öğretiminde kelime ve kavramların fonolojik farkındalığını artırmak için kullanılabilir.

Anlamlar zihinde soyut içerikler olarak bulunur. Algılanan gerçekliğin bilinçte oluşturduğu öznel deneyimlere ve hayal gücünün örüntülemesine bağlı olarak anlam, imgesel görünüm kazanır. Bilinç her an bir öznel deneyim içinde değildir; fakat hayal gücü sürekli aktif bir şekilde soyut anlamları imgeleştirmektedir. Dolayısıyla çağrışım sürecinde akla gelen kavramlar ve kelimeler, her zaman, belleğin bilinçli ve iradeli seçimine bağlı kalmaz. Aslında *kavramsal hazırlama* çağrışımları her an etkin tutan yönlendirici bir süreçtir. Edebi eserlerin bir kısmındaki aşırı tematik benzerliğin, bu süreçle bir ilgisinin olup olmadığına dair literatürde bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Metin algısında okuma uzunluğu etkisi: Okuma ölçüm aralığı. Sözel materyalin zihinsel süreçlerde nitelikli bir biçimde işlenmesi, sözcük düzeyinden başlayarak sözcelem ve metin düzeyine kadar, literatürde okuma ölçüm etkisi adıyla anılan faktöre bağlı gerçekleşmektedir.

Okuma ölçüm etkisi, kısa sözcüklerden oluşan bir listenin veya metnin uzun sözcüklerden oluşana göre daha iyi işlendiğini gösteren araştırmalara dayanır. Yapılan araştırmalar ayrıca, insanların 1,5-2 saniye içinde, telaffuz edebildikleri sayıda ismi hatırladıklarını göstermiştir. Ayrıca okuma aralıkları ölçülen deneklere daha sonra, okudukları metinle ilgili yapılan testte okuma aralığı uzun olanların sorulara daha doğru yanıt verdiği ölçülmüştür. Buna göre, okuma aralığının uzunluğu bilgiyi kavramanın niteliğini artırmaktadır. Okuma ölçüm aralığı performansı, Kısa Süreli Belleğin (Ön Bellek) bir eklentisi olarak kabul edilen Çalışan Belleğe dayandırılmaktadır (Baddeley ve diğerleri, 1975; Scheweikert ve Brouff, 1986. Aktaran: Goldstein, 2013, s. 241-256). Çalışan

bellek kavrama, öğrenme ve akıl yürütme gibi karmaşık görevlerin geçici olarak depolanmasını ve bilgilerin manipüle edilmesini sağlayan sistem olarak tanımlandığı için, okuma ölçüm aralığı da öznelliğin bilişsel bir tarafı olarak kabul edilebilir. Belleğin bu dinamik özellikleri öznelliğin bilişsel boyutlarını oluşturur.

Cümle düzeyinde metin algısı ve semantik kurgu. Sözel-işitsel materyalin algılanmasında daha çok epizodik bellek kullanılır. Dolayısıyla sözlü (şifahi) kültürü zengin olan toplumlarda epizodik belleğin daha gelişmiş olduğu ifade edilebilir.

Bu konuyla ilgili yapılan bir deney de bu tespitimizi destekler niteliktedir. Bartlett'in ünlü 'Hayaletlerin Savaşı' hikayesi Gana'daki Winneba Eğitim Fakültesindeki öğrencilere ve New York Üniversitesindeki bir grup öğrenciye okunur. Hikaye iki gruba da iki defa okunur ve not tutmadan sadece dinlemeleri istenir. Hikayenin okunmasından on altı gün sonra her iki gruptan da hikayenin hatırladıkları kadarını yazmaları istenir. Araştırmacılar hikayedeki 21 fikir, tema ve 330 kelime üzerinden hatırlanan bilginin miktarını ve doğruluğunu değerlendirmişlerdir. Araştırmanın sonucunda ana dilleri İngilizce olmamasına rağmen Gana'lı öğrencilerin hikayedeki temaları 21 tema üzerinden %80 oranında doğru hatırladıkları tespit edilmiştir. Amerikalı öğrenciler ise temaları %57 oranında doğru hatırlamışlardır. Epizodik bellekleri sözlü geleneklerinden ötürü daha güçlü olan Gana'lı öğrenciler yabancı bir dilde de olsa okunan sözel metni daha doğru algılamışlardır (Ross ve Milsom 1970'ten aktaran Plotnik, 2009, s. 253).

Uzun süreli belleğin kodlama sistemi duyu algılarından daha çok kodlanan maddelerin anlamlarına dayanmaktadır. Bu kodlamanın niteliği kelime düzeyinden cümle düzeyine farklılık gösterir. Örneğin ezberlenmesi için deneklere verilen kelime listelerinin daha sonra hatırlanması istendiğinde bazı kelimelerin yakın ya da eş anlamlılarıyla yer değiştirdiği ('hızlı' yerine 'çabuk' gibi) görülmüştür (Kintsch, Bushcke, 1969. Aktaran: Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1998, s. 320). Bu durum anlamsal belleğin birçok sözel

veriyi anlamsal yakınlık veya eşdeğerlilik taşıyan benzerlerinin yerine geçecek biçimde kodladığını göstermektedir. *Mavi* sözcüğünü bir kelime olarak hatırladığımızda bu kelimeyle ilgili özel bir olayı değil, bu kelimenin gösterge olarak karşılığı olan rengi ve genel anlamını düşünürüz. Çünkü kelimeler, anlamsal bellekte bu şekilde kodlanır. Cümle düzeyinde bellek kodlamasında da benzer bir durum gözlenir. Bir cümleyi okuduktan veya işittikten birkaç dakika veya saat sonra belleğimizde kalan okuduğumuz veya işittiğimiz cümlelerin sözcükler bakımından aynısı değil, cümlelerin anlamı olur. Örneğin ‘Yazar komiteye uzun bir mektup gönderdi.’ Cümlesini işittiğimizi düşünelim. Birkaç dakika sonra bu cümleyi mi, yoksa aynı anlama gelen ‘Komiteye yazar tarafından uzun bir mektup gönderildi.’ Cümlesini mi işittiğimizi hatırlamakta güçlük yaşayabiliriz. Dolayısıyla sözel algının uzun süreli bellekte anlamı muhafaza etmeye yönelik olduğu söylenebilir. (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1998, s. 320)

Bilgi yükünün birbirinden farklı ve yoğun olduğu linguistik formlarda bellekte hem sözcüklerin kendisi hem de anlamları kodlanır. Birbirinden bağımsız kelimelerin veya kavramların uzun süreli bellekte kodlanması ve yukarıda değinildiği gibi karıştırma veya unutmaya karşı korunması için aralarında anlamsal bağ oluşturulur. Bir nevi epizodik bellekle anlamsal bellek işbirliğine başvurulur. Yani fonolojik farkındalığın yardım ettiği, kelimeleri sesleriyle birlikte tanımaya olanak veren algısal temsil sistemi ile yeni bir semantik etiket oluşturulur. Bir çeşit imge de sayılabilecek bu faaliyet, anlamsal içeriği farklı bir çok veriyi yeni bir imgesel bağlamda kodlamayı sağlamaktadır. Hedef bilgiler, ihtiyaç duyulduğunda, yeni imgesel düzeyde yapılmış kodlamanın içinden fonolojik ipuçlarıyla geri getirilir. *Algısal Temsil Sistemi’nin* etkin olduğu bu faaliyet esnasında birbirinden bağımsız bilgi formları (kelime, cümle) epizodik belleğin yardımıyla yeni bir imgesel algı örüntüsü oluşturur. Mesela Türkçedeki sert ünsüzlerin öğrencilerin belleklerinde pekiştirilebilmesi için ‘**fıstıkçı şahap**’ alegorisi oluşturulmuştur. Yine Türk

Edebiyatında Garip şiirinin temsilcileri olan Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat'ın oluşturduğu sanatçıların isimleri, bir deterjan markasını çağrıştıracak şekilde 'OMO' şeklinde imgeye bağlı kavramsal kodlama ile hatırlanması kolaylaştırılmıştır. Kimya terimleri gibi daha soyut ifadelerin akılda kalması için de benzer ama daha uzun ve epizodik kodlamaların yapıldığını söyleyebiliriz. Mesela kimyasal periyotlar cetvelinde gazların kimyevi sembollerinin verildiği sütunun akılda kalması için ' **H**ergele **N**ecip **A**rsız **K**arısını **K**esip **R**endeledi' şeklinde dramatik bir epizot oluşturulmuştur. Bu cümledeki kelimelerin koyu dizilmiş harfleri periyodik tabloda bir gazın sembolüne denk gelmektedir.

Görsel verilerin algılanması, kelimelerin, ayrı sözleri temsil eden sembolik görsel birimler olarak teşhisi için gereklidir. Teşhis faaliyetinin çabuk ve doğru olmasında bir kelimedeki göze çarpan bir iki kritik harfin belirleyiciliği ve harflerin tümünün oluşturduğu görsel yapı anlamsal bellekteki kelime modellerinden en uygun olanının çabucak seçilmesini sağlar. Zihnin bütünleyici çalışmasında, görsel verilerin algılanması ve en olası anlama göre kelimeyi ya da kelime öbeklerini belirleme, birlikte yürütülen süreçlerdir. En olası anlam, epizodik bellek ve anlamsal bellekteki bilgi, deneyim yapılarına göre şekillenir. Hayat deneyimlerinin ve hatıraların yapılandırılarak tutulduğu epizodik bellek içeriklerinden şimdiki durumla alakalı olanlar, görsel verileri hem teşhis etmeyi, hem de anlamlandırmayı kolaylaştırır. Şimdiki veriler ifadesiyle, az önce gelmiş veya okumuş ve gözden kaybolmuş veriler de kastedilmektedir. Çünkü anlam tek tek kelimelerin, parça parça verdiği bir nitelik değil, cümleden hatta cümle öbeklerinden inşa edilen bir niteliktir. Böyle olunca, belli bir anda birkaç kelimeyi görsel olarak alırken, onların mümkün olan anlamının daha önce gelmiş ve geçmiş kelimelerden varsayımsal olarak inşa edilmiş anlamla birleştirilmesi ve bütünleyici bir anlam hükmünün verilmesi gerekir. Bu çabanın sonuç vermesi için az önce gelmiş ve geçmiş olan verilerin, hiç değilse onlardan çıkarılan anlamın, bütünleyici anlam hükmüne varılıncaya kadar kısa süreli hafızada tutulması gerekir. Daha büyük anlam

bütününe ilişkin hüküm verilince kısa süreli hafızada tutulmakta olan içerik kaybolacaktır. Gelen veriler, kalıcı bir algılama ya da öğrenme sağlanıncaya kadar kısa süreli hafıza tarafından zihinde tutulur (Özakpınar, 2000, s. 146).

Metin düzeyindeki algıda ise belleğin yine anlamı muhafaza etme esasına bağlı kalarak, daha farklı bir kodlama yaptığı görülür. Üstelik bu kodlama, zamana bağlı olarak keskin dönüşümler ve farklılıklar da içerir. Metin düzeyindeki algıda, algılanan metnin orjinal hali söz konusu olduğu durumlarda algı ve kodlama, algılayıcının metne müdahalesi, katılımı ve dikkati oranında değişmektedir. Okuma esnasında anlam inşa edilirken algı ve hafıza süreçleri muhakeme ve hüküm süreçleriyle birlikte işler. Hafızadaki bilgi yapıları arasında ilgili olabilecek anlam yapılarına çabucak ulaşma, hafızada rastgele arama ile mümkün değildir. Başarılı bir arama için gelen ip uçlarını değerlendiren bir muhakeme süreci cereyan etmelidir (Özakpınar, 2000, s. 146). Örneğin Craik tarafından gerçekleştirilen bir deneyde deneklere tek tek sözcükler gösterilmiş ve gösterilen sözcüğün belirli bir cümleye uyup uymadığı sorulmuştur. Cümleler ya uzun ya kısadır. Gösterilen sözcük saat ise kısa cümle ‘_____ yere düşürdü’ ve uzun cümle ‘_____ yere düşürdüğünden paramparça oldu.’ şeklindedir. Uzun cümle verildiğinde denekler sözcüğün cümleye uyup uymadığından emin olabilmek için cümlenin anlamını genişletmek zorunda kalmışlardır. Sözcüklerin hatırlanıp hatırlanmadığını anlayabilmek için denekler test edildiğinde, deneklerin kısa cümlelerden çok anlamını genişlettikleri cümleleri daha iyi hatırladıkları görülmüştür (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1998, s. 322). Bu durum deneklerin uzun cümleleri kısıtlı bir semantik işleme (yorum) tabi tuttukları şeklinde değerlendirilebilir. Dolayısıyla öznel yorumun dahil olduğu durumlar algılayıcının, belleğindeki hatırlama ve kodlamanın yanı sıra dışı bir farkındalık ve bilinç durumu oluşturduğunu göstermektedir. Bu bilinç durumunun, bellekte, derinlik kodlaması diyebileceğimiz verili bilgiyi işleyip belli ölçüde yeniden üretme şeklinde ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Kelime ve cümlelerle yapılan bu deney görsel materyaller kullanılarak tekrarlandığında da aynı sonucu vermiştir. Deneklere ne manaya geldiği sorularak gösterilen resimlerin, denekler tarafından hatırlamaları istendiğinde, anlamı sorulan resimleri hatırlamada performanslarının daha iyi olduğu görülmüştür (Arkonaç, 1993, s. 187).

Bellek uzun ve görece karmaşık metinleri algılamada da, cümle düzeyindeki algıda görülen anlamı genişletmeden, bir başka deyişle yorumlamadan yararlanır. Okuyucu bir metni algılarken metnin içerdiği her bir sözcüğü, o sözcükle karşılaştıkça işler ve bir sözcüğün zihinde işleme süreci tamamlanana kadar okuyucunun gözleri bu sözcükte duraklar (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1998, s. 214). Bu işleme süreci hem anlamı bulma hem de yorumlamadır. Bu konuda da Frase (1975) ve Andersen'in (1980) yaptığı deneylerde deneklere okumaları için bir metin verilmiştir. Metnin okunmasından önce, deneklere metnin özgün anlamını aşan ileri düzeyde bir dizi soru verilmiş, denekler bu sorular eşliğinde metni çalışmışlardır. Deneklerin cevapları bulmaya çalışmaları onları metnin anlamını genişletmeye itmiştir. Kontrol grubundaki deneklere de okutulan aynı metinle ilgili sorular onlara yöneltilmemiştir. Her iki gruba daha sonra sorulan bellekle (hatırlama) ilgili sorulara ilk grup daha fazla doğru cevap vermiştir (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1998, s. 322). Aynı durum Craik ve Tulving'in (1975) yaptığı çalışmada da görülür. Kendilerine verilen metinle ilgili iki türde sorular yöneltilen deneklerin kelime yapısı ile ilgili sorulara verdikleri tepki sürelerinin yavaş ve hatırlama sürelerinin uzun olmasına karşılık; kelime anlamlarını kapsayan sorulara verdikleri tepkinin daha kısa süreli olduğu gözlemlenmiştir (Arkonaç, 1993, s. 188). Bu durum da algılan bir metnin, o metni doğru anlamayı sağlayacak yöntemler eşliğinde okunmasının bir nevi okuyucunun ya da alımlayıcının metne dahil olmasını sağlayan yorumlama süreçlerini aktif hale getirecek çeşitli tekniklerin metin algısındaki doğruluğu da artırdığını göstermektedir. Dolayısıyla bir metnin doğru

anlaşılması ve yorumlanması o metni okuyan kişinin metnin içerisine dahil olacağı çeşitli etkenleri doğru bir biçimde öğrenmesi ile mümkündür.

Metin düzeyinde tematik anlam merkezi ve tematik anlam eksenini. Belleğin anlam merkezli işleyişi, hem cümle hem metin düzeyinde, verilen sözel materyalin tematik bir ekseninde konumlanmasını zorunlu kılmaktadır.

Örneğin ‘Kumaş yırtıldığı için ot yığını önemliydi.’ Cümlesi tematik bir merkeze konumlandırılmadığında, okuyucu için, bu cümleyle neyin anlatılmak istendiği belirsiz kalır. Fakat ‘paraşüt’ kelimesi tematik merkez olarak belirlendiğinde cümlelerin anlamı netleşecek, epizodik bellek hemen bu cümleyle ilgili paraşütü yırtılmış talihsiz bir kişinin ot yığını üzerine düşerek hayatını kurtardığı şeklinde bir tahkiye (epizot) oluşturacaktır. Yine bir başka örnek verecek olursak, ‘Dikiş yerleri patladığı için notalar kulak tırmalıyordu.’ Cümlesi tematik bir merkeze oturtulmadan anlaşılamayacaktır. Fakat bir çalgı aleti olan ‘Tulum’ tematik ekseninde cümlelerin anlamı netleşir (Schacter, 2010, s. 284). Tematik anlam merkezi belli, kesin ve tek bir anlam merkezine konumlandırılması zorunlu olan cümle veya metinler için geçerlidir. Anlam eksenini ise çeşitli temler ekseninde kümelenen ve metaforik olarak yorumla açık bakış açılarına içerir. Nesnel bir kesinlik taşımak zorunda değildir.

Bunu metin düzeyinde de gözlemlemek mümkündür. Aşağıdaki metni tematik bir eksene yerleştirmeden okuyalım:

“Bu işlem oldukça basittir. Önce bu şeyleri farklı gruplara ayırırsınız. Tabii ki ne kadar yapılacağına bağlı olarak tek bir grup yeterli olabilir. Makineniz olmadığı için başka bir yere gitmek zorunda kalırsanız, o takdirde ilk aşama bu olacaktır; aksi takdirde olduğunuz yerde kalırsınız. Çok fazla şeyi bir anda yapmayın. Yani bir seferde çok fazla yapmaktansa çok az yapmak daha iyidir. Kısa vadede bu önemli görünmeyebilir; ancak karışıklıklar ortaya çıkabilir. Tek bir hata pahalıya mal olabilir. Başlangıçta işlemin tümü

karişik görünecektir. Ancak kısa zamanda hayatın bir başka yüzü haline dönüşecektir. Çok yakın bir gelecekte bu işe gerek kalmayacağını ön görmek zordur; ancak gene de tam bir şey söylenemez. İşlem tamamlandıktan sonra malzeme tekrar farklı gruplara ayrılır. Daha sonra kendi yerlerine yerleştirilir. Eninde sonunda bir kez daha kullanılacaklar ve bu devir yeniden tekrarlanmak zorunda kalacaktır. Ama bu da hayatın bir parçasıdır.” (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1998, s. 349). Bu metni okuyan bir kişi metni algılamakta ve anlamakta zorluk çekecektir. Çünkü bellek okuma, algılama eylemi esnasında bir yandan da verileri anlamlandırma işlemine tabi tutarak kodlamaktadır. Metnin tematik anlam ekseninden yoksun oluşu metnin bütün olarak anlamlı ve doğru bir şekilde algılanamamasına ve anlaşılmasına neden olur. Yukarıdaki metni ‘*çamaşır yıkamak*’ tematik anlam eksenine oturttuğumuzda metnin tüm unsurlarının anlamlı bir şekilde algılanmasını sağlamış oluruz. Çünkü metindeki cümleler, ‘işlem’ ve ‘eylem’ üst temlerinde birleşmektedir. Yani metindeki tüm ifadeleri bu iki semantik kategoriye sığdırabiliriz. Fakat bu metinde oldukça genel olarak bahsedilen işlem ve ona bağlı eylemler deseni belirli bir tematik konumlandırmaya ihtiyaç duymaktadır. Bir metnin tematik anlam eksenine konumlandırılmasının metni anlama ve yorumlama aşamalarında arz ettiği önem ileriki bölümlerde ele alınacaktır. Özellikle bir edebi metni yorumlama aşamasında, okurun muhatap olduğu edebi metnin içerdiği temaları, belli bir bağlam içinde düşünerek öznel bir tematik anlam eksenini tespit etmesi de olanaklıdır. Ancak burada öncelikli olan edebi metni oluşturan anlam katmanlarının metnin bütünlüğü içinde doğru anlaşılabilmesi olmalıdır. Doğru anlaşılma edimini mümkün kılacak dilsel ve bilişsel özelliklerin temelde yapısal ve bilişsel olarak birbirini tamamlayıcı unsurlar olduğu ifade edilebilir.

Bu bağlamda metin algısında, tematik anlam konumunu belirleyen bilişsel süreçlerin anlamsal kategori oluşturma, anlamsal organizasyon ve çıkarımlar olduğunu ifade edebiliriz.

Metin algısının öznel yapısı. Bir metnin bir insan tarafından algılanışının analitik bileşenlerini genel hatlarıyla tespit etmek metnin anlamının nasıl doğru bir biçimde kavranabileceğinin de ipuçlarını verir. Çünkü metin ilk okunduğunda öznel algıyla karşılaşır. Daha sonra anlamlandırma, estetik beğeni ve yorumlama gelir.

Belleğin doğal bağlamında incelenmesi ile ilgili çalışmalarıyla tanınan Frederick Bartlett'in (1886-1969) belleğin soyut ve bilişsel yapısını analiz etmek için yaptığı bir dizi deneyde ortaya çıkan sonuçlar, belleğin işleyişiyle ilgili değerli bilgiler edinmemizin yanı sıra bireyin metin algısının temel bileşenlerini analiz etmesi bakımından da önemlidir. Bartlett'e göre insan geçmişini, dünya ile ilgili öznel bilgi veya şemalarının yardımıyla yeniden inşa eder. Ona göre geçmişimizi kendi genel beklenti ve bilgilerimizle uyuşacak biçimde özel hafıza izlerimizden hareketle yeniden inşa ederek hatırlarız (Arkonaç, 1993, s. 196). Aslında buradaki yeniden inşa etme sürekli bir yorumlama halidir. Geçmişteki bir olayı düşünürken, bir metni okurken, bir şiirin hayal dünyasını kurgularken de aynı durum söz konusudur.

Gerçek yaşamdaki dil deneyimlerimize benzeyen anlamlı metinlerle bağlantılı psikolojik süreçleri araştıran Cambridge Üniversitesinden F. C. Bartlett deneklere kısa bir hikaye metni verir. Yapılması istenen denneğin okuduğu hikayeyi belli bir süre sonra hatırlayabildiği kadarıyla anlatmasıdır. En çok bilinen deney 'Hayaletlerin Savaşı' adlı hikayenin deneklere okutulup hatırlama düzeylerinin zamana bağlı olarak kontrol edilmesidir. Hikayenin ilk okunmasından yaklaşık 20 saat sonra bir denek asıl metinden daha kısa ve konuşma diline yakın tarzda bir hikaye üretmiştir. Fakat denneğin anlattığı hikaye sadece yüzeysel bir anlatı dönüşümünden daha çok şey içermektedir. Mesela denneğin anlattığı hikayede orijinal metindeki daha az bilinen kelimelerin yerini daha çok bilinen kelimelerin aldığı görülmüştür; kano yerine bot, fok avlamak yerine balık tutmak gibi. Olay örgüsünde bir çok eksiltmeler vardır (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 399).

Sekiz gün sonra aynı denekten hikayeyi bir kere daha anlatması istendiğinde, bu ikinci hatırlama ilk hatırlamaya göre daha kısa olmuştur. Hikayedeki özel isimler çıkarılmış, ilk anlatımda unutulan bazı durumlar burada söylenmiştir. Altı ay sonra bu denekten hikayeyi bir defa daha anlatması istendiğinde hikayenin daha kısa bir şekilde anlatıldığı ve asıl metinde olağandışı bütün terimler, isimler ve doğa üstü güçlere yapılan referanslar çıkarıldığı gözlemlenmiştir. Son olarak başka bir denekten 2 yıl 6 ay sonra aynı hikayeyi anlatması istenmiştir. Bu süre içinde denek hikayeyi tekrar görmemiştir. Deneğin anlatımında hikayenin sadece ana yapısı saklanmış, detaylara daha az yer verilmiş ve asıl metinde olmadığı halde, deneğin olmasını düşündüğü başka bir çok şey hikayeye eklenmiştir. Asıl metindeki özel detaylar hatırlanamadığında şuuraltı müktesebatının çeşitli kaynaklara ait bilgi parçaları bu boşlukları doldurmak ve tamamlamak için kullanılmıştır (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 400).

Belleğin bu yorumlayıcı ve yeniden inşa edici özelliği başka bir deneyde de öznel bilincin (şuuraltı müktesebat) etkinliğini gösteren değişik ipuçları vermiştir. Spiro (1980) deneklerine bir çift hakkında kısa bir hikaye okumuş, okuduktan kısa bir süre sonra bu çiftin evli olup olmadıklarına dair bir bilgiyi de kendisi eklemiştir. Bu ilave hikayenin konusuyla tutarlı olmuş ya da ters düşmüştür. Hikayenin hatırlanışı 2 gün, 2 hafta ve 6 hafta arayla test edilmiştir. Daha uzun aralarda deneklerin uzlaştırmacı hatalar yaptıkları görülmüştür. Hikayeye ters düşen bilgilerin hikayenin içinde olduğundan emin olduklarını ifade etmişlerdir. Fakat ilginç olan hikayeye yapılan yanlış eklemelerin (uzlaştırmacı yanlış yorumların) deneklerin asıl metinle ilgili hatıralarının zayıfladığı zaman dilimlerinde ortaya çıktığıdır. Bir bellek deneyinin parçası olduklarını bilen deneklerde bu uzlaştırmacı hatalar görülmemiştir (Arkonaç, 1993, s. 197).

Öznel bilincin bellekteki hatıraları ve bilgiyi yeniden inşa etme sürecindeki değiştirici etkisi, verilen bilginin ifade ediliş (metin) tarzına göre de değişen yorumlar

üretmektedir. Dolayısıyla bu durum okuyucunun metnin özüne dair algısını önemli ölçüde değiştirmektedir. Loftus ve Palmer'in (1974) yaptıkları bir deney bu konuda ufuk açıcı olmuştur. Deneklere zincirleme bir trafik kazasının görüntüleri seyrettirildikten sonra ne gördüklerine dair sorular sorulmuştur. Fakat aynı soru cümlesi, ifade değişikliğine uğratılarak başka bir grup deneğe sorulduğunda aynı durumu tamamen farklı yorumladıkları görülmüştür. İlk gruba; 'Arabalar birbirine girdiğinde kaç km hızla gidiyorlardı?' sorusu sorulurken, diğer gruba 'birbirine girme' ifadesi yerine 'çarptığında' ifadesi kullanılmıştır. Sonuçlara göre 'birbirine girme' ifadesi, sürat tahmininin, 'çarptığında' ifadesinden daha yüksek tutulmasına sebep olmuştur (Arkonaç, 1993, s. 198). Çarpışma ifadesi bu bağlamda bir trafik terimi gibi algılanarak anlamsal belleğin işlemsel tabanını kullanmasını sağlamaktadır. 'birbirine girmek' ifadesi ise kalıplaşmış bir deyim olarak algısal etki boyutunda, hem epizodik hem anlamsal belleği daha fazla aktif kılmak suretiyle daha geniş bir şuuraltı müktesebatını harekete geçirdiği için metin ile ilgili algılar ve yorumlar, metnin içerdiği malumatın niteliğine göre olumlu ya da olumsuz yönde artmaktadır. Görülüyor ki bir metnin içindeki gizli niyete bağlı değiştirilen malumat, hatırlanacak ve yorumlanacak materyali de etkilemektedir. Aynı denek gruplarına bir hafta sonra, kaza mahallinde cam kırıkları olmamasına rağmen (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1998, s. 346), 'kazadan sonra etrafta kırık camlar var mıydı?' sorusu sorulmuş, 'birbirine girdiğinde' ifadesini dinleyip yüksek sürat tahmini yapan denek grubu %32 oranında kırık camları gördüğünü söylemiştir. Diğer gruplarda bu oran %13 olmuştur (Arkonaç, 1993, s. 198). Aradan zaman geçse de öznel bilincin, yorumlama tutumuyla örtüşen yeni yönlendirici muhtevaları, nesnel bilginin veya asıl metnin içeriğinde olmasa da kabul ettiği anlaşılmaktadır.

Sözel metin algısında metnin içeriğindeki anlam da, metinle ilgili tutumları ve hatırlamanın düzeyini etkilemektedir. Clark Üniversitesinde 140 öğrenci üzerinde yapılan bir deneyde 'Yedi Cüceler' masalının hatırlanması ve deneklerin masalın çeşitli unsurlarına

karşı tutumları incelenmiştir. Masaldaki her cüce karakteri metonimik (düz değişmeceli) olarak farklı bir anlam taşır. Deneyde, cücelerin isimleri kişisel özellikleri bakımından ‘nötr’ sıfatlar, ‘iyi’ sıfatlar, ‘kötü’ sıfatlar şeklinde üç kategoriye bölünür. Deneyin sonucunda en iyi hatırlanan isimlerin negatif nitelik taşıyanlar olduğu %52 oranında tespit edilmiştir. Bunlardan en popüler olanlar Uyurgezer %17 ve Somurtkan %12 olmuştur. Aynı metinde kafiye sözlerin de küme halinde hatırlanmasının daha kolay olduğu tespit edilmiştir (Solso ve Johnson, 2005, s. 192-194). Deneye katılanların üniversite öğrencileri olduğu dikkate alınırsa yaş grubuna göre daha düşük bir bilişsel seviyede olan metnin, deneklerde metne karşı mizahi bir algı ve tutum oluşturduğu; bu nedenle de olumsuz nitelik taşıyan karakterlerin onlar tarafından daha çok benimsenmiş olabileceği sonucu çıkarılabilir.

Metin algısının öznel yapısını açıklayan fikirlerden biri de metindeki temaların, fikirlerin veya olayların bellekteki anılarla örtüştüğü oranda metni okuyan kişi için algılamayı kalıcı hale getirmesidir. Metnin en iyi algılanan kısmının epizodik bellekteki herhangi bir deneyim veya hatıra ile örtüşen, o hatırayı yeniden canlandırmasını sağlayan bölümü olduğu ifade edilir. Henry J. Watt, ‘Kitabın en değerli kısmı bir deneyimin anımsanmasını sağlayan *ecphoric*⁶ uyaran kavramıyla ilgili bölümüdür.’ tespitini yapar (Schacter, 2010, s. 92). Tabii olarak bu durum herkes için farklı değişkenlere bağlıdır. Herkesin öznel deneyimleriyle belleğinde biriktirdiği anılar ve bilgi birikimi birbirinden farklıdır. Bir şiirdeki imgenin ya da metaforun okuyanın zihninde canlandıracağı hayal ve çağrışımları farklılaştıran sebebin *ecphoric* uyaran olduğu söylenebilir. Bu konunun bir başka yönü de metinlerarasılık için de geçerli olabileceğidir. Edebi metinlerin farklı yazarlar tarafından kaleme alınmış bazı örneklerinin birbirine dikkat çekici bir biçimde benzemesi, iki metinden ilk yazılmış olanın, benzer metni yazan diğer yazar tarafından okunması ve

⁶ Bir anıyı harekete geçirme veya geri çağırma sürecidir. Yunanca bilinir hale getirmek, ortaya çıkarmak anlamına gelen *ekphorein* kelimesinden türeyen *ecphory* terimi, kaydedilen bilginin etkin hale getirilmesi ve bir anının büyük oranda bilinçsiz bir şekilde hatırlanmasıdır.

bilinçli veya bilinçsiz tesirinde kalınmasıyla epizodik bellekte *engrafik*⁷ olarak kodlandığı düşünülecek olursa benzer temayı işleyen ikinci yazarın eserini oluştururken bu *engrafik* kodlamanın etkisinde kaldığı kabul edilebilir. Nitekim bir çok yazarın, yazarlık mesleğinin acemilik devrelerinde usta yazarları taklit ettiklerini ifade ettikleri bilinmektedir. Aristo'nun sanat eserinin taklitten doğduğunu ifade etmesi, bu bağlamda da değerlendirilebilir.

Metin algısının analitik bileşenleri olarak Bartlett'in bellek hatırlama şeması dikkate alınabilir. Bir metnin algı sürecinde yorumlanması olarak da adlandırabileceğimiz bu deneylerdeki süreçleri Bartlett altı kategoride yorumlar. Bu kategoriler bellekteki metin algısının anlamadan önceki temel yapısını oluşturur.

1) Atlamalar: Konuya özel bilgiler (spesifik) ihmal ediliyor gibi görünür. Ayrıca okura anlamsız gelen ve onun beklentilerine uymayan bilgiler hatırlanmaz ve yorumlanmaz.

2) Mantıksallaştırma (Tamamlama): Metinle uyuşmayan bazı parçaları uyumlu ve mantıklı hale getirmek için uzlaştırıcı yorumlar ve asıl metinde olmasa da bazı bilgi eklemeleri yapılır. Örneğin; 'Erhan ve Selim lokantaya gittiler. Erhan istavrit, Selim çorba ısmarladı. Erhan ve Selim iş hakkında konuştular. Bir saat sonra işe gittiler.' Burada lokantanın balık lokantası olacağı, yemekten sonra hesabın ödendiği, Selim ve Erhan'ın birbirlerini tanıyor oldukları ve bunun gibi ayrıntılar bellek tarafından mantıklı bir biçimde tamamlanır.

3) Hakim Konu: Okunan metindeki bazı konular veya pasajlar okurun belleğinde belirgin hale gelir ve bazı özellikler hakim konuyla ilişkilendirilir.

4) Bilginin Dönüştürülmesi: Tanıdık olmayan kelimeler ve durumlar okurun şuurlu müktesebatında tanıdık olanlarla yer değiştirir. Bilginin dönüştürülmesinde tanıdık olma niteliği benzerlik, eş anlamlılık olabileceği gibi, andırma ve çağrışım şeklinde de gerçekleşebilir.

⁷ *Engrapy*, kazımak anlamına gelir; bilginin belleğe kodlanma sürecini ifade eder. *Engraphic* veya *engram* ise deneyimin bellek üzerinde bıraktığı derin anı izidir.

5) Sıranın Değiştirilmesi: Bazı olaylar hikayede önce olmuş bazıları da sonra olmuş gibi gösterilir. Okur bir metindeki tahkiyevi (öyküsel) bilgiyi hiyerarşik bir biçimde yapılandırır. Burada olaylar arasında önem sırasına göre bir hiyerarşinin düzenlendiği söylenebilir.

6) Bireysel Tutum: Okuyucunun metne ve içeriğine karşı takındığı öznel tutum hatırlamanın derecesini belirler (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 400). Estetik beğeniler, niyet, dini ve politik görüşler, kişilik yapısı gibi etkenler metni algılamamanın dolayısıyla da yorumlamanın en öznel tarafı olarak nitelendirilebilir.

7) Soyutlama: Metnin içerisindeki gerçeklikler, anlatılar, varlıklar okurun zihninde şuuraltı müktesebatının beslediği biçimde yeni, öznel soyutluk örüntüleri oluşturur. (Örneğin bir öyküde geçen “köşe” sözcüğü okuyan öğrencilerden birinde, çocukluğunda yanında dayak yediği masanın köşesinin imgesini oluşturmuştur. Başka bir örnek vermek gerekirse, matematiksel işlemler ve formülleri somut gerçeklikler olarak algılayamayız. Ancak onlar somut gerçekler dünyasındaki varoluşu anlamlandırabilmemiz için üretilmiş soyut verilerdir.)

İkna edici sayıdaki araştırmalar göstermektedir ki bir kitap, bir hikaye ya da bir şiir okurken bir çok ayrıntıyı unutup sadece ana fikri aklımızda tutarız. Unutulan bu ayrıntıların çoğu hatırlanmaz veya şuuraltımızdaki diğer anılarla kaynaşarak dönüştürülmüş, bir anlamda yeniden yorumlanmış anılar oluşturur (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 401). Bir okur tarafından algılanan metin, her halükarda okurun öznel bilincinde metnin asıl yapısı itibarıyla belirli ölçüde değişime uğrar. Çünkü algılanan her şey, içeriğini zihnin oluşturduğu insan bilincinde ampirik (pozitivist-olgucu) bir nesnellikle işlenmez. Sinir cerrahı Wilder Penfield, binden fazla hastasının kortekslerine elektrot şoklarıyla müdahale ederek deneysel bilinç içeriğini ciddi boyutlarda değiştirebildiği halde, zihin kaynağının, merkezî varlık özüne bir kez bile temas edememiştir (Herbert, 2007, s. 106). Bartlett’in yukarıdaki analizi

hafıza sürecinin otomatik ve aynen kayıt şeklinde gerçekleşmediğini belirginleştirir. Zihnin gelen verileri kendi bilgi ihtiyaç, duygu, ilgi ve tutumuna uygun bir şekilde öznel algı işlemine tabi tuttuğunu göstermektedir. algılama esnasındaki faaliyetler sonraki hatırlama ve anlama süreçleri için önem taşımakla beraber algılamanın kendisi de hafıza ve düşünmenin birlikte işe karıştığı bir süreci oluşturmaktadır (Özakpınar, 2000, s. 108).

Kant'ın 'Saf Aklın Eleştirisi'nde belirttiği gibi deneyim, insan anlayışının (zihin bilinç işbirliği) bir ürünü olarak ortaya çıkar (Özakpınar, 2002, s. 298). Öyleyse bir metni algılayan kişi için, henüz bu ilk aşamada gerçekleştirdiği eylemin bir deneyim olduğunu ifade etmek yanlış olmaz. Bu deneyim analitik bir genel çerçeveye bağlı olarak yukarıda sıralanan süreçlerde gerçekleşir. Zira ampirik felsefe görüşüne göre yeniden ifade etmek gerekirse parça parça deneyimler kendiliğinden bir bilgi haline gelmez. Çünkü bilginin en önemli özelliği varlıkların ve olayların hayallerini ya da temsil edici fikirlerini yan yana, üst üste koyarak biriktirmek değil, onlar arasında ilişki kurarak cisim ya da olayların ayrı ayrı hayal ve fikirlerinin hiçbirinde olmayan hükümlere varmaktır (Özakpınar, 2002, s. 299). Bu ilişki kurmayı, R.L. Gregory 'Göz ve Beyin'⁸ adlı eserinde algının sadece uyarıcılar (duyu verileri) tarafından belirlenmediği tespitinden hareketle, algının duyuusal bilgi olmanın ötesinde bireyin diğer bilgi ve deneyimlerini de içeren bir süreç olduğunu ifade eder (Schumacher, 1990, s. 58). Kısaca, sadece basit olarak gözlerimizle değil fakat aynı zamanda zihni donanımımızın büyük bir bölümü ile görürüz; ve bu donanım kişiden kişiye büyük ölçüde değiştiği için, kaçınılmaz olarak diğerleri görmezken bazı insanların görebildiği; başka türlü söylemek gerekirse bazılarının görmek için yeterli, diğerlerininse yetersiz olduğu bir çok şey vardır (Schumacher, 1990, s. 58). Sonuç olarak bir metnin algılanmasının, çok karmaşık ve çeşitli zihinsel süreçlerin sonucu olan algısal farkındalık

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz; R. L. Gregory, *Eye and Brain – the Psychology of Seeing*, London, 1966

olduğu ifade edilebilir. Bir metni anlama ve yorumlama süreci ise algısal farkındalığın üzerinde bilinçli bir amaç gerçekleştirmek olacaktır (Zeman, 2006, s. 336).

Yukarıda verilen metin algılama süreçleri birbirinden bağımsız değildir. Algılama süreci içinde hafıza ile birlikte tüm bu süreçler birlikte çalışır. Dolayısıyla aralarında hiyerarşik bir sıralama yapmak mümkün değildir. Bilinç tüm bileşenleriyle algılamayı gerçekleştirir. Bu karmaşık işleyiş yapısı nedeniyle zihinde cereyan eden süreçleri tasvir ederken kullandığımız dil bir ölçüde belirsizdir. Bunun nedeni süreçlerin neler olduğunu, nasıl cereyan ettiğini bilmediğimiz bir durumda, onları birbirinden ayırmış gibi kavramlaştırmamız ve o kavramlar ışığında araştırma yapmamızdır. Dolayısıyla gerek bilimsel gerek edebi, sanatsal bulgular ve beğeniler karşısında yaptığımız değerlendirmelerde dilin belirsiz kalması, bizim kavamaştırmalarımızı gerçeğe ayarlamada çektiğimiz sıkıntıdır; salt dil problemi değildir (Özakpınar, 2000, s. 111). Öznellikler arası anlam ve anlamlandırma problemi karşımıza çıkmaktadır.

Edebi metin ve algı. Herhangi bir metinle karşılaşan bir birey gibi edebi bir metinle karşılaşan birey de her şeyden önce kelimler ve cümlelerden oluşan bir bütünü algılar. Ancak edebi nitelik taşıyan metni oluşturan kelime ve cümlelerin, anlamlılık, imgelem, soyutluk ve çağırışım değerleri bakımından farklı olduğu açıktır.

Buna ek olarak edebi metnin sözü edilen değişkenlere bağlı olarak oluşturduğu bir figür (imgelem) planı ve duygu-değerler planı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bir metinden hareketle betimlenecek edebi algının, yukarıdaki değişkenleri de içermesi gerekecektir. Buraya kadarki tespitler ham metin algısını oluşturur. Bu aşamadan sonra metnin niteliğine göre zihnin-bilinç işbirliğinin daha derinlemesine işleme ve değerlendirme süreci başlar. Bu süreç beğenileri, gerekli yeni bilgileri, anlamı, anlam ilişkilerini, sonuca varmayı ve yorumlamayı içerir.

Bilişsel açıdan sanatsal metinlerin özünü oluşturan estetik duygusunu tahlil etmeye geçmenin gerekli olduğu düşüncesindeyiz. Zira bir edebi metin her şeyden önce onu oluşturan cevheri (öz) itibarıyla estetik bir varlıktır. Bu günkü edebiyat eğitiminde, estetik duygusunun edebiyat tarihinin ve dilbilgisi eğitiminin gölgesinde kalması, öğrencilerin sınırlı bireysel beklentilerine henüz hitap etmeyen bir edebi metne karşı olumsuz bir tutum sergilemelerine neden olmaktadır. Bu nedenle edebiyat eğitiminin sanat duygusu, estetik duygusu ve düşüncesinden başlaması; ileriki aşamalarında öğrencinin estetik duygu ve düşüncesinin kendi milli kültürüne mutabık bir tarzda geliştirileceği bir edebiyat eğitimi tasarlanmalıdır. Çünkü sanat, bireysel ve öznel bir eylem olduğu gibi sanatsal beğeni ve estetik duygusu da o ölçüde öznel ve bireyseldir. Ancak duygu ve düşünce bakımından gelişme çağında olan bir bireyin estetik duygusu bakımından da bir eğitime muhtaç olduğu bir gerçektir. Bir edebi metni dilbilgisi, tarihsel, sanatsal özellikleri bakımından nesnel bir incelemeye zorlamak çoğu kez öğrencilerde diğer formel derslerde olduğu gibi yıldırıcı bilgi yükünü artırmak şeklinde bir algı oluşturmaktadır. Oysa sanatsal olan her eser, haz ve hayranlık uyandıran, güzellik duygusunu besleyen bir amaç taşır. Burada edebi metin eğitimi ve diğer sanatsal derslerin eğitiminde amaç, öğrenciyi yeni yetişen bir birey olarak, yukarıda değinilen algısal birikimini zenginleştirirken niteliğini de artırmak olmalıdır. Edebiyat eğitiminin bir boyutu da, ham bir algıdan güzeli, yüceyi, insana haz veren ince duyguları işleyerek üretmesini sağlayacak yeteneklerini geliştirmesine yardımcı olmak olmalıdır.

Edebi metnin estetik bir değer olmasından hareketle, algının estetik boyutlarının betimlenmesini ve bu bağlamda, bir edebi metni anlamlandırma ve yorumlamada estetik duygunun konumunu tespit etmenin gerekliliğini de vurgulamak gerekir. Bir edebi metnin yorumunun; algıdan anlamaya, oradan yoruma giden bir süreci takip ettiğini ifade etmek gerekir. Bir sanat metnini anlamada öncelikli olan estetik algı veya estetik duygudur. Estetik

algının, psikolojik ve felsefi planda nesnel bir konuma oturtulması güç olsa da estetik duyguyu ve tavrı belirleyebileceğimiz genel bir alımlama çerçevesi oluşturmak mümkündür.

Estetik algı. (İng. Aestheticism; Fr. Esthétisme (Cevizci, 1999, s. 316); Art; Al. Kunst) İnsanla nesnel gerçeklik arasındaki estetiksel ilişki olarak tanımlanır (Hançerlioğlu, 1976, s. 81).

İçerdiği anlam ve değer bakımından (Cevizci, 1999, s. 318) duyulur olan güzelliği alımlama melekesi olan estetik duygu ancak duyulabilen bir güzellik karşısında işler (Foulquié, 1994, s. 161). Çünkü estetik nesne duyular aracılığıyla deneyimlenir; yani o, duysal olup görülür, işitilir yahut zihinde duysal şekliyle canlandırılır ve bu özellikleriyle insana haz verir. Bu hazlar yalnız kulak ve göz hazlarını değil, fakat aynı zamanda duyulara hitap eden objelerin anlamından, onların simgesel veya ifade değerlerinden ve onlara bağlı olan duygu faaliyetlerinden gelen hazları da ifade eder. Bunları biyolojik fonksiyonlara ve pratik çıkarlara bağlamak mümkün değildir. Örneğin müzikal bir akordun hoş karakterine veya bir ses uygunsuzluğunun hoş olmayan karakterine, hangi pratik fonksiyonların tekabül edeceği açıkça anlaşılamamaktadır. Bu anlamda bir işitme engelli hiçbir biyolojik eksikliğin tesiri altında kalmış değildir. Dolayısıyla estetik duygunun karakteristiğinde karşılıksız (çıkarsız) olma durumu vardır (Guillaume, 1970, s. 69). Estetik duygu, hassasiyete daha yakındır; çünkü letafet estetik duygunun tamamlayıcı kısmını teşkil eder (Dwelshauvers, 1938, s. 391).

Estetik, özü itibarıyla öznel, bireysel bir olgu olması nedeniyle nicel araştırmaların konusu yapılmamıştır. Bu nedenle estetik daha çok felsefi değerlendirmelerin bir mevzuu olmuştur. Görsel şekiller üzerine ilk deneysel çalışmalar Fechner'le (1876) başlar (aktaran Güngör, 1999, s. 12). Fechner görsel şekillerde ortalama bir karmaşıklık derecesinin en hoş giden tesiri yaptığını, basitlik veya komplekslik ileri seviyede olduğunda en kötü tesirin meydana geldiğini ifade eder (Güngör, 1999, s. 12).

Batı felsefesinde estetik duygunun kaynağı haz olarak görülür. Estetik yaşantının temel özelliği olan haz, bir nesnede kendi kendimizden duyduğumuz hazdır. Estetik olarak haz duymak demek benim dışımda bulunan duyulur bir objede kendimden haz duymam, kendimi onda yaşamam demektir. Objede duyduğum şey, genel olarak söylenirse hayattır. Hayat kuvvettir, içten bir çalışmadır, çabalamadır, ortaya bir şey koymaktır (Worringer, 1971, s. 9). İslam felsefesinde estetik algısı batı felsefesinden çok farklıdır. Estetiği açıklamak noktasında İslam filozofları temel dayanak noktası olarak metafizik güzellik temeline dayanan bir anlayışı benimsemişlerdir. İslam felsefesinde güzel üzerine yapılacak herhangi bir araştırmada öncelikle güzel ile Yaratıcı'nın sıfatlarından birini incelediğimiz göz önüne alınmalıdır. Estetik sözcüğü, İslam felsefesinde batıdaki anlamıyla estetik duygulardan ve algılardan farklı bir anlama sahiptir. İslam filozofları güzeli ve estetik ilgiyi 'duyularla algılanamayan güzellik' anlamını içerecek şekilde genişletmekle beraber Yaratıcı'nın güzelliğini en zirve noktaya koymaktadırlar (Taşkent, 2009, s. 64). Yani İslam felsefesinde ve edebiyatında yaratıcı ve güzellik arasında düz değişmeceli bir ilişki kurulmuştur denilebilir.

Duyusal olarak verilmiş olanın, onda görünen arka yapılar yönünde aşılması estetik algı için karakteristiktir. Bu nedenle estetik algıda Hartmann'a göre iki tür bakış söz konusudur. Duyusal olarak verilmiş olanın bir bakışı ve bunun ötesine geçen, bunda görünenin daha yüksek bir bakışı. Estetik bakış sadece yarı duyusal algıdadır. Bu duyusal algıyı, duyu izlenimini aracı kılarak, fakat duyu izleniminde ortaya çıkmadan ikinci bir hal bakması aşar. Ancak ikinci bakışın devreye girmesi, birinci bakışı gündelik algının üzerine yükseltir ve ona özel estetik bir karakter verir. Gündelik ve estetik algıdaki önemli bir mahiyet farkını Hartmann, renklerin sıcak ya da soğuk olarak deneyimlenmesinde olduğu gibi, gündelik algının nesnel bilimsel tutumunda içerilmemiş, dışta bırakılmış duygu tonlarının (*Gefühlstöne*) estetik algıda tekrar meydana gelmesinde bulur. Bunula beraber

seyirci estetik nesneyi gerçek nesneden ayırmasını pekala bilir. Tehlikeli bir gecenin resmi güzel olarak yaşantılanır. Fakat gerçekten tehlikeli olarak yaşantılanamaz (Türker, 2007, s. 112). Estetik algının merkezi ayırıcı vasfını Hartmann da Kant gibi çıkarsız beğenide bulur. Bu nedenle o, sanatın özerkliğinin altını çizer. Estetik bakış Batı’da duyuşal, ahlaki, siyasi ve dinsel ilgilerden, çıkarlardan bağımsızdır. Estetik algı için güzel olarak yaşantılanan nesnenin gerçek ya da fantezi olup olmaması hiç önemli değildir. Mühim olan böyle bir şey olarak sadece resim ve görünüştür. Estetik algı, zevk ve beğeni olarak yaşantılanan bir bakıştır. Ruhbilimsel özdeşleşim kuramına karşı Hartmann, Geiger’le birlikte estetik beğenin, bir kendinden haz alma değil nesnenin kişiye verdiği haz olarak nesnede bir ortaya çıkış olduğunu vurgular (Türker, 2007, s. 113).

Estetik algıda özü itibariyle doyurulmaz bir haz ve ilgi olması onu sürekli kılar (Cevizci, 1999, s. 318). Dolayısıyla da manevi bir ihtiyaçtan ortaya çıktığını gösterir. Bu, fayda ve menfaat alakalarından arınmış bir duygu duruluğunun oluşturduğu manevi ihtiyaç olacaktır. Çünkü duyuların gelişmesi bir anlamda uyaranlara bağlıdır. Hazlar duyulmasaydı duyular oluşamazdı. Duyular oluşamayınca duyum ve algı gerçekleşmezdi. Hazzın bilinç seviyesini de bu vesileyle yükselttiğini de ifade etmek gerekir (Tunç, 1949, s. 136). Estetik duygusu fenomenal veya fiziki bir algılama değildir. Fiziki veya fenomenal bir formun üzerinde incelikle işlenmiş bir anlamın alımlayıcı tarafından içsel yahut zihinsel bir bilinç durumuyla algılama ve anlamlandırma yeteneğidir. Nesnel formlar (biçim) içine yüklenen hayranlık uyandırıcı, aşkın, yüce, zaman üstü kavrama amacı güden (Ulaş, 2002, s. 498) bir algıdır. Bu yönüyle estetik duygu, sanat eseriyle bütünleşme, sanat eylemine katılımı da içerir (Dwelshauvers, 1938, s. 394).

Estetik duygunun yapısı ile ilgili ilk deneyler 1926-27 yıllarında G. Dwelshauvers’in laboratuvarında yapılmıştır. Bu ilk deneylerde Montessori ilkokulu öğrencileri kullanılmıştır. Öğrenciler zengin ve aydın ailelerin çocuklarıdır. Deneylerde basit geometrik

şekillerden başlayarak kristalize şekillere, bitki ve hayvan figürlerine süsleme resimlerine, mimari modellere ve son olarak sanat eserleriyle peyzajlara kadar çıkan basitten karmaşığa doğru bir metot izlenmiştir. İlk deney Barcelona’da ilkokul öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Deneyde çocuklardan yatay kolu, düşey kolunun çeşitli yerlerine konmuş dört haçtan en güzelini seçmeleri istenmiştir. Burada yatay kolu çok yüksekte olan, ne yüksek ne düşük seviyede olan, tam ortada olan ve aşağıda olan dört haç şekli gösterilmiştir. Deney sonucunda öğrenciler ilk haçın, yani düşey kolu dikey kolunun yüksek tarafında olan ‘İspanyol Haçı’nı güzel olarak seçmişlerdir. Bunun nedeni sorulduğunda bu haçın hakiki haça daha çok benzediğini ifade etmişlerdir. Bu haç şekli kiliselerde ve evlerde gördükleri haçtır. Bu deney, dört köşeli ve yumurtamsı başka şekiller de kullanılarak daha büyük yaştaki çocuklarda da uygulanmış ve yaşa bağlı farklı sonuçlar göstermiştir. Sonuç olarak estetik algının içerdiği hükümlerin tam bir ölçüsü olmadığı ifade edilebilir (Dwelshauvers, 1938, s. 395).

Estetik algının yapısı iki temel olguyla analiz edilebilir. 1) Sentetik-Figüratif Formu Oluşturan Unsurlar, 2) Duyusal-Anlamsal Özü Oluşturan Unsurlar. Sentetik-figüratif formu oluşturan unsurlar; renk, müzik, dil, şekil ve maddedir. Gözün hareketleri üzerine yapılan çalışmalar göstermiştir ki, bir resmin veya diğer bir nesnenin alımlayıcı tarafından incelenmesi gözün hareketleri düzenli kaymalar yapmak suretiyle seri ve çabuk sıçramalar yapmak şeklinde gerçekleşmektedir. Bir resme bakarken göz ressamın şahsiyetini ve resmin değerini gösteren noktaya doğru sürüklenir. Ressam resimde amacını topladığı bu noktaya dikkat çekmek için değişik teknikler kullanır. Bunlardan ilki, eserinde önemli olan kısmı tuvalde en göze çarpan yere koymaktır. Dikkatin yöneltildiği istikametinin ortasından itibaren gözler sanatçının istediği biçimde konuyu takip eder. Bazen gözler, ana figürden yardımcı figürlere geçebilir. Şekle bakış açısı da eserin amacına göre daire şeklinde, yatay veya dikey

olabilir. Birçok deneyim estetik bir figürdeki kısımlar arasındaki orantının simetriye göre daha çok tercih edildiğini göstermiştir (Garrett, 1960, s. 96).

Heykel ve diğer mimari eserlerden simetri ve oran prensiplerine uygun olanlar, genel olarak tercih edilmektedir. Denge (*equilibrium*) halinde bulunan eşya ve maddelerde ağırlık merkezi çekici bir kuvvetin etrafında toplanmaktadır. Denge halinin estetik değerini ölçmede dikkat çekici bir açıklama olarak, ‘duygu birleşmesi’ (*sympathy*) kavramı ortaya atılmıştır. Bu kavrama göre bir şeyi gören şahıs kendisini o şeyin içinde hissetmekte ve bundan dolayı o şeklin kendisinde uyandırdığı kas gerilimlerini duymaktadır. Denge durumu oranlı olmayan cisimler, alıcıda gerilme ve huzursuzluk meydana getirdiği için hoşagitmemektedir. Diğer taraftan belli bir kararlılık ifade eden sanat eserleri ve tabiat maddeleri insanda rahatlama ve güven duygusu uyandırmaktadır. Bu bakımdan duygu birleşmesi insanın kendisini hissi olarak eşya ile bütünleştirmesi şeklinde tanımlanabilir (Garrett, 1960, s. 96). Bu durum algı konusunda değindiğimiz ve sanatsal algıda da etkili olduğunu vurguladığımız sinestezik algıyı hatırlatmaktadır. Bilindiği gibi sinestezik algı da duyumların birliği şeklinde tanımlanmaktadır. Bir sesin rengini duymak, bir rengin sesini hissetmek ya da bir kelimenin duyusal olarak bir çok çağrışıma neden olması sinestezik algının karakteristik özelliğidir. Bu özelliği ressam Kandinsky kuramsal olarak açıklamıştır (Kandinsky, 1981, s. 50). Dolayısıyla estetik algının temel yapısını açıklarken, duygu birleşmelerinin (sinestezi), duygu birleşmelerine (*sympathy*) etki ettiğini de ifade etmek yanlış olmayacaktır. Burada bir çeşit ham algının (sinestezi), bilinçli-amaçsal bir duygu birliği (*sympathy*) sağlayarak estetik algıya dönüşmesi süreci işlemektedir. Bu süreç estetik hazzı uyandıran ve estetik deneyimi yaşatan *empfindung* (Worringer, 1963, s. 9) (alımlayıcının sanat eseriyle duygusal bütünleşme hali) durumu ile sonuçlanmaktadır.

Edebi metindeki sentetik-figüratif form, edebi metnin türü (roman, şiir, hikaye, tiyatro vb.) ve edebi metnin kurgu tekniği olarak ikiye ayrılabilir. Metin türü olarak, türün

özellikleri dilin bir estetik malzeme olarak söz konusu türün içinde nasıl işlendiği öne çıkar. Sözelimi Divan şiirindeki aruz kalıpları da şiirdeki senetik figüratif formu oluşturur. Çünkü bir aruz kalıbında şiir yazılırken sadece kalıba uyan kelimelerle şiir yazmak yeterli değildir. Aynı zamanda şiirdeki konunun duygu ve estetik özüne tam uyacak kelimeleri kullanmak gerekir. Yani hem kusursuz bir biçim hem zengin bir estetik anlam yoğunluğu oluşturma becerisi söz konusudur. Dolayısıyla aruz ölçüsü öğretilirken bir biçimsel bilgi yükü olarak değil uygulamalı bir biçimde, aruzun şiirin biçimsel estetik tarafının tamamlayıcısı olduğu ifade edilmelidir. Örneğin dört fâ i lâ tün kalıbı ile yazılmış bir gazel; bir uzun, bir kısa, iki uzun hece sırasını takip edecek kelimelerden oluşacak bir mısra yapmayı zorunlu kılar. Bu, şiirin sentetik formunun bir tür formülü olarak düşünülebilir. Ancak bu kalıba fonetik olarak uyan her kelime mısra da kullanılamaz. Kalıba uygun mısra kuruluşuna, tam uyum sağlayacak kelime, hem fonetik-müzikal hem şiirin anlam (öz) güzelliğini tamamlayacak anlam değerine sahip olması gerekmektedir. Bu da divan şiiri metinlerinin orantı mükemmelliğini amaçladıklarını gösterir. Bu şekilde öğretilecek bir divan şiiri dersi, öğrencinin ve seçici estetik algı yetkinleştirilebilir. Belki de öğrencilerin aruz ölçüsüne karşı soğuk tutumları ve kendilerine somut bir katkı sağlamayacak bir bilgi yükü olarak görmeleri bu farkındalık durumunun eksikliğinin bir etkisidir. Böyle bir yöntemle, yukarıda sözü edilen, estetik algıda işleyen süreçlerin öğrencide daha aktif kılınarak öğrencinin farkındalığı artırılabilir.

Estetik eğitimi. [ing. Aesthetic education] Genel olarak eğitimde müzik, edebiyat benzeri sanatların kullanılması; kişinin estetik kapasitelerinin geliştirilmesine ve sanatla ilgili deneyimlerinin güçlendirilmesine yönelik eğitim olarak tanımlanır.

Sanatın eğitimde veya eğitim amaçlı kullanılması düşüncesi Platon'a kadar geri gider. Çünkü Platon ve öğrencisi Aristoteles, sanatların bilişsel ya da ahlaki bir anlamı olması, yani sanatın insanı hakikate götürmesi veya ahlaki anlamda geliştirmesi gerektiğini

söylerler. Bu açıdan bakıldığında, sanatın insanın ruhu bağlamında işlevinin, jimnastiğin veya fiziksel yönden eğitimin beden karşısındaki işlevi neyse tam olarak o olduğu söylenebilir.

Bu konuda çok farklı görüşler olmakla birlikte, estetik eğitimin amacının, insanlarda duyarlılığı geliştirmek, insanların estetik bir bakış açısına sahip olmalarını temin etmek olduğu kabul edilir. Sanat eğitime düşen şey, kişinin olgun ve gelişmiş bir karaktere sahip olmasını sağlamak üzere duygularını terbiye etmek ve duyguyla akıl arasındaki uyumu sağlamak olmalıdır (Cevizci, 2010, s. 210). R. Gloton'a göre de söz konusu olan şey sanatla eğitimidir, yoksa sanat için eğitim değildir. Sanat aracılığıyla eğitim yararlıdır. Çünkü entellektüel faaliyetle, manuel (beceri) faaliyeti birleştirmek ve aynı zamanda bunları insanın en değerli vasıflarından biri olan yaratıcı süreç temeline dayandırmak suretiyle şahsiyetin bir bütün olarak gelişmesini teşvik eder ve kolaylaştırır (Foulquié, 1994, s. 425). Gloton, sanat eğitimi formel bilgi müfredatına bağlı bir okula sokmakla sanatın bir amaç olmaktan çıkarılıp bir araç olarak genel eğitimin hizmetine verildiğini ifade etmektedir (Foulquié, 1994, s. 139).

Bir estetik algının, artistik ya da estetik bir duygu uyandırabilmesi için, her şeyden önce, bu algının bir bütünü yakalayabilme şeklinde olması kaçınılmazdır ki buna da anlamsal kurgu (anlam inşası) denir. Örneğin bir müzik parçasında her bir piyano tuşunun çıkardığı ses estetik tepki yaratabilir. Fakat bu seslerin tek başına bir önemi yoktur ve onlar bir bütün olarak algılanmadığı sürece, o seslere bir bütünlük kazandırılmadığı sürece müziği hissetmek mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla o hissin, o algının yarattığı duyguyu da yakalamak mümkün olmayacaktır (Erinç, 1998, s. 56). Kant da aynı durumu farklı bir yoldan ifade eder. Ona göre öznenin duygularından bağımsız bir güzellik kendi başına değer taşımaz. Değeri ortaya çıkaran alımlayıcıdır. Onun duyguları aracılığıyla ortaya koyduğu tavidir. Bu tavır seçici algının gelişmiş olma düzeyine bağlıdır. Müzikte, edebiyatta, şiirde,

görsel sanatlarda algısal süreçlerin geliştirilmesi oldukça önemlidir. Zira insan müzik dinlerken, şiir ya da roman okurken önce algılar ve genellikle, algıladıktan sonra doğrudan yargıya geçer. Düşünme akıl yürütme, problem çözme gibi yetilerini ya hiç kullanmaz; ya da çok sınırlı kullanır.

Sanat ürünleri de birer form (biçim) içinde insanın ruhsal yaşamına ait duyguların mesajlarını dile getiren araçlardır. Fakat burada gündelik dilin imkanları bu duyguları dile getirmekte yeterli olmamakta, başka bir dile gereksinim duyulmaktadır. Bu dil de tıpkı insanın ana dilini öğrendiği gibi öğrenilmelidir (San, 1983, s. 72). Örneğin yaşamı boyunca ormanlık araziden dışarıya çıkmamış açık alanları görmemiş bir pigme ilk kez açık bir araziye çıktığında uzaktaki bir mandayı, (daha önce orman içinde dolaşan mandaları görmüş olmasına rağmen) yakınındaki bir böcek zannetmiştir. Bu durum kişinin deneyimlerinin ve öğrendiklerinin doğuştan gelen algı yeteneklerini geliştirebileceğini gösterir. Aynı pigmeye bir piyano müziği dinletilse, pigme bunu duyacak ama anlamlandıramayacaktır. Bunun gibi iyi bir müzik eğitimi almamış bir kişi güzel piyano çalan biriyle, bir müzik dehasının icrası arasındaki farkı anlayamayacaktır. Fakat iyi bir müzik eğitimi görmüş birisi bu farkı hiç düşünmeden anlayacak ve yargısını bu yetkinleşmiş algısına göre verecektir (Arslanoğlu, 1999, s. 44).

Belirli bir estetik eğitimden geçen kişilerin alımlama ve yorumlama yeteneklerinde gözle görülür şekilde gelişme olmaktadır. İlköğretim öğrencileri üzerinde yapılan bir uygulamalı araştırmada estetik algı eğitiminin öğrencilerin estetik algılarını ve öznel yetkinliklerini artırdığı bilimsel olarak ortaya konmuştur. Araştırmada öncelikle öğrencilerden birer portre çalışması yapmaları istenmiş ve elde edilen örneklerden, öğrencilerin hali hazırda ne derece öznel yaklaşıma sahip oldukları gözlenebilmiştir. Öğrencilerin öznel yaklaşımının desteklenmesi amacıyla değişik kaynaklardan derlenen bir sunum hazırlanmıştır. Sunumda algı, sezgi, tin, kavramlarından bahsedilmiş, görmek ve

bakmak ayrımından söz edilmiştir; ayrıca öznel yaklaşıma örnek olarak seçilen 9 adet portre gösterilmiştir.

Uygulama için seçilen 62 öğrencinin her birine ikişer portre yaptırılmıştır. İlk portrede herhangi bir uyaran ve bilgi paylaşımı kullanılmamış, bu şekilde mevcut durumları ve uygulamadan ne şekilde etkilendikleri konusunda veri sahibi olunması amaçlanmıştır. Öğrencilere her iki resim için 30’ar dakika verilmiş, süre sonunda tamamlayamayanların resmi evde tamamlayıp ertesi gün teslim etmelerine izin verilmiştir. İlk resimler yaptırıldıktan sonra bir hafta boşluk verilmiş; ikinci hafta iki ders süresince bir sunum yapılarak soru-cevap ve tartışma yöntemleriyle öğrencilerin katılımı sağlanmış ve üçüncü hafta öğrencilerden yeniden portre yapmaları istenmiştir.

Portre sunumunda öğrencilerin etki altında kalmaması için mümkün olduğunca özet ve temel seviyede konu anlatımı yapılmıştır. Örnek olarak gösterilen tanınmış sanatçılara ait 9 adet portre çalışmasının her birinde öznellik eserlere farklı şekilde yansıtılmıştır. Öğrencilerden ikinci portre çalışmalarının teslimi sırasında resimleri ile ilgili bilgi vermeleri istenmiştir. Alınan yanıtlar portre çalışmasıyla beraber bir bütün olarak değerlendirilmiş ve öznel yaklaşımın değerlendirilmesine yardımcı olmuştur. Araştırmada, öğrencilerin öznel ve sanatsal gelişimleri bakımından ortaya çıkan sonuçlar, kazanımlar şeklinde şöyle sıralanmıştır. Doğru bilgiler ve yeterli özgüven verilen bir eğitim sürecinden sonra öğrenciler;

1- Yaratıcı fikirler ve uygulamalar üretir, benzetme kaygısından uzaklaşır. Eleştirilme kaygısından ve bunun oluşturduğu baskıdan uzaklaşır.

2- Resim sanatının yargıdan uzak, bağımsız ve serbestçe ifade etme özgürlüğüne sahip olduğunu gözlemler.

3- Öğrenci, öznelliğinin, kendisini diğer insanlardan farklı kılan en önemli ayırt edici özelliği olduğu bilincine ulaşır.

4- Resim sanatında hem sanatçı, hem de algılayıcı tarafındaki öznelliği fark eder. Sanat eseri aracılığıyla, sanatçı ve alımlayıcı arasında empati kurulabildiğini fark eder.

5- Kendi bakış açısını ifade edebilmekten ve buna saygı duyulmasından özgüveni artar (Varol, 2009, s. 121).

Estetik algının ilk aşaması: İmge kavramı. Bir sanatsal metnin figüratif anlamsal yapısını imge oluşturur. İmge kavramı, [Alm., Bild, Vorstellung; Fr., İng. Image; Osm. Hayal⁹, Suret, Suret-i Akliyye ; İt., Imagine].

Duyumsal nitelikli bir düşünce ya da yaşantının beyinde zihinsel olarak (Bakırcıoğlu, 2006, s. 132) temsil edilmesi. Buna bağlı olarak imgelem (Imagination) Muhayyile, tasavvurat; hayal gücü ve hayal gücünü kullanma yeteneğinin çizdiği resimlerden oluşan dünyayı oluşturur. İnsanın istediği şeyleri gözünde canlandırabilme yetisinin ürünlerini kapsayan evren (Demir ve Acar, 1992, s. 179). İmge¹⁰ bir nesneyi doğrudan doğruya yeniden tanıtmaya yarayacak bir biçimde göz önüne seren şey, duyu organlarıyla algılanmış olan bir şeyin somut ya da düşüncel kopyasıdır (Akarsu, 1996, s. 104). İmge duyu organlarının dış dünyadan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri olabildiği gibi, duysal bir uyarı olmadan da bir algıyı düşünmek, çağrıştırmak, bir şeyi imgelemde kurmak yoluyla (Cevizci, 1999, s. 462), bilinçte çeşitli nesnelerin ve olayların belirmesi şeklinde de ortaya çıkabilir (Enç, 1980, s. 95). İmge gerçekliğin tıpatıp kopyası değil, gerçekliğin zihinsel süreçlerle yeniden kurulmuş, biçimidir. Bu nedenle yeni bir şeyi temsil eder. Dolayısıyla nesnel dünyanın öznel bir tasarımıdır.

⁹ “Misalli Büyük Türkçe Sözlük”te imge kavramının karşılığı olarak verilen hayal kelimesi ile ilgili olarak 11 temel anlam, 33 ilişkili anlam verilmiştir. Bkz. Misalli Büyük Türkçe Sözlük, C., II, s. 1218

¹⁰ İmge kelimesinin kökeni ‘im’ adıdır. Divanu Lügati’t-Türk’te askeri birlikler arasında kullanılması için hakanın belirlediği parola; bu bir kuşun veya silahın adı olabileceği gibi başka bir kelime de olabilir. Bu isimden türetilen *imlemek* fiili dikkat çekmek, işaret ederek çağırma emri, göz kırpmak gibi anlamlara gelmektedir. (bkz. *Divanu Lügati’t-Türk*, Kabalcı Yay., İstanbul, 2005, s. 289) Türkçe’nin pek çok lehçesinde yaşamakta olan bu kelimenin lehçelerde de işaret, parola gibi anlamlara geldiği görülür. (bkz. Radloff, *Raesaenen, Clauson*). *İm* sözcüğü dilbilim sözlüklerinde genellikle gösterge anlamında kullanılmaktadır. (bkz. *Dilbilimi ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 1980, s. 95)

İmge kuramına göre bilgi, nesnel gerçeklikten insan bilincine duyumlar yoluyla yansıyan imgelerle oluşur. Bu görüş ilk olarak antikçağ Yunan düşünürü Demokritos tarafından ileri sürülmüş ve Hobbes, Locke, Baron d'Holbach, Helvetius, Diderot, Feuerbach'ın katkılarıyla biçimlenmiş, son ve en açık ifadesini eytişimsel ve tarihsel özdekçi felsefede bulmuştur. Bu görüşe göre imgeler nesnel gerçekliğin insan zihnindeki yansımalarıdır. İnsan, bu yansıyan imgelerle bilgi edinir. Bu süreç özdeksel (maddi olan, bilinçten bağımsız olarak var olan her şey) olanın ansal olana dönüşmesi sürecidir. İmgeler duyusal (hissi) ve ussal (akli) olarak ikiye ayrılır. Duyusal imgeler, duyumlar, algılar ve tasarımlardır. Akli imgeler ise kavramlar, önermeler, kuramlar ve varsayımlardır. İmgeler, nesnel dünyanın öznel yansımaları olduğu için her imge öznel olan ile nesnel olanın birliğidir (Hançerlioğlu, 1982, s. 184). Bunlara bağlı olarak imgenin salt zihinsel bir resim olmadığı ifade edilebilir. Her imge, ister görsel ister duygusal olsun kendisine bağlı bir içerikle zihinde bulunur. Bir başka deyişle her imgenin kavramsal bir bağıntısı vardır. Çünkü kavram, akıl yürütme, dili kullanma ve anlama gibi çeşitli bilişsel işlevlerde kullanılan bir zihinsel tasarımdır (Goldstein, 2013, s. 413).

İmgelem (imge yaratma) [alm., Einbildung; fr. ve ing., Imagination] ise zihinde imge ya da suretler oluşturma, algısal olmayan imge içerikleri kurma yetisidir (Cevizci, 1999, s. 462). Var olmayan nesnelerin zihinde canlılık kazanmasını sağlayan ve imgeler dünyasındaki unsurları birleştirmeye yönelik düşünce sürecidir. Bir nesneyi o nesne karşımızda olmaksızın tasarımlama yetisi olan imgelem temel iki özelliğe sahiptir. 1) Tasarımı kendisi yaratır. 2) Yansıtıcı veya tekrarlayıcı (Topçu, 1949, s. 140) olabilir; anlıkta önceden bulunan tasarımları hatırlar (Akarsu, 1996, s. 104). Geçmişte alınmış olan duyum ve algıların zihinde canlandırılmasından ibarettir. Birinci özelliğe sahip olan, yaratıcı imgelemdir; işlevsel olarak, temel ya da özgün imgeleri veya imge içeriklerini yeni birleşimler şeklinde bir araya getirme özeliğine sahiptir ve yansıtıcı İkinci özelliğe sahip

imgelem ise özelliğe sahip imgeleme yansıtıcı ya da yineleyici imgelem olarak adlandırılır (Cevizci, 1999, s. 462). Yaratıcı bir yapıya sahip olan imgelem, sayısız sanat etkinliklerine ve bilimsel çalışmalara yardımcı olmaktadır (Gürün, 1996, s. 73). Yaratıcı imgelem zihinde kendi kendine ve kontrolsüzce fantazi özelliğine, ve aynı zamanda bilimsel veya felsefi alanda bir plana göre, kontrollü bir şekilde imge üretme özelliğine sahiptir (Cevizci, 1999, s. 462). Yaratıcı imgelemde, *çözümleme* ve *birleşim* olarak iki temel süreç ve bunlara bağlı dört alt süreç olduğu öne sürülür. Somut veya soyut herhangi bir algı bütünü zihinsel bir süreçte öğelerine ayrılarak hayal gücü içinde öznel ve estetik bir biçimde yeniden tasarlanır. Tasarlanan her öge bir imgesel zemin içinde yeniden inşa edilir. Edebi sanatlar, dil oyunları, edebi metin kurgusu bu şekilde gerçekleşir (Topçu, 1949, s. 147). Çözümleme ve birleşimin alt süreçleri ise;

a) Ekleme ve Ayırma: Metinde anlatıcının, öykü içindeki bir çok olayı, zamanı anlatmayıp atlaması ayırmadır. Yine imgeleştirirken sanatçı nesnel bir gerçekliği, kendi nesnel zemininden önce uzaklaştırır. Sonra yeniden tasarlama sürecine sokarak eklemelerle yeni bir gerçeklik oluşturur. Örneğin ata kanat takma, canavar bedenine insan başı ekleme, kadın bedenine balık kuyruğu ekleme gibi.

b) Büyütme ve Küçültme: Bir nesnel gerçekliğin zihinde ona yüklenen anlamı yüceltmek veya çoğaltmak için abartılmasıdır. Örneğin ‘Gözyaşı döksem Nuh Tufanına denk!’ veya ‘Gömelim gel seni tarihe desem sığmazsın’ ifadelerinde olduğu gibi. Binbir Gece Masallarında insana bir tokat vurulunca elma olup cebe girmesi durumu da küçültmenin örneğidir.

c) Benzetme: Edebi sanatlarda çokça genelleşmiş olan bu imgelem yolu, iki şeyin aralarında yakınlık bulunan karakterlerini onların bütününden ayırarak yan yana getirir. Böylece siyah saçlar geceye, hayat bir nehrin akışına, ihtiyarlık bir tepeye vuran akşam güneşine, denizde batan güneş sarılmış bir yaraya, sabaha karşı doğan ay ufka doğru

yuvarlanan kesik bir başa, bedbaht bir ordunun üzerine yağın karın örtüsü Allah'ın şehitleri örttüğü kefene benzetilir.

d) Canlandırma ve Konuşturma: cansız varlıklara davranış ve hareket kabiliyeti vererek tasarlama, canlı varlıklara ise şuur vererek onları konuşturma yoluyla yapılan imgelemdir (Topçu, 1949, s. 147).

Zihinsel süreçlerde imgenin oluşumunun nasıl gerçekleştiği, bir edebi metni yaratan ve onu alımlayan iki taraf olduğu dikkate alınacak olursa imge konusunda ilk ve önemli bir tamamlayıcı bilgiyi bize vereceği açıktır. Günümüzde bilişsel psikoloji araştırmaları zihinsel imgeleme süreçlerini çok geniş bir çerçevede ele almış ve önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Bu araştırmalardan konumuzla ilgili olan imgelemenin görsel ve soyut olanlarıdır. Araştırmalar kelime düzeyinden cümle düzeyine imgelemenin nasıl bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. İlk olarak Paivio, Yuille ve Madigan (1968) tarafından yapılan deneylerde, seçilen çeşitli isimlerin genel yazılı metinlerdeki kullanım sıklığına, uyandırdığı anlamlara ve çağrışımlar bakımından zenginliğine ve somutluğuna göre zihinsel imgeleme bakımından dereceleri ölçülmüştür. Bu isimler; *'dilenci, kilise, bağlam, hareket, meslek, fil, maaş, savaş baltası, erdem'* dir. *Araştırmada* kullanılan isimler 7'li puan ölçeği üzerinden değerlendirilmiştir. Buna göre zihinsel imgeleme puanı en yüksek olan isimlerin fil (6.83), savaş baltası (6.57), dilenci (6.40) olduğu görülmüştür. Zihinsel imgeleme bakımından puanı en düşük olan isimler ise bağlam (2,13), erdem (3.33), hareket (3.63) olmuştur (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 354). Buna göre zihinde imge oluşturmada, bir kelimenin ve o kelimeye bağlı algının somutluğuyla doğru orantılı olduğu görülmektedir. Bir kelime ne kadar görsellik (somutluk) taşıyorsa o kadar imge oluşturmaya yatkındır denebilir. Fakat bu araştırmanın sonuçlarına göre imgelemenin sadece somutlukla ilgili olmadığı da söylenebilir. Söz konusu kelimelerin elde edilen anlamlılık puanları somutluk puanlarına göre kıyaslandığında imgeleme gücünün somutluğa göre anlamlılıkta daha

yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bir kelimenin somut bir nitelik taşımasından daha çok anlamlılığı imgelemeyi etkilemektedir. Bu verilerin, bir edebi metinde, somut bir nitelik taşımadığı halde duygusal anlam ve çağrışımları yoğun olan kelimelerin daha güçlü imgeler oluşturduğunu doğruladığı ifade edilebilir.

	Somutluk Puanları	Anlamlılık Puanları	İmgeleme
Dilenci	6.25	6.50	6.40
Kilise	6.59	7.52	6.63
Bağlam	2.73	4.44	2.13
Hareket	4.19	5.32	3.63
Meslek	3.65	5.44	3.83
Fil	7.00	6.88	6.83
Maaş	5.23	5.08	4.70
Savaş baltası	6.87	6.44	6.57
Erdem	1.46	4.87	3.33 ¹¹

Yukarıdaki tablodaki veriler metin algısı bölümünde sözü edilen epizodik bellek ile anlamsal belleğin, metin algısını oluşturmada etkili olmalarının yanı sıra zihindeki imgelerin tasarlanmasında da önemli bir rol oynadıklarını göstermektedir. Nitekim Pavio da bu çalışmalarının sonucunda bellekte bilginin nasıl temsil edildiğinin temel teorik açıklaması olarak ikili kodlama hipotezini ortaya atmıştır (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 355).

Zihinde oluşturulan imgenin temsil ettiği gerçeğin tıpatıp aynısı olmadığı, onun görsel veya kavramsal olarak yorumu olduğu da yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur. Buna göre somut kelimelerin soyut kelimelere göre daha kolay öğrenilmesinin nedeninin somut kelimelerin bellekte birbirine bağlı zengin yan anlam çağrışımlarıyla kodlanmış olduğu ifade edilmektedir (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 356). Bu yönüyle imgeleri bir

¹¹ Tabloda gösterilen veriler Paivio, Yuille ve Madigan'ın (1968) deneylerinin sonuçlarından alınmıştır.

metni okurken o metnin muhtemel anlam boşluklarını tamamlayıcı vazife gördükleri ileri sürülmüştür. Örneğin, “*Sadrazam, o akşam kethüdâsını Muhsin Çelebi'nin Üsküdar'daki evine gönderdi. Devlete, millete dair bir maslahat için kendisiyle konuşacağını, yarın mutlaka tereddüt etmeyip gelmesini yazıyordu. Sabah namazından sonra sarayının selamlığında, Hint kumaşından ağır perdeli küçük, loş bir odada kâtibinin bıraktığı kağıtları okurken, sadrazama, Muhsin Çelebi'nin geldiğini haber verdiler.*” Bu metinde kethüdanın Muhsin Çelebinin evine hangi vasıtalarla ve nasıl gittiği; Muhsin Çelebi'nin haberi alması, kethüda ile gerçekleşen muhtemel konuşmaları, saraya giderken nasıl hazırlık yaptığı ve gittiği gibi boşluklar okuyucunun imgeleme gücüne bağlı olarak tamamlanacaktır. Söz konusu hikaye tarihsel bir zamanda geçtiği için, metindeki diğer ipuçlarından yola çıkarak okuyucu, o döneme ait entelektüel birikimi ölçüsünde zengin imgeler oluşturacaktır. Bower'e göre bir sözel verinin öznel deneyim olan içsel temsili ile onun bellekteki imgesi arasındaki tek fark bilginin ayrıntısıdır (Bower, 1973, s. 460. Aktaran: Ayçiçeği, 2007, s. 354). Fakat bilginin tüm ayrıntıları da zamana bağlı olarak bellekte belirli değişimlere uğramaktadır. Bu hikayeyi belirli bir zaman aralığından sonra okuyucudan tekrar etmesini istediğimizde ilk okuduğu zamandaki betimlemelerin bazılarını ihmal edecek, bazı olayları önem sırasını da yeniden inşa ederek daha farklı tarifler ve noktalar seçecektir. İmgelemenin zihindeki yorumsal karakteri büyük ölçüde öznelliğin etkisindedir.

İmgeleme zihinde çoğu zaman nesnel gerçeğin bir yorumu olsa da imgelerin oluşumundaki bilişsel faktörler olarak, içsel ilişkiler anlambilimsel olarak söylecek olursak yan anlamlar işlevsel eşitlik prensibine bağlı olarak dışsal ilişkilerin çalışma biçimine oldukça benzer. Örneğin eve giden yolun zihindeki bilişsel haritası büyük ölçüde nesnel gerçeği ile aynıdır. Satranç oyunundaki değişik hamle pozisyonları, matematiksel işlemlerin zihindeki temsilleri imgenin birebir temsilini gerektiren durumlardır.

Burada imge ile simgenin farkının ortaya konulması zorunluluğu da doğmaktadır.

Bellekte anlam esaslı kodlamaya bağlı olarak muhafaza edilen imge gerçeğin aynısı değil, gerçeğin anlam içeriğini öznel deneyimle birlikte içinde barındıran temsili durumundadır. Dolayısıyla imge zihinsel bir görüntüsü olmasa bile mutlaka anlamsal bir varlığa sahiptir. Simge ise içeriği soyut olan toplumsal olarak üzerinde uzlaşmaya varılmış görsel bir form (biçim) taşır. Yani görsel bir formun içinde yer alan imge simgeleşir. Simgeler insanlar tarafından dil gibi bir uzlaşımla oluşturulur (Küçüköner, E.T. 13.11.2014). Ait olduğu nesnel bir gerçekliğe toplumsal ya da evrensel bir uzlaşmaya dayalı yeni bir anlamın yüklenmesiyle oluşur. Örneğin güvercin nesnel gerçeklik olarak bir hayvandır. Güvercin kelimesi bu hayvanın dildeki göstergesidir. Evrensel bağlamda güvercin barışın simgesi kabul edilir. Buna göre simge önce imgesel bir anlama sahiptir. Daha sonra uzlaşmaya bağlı olarak belirli bir bağlam içerisinde, toplumsal veya evrensel bir duyguyu, düşünceyi ya da olguyu temsil edecek konum kazanarak simge haline getirildiği ifade edilebilir.

İmgelemeyi açıklamak için iki tip zihinsel temsil modeli ne sürülmüştür. Bunlardan ilki doğrudan temsildir. Bu görüş, algılanan gerçekliğin zihindeki imgesinin gerçekliğiyle aynı olduğunu varsaymaktadır. İmge kuramı açısından daha az kabul görse de edebi metinlerdeki metonimik (düzdeğişmece, mecaz-ı mürsel) yapılaraya yakın görünmektedir. Çünkü metonimik ifadelerde gerçeğin bir parçası, kaplamı, bulunduğu yer, ait olma durumu vb. gibi bir çok yönü, gerçeğin bütününü ifade etmek için kullanılır. Örneğin sobayı yakmak ifadesi bir gerçekliğin muhtevasını, bütününü ifade eden kelimeye yükleyerek imgeleştirir. Edebi bir metin rneği verirse “Dalgalan sen de şafaklar gibi ey nazlı hilal” mısrasında hilal kelimesi bayrağın bir parçası olan gerçeklik olarak bayrağın tamamını imgesel olarak temsil eder.

İmge için öne sürülen diğer zihinsel temsil modeli ise daha çok kabul gören metaforik temsil modelidir. Metaforik temsilde bir gerçekliğin zihinsel imgesi onun aynısı olarak değil, yorumlanmış bir modeli olarak bulunur. Bu yapısı itibariyle öznel yaklaşıma

daha açık olan metaforik imgeler düzdeğişmecelerde de olduğu gibi daha çok çağrışım ve anlam alt yapısına sahiptir denebilir. Dolayısıyla daha çok soyutluk ve zihinsel tasarım içerirler. Edebî metinler metaforların da anlam zenginliğinden beslenerek kurgulanan yapılar olduğu için bir edebî metni anlama girişimine önce bu iki zihinsel imge yapısından başlamak gerekir.

Her iki temsil modeli için de geçerli olabilecek bir genellenmenin de açıklanmasını gerekli görüyoruz. Bir metnin metonimik ve metaforik yapılarını tam olarak çözümleyebilme ‘her okurun bilgisi ne kadar olursa kavraması da o kadar olur.’ ilkesine bağlı olduğu da dikkate alınmalıdır. Bu genellemeyi açıklamanın bir yolu, bilgiyi işlenmemiş bilginin organize olmuş bir birikimi olarak düşünmektir. Okuyarak kazanılan bu yeni işlenmemiş bilgi, bilişsel yapıların ve bu bilginin hazır bulunması durumunda özümsenebiler. Tersî düşünülüğünde ise, yetersiz bilgi kavramayı sınırlar. Çünkü okuyucunun sadece alınan işlenmemiş bilgiyi kodlaması yetmez. Materyal hakkındaki bilgi yapısını da geliştirmesi gerekir. Bu çerçevede düşünülüğünde kavrama, yeni gerçeklerin sadece orjinal haliyle yani hiç bir işlemde geçmeden özümseñmesinden ziyade, dünyanın nasıl düşünülüğüne dair hipotezlerin bir doğrulaması olarak algılanır. Her zaman olmasa da çoğu kavrama yukarıdan aşağıya gerçekleşen bir süreçtir (Solso, Maclin ve Maclin, 2007, s. 405). Bu durum da bir edebî metni küçük yapılarından başlayarak bütüncül anlama ve yorumlama eyleminin o metni oluşturan çok çeşitli etkenler hakkında bilgi sahibi olmasıyla yetkin bir biçimde gerçekleştirilebileceğini gösterir. Dolayısıyla kavrama zihinsel imgeyi oluşturmada ve anlamlandırmada, ileriki safhalarda ise metni bir bütün olarak anlamlandırmada ve yorumlamadaki en önemli aşamayı ifade eder.

Estetik ve öznellik. Estetik, güzelliğı inceleyen bilim olarak (Os. Bedîfât, Fr. Esthétique, Al. Aesthetik, İng. Aesthetics) kurulmuştur (Arseven, 1975, 539).

Sanat ya da güzellik alanında söz konusu olan değerleri konu alan felsefî disiplin

(Cevizci, 1999, s. 314) olan estetik, en başta güzellik kavramının kendisi olmak üzere güzelliğe konu olan her türden varlık üzerine hem doğru düşünmenin hem de doğru duymanın yeter koşullarını sistemli bir şekilde araştırır (Ulaş, 2002, s. 488). Estetik duyu (Os. Bedi'î his, Fr. Sentiment esthétique) Théodule Ribot, G.Dwelshauvers gibi büyük ruhbilimcilerle özenle incelenmiştir. İkinci olarak estetik duyu bakımından en yetkin kişiler sanatçılardır. Sanatçılık üstün bir kişilik yapısı olarak ruhbilimcilerle ele alınmış ve çeşitli kuramlarla açıklanmaya çalışılmıştır (Bu alanda özellikle iki kuram geliştirilmiştir: Birinci kurama göre sanatçı başka insanlarda bulunmayan yetilerle donanmış olağanüstü bir insandır, ikinci kurama göre zorlayıcı saplantıları olan bir ruh hastasıdır). Üçüncü olarak sanat toplumsal bir iletişim aracıdır, toplumsal ruhbilimcilerle bu açıdan incelenmiştir. Dördüncü olarak kaygılı ve nevrotik (sinirli) tipleri sağaltma aracıdır.¹²

Estetiğin konusu *güzel* yargısıdır. Estetik, felsefi bir terim olarak kullanılacaksa anlamının da açık bir şekilde ortaya konulması gerekir. Hoşa giden bir davranışın iyi olması; hatta güzel ile kesişmesi, her zaman iyinin güzel ya da güzelin iyi olacağını göstermez (Kagan, 1992, s. 127). Yine aynı şekilde bir nesnenin ekonomik, dinsel, ahlaki ve maddi açılardan tatmin edebilirliği de o nesnenin güzel olduğunu göstermez. Estetik öznel bir estetik nesne hakkındaki yargılarını bu şekilde onların söz konusu estetik nesneden fayda bekleyen anlayışları belirleyemez. Estetik tavır, çıkar ilişkisinden tamamen soyutlanması gereken bir tavidir. Bu yüzden öznenin sanat yapıtı hakkında hangi gerekçeyle güzel yargısına vardığı önemlidir (Sevim ve Hisarcıklılar, 2012, s. 42). Platon – Aristoteles'in güzellik felsefelerine dayana öykünmeli sanat (Os. Taklîdi sanat, Fr. L'art mimétique) anlayışı gelir. Platon ve Aristoteles'e göre estetik duyu bir öykünme (Os. Taklit, Yu. Mimesis) 'dir. Şu farkla ki, Platon'a göre öykünmenin öykünmesi olan sanat (Çünkü Platon'a göre sanatın konusu olan her şey de İdea'nın birer öykünmesidir), Aristoteles'e

¹² Bu kurama göre Dostoyevski, Vinci, Rimbaud, Proust, Rahmaninof, Cezanne vb. gibi nevrotikler hastalıklarını evrensel yapıtlara dönüştürerek iyileşmişlerdir.

göre gerçeğin öykünmesi'dir. Bundan başka Aristoteles sanatın üç etkisi olduğunu ileri sürmüştür: Eğlendirir, eitir, arıtır (Hançerlioğlu, 1977, s.. 320). Kant, Baumgarten'den aldığı estetik terimini ustaca kullanarak geliştirmiş ve ona felsefi bir anlam, rasyonel ve nesnel zemin kazandırmıştır. Kant'a göre estetik us, kurumsal usla uygulayıcı us arasındaki bir köprüdür ve kuramın uygulama alanındaki denetçisidir. Estetik us, bir yargı gücüdür ve doğru düşüncenin iyi uygulandığını güzel yargısıyla yargılar. Kant'a göre güzel olan, doğrunun iyilikte gerçekleşmesidir. Kant'ın bu düşüncesinde, Yunan felsefesinde olduğu gibi güzeli iyiyle birleşik kılan bir ereklilik belirirse de, Kant bunu biçimsel bir ereklilik (Lâ. Forma finalis), "ereği olmayan bir ereklilik" olarak tanımlar. Daha açık bir deyişle güzelin ereği (gayesi) kendisidir; güzel, güzel olduğu için istenilir. Güzel'in gaye, başkaca hiçbir gaye gözetilmeksizin, gene kendisinden doğan estetik hazdır. Güzel, burada, bir ereğe koşulmuş olduğundan değil, sadece bir ereğin biçimi olduğundan değil, sadece bir ereğin biçimi olduğundan güzeldir. Buysa, hiçbir karşılığı gerektirmeksizin, salt bir hazdır (Al. Wohlgefallen). Kant'a göre estetik yargı, bir beğeni yargısı (Al. Geschmeksurreil) dir. Güzel bu yargının nesnesidir. Kant bu yargıyı genellikle geçerli kılmak ister ve ortak estetik bir duygunun varlığını ileri sürer. Ona göre bu yargı, herkeste ortak olan ideal bir ölçüyü yansıtır. Bu yüzdendir ki Kant, "beğeniler tartışılmaz" (La. De gustibus non est disputandum) anlayışına karşı çıkmakta ve beğenilerin tümel geçerli olmasını savunmaktadır. Kant'ın bu örnek güzeli, aslında Platon'un ideal güzelinin yeni bir şekilde sunulmasından başka bir şey değildir. Fransız düşünürü ve yazarı Rousseau ise anlatımlı sanat (Os. İfâde edici sanat, Fr. L'art expressif) anlayışını benimser. Bu anlayışta önemli olan, güzellik değil, duygusal taşkınlıktır. Bundan ötürü de güzeli öykünmeyi değil, güzel anlatımı gerektirmektedir. Fransız filozof Alain'e göre de 'sanat bir hareket tarzıdır; düşünme tarzı değildir.' (İzzetbegoviç, 1993, s. 137). Bu romantik ve fantezici anlayış da giderek yerini biçimce sanat (Os. Şekillendirici sant, Fr. L'art formatif) anlayışına bırakmıştır. Bu

anlayışa göre de sanat bir biçimdir (Fr. L'art est une forme). Bunların dışında Plotinos'tan Schelling, Hegel ve Schopenhauer'e kadar uzayan bir dinsel kurgular zinciri de vardır. Bunlara göre sanat, saltık ruhun ya da tümel iradenin ürünüdür.

Estetik algının duysal özünü (tinsel yapı-cevheri öz) oluşturan yegane unsur ise şahsiyettir. Burada şahsiyet kavramı hazzın çok geniş yelpazedeki duyguları kapsayan öznel bir alanda meydana gelen estetik derin tefekkürün oluşturduğu anlamlandırmalardır. Estetik duyguda, Bergson'un tabiriyle 'deruni ene'nin kendine özgü hürriyeti içinde akıcı ve dinamik bir tarzda duyuşu söz konusudur (Baltacıoğlu, 1934, s. 15). Bilince yüklenen duysal tazyikler, estetik algıyı ve yaratıcılığı oluşturan maya duygulardır. Örneğin romantik sanattaki lirizm melankoli duygusundan doğmuştur. Sonsuzluk tutkusu Mikelanj'ın eserlerini yaratmasındaki gerçek duygudur (Topçu, 1949, s. 148). Bunun gibi örnekleri çoğaltacak çok çeşitli karşıt ve tamamlayıcı duygular dengesinin (*equilibrium*) haz ekseninde birleşmesi, bir nevi sinestetik algı zemini oluşturmasıyla estetik duygu zenginleşir.

Estetik yalnız sanattaki güzeli, dolayısıyla yalnız sanat felsefesini değil, doğadaki güzeli de kapsar; öte yandan yalnız güzel nesneyi değil, aynı zamanda güzelin öznel-ruhsal yaşanışını ve yaratılışını da içine alır (Akarsu, 1987, s. 72). Bu bakımdan estetiğin iki yönlü olduğu söylenebilir. Biri öznel, bireysel beğeniye ve sanatsal yeteneğe bakan bir yönü; diğeri, bir sanat eseri veya güzellik karşısında doğru düşünme ve doğru algılama metodolojisini içeren pedagojik tarafıdır. Biri sanatsal yaratıcılık kısmını ilgilendirirken ikincisi alımlama yeteneğinin terbiyesi ve olgunlaştırılmasını amaçlar.

Güzellik kavramı, Antikçağ Yunan felsefesinde törebilim ve metafizik çalışmalarında ele alınmıştır. Kaldı ki, iyilik kavramından da kesinlikle ayrılamamaktadır. Eski Yunan'ın güzel (Yu. Kalon) kavramıyla iyi (Yu. Agathon) kavramının bu birleşimini, Sokrates'in güzel iyi (yu. Kalokaghaeia) kavramı özellikle belirtir. Sokrates yazılarında

sanatı idelist ve spiritualist (ruhi) bir doktrin olarak ele almıştır. Aristo ise güzellik nazariyelerini tahlil ederek sanatın esasını tabiatı taklitte bulmuştur. Fakat tabiattan maksadı tabiatın özündeki ideal güzelliştir. Yine Stoisyenler de güzel ile iyiyi aynı şey olarak görmüşlerdir. İskenderiye mektebinin filozofları yunan düşüncesindeki bu fikirleri mezcederek güzellik duygusunu soyut olana ulaşmak için bir vasıta olarak görmüşlerdir. İlk çağ filozoflarının hepsi de estetiği ulvi mahiyette anlamışlardır (Arseven, 1975, s. 539). Burada görüleceği üzere ilk dönem filozoflarının estetiği iki yönüyle ele aldıkları söylenebilir: Birincisi iyi ve güzel olan her şey. İkinci olarak ise yüce ve aşkın (soyut) olan her şeydir.

İlk dönemlerde estetiğin, hem özü hem felsefesi itibariyle aynı anlam içinde düşünüldüğü görülmektedir. Modern tanımlamalarda artık estetik, estetik duygusu ve estetik felsefesi ayrı ayrı tanımlanır olmuştur. Estetik içerdiği güzel olan, yüce olanı yansıtırma olarak estetik nesneye yönelik bir anlam kazanmakta, sanat ya da güzellik alanında söz konusu olan değerleri konu alan felsefi disiplin; felsefenin güzeli ya da güzelliği konu alan iyi, çirkin, hoş, yüce, trajik gibi güzellikle yakından ilişkili olan kavramları araştıran, doğal nesne ya da insan yaratısı olan ürünlerde sergilenen güzelliklerle ilgili yargı ve yaşantılarımızda söz konusu olan değerleri, tavırları, haz ve tadları analiz eden dalı olarak tanımlanmaktadır (Cevizci, 1999, s. 314).

Bununla birlikte estetik, bir felsefe kolu olarak, Alman düşünürü Immanuel Kant’la (Aesthetics) ve Prof. Alexander Gottlieb Baumgarten (1714 – 1762) ile önem kazanmıştır. Estetik terimi, Yunanca duyum anlamındaki aesthesis sözcüğünden türetilmiştir. Baumgarten’in verdiği anlamda bu, duyuşal bilginin bilimidir. Konusu duyuşal ‘yetkinlik’tir. Gerçekleştirmek istediği de güzel üstünde düşünme sanatıdır. Bilimsel estetik, bütün bu idealist görüşlerden ayrılır. Bilimsel estetiğe göre sanat insanın doğayı dönüştüren etkin emeğinin ürünlerinden biridir. Estetik tutum, yaratıcı emeğin bir gereksinmeyi

karşılama mutluluğunu aşarak bizzat yaratıcılığın mutluluğuna ulaşmakla başlar. İnsan, sanatında, insansal tasarımlarını gerçekleştirir. Emekçi olarak yaratımıyla kültürel doğasını meydana getirir. Demek ki sanatıyla bir erek güder ve onun için sanat Kant'ın ereksiz erek deyimiyle dile getirdiği içi boş bir yığın değildir. İnsan, sanatsal yaratıcı eylemiyle kendi insanlığını gerçekleştirir. Emeğin her üretimi yeni ihtiyaçlar meydana koyar, bu yeni ihtiyaçlarda yeni üretimleri gerektirir. Bu demektir ki, sanatçının sonsuz bir yaratma ve başkalaşma alanı vardır. Sanat eseri nesnel bir amaca göre daha öznel bir nedenselliği ve son sınırına varmış anlaşılmaz bir biçimde hissedilen sanatçının gereksinimini ortaya çıkarır (Weber, 1995, s. 51).

İmgelemin öznel yapısı. Aslında bu tanımlamaların özünde, yansıma kuramının olduğu görülür. Bu kurama göre insan bilinci, çevresel gerçekliğin bir imgesidir.

Yani içinde bulunduğumuz nesnel dünya üzerine bilgi edinme süreçleri; etkin gözlemlere, zihinde soyut düşünmeye, düşünceler arası ilişki kurmaya ve bu ilişkileri somutlaştırmaya doğru gider. Bir başka söyleyişle imge duyumdan kaynaklanır. İmge; resim, tasvir, görüntü değildir. Ancak imgenin görüntü sözcüğü ile çok yakın bir ilişkisi vardır. XVIII. yüzyıldaki bir “imgelem” kuramına göre imge bir görselleştirme yetisiydi; bu nedenle yazın bağlamında, çoğu zaman okurda uyandırılan görsel tepkileri, “imgeleri” ortaya çıkaran bir araç olarak görüldüğü ifade edilir. (Roger Fowler, 1987). İmgeler topluluğu terimi de, daha dar anlamda, gözle görülebilir olan nesnelerin ve sahnelerin betimlemelerini canlı ve özgül bir biçimde göstermek üzere kullanılır. Gazali'nin tespitiyle söyleyecek olursak dış dünyada algıladığımız her şeyin zihnimizde oluşturduğu algısal izlenim imgeyi oluşturmaktadır. Nasıl ki insan, zihinde meydana gelen bir manayı söz ile hikaye ve ifade ederse zihinde çizilen her nakış, çizgi ve resmi de hayal, ona ait bir şekil ve suret ile temsil eder. Zihin manayı söze, hayal de şekle bürür (Gazali, 1988, s. 57-58). İmge bir nevi gerçeklikle anlam arasında her zihnin öznel tecrübesine göre şekillenen bir arayüz

olarak düşünülebilir. İmgenin görsel ve algısal öznellik taşıyan bu özelliği metafor düzeyinde farklılaşır. İmge konusunda öncelikli olan görselliktir. Çünkü zihindeki imgelerin çoğu görsel algılamanın üstünlüğünden dolayı görsel bir nitelik taşır. Burada görsel imgenin nasıl anlamlandırılacağı problemi ortaya çıkmaktadır.

Belleğin anlam esasına bağlı kodlama sistemi, zihinde imgelerin canlandırılmasında da geçerlidir. İmge ister görsel ister zihinsel olsun bellek onu bir anlam dizgesine bağlı olarak kodlayacaktır. Bu nedenle imgenin hangi anlama dayalı olarak bellekte kodlandığı kişi açısından o imgenin anlamını oluşturacaktır. Burada bellekteki kodlamanın ve yeni bir durumda tekrar hatırlamanın ve yorumlamanın kişinin şuurlu müktesebatına da sıkı sıkı bağlı olduğunu bir defa daha belirtmek gerekir. Önceki bölümlerde imgenin nöropsikolojik ve psikolinguistik süreçlerinin nasıl işlediğini açıklamaya çalıştık. Edebi metinlerdeki imgelerin anlaşılmasında bu psikolojik süreçlerin önemli bir katkısı olduğunu gözden uzak tutmamakla beraber, sanatsal metinlerdeki imge yapılarının, daha öznel ve dilin anlam bakımından çok çeşitli yönlerden işlenmesiyle ortaya çıkan yapılar olduğunu da değerlendirmek gerekir. Bir hikayede anlatılan olayı safha safha bize ifade eden cümleler zihnimizde figüratif (zaman, kişi, nesne) imgeleri oluşturur. Bu imgelerin anlamları sahip olunan dilin ifade kalıpları ve okuyucunun şuurlu müktesebatına göre farklılıklar arzedecektir. Şiir gibi somut gerçekliğin oldukça fazla değişikliğe uğradığı metinlerde imgeler hem anlam, hem kullanım sıklığı bakımından genellikle daha yoğundur. Her edebi metin sanatsal nitelik söz konusu olduğunda imgesel altyapısının zenginliğine bağlı olarak önem kazanır. Dolayısıyla imge kavramı bir edebi metni anlama ve yorumlamada temel yapı taşı olma özelliğine sahiptir. Edebi metinlerdeki imgeler, sanatsal metnin figüratif anlam parçaları olarak düşünülecek olursa, bir edebi metni anlamada ve onu kurgulamada imgenin temel bir işlev gördüğü söylenebilir.

Görsel imgenin kapsamı görme duyusuyla algılanan her şeydir. Gördüğümüz her şey

algılanır ve zihinde bir organizasyon sürecine tabi tutulur.

İmgelemin yetisinin ilk ürünleri: Arketipler. İmgelemin sosyopsikolojik bir yapısının olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Bu yapının üretildiği zemin kültürdür.

İnsanlığın başından beri toplumların inançları ve tabiat karşısındaki çeşitli tecrübeleri kolektif bir şuuraltı müktesebat ve kültür oluşturmuştur. Her toplumun ortak duygu temellerini de içine alan sosyopsikolojik bu birikim o topluma ait bütün ortak kültürel imgeleri de içermektedir. Bu imgeler Jung'un¹³ tabiri ile arketip olarak adlandırılır. Kelime anlamı olarak ilk örnek anlamına gelirken, edebî eserlerde tekrarlanan imge, sembol, model veya evrensel deneyimi tanımlar. Arketipler macera veya semavî yükseliş gibi motifleri, tanınmış karakter tiplerini, elma veya yılan gibi sembolleri içerebilir (Cevizci, 1999, s. 462). Burada Jung'un 'psişik panteizm' tanımından farklı olarak Arketipler toplumların inanç ve kültürlerinden doğan ve bütün ortak duygu inanç temellerini yansıtan ilk, model imgelerdir (Jung, 2001, s. 20). Bazı arketipler evrenseldir. Örneğin Hz. Adem İle Hz. Havva'nın cennetten çıkarılışları bütün insanlık için evrensel bir arketiptir. Yine Habil'in, Kabil'i öldürmesi olayı tüm insanlık için ilk cinayet ve iyi ve kötü ayırımının arketipi sayılır. Bunun yanı sıra rüya tabirlerindeki imgelerin benzer yorumlar ve anlamlar içermesi, insanlığın yaratılışı ile ilgili mitlerin içerdiği benzerlikler de birer arketiptir. Bu arketipler, toplumların milli kültürlerini besleyen temel kaynaklardır. Arketiplerin bir kısmı da kültürel ve toplumsaldır. Oluşumları itibariyle çok eski çağlarda kalan bu imgeler asırlar boyunca kültürel bellekte aktararak mit haline gelir. Arketipler, toplumsal inançların, beğenilerin, yaşam tarzlarının ilk ve ilkel modellerini oluşturur. Dolayısıyla kolektif bilincin içeriğini belirleyen ve değiştiren bir etkiye sahip oldukları söylenebilir. Bir toplum içinde yetişen her birey okudukları ve dinledikleri sayesinde bu arketiplerle tanışır. Örneğin masallar, halk hikayeleri, atasözleri, deyimler, kutsal kitaplarda anlatılan hikayeler ve betimlenen tablolar

¹³ Arketip terimi, Psikolojide ilk defa Carl Gustav Jung (1875-1961) tarafından kullanılmıştır.

arketiplerin ilk kaynağını oluşturur. Her birey çocukluktan itibaren bilinçsiz olarak kendi toplumunun kültürel arketipleriyle şuuraltını besler. İleride bir sanat eserini alımlama ve yorumlama seviyesine ulaştığında kendi kişisel yaşamının biriktirdiği anılarla birlikte kültürel arketiplerin oluşturduğu veri tabanı da sanatsal eylemlerinde etkin olmaya başlar. Tiyatroda, romanda ve hikayelerde metnin, özellikle karakterlerin çözümlenmesinde arketip çözümleme, genellenebilir bir prototip imge olarak kullanılmaktadır. Örneğin Don Kişot kahramanlığın gerçeküstü arketip imgesidir. Yine Oblomov, tembel bir karakterin tüm uç özelliklerini kişiliğinde barındıran bir karakter olarak tembelliğin arketip imgesi olarak gösterilebilir. Türk edebiyatı metinlerinde de Ferhat ile Şirin, Leyla İle Mecnun; aşık ve maşuk arketipleri olarak gösterilebilir. Dede korkut edebiyatımızın kahraman-veli (alp) arketipidir. “Zira Dede Korkut velayet issi idi dilegi kabul oldu.” (Saltık Özkan, 2010, s. 83) Türk edebiyatında arketipin, daha çok mazmun kavramına yakın durmakta olduğu söylenebilir. Çünkü herhangi bir imgenin bireysel bir tasarlanışından ortaya çıktığı bilinmektedir. Fakat arketipler bir toplumun ortak hafızasına kazınmış ortak tecrübeleri, duyuş, düşünüş tarzlarıyla beraber varoluş ile ilgili algılarını ve hikayelerini de kapsar. Nitekim mazmun kavramı da divan edebiyatında salt bir imge olarak değil belli bir kültürel altyapıya sahip kavram olarak ele alınır. ‘Maşuk’ mazmunu mecazi aşkın insan sevgilisinden, tasavvufun insan-ı kamil mertebesine erişmek suretiyle kavuşulması idealize edilen aşkın sevgiliye kadar çok geniş sosyokültürel tematik bir birikimi içermektedir.

Mazmun kavramı, birçok imgenin bir mazmunun içinde hazır bulunduğu ve biri söylenince diğerlerini de hatırlatan (İslam Ansiklopedisi, 1994, s. 422) eklektik bir anlam yapısı oluşturarak bir nevi arketipleşmiş metafor olarak karşımıza çıkar. İmgeler arasında mevcut olan birbirine bağlı ve değişmeyen anlam ilişkileri mazmunu oluşturur. Bazen bu anlam ilişkileri, içeriğinde mazmunu oluşturan imgelere dair öyküler, semboller, dini inanışları da bulunduran kalıplar olarak karşımıza çıkar. Örneğin sevgilinin saçına ait

mazmunlardan biri olan *zülûf* kelimesi arketipleşmiş, kalıplaşmış olarak virane ve hazine imgelerini içermektedir. Tabii olarak bu da divan şiiri estetik anlayışı içerisinde viranede hazineyi bekleyen ejderha imgesini canlandırmakta ve aşığın ölümü temini de oluşturmaktadır (İslam Ansiklopedisi, 1994, s. 422). Mazmun kavramının divan şiirinde aralarındaki anlam ilgileriyle örgülenmiş imgeler deseni olduğu araştırmacıların dikkatinden kaçmış olan şu metinde ayrıca görülür: “... *Çünkü erbab-ı suhan, inşad-ı nazm u nesirde münasebet ve müşabehet arayıp o yolda sarf-ı mezamin eylediler. Yani her nerede gül zikrettiler ise akabinde bülbül getirdiler. Hangi mahalde ki nale-i uşşakı feryad-ı bülbüle nisbetle zikretmeyi murad eylediler ise nihâl-i kamet-i mahbubu güle teşbih ile vird-i mezamini destelediler.*” (Cemaleddin, 1291, s. 116-117) yani söz ustaları, şiir ve nesir eserleri vücuda getirirken benzerlik ve birbiriyle ilgili olma noktasından yani yan anlamından hareket ederek mazmun oluşturmuş ve kullanmışlardır. Gülü andıkları bir yerde bülbülü de onunla anlamca ilişkili biçimde kullanmışlardır. Bu bağlamda eğer aşıkların feryatlarını bülbülün şakımalarına benzetmek isterlerse, sevgilinin fidan zarafetindeki boyunu da güle benzeterek, kullandıkları anlamları topyekûn ifade edecek bir imge destesi haline getirerek mazmunlaştırırlar. Bir mazmunun tek bir anlamı aşan, anlamlar birliği (*polysemy, unité sémantique*) sağlayan estetik bir yapı olduğu söylenebilir. Bu yapının anlamsal yapısının oluşumu şöyle analiz edilebilir: 1) Etimolojik köken ve ilk anlamdan hareketle yapılan ideal estetik kurgu 2) Estetik kurguyu tamamlayıcı anlam birlikteliğinin oluşturulması: lale, çiçek, kadeh, şarap, sarhoşluk, sevgilinin dudağı, aşk sarhoşluğu; a) ilk şekil benzerliği kadehtir. Ona anlamca şarap ve sarhoşluk isimleri bağlanmıştır. b) ikinci şekil benzerliği: sevgilinin dudağıdır; ona anlamca bağlanan; aşığın sevgilisinin dudağına duyduğu iştiaak, arzu ve yaşanan aşk sarhoşluğudur. Öyleyse burada lale mazmunu ile içinde kadeh, şarap, sevgilinin dudağı ve aşkın sarhoşluğu geçen bir öyküyü belleğin kendiliğinden kurgulayacağını söylemek mümkündür. 3) İmgenin ilk oluşumunu açıklayan

tarihsel arka plan öyküsü, mitolojik karakter 4) Kullanıldığı bir bütün olarak mazmunun bellekte inşa edilmesi. Bu özellikleri dikkate alındığında mazmunlar, metafor veya imge gibi bağlamı içinde tam olarak kendiliğinden anlaşılabilir ve öznel olarak yorumlanabilecek yapılar olarak gözükmemektedir. Bu özellikleri ile mazmun, bilinen anlamıyla imgeden ve metafordan ayrılır. Yani mazmun yan anlamlıdır. Çünkü çağrıştırır, anlamını sözcüklerin içine boşaltmaz. Örneğin dudak, damga ve mühür anlamında metafor olur. Yine dudak aşk anlamında yan anlamlı olur.

Edebiyat eğitiminde daha çok da klasik edebiyat eğitiminde Türk edebiyatının arketip imgelerinin belirlenerek müfredat içine alınması, Türk kültürünün temel duygu ve kolektif bilincinin öğrencilere benimsetilebilmesi açısından önemlidir. Edebi metne öznel yaklaşımın bir boyutunu da arketip imgeler oluşturur. Çünkü ister sanatçı olsun ister okuyucu olsun her birey duygu ve düşünce bakımından içinde doğup büyüdüğü toplumun temel dinamiklerine göre şekillenir. Öte taraftan arketip imgeler medyada, özellikle film ve reklam endüstrisinde de sıklıkla kullanılmaktadır.

Dilbilimsel açıdan görsel bir imgenin anlamlandırılması gösterge kavramıyla başlar. Dildeki her kelime, her ses, her noktalama işareti, her hece bir göstergedir. Göstergenin somut, anlamın soyut olması dilbilim açısından çelişkili bir durumu ifade eder. Çünkü kuramsal bir açıklama ile nesnel gerçeklikler açısından örtüştürme yaptığımızda somut bir varlığın dilsel göstergesi bir kelimedir, ve somuttur. Ancak soyut olan bir varlık düzeyini ifade etmede ve anlamlandırmada, (örneğin sevgi gibi) zihinsel kavrayış düzeyinde soyut bir anlam nasıl imgeleşecektir? İslam felsefesinde kelamcılar bu sorunu anlamların merkezinin zihin değil, farklı bir kavrayış ve idrak düzeyini işaret eden kalp olduğunu öne sürmüşlerdir. Dil (el-lisân) ise kalpte olan manaya delil olmaktan başka bir şey değildir (Gazali, 1971, s. 86). Çünkü nesnel gerçeklikler, bununla birlikte akılla kavranabilen gerçeklikler¹⁴ ile

¹⁴ Burada 'akılla kavranabilir olanlar' ifadesi ile tüm soyut anlamları da içine almaktadır.

bunların bir misalinin (imgesinin) zihindeki mevcudiyeti asırlara ve milletlere göre değişmez. Hakikatin zihinde bulunan misali aynı zamanda bilgi anlamına gelir (Aydın, 2010, s. 180). Buna göre zihin ise anlamları imgeleştirme ve düşünceyi tasarlayıp belli bir düzende ifade etmeye hazırlama merkezidir. Bu hakikatin öznel tecrübelerle göre dil içinde ifade edilen şekli değişebilir. Mesela *bıçak*, nesnel gerçekliği itibarıyla herkes için aynı nesnedir. Fakat İngilizcede *knife* kelimesiyle karşılanır; bu kelime silahşörlük, şövalyelik gibi kelimelerle aynı anlam gelen bir kökten türemiştir. Türkçede ise bıç, bıç kökünden, bir şeyi gövdesinden ayırmak, bölmek gibi anlamlardan türemiştir. Öyleyse nesnel gerçekliği veya soyut gerçekliği aynı olsa da ona ait kültürel tecrübeyle kazanılan anlam bir nesnenin o dildeki anlamını da belirler. Bu da bir dili kullanan kişinin zihinsel imgelemesinin altyapısını oluşturur. Dil estetiği açısından edebi metinlerdeki imgeleri, metonimik ve metaforik yapılar olarak iki genel başlıkta incelemek konuyu daha anlaşılır kılacaktır. Sözel imgelemde metoniminin ikonik figüre, sembol ve karikatüre, metaforun ise imgeye, hayale daha yakın olduğu söylenebilir.

Metafor kavramı. Metafor ise etimolojik kaynaklarda ve estetik kuramlarda imgeden önemli bir farkla ayrılır.

Aristoteles Poetika’da metaforu yabancı bir ismi soydan (genus) türe, türden soya, türden türe aktararak veya karşılaştırma yaparak yani paralellik kurarak kullanmak olarak tanımlar (Aristoteles, 1995, s. 60). Metafor kelimesinin Yunanca karşılığı olan “methapherein” taşımak, aktarmak anlamına gelir. Yani metaforlar sözcüklerin bilinen anlamlarını yeni bir bağlama taşır. Mesela “zaman bir nehirdir” ifadesinde zaman ve nehir sözcükleri bilinen anlamlarından farklı nehrin tek yöne akması şeklinde anlamlandırılacak bir aktarıma tabi tutulmuştur. Akşam sözcüğü normalde günün bir bölümüne işaret eder. ‘Bir kimsenin hayatının akşamı’ ifadesinde akşam anlamsal bir sapmaya uğrar. Burada akşam sözcüğü günün sonu olarak artık ihtiyarlık yani hayatın sonu

anlamına mecaz olarak aktarılmış haliyle metafor olur. Dolayısıyla öznel olarak algılanan bir gerçeklik ve ona bağlı bir göstergenin metafor düzeyinde girdiği anlam ilişkisi (bağlam) zorunlu olarak anlaşılması gereken belirli bir mecazı, bir üst anlamı oluşturur (Draaisma, 2007, s. 28). Kimi metaforlar zıtlıklar birliği olmak gibi ilginç bir niteliğe sahiptir. Somut ile soyut, görsel ile sözel, çizgisel ile kavramsal olanı birleştirirler. Bir metaforda belli bir durumdaki ilişkilerin fark edilmesini kolaylaştırmak için başka bir durumdaki benzer bir dizi somut ilişkiye atıfta bulunur. Metaforun özü soyut ilişkileri anlamak veya formüle etmek üzere (her zaman olmasa da) somut bir imgenin kullanılmasında yatmaktadır. Bu iki düşünce düzeyi birbirinden ayrıdır. Biri duyusal ve algısal düzeydir ve görece dağınık kategorilerden oluşur. Dilin sinestetik kullanımını (sıcak bir renk, keskin bir ses) anlama kolaylığı, bu düzeyde yer alan sözel adlandırmaların akışkan sınırlarını çizer.

Dilbilimsel Öznellik

Öznelliğin algısal ve bilişsel süreçlerinin alan yazında ayrıntılarıyla gösterildiği üzere, dil alanı ile büyük bir kesişime sahip olduğunu vurgulamak gerekir. Öznelliğin dilbilimsel boyutu henüz tam olarak uzlaşmayla sonuçlanmamakla beraber dilsel kiplikler (modalite) üzerine öznellik ile ilgili yapılmaya başlanan çalışmalar dilsel öznellik alanının sınırlarını belirlemeye başlamıştır. Dilbilim, başlangıcından itibaren Saussure'ün ortaya koyduğu kuramsal çerçeve içinde dili, sistematik bir dizge olarak ele almıştır. Anlam da bu dizgeye göre şekillenen içerik olarak değerlendirilmiştir. 20. yy'ın ilk yarısından itibaren gelişmeye başlayan metin dilbilim, aynı kuramsal anlayışla, fakat metni büyük bir dizgeler yapısı olarak ele alan ama Saussure'ün sözcük odaklı dilbilim anlayışından, iletişim ortamı oluşturan ve kendi içinde devingen bir özellik taşıyan, cümleyi mekanik bir nesne olarak değil ait olduğu bütünün içinde bağlam, bağdaşıklık, referans ve tutarlılık sağlayan vazgeçilmez bir unsur olarak gören metin algısı (sözceleme) oluşturmuştur (Lüleci, 2010, s. 35).

Metin düzeyine gelen dilbilimin yeni rotasında, sözcenin, metnin içinde anlam katmanları üreten, bu yolla metnin dili olan söylemi oluşturan özellikleri incelenmeye başlamıştır. Günümüzde gösterge “nesnel” bir çözümleme (sözce düzleminde anlatsal ve anlamsal yapılar) ile daha “öznel” nitelikli bir yaklaşımı birleştirmeye çalışmaktadır (Eziler Kıran, 2009, s. 8).

Özellikle dilin iletişim ortamı oluşturan perspektifi merkeze alındığı için bildirilişimin temel özellikleri betimlenmeye de başlanmıştır. Metnin ya da cümlemin üreticisinin birey olduğu ve bireyin her ediminin, kendine ait algı, bakış açısı, bilinç ve niyetliliğinin etkisini taşıdığı gerçeğinden hareketle, M. Riffatere’in deyimiyle metnin, söylediği şeyin ötesinde bir şey söylemeye (Kıran ve Kıran, 2013, s. 392) kadar uzanan bir anlam içkinliği de bireyin ve onun sözü edilen bireysel özelliklerinin etkisini taşıyacaktır. Bu noktada, metnin ya da cümlemin semantik varlığına, gerek iletişim ortamında gerek yazınsal sürecinde, onu üreten ve alımlayan özne de dahil olmaktadır. Öyleyse bir dilsel yapının dilbilgisel dizge, sözdizimsel olgu olarak ortaya çıkan görünümünün dışında onu üreten ve alımlayan özne ile dilsel yapı, dilin bir ifade olanağı olmaktan çıkarak sözcelem konumu kazanacaktır. Sözcelem onu üreten özne ile metin ya da konuşma düzleminde söylemi ortaya çıkarır. Söylem öznenin ve öznelliğın kendisini belirgin kıldığı dil edimidir. Özne, sözceleme ediminde belli bir bağlam içinde söylemi oluşturur. Özne bu biçimsel dizgeyi, kendine mal ederek, bir yandan durumunu (kimliğini, zamansal ve uzamsal konumunu, duygularını) alıcı ve bağlama göre özel dilsel göstergelerle, öte yandan ikinci planda kalan başka bir takım yollarla açıklar. Bu tanımlama çerçevesinde sözcelem, dilin konuşan özne tarafından gerçek bir kendine mal edilme işlemi olur (Kıran ve Kıran, 2013, s. 230). Öznellik tam da bu noktada ortaya çıkar. Her sözcelem epistemik (bilgisel) bir içerik ve bu içeriği kiplikle yorumlayan bir öznellik içerebilir. Çünkü öznellik dilin içine uzamsal ve zamansal bir biçimde geniş boyutlara yayılmıştır. Dilsel öznellik her şeyden önce ‘ben’ ulamıyla ortaya

çıkar. E. Benveniste'in deyimiyle 'ağaç' sözcüğünün tüm bireysel kullanımlarının indirgenebileceği bir 'ağaç' kavramı olmasına karşın her an tüm insanların ağzından çıkan 'ben' kullanımlarının tümünü içerecek bir 'ben' kavramı yoktur. Dolayısıyla öznelliğin dayanağı tümüyle dil kullanımıdır. Öznenin kimliğine ilişkin, yine öznenin kendisi hakkında verdiği nesnel bir kanıttan başka bir kanıt yoktur. Yani dil öyle düzenlenmiştir ki her konuşucuya 'ben' olarak, dili, tümüyle üstlenme olanağı verir (Benveniste, 1995, s. 182). Bu bağlamda öznelliğin dilsel görünümünün dilbilgisel biçimler ve leksik seçimlerle ortaya çıktığını ifade etmek mümkündür (Smith, 2003, s. 155).

R. Jakobson, kendi kuramının temelini oluşturan 'ikili karşıtlık ilkesi' doğrultusunda sözcelem çerçevesinde özne kavramına farklı bir açıdan bakar. Jakobsona göre konuşan özne sürekli olarak kendi söyleminin içinde 'ben' aracılığıyla yerini alır ve karşısına hemen 'sen'i koyar. Bu noktada Jakobson, sözcelemin Benveniste'nin yaklaşımındaki gibi 'ben, burada, şimdi' şeklinde üç temel birimi olduğunu ifade eder. Bu üç gösterici mesajı bağlama yöneltir ve kendi ürettiği sözcesinde öznenin ortaya çıkışını gerçekleştirirler (Kıran, 1996, s.227). Öznellik sözcelem düzeyinde öznenin ben olarak konumlanması ile başlayıp söylem boyutunda ilk sözcenin üretim koşullarını, konuşucu ve dinleyicilerin durumlarını, aktarılan sözcenin bağlamını, yani aktarıcının durumunu da çözümlemek gerekir. Dolayısıyla tüm sözcelemlerde veya söylemlerde öznelliği açığa çıkaracak unsur, öznellikten sorumlu olan kaynak ya da kaynakların tespiti olmalıdır.

Tüm söylem biçimleri (modları) ve türleri belirli bir fikir ifade eden paragraflarda bulunur. Onlar, önermesel (epistemik) bilgilerin belirli bir bakış açısı doğrultusunda, bir öznellik duygusu iletir. Ancak dilsel olarak sunulan durumlarda ve olaylarda Lyons'un deyimiyle epistemik inceleme ve gerçeğin incelenmesi yöntemi arasında mantıksal olarak büyük bir fark vardır (Lyons, 1977. Aktaran: Nuyts, 2001). Zira gerçeğin incelenmesi göz önünde duran olgulara, deneyimlere; epistemik inceleme ise bir gerçeklikle ilgili, sunulan

bilgiye dayanır (Smith, 2003, s. 156). Epistemik ifade onu sunan bir kaynağa ihtiyaç duyar. Yani bir özneyle var olur. Bu nedenle öznellik daha çok epistemik ifadelerde ortaya çıkar. Bu noktada, literatürde, ampirik (deneysel) ifade ile epistemik (bilgi kuramsal) ifade arasındaki farkın, (belli ölçüde kuramsal düzeyde olsa da) tam olarak ne olduğunu açıklayan bir tanımın olmadığını da ifade etmek gerekir (Nuyts, 2001, s. 384). Bir bakıma, somut olduğu düşünülen ampirik ifadeler, örtük bir biçimde, kullanıldığı kipliğe bağlı olarak olası bir özneliliğin etkisi altına girebilir.

Öznellik kiplikleri (Modality). Öznenin eylem karşısındaki tutumunu yansıttığı ifadelerde kipleştirme meydana gelir. Ancak konuşan öznenin her ifadesinde kipleştirme edimini gerçekleştirdiği söylenemez. Buna göre haber kiplerinin kullanıldıkları bağlama göre potansiyel olarak konuşan bir öznenin bir ifadeyi kipleştirmesine, bir başka deyişle bir tümcede o tümceyi üreten özneye ulaşmaya olanak tanıdığı durumlar belirlenebilir. Bu durum şöyle açıklanabilir:

(4) Kuşların iki kanadı vardır.

Bu tümce, kendisini üreten bir özneye veya zihne ulaşmada kipsel (modality) olarak bize olanak tanımaz. Çünkü genel geçer, nesnel bir gerçekliği rapor eden bir tümcedir.

(5) Ahmet eve geldiğinde yorgun görünüyordu.

Bu tümcede, Ahmet hakkında konuşan bir öznenin varlığını anlamak kipsel olarak mümkündür. Çünkü Ahmet'in eve geldiğinde içinde bulunduğu durum, olgusal bir gerçeklik olarak herkesçe bilinebilecek bir durum değildir. Bu bakımdan, Ahmet'in durumunu bilebilmek, Ahmet hakkında konuşan bir öznenin varlığını gerektirir. Bir tümce için olgusal bir gerçeklik ifade etme dışındaki tüm gerçeklik durumları konuşucu özneliliğinin olası etkisine açıktır. Bu nedenle de öznellik değeri alabilir. Örnek (4)'teki tümce, nesnel bir gerçekliği aktarıyor da olabilir. Burada konuşucunun bir vaka gerçekliğini rapor ederken, bu tümceye yorumunu katmış olma ihtimali ile tümcenin nesnel bir gerçekliği iletme ihtimali

eşittir. Yani yukarıdaki örnekle devam edecek olursak, Ahmet hakkında konuşan öznenin rapor ettiği durum ve olay gerçekten somut bir biçimde meydana gelmiş olabilir. Bununla birlikte, rapor edilen olayın bir kısmı (örneğin Ahmet’in yorgun görünmesi) veya tamamı konuşan özne tarafından üretilmiş, dolayısıyla bir kurgu ve kipleştirme ya da yorumlama da içeriyor olabilir. Bu bakımdan bu tür vaka (oluntu) gerçekliği cümleleri nesnel-öznellik değeri alır (Löbner, 2002. Aktaran: Uzun, 2010, s. 98). Fakat bu durum konuşulan dilin kiplik imkanlarına ve özelliklerine göre farklılaşacaktır.

(6) Can, kapanmadan önce fırına yetişmiş olabilir.

Bu sözcede, potansiyel olarak mümkün olan veya gerçekleşmesi ihtimal taşıyan bir eylem, konuşucu/metin üreticisi tarafından aktarılmaktadır. İhtimal/potansiyel oluş anlamı dışında, söz konusu eylemi gerçekleştirmeye yeterli olma (başarabilme) durumu da cümlelerin semantik dairesi içine girmektedir. Bu şekilde, cümlede anlatılan eylem, (kiplik kullanılarak) cümleyi üreten kişinin öznel yorumunu almakta ve öznellik değeri ifade edebilmektedir.

(7) Selim sınavı kazanacak.

Bu sözce konuşucunun/yazarın beklentisine ilişkin bir gerçekliği yansıtması yönüyle öznellik ifade edebilir. Ancak “gelecek zaman” daima bu şekilde belirtildiği için “gelecek zaman” kipiyle kurulan cümleler her zaman kipsel, öznellik değeri alan ifadeler olmayabilir. Bu durum da, dilsel özelliğin bir başka görünümü diyebileceğimiz ‘bakış açısı’ (point of view) konuya dahil etmektedir.

Bakış açısı. Bir örnekle şöyle açıklanabilir:

(1) “Demokratlar ve Cumhuriyetçiler, önümüzdeki kampanya için kendi mesajlarını **uydurdu.**”

Yukarıdaki örnekte de sözceyi üreten kişinin ‘şüpheli tutumu’ bir bakış açısı olarak karşımıza çıkar. Fakat burada Smith (2003), konuşan veya yazan öznenin şüpheli/açık sözlü

bir tutumunun söz konusu olduğunu, bu nedenle anlatısal tutum ile ilgili öznelliği, dilsel öznellik kapsamında görmediğini ifade eder. Bu noktada öznelliğin dilsel boyutu ile ilgili, öznelliğin sorumluluk kaynağı olarak bir sözceyi kimin ürettiği sorunu karşımıza çıkar. Her ne kadar Smith, konusu veya yazarın tutumunu öznellik içinde değerlendirmese de, algı gibi psikolojik bir süreci içeren tutum öznellik taşır.

Yorum ve kanıtsallık. Bu konu şöyle açıklanabilir:

(2) “Japonya’daki en eski kültürel katmanlar, balıkçılar ve avcılarının, **büyük olasılıkla** Asya anakarasından gelen göçmenlerin soyundan gelen insanlar olduğunu bize gösterir.” (Nuyts, 2001).

Yukarıdaki örnekte nesnel bir olgudan bahseden yazar, bu olgunun sonucuna dair kanıtı öznel eklenti içeren bir zarf kipiyle sunmuştur. Yani kipleşmiştir. Bu tür epistemik ifadeler, içeriklerindeki nesnel gerçeklikleri yorumlayan öznel kanıtlar taşır. Bu tür öznel kanıtlar sıfat, zarf ve yardımcı fiil kipliklerinde görünebilir. Bu, öznelliğin kanıtsal (tanıtsal) boyutunu oluşturur. Kiplikler öznelliğin oluşturucu bileşenidir.

Bir ifade cümlesini belli bir noktadan bakarak veya belli bir bakış açısıyla alarak, sorumlu kişi/zihini belirleme ihtiyacı duyarız. Metinler; konuşmacı/yazar, muhatap ve konuşmacının iletişimiyle, iletişime dayanan durum oluşturma olarak görülebilir. Bu durum öznellik kaynakları için olanak/olabilirlik sağlar (Smith, 2003, s. 157). Dolayısıyla kipliklerle ifade edilir. Öznellik için diğer bir sorumluluk kaynağı, konuşucu veya yazarın değerlendirmelerini (yorumlarını) metin düzeyinde, öznellik açısından kanıt olarak ele alan bakış açısıdır. “Bakış açısı” Anlatının kurgusal karakterindeki zihine atıfta edebi bir terim olarak tanıdık. Daha genel olarak bakış açısı “algısal veya kavramsal olarak anlatılan durumlar ve olayların sunumudur.” (G. Prince, 1987 s. 73. Aktaran: Smith, 2003, s. 155).

(3) “İşte bugün başlayarak, **inatçı** sessizliğiyle soluk giysilerini kemiklerine yapıştıran, yırtık ayakkabılarından çoraplarına nufûz eden, yağmurdan bütün küskünlüğü

feveran etti. Bir yere sığınmaya lüzum görmeyerek, şu kendisini **kamçılama** isteyen yağmuru **küçümsemek için** kaçmayarak, **hemen oraya**, kapalı bir dükkânın kenarına oturdu; gözlerinin önünde siyah kabarcıklarla çamurları kaynaşan yağmurun altında bir cehennem nehri şeklinde akıyor **zannedilen** sokağa, hayatın o **heyecan sahnesine** baktı (Refik Halit, *Ömr-i Tehi*).

Yukarıdaki örnek metinde görüldüğü gibi bazı metinler üreticisinin zihnine ulaşma olanağı tanımaktadır. Örnek (1)'de olduğu gibi, yazara özgü yorum içeren ve değerlendirme içeren ifadeler öznelliği açığa çıkaran kanıtlar olmaktadır. Yukarıdaki örnekte de yazarın değerlendirici (yorumlayıcı) ifadeleri, kendi zihnine ulaşma olanağı tanıyarak öznellikten sorumlu olan kaynağı belirlemeyi kolaylaştırır. Metinlerde öznellik için sorumlu kaynağa ulaştıran dilsel unsurlar vardır. Mesela yukarıdaki örnekte 'inatçı sessizlik' sıfat tamlaması, eğretilme olarak 'kamçılama isteyen yağmur' eğretilme olarak, fiilimsi kipliği, 'küçümsemek için' ve 'hemen oraya' zarf kipliği bir değerlendirme ifadesi olarak özne adına konuşan anlatıcıya göre, son olarak da 'heyecan sahnesi' isim tamlaması öznellik için yorum/kanıtsallık değeri oluşturur.

Bu bağlamda Smith (2003, s. 159), öznellik yorumu için temel kategorileri iletişim, dilsel iletişim, özne, eylem, zihinsel durum, öznel sözcükler, kanıt, bakış açısı algılama olarak sıralar. Buna göre, bir cümledeki çekimli eylem, zihinsel durumu ve yorumu gösterdiği ölçüde öznellik ifade eder. İşaret zamirleri ve dönüşlülük belirticileri cümleyi üreten/konuşan kişinin bakış açısını göstermesi yönüyle öznellik değeri alır. Cümledeki zarflar ve ara sözler, yorum ve değerlendirme içermesi yönüyle öznellik için (bazı bağlamlarda) kanıtsallık/tanitsallık oluşturur (Nuyts, 2001; Smith, 2003. Aktaran: Uzun, 2010, s. 96).

Öznellik için sorumlu ilk kaynak, belirli bir kipliğe bağlı olarak kurulan cümleyi üreten ve üstlenen kişidir. Yani bir cümleyi nesnel bir gerçeklik içerse dahi üreten (konuşan)

bir kişi, o cümleinin içeriğindeki olası öznel yorumun da sorumlusudur. Öyleyse sorumlu kaynağın öznellik değeri belirlemek için gerçekliğın ifade ediliş durumu (kiplik), bir ifadedeki olay veya durumun türü (fiziksel olay, zihinsel-algısal durum), sorumlu kaynak gönderimi (ben, biz, diğeri bir metin katılımcısı, öznel anlamlı-nesnel anlamlı sözcük seçimi, olumlu-olumsuz değeri sözcük seçimi) gibi unsurlar değeriendirilmelidir (Uzun, 2010, s. 102-105). Öznelliğin en belirgin dilsel görünümlelerinden biri de niyetselliğ(i)intention) içeren zihinsel durum yüklemleleridir.

Zihinsel durum (Mental State) yüklemleleri. İnanmak, güvenmek, düşünmek, sanmak, istemek vb. zihinsel durum yüklemleleri sistematik öznellik ifade eder.

Bu nedenle, bunlar, genellikle ve ağırlıklı olarak, insanların düşüncelerinde, konuşma ifadelerindeki kişisel görüşler bağlamında çoğu kez bireysel alanı kesin olarak ilgilendiren ifade veya merakları hakkında veya konuşmacı ve dinleyici arasında görülen ilişkiliyle ilgili sözcelerde ortaya çıkar (Nuyts, 2001, s. 390). Bir başka açıdan anılan zihinsel durumlar, bilişsel bir süreç içermesinin yanında insan iradesine bağlı bir niyetselliğ(i) de oluşturur.

Nuyts zihinsel durum yüklemleleri yoluyla öznelliğin konuşulan ve yazılan dildeki etkisi için önemli bir örnek vermektedir. Nükleer tesis karşıtı büyük bir gösteri, yani yüksek etkileşimli bir muhalefet modeli sonrasında yapılan ve politik tartışmaları içeren Almanca konuşmaların verilerinden alınan sonuçlar, inanma ‘glauben’ sıklığının, konuşulan Almanca için iki misli ortalama ya da konuşulan ve yazılan Almancanın tümü için neredeyse beş katı bir ortalama oluşturduğunu göstermiştir. Buna karşılık bu tartışmalardaki örneklerde hiç sıfat yoktur ve hatta zarf sıklığ(i), konuşulan Almanca için ortalamanın hayli altındadır (Nuyts, 2001, s. 391). En açık biçimde öznellik değeri taşıyan ifadeler olan zihinsel durumlar veya bir başka deyişle niyetsellik (*intention*) ifadelerinin toplumsal iletişim ve bildirişim ortamlarındaki bu göze çarpmayan ağırlıklı kullanımları, öznelliğin toplumsal düzeyde yönlendirici önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. bir başka deyişle

nesnel ve bilimsel olguların kesinliğinin yanı sıra öznellik kipliklerinin de sadece kişisel beğeni veya yargıyı iletmesinin yanında ikna etme ve yönlendirmede yadsınamayacak bir etki gösterdiği söylenebilir.

Anlam ve Öznellik

Anlam kavramına girerken, üzerinde birçok tartışmanın olduğu ve sınırlarının tam olarak belirgin olmadığını belirtmek gerekir. Felsefede, mantıkta, dilbilimde, anlambilimde bu kavram üzerindeki tartışmaların henüz uzlaşmayla sonuçlandığını söylemek güçtür. Antik çağdan başlayan bu tartışma 19.yy'dan itibaren dilbilimin felsefe ve gramerden bağımsız bir bilim olmaya başlamasıyla dilbilimsel ve anlambilimsel mecralara bölünmüş ve bu mecralarda ayrı ayrı tartışılmaya başlanmıştır. Gerek dilbilim gerek anlambilim 'anlam' kavramını kendi bilimsel literatürü çerçevesinde farklı kuramsal yaklaşımlarla incelemeye başlamıştır. Bu bölümde alanyazındaki anlam ve öznelliğin dilbilimsel kuramlar ve anlam kuramları üzerinden, edebi metin olgusunu ilgilendiren çerçevesine bakılacaktır. Öncelikle kelimenin etimolojisinin sunduğu temellendirmelerden yola çıkarak kavramın genel çerçevesini oluşturmanın gerekliliğini ifade etmeliyiz.

Anlam ve anlak. [Alm. Intelligenz; Fr., İng. Intelligence; es. T. zekâ]: Anlam kelimesinin etimolojisi Divanu Lügati't-Türk'te¹⁵ "aşığ-la (*Divanu Lügati't-Türk*, 2005, s. 144) fiil kökü olarak verilir; fakat bu köke hangi ek getirilerek anlak kelimesinin türetildiği tartışmalıdır.

Nişanyan etimolojik sözlüğüne göre aşığ-la gövdesine ; kelimelere alet, yetenek, özellik anlamı yükleyen -(ı)k yapım ekiyle türetilen 'Anlak'a dayanır (<http://nisanyansozluk.com/?k=anlak&lnk=1>, E.T. 06.03.2014). İsmet Zeki Eyüboğlu ise kelimenin aşğ köküne doğrudan -lak eki getirilerek türetildiğini, belleme yeteneği anlamına

¹⁵ Avrupa dillerine Hint-Avrupa dil grubunun sent kökünden Lâtincenin duyu, duygu, anıklık, düşünüş biçimi, us, an, anlam anlamlarını kapsayan sensus sözcüğü aracılığıyla geçmiştir. Avrupa dillerinde sens kelimesinin kökeni anlam, duyu, yön anlamlarını dile getirir. Bkz. Hançerlioğlu, Orhan, Felsefe Ansiklopedisi (Kavramlar ve Akımlar), Remzi Kitabevi, İstanbul 1976, 1.c s. 71.

geldiğini öne sürer (Eyüboğlu, 1995, s. 32). ‘Anlak’ kelimesi zeka, zihin, dirayet, idrak, fetanet gibi anlamları içerir. Kavrayış; anlayış; kavrama ve yargılama yetisi anlamlarına da gelmektedir. Buna göre anlak kelimesinin duyumdan kavramsal bilgiye uzanan bir anlam yapısı olduğunu söylemek mümkündür. Duyumla ilgili olarak karışık şeyleri,¹⁶ olayları çabuk kavrama ve kolaylıkla onlara uyma yeteneğini ve bilmeye yönelen¹⁷ yeti ve yeteneklerin toplamı olarak algılama, kavrama, soyutlama, kavram kurma, genelleştirme, birleştirme, sonuç çıkarma, eleştirme, yargılama, çözümleme anlak’ı ifade eder (Akarsu, 1975, s. 17). Ruhbilimsel yaklaşıma göre de Anlak, ne us, ne an, ne anlık, ne bellek, ne bilinç, ne de düşünmedir; bütün bu yetilerin uyumlu ve çok iyi işlemeleriyle gerçekleşen bunların üstünde var olan (zeka) bir özelliktir (Hançerlioğlu, 1976, s. 70). Anlak, anlıkla eşanlamlı olması yönüyle, duyuma karşıt olarak da kullanıldığı için kendinden ayrıca en aşağıdan en yükseğe kadar çeşitli dereceleri vardır. Kişiden kişiye farklılıklar gösteren bu anlak derecelerinin tespit edilmesi için çeşitli testler uygulanır (Akarsu, 1975, s. 18). Dolayısıyla bir metafordan başlayarak bir edebi metnin her aşamasında anlak’ın, anlama edimini algı yoluyla gerçekleştirecek ilk işlemci olduğu söylenebilir. Bu nedenle edebi metnin niteliksel yapı taşları olan metaforların anlaktaki ilk yansımalarının (çağrışım seti) metnin tamamının yorumuna giden süreçte belirleyici temel etkenlerden olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Anlak’ın zihin gücü, düşünme gücü; bilme yetisi; kavramlarla düşünme yetisi olarak pratik ve kuramsal sorunlar üzerinde esnek ve etkin bir biçimde düşünme, bunları kavrayıp yargılama yeteneği olduğu ifade edilebilir. İnsanın bu anlaksal yeteneğinin verimliliği sorundan soruna, konudan konuya değiştiği için anlak gerçek anlamda sistematik kuramsal, pratik, dilsel sonuçlarda görülebilir. Kant’a göre ise bu yeti (anlak, zeka) duyumları ve

¹⁶ Yorum kavramının tahlilindeki "kapalı" sıfatının buradaki "karışık" sıfatıyla uyumuna dikkat çekilmesi gerekmektedir.

¹⁷ Yorumun daha önce ve sonra ifade ettiğimiz-edeceğimizin öznellik alanlarından biri de yorumun bilgi edinmeyle yakın süreçleri paylaşması ve bilginin öznel-nesnel oluşudur.

bilgileri çeşitli kategoriler aracılığıyla düzenleyen ve sistemleştiren bir niteliğe sahiptir (Ulaş, 2002, s. 66). Osmanlıca "müdrîke" kelimesinin karşılığı olan anlık, felsefenin tarih içerisindeki gelişim ve değişimiyle farklı muhtevalar için kullanılmıştır. Skolastik felsefede; duyum (sensatio), us (ratio), anlık (intellectus) basamaklanmasında en yüksek yere konulan düşünme ve bilme yetisi olarak ifade edeceğimiz anlık; usun duyumlarla alınan gereçleri kavramsal olarak işlemesine karşılık, her türlü duyarlıktan bağımsız olan idelerin bilgisine varmayı sağlayan bir araçtır. Skolastik felsefeden sonra biçimleri, bağlantıları kavrama ve böylece bilgi ve görüş kazanma yetisi olarak bir kademe altta usla birleşen anlık usla bir tutulmuştur. Aydınlanmadan bu yana ise anlık, bilgi yetileri basamaklamasında uстан bir alttaki basamağa konulan düşünme ve bilme yetisi (Akarsu, 1975, s. 19) olarak kabul edilmiştir. Kant ise usun ve anlığın skolastikteki anlamlarını tersine çevirmiş, kavram kurmayı anlığa, ideler bilgisini de usa bağlamıştır (Akarsu, 1975, s. 19). Usun veya anlığın aynı olup olamaması konumuz dışında olup yukarıdaki ifadelerin öznellik açısından önemi; anlığın duyumların ötesi veya sonrasını ifade etmesi aynı zamanda farklı felsefi temellendirme ve perspektiflerde etki sahasının ve işlevlerinin farklılaşmasıdır. Bu durum ise anlamlandırma işlevinin zaman içerisinde farklı öznellik değerleri taşıdığının iddia edilmesinin temelini oluşturmaktadır. Yapılan tahlillerden ve etimolojik araştırmalardan anlaşılacağı üzere Türkçede anlam rasyonel yani akla bağlı bir sürecin ürünü adlandırılmaktadır.

Anlam kavramını tanımlama girişiminden önce bu kavram üzerinde uzlaşmış bir açıklamanın olmadığına dikkati çekmek gerekmektedir. Anlam kavramını problem olarak alan her disiplin farklı bir açıdan bu kavrama yaklaştığı görülmektedir. Bu nedenle biz anlam kavramını açıklarken Felsefe ve Psikoloji sözlükleri, dilbilim sözlükleri ve anlambilim kaynakları arasındaki yaklaşım farklılıkları aşağıda görülecektir.

Felsefi terim olarak anlam. Anlam (Os. Mânâ, Medlûl. Mefhum; Fr. Sens, signification, Al. Sinn, Bedeutung; İng. Sense, Meaning, it., Senso) felsefi yaklaşımda an'ın anladığı şey anlamını içerir (Hançerlioğlu, 1976, s. 71).

Bir kelime, bir söz bir hareket ve olgudan anlaşılan şey; bunların işaret ettiği, hatırlattığı kavram veya nesne (Topaloğlu, 1989, s. 24); bir sözün ya da bir sözcüğün anlattığı düşünce (Hançerlioğlu, 1976, s. 71), belirttiği ve düşündürdüğü şey (Akarsu, 1984, s. 22) olarak da ifade edilir. Bilim felsefesi anlam kavramına daha nesnelci bir tutumla yaklaşmaktadır. Bilim felsefesinde anlam Karşılaşılanın şey çeşidindense (nesne, duyum, duygu, mefhum vd.) *neliği*, kişi çeşidindense hakkında zihinde uyanan tasavvur yahut beliren kavram onun anlamıdır. Buna göre salt duyu verileri anlam dışıdır (Duralı, 2013, s. 121).

Dilbilimsel terim olarak anlam. Dilbilimsel olarak da anlam tartışmalı bir terimdir. Bazı dilbilimciler, anlamın felsefeyi ilgilendirdiği, dolayısıyla dilbilgisine doğrudan alınmaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Hengirmen, 1999, s. 26).

Anlam, en genel tanımıyla, bir dilsel ifadenin göndermede bulunduğu şey dışında sahip olduğu iletişimsel içeriktir (Altınörs, 2000, s. 7). Bu dilsel ifadenin içine kelimedenden daha küçük birim olan ekleri dahil ederek, anlamın ek, sözcük, cümle¹⁸ gibi dil birimlerinin zihinde uyandırdığı tasarım şeklinde bir açıklama da getirilmiştir (Vardar, 1980, s.21; Hengirmen, 1999, s. 26). Bazı dilbilimciler bu tanıma, davranışların zihinde uyandırdığı izlenimleri de dahil etmektedir (Hatiboğlu, 1972, s. 13). Zihinde uyandırılan bu kavram, tasarım veya düşüncenin anlamını dil içi bağıntıların yanı sıra bağlamın ve durumun belirlediği ifade edilir (Vardar, Güz, Öztokat, Rifat, Senemoğlu ve Sözer, 1980, s. 21). Gramer kavramı olarak anlam, kelimenin tek başına veya söz içindeki öteki ögeler ile bağlantılı olarak zihinde yarattığı kavramlardan her biri şeklinde tanımlanır (Korkmaz,

¹⁸ Türk Dil Kurumu tarafından 1949'da hazırlanan Dilbilim Terimleri sözlüğünde anlam, edebiyat terimi gibi, bir kelimenin veya bir sözün anlattığı fikir olarak tanımlanmıştır. (bkz. Dilbilim Terimleri Sözlüğü, TDK Yay., Ankara, 1949, s.14)

2003, s. 18). Bir şeyin gösterdiği ya da dile getirdiği kavramlar bütünü olarak ifade edilen anlam, dildeki göstergelerin ifade ettiği şey manasında da kullanılır. Nesnelerin ve olayların delalet, işaret ettikleri şey olarak da tanımlanabilir (Cevizci, 2002, s. 65). Anlam, ayrıca bir sözcüğe eklenen öteki sözcükler, bir nesnenin bir dizge içindeki yeri, bir sözcüğün duygu değeri, bir simgeyi kullananın gerçekte belirttiği şey (Aksan, 1995, s. 483) ve bir kelimenin, sembolün, işaretin, anlatımın, teorisinin vs. taşıdığı bilişsel veya duygusal içerik, işaret ile işaret edilen arasındaki bağlantı (Demir ve Acar, 1993, s. 28) olarak da tarif edilmektedir.

Öncelikle dilbilimin anlam kavramına yaklaşımının kelimeyle başladığını ifade etmek gerekir. Bir iletişim sistemi olan dil bu sistemi kelimeler dizgesiyle ortaya koyar. Her dil birimini bir gösterge olarak kabul eden dilbilim, kelimeyi de anlam aktaran ses birimlerinden oluşan bir gösterge olarak ifade eder. Burada her göstergenin bir anlam taşıması zorunluluğu peşinen kabul edilmekle beraber anlamdan ziyade kelime ve cümle dizgeleri ve bunların yapısı dilbilimin öncelikleri olmuştur. Dolayısıyla anlam konusunun da uzun süre dilbilim araştırmalarının dışında kaldığı bir gerçektir. Yeni Dilbilgiciler (Herman Paul, Otto Behagel), Amerikan Yapısalcıları (Bloomfield, Zellig, Harris, Greimas, Pottier) bunun örnekleri olarak gösterilebilir. Bunun yanında iletişimi etki-tepki düzeneği olarak gören davranışçılar da araştırmalarında anlama pek yer vermemişlerdir. Bunun nedeni anlamın somut bir kavram olmaması, kendi çalışmalarını göstergenin yalnızca gösteren/biçim yönüyle sınırlamaları, konunun gösterilen/anlam yönünün incelenmesini felsefeye, toplumbilime, psikolojiye ve diğer bilim dallarına bırakmış olmalarıdır (Toklu, 2003, s. 88). Ortaçağ anlam felsefesi olan nominalizmin indirgenmiş somut akledilir olanlarla anlam kavramına getirdiği sınırlayıcı perspektif, aydınlanma döneminde pozitivist düşüncenin deneysel somutluk, nesnellik anlayışıyla etkisini sürdürmüş modern dil felsefesinin temel hareket noktasını oluşturmuştur.

Edebiyat terimi olarak anlam. Edebiyat terimlerini ve edebi terimleri açıklayan kaynaklar anlam kavramını Osmanlıca karşılığı olan mana ile eş anlamlı görerek, bir kelimenin (Uslu, 2007, s. 22), bir sözün, sembolün, işaretin veya bir metnin içerdiği, anlattığı (Karaalioğlu, 1967, s. 12) düşünce ve duygu olarak tanımlamaktadır (Karataş, 2004, s. 39).

Bazı kaynaklar ise anlam kavramını kelimeye indirgeyerek, her kelimenin veya kelimelerden meydana gelmesi nedeniyle bir cümle ya da sözün (Akalın, 1984, s. 13) anlattığı düşünce olarak vermektedir (Kumsuz, 2003, s. 10). Kelimenin söyleniş halinden (bağlam) başkaca onun anlattığı bir fikir olduğunu varsayarak; bu fikri o kelimenin anlamı olarak görmek şeklinde bağlamı dışlayan bir yaklaşım da vardır (Özön, 1954).

Bir metin için düşünüldüğünde ise anlam, metnin içinde var olan ve metnin kendisinden elde edilmesi gereken şeydir (Karacelil, 2010, s. 228). Anlam mantıkta ise, kısaca; bir önermenin, bir tasarımın, bir düşüncenin ya da yapıtın anlatmak istediği şey (Akarsu, 1984, s. 22) anlamında kullanılır. Bir önermenin belli bir yorumda kazandığı deyim yüküdür (Püsküllüoğlu, 2008, s. 132).

Özellik terimi olarak anlam. Varlığı anlamlandırma çabası insanın tabiatında var olan bir özelliktir. Bu açıdan değerlendirildiğinde “anlam” insanın varlığının özünü de ifade etmektedir.” (Bahadır, 2002, s. 7-9).

Bu bağlamda anlam kavramına bir şeyi değerli kılan şey veya o şeyin var olma sebebi şeklinde bir tanım da yapılmıştır (Çağbayır, 2007, s. 257). M. Merleau Ponty bu tanımı daha da öznel bir çerçeveye oturtur: “ Ben halihazıra sahip çıkmakla, geçmişimi yeniden kavrar, onu değiştiririm; ona başka bir anlam verir, kendimi ondan bağımsız kılar, ondan kurtarırım. (...) Çünkü bu anlam dolu hayat, tabiatın ve tarihin beni ben yapan bu anlamı, benim dünyaya nüfuz etmemi sınırlandırmaz; bilakis, benim dünyayla iletişim kurmama vasıta olur.” (Ponty, 1945, s. 519). Bu ifadeler anlamın; hayata, tabiata, tarihe

insanın müdahalesiyle onları öznel olarak yeniden şekillendirme çabasının sonucu olduğunu ifade etmektedir. Anlam kavramına birbirinden farklı pek çok karşılık verilmektedir.¹⁹ Bu manalar genel olarak ya anlamın kaynağını ya da anlama işlevinin yöntem, sınır, kapsam, nesnel ve öznel taraflarının vurgulanmasına göre farklılaşmaktadır. Anlam teriminin, Avrupa dillerindeki duyu ve yön anlamlarını da içermesi sonucunda anlam aynı zamanda anlayan ya da anlatanın anladığı ya da anlattığı nesne üstündeki duyusu, atfının o nesneye yönelişidir. Bu durum da anlamın öznel alanlarını ihtiva eden; nesne yada olgudan daha fazlasını ifade ettiğini ve anlayandan bir şeyler taşıdığını ifade eder (Hançerlioğlu, 1976, s. 71-72).

Anlam dildedir, dolayısıyla Heidegger'in ifadesiyle 'dasein' dili olan konuşan varlıktır: insn önce konuşan bir varlıktır, akıl yürüten, gözlem yapan varlık değil; anlama ve dolayısıyla konuşma ve dil aklı, deneyi ve gözlemi önceler. Anlam sadece insana aittir (Demir, 2007, s. 7) ve Gadamer'in ifadesiyle anlaşılabilen varlık daima dildir. Öyleyse anlam onu üreten özneyle var olur.

Anlam kavramı üzerindeki uzlaşımsızlık. Anlam kavramı, üzerinde uzlaşılmış bir tanımın olmadığını vurgulamıştık. Bu uzlaşımsızlık sorunu kavramın belirli sınırlarını, kendine özgü kullanım alanını belirlemenin imkansızlığından; bir olguya, bir felsefî görüşe, bilimsel bir nesnellığe sığmayışından kaynaklanmaktadır.

Bu nedenle anlam kavramı her disiplin tarafından farklı bir biçimde tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, anlam kavramının varlık alemindeki ve insan zihnindeki her şeyi kapsaması yönüyle çok çeşitli öznellik alanları doğurması tabiidir. Özellikle de bir edebi metnin anlamı söz konusu olduğunda dilbilimsel ve mantıksal nesnelliğin edebi bir metnin öznel anlam doğası için ne kadar ve hangi nitelikte geçerli olabileceği bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlam kavramını soru olarak ortaya koyarken şu önemli

¹⁹ Bu kavramın 20'den fazla anlamının verildiği bir inceleme için Bkz. C.K. Ogden ve I.A. Richards, *The Meaning of Meaning*, Routledge and Kegan Paul, London 1960, s.185 vd.

ayırımı yapmanın zorunlu olduğunu ifade etmeliyiz. Batı felsefesinde, anlam sorununa yönelen felsefi yaklaşımlarla, her ne kadar iç içe geçmiş olsalar bile, dilbilim kuramlarını birbirinden ayırmak gerekir. Dolayısıyla anlam kavramı felsefi yaklaşımlar ve dilbilimsel yaklaşımlar olarak iki temel başlık altında çeşitli kuramlarca incelenmiştir. Dilbilimsel kuramların da son tahlilde alt yapısını mantık oluşturmaktadır. Anlam kavramını bir problem olarak ele alması yönüyle anlamla ilgili yaklaşımlar ile, bir mantık sistemi olarak dili ele alan kuramların ortaya koyduğu düşünceler yer yer iç içe geçmiştir. Zira batı felsefesinin, temellerini oluşturduğu modern dil kuramlarında ve anlamla ilgili yaklaşımlarda dili tartıştığımız bir yerde, kaçınılmaz olarak anlam, anlamı tartıştığımız bir yerde zorunlu olarak dil olgusu karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan anlam, modern dilbilimde dilin daha nesnel olan sistematik yapısının daha kolay incelenebilir olması nedeniyle hep ikinci planda kalmıştır. Biz burada anlam kavramını, dilbilime etki eden felsefi artalanı, öznellik konusuna yaklaşımları üzerinden a) Anlam felsefesi ve yaklaşımlarını temel alarak, c) Anlamın öznelliği perspektifinden ele almaya çalışacağız (Altınörs, 2000, s. 7)²⁰. Çünkü öznelğin dilbilim için henüz yeni bir kavram olmasının temelinde tarihsel süreç içindeki anlamın nesnelliği ve mutlaklığı etrafında dönen tartışmalar ve arayışların yattığı ifade edilebilir. Dolayısıyla öznellik tüm yönleriyle henüz incelenmeye ve araştırılmaya başlandığı için bir bakıma dilbilime ve anlambilime geç dahil olmuştur. Bu bakımdan dilin ve anlamın üretilmesindeki en önemli unsur olan öznelğin tarihsel süreçte pozitivist bakış açısının bilimsel ve felsefi hakimiyetinin de etkisiyle, anlam ve dil konusundaki tartışmalarda bu önemli rolünün örtülü olarak yadsınmış olduğu da söylenebilir.

Anlam kavramını tanımlamadaki problemi tarihsel seyri içinde değerlendirerek bir çerçeveye oturtmak mümkündür. Çünkü bu kavramla ilgili yapılan her tanımlama ve

²⁰ Anlam kelimesinin bir çok anlamı olduğu gibi Türkçede de bağlama göre; "önem", "tutarlılık", "değer", "neden", "belirti" kelimelerinin yerine kullanılmış olduğu örneklerle de rastlanabilir.

yaklaşım farklı öznel ve nesnel yaklaşımları, dolayısıyla da kavramın doğasında bulunan çok çeşitli açılardan doğrulanabilir öznellikler paradoksunu oluşturduğu görülebilir. Batı felsefesinde anlam kavramı ile ilgili yaklaşımları Alston'un²¹ yaptığı tasniftan yola çıkılarak temelde dörtlü sınıflandırma ile açıklamak mümkündür.²² Bu dörtlü sınıflandırmaya geçmeden önce ilkçağ düşüncesinin anlam kavramına yaklaşımını görmenin diğer yaklaşımları kavramımız açısından yararlı olacağı düşüncesindeyiz. Zira batı felsefesinde anlam sorununa yönelik çözüm arayışlarının başlangıç noktası Platon ve Aristo olmuştur. Batı felsefesinde anlam tartışmaları genellikle Platon ve Aristo'nun belirlediği sınırlar içinde devam etmiştir.

Batı felsefesinin tarihsel süreci içinde, anlam kavramı, zihinsel olarak kelimenin, nesnel karşılıklarını arama çabası ile; nesnel olan varlıkların, zihinsel varlık imkanlarını arama çabası şeklinde bir seyir izler. Aslında bu iki uç arasındaki salınım, bir yönüyle, anlam problemine dair bir öznellik ve nesnellik çatışmasıdır. Bir bakıma batı felsefesi açısından madde-mana çatışması olarak da nitelendirilebilecek bu tartışma 19. ve 20. yy'larda modern dilbilimin hakimiyetini kurmasıyla nesnellik lehine sonuçlanmış olsa da; bilinç, nöropsikoloji, nörolingüistik, kuantum fiziği gibi bilimlerde elde edilen ufuk açıcı yeni bilgiler, nesnel-öznel ayırımı yerine, birbirinden ayrılamayan, birbirine etki edip değiştiren özne-nesne birliğini temel alan yeni bir anlayışın önem kazanmaya başladığını göstermektedir. Antikçağdan bu güne kadar batı felsefesi, farklı felsefi görüşler içinde bazı sapmalar gösterse de temelde bu çizgiye bağlı kalmıştır. Bu durum Antik felsefeden günümüze kadar uzanan ve hala çeşitli felsefi ve bilimsel düşüncelerde tartışılmaya devam eden tümeller tartışmasının etkisini göstermektedir.

²¹ Alston'un tasnifi için bkz. William P. Alston, *Philosophy of Language*, New Jersey : Prentice Hall, 1964. XII

²² Alston'un tasnifinden başka, Arda Denkel de şöyle bir dörtlü tasnif yapmaktadır: 1) Nesnel yaklaşım: anlamı ifadenin karşılık geldiği nesne veya durum ile açıklayan görüşler. 2) Öznel Yaklaşım: Nesnel yaklaşım: anlamı ifadenin karşılık geldiği zihin içeriği ile açıklayan görüşler. 3) İlişkisel Yaklaşım: Anlamı ifadenin karşılık geldiği dünyanın bir bölümü ile zihnin içeriği arasında kurulan bir ilişki olarak açıklayan görüşler. 4) İletişimsel Yaklaşım: Anlamı ifadenin karşılık geldiği iletişimsel bir olgu olarak açıklayan görüşler. Ayrıntılı bilgi için bkz. Arda Denkel, *Anlamların Kökenleri*, Metis Yay., İstanbul, 1984

Antik felsefede anlam kavramının temelini, bir ismin ya da bir terimin anlamının, onun yerini tuttuğu nesne olduğu düşüncesi oluşturur. Aristo yazıyı dilde olanların, dilde olanları da zihinde (ruhta) olanların işaret ve simgeleri olarak kabul etmektedir. Mana, düşünen kişinin zihnindeki tasavvurla örtüşmektedir. Bununla ilgili olarak üçlü bir ayırım yapmıştır: Dış dünyadaki şeyler; Tasavvurlar: manalar; Sesler: işaretler ve kelimeler Buna göre dil, zihinsel anlamlara delalet eder. Plotinus’la güçlenen bu çizgide anlamın genel olarak ‘zihinsel’, ‘sözlü’ ve ‘yazılı’ olmak üzere üç aşaması olduğu kabul edilmiştir (Bor, 2006, s. 14).

Platon’un *Kratylas* diyalogunda tartıştığı teorisini temellendiren kabul ise, bir dilde linguistik bir göstergeyle onun yerini tuttuğu nesne arasında özsel ya da doğal bir ilişki bulunduğudur (Cevizci, 2003, s. 402). Platon bu ilişkiyi tüm nesnelerin en mükemmel, kusursuz hali olarak kabul ettiği soyut *ideler formuna* bağlar. Ona göre, örneğin, bütün kırmızı nesneler arasındaki ortak nokta, bu nesnelerin hepsinin soyut bir kırmızı formuna ait olmalarıdır. Platon’a göre böyle bir *Form’un* yokluğunda, bu nesneler arasında ortak bir şey olduğunu söylemek, dahası “kırmızı” sözcüğünü anlamak mümkün olmazdı (Cevizci, 2003, s. 406). Öte yandan Platon isimleri de nesneleri birbirinden ayıran ve bilgi veren aletler olarak görmektedir (Platon, 2000, s. 17). Bu ilişki Platon’un *ideler* düşüncesinin, nesnel boyuttaki gerçeklikle olan kavramsal ilişkisini özetler. Platon’a göre, varsaydığı *zihinsel formlar* fiziksel gerçeklikten bağımsız olarak vardır ve onların anlamlarını belirleyen temel ölçütlerdir. Formların kaynağı ise aslında ölümsüz olan ve her şeyi bilen ruhumuzdur. Bu formlara, varlığın zihinsel olarak genellenmiş kategorileri olarak da niteleyebileceğimiz *Tümeller* denmiştir. Batı felsefesinin bundan sonraki anlam arayışları, anlamla ilgili yaklaşımların, bu düşüncenin temel alındığı farklı nesnel varyasyonları ifade ettiği söylenebilir. Platon’un bu düşüncesi varlığa ait idelerin her insanın zihninde farklı

yansımalar içerebileceği ihtimali göz önüne alındığında oldukça öznel bir yaklaşım olarak gözükmektedir.

İdeci anlam ve öznellik. Antikçağın bir diğer öncüsü Aristo, tümeller tartışmasında Platon'un karşısında yer alır.

Aristo'ya göre tümeller, yani zihinsel soyut formlar (ideler), insanın zihninde ya da ruhunda değil, nesnelerin gerçeklikleri içinde asli özellikler olarak bulunmaktadır. Aynı zamanda Varlıkların zihinsel anlam kategorileri olarak tümeller, ona göre Platon'daki gibi zihnin içinde doğuştan var olan ideler şeklinde değil, uzlaşımsal yani toplumsal ve kültürel etkenlerin belirleyiciliğiyle ortaya çıkan kategorilerdir. Buna bağlı olarak, Aristoteles, söz ve anlam arasındaki ilişkinin de doğal olmadığını, o sözü kullananlar arasındaki bir uzlaşmadan kaynaklandığını ileri sürmüştür (Asutay, 2013, s. 23). Bununla ilgili olarak üçlü bir ayrım yapmıştır: Dış dünyadaki varlıklar; bu varlıkların kendi doğalarına ilişkin tasavvurlar ve anlamlar; bu anlamları ifade eden sesler: işaretler ve kelimeler (Asutay, 2013, s. 23).

Dolayısıyla “kırmızı” sözcüğü, bu özelliğe sahip olan nesnelerin genel-asli bir özelliği olarak o nesnelerin içinde mevcuttur. Kırmızı kavramının var olabilmesi için bu niteliğe sahip nesnelerin varlığı zorunludur. Oysa Platon'a göre tüm kırmızı nesneler yok olsa bile zihinsel soyut bir form olan *kırmızı* idesi (tümeli) varlığını devam ettirecektir (Aristoteles, 1985, s. 364-368). Tüm *kırmızı* nesneleri *kırmızı* diye nitelendirmemize neden olan şey ise, kırmızı olma özelliğine sahip olmakla ortak bir kategoriye girmeleridir; Platon'un felsefesinde olduğu gibi soyut bir zihinsel forma ait olmaları değildir (Aristoteles, 1985, s. 406). Buna göre bir kelimenin anlamını kavramak o kelimenin doğru olarak kullanıldığı diğer nesneler arasındaki benzerliği kavramak şeklinde olacaktır. Örneğin, büyük kelimesinin gerçek anlamı, bu özelliği taşıyan-paylaşan bütün nesnelerin benzerliklerini kavramakla ortaya çıkacaktır. Fakat bu genellemenin sadece somut varlıklar için geçerli olduğu açıktır. Yukarıdaki kıyas yoluyla *benzerlik* kelimesinin anlamını

kavramak için hangi nesnelere ihtiyaç duyulacağı sorulduğunda bir açmazın ortaya çıkacağı açıktır. Platon düşüncesinin öznelci, nesneleri soyut anlam formları içinde anlamlandırma yaklaşımı ile Aristo'nun soyut anlamlar için geçerli olamayan nesnelci tümel yaklaşımının doğurduğu bu paradoks, batı felsefesinin ortaçağ döneminde nominalist düşüncenin ortaya çıkmasına neden olur.

Nominalizm²³, bu paradoksa bir karşı çıkış olarak tümelleri reddeder. Platon'un kendilerine bir gerçeklik yüklediği küllî (tümel) kavramlar, sadece birbirine benzeyen varlıklara bizim tarafımızdan takılmış olan isimlerden ibarettir. Gerçek olan tek tek nesnelerdir. Binaenaleyh küllî (tümel) kavramlar insanın zihninde oluşurlar ve dışarıda ayrıca bir varlığa sahip değildirler (Hançerlioğlu, 1976, s. 270). Bu noktada, nominalist düşüncenin tümel kavramların zihinde oluştuğunu ifade ederek Platoncu felsefenin öznel-zihinci anlayışına yaklaşması da ilginç bir çelişki olarak kaydedilebilir. Roscelinus'un (1050-1120) ifadesiyle; (tümeller) sadece bir takım isimlerden, seslerden başka bir şey değildirler, sadece birer boş isimdirler ve hiçbir gerçeklikleri de yoktur. Yani bütün kırmızı cisimlerde ortak bir kırmızı tümeli olmadığı gibi, bütün aşklarda geçerli olan bir aşk tümeli de yoktur (Cevizci, 2003, s. 407) iddiasıyla somut ve soyut bütün genelleme kategorilerini reddeder. Bu görüşe göre genel fikirler yoktur; ancak bir takım işaretler, adlar vardır; bu sebeple de kavramların hiçbir gerçekliği yoktur.

Nominalist düşünce, var olan her şeyin fiziki ya da maddi olduğunu savunması (Cevizci, 2003, s. 407), anlamı sadece maddi ve tikel olana indirgemesi yönüyle bir bakıma batı felsefesindeki maddeciliğin belirgin ilk ortaya çıkışı olarak görülebilir. Bütün bu özellikleriyle nominalizm, batı felsefesinin anlam algısında, etkileri dini saha da görülen derin bir yarılma meydana getirmiştir. Artık batı düşüncesinde anlam neredeyse tamamen

²³ Düşünce tarihinde ilk Nominalistler sofistlerdir. Nominalizm, Ortaçağda Realizm'e (şimdiki manada İdealizm) karşı bir tepki olarak çıkmıştır. On birinci yüzyılın sonlarına doğru Compregne papazı Roscelinus adıcılığı sistemleştirmiş ve onu daha sonra Guillaume Durand, Ockham William, Buridan, D'Ailly gibi düşünürler geliştirmişlerdir. Bu metafizik ve klasik nominalizm Yeniçağ'da şekil değiştirerek Ampirizm, Fenomenizm, Pozitivizm, Pragmatizm, Evolusyonizm ve Çağrışıcılık adı altında devam etmiştir.

dışlanacak, yerine mantıkçı pozitivist düşüncenin hakim olduğu ve dili sesler, kelimeler, cümleler sistemi olarak değerlendiren yaklaşımlar hakim olacaktır. Bundan sonra her ne kadar ilkçağ felsefesinin tümelci anlam anlayışına yaklaşan kuramlar görülse de, nominalist felsefenin maddeci anlayışı başta ortaçağ ve aydınlanma dönemi olmak üzere, 19.yy'daki pozitivist düşüncenin de katkısıyla etkisini modern dilbilimde mantıkçı maddecilik şeklinde devam ettirmekte olduğu görülecektir. Nominalizmden sonra onun bir uzantısı olduğu kabul edilen öznelci yaklaşımın anlam kavramına bakışını incelemek yerinde olacaktır.

Zihinci (İdeci, Öznelci) anlam yaklaşımı. Zihinci yaklaşımın felsefe tarihindeki ilk öznel tanımlamasının “erdem”, “iyi”, “güzellik”, “adalet” gibi genel kavramları adlandıran kelimelerin anlamlarının idealar olduğunu düşünmesi itibarıyla Platon tarafından yapıldığı söylenebilir.

Aristoteles de ideaların anlamlarına arzu, öfke, sevinç, hüzn vd. gibi ruhi teessürleri de ekler (Altınörs, 2012, s. 59). Zihinci anlam yaklaşımının en gelişmiş şeklinin John Locke²⁴ tarafından ortaya koyulduğu söylenebilir. Anlam sorununa girerken, Locke'un üzerinde durduğu temel problemin anlam değil, insanın anlama yetisinin yapısı ve bilgi üretmenin ilkeleri olduğu belirtilmelidir. Bu noktadan hareketle Locke, ideler ile sözcükler arasındaki yönelerek dolaylı yoldan anlam sorununu ele almaktadır (Altınörs, 2003, s. 59). Kelimeler, onları kullanan insanların zihnindeki idelerin karşılığıdır. İde kavramını Locke, tasavvur, hayal, kavram gibi zihin nesnesi olarak ele almakta ve bu nitelikteki şeylerin yerine kullanmaktadır (Locke, 1996, s. 242). Bu bağlamda Locke, anlam kuramını İde kavramı, ide kavramı içinde kelime kavramı ve ideler kuramı çerçevesinde bilgi ve yorumun imkanı olmak üzere üç temel üzerine konumlandırır (Locke, 1996).

Locke'un anlam teorisini üzerine kurduğu temel kavram ide'dir. İde kavramı düşüncenin nesnesidir. Yani ideler düşüncenin nesneleri (Locke, 1996) olduğu için

²⁴ John Locke, *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*, (çev. Vehbi Hacıkadıroğlu), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1996; eserin orijinal künyesi John Locke, *An Essay concerning Human Understanding*, abridged and edited with an introduction by A. D. Woozley, A Meridian Book, New York, 1974.

somuttur. Fakat Aristo gibi ideleri zihnin bir ürünü olarak görmeyip önce anlıkta (zeka, idrak) doğan veya var olan nesneler olarak zihne sonradan geldiğini savunur (Locke, 1996, s. 85). Locke’a göre ide kavramı duyumsal(hissi) ve nesnel olmak üzere iki temelde açıklanır. İdeler duyum ve deneyim yoluyla edinilir veya öğrenilir. Mesela ak, sarı, sıcak, soğuk gibi ideler algı yoluyla deneyimlenir ve dış dünyadaki bu nesnel gerçekliklerin, zihne algıları üreten deneyimleri iletilmesiyle duyumlanır (Locke, 1996, s. 86). Zihin sadece nesnel gerçeklikler için duyum içeriği üretmez. Zihin ruhun içsel faaliyetleri üzerinde düşünmeyi ve bunlardan, nesneler yoluyla elde edemeyeceğimiz inanma, düşünme, isteme, kuşkulama gibi öznel ideler de üretir. Fakat Locke, idelerin öznelliğine de nesnel bir sınır tayin eder; zira zihnin kendisinde algıladığı algının, düşüncenin ya da anlığın dolaysız nesnesi olan her şeyi ide olarak değerlendirir (Locke, 1996, s. 105). Her ne kadar hüznün, acıma, kaygı, sevmeye gibi duyumlar öznel içerik taşıyıcılar da, zihnin duyum araçları olarak birer nesnedir. Bu nokta dikkate alınarak Lock’a göre her tür anlamın zihinsel (anlık) bir nesne olduğu söylenebilir.

Locke’a göre iletişim ihtiyacından doğan kelimeler, iletişim etkinliği sırasında idelerin yerini tutan anlamlı işaretlerdir. Buradan hareketle, Locke için bir kelimenin anlamını, o kelime aracılığıyla dilde temsil edilen ide(imge-kavram) oluşturmaktadır. Bu nedenle de her insan kendi zihnindeki ideaların niteliğine göre anlam üretmektedir. Dolayısıyla insanın, bir dış gerçeklik hakkında nesnel bir konuşma yapması yanıltıcıdır. Çünkü dış gerçekliği kendi zihnindeki idealarla anlamlandıran insan başka kimselerin zihnindeki ideaların anlamlılığının nasıl olduğunu bilemez, onları tecrübe edemez. Aynı zamanda ideler doğuştan hazır halde var olmamıştır. İnsan ideleri aklını kullanmaya başladıktan sonra bilebilir. Locke bunu, çocukların ideler üzerinde en küçük bir fikirleri olmamasıyla ispatlamaya çalışır (Locke, 1996, s. 64-65). Anlamlılığı, kelimeler düzeyinde incelemesi bakımından Locke *kelime atomcusu* olarak nitelendirilmektedir (Altınörs, 2012,

s. 59). Sesle ide arasında birinin ötekinin yerini tutması şeklinde bir bağlantı ve uzlaşma olduğuna (Locke, 1996, s. 244) inanan Locke'a göre insan bazı kelimeleri sürekli kullanarak o kelimelerin yerini tuttuğu nesne ya da kavramlar arasında zamanla güçlü bir bağ oluşturur. Bu kelimeler yeniden işitildiğinde, insanlar karşılıkları olan zihinsel imgeleri (ide) görmese de, görerek etkilenmiş gibi zihinlerinde bu ideleri uyandırırılar (Altınörs, 2003, s. 60).

Locke, idelerin iki kaynaktan doğduğunu kaydeder. Bunlardan ilki duyum nesneleridir. Yani insan, sahip olduğu duyuları ile (görme, tatma, işitme, dokunma, koklama) nesnelere yönelir, ve bu nesnelerin duyuları değişik yollardan etkilemesi sonucu ak, sarı, sıcak, soğuk, sert, tatlı gibi duyulur niteliklerin idelerini elde ederiz (Locke, 1996, s. 86). Bu şekilde Locke idelerin nesnel deneyimlerle elde edildiğini ifade eder. Fakat burada sözü edilen duyu deneyimlerinin tümüyle her insan için nesnel ve aynı sonuçlar vereceğini söylemek güçtür. Algı konusunda değindiğimiz gibi, duyulara bağlı deneyimlerin algı yanılgıları, öznel tutumlar gibi değişkenler tarafından etkilendiğini ve kişiden kişiye değişiklik gösterebileceğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Locke burada algının öznel ve yanılgı boyutuna değinmemektedir.

Locke'a göre ideleri elde etmenin ikinci yolu ise zihinsel işlemlerdir. Dış dünyadan edinilen duyumların zihinde işlenmesi sonucu ortaya çıkan nesnel idelerden farklı; algılama, düşünme, bilme, kuşkulama, inanma, akıl yürütme, bilme, isteme gibi öznel olan ideler elde edilir. Locke duyu verileriyle elde edilen ideleri *duyum*, zihinsel süreçlerle elde edilen ideleri ise *düşünüm* olarak adlandırır. Locke zihinsel idelerin öznel yanını genişleterek zihnin kendi ideleri üzerindeki çıplak (gözlemlenebilir) eylemlerinin yanında herhangi bir düşüncenin ortaya çıkardığı sevinç, üzüntü veya coşkuyu da zihinsel ide kavramına dahil eder (Locke, 1996, s. 87). Fakat diğer taraftan sezgiye dayalı bilgi edinmeyi de nesneler arasındaki mantıksal ilişkileri kavramak boyutunda ele alarak insan bilgisinin idelerin

sınırlarını aşamayacağını vurgular (Locke, 1996, s. 310). Bu şekilde metafizik bilgiye ve anlamın aşkın boyutuna bir sınır çizmiş olur.

Locke'un görüşleri, anlam sorununa iletişimsel bir boyut kazandırması yönüyle başarılı bulunsa da dilin resmetme işlevini sadece idelere (kavram ya da nesne) dolayısıyla da onların karşılık geldiği kelimelere indirgemiş olması yönüyle eleştirilmiştir. Çünkü Locke'a göre dilin ilk amacı iletişim kolaylığı üretmektir. Dolayısıyla bütün basit veya karmaşık ideler zihin tarafından bu amaca uygun bir biçimde düzenlenir (Locke, 1996, s. 259). Locke'dan sonra onu eleştiren, göndergeci yaklaşımların temsilcisi Frege'ye göre dilin resmetme işlevi kelimelerle değil, tamamlanmış bir cümle içinde yani belirli bir kompozisyon içinde ortaya çıkabilir (Locke, 1996, s. 61). Locke'un görüşlerinin eleştirilen bir yönü de bir iletişim durumunda karşıdaki kişi ile aynı zihinsel ideye sahip olmak gerektiği düşüncesidir. Locke'a göre 'anlam' öznel-zihinsel(zihinci nesnel) bir durumdur. Bu durumda bir zihinsel idenin herkes için aynı olabilmesinin nasıl mümkün olabileceği²⁵ Locke tarafından tatmin edici bir biçimde açıklanmadığı ifade edilir (Cevizci, 2003, s. 407). Fakat yine de anlamın öznel değerler bağlamında da varlığına işaret etmesi tavizsiz nesnelci batı felsefesi içinde onu farklı bir konuma yerleştirmemiz için yeterli bir sebeptir.

Locke'un düşüncelerine getirilmiş en önemli eleştirilerden biri de Berkeley'e aittir. Berkeley, anlamın sadece kelimelerle gösterilen ideleri iletmek olduğunu iddia etmenin yanıltıcı olduğunu vurgular. Dilin belli bir tutkuyu uyandırmak, bir eyleme yöneltmek ya da ondan caydırmak, tını belli bir düzene sokmak gibi amaçları olduğunu vurgular (Berkeley, 1996, s. 30). Anlamın sadece idelerden ibaret olmayıp, insanda uyandırdığı duyguların da psikolojik etki yaratan anlamlar olduğunu öne sürerek bir kimsenin okurken veya bir

²⁵ Locke, bu durumu şöyle açıklamaya çalışır: Bir kimsenin zihni duyu organlarıyla hangi görüntülerin üretildiğini öğrenmek üzere bir başkasının bedenine geçemeyeceği için bu durumun bilinmesi olanaksız olduğuna göre, ne ideler ne adlar bu yoldan karışamaz. Bunlarda bir yanlışlık da olamaz. Bir menekşenin dokusunda olan şeyler her zaman o kimsenin mavi dediği ideyi, bir kadife çiçeğinin dokusundaki şeyler de her zaman sarı dediği ideyi üreteceğine göre o, bu görüntüler nasıl olursa olsun şeyleri düzenli bir biçimde seçebilmek için bu görüntülerden yararlanabilecek, sanki zihnindeki bu iki çiçekten alınmış olan görüntüler ve ideler başka kimselerin zihinlerindeki idelerle tam olarak aynıymış gibi, mavi ve sarı adlarının imlediği bu seçiklikleri anlayıp imleyebilecektir. Bkz: (Locke, 1996, s. 228)

konuşmayı dinlerken kelimeleri algılamasıyla birlikte araya hiçbir ide girmeksizin korku, nefret, aşk, hayranlık, küçümseme ve benzeri anlam taşıyan tutkuların zihninde uyanması durumuyla karşılaşabileceğini ifade ederek dilin pragmatik(etki-fayda) boyutuna da dikkati çeker (Berkeley, 1996, s. 30). Berkeley de soyut ideaların mevcut olmadığını gerçek ideaların tikel (maddi varlık taşıyan) idealar olduğunu savunur. Bu bağlamda Berkeley'in anlam yaklaşımının pragmatik bir karakteri olduğunu söylemek mümkündür (Kahya Keha, 2011, s. 167).

Anlamanın ‘Gönderge’si (Referance) ve öznellik. Göndergeci anlam yaklaşımı ‘naif anlam teorisi’ üzerine kurulmuştur. Bu yaklaşıma göre anlam, bir sözün temsil ettiği yahut göndermede bulunduğu nesne ya da olgunun durumuyla ortaya çıkmaktadır.

Aslında anlam kavramını zihinsel soyut kategoriler olarak (ideler) öznel bir şekilde tanımlamayı yeterli bulmayan bu yaklaşım, anlamı tamamen objektif, nesnel bir var oluş olarak açıklamayı amaçlamaktadır.

Referans (Gönderge) kavramı. Gottlob Frege'in kuramsal bir temele oturttuğu bu görüş anlam, gönderge ve tasarım(ide) kavramlarını birbirinden ayırmaktadır (Altınörs, 2003, s. 64).

Bu bağlamda Lock'un dışsal gerçeklikleri zihne sunan ide anlayışına karşı çıkan Frege, nesnel gerçekliklerin insana özgü yüksek zihinsel yetilerle kavranabildiğini öne sürer (Frege, 2008, s. 126). Frege göre ide zihinde hazır bulunan bir anlam ya da tasarım kalıplarıyla elde edilen bir şey değildir. Nesnel gerçekliklerin, zihinsel algılama süreçlerinde ortaya çıkardığı nesnel imgelerdir. Dolayısıyla anlam, nesnelerin ideler yoluyla algılanması ve anlamlandırılması ile değil, nesnelerin bize belirli bir anlatım biçiminde sunulmasıyla elde edilir. Burada nesnelerin sunulmuş kipi cümlede onun bir özelliğini temel alan ifade yaratmak, gönderge ise söz konusu nesnenin asli gerçekliğine atıf yapmak şeklinde gerçekleşir. Örneğin ‘Çankaya’da liderler zirvesi yapıldı.’ Cümlesi ile ‘Köşkte liderler zirvesi yapıldı.’

Cümlesinin göndergesi (mesaja konu olan nesnel gerçeklik) aynıdır. Bu göndergenin(anlam referansı, nesnel karşılığı) cumhurbaşkanlığı makamı olduğu anlaşılmaktadır. Bu Frege göre bir kavramdır. Cumhurbaşkanlığı makamına karşılık olarak konulabilecek isimler köşk, çankaya ise nesnedir (Frege, 2008, s. 44). Fakat cumhurbaşkanlığı makamı, her iki cümlede farklı sunuluş biçimiyle(kipiyle) ifade edilmiştir. Yani ilk cümle cumhurbaşkanlığı makamına, bulunduğu coğrafi konum kipiyle (sunuş biçimi) göndergede bulunurken; ikinci cümle aynı makamın bulunduğu mekan kipiyle göndergede bulunmaktadır. Bu da anlamı farklılaştırmaktadır. Buradan hareketle, Frege'in anlam yaklaşımının, nesnelerin bize 'sunuluş, görünüş biçimleri'ni (*mode of presentation*) esas aldığını söylemek mümkündür (Frege, 2012, s. 60). Frege, nesnelerin sunuluş biçimlerinde matematiğin fonksiyon teorisini esas almıştır. Bütün modaliteler (kipler) aslında fonksiyon teorisinin mantıksal çerçevesinde doğrulanabilir.

Anlaman kesinliği. Frege'ye göre anlam kesin ve sabittir. Fakat kişiden kişiye kavranış biçimleri²⁶ değişebilir.

Örneğin bir teleskopla aya bakan kişi, ayı değil ayın teleskop üzerindeki imgesini(yansımasını) görür. Biz o teleskopla aya bakmadığımız durumda bile ayın görüntüsü teleskopun lensi üzerindeki varlığını devam ettirecektir. Ay nesnel bir gerçeklik olarak kabul edildiğine göre ayın teleskopun lensi üzerindeki görüntüsü de nesnel gerçekliğin bir parçası olarak kabul edilebilir. Fakat teleskopla aya bakan bir kişinin zihninde oluşacak ay imgesi öznel olup kişiden kişiye değişebilecektir. Fakat teleskopla aya bakılmadığı durumda da ayın gerçekliği varlığını sürdürür (Frege, 2012, s. 64). Bu durum kelimelerin anlamları için de geçerlidir. Mesela 'gül' kelimesi nesnel bir gerçeklik olarak değişmeyen bir anlama sahiptir. Fakat 'gül' sözcüğünün referansı nesnel bir varlığın

²⁶ Frege; kavranış biçimlerini, bir çeşit öznel yorum anlamında düşünce diye adlandırmaktadır. Frege'ye göre sözcüklerin nesnel karşılıkları birer imgedir. Onları ifade ediş tarzımız, sözelimi bir cümle içinde kullanış biçimimiz göndergeyi oluşturur. Frege'ye göre anlam burada ortaya çıkar. Düşünce ise, nesnel varlık hakkında kişilerin öznel deneyimlerine bağlı yorumlarıdır.

anlamını taşıırken bu kelimeyi algılayan kişiler, öznel olarak ‘gül’ sözcüğünü farklı biçimlerde kavrayabilir, tasarlayabilirler.

İsimler ve nesnelerin göndergesel ilişkisi. Frege’e göre bir nesneyi ifade eden sözcükler (isimler), o varlığa göndermede bulunur.

Dolayısıyla varlığın kendisi nesneldir; ve zihinsel algılamalardan bağımsız olarak varlığını sürdürür. Aynı şekilde o varlığı karşılayan kelimenin taşıdığı anlam da o varlığı ifade etmesi yönüyle nesneldir. Fakat bir varlığın adını okuyan kişiler öznel olarak, yine bu kelimeyi farklı biçimlerde imgeleştirebilir (ide). Frege, isimleri *nesne*, sıfatları yani nitelik anlamı taşıyan kelimeleri ise *kavram* olarak nitelendirir. Örneğin “Kar beyazdır.” Cümlesinde beyaz kelimesi olağan, gün ışığında belli bir duyumla bilinen nesnel bir niteliğe sahip (Frege, 2008, s. 120). bir kavramdır, aynı zamanda cümlenin göndergesidir. Beyaz ise sunuluş kipidir. Beyaz kavramı, bütün, beyaz niteliğe sahip nesneler için doğru, bu niteliğe sahip olmayan nesneler için yanlıştır (Cevizci, 2003, s. 411). Frege burada anlamı üç kategoriye ayırır. Varlığın anlamı ile ilgili bu kategoriler, gönderge, anlam ve düşüncedir. Bu yaklaşımıyla Frege, anlamı, varlıkların nesnel sunuluş biçimlerinden çıkarmaya yoğunlaşmıştır. Aynı şekilde, cümlelerin doğru anlamlarının da onların karşılık geldiği nesnel doğruluk değerleriyle ölçülebileceğini öne sürmüştür (Frege, 2012, s. 82).

Cümlelerin göndergesi. Frege, sözcükler düzeyinde, öne sürdüğü referansın bir nesneye karşılık gelmesi (sunuş biçimi) kuralını cümle düzeyinde değiştirir.

Cümlelerin bir anlam taşıyabilmesini nesnel doğruluk değeri taşımalarına bağlar. Çünkü her cümle için tek bir nesneye referansta bulunması olanaksızdır. Öyleyse ‘ Kar yağıyor.’ cümlesi bağlı bulunduğu nesnel gerçeklik durumuna göre doğrulanabiliyorsa anlamlıdır. Gerçekten dışarıda kar yağıyorsa, bu cümle doğruluk değeri yani referans taşır. Dolayısıyla bir anlama yani göndergeye sahiptir. Dikkat edilirse kelime düzeyinde nesnenin kendisi göndergeyi oluştururken, cümle düzeyinde cümle için karşılık geldiği nesnel durum

referansı, bu referansın doğruluğu da anlamı oluşturmaktadır. Frege bu konuda kendi örneklerini sunar. Örneğin “Sabah yıldızı güneşin aydınlatığı bir kütledir.” Cümlesi ile “Akşam yıldızı güneşin aydınlatığı bir kütledir.” Cümlesi aynı nesneyi içermesine rağmen, bu iki cümlelerin sahip oldukları düşünceler²⁷ farklıdır. Çünkü sabah yıldızı ve akşam yıldızı olarak nitelenen nesne Venüs gezegenidir. Ancak bu cümlelerin göndergesi Venüs gezegeni değildir. Frege’ye göre burada ‘sabah yıldızı’ ifadesi tek başına, kendi göndergesine sahiptir; ancak cümlelerin göndergesi durumunda değildir. Ona göre, yan cümlecüğün içerdiği ‘güneşin aydınlatığı bir kütle’ olma durumu cümlelerin göndergesidir (Frege, 2012, s. 72).

Cümlelerin göndergesel ve nesnel yorumu. Frege, nesnel doğruluk kaygısını cümle boyutunda, bir cümlelerin içeriğindeki yorum anlamı taşıyan ifadeleri dışlayarak da sürdürür.

Örneğin “5’in bir asal sayı olduğu düşüncesi doğrudur.” Cümlesinde ‘beşin bir asal sayı olduğu düşüncesi’ ifadesini öznenin yükleme olan bağıntısı, belki müdahalesi olarak görerek, bu cümlelerin, yapısı itibarıyla iki anlamı olduğu gerçeğini dışlayarak nesnel doğru anlamın “5’in bir asal sayı” olduğunu varsayar. Dolayısıyla ona göre “5’in bir asal sayı olduğu düşüncesi doğrudur.” cümlesi, “5, bir asal sayıdır.” cümlesinden doğrulanabilir anlam olarak farklı bir şey söylememektedir (Frege, 2012, s. 69). Burada Frege, ilk cümlelerin içindeki yan cümleyi dilbilgisel bir unsur olarak (özne) görür, ve öznenin yükleme olan bağıntısının, öznel yorumun düşünceyle olan bağıntısından farklı olduğunu vurgular. Ne var ki, söz konusu ifade, dilbilgisel olarak özne olsa da anlambilimsel olarak bir yargı, yani bir anlam taşıyan yan cümledir. Çünkü anlam bir düşünce (yorum) değildir. Dolayısıyla Frege’nin anlamın öznel boyutunu kabul etmekle birlikte doğrulanabilir bulmadığı söylenebilir. Frege’ye göre, “öyle görünüyor ki...” gibi ifadeler aslında öznel

²⁷ Frege, burada ‘Düşünce’ sözcüğünü düşüncenin öznel, kişisel icrası olarak değil, ancak onun birkaç düşünürün ortak niteliği olma becerisine sahip olan nesnel içerik olması anlamında kullandığını ifade eder. Bu zihinsel-nesnel içeriğin nasıl bir mahiyete sahip olduğu belirsizdir. Bu zihinsel içerik birbirine benzeyen yorumlar mıdır? Yahut belli bir topluluk için geçerli olduğu varsayılan düşünceler midir? Bu nedenle Frege’in nesnellikle öznellik arası bir tutum sergilemekte olduğunu ifade etmek gerekir. Bir yönüyle Frege’in bu tutumuna zihinci nesnellik gibi oldukça öznel bir biçimde adlandırma yapılabilir. Biz burada ‘düşünce’yi yorum olarak kullanmayı tercih edeceğiz.

yorumu açık olan “....bana öyle geliyor ki...”, veya “...sanıyorum ki...” gibi ifadelerle özdeşdir. Bu tür ifadeleri Frege *kendi göndergesine* sahip ifadeler olarak niteler. Bunların mutlak doğruluk değerlerinden ziyade ‘ikna olmak’ veya ‘bir inancın diğeri için temel olması’ gibi dolaylı göndergeler şeklinde anlam değeri taşıdığını öne sürerken anlam konusunda öznel alanı kabullenmiş olur (Frege, 2012, s. 73). Frege Aritmetiğin Temelleri adlı yapıtının girişinde anlamın öznel boyutundan özellikle sarfı nazar ettiğini ifade ederek sayal sayıların tanımlanmasında üç temel ilkeye bağlı kaldığını açıklar: 1. Psikolojik olanı mantıksal olandan, öznel olanı nesnel olandan kesin bir biçimde ayırmak. 2. Sözcüklerin göndergesini (referansını, dolayısıyla anlamını) tek başına değil ancak bir cümle bağlamında ele almak. 3. Kavramla nesne arasındaki ayırımı asla gözden kaçırmamak (Frege, 2008, s. 42).

Edebî metinlerin göndergesel anlamı ve öznellik. Frege’ye göre bir edebi metnin anlamı, insanların benzer düşüncelere(öznel yorum, yargı) sahip olmasıyla mümkün olmaktadır.

Eğer böyle bir benzerlik olmasaydı sanat eseri anlamsız kalırdı. Dolayısıyla bir edebi metnin anlamı da belirli ölçüde nesnel gerçekliğe sahiptir. Yani bir edebi metnin anlamını, o metni yazan sanatçının gerçeklikten kopuk olan öznel düşünceleri belirleyemez (Frege, 2012, s. 65). Dolayısıyla Frege, kendisinin ifade ettiği, anlamın, öznel kavranışının nasıl olacağı konusuna, insanların öznel yorumlarının nasıl birbirine benzerlik göstereceğine ve bunların doğruluk derecelerinin nasıl anlaşılabilceğine açıklık getirmemektedir. Sözgelimi, anlamın mecaz boyutunda, somut bir referans(gönderge) taşımayan söz yapılarının nasıl anlamlandırılacağı Frege’nin yaklaşımında belirsizliğini korumaktadır.

Frege, edebi sözleri, anlamı gölgelendirme ve renklendirme olarak niteleyerek bu yapıların tam bir anlamadan ziyade duyumsanabileceğini öne sürer (Frege, 2012, s. 65). Cümlelerin, nesnel karşılıklarıyla ölçülen doğruluk değerlerinin anlamı belirlediğini ifade

eden Frege, düşünceyi (öznel yorumu) anlam için yeterli bulmaz. Çünkü öznel yorumun doğruluk değeri belli bir dereceye kadar ölçülebilir. Anlamın kesin ve doğrulanabilir nesnel karşılıkları (gönderge) olması gerektiğine inanan Frege için edebi metinler bundan istisnadır. Çünkü bir edebi metnin nesnel doğruluk değeri taşıyan anlamını aramak, bizi o metinden alacağımız estetik zevkten alıkoyar. Dolayısıyla, edebi metinlerde, nesnel doğruluk değeri taşıyan referans aramak, gerekli değildir. Bunu ifade ettikten sonra, anlamın göndergeye bağlı oluşunu, doğruluk kaygısının oluşturduğunu ifade ederek mutlak nesnel tavrına döner (Frege, 2012, s. 68-69). Bu bağlamda, göndergeci anlayışa getirilen eleştirilerden birisi de, bir anlamın karşılığı olarak bir nesnenin gösterilemediği durumlara doyurucu bir açıklama getirememesi yönünde olmuştur. Örneğin ahlaki veya öznel değer ifade eden cümlelerin veya kavramların anlam karşılıkları ve doğrulanabilirlik durumları belirsizdir.

Mantıkçı Pozitivizm’de göndergesel anlam ve metafizik öznellik. Frege’den sonra öğrencileri Bertrand Russel ve Ludwig Wittgenstein da göndergeci yaklaşımı devam ettirirler.

Russel anlamın öneme içeren bir niteliğe sahip olması gerektiğini vurgular. Dolayısıyla önerme içeren her cümle, bir doğruluk veya yanlışlık değeri taşımalıdır. Russel’e göre bir cümlede ifade edilen yargının doğruluğu ya da yanlışlığı, karşılık geldiği (referans) nesne veya durumun uygunluğuyla ölçülebilir. Buna göre doğru ya da yanlış değerlerden birini alan önerme anlamlı olacak, bir referansa (gönderge) sahip olmayan cümleler ise anlam taşımayacaktır (Altınörs, 2012, s. 63). Matematik mantığının gelişmesine önemli katkıları bulunan Russell’in felsefeyi mantıksal dil çözümlemelerine indirgemiş olması eleştirilmiştir. Ona göre dil, bir takım tuzaklar kurarak insanı yanıltır. Mantık dili ise bu tuzaklardan tümüyle arınmıştır. Russell atom deyiimiyle bu mantık dilinin nasıl meydana geleceğini açıklamaya çalışır. Kelime atomları, dilde varsaydığı bu anlam tuzaklarına

düşmeyi engelleyecektir. Bu bağlamda geliştirdiği mantıkçı pozitivism anlayışına göre bir tek ideal dil olduğunu savunmuştur.

Metafiziği tümünden reddeden mantıkçı pozitivism ekolünün temel aldığı doğrulamacı anlam kuramı, bir cümlenin anlamını mantık kurallarına göre doğrulamayı esas alır. Yani anlamlılık, mantık kurallarının doğrulama koşullarında mümkündür. Doğrulama koşullarına uymayan cümlelerde anlam aranamaz. Öyleyse anlamı bilebilmek bir cümlenin hangi koşullarda doğru, hangi koşullarda yanlış olduğunu kavramakla mümkün olur. Bu noktadan hareketle mantıkçı pozitivistler, klasik felsefenin metafizik cümlelerini mantıksal açıdan ne doğrulanabilir ne yanlışlanabilir olarak değerlendirmişlerdir. Ne var ki tümüyle reddedemedikleri için de metafizik anlamları içeren cümlelerin anlamsız olduğunu göstermeye çalışırlar (Cevizci, 2003, s. 412).

Mantıkçı pozitivismin doğrulamacı anlam yaklaşımına yöneltilen temel eleştirinin ise bu gün hala tam olarak yanıtlanmadığı söylenebilir. Bu eleştiri, “mantıksal doğrulamacı anlam kuramının kendisi, hangi koşullarda doğru, hangi koşullarda yanlıştır?” sorusudur. Mantıksal bir doğrulama için belirli doğrulama koşullarının ve belirli yanlışlama koşullarının olması zorunlu ise, bu kuram hangi koşullarda doğrudur? Sorusunun, bizzat bu kuramı temelden bir anlamsızlık zeminine taşıdığı öne sürülmüştür. Bir yandan ‘Felsefenin konusu doğa bilimleridir.’ derken diğer yandan ‘olguların fiziksel hiç bir niteliği yoktur.’ düşüncesini savunarak öznelci ve nesnelci bir tutum çelişkisi ortaya koyduğu ifade edilmiştir (Hançerlioğlu, 1985, s. 212).

Göndergesel anlamda mantıksal dilbilgisi ve öznellik. Wittgenstein da aynı şekilde anlamı doğrulamada, kendisine ait olan, resim-tasarım teorisinde ‘neyse o’ yaklaşımını ilke olarak alır.

Gerçeklik, nesnelerin tabiatta göründükleri şekillerdir. Anlam da her nesnenin ‘nasıl varsa öyle’ olarak ifade ettiği görünümlerinden ibarettir. Nesneler, Wittgenstein’e göre

bütün olgu durumlarının imkanını (varlığın bütün imkanları) içerirler. Bunu nesnelerin biçimi (görünüşü) belirler (Wittgenstein, 1985, s. 19). Bütün gerçeklik dünya olduğu için gerçekliğin taslağı olan olguların tasarımlarını zihnimizde kurarız (Wittgenstein, 1985, s. 23). Dolayısıyla her cümle bir tasarımdır. Yani nesnel gerçekliklerin imgelerini mantıksal dilbilgisi sistemi içinde doğru olarak bize açıklayan yapılardır (Wittgenstein, 1985, s. 51).

Bir cümlenin düpedüz belirli bir anlamı olduğu iddia edilemez. Ona göre, bir cümle belirli bir olgu durumunu ortaya koyduğu ölçüde anlamlı olur (Wittgenstein, 1985, s. 51). Bu durumda her cümle belirli nesnel gerçekliği yansıtan imgeleri içeren ve bu haliyle somut olguları yansıtan tasarımlar olur. Cümle ancak gerçekliğin bir tasarımı olabilmesiyle doğru ya da yanlış, yani anlamlı olabilir (Wittgenstein, 1985, s. 55). Bütün anlam kuramını mantıkçı nesnellik üzerine kuran Wittgenstein, nominalist olarak nitelendirilebilecek bir yaklaşımla, cümlelerin anlamlarını, daha genel ve daha özel olarak kategorilendirmenin mantık açısından mümkün olmadığını vurgulayarak (Wittgenstein, 1985, s. 104), edebi metinlerdeki soyut anlam yapılarının da anlamlılık açısından sorun taşıdığını kabullenmiş olur.

Mantığın aritmetik yasalarını anlamlılık açısından bütün deneyimlerin önüne koyan (Wittgenstein, 1985, s. 123) Wittgenstein, Russell'in çeşitli sayıda şeyler arasında yalın ilişkiler olduğu yönündeki görüşüne de bu ilişkilerin hangi sayıda ve hangi mantığa göre olacağının belirsiz olduğu düşüncesiyle itiraz eder (Wittgenstein, 1985, s. 124). Ona göre bir şeyin var olabilmesi için nelerin olması gerektiği önemlidir (Wittgenstein, 1985, s. 125). Dolayısıyla deneyimler, mantıksal empirik bir nesnellik sunamazlar. Bu bakımdan doğrulanamayacakları için anlamlı olamazlar.

Wittgenstein, bir metnin edebi olmasının ölçüsünü 'orada düşüncelerin dile getiriliyor olması' şeklinde açıklayarak; edebi metin tanımını felsefi bir zemine oturtur. Burada 'düşünce' kelimesiyle kastedilen bir sözün, nesnel doğrulanabilir anlama sahip

mantıksal önerme niteliğine sahip olması değil, bir nevi aforizma niteliği taşıyan ifade (Hadot, 2009, s. 112) olmasıdır. Ona göre bir metinde ‘düşünceler ne kadar iyi dile getirilmişse, darbeler çivinin kafasına ne denli isabetli vurulmuş olursa’ o eser, o kadar büyük olacaktır (Hadot, 2009, s. 112). Bu düşüncesiyle Wittgenstein’in edebi metnin anlamına felsefi-aforizmacı²⁸ bir tavırla yaklaştığı söylenebilir.

Wittgenstein’e göre cümleler birer tasarımdır. Fakat bir kişinin öznel tasarımını içerebilirler. Düşünen tasarımı yapan bir özne yoktur. Çünkü her şey bütün nesnel gerçeklikleriyle zaten dünyaya konulmuştur. Zorunlu olarak, nesnel gerçeklikleri olduğu haliyle, algılarımız vasıtasıyla, gerçeklikten sapmadan ifade ederiz. Etik, estetik, ruhsal olan şeyler bir gerçeklik olgusu olarak kabul edilemezler (Wittgenstein, 1985, s. 121). Çünkü etik ve estetik nesnel anlam taşıyan önermelerle anlatılamazlar, yalnızca gösterilebilirler. Bunun sebebi etik ve estetiğin değerlerin daha yüksek anlamlarına sahip olmalarından kaynaklanır. Yani etik ve estetik değerler aşkındır, dünyanın bize verilmiş olan nesnel sınırlarının dışında bir anlama sahiptirler (Utku, 2009, s. 235). Bu yüzden Gerçek yaşamda estetik yargılar, ‘güzel, ‘hoş’ vb. önemli bir rolü yoktur (Wittgenstein, 1997, s. 14). Bir şiir için de aynı yaklaşımı sergileyen Wittgenstein, şiirin güzelliğinin üslup, vurgu ve biçiminde olduğunu ifade eder (Wittgenstein, 1997, s. 16). Ona göre, bir sanat eserinde anlatılan şeyin anlamı değil anlatım tarzı (üslup) ve biçimi önemlidir (Wittgenstein, 1997, s. 59). Fakat başka bir yerde ‘Elbette öyküleri hiç bir dil sistemine aldırmadan okurum. Basitçe okurum, izlenimler edinirim, zihnimde resimler görürüm.’ diyerek biçimci bir tutum sergiler (Wittgenstein, 2004, s. 62). Fakat bir edebi metni okurken zihinde görülen imgeler, resimler görünüş itibarıyla nesnel karşılıklarına benzese de, o metni okuyan kişinin, söz konusu imgelere yükleyeceği anlam dikkate alınırsa, bu imgelerin ne ölçüde nesnel olabileceği belirsiz kalmaktadır. Bu yolla Wittgenstein’in etik ve estetiği, betimlenemez değerler ya da sadece

²⁸ Burada Wittgenstein’in dil oyunları teorisini hatırlamak gerekir. Wittgenstein’e göre, aslında edebi söze anlam gücünü kazandıran şey, sözün felsefi-aforizma temeline oturan dil oyunu olmasıdır.

biçimce görülebilir değerler şemsiyesi altında özdeşleştirmesi, daha sonra vurgulayacağı kavramsal farklılıkları belirsizleştirmektedir (Utku, 2009, s. 235).

Wittgenstein'in edebi metne biçimci yaklaşımının, anlamı izlenime indirgemesinin, dilin düşüncenin sınırlarını belirlediğine inanmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Estetik ve dolayısıyla sanat eseri ise bu dünyanın nesnel sınırlarını aşan metafizik değerler olduğu için dilin sınırları onları ifade etmeye yetmeyecektir. Bu yaklaşımıyla Wittgenstein metafizik bilinmezci (agnostik) bir tavır ortaya koyarak bir edebi metne, anlamını belli ölçüde dışlayarak biçimi (tasarımı) yönüyle yaklaşmayı tercih eder.

Bu bağlamda Wittgenstein'in meşhur bir sözüne de değinmek gerekir: "Dilimin sınırları dünyanın sınırlarını belirler." Bu sözce, genel anlamıyla bir dilin kültürel birikiminin zenginliğinin o dilin ifade kapasitesinin ölçütü olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Wittgenstein'in bu ifadesi bireysel anlamda düşünüldüğünde ise, bir kişinin, konuştuğu dilin inceliklerine vakıf olması ve kişisel birikiminin zenginliği ölçüsünde, hayatı algılayışının daha yetkin olacağı şeklinde yorumlanmıştır. Oysa Wittgenstein bu ifadesini, bize verili olan nesnel gerçeklikler dışında, örneğin sezgiye, deneyime, öznel bilince dayalı doğru anlamlar üretmenin imkansız oluşunu savunduğu bağlamda kullanmıştır (Wittgenstein, 1985, s. 129). Bu görüşleri Wittgenstein'in ilk dönemi olarak nitelendirilir. İkinci dönemini yansıtan görüşleri Felsefi Soruşturmalar'da yukarıdaki görüşlerinin bir çoğunu değiştirdiği görülmektedir. İkinci döneminde anlamın edebi boyutunu bir 'dil oyunu' olarak nitelendiren Wittgenstein'in, anlamın öznel yanını da dikkate almaya başladığı görülür. 'Dil oyunu' ifadesi ile de nesnelci tutumunu tümüyle terk etmediği izlenimini verir. Zira bir oyun nesnel olgu durumlarının imgeleri sayılabilecek çeşitli mantıksal (nesnel) kuralları içerir (Wittgenstein, 2006, s. 14). Anlamın yorumu bölümünde bu görüşlere de değineceğimiz için burada yer vermiyoruz.

Göndergeci anlam yaklaşımını iki büyük temsilcisinin görüşleri üzerinden, anlam ve edebi metne yaklaşımları bakımından tahlil etmeye çalıştık. Son tahlilde göndergeci yaklaşımın anlam kuramına yöneltile eleştirilere de değinmek yararlı olacaktır. Göndergeci yaklaşımın anlam konusundaki mutlak nesnel tutumu eleştirilmiştir. Arda Denkel'e göre, nesnel-somut anlam karşılığı olan ifadelerle kıyasla somut bir anlam karşılığı olmayan ifadeler sayıca daha fazladır (Denkel, 1984, s. 18). Kelime anlamı düzeyinde beliren bu problem, cümle anlamını da etkilemektedir. Bu problem iki yolla çözümlenmeye çalışılmıştır. Tabii olarak bilinmektedir ki bir sözcenin 'cümle karşılığı olarak anlamı' ile 'iletişimsel bir öge olarak (edimbilimsel) ifade ettiği anlamı' birbirinden farklı olabilir. Mesela 'Bir köpek sesi duyuyorum' cümlesinin somut-nesnel anlamı yakınlarda bir köpeğin olduğu ve benim de köpeğin sesini duyduğum şeklindedir. Fakat ben bu sözceyi bir topluluğun veya bir cemiyetin içinde kötülemek, aşağılamak istediğim bir kişi için kullandığımda, cümlemin ilk anlamının, yapılan benzetme dışında, ifade ettiği anlamla tamamen farklılaşacağı açıktır. Bu cümlede ifade edilen anlamın somut nesnel karşılığını göstermek veya onu referansiyel (göndergesel) olarak doğrulamak mümkün değildir. Göndergeci yaklaşım bu soruna iki şekilde çözüm bulmaya çalışmıştır. Birincisi, anlamın somut nesnel karşılıklarının olmadığı ifadeler için "soyut nesneler" şeklinde Platoncu İdeaları anımsatan bir anlam referansı önermişlerdir. İkinci olarak da, anlam olarak somut nesnelerin gösterilemediği ifadeleri, "daha yalın" başka ifadelerle anlam bakımından çözümlemeyi önermişlerdir. Ancak bu önerilerden ilki, göndergeci yaklaşımın anlamın varlığı için yegane kesin ölçüt saydığı doğrulanabilirlik ilkesiyle çeliştiği açıktır. Mutlak nesnelci doğrulama düşüncesinin, 'soyut nesneler'i, nasıl bir nesnel doğrulamayla ispat edebileceği belirsiz kalmaktadır.

İkinci olarak, somut nesnel anlam taşımayan ifadelerin 'daha yalın' ifadelerle nesnel anlama yakınlaştırılması çabası, satırlar süren uzun anlatımlara neden olabileceği ve anlam

karmaşasına yol açabileceği için eleştirilmiştir (Denkel, 1984, s. 19). Göndergeci yaklaşıma getirilen eleştirilerden biri de insan anlığının (zeka) anlam sorununa katkısının göndergeci yaklaşımda ihmal edilmiş olması şeklindedir. Anlamlılığın zorunlu bir ögesi olan öznel boyutu dışarıda bıraktığımız zaman bir ifadenin, bir nesneyi ya da somut bir durumu nasıl gösterebildiği sorusu yanıtızsız kalmaktadır (Denkel, 1984, s. 19). Zira mutlak nesnel yaklaşımı, nedensellik ilkesine temellendirmeden iletişime uygulamak da sorun doğurmaktadır. İletişimin işleyiş modeline göre iletişimde, bir mesajın aktarılması söz konusudur. Dile getirdiği bir ifadesiyle bir kimsenin diğerine bir mesaj aktarmasıdır. Buradaki sorun, bir durumu ya da nesneyi ifade eden kişi dinleyene kurduğu cümlelerde, ifade ettiği nesnelerle özdeş olan mutlak doğruluğu nasıl aktaracağıdır. Mesela “Çayı ince belli bardakta içmeyi severim.” cümlesini kullanan bir kişi kendi zihninden, karşısındaki dinleyicinin zihnine bardak, çay ve sevmek ile ilgili nesnel gerçeklikleri, olduğu gibi aktaramadığına, bunlarla ilgili öznel bilincinin yargısını veya bilgisini aktardığına göre, bu durum göndergeci anlam yaklaşımın, mutlak nesnel olamayacağını ifade eder (Denkel, 1984, s. 20). Aynı durum anlamın imgelerle olan ilişkisinde de görülmektedir. Bu bağlamda Ogden ve Richards’a göre; “imge ve onunla ilişkili olan nesne arasında, bir kişinin ilkinin sonrakinin yerine kullanılması şeklindeki dolaylı ilişkiden başka bir ilişki yoktur.”²⁹ Yani ‘ayna’ kelimesinin zihnimdeki imgesi için ben bu sözü kullanmaktayım. Bu kelimeyle onun nesnel gerçekliğini aktarma çabamız, iradeli ve öznel katkımızı da içine almaktadır. Bunun olmadığını var saymak, bir iletişimdeki her ifadeyi baştan, deyim yerindeyse bilgisayar programlarının komutları konumuna indirgeyecektir. Buradaki tehlike, somut nesnel karşılık taşımayan anlamların ‘nesneleştirilmesi’ ve insan anlığının (Denkel, 1984, s. 20), irade ve niyetinin oluşturduğu öznelliğin, öznel yargı ve yorumların dışlanmış olmasıdır.

²⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. C. K. Ogden, I.A. Richards; *Meaning of Meaning, (a study of the influence of language upon thought and of the science of symbolism)*, Printed in Great Britain by Lund Humpries, London, 1960, s. 10-20

Davranışçı anlamda nesnellik ve öznellik. Davranışçı yaklaşım olarak adlandırılan ve anlam konusunu tepki (davranış) perspektifinden ele alan görüş Amerikalı dilbilimci Leonard Bloomfield tarafından ortaya konmuştur.

Anropoloji ve dilbilim alanında yürüttüğü önceki çalışmalarında toplum ve dil ilişkilerini dikkate alan Bloomfield sonraki döneminde yapısalcı dil çözümlemelerine daha fazla ağırlık vermiş ve dili tamamen mekanik bir yapı olarak, anlamı da etki-tepki prensibine bağlı bir davranış yapısı olarak değerlendirmiştir (Cevizci, 2004, s. 738). Bloomfield, anlamı, bir sözü kullanan kişinin, hangi durumda o sözü sarfetmiş olduğuna ve o söz nasıl bir etki uyandırmış olduğuna bağlar. Burada sözün etkisi ile kastettiği, o sözün herhangi bir özel bir durumla ilgili bir tepki uyandırması değildir. Her durumda geçerli olabilecek ortak tepkilerdir. Buna göre bir konuşmacının ifadeleri, dinleyenin zihnine bir etki olarak ulaşmaktadır. Dinleyici de bu etkiye yine sözel bir tepkiyle karşılık vermektedir. Anlam da, işte bu etki-tepki bağlantısı içinde ortaya çıkan bireysel ve gözleme kapalı bir olgudur (Cevizci, 2004, s. 739).

Etki tepki teorisine göre anlam. Bloomfield'e göre anlam olarak sadece dilsel göstergeler vardır. fakat anlam konusunda hiçbir şey bilinemez (Yücel, 1999, s. 38).

Anlam iletişimde ortaya çıkan etki-tepki davranışdır. Anlam davranışla ortaya çıktığına göre, örneğin, kırmızı sözcüğü ile ilgili görme işitme deneyimleri yaşayan kişilerde, bu deneyimlerin şartlandırmasıyla tepkisel bir davranış oluşur. İnsandaki taklit özelliği de dikkate alınırsa, kırmızı ile ilgili çeşitli deneyimleri yaşayan kişilerde kırmızı sözcüğünü söyleme eğilimi doğacak, artık her kırmızı nesnenin algılanışında kırmızı sözcüğünü söylemek gibi bir davranış eğilimi de doğacaktır (Hançerlioğlu, 1976, s. 271-272).

Davranışçı anlam yaklaşımı anlamı, somut nesnel tepkiler olarak tanımlarken bir sözün muhataplarda aynı etkiyi ve tepkiyi uyandıracağını varsayar. Ne var ki anlamın

davranış boyutunun yanında duygu boyutu olduğu da görmezden gelinemez. Sözelimi birisine “ağlayın” dendiğinde ağlama davranışı göstereceğini kimse iddia edemez. Aynı şekilde edebi sözlerin hangi potansiyel davranışlara yol açabileceği gözlemlenebilecek bir olgu değildir. Bu gün modern psikoloji ve ruhbilim ortaçağdan beri batı düşüncesinden neredeyse dışlanmış olan, insanın irade, niyet, kişisel beğeni, bireysellik gibi özelliklerini bilimsel bir konu haline getirmiş ve üzerinde önemli çalışmalar ortaya koymuştur.³⁰ Mesela bir sanat eserinin, -sözelimi bir tabloyu seyreden bir insan için- hangi potansiyel davranışları tetikleyeceğinin, hangi bilimsel verilerle somut bir biçimde nasıl ortaya konulacağı hususu davranışçı yaklaşımda izah edilmemiştir.

Davranışçı anlam yaklaşımı ve edebi metnin anlamı. Bu konuda davranışçı yaklaşıma, Chomsky’nin getirdiği eleştiri konunun özünü ortaya koymaktadır. Chomsky, duvarda asılı bir resmi gören bir kişinin, resim hakkında “Hollandalı” demesinin mümkün olduğunu tartışır.

Böylece ortada hem dilsel bir uyarıcı hem de bu uyarıcıya verilen bir cevap (davranış) vardır. Bununla beraber, burada “Resim duvar kağıdıyla uyumlu değil” veya “Geçen yaz gittiğimiz kamp gezisini hatırlayınız.” Gibi cevaplar da dahil olmak üzere çok çeşitli cevaplar vermenin mümkün olduğuna dikkat çeker. Cevapların çeşitliliği onları kontrol eden uyarıcıların da çeşitli olmasını zorunlu kılacaktır (Palmer, 2001, s. 71). Bir dilsel etki ortaya çıktığında, onun hangi davranışları uyaracağını sorunsuz olarak tespit etmek önemli bir problem olarak karşımıza çıkacaktır. Çünkü bir sözün sadece bir veya bir kaç davranış uyaracağını iddia edemeyiz. Birinci bölümde algı konusunda, epizodik belleğin işleyişinde ve sinestezik algının işleyişinde değindiğimiz üzere, bir uyaran her kişide birden fazla ve oldukça farklı davranışları ortaya çıkarabilmektedir. Zira her bireyin başta şuur altı müktesebatı olmak üzere, algı ve kavrayış düzeylerinin birbirinden farklı

³⁰ Bu konuda, özellikle Kuantum fizikinin bilinç ile ilgili çalışmalara verdiği yön oldukça zengin bir literatür oluşturur.

olduğu bilimsel bir gerçektir. Dolayısıyla bir dilsel uyarıcının, farklı bireylerde benzer davranışları ortaya çıkardığı varsayılsa bile, bu davranışların her birey için değer ve anlam bakımından farklılık taşıyacağı muhakkaktır. Örneğin, "...hayalin bittiği menfeze doğru /alaca bir at koşar içimde/ zamansız, mekansız nefese doğru..." mısralarının okuyan herkes için aynı çağrışımlar yapacağını ve bu mısralara aynı anlam ve değerler yükleneceğini öne sürmek mümkün değildir. Bu mısraları okuyan farklı kişilerde aynı davranışların veya etkilerin ortaya çıktığını var sayalım. Bu durumda, bu mısraları okuyan her kişide ortaya çıkacak etkiler için hangi ön tahminde bulunulabileceği belirsizdir. Yani bu mısra şu anlama gelir ve okuyanda şu etkiyi oluşturacaktır, demek mümkün değildir. Hangi etkinin oluştuğunu bilebilmemiz sadece verilecek cevaplara bağlıdır. Her bireyin, farklı cevaplar verebileceği ihtimal dahilinde olduğuna göre, herkes için uyarının anlamı da farklılaşmış olacaktır. Bu bakımdan davranışçı yaklaşımın anlam konusundaki nesnel metodolojisinin de ciddi bir problem taşıdığı söylenebilir. Dolayısıyla, davranışçı anlam yaklaşımının, anlamı laboratuvar nesnesi olma konumuna indirgediği için, edebi metnin anlamı için geçerli olabilecek bir anlam çözümlemesi sunamadığını söylemek mümkündür.

Quine ve nesnel davranışçılık. Bloomfield'a göre dil yetisi insanların bütün davranışları gibi düşünce, inanç, irade gibi faktörlerden bağımsız olarak tamamen dış nedenlerle (nesnel olgular) açıklanabilir.

Betimlemelerde nesnelliği sağlayabilmek için insan zihninin gözlemlenemeyen süreçlerini kapsadığı düşüncesiyle (Cevizci, 2004, s. 739) anlam çözümlemesini dilbilimin dışına çıkarmıştır (Kıran, 1996, s. 176). Bu bakımdan kendisinden sonra gelen Quine, davranışçı anlam yaklaşımını daha ayrıntılı bir biçimde tartışmıştır. Wittgenstein'in kopya kuramını, geleneksel felsefenin tutumuna yakın bulan Quine, anlam konusunda idelerin anlamın kaynağı olduğu düşüncesine temelden bir itiraz yöneltir. Ona göre hem Wittgenstein'in tasarımcı anlam yaklaşımı hem Platon'un, anlamın kaynağını zihinsel

idelerin teşkil ettiği yönündeki yaklaşımı, anlam probleminin davranış boyutunu açıklamakta yeterli olamaz. Zira anlamın zihinde belirli bir kalıba sahip olduğu düşüncesi, anlamın tehlikeli bir biçimde zekanın (anlık) yıpratıcılığına maruz kalmasına sebep olacaktır. Bu noktada davranış, varlıklara işaret etmese de anlama dair pek çok olguyu içinde barındırır (Quine, 2012a, s. 212).

Davranışçı anlam yaklaşımı, kelimeleri oluşturan sesler düzeyine kadar iner. İnsan bir kelimeyi öğrenirken, önce o kelimenin seslerini çıkarmayı diğer insanlara bakarak ve onların davranışlarını gözlemleyerek yapar. Kelime düzeyinde kolay bir fonetik taklit olan bu durum, kelimenin anlamını öğrenme düzeyine geldiğinde daha karmaşık bir durum gösterir. Kelimeler (veya isimler) varlıkların niteliklerini yansıtmazlar. Varlıklara sadece işaret ederler. Dolayısıyla varlıkların gözlemlenebilir niteliklerini, özelliklerini içermek gibi bir görevi olmayan kelimelerin anlamlarını öğrenmek karmaşık ve zordur (Quine, 2012a, s. 213). Bu konuda Dewey’in davranışçı yaklaşımını benimseyen Quine göre, bir sözcüğün anlamını öğrenmek, için o sözcüğü duymak yeterli değildir. Sözcüğün anlamı bir nesneyle ilgili ise, sözcüğün, o nesneyle olan anlam ilgisini kavramak bir gözleme ihtiyaç duyar. Yani “büyük” sözcüğünün anlamını bilen bir kişinin davranışını gözlemlemek bize “büyük” sözcüğünün anlamını öğretecektir (Quine, 2012a, s. 213). Bu nedenle her birimiz kendi dilini öğrendiği sırada, kendi komşusunun davranışının bir öğrencisidir. Öğrenilen bir sözcüğün anlamının doğruluğu da karşımızdaki kişilerin bizim davranışlarımızı onaylamalarına ve doğrulamalarına bağlı olur (Quine, 2012a, s. 213). Kısacası anlamları diğer insanların davranışlarına bakarak ve onları taklit ederek öğreniriz. Öğrendiğimiz şeyler onaylanır ve doğrulanırsa anlamlı olur. Burada Quine insanın davranışla öğrendiği şeylerin tümünü nesnel kabul ederek, bireyden bireye aktarılan davranışlara eşlik eden bireysel öznellik özelliklerini değerlendirme dışında bırakmaktadır.

Varlıkların genel kategorileri ve anlam. Quine’e göre anlamı öğrenmede yegane kaynak, gözlemlenebilir davranıştır.

Varlığa ait genel kategoriler (tümeller), gözlem ve deneyle kesinleştirilmedikleri sürece anlam bakımından doğrulanabilir bir özelliğe sahip değildir. Örneğin “su” ve “kahverengi” bir kütle terimi olarak, bu niteliğe sahip bütün nesneler için aynı anlama gelir. “kaynak suyu, deniz suyu”, “kahverengi duvar, kahverengi gömlek” gibi. Fakat “tavşan” sözcüğünün, genel bir tür anlamına sahip olduğunu veya belli bir yerde belli bir zamanda görülen bir canlı olduğunu ancak gözlemleyerek anlayabiliriz. Yani birisi “tavşan” dediğinde onun bir hayvanı mı, o hayvanın bir parçasını mı yoksa bir canlı türünü mü kastedtiğini bilmemizin yolu, söz konusu iletişim ortamını gözlemlemektir. Bu iletişim ortamını gözlemlemek, aslında o varlığın nesnel konumunu belirleyerek anlama sahip olduğunu bulmak demektir. Bu bakımdan tek başına “tavşan” sözcüğünün belirli bir göndergeye sahip olduğu iddia edilemez (Quine, 2012a, s. 217). Buradan hareketle Quine’in anlamı, matematiksel doğrulamaya bağlı bir ‘konum bağlamına’ oturttuğu söylenebilir.

Quine, Aristoteles’in varlıkların özü ile ilgili yaptığı ayrımı eleştiren bir örnekle bu tartışmayı sürdürür. Aristoteles’e göre “insan” kelimesi anlam bakımından iki özelliğe sahiptir. İki bacaklı olmak ve akıllı olmak. İki bacaklı olmak insanda arızidir (ilineksel), yani onun özüne ait bir özellik değildir. Ama akıllı olmak insan için zorunlu (cevheri) bir özelliktir. Bu anlam ilişkisini tersine çeviren Quine, şu örneği verir. “iki bacaklı yaratık” ifadesini ele aldığımızda, yukarıdakinin tersine bir durum söz konusudur. Burada iki bacaklı olmak, “iki bacaklı yaratık” ifadesi için zorunlu bir özellik olduğu görülür. Fakat akıllılık zorunlu olmaz. Bu nedenle aynı anda hem insan, hem iki bacaklı olan bir kimse için onun akıllı olmasının zorunlu, iki bacaklı olmasının arızı (ilineksel) olduğunu söylemek hiç bir anlam ifade etmez (Quine, 2012b, s. 437). Dolayısıyla anlam ‘soyut öz’ tasavvurunda aranamaz.

Öte yandan Quine, bir varlığın tekil olarak ve ait olduğu varlık kategorisi bakımından ayırt edilmesinin mümkün olmadığını savunur. Örneğin bir ‘elma’ kavramının anlam kapsamının somut olarak nereden başlayıp nerede bittiğini bilmemiz gerekir. Yani bir dilim elmanın, elma olduğundan başlayarak başka cins elmaların da içine dahil olduğu, varlık cinsi olarak genel elma kategorisine varıncaya kadar elma kavramının anlam kapsamına giren varlıklar, tümevarım yöntemi ile belirlenmelidir (Quine, 2012a, s. 225). Quine, bu tür anlamlandırmayı *dolaysız gösterim* olarak adlandırmaktadır. Dolaysız gösterimin en basit tanımının parmağımızla bir varlığı işaret etmek olduğunu vurgulayan Quine, bu işaret etmenin de bazı belirsizlikler taşıdığını savunur. Ona göre parmağımızla işaret ettiği bir varlığın, örneğin kalem denilerek işaret edilen varlığın ve işaret edilen noktanın ne kadarlık bir çevreyi kapsadığı belirsizdir. Yine kalem sözcüğünün, kalem nesnesini ne kadar kapsayabileceği belirsizdir (Quine, 2012a, s. 225). Çünkü bu işaret etmede matematiksel olarak doğrulanabilir bir konum belirlemek mümkün değildir. Quine’in burada, matematiğin soyut, varsayımsal teorilerini somut gerçekliğe ve dile uygulamaya çalıştığı görülmektedir. Fakat kabul edilmelidir ki matematik, varlık alanında geçerli olan bir yasalar mazmunudur. Anlam ise nesnellikten öznelliğe uzanan bir çerçevede insanın evren ve onun içindeki varlıklarla ilişkilerine dayanan tecrübeleriyle oluşturduğu çok değişken değerler manzumesidir. Bir varlığın var olduğunu ve anlamının belirgin olduğunu ispatlamak için, onu gösteren bir delilin yeterli olduğu düşünüldüğünde, Quine’in buradaki tavrı Maddeci şüpheciliğin doğurduğu bağlamsal anlam paradoksunu hatırlatmaktadır.

Anlamanın kategorik ifadeleri (Dolaylı gösterim- Dolaysız gösterim). Varlık görünümünden anlama giderken Quine, bir varlığın diğer varlıklarla ortak olan özelliklerine dayalı kategorik anlam ortaklığını dolaylı gösterim olarak adlandırır.

Mesela ‘çimen’, somut tekil bir terimdir. ‘çimen’ için ‘yeşil’ ifadesi dolaysız bir gösterim olurken genel bir varlık kategorisinin niteliği anlamında, yani yeşil varlıklar

anlamında ‘yeşil’ ifadesi kullanılırsa dolaylı gösterim olur. Çünkü bu anlamda ‘yeşil’ ifadesi sadece somut tekil bir varlığı karşılamaz. ‘yeşil’ ifadesi burada artık soyut genel bir terimdir ve ‘yeşil’ niteliğine sahip bütün varlıkları kapsar. Ama ‘yeşil’ renge karşılık gelen (matematiksel doğrulama mantığına göre) soyut nesne, somut olarak bir konumu veya bir noktayı içermez. Bu yüzden bu tür göstergelere ertelenmiş gösterge de denebilir.³¹ Aynı durum, arabanın benzin deposunda benzin bulunduğunu anlamak için depodaki benzin miktarına doğrudan bakmak yerine, gösterge levhasındaki benzin ölçü birimine bakma durumunda da görülür. Burada benzin ölçü biriminin gösterdiği miktar, *dolaylı gösterim*’dir (Quine, 2012a, s. 225). Gerek *dolaysız gösterim* önerisi gerek *dolaylı gösterim* önerisi ile Quine’in yaklaşımında anlam, zaman-mekan ve işlem-kaplam nesnelliğine ve deneyselliğine sıkı sıkıya bağlı görünmektedir. Bu deneyci nesnellik tavrıyla Quine, anlamı, hem genel varlık kategorilerinin (tümeller) benimsenmesi şeklinde kabul ederken, diğer taraftan bu varlık kategorilerinin içerdiği işlem-kaplam ve uzamların anlam belirsizliği sorununa indirgediği görülmektedir. Örneğin ‘insan’ kavramı bir genel varlık kategorisi olarak kabul edilirse, tek tek bütün insanların oluşturduğu yekün, matematiksel mantıkta bir kaplam kümesini oluşturur. Bu kaplam kümesinin işlemi, yani insan olmanın çeşitli özellikleri (iki bacaklı, akıllı, konuşma yeteneğine sahip vb.) olur. Fakat burada Quine ‘insan’ kavramının oluşturduğu genel varlık kategorisinin fiziksel olarak mümkün olmadığını, bizim işlemlerden yani tek tek insanlardan yola çıkarak genel varlık kategorilerini zihinsel bir olgu olarak ortaya çıkardığımızı savunur.

³¹ Quine’in bu yaklaşımı, Deridda’nın ‘anlamın ertelenmesi’ (differance) teorisini hatırlatmaktadır. Somut varlıkların anlam düzeyinden soyut varlık kategorilerinin anlam düzeyine çıkıldıkça anlamın belirsizleşmesinin nedenini, bir varlığın belirli bir konum içermesiyle bağdaştıran Quine, matematiksel olarak belirginliğin konumlandırma ile olan ilgisini kelimelere ve onların anlam karşılıklarına uyarlamaya çalışır. Dolayısıyla nesnel olarak veya matematiksel mantığa uygun bir konumsal anlama sahip olmayan göstergelerin anlamı ertelenmiş olur.

Genel varlık kategorilerinin gerçek dışı olması. Öte taraftan, genel varlık kategorilerini ifade eden terimlerin(isimler) anlamlı olması, genel varlık kategorilerini gerçek kılmaz.

Ünlü Gödel teoreminin, bir milyonu aşan sayıları anlaşılır bir biçimde kategorize eden sistemini referans alan Quine, genel varlık kategorilerini(tümeller) bu teoremle açıklar.³² Quine'in, Fiziksel olguların varlığından başka bir unsur barındırmayan doğallaştırılmış (Denkel, 1996, s. 17) nominalist bir anlamı savunmak suretiyle, anlamın davranış boyutunun bir bölümünü içeren niyet ve iradi davranışların anlamlılığını dışladığı görülmektedir. Yine bu bağlamda fiziksel olguların, anlamın kendisi olduğu düşüncesiyle karşı çıkıp eleştirdiği Aristo felsefesindeki varlıkların nesnel ideler olduğu görüşüne dolaylı yoldan yaklaştığı da görülebilir. Mesela bir varlığın fiziksel olarak varoluş imkanının anlamlılığı, taşıdığı fiziksel niceliklerle ölçülebilir. Mesela bir 'tavşan' kavramı onun kendine mahsus içlemleriyle, yani uzun kulaklı, ön ayakları kısa, arka ayakları ve ön dişleri uzun gibi fiziksel özellikleriyle anlamlandırılır. Bu özelliklere sahip olan tüm varlıkların 'tavşan' kategorisinde ifade edilmesi mümkündür. Ancak tavşan kategorisini, tavşanın yukarıda saydığımız özellikleri değil, tek tek tavşan niteliğine sahip varlıklar oluşturur. Bu noktadan bakıldığında Quine'in Aristo'nun nesnel özlerin ideleri oluşturduğu düşüncesine dolaylı yoldan vardığı görülmektedir. Zira Quine, radikal çeviri adıyla kuramsallaştırdığı görüşüne göre, bir deneysel kurgu yapar. Bir yerli kabilesinin doğa içinde karşılaştıkları canlıyı gördüklerinde söyledikleri "Gavagai" sözcüğünün tavşan anlamına geldiğini en dolaysız ve kesin olarak belirleme yolunun onları böylesi doğal davranışları sergileyecekleri ortamlarda gözlemlemek olacaktır. Burada tavşanın hangi kategorideki tavşan olduğu değil, görünen bir varlık olarak dilsel karşılığı deneyimlenmiş olur.

³² Gödel teoremi, ifade edilen her aksiyomun sistematik bir eksiklik içereceğini varsayar.

Davranışçı anlamın nesnelliği ve edebi metnin öznelliği. Davranışçı anlam yaklaşımının anlamı gözlemlenebilir tepkilerde ve bu tepkileri doğurabilecek potansiyel ortamlarda anlamı araması, öncelikle anlamı sadece iletişim unsuru olarak ele alması gibi bir sınırlamayla karşı karşıya bıraktığı söylenebilir.

Anlamın ‘değer’ özelliği taşıdığı durumlarda bu durum daha açık bir biçimde gözlemlenebilir. Örneğin ‘Annemi her şeyden çok seviyorum.’ Cümlesi iletişimsel olarak sevme eyleminin kime yöneltildiğini haber verir. Fakat davranışçı yaklaşımın gözlemlenebilen olguların anlamı oluşturduğu görüşüyle bu cümleye yaklaşıldığında, anneye yöneltilen sevginin nesnel niteliğinin neye karşılık geldiği ve nasıl ölçüleceği belirsiz kalmaktadır. Görülüyor ki insanın anlam dünyasında nesnel olguların dışında bir de, ‘değerler manzumesi’ oluşmakta ve yer yer bu değerler manzumesi nesnel anlam ve olguların ifade edemeyeceği öznel anlam alanları ortaya çıkarmaktadır. Her insanın sahip olduğu bu değerler manzumesi her zaman belirli, gözlemlenebilir davranış kalıpları oluşturmaya da tutum ve inançları ortaya çıkaran öznel bir bilinç durumunun varlığını ortaya koymaktadır.

Davranışçı anlam yaklaşımının açıkça ortaya koyduğu bir durum da; insan algısının, evrendeki bütün nesnel varoluşları ve bunları açıklayan nedensellikleri tek tek kavramasının mümkün olamayacağı gerçeğidir. Bu bakımdan özellikle Quine’ın dışladığı genel varlık kategorilerinin (tümeller) anlamlı ve gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Sadece nesnel varlıklar düzeyinde genel varlık kategorileri oluşturulduğu söylenemez. Kavramların içine girdiği bir ortak çatı olarak genel kategorilerden de söz etmek mümkündür. Örneğin ‘anla-‘ fiili, kullanıldığı bağlama bağlı olarak ‘hayatı anla, konuyu anla, çocuğu anla, sorunları anla, doğayı anla... vb.’ birbirinden farklı bir çok anlam içeriğine sahip olabilir. Biz bütün bu muhtemel anlam içeriklerini kapsayacak bir biçimde, ‘anlamak’ sözcüğüyle genel bir kavram kategorisi oluşturabiliyoruz. Burada ‘anla-‘ sözcüğü bir eylem olarak somut bir

anlam içeriğine sahip olabilirken, ‘anlamak’ sözcüğü kendi anlamıyla bağlantılı, bu türden bütün eylemleri kapsayan zihinsel bir içerik olarak kuşatıcı genel bir anlam taşır. Edebi metinlerdeki metaforik anlam içerikleri çoğunlukla duygu, fiil ve nesnel gerçekliklerin genellenmiş kategorik öznel yorumları şeklinde karşımıza çıkar. Metaforun kavramsal yapısı öznel yorumuyla (yaratıcılıkla) uygunluğunun isabetli bir biçimde örtüşmesi oranında metaforun anlam içeriği zenginleşir. Dolayısıyla genel varlık kategorilerinin birer genel anlam modelleri olduğu söylenebilir. Genel bir anlam çatısı oluşturan bu modellerin soyut ve somut, kültürel ve öznel bir çok anlam içeriğiyle zenginleştiği söylenebilir.

Öte yandan sadece bir uyarana bağlı tepkinin anlamı oluşturduğu varsayımından yola çıkan davranışçı anlam yaklaşımının eksik bıraktığı bir noktadan da söz etmek gerekir. İnsanı davranışa yönelten sadece dış uyarıcılar değildir. Birer bilinç içeriği olarak sahip olduğumuz tutumlarımız, bir eyleme veya inanca bizi yönelten niyetlerimiz, somut bir uyarıcı olsa da bir fiili yapma-yapmama veya tepkisiz kalmamızı belirleyen irademiz gibi nesnel ölçütleri aşan özelliklerimiz de anlam taşırlar. Hatta denebilir ki bireysel olarak kurduğumuz tüm cümleler böylesi bir iradi-niyetsel öznelliğin tesiri altında bulunmaktadır. Bundan başka, insanın yaratıcılık yeteneğinin varlığı bir gerçektir. Yani insan başka hiç kimseyi taklit etmeden yeni ifadeler, orjinal yapıtlar üretmekte ve diğer insanların beğenisini de bu yolla çekmektedir. Anlamın, salt davranışçı bir yöntemle öğreniliyor olduğunu kabul etmenin, sanat eserlerini de hep birer taklit ürünü oldukları şeklinde çelişkili bir açıklamayı beraberinde getireceğini gözden uzak tutmamak gerekir. Çünkü sanatsal yaratı tek başına bir anlam inşası olarak insanın mutlak özgürlüğünü ortaya koyduğu en seçkin ifade yollarından biridir.

Anlam sorununun tartışıldığı tarihi süreç boyunca, anlamın niyetsel boyutunun somut ve nesnel tarafının belli ölçüde gölgesinde kaldığını söylemek mümkündür. Buraya kadar anlatmaya çalıştığımız anlam sorunuyla ilgilenen yaklaşımlarda, anlamı nesnel ve olgucu bir

eksene oturtma gayreti görülmektedir. Platon'dan itibaren anlam sorununun, ideci çerçevenin dışına pek çıkmadığını da ifade etmek gerekir. Batı felsefesinin, anlam konusundaki bu mutlak nesnelci tavrının, bilim felsefesinde bir takım tabuların yıkılmasında ön ayak olduğu, bilimsel düşüncenin belirli bir istikamet içinde sapmadan ilerlemesini sağladığı söylenebilir. Ancak mutlak nesnelciliğin, insana ait bireysel öz ve onun anlam dünyasına ait algı ve değerleri açıklama söz konusu olduğunda önemli bir eksikliği içinde barındırdığı da ifade edilmelidir.

Varlıkbilimsel deneyciliğin mutlaklığı içinde metafor kavramı. Quine'ın, anlamın matematiksel kesinliği ve mutlak nesnelliliğine inancı, metaforlar konusunda oyun teorisine doğru kayar.

Sanatın, tabiatın bir parçası olarak oyun içinden doğduğunu ifade eder. Sanatın bu oyun işlevini eğretilmeler yoluyla gerçekleştirdiğini ifade eder. Haz işten önce geldiği için oyun oynayan çocuk, geleceğe dair sorumlulukları için alıştırmalar yapmaktadır (Quine, 2003, s. 75). Bu bakımdan Quine sanatın ve bilimin arasında teknik ilerleme yönüyle bir ortaklık görür; ikisinin de eğretilmeler veya metaforlar ile atılımlarını gerçekleştirdiğini öne sürer (Quine, 2003, s. 75). Burada dikkat çeken nokta, deneysel mutlaklık perspektifinden ödün vermeyen Quine'in, metaforik düşüncüyü yadsımayarak bilimde ve sanatta 'oyun' ve 'haz' kavramlarının gerçekliğini kabullenerek zımni olarak, anlam konusunda öznelliğe bir kapı aralamış olduğudur.

Metafor³³ kavramını mutlak gerçeklik, din, dil ve bilim bağlamlarında değerlendiren Quine, metaforların işlevsel rolünü yadsımasa da, metaforları anlamın temellendirmesinde ilham verici ilk adım olarak görür. Dolayısıyla metafor kavramı anlamın özünü kavramada, belli bir duyguyu başkalarında da uyandırma işlevi görmesi yönüyle yararlı olabilir. Dil, nasıl belirli dilsel davranışların onaylandığını görerek öğreniliyorsa, metaforik bir sözcük

³³ Quine, bu makalesinde metafor kavramını mecaz anlamın tüm türevlerini içeren edebi sanatlar bağlamında değil, daha çok edebi sanatlardan biri ve örtük benzetme aracı olan istiare(eğretileme) yerine kullanmaktadır.

veya bir ifade de aynı biçimde üretilir. Bu bakımdan metafor (istiare) da gözlemci deneysellik içinde üretilen bir davranış ürünü olmaktadır. Quine göre dil istiarenin benzetme özelliği yoluyla sürekli benzer davranışlar üreten yaratıcı genişlemeyi takip ederek öğrenilir. Öteki insanların deneyimlerini bir bakıma taklit etme demek olan bu durum, dili öğrenen kişi için diğer insanlarla benzeşen davranışlarının onaylanması biçiminde ilerlerken, genelleşmiş davranışların yerleşik sınırlarını aşacak bir biçimde genişletildiği birey tarafından anlaşılınca sınırlanır (Quine, 2003, s. 75). Burada birey üzerinde deneysel davranışların gözlemlendiği nesne gibidir. Ancak insan dil de dahil olmak üzere bütün davranışlarını diğer insanlarla paylaşıp anlamlandırmada ortak, benzer, uzlaşmış modaliteler üreterek sergilemenin dışında, bir çok edimini diğer insanlar tarafından onaylanması gereğini duymadan tamamen kendi irade ve niyetselliğinin yönlendirdiği ve anlamlandırdığı öznelliği ile yaptığı açıktır. İnsanı birey yapan ve diğer öğrenen canlılardan ayıran ayrıcalığı da buradadır.

Quine dilin gramer yapısında nesnel-gerçekçi (literalist), edebi yapısında veya kullanımında ise metaforik (sanatsal, süslü) olduğu düşüncesini kabul etmez. Ona göre bütünüyle dilin gelişimini yöneten ve dili öğrenmeyi sağlayan istiare(eğretileme-metafor) karakteri taşıyan bir mekanizma vardır (Quine, 2003, s. 75). Bilimsel keşiflere yön veren kimi metaforlarda Quine'in sözünü ettiği biçimde bir deneysel- davranış karakter görülebilir.³⁴ Zira bu metaforlar bilimsel soyut bir mutlaklığı anlamlandırma ve belirleme amacı taşır. Örneğin Quine'in de değindiği ışığın yayılması teorisinde ışığın bazen dalga biçiminde, bazen de tanecik(kuvant) biçiminde yayıldığı ifade edilir. Fakat bu gözlemlenebilir bir durum değildir. Deneysel metotların verdiği soyut matematiksel önermeleri somutlaştırma amacıyla ışığın istiare yoluyla dalga veya tanecik biçiminde

³⁴ Buna örnek olarak Neils Bohr'un atom modelini bir rüyada görmesi verilebilir. Rüyasında bir yerli kabilesine esir düşen Bohru, bir ağaca bağlayan yerliler Bohr'un etrafında halka oluşturarak dairesel hareketlerle geleneksel bir dans yaparlar. Bu rüyadaki yerlilerin dairesel dansı Bohr'a bugün bilinen atom modelini oluşturan ilhamı vermiştir.

yayıldığı kabul edilmiştir. Yani bir bakıma somut anlamsal bir konumlandırma ile problemin çözümü amaçlanır. Fakat edebi metinlerde üretilen metaforlar bir ilham ürünü olabilecekleri gibi tamamen bireysel bir tasarım da olabilirler. Bu tasarımın oluşmasında etkisel veya deneysel bir davranış modelinin belirleyici unsur olduğunu her zaman söylemek güçtür. Edebi metinlerdeki metaforlar ise duyuşal işlevlerin algı sınırlarını aşan matematiksel soyutlukları belirli bir nesnelliğe konumlandırma amacı taşımaktan öte, somut gerçekliklerden soyut farkındalıklar yaratmayı amaçlar. Örneğin Cemal Süreya'nın güvercin ve Afrika kelimelerinden ürettiği "Üvercinka" metaforunu açıklamak için ortaya atılacak muhtemel somut, deneysel bir davranış modeli, söz konusu metaforun anlam ve çağrışım değerini daraltacaktır. Bir başka açıdan böylesi bir deneysel davranışsal tahmin girişimi, her şeyden önce estetik haz amacı taşıyan edebi metni veya metaforu; axual-aşkın karakteristiğinden uzaklaştırıp deneysel bir nesne konumuna indirgeyecektir. Dolayısıyla edebi metaforların onu alımlayan öznelliklerin anlam konumlandırmalarının tümüne açık olduğunu burada ifade etmek gerekmektedir.

Davranışçı anlam yaklaşımının, hem deneysel bir etki-tepki metodunu benimseyen yanı sıra hem gözlemci deneyci yanı sıra aslında nesne merkezli bir dil-dünya ilişkisini anlamlandırmaya çalıştığı görülmektedir. Bir başka deyişle davranışçı anlam kuramının, nesneyi (varlık) merkeze alarak "Dil ile dünya arasındaki ilişki nedir?" sorusuna yanıt aradığı söylenebilir (Searle, 2000, s. 11). Buraya kadar görüşleri irdelenen Frege, Russell, ilk dönemi itibarıyla Wittgenstein ve W.V. Quine'in bu çizgi çerçevesinde değerlendirilebilir.

Pragmatik anlam ve öznenin niyetliliği (Intention). Anlam sorununa özneyi (insan) merkeze alarak dil ile dünya arasındaki ilişkiyi sorgulayan yaklaşım ise pragmatik (edimbilimsel) anlam kuramıdır.

Pragmatik yaklaşım, diğer yaklaşımlarla kıyaslandığında, anlam sorununa belki de en kapsamlı çözüm önerisi getirmiş bir kuram olarak değerlendirilebilir. İlk defa mutlak bir

zihincilik ve deneycilik bağından kurtularak anlam sorununu bir iletişim ortamında, görüldüğü veya olduğu haliyle ele alma çabası olmuştur (Aysever, 1994, s. 187). Anlamı iletişim eksenine oturtan pragmatistler, bir iletişim ortamında, muhatap ve ileten arasında ortaya çıkan, *söz edimleri* çerçevesinde anlamın ortaya çıkışını tespit etmeye çalışmışlardır. Bu yönüyle pragmatistlerin anlam sorununda dil dünya ilişkisini düşünürken, dili bir edim olarak kullanan insanı merkeze aldıkları dikkati çekmektedir.

Söz edimi, belli bir iletişim ortamında o ortamın şartlarına uygun söz üretmek olarak tanımlanabilir. Mesela, “Oturumu açıyorum.” sözü, bir toplantı ortamının iletişimi için anlamlıdır ve o ortam için üretilen uygun bir sözdür. Bu söz, toplantı ortamının içinde aynı zamanda bir ‘*eyleme*’dir. Çünkü bu sözü söyleyen kişi sadece söz üretmemiş, bir eylem de gerçekleştirmiştir. Burada *edim* kavramının insana özgü *iradi* ve *niyetsel* olanı içerme anlamını taşıdığını söyleyebiliriz. Çünkü her iletişim ortamı karşılıklı muhatapların belli bir niyetsellik çerçevesinde gerçekleştirdikleri iradi eylemleri içerir. İlk defa pragmatistler tarafından anlam sorunun insan iradesine ve niyetselliğine bağlı tarafının dikkate alındığı ifade edilebilir. İrade ve niyetsellik insan öznelliğini en belirgin kılan özellikler olarak, insanın söz ve fiillerine anlam yükleyerek anlam sorunun dil ötesi bir boyutunu işaretlemektedir. Her ne kadar pragmatistler edimselliği, diğer bir ifadeyle iradi ve niyetsel sözcelemleri sadece iletişim ortamına indirgeseler de anlamın göz ardı edilen öznel boyutunun betimlenmesinde kayda değer bir bakış açısı ortaya koymuşlardır.

Pragmatik anlam yaklaşımının, ilk olarak J. L. Austin tarafından kuramsal temelleri atılmıştır. Daha sonra öğrencisi J. R. Searle ve Grice tarafından geliştirilmiştir. Austin’e göre bir iletişim ortamında sarf edilen sözler (söz eylem) belirli kurallara bağlı davranışlardır ve belirli kurallara göre ortaya çıkar. Dolayısıyla cümlenin anlamı da konuşucunun bu kuralları yerine getirmesiyle ortaya çıkar (Altınörs, 2003, s. 74).

Austin bu kuramın temel ilkelerini açıklamaya geçmeden önce, anlam sorunun çözümüne ilişkin tespit ettiği yaygın iki hatadan söz eder. Bunlardan ilki, anlam sorununa, sadece sözcüklerin anlamı sorunu olarak bakmaktır.³⁵ Austin burada Aristo'dan başlayarak ideci anlayış etrafında dolaşan batı felsefesinin nesnel anlam teorilerine genel bir eleştiri getirmektedir. İkinci yaygın hata ise yalnızca tümcelerin anlam taşıdığına dair görüştür. Ona göre bu görüş de sadece bildirim içeren cümleleri dikkate almaktadır (Aysever, 1994, s. 73). Kendi anlam kuramını sözü edilen bu sorunsaldan başlayarak temellendirmeye çalışır. Önceki anlam kuramlarının sözcük veya cümlelerin karşılık geldiği nesnel veya doğrulanabilir anlam arayışından farklı olarak, anlamı insanın iradi (edimsel) ve niyetel (yönelmişlik) faaliyetlerinde ve ortamlarında arar.

Bu noktadan hareketle Austin cümlelerin bir anlama sahip olmasının sadece nesnel ya da mantıksal doğrulama temeline bağlanamayacağını ifade eder. Zira bazı cümleler nesnel doğrulanabilirlik özelliğine sahip olmasalar da bir anlama sahip olabilirler. Örneğin, bir nikah töreninde nikah memurunun sorusu üzerine eşlerin söylediği “Kabul ediyorum.” İfadesi buna örnektir (Austin, 1978, s. 5). Austin burada cümleleri iletişimsel bir anlam merkezine konumlandırarak kurucu (*constatives*) ve icra ediciler³⁶ (*performatives*) olarak ikiye ayırır (Austin, 1978, s. 7). Kurucu cümleler bildirim taşıyan cümlelerdir. Örneğin, “Güneş doğuyor.” Kurucu cümleler nesnel karşılık taşıyan cümlelerdir. İcra edici cümleler ise iradi ve niyetel bir eylemi gerçekleştirir. Yani bir cümleyi söyleyen bir kişi aynı zamanda bir iş yapmış olur (Austin, 1978, s. 7). Austin icra edici cümleleri kuramına temel alarak kendi içinde sınıflandırır. Her icra edici özelliğe sahip cümle sınıfının gerçekleşme ve

³⁵ Austin bu konudaki eleştirilerini J. N. Hampshire ve C. W. Morris üzerinden yapar. Austin'e göre her ikisi de sözcüğün anlamının belirli bir nesne veya nesneler sınıfı olduğu fikrini savunarak anlamın belirli bir imge ve kavram olduğu yanılışına düşmüştür. Sözcüğün anlamı olarak ifade edilen nesne veya nesneler sınıfı da en az ide kavramı kadar soyuttur. Austin'e göre sözcüğün anlamı, onun anlamlı olacağı ve anlamlı olamayacağı tümceleri tespit ederek örneklendirmek ve bu tümceler aracılığıyla betimlenen durumları, muhatabın, gözünde canlandırmasını hatta yaşamasını sağlayarak mümkün olabilir. Bu tavrın pragmatik söylemle ifade edecek olursak *edimsel nesnellik* tavrı olduğunu söyleyebiliriz.

³⁶ Aysever, Austin'in *constantives* terimine *gözlemleyiciler*; *performatives* terimine de *edimseller* karşılığını vermektedir. Biz bu kavramlara *kurucular* ve *icra ediciler* demeyi tercih edeceğiz.

tutarlılık aktları (*speech act*) mevcuttur. Buna göre cümleler 1. Düz söz Edimi, 2. Edimsöz Edimi, 3. Etkisöz Edimi olarak sınıflandırılır. Bir söz söyleyen kişi her şeyden önce fonetik bir eylem yapar. Yani söylediği sözün seslerini çıkarır. Örneğin “V-a-p-u-r k-a-l-k-ı-y-o-r.” Yani kişi söylemek istediği şeyi kullandığı dilin gramerine uygun bir söz dizimi içinde seslendirmelidir. Bu düz söz edimidir. İkinci olarak bir kişi bir cümleyi söylerken, o cümleyle iradi ve niyetel bir eylem ortaya koyar. Örneğin “Saat kaç?” sözüyle soru sorma eylemi, “Güneş doğuyor.” Sözüyle haber verme eylemi, “Bir bardak su verir misiniz?” sözüyle rica etme eylemi ve bunun gibi yalvarma, betimleme, emretme vb. gibi eylemleri yapmış olur. Sarf edilen söz ile beraber konuşucunun gerçekleştirdiği bu eylemler de anlamın içindedir. Ancak konuşucunu gerçekleştirdiği bu edimler, edimsöz güçleridir (Austin, 1984’den aktaran Aysever, 1994, s. 86).

Edimsellik dilbilimin gelişim seyri içinde anlamın muhtemel örtük ve özneye bağlı örtük taraflarını açığa çıkaran söylem çözümlemesini geliştirmiştir. Özellikle yapısalcılık zemininde gelişen bu kavram göstergebilimin de anlam çözümleyici yöntemlerinden biri olmuştur.

Anlam kavramının tarihsel seyri içinde nesnel doğrulamacı mutlaklık anlayışından öznelliği de içine alan edimsel niyetel anlayışa doğru gelişim gösterdiğini görmek mümkündür. Bu gelişimde dilin, nesnel doğruları ileten işlevinin yanı sıra sosyolojik, psikolojik unsurları da içinde barındıran iletişim boyutunun artık vazgeçilmez bir biçimde kendini göstermesi etkili olmuştur. 20. yy’ın ikinci yarısından itibaren dilin bu boyutu öne çıkmaya başlamış, aynı yüzyılın son çeyreğinden itibaren de ‘öznellik’ artık başlı başına dilbilimde kuramsal bir mesele olarak tartışılmaya, araştırılmaya başlanmıştır. Dilbilim için henüz yeni bir konu olan öznelliğin, tüm boyutlarıyla betimlenmemiş olsa da dili ve anlamı oluşturan, belki de başlı başına bir anlamın kaynağı olan özelliğiyle verimli bir araştırma alanı olduğunu ifade etmek mümkündür.

Dilbilim ve göstergebilimde anlam kavramı bir sözcüğün ya da sesbiriminin zihinde uyandırdığı şey olarak tanımlanır. Burada, felsefi kuramlarda görüldüğü gibi anlamın nesnel karşılık veya deneysel kesinlik içeren tanımından farklı olarak dilbilim sözcükten yola çıkarak iki yanlı bir tanımlama getirdiği görülür. Çünkü dildeki her şey bir göstergedir ve göstergeler bir şeyi belirtmek için kullanılır. Dolayısıyla her göstergenin bir anlamı vardır (Günay, 2007, s. 52). Antik felsefedeki 'ide' tartışmasında zihinde var olan görüntülerin veya anlamların varlık dünyasındaki karşılıklarının olmasına benzer bir biçimde dilbilim de göstergeyi iki yanlı bir yapı olarak ele alır. Bu noktada antik felsefe ile modern dilbilimin anlam kavramına bakış açıları bakımından bir farklılık gösterdiklerini belirtmekle beraber teknik olarak anlamı, ikili bir olgu olarak ele alma noktasında benzeştikleri ifade edilebilir.

Saussure dilsel göstergeyi iki yanlı bir yapı olarak ele alır. Dilsel yapının bir yanını sessel imge oluşturur. Diğer yanını ise soyut bir durumu belirten kavram oluşturur. Bu noktadan bakıldığında dilbilimde göstergeler nesnel bir durum veya varlığı karşılarsalar bile sessel karşılıklarının zihinde o durum veya nesne ile ilgili kavramsal bir bilgi oluşturmaları yönüyle soyutlayıcıdır. Bu bakımdan anlamın, dilbilim için kavramsal ve soyut bir özelliğe sahip bir olgu olduğu söylenebilir. Ancak Saussure'e göre sessel göstergenin somut bir varlığın dışında karşılık geldiği zihinsel bir durum da zihinsel bir nesnedir. Yani duygular, düşünceler, niyetler vb. zihinsel içerik taşıyan göstergeler anlam bakımından zihinsel nesne olarak tanımlanmıştır (Saussure, 1998, s. 108). Anlam ise gösteren ve gösterilenin arasında kurulan ilişkide ortaya çıkar (Günay, 2007, s. 52). Bu noktadan bakıldığında dilbilimin anlam kavramına nesnel ve mutlak doğrulanabilir bir karşılık yüklediği, sessel bir birimin yani gösteren tarafından düşündürülen soyut veya somut bir anlamsal içerik olarak tanımlandığı ifade edilebilir. Ancak her dilsel gösterge soyut veya somut bir göndergeye sahiptir. Bu bakımdan her dilsel göstergenin kendisi somut iken göndergesi, yani dil dışı dünyada karşılık geldiği varlık, nesne, uzam, süreç, durum her zaman somut değildir. Dil

göstergesinin taşıdığı gönderge anlamı tespit eder. Göndergenin çeşitli dilsel olanaklar içinde kullanımı da anlam türlerinin ortaya çıkmasını sağlar.

Öznellik açısından dilbilimin anlam konusuna yaklaşımının daha kapsayıcı olduğu ifade edilebilir. Chomsky'nin ifadesiyle sınırlı sayıdaki olanaklarla sınırsız sayıda anlam üretmenin mümkün olduğu bir zemin olarak dil, anlam üretmede deneysel mutlaklık prensibine bağlı değildir. Bir dilsel gösterge, onu kullanan kişinin ona yükleyeceği tüm anlam olanaklarına açıktır. Yan anlamlılıktan mecazlara giden süreçlerin tümü, aynı dili konuşan bireylerin dilsel göstergelere farklı bağlamlar içinde yükledikleri anlamlarla oluşur. Dilsel olarak özneliğin daha çok bu noktada ortaya çıktığı ifade edilebilir. Bu noktada göstergebilimin “Anlam farklardan doğar.” İlkesine değinmek gerekir. Greimas'ın ifadesiyle ‘Anlamlama sorununa yaklaşmanın tek biçimi, farklılıkları algılamaktır. Farklılıkları algılamak ise aynı anda var olan iki nesne terimini arasındaki ilişkiyi kavramak demektir.’ (Greimas, 1966; Aktaran Uçan, s. 122). Örneğin ‘uzak’ ve ‘yakın’ sözcükleri arasındaki karşıtlık ilişkisi ‘mesafe’ anlam ekseninde bir bağlaşım ilişkisi kurar. Bilişsel kuramlardaki zihinsel anlam organizasyonu da dilin bu özelliğine koşut bir yapı içerir.

Dilin çift özellik taşıdığını öne süren R. Jakobson da, dilin kullanımında başlıca temel iki işlemin veya sürecin olduğunu ifade eder. Birincisi seçme, ikincisi ise birleştirmedir. Yani dili kullanan bir birey (özne) bir yandan belli açılardan bir birini çağrıştıran, bir birinin yerini alabilecek dilsel birimler arasında bir seçme yapar öte yandan da seçtiği birimleri git gide karmaşılaşan bir biçimde birleştirir. Düzdeğişmece, eğretileme gibi anlam türlerinin de bu süreçlerde oluştuğunu ifade eder (Rifat, 1998; s. 36). Dolayısıyla bir edebi metnin edebi (yazınsal) niteliği de aynı süreçlere bağlı olarak gerçekleşir. Seçme, eşdeğerlik, benzerlik, benzemezlik, eşanlamlılık ve karşıtanlamlılık temeli üstünde gerçekleşir. Birleştirme yani dizinin kuruluşu ise bitişikliğe dayanır. Edebi (yazın) işlev, eşdeğerlik ilkesinin seçme ekseninden birleştirme eksenine aktarılmasıyla ortaya çıkar

(Rifat, 1998,b; s. 86). Bir metindeki bütün olası anlamlar öznenin kurduğu bağlama (bitiştirme, birleştirme) göre ortaya çıkar.

Bildirişim temelli bu anlam anlayışı ile beraber, 1960'lardan sonra bilişsel dilbilimin gelişmesiyle öznenin ve öznelliğin dildeki rolü daha yakından araştırılmaya başlanmıştır. Dilbilimsel merkezli öznellik çalışmalarının Kuroda'nın (1973) Japonca kurmaca hakkındaki düşünceleri ile başladığı ifade edilir (Smith, 2003; s.156). daha sonra Lyons (1977) ve Banfield (1982) gibi dilbilimciler öznelliğin metin boyutundaki dilbilimsel yapısını ortaya koymak üzere çalışmalar yapmıştır. İlk olarak öznellik üzerine çalışan dilbilimciler, epistemik bir içeriğe sahip cümlelerin öznellik değerini belirleyen dilbilgisel unsurlar ve bunların bilişsel boyutlarını betimlemeye çalışmışlardır. Anlamın öznel boyutunu ortaya çıkarma çabası olarak da nitelendirilebilecek bu çalışmalara, daha sonraları 'özneleşme' kavramı üzerine yapılan Langacker'ın (1990), Traugott (1989) ve König'in çalışmaları eklenmiştir (Nuyts, 2001).

Bölüm III: Yöntem

Karma yönteme dayalı araştırma nitel ve nicel yöntemlerle veri toplama, analiz etme ve bütünleştirmeye olanak veren araştırma olduğu için (Cresswell ve Plano Clark, 2007'den aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2013) bu çalışmada, karma yöntem araştırma tekniği kullanılmıştır. Ayrıca karma yöntem araştırma modeli, nitel ve nicel yöntemleri, yaklaşımları kullanarak veri toplaması, bu verileri analiz etmesi, bulguları bütünleştirmesi ve ileriye yönelik yordamalarda bulunmaya imkân tanınması yönüyle kapsamlı ve çok boyutlu bir araştırma alanıdır (Tashakkori ve Creswell, 2007).

Bilimsel araştırmaların gelişimi incelendiğinde pek çok disiplinde nicel araştırma paradigması çok çeşitli nicel araştırma modellerini birleştirerek tek araştırma yöntemi olarak kullanıldığı görülür (Neuman, 2013). Ancak 20. yüzyılda nicel araştırma varsayım ve ilkelerini reddeden araştırmacılar nitel araştırma paradigmasını kullanmaya başlamışlardır (Kıral ve Kıral, 2011). Deniz'in ve Lincoln'a (2000) göre 1900-1950 yılları arası nitel araştırmanın ilk tarihsel dönemleridir. 1960'lı yıllara gelindiğinde ise iki araştırmanın karışımı olan karma araştırma paradigması ortaya çıkmıştır. Karma yöntem araştırmaları, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin aynı çalışmada birleştirilmesi fikri olarak 1960'larda çerçevesini bulmuş, (Leech ve Onwuegbuzie, 2009) ve sonrasındaki yıllarda önem ve ilerleme kazanmıştır (Creswell, 2003'ten ve Tashakkori ve Teddlie, 1998'den aktaran Gökçek, 2013).

Karma Yöntem araştırmalarına yönelişin günümüzde gittikçe arttığı söylenebilir. Sadece ülkemizde 2003-2012 yılları arasında ULAKBİM'de karma yöntem etiketli 133 makaleye ulaşıldığı rapor edilmiştir (Gökçek ve diğerleri, 2013, s. 442). Fakat karma yöntem araştırmaları konusunda ülkemizde tüm araştırmacıların üzerinde uzlaşa sağladığı ortak kavramlar henüz netlik kazanmamıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Karma yöntem araştırmasının gerekliliğine gerekçe olarak, sosyal bilimlere ve eğitim bilimlerine konu olan olay ve olguların karmaşık ve çok boyutlu olması gösterilebilir. Gerçeğin doğasına yönelik nesnelci yaklaşımı benimseyen pozitivist paradigmaya yönelik eleştiriler karma yöntem modelinin felsefesinin oluşumuna temel teşkil etmiştir. Bununla birlikte nicel ve nitel yöntemlerin bir araya getirilmesinin yöntembilimsel gerekçesini Bryman (1988'den aktaran Punch, 2005) ortaya koymuştur. En genelde bu birleştirmenin nedenleri, iki yaklaşımın güçlü yanlarından faydalanmak ve zayıf yönlerini telafi etmektir. Karma yöntem araştırmasında nicel ve nitel verilerin birleştirilmesi ve bulguların birbirini destekleyici sonuçlara götürebilmesi açısından izlenecek 11 adımdan oluşan bir yaklaşım önerilmiştir (Punch, 2005):

1. Üçgenleme mantığı olarak adlandırılan yaklaşımda nitel araştırma türünden elde edilen veriler nicel araştırmadan elde edilen verilerle bulguların geçerliliğini artırmak için denetlenir.
2. Nitel araştırma bağlam ve konular için temel bilgileri elde etme zemini oluşturması ve bir hipotez kaynağı olarak işlev görmesi nedeniyle nicel araştırma için ölçek oluşturulmasına yardımcı olacaktır.
3. Nicel araştırma örneklemin seçilmesinde daha belirgin bir çerçeve ortaya koyabilmesi yönüyle nitel araştırma için kolaylık sağlar.
4. Eğitim bilimlerinin araştırma sahasına giren olgular, sadece nicel ölçümlerle gözlemlenebilecek ve yorumlanabilecek nitelikte değildir. Eğitim bilimleri insan ve onun doğasına ait kantitatif gerçekleri de çok değişkenli yapısıyla ele almak durumundadır. Bu nedenle nicel ve nitel araştırmalar genel bir görünüm sağlamak için birleştirilir.
5. Nicel araştırma özellikle eğitim sürecinin ve sosyal yaşamın yapısal özelliklerini tespit etmede etkiliyken, nitel araştırma çoğunlukla süreci anlama ve anlamlandırma açısından daha güçlüdür. Farklı özellikleriyle güçlü olan bu iki kutup karma yöntem

araştırmasında birleştirilerek bir araştırmanın sonucuna yönelik daha sağlam bir analiz elde edilebilir.

6. Nitel araştırmada daha çok araştırmacının ilgilerinin belirleyici olduğu, nicel araştırmada ise daha çok uygulama katılımcılarının bakış açısının belirleyici olduğu dikkate alınırsa bu iki perspektif tek bir çalışmada birleştirilerek çalışmanın hem araştırmacının hem katılımcıların katkısıyla çözümü amaçlanan problemi betimlemesine çok yönlü katkı sağlanmış olur.

7. Nitel araştırmalardan elde edilen verilerin evren-örneklem için genelleme yapmaya elverişli olmadığı durumlarda araştırmaya istatistik anlamında bazı nicel kanıtların eklenmesi genelleme yapmaya yardımcı olarak problemin çözümünde daha kuşatıcı bir biçimde sonuca ilişkin tespitler yapılabilmesini sağlar.

8. Nicel araştırma araştırmacının çeşitli değişkenler arasında ilişki kurmasına olanak verir. Fakat bu ilişkilerin nedenlerini açıklamada zayıf kalır. Bu nedenle nitel bir araştırma nicel değişkenlerin arasındaki genel ilişkilerin altında yatan etkenleri betimlemeye yardımcı olur.

9. Eğitim alanında ve sosyal alanlarda çeşitli problemlerin ve olguların büyük ölçekli yapısal özelliklerini ortaya çıkarmada nicel araştırmalar etkiliyken, aynı alanlardaki küçük ölçekli davranışsal problemleri çözümlemede nitel araştırmalar etkilidir. Bir problemin çözümünde her iki düzeydeki verileri birleştirmek etkin bir çözüm önerisi geliştirmek için gerekli olacaktır.

10. Uzun süreçli araştırmaların aşamalarını yapılandırırken hem nicel hem nitel araştırmalara ihtiyaç duyulabilir.

11. Bir araştırmanın deseni oluşturulurken nitel bir araştırma içinde temel alınan örneklem yarı deneysel bir tasarım (nicel) içinde incelenmeye uygun olabileceği için karma model araştırması gereklidir.

Bununla birlikte karma model araştırmaların zayıf yönleri de Johnson ve Onwuegbuize (2004) tarafından şu şekilde açıklanmıştır:

1. Nitel ve nicel araştırmanın her ikisini tamamlamak tek bir araştırmacı için zor olabilir. Özellikle iki veya daha fazla yaklaşım aynı anda kullanılmak isteniyorsa bu bir araştırma takımını gerektirebilir.

2. Araştırmacı birden fazla yöntem ve yaklaşımı nasıl uygun bir biçimde kullanılacağını ve nasıl uygun bir biçimde karıştırılacağını anlamak ve öğrenmek zorundadır

3. Dilde sadelik yanlısı olanlar (purists) yöntemsel olarak belirli bir zaman içerisinde ya nitel ya da nicel bir çalışma yapılmasını önermektedirler.

4. Daha pahalıdır ve daha çok zaman harcamayı gerektirir.

5. Karma araştırmaların arta kalan bazı detayları da tamamıyla yöntembilim araştırmacıların tarafından çözülebilir (Kıral ve Kıral, 2011).

Bu araştırmada sözel (dilbilimsel) malzeme olan metaforların bilişsel boyutlarını betimlemek amaçlandığından hem deneysel hem nitel uygulamalara ihtiyaç duyulmuştur. Öte yandan sanatsal değer taşıyan en küçük söz yapısı olan metaforların yazar ve okur özneliği açısından özelliklerinin hem bilişsel hem dilbilimsel olarak ayrı ayrı betimlenmesi birbirinden farklı bir çok değişken arasındaki ilişkileri anlamayı gerektirdiğinden karma model uygulaması araştırmanın temelini oluşturmuştur. Araştırmada karma model türlerinden açıklayıcı sıralı karma desen kullanılmıştır.

Bu bağlamda edebi metni yorumlama ediminde ilk aşama olarak edebi metinleri oluşturan en küçük unsu olan metaforların algı boyutunu betimlemek için Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normları ölçeği ile alınan nicel veriler, iki ayrı guruba uygulanan bellek testinden elde edilen nitel verilerle ve edebi metnin anlama ve yorumlama boyutunu betimlemeye yönelik öznel yaklaşımı destekleyici deneysel uygulamadan elde edilen nitel verilerle karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nitel ve nicel araştırma metodolojisini içeren karma modele göre gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler, yedi farklı ve bir birinden bağımsız çalışma grubundan toplanmıştır. Bu yedi farklı grup şu şekilde özetlenebilir:

1. Çalışma Gurubunu; uygulamaya yönelik, şiirsel imge envanteri oluşturmak amacıyla içerik analizi yapılan 1930-2000 arası dönemden random seçilen 26 şairin ulaşılabilen tüm şiirlerinden oluşan basılı kaynaklar oluşturmaktadır.

2. Çalışma Gurubu; 2. Çalışma gurubundan elde edilen metafor envanterini Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının ölçülmesi uygulamasına yönelik nitel tarama yöntemiyle içerik analizine tabi tutan 10 kişiden oluşan uzman gurubu oluşturmaktadır.

3. Çalışma Grubu; Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçülmesi uygulaması kapsamında, şiirsel metinlerden seçilen metaforları Öğrencilerin (okur) öznel yaklaşımlarını algı boyutunda betimlemek amacıyla, Somutluk, Anlamlılık, İmgelem faktörlerine göre 500 öğrenci ile yapılan nitel taramadan oluşmaktadır.

4. Çalışma Gurubu; Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçümü Uygulamasıyla bağlantılı olarak söz konusu uygulamadan hemen sonra, şiirsel imgelerin estetik olarak bellekte kodlanmasına etki eden faktörleri betimlemek amacıyla uygulamaya katılan öğrencilerden 15'i kız, 10'u erkek toplam 25 öğrenciye uygulanan bellek/Hatırlama testinden oluşmaktadır.

5. Çalışma gurubu; Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçümü Uygulamasıyla bağlantılı olarak 2 gün sonra söz konusu uygulamaya katılan öğrencilerden 26'sı kız, 24'ü erkek toplam 50 öğrenciye uygulanan bellek/Hatırlama testinden oluşmaktadır.

6. Çalışma Grubu; uygulamaya katılan öğrencilerden seçkisiz atanan 100 kişi ile şiirsel imgelerin çağrışım setini oluşturmak amacıyla yapılan nitel uygulamadan oluşmaktadır.

7. Çalışma Grubu; edebî metni anlama ve yorumlamada Öznel Yaklaşımın desteklenmesine yönelik uygulama kapsamında, edebî metni anlama ve yorumlama düzeyinde öğrencilerin (okur) öznel yaklaşımlarını analiz etmek amacıyla ön test ve son test uygulanan 12 kişilik deney, 11 kişilik kontrol grubundan oluşan ve toplam 23 kişi ile gerçekleştirilen deneysel uygulamadan oluşmaktadır.

Sözü edilen çalışma grupları ile yapılan uygulamalarda kullanılan analiz yöntemleri de aşağıda özetlenmiştir:

1. Gruptaki basılı kaynakları incelemede nitel analiz metodlarından içerik analizi kullanılmıştır.

2. Gruptaki basılı kaynakları incelemeye ve metafor envanteri elde edebilmeye yönelik içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

3. Grupta Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının ölçülmesine yönelik uygulamanın içeriğini oluşturmak amacıyla 10 kişilik uzman grubu ile metafor envanterine üzerinde nitel analiz metodlarından içerik analizi ve genel tarama metodu uygulanmıştır.

4. Grupta Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının ölçülmesi uygulaması 500 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiş ve bu uygulamada genel tarama yöntemi kullanılmıştır.

5. Grupta Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının ölçülmesi uygulamasına katılan 25 öğrenciye uygulamadan hemen sonra uygulanan bellek testinde de genel tarama yöntemi kullanılmıştır.

6. Grupta yine, Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının ölçülmesi uygulamasına katılan bu kez 50 öğrenciye, uygulamadan 2 gün sonra tatbik edilen bellek testinde genel tarama yöntemi kullanılmıştır.

7. Grupta yapılan öznel yaklaşımın desteklenmesine yönelik deneysel çalışmada, Ön test, son test, kontrol gruplu deneysel desen modeli kullanılmıştır.

Aşağıdaki tablo 1’de bu çalışmada kullanılan karma model özetlenmiştir:

Tablo 1

Araştırmada Yapılan Uygulamaların ve Kullanılan Modellerin Özet Tablosu

Uygulama Modelinin Adı	Çalışma Gurubu ve Sayısı	Amacı	Açıklama	İlgili Ekler
1.İçerik Çözümleme	26 basılı materyal	1. Bağlam dışı şiirsel imgelem normları uygulaması için belirtilen metinlerden şiirsel metaforları çıkarmak	26 Şiir Kitabından içerik çözümlemesiyle 5046 şiirsel imgeden oluşan metafor envanteri çıkarılmıştır.	
3. Genel Tarama	500 öğrenci, 10 uzman, 20 Uygulayıcı	Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarını öğrencilerin öznel algıları bağlamında Somutluk, Anlamlılık, İmgelem faktörlerine göre ölçmek	26 şairin şiirlerinden derlenen 5048 şiirsel imge 10 Uzman tarafından seçilmiştir. Seçilen 101 imge 500 öğrenciye imgelem normları testiyle uygulanmıştır.	EK-A EK-B EK-C EK-D
4. Genel Tarama	100 öğrenci	Algı boyutundaki okur öznelliğini şiirsel imgelerin çağrışım seti ile dilsel olarak betimlemek	Çağrışım Seti Testi	EK-E
5. Genel Tarama	75 öğrenci	Şiirsel imgelerin belleğe kodlanmasında etkili olan ve algının estetik yapısını oluşturan bilişsel ve dilsel özellik faktörlerini analiz etmek	İlki 50 öğrenciyi, ikincisi 25 öğrenciyi kapsayan Bellek Testi uygulanmıştır.	Ek-F
6. Deneysel Uygulama (Şiirsel metni anlama ve yorumlamada öznel yaklaşımın desteklenmesine yönelik uygulama)	12 kişilik Deney gurubu, 11 kişilik Kontrol gurubundan oluşan toplam 23 öğrenci (12 kız, 11 erkek öğrenci)	Önce algı boyutunda betimlenen bilişsel özellik faktörlerini, anlama ve yorumlama düzeyinde dilsel ve bilişsel taraflarıyla betimlemek	Deney ve kontrol guruplarına ön test uygulandıktan sonra deney gurubuna yönelik öznel yaklaşımı destekleyici 2 haftalık bir etkinlik yapılmış ve son testle öğrencilerin öznel yaklaşımlarında nasıl bir değişimin gözlemlendiği izlenmiştir.	Ek-G Ek-Ğ
7. Kelime Sıklık Analizi	5046 metaforu oluşturan 14.642 kelime	Yazar öznelliği bağlamında Şiirsel imge yaratımında estetik malzeme olarak hangi sözcüğün hangi sıklıkta kullanıldığını betimlemek.	Kelime sıklığı analizinde şiirlerde en az 2, en fazla 6 kelime arasındaki metaforların sıklığı ölçülmüştür.	Tablo-29

Tablo 1’de görülmekte olan bu çalışmada kullanılan uygulama modelleri ve çalışma grupları ile ilgili detaylı açıklamalar, aşağıda ayrı başlıklar halinde yer almaktadır.

Bu araştırma, iki temel uygulamadan oluşmaktadır. Birinci uygulama, karma araştırma yönteminde kullanılan çeşitleme ( leme) Desenine göre tasarlanmıştır. Birinci uygulamanın kapsamında ve bu uygulamayı desteklemeye yönelik iki bellek testi ve bir ağışım testinden oluşan üç uygulama yer almaktadır. Araştırmada kullanılan ikinci uygulama, Deneysel araştırma uygulaması modeline göre desenlenmiştir.

Yukarıda anlatılan gerekçelere dayanarak bu tezin konusu olan okur ( ğrenci)  znelliğinin algısal temelleri, edeb i metinler ve edeb i metinlerin sentetik-semantik figüratif yapısını oluşturan metaforların anlama ve yorumlama boyutunda araştırılması ve bu bağlamda  znelliğın tek boyutlu bir olgu olmaması, bilişsel, pedagojik, felsefi, estetik, dilbilimsel boyutları içermesi nedeniyle bu uygulama karma araştırma modeline göre kurgulanmıştır.

Bir edeb i metne yönelen okurun ( ğrenci)  znelliğı, en başta temelde algı, anlama ve yorumlama olmak üzere üç temel süreci içerir. Bu üç temel süreçten algıyı bilişsel olarak metaforlar düzeyinde ölçmek için yarı deneysel, SOMUTLUK, ANLAMLILIK ve İMGELEM şeklindeki  l  değişkene bağlı bir likert  leği (Ek-C) oluşturulmuştur. Bu  leği oluştururken örnek alınan A. Paivio, J. C. Yuille ve S. A. Madigan’ın (1968) kurguladığı deneysel modele ek olarak edeb i metinleri oluşturan metaforlara ilişkin temel zihinsel süreçleri betimlemek ve bu dört değişkenin aralarındaki korelasyonu ve bu süreçlerde  znelliğın anlama ve yorumlamadaki rolünü daha bütüncül görebilmek amacıyla, Yale  niversitesi’nden Anderson (1974); A. Tekcan ve İ. G z’ n (2005) alışması örnek alınarak ağışım Seti eklenmiştir. Bu metotla şiirsel metinlerin temel yapı unsurları olan metaforların, bağlamları dışında kelime ve kelime gurubu düzeyinde imgelem değerleri  l lm şt r. Bağlam dışı boyutun tercih edilmesindeki gerekçe, farklı metinlerden seçilen

metaforların çok çeşitli dil ve anlam özellikleriyle estetik özelliklerini bağlam dışına taşıyarak bir arada görüp değerlendirme imkanı sağlamasıdır.

Bilişsel araştırmalarda, kelimelerin ilk kontrol edilen özelliği ‘sıklık’ değerleri olmuştur (Thorndike ve Lorge, 1944; Kucera ve Francis, 1967’den aktaran Tekcan ve Göz, 2005).

Hazırlanan ölçekte katılımcılara, Somutluk, Anlamlılık ve İmgelem değerleri, sırasıyla ‘Benim için somuttur’, ‘Benim için anlamlıdır’, ‘Zihnimde bir görüntü oluşturuyor’ ifadeleriyle sorulmuştur. Katılımcılar, bu üç ölçekte 7’li Likert ölçeğine göre değerlendirmede bulunurken, Çağrışım Seti sütununda metaforları, duygu ve düşünce olarak zihinlerinde çağrıştırdığı ilk ‘şeyi’ bir kelimeyle yazarak değerlendirmeleri istenmiştir. Çağrışım seti, araştırmaya katılan öğrencilerin içinden, her sınıf düzeyinden seçkisiz olarak atanan 100 kişilik bir guruba, tek seferde uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet ve öğrenim seviyesi bazında değerlendirmeleri de uygulamaya dâhil edilmiştir. Uygulama hazırlanan bir yönergeyle katılımcılar için anlaşılır hale getirilmiştir. Hazırlanan yönerge Ek-D’de gösterilmiştir. Triangulaton (Birleşik Desen, Eş zamanlı Desen veya Çeşitleme) Deseni’ne göre tasarlanan bu yarı deneysel uygulama Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçümü şeklinde isimlendirilmiştir, Ek-C’de gösterilmiştir.

Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normları uygulaması yapıldıktan sonra, iki ayrı guruba birer hatırlama testi uygulanmıştır. 10’u erkek, 15’i kız öğrenciden oluşan ilk guruba, uygulamadan hemen sonra; 26’sı kız, 24’ü erkek toplam 50 öğrenciden oluşan ikinci guruba ise iki gün aradan sonra bir hatırlama testi uygulanmıştır. Bu testte öğrencilere iki gün önce yapılan uygulamada değerlendirdikleri metaforlardan hatırlayabildikleri 5 metaforu yazmaları istenmiştir. Bu testten alınan verilerle kız ve erkek öğrencilerin hatırlama performansı hatırlanan metafor adedi, tam hatırlanan metafor sayısı ve sıklığı, eksik hatırlanan metaforlarda ise atlama, dönüştürme ve mantıksallaştırarak yeniden kurma

başlıkları altındaki bilişsel öznellik değişkenleri incelenmiştir. Yukarıda sözü edilen terimler, Bartlett'in (1932'den aktaran Ayçiçeği, 2007, s. 399) ünlü Hayaletlerin Savaşı adlı deneyinden sonra yaptığı hatırlama testinin sonuçlarına göre belleğin inşa edici özelliğinin analitik bileşenleri olarak ortaya koyduğu kavramlardır. Ayrıca toplamda 50 öğrencinin kaç değişik metaforu hatırladıkları ve öğrenci bazında en çok hatırlanan (sıklık) metaforların hangileri olduğu tespit edilmiştir. Bunula göre, öğrencilerin hangi metaforları ne kadar hatırlayabildikleri analiz edilmiştir. Bu analizde Bartlett'in inşa edici belleğin özellikleri olarak tanımladığı;

1. Mantıksallaştırma

2. Hakim konu

3. Bilginin dönüştürülmesi (kelime ve ek düzeyinde)

4. Sıranın değiştirilmesi

5. Atlamalar

6. Bireysel tutum değişkenleri dikkate alınmıştır. Deneklerin hatırlama performansı sergileyecekleri sözce kümelerinde hatırlamanın tam veya eksik olması, metaforun korunup korunmadığı, değiştirildiyse metaforun sentaksının ne şekilde değiştirildiği araştırılmıştır. Bireysel tutum faktöründe, şiirsel imgelerdeki öznel algının engrafik kodlamasının, yani imgenin sözcelem yapısını duygusal yeknesaklığın dışına çıkararak, bellekteki kodlamayı kalıcı hale getirmek suretiyle estetik duygu uyandırmayı sağlayan gradasyon (yoğunluk), kontrast (zıtlık), sürpriz (Güngör, 1999) kognitif etkenlerinden hangisine dayalı olduğu araştırılmıştır.

Araştırmanın ikinci uygulaması, deneysel uygulama modeline göre desenlenmiştir. Nitel deney uygulaması bir olguya (probleme), yapısını araştırmak amacıyla bilimsel olarak kabul görmüş kurallara göre müdahale eden aydınlatıcı bir deney biçimidir (Mayring, 2011, 62). Kleining Gestalt psikolojisinin ve çocukların bilişsel gelişimlerini araştıran Piaget'nin

çalışmalarının birer nitel deney olduğunu ifade etmektedir (Mayring, 2011). Nitel deney bir olgunun yapısını gösterecek biçimde olgunun inceleme alanına müdahale ederek değişimler yaratmaya çalışmaktır. Araştırmacı mümkün olduğunca doğal ortamı içinde denetimli ve olguya uygun müdahalelerde bulunarak ortaya çıkan değişimleri gözlemler.

Nitel deneyin evreleri dört basamaktan oluşur (Mayring, 2011):

- a. Olgunun betimlenmesi
- b. Deneysel Müdahale
- c. Olgunun yeniden betimlenmesi
- d. Olgunun yapısı ile ilgili sonuçlar çıkarma

Bu uygulama, Edebî Metin Düzeyindeki Anlama ve Yorumlamada Öznel Yaklaşımın Desteklenmesine yönelik deneysel uygulama olarak adlandırılmıştır. İlk uygulamada algı düzeyinde ölçülen öznellik, bu uygulamada metin düzeyinde, deney gurubu lehine desteklenerek ölçülmüştür. Okur (öğrenci) öznelliğinin bir şiirsel metindeki metaforları anlama ve yorumlamada, metnin estetik boyutu, metni üreten kaynağın özellikleri, metnin ait olduğu sanatsal akım ve dönemin şartları bağlamında uygulamalı olarak desteklenmesiyle ortaya çıkacak değişiklikleri betimlemek amaçlanmıştır. Bu uygulama için 15'er kişiden oluşan deney ve kontrol grupları seçkisiz (random) olarak düzenlenmiştir. Deney ve kontrol gruplarına ön testte bir şiirsel metin okutularak anlama ve yorumlama düzeyindeki öznelğin öğrencilerin yazılı anlatımları aracılığıyla betimlemesi yapılmıştır. Bu betimlemede ön test ve son testte öğrencilerin edebî metindeki metaforları bağlam içinde anlamlandırırken yaptığı yorumlar öznellikler arası (*inter-subjectivity*) belli bir tematik merkeze konumlanıp konumlanmadığına göre analiz edilmiştir.

Deney gurubundaki öğrencilerin öznel yaklaşımlarını destekleyici deneysel uygulamada, deney gurubundaki öğrencilere yönelik yapılan ilk derste, edebî metinlerin öncelikle estetik değer nesnesi olduğunu açıklayan bilgiler verilmiştir. Daha sonra estetik

beğeni ve estetik beğenin öznellik ilişkisi açıklanmıştır. İkinci derste şiirsel metinlerin estetik boyutunu oluşturan metaforlar ve bir şiirsel metnin içindeki metaforların bağlam içindeki konumlanışları (izotopi) (Filizok, 2001) Yahya Kemal'in Sessiz Gemi, Necip Fazıl'ın Kaldırımlar, Nazir Akalın'ın Şairin Ölümü şiirleri üzerinde uygulamalı olarak gösterilmiştir. Bu şiirler, Greimas'ın çekirdek semler kuramı (Kıran ve Kıran, 2013; Filizok, 2015) çerçevesinde işlenmiştir. Bu üç şiir tematik olarak izleklerinde, semantik olarak metaforlarında benzer çekirdek anlambirimcikleri (yolculuk, ölüm gibi) içermektedir. Ayrıca bu üç şiirin ortaya çıkmasında, her şiirin yazarının kendi özel yaşamına dair etkili sebeplerin olması ve bu şekilde yazar öznelliğinin de söz konusu metinlerde daha belirgin izlenebilmesi nedeniyle seçilmiştir. Bu bağlamda seçilen metinlerin yazar ve okur öznelliğini belirlemede birbirine yakın olduğu ifade edilebilir. Son olarak üçüncü derste adı geçen metinlerin ortaya çıkmasında etkili olan metin yazarının yaşamında metne ilişkin özel ayrıntılar, yazarın benimsediği sanatsal akım ve metnin üretildiği dönemin şartlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Ders sonrası bağlam içindeki şiirsel metaforları yorumlamalarında anlamlı bir farklılık olup olmadığını araştırmak için ilk test deney ve kontrol guruplarına tekrar uygulanmıştır. Bu analizden elde edilen bulgular birinci uygulamada ölçülen bağlam dışı şiirsel imgelem değişkenlerinden elde edilen normlarla, yine belli bir tematik eksene veya merkeze konumlanma açısından Toğrol'un (1967)'un duyusal anlam sistemlerinin konumlanışı üzerine yaptığı çalışmada olduğu gibi karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma bir başka yönden imge düzeyindeki algı ve anlama ile edebî metin düzeyindeki algı ve anlamının karşılaştırılmasıdır.

İkinci olarak Yazılı anlatımdaki öznellik değerlendirmesi (Lyons, 1996), (Nuyts 2001), Smith (2003)'in ortaya koyduğu ve Uzun (2010)'un Türkçeye uyarladığı dilsel öznellik (*presentation of linguistic subjectivity*) kuramsal çerçevesi içinde öğrencilerin, metaforik sözcelem yapılarını yorumlarken kurdukları cümleler, aldıkları öznellik değerleri

bakımından analiz edilmiş, deney gurubu öğrencilerinin ilk ve son testteki yorum içeren cümlelerinin bu bağlamda karşılaştırılması yapılmıştır. Bu karşılaştırmada, deney gurubu öğrencilerinin şiirsel metindeki metaforik sözcelem yapılarını yorumlarken ön test ve son testte kurdukları cümlelerde öznelliklerini, hangi olgusal gerçekliklere göre ifade ettikleri araştırılmıştır. Kıran'ın ifadesiyle 'ben'in, şimdi burada konuşan bir özne olarak kendini ortaya koyarak söylem durumunu hareket noktası ve merkez alıp uzam ve zamanı düzenlemesi (Kıran ve Kıran, 2013, s. 231) dilsel öznellik ölçütlerine göre araştırılmıştır. Bununla birlikte deneysel uygulamaya tabi tutulan öğrencilerin şiirsel metni yorumlama edimlerinde estetik bir yetkinlik kazandıkları varsayılırsa, son testte bu yetkinliklerini öznellik bağlamında hangi tür cümlelerle sergiledikleri ve bu cümlelerin ön testteki yorumlarıyla anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığı analiz edilmiştir. Öğrencilerin, yazılı olarak anlatısal bir metin oluştururken kurdukları cümlelerdeki öznellik sunumları, ifade ettikleri gerçekliklere göre:

1. Vaka (oluntusal) Gerçekliği içeren cümleler (state of affair) (Radden ve Driven, 2007'den aktaran Uzun, 2010, s. 97)

2. Olgusal Gerçeklikleri içeren cümleler

3. Potansiyel (gücül) Gerçeklikleri içeren cümleler

4. Yansıtılmış Gerçeklikleri içeren cümleler şeklinde sınıflandırılmıştır. Sonraki aşamada cümleler önermesel (epistemic) içeriğinden sorumlu üretici kaynağa dayalı öznellik hiyerarşisine göre ayrı bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Son olarak algısal tutumlarına göre metinsel gerçekleri yorumlayışları analiz edilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmada ilk uygulama için üç çalışma gurubu oluşturulmuştur. İlk uygulama olan Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normları'nın çalışma gurubunu İstanbul ili, Üsküdar ilçesindeki Anadolu lisesi statüsündeki Üsküdar Lisesinden 251'i kız, 200'ü erkek, 49'u

cinsiyet bilgisi belirtmeyen olmak üzere toplam 500 öğrenci oluşturmaktadır. Uygulamaya katılan öğrencilerin 170'i 9. Sınıf öğrencisi, 177'si 10. Sınıf, 109'u 11. Sınıf öğrencisidir. 4 öğrenci ise sınıf bilgisini belirtmemiştir.

İlk çalışma gurubu için 1930 sonrası Türk şiirinin farklı sanatsal özelliklere sahip 30 şairinin ulaşılabilen tüm şiirlerinden (Ek-H) 2 ile 6 kelime ile sınırlandırılan metaforlar (şiirsel imgeler) içerik analizi yöntemiyle derlenmiştir. Bu içerik analizinde, biçimsel formun uzunluğuna bağlı olarak anlam yükünün de artacağı dikkate alınarak, seçilen metaforların 2-6 kelime arasında sınırlandırılması yoluna gidilmiştir. Bu nedenle üzerinde çalışılan şiirsel metinlerdeki 6 kelimeyi aşan metaforik sözcelem yapıları değerlendirme dışında bırakılmıştır. Ya da 6 kelimeyi aşan bir uzunluktaki metafor tümcesinde eğer birden fazla metaforik sözce kümesi varsa bunlardan biri tercih edilmiştir. Sözelimi, 'yaklaşan karanlığın sesinden ürperen çocukların korkusu' metaforu değerlendirilirken sadece 'yaklaşan karanlığın sesi' sözcesi metaforun bütününe ait figüratif ve tematik mecaz yoğunluğunu içerdiği için 'bağlam dışı şiirsel imge' olarak değerlendirilmiştir.

Yukarıdaki uygulamanın içeriğiyle bağlantılı olarak, daha sonra gerçekleştirilen hatırlama (bellek) testi için 10. Sınıf öğrencilerinden 26'sı kız 24'ü erkek olmak üzere 50 kişilik ikinci bir çalışma gurubu oluşturulmuştur.

Aynı bellek testi, 15'i kız, 10'u erkek toplam 25 öğrenciden oluşan ikinci bir guruba daha uygulanmıştır. İki bellek testi farklı zamanlarda gerçekleştirilmiştir.

Üçüncü çalışma gurubu, İkinci uygulama olan Şiirsel Metinler Düzeyindeki Anlama ve Yorumlamada Öznel Yaklaşımın Desteklenmesine yönelik deneysel uygulamada, Üsküdar Lisesi 11. Sınıf öğrencilerinden seçkisiz atanan 11'i kız 12'si erkek olmak üzere toplam 30 kişilik bir çalışma gurubu oluşturulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada nicel ve nitel veri toplama araçları kullanılmıştır. Şiirsel imgelere dair somutluk, anlamlılık, imgelem değişkenlerine ilişkin nicel veriler önce uzman görüşü formuyla toplanmıştır. Daha sonra likert ölçeğine göre düzenlenmiş bağlam dışı şiirsel imgelem normları ölçme formu düzenlenerek öğrencilere uygulanmak suretiyle ikinci aşama nicel veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir.

Nitel veri toplamada kullanılan ilk araç aynı uygulamada öğrencilerin 100 imgenin her biri için bir çağrışım yazdıkları çağrışım seti kategorisinde toplanan sözel verilerden oluşmaktadır. Nitel veri toplamada kullanılan ikinci araç ise öğrencilere yazılı olarak uygulanan hatırlama testi ve öğrencilerin bu teste verdikleri cevaplardan oluşmaktadır.

Üçüncü veri toplama aracı ise deneysel uygulamada kullanılan ön test ve son test uygulamasındaki sorulara öğrencilerin verdikleri yazılı cevaplardan oluşmaktadır. Bu cevaplarda öğrencilerin yazılı anlatımdaki öznel yaklaşımları dilsel öznellik sunumu yöntemiyle ve içerik analizi yöntemiyle veri analizine tabi tutulmuştur. Özneliğin dilsel kodlanması yöntemiyle veri toplama uygulaması, Smith (2003) ve Nuyts (2001)'un ortaya koyduğu kuramsal çerçeve içerisinde Uzun (2010) tarafından öğrenci anlatılarına yönelik veri toplama amacıyla yapılmıştır. Bu uygulamada da aynı yöntem, öğrencilerin şiirsel metinlerdeki estetik materyali yorumlamadaki öznellik sunumlarının deney ve kontrol grupları arasında oluşturacağı farkları betimlemeye yönelik olarak uygulanmıştır.

Dördüncü olarak, kullanılan bir başka veri toplama aracı doküman incelemesidir. Bu inceleme, alan yazında ayrıntılı bir biçimde ele alınan başlıca anlam kuramlarına ait birinci el metinlerin öznellik ve edebî metnin anlamı bağlamında teorik incelemesini içermektedir.

Verilerin Toplanması

Bu başlıkta veri toplama sürecinden söz edilecektir.

Doküman incelemesi. Araştırma kapsamında ilk olarak anlam kuramları, Platon ve Aristo'nun Tümmeller kuramından başlamak suretiyle, Zihinci (ideci, öznelci) anlam yaklaşımı, Gönderge'yi (Referans) temel alan anlam yaklaşımı, Davranışçı anlam yaklaşımı, Pragmatik anlam yaklaşımı, birinci el kaynakları incelenerek söz konusu kuramların, edebî metnin anlamına ve öznelliğe ilişkin yaklaşımları araştırılmıştır.

Doküman incelemesi, anlam kuramlarının birinci el kaynakları olan Platon'un *Kratylos Diyalogu*, Aristoteles'in *Metafizik* adlı eseri, John Locke'un *İnsan anlığı Üzerine Bir Deneme* adlı eseri, Gottlob Frege'in *Aritmetiğin Temelleri* adlı eseri ve *Anlam ve Gönderge Üzerine* adlı makalesi, Wittgenstein'in *Tractatus, Zettel, Felsefi Soruşturmalar, Estetik Ruhbilim Dinsel İnanç Üzerine Dersler ve Söyleşiler* adlı eserleri, W.V. Quine'in *Varlıkbilimsel Görecelilik, Deneyciliğin İki Öğretisi ve Eğretilme Üzerine Son Düşünceler* adlı makaleleri, John R. Searle'ün *Söz Edimleri* adlı eseri üzerinde yapılmıştır.

Karma model uygulaması. Şiirsel imgelerin bilişsel algı boyutunu çeşitli düzeylerde ölçmek için tasarlanan karma model ayrıntılarıyla aşağıda sunulmuştur.

Hazırlık aşaması. Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının ölçülmesi uygulaması için çalışma gurubu olarak seçilen ve Ek-H'de gösterilen şairlerin şiirsel metinleri derlenmiştir.

Bu çalışma üç aylık bir süre almıştır. Çalışmada şiirlerinden faydalanılan 30 şair dönemsel ve sanatsal özelliklerinin yanı sıra metinlerine kolay ulaşılabilir olmaları yönüyle bir seçime tabi tutulmuştur.

Seçilen 30 şairin ulaşılabilen tüm şiirlerindeki 2 ile 6 kelime arasındaki metaforlar araştırmacı tarafından 6 aylık bir çalışma sonucunda 5048 metafor ve 20128 kelimedenden oluşan bir envanter haline getirilmiştir. Böylece oluşturulan envanterde biçimsel forumun uzunluğuna bağlı anlam yükünü ağırlaştırmadan, olabildiğince, kelime çeşitliliğine de imkan tanınmıştır.

Bu metafor envanteri, 2'si Yeni Türk edebiyatı alanında doktora derecesine, 2'si yine aynı alanda yüksek lisans derecesine, 1'i de Klinik (Deneysel) Psikolojide yüksek lisans derecesine sahip olan; 10 kişilik bir uzman gurubu tarafından değerlendirilmiştir. Uzmanların ortalama mesleki tecrübeleri 15-25 yıl arasında değişmektedir. Metafor envanteri, araştırmanın hipotez sorularına ve uygulamadaki değişkenlere elverişli olma açısından üç aşamada değerlendirilmiştir.

1. Aşama: Çalışma gurubundan elde edilen metafor envanteri içerdikleri söz sanatlarına göre teşbih, istiare, teşhis, tezat başta olmak üzere sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmanın amacı imgelem değerinin hangi semantik mecaz yapısında kurgulandığını görebilmek ve buna göre yeknesak ve benzer olan metaforların içinden imaj ve çağrışım gücü yüksek olanları ayıklamaktır. Bu süreç iki aylık bir zaman aralığında tamamlanmıştır.

2. Aşama: Söz sanatlarına göre sınıflandırılan metaforların, alışıldık bağdaştırma şeklinde olanları, atasözü ve deyim formuna yakın olanları ayrılmıştır. Örneğin, 'Süleyman bağları', 'Fetih davulları', 'Karanlığa düşmek', 'Boyun uzatan incir fidanı', 'İçimde yanan ateş' gibi çağrışım yükü görece az olan ve alışıldık bağdaştırmalara yakın olan metaforlar elenmiştir. Bu şekilde, öğrenci (okur) öznelliğini olabildiğince genel geçer yargı kalıpları dışında ölçebilmek amacıyla daha çok alışılmadık bağdaştırma formunda olan metaforlar seçilerek envanterdeki metaforlar 450 adede indirilmiştir. Bu süreç çeşitli kesintilerle 40 günde tamamlanmıştır. Ayrıca bu süreçte seçilen metaforlar, uzman gurubu içinde bulunan bir psikolog uzman tarafından bilişsel uygulamanın içeriğine (Somutluk, anlamlılık, İmgelem, Çağrışım) uygunluk bakımından değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

3. Aşama: Seçilen 450 metafor 10 uzman tarafından 7'li Likert ölçeğine göre oluşturulan bir ölçme formuyla değerlendirilmiştir. Bu ölçümde uzmanların değerlendirmelerine göre metaforlar en fazla puan alandan en az puan alana göre sıralanmıştır. Nihai olarak uzman değerlendirmesinde en fazla puanı alan 101 metafor

seçilmiştir. Uzman değerlendirmesinde en fazla puanı alan ilk 101 metaforun puan aralıkları şöyledir Seçilen metafor sayısının 101 olmasının nedeni en az puan alan 22 metaforun aynı puana sahip olmasıdır. Son 22 metaforun frekansı 41 olarak bulunmuştur. Metaforların uzman değerlendirmesine göre aldıkları puanlar Ek-A’da gösterilmiştir.

Bağlam dışı şiirsel imgelem normlarının ölçümü uygulaması. Türkçe kelimelerin Somutluk, İmgelem ve Kelime sıklığı faktörlerine ölçülmesi ilk olarak Tekcan ve Göz (2005) tarafından, Göz’ün (2003) bir milyon kelimeyi içeren Yazılı Türkçe’nin Kelime Sıklığı Sözlüğü baz alınarak yapılmıştır.

Bu çalışma, sözü edilen metodolojiye anlamlılık faktörü de eklenerek şiirsel imgeler örnekleminde gerçekleştirilmiştir.

Uzman değerlendirmesi sonuçlarına göre seçilen 101 metafor en çok puan alandan en az puan alana göre sıralanarak Ek-A’da gösterilen öğrenci ölçüm formu hazırlanmıştır. Öğrenci ölçüm formunda Somutluk, Anlamlılık, İmgelem faktörleri öğrencilerin puanlama yaparken öznel algılarını belirginleştirmelerine yardımcı olması bakımından ‘Benim için somuttur’, ‘Benim için anlamlıdır’, ‘Zihnimde bir görüntü oluşturuyor’ şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca uygulama esnasında ‘Zihnimde bir görüntü oluşturuyor’ ifadesinin ‘Hayal edebiliyorum’ şeklinde de düşünülebileceği sözlü olarak öğrencilere açıklanmıştır. Öğrencilere uygulanan ölçüm formunda metaforlar, uzman değerlendirmesi sonucu en çok puan alan metafordan en az puan alan metafora doğru sıralanmış, fakat bu ayrıntı uzman öznelliğinin, öğrenci öznelliğini manipüle etmesinin önüne geçmek için uygulamaya katılan öğrencilerle paylaşılmamıştır.

Bu uygulama yukarıda sözü edilen ölçüm formu aracılığıyla öğrencilere tek seferde tatbik edilmiştir. Yani her öğrenci, her bir metafor için, eş zamanlı olarak hem somutluk hem anlamlılık hem imgelem hem çağrışım faktörlerini değerlendirmiştir. Bu üç faktörün eş zamanlı uygulanmasının gerekçesi, uygulamaya konu olan öznelliğin bir öğrenci için her

metaforda somutluk anlamlılık imgelem ve çağrışım faktörlerinin aralarındaki korelasyona göre eş zamanlı olarak nasıl sunulduğunu görebilmektir.

Bu uygulama, 2015 yılı Nisan ayı içerisinde Üsküdar Lisesinde 20 derslikte ve 20 uygulayıcı öğretmen eşliğinde 500 öğrencinin katılımıyla iki ders saati süresi (100 dakika) içerisinde gerçekleştirilmiştir. Uygulamanın gerçekleştirildiği iki ders saati arasında 10 dakika ara verilmiştir. Uygulayıcı öğretmenlere uygulamadan bir gün önce araştırmacı tarafından uygulamanın içeriği ve nasıl gerçekleştirileceği ile ilgili bilgi verilmiştir. Aynı şekilde uygulamaya katılacak öğrencilere uygulamadan bir hafta önce uygulama ile ilgili okul panoları, sınıf öğretmenleri ve rehberlik servisi aracılığıyla duyuru yapılmış, uygulamaya katılmaya istekli olmayan öğrenciler hariç tutulmuştur.

Bu uygulamada nicel ve nitel olmak üzere iki tür veri toplanmıştır. Somutluk, anlamlılık ve imgelem faktörleri katılımcılar tarafından 7’li Likert ölçeğine göre nicel olarak değerlendirilmiştir. Çağrışım seti ise 100 öğrenciye uygulanmış, verileri yazılı olarak toplanmıştır.

Şiirsel imgelerin bellekte kodlanışının estetik algıya dayalı nedenlerini betimlemeye yönelik hatırlama testi. Bağlam dışı şiirsel imgelem normlarının ölçümü uygulamasına katılanlardan öğrencilere uygulanan iki ayrı hatırlama testiyle bu uygulama ile ilgili son nitel veriler toplanmıştır.

Hatırlama testinin ilki, uygulamadan hemen sonra 10’u erkek, 15’i kız 25 öğrenciye ‘Bu gün değerlendirdiğiniz şiirsel imgelerden aklınızda kalan 5 imgeyi yazınız. Bu imgelerin aklınızda kalma nedenini bir cümle ile açıklayınız.’ sorusu yöneltilerek gerçekleştirilmiştir.

İkinci hatırlama testi, uygulamadan iki gün sonra 24’ü Erkek, 26’sı kız toplam 50 öğrencinin katılımıyla ve yukarıda anlatılan yöntemle tekrar edilmiştir. Her iki gurubun bellek testi için öğrencilere 30’ar dakika zaman tanınmıştır.

Bu iki testte öğrencilerin verdiği cevaplar yazılı olarak toplanmıştır. Hatırlama düzeylerindeki engrafik kodlamanın iki grup arasında farklı olup olmadığını betimleyebilmek ve bu iki farklı grubun metaforları bellekte kodlama sebeplerini estetik algının bilişsel (kognitif) öznellik faktörlerine göre karşılaştırabilmek amacıyla ikinci hatırlama testi uygulamadan iki gün sonra aynı yöntemle ikinci bir gruba yazılı olarak uygulanmıştır.

Öznel yaklaşımın desteklenmesine yönelik deneysel uygulama. Bu deneysel uygulama için anlama ve yorumlama düzeyinde okur (öğrenci) öznelliğinin desteklenmesi etkinliği çerçevesinde deney ve kontrol gruplarına yönelik yapılan ön test ve son test aracılığıyla veri toplanmıştır.

Deneysel uygulamadaki ön test ve son test öğrencilerin yazılı anlatımlarında bir şiirsel metni anlama ve yorumlama eylemi kapsamında öznel yaklaşımları desteklenen deney grubu lehine nasıl bir değişimin gözlenebileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. Bu uygulamadaki veriler anket şeklinde değil, şiirsel bir metinle ilgili sorulardan hareketle, öğrencilerin bu sorulara verdikleri yazılı cevapları almak suretiyle elde edilmiştir.

Bu uygulamanın verileri bağlam dışı şiirsel imgelem normları uygulamasından sonra 2015 yılı Mayıs ayı içerisinde iki haftalık bir süreçte toplanmıştır. Deneysel uygulamadaki ilk veriler Mayıs ayının ilk haftasında ön test yapılarak alınmış, iki hafta aradan sonra deney ve kontrol gruplarına uygulanan son testle deneysel uygulamanın ikinci aşama verileri elde edilmiştir. Bu aşamayla birlikte araştırmanın veri toplama süreci sona ermiştir.

Kullanım sıklığı. Bu çalışmada ilk çalışma grubu örnekleminde 26 şairin şiirinden derlenen 5048 imgede bulunan 14642 kelimeyi kapsayan, kök ve gövde sıklığı analizi yapılmıştır.

Böylece 26 şairin belirtilen şiirsel metinleri örnekleminde şiirsel imgelerin kelime sıklığı verileri elde edilmiştir. Bu analizde sıklık frekansı 7 ve üzeri olan 427 kelime sıklık

ve yüzdelerine göre tablolastırılmıştır. Kelime sıklığı tablolastırılarak sunulan 427 kelime toplam kelime havuzunun % 3.05'ini oluşturmaktadır. Bu uygulama sonucunda bir bakıma Türkçe edebî şiirler özelinde, metafor oluşturmada (dolayısıyla estetik malzeme olarak) en çok kullanılan 427 kelimeyi ortaya çıkaran bir derlem (corpus data) veri tabanı elde edilmeye yaklaşılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen verilerin analizinde kullanılan yöntemler ve aşamalar ve verilerin hangi araştırma soruları için analiz edildikleri aşağıda açıklanmıştır.

Bağlam dışı şiirsel imgelem normlarının ölçülmesi uygulamasının veri analizi.

Bu uygulamadan elde edilen veriler aşağıdaki araştırma soruları için analiz edilmiştir:

1. Edebî metnin temelde semantik yapısını oluşturan metaforlar/mecazlarda öznellik bilişsel bir algı sürecine bağlı olarak ölçülebilir mi? Bu ölçme imgeden metafora giden sürecin betimlenmesinde anlamlı bir ilişki ortaya koyabilir mi?

2. Şiirsel metaforlar imgelem, somutluk ve anlamlılık değişkenlerine verilecek değerlere göre ölçüldüğünde hangi değişkenler arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkar? Bu ilişki metaforları, algı boyutunda, öznelliklerarası ortak bir tematik anlam eksenini veya merkezine konumlandırmaya imkan tanıyabilir mi?

Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının ölçülmesi uygulamasında elde edilen nicel verilerin istatistik analizi SPSS programı ve ANOVA testi ile yapılmıştır. İlk aşamada Somutluk, İmgelem, Anlamlılık faktörlerine öğrenciler tarafından verilen 7'li Likert puanları Excel formatında, üst satırda değerlendirilen metaforlar, alt satırda her metafora ait somutluk, anlamlılık ve imgelem sütunları olmak üzere tablolastırılmış, daha sonra bu veriler, SPSS programına veri tabanı olarak yüklenmiştir. Verilerin SPSS'e girilmesi sırasında her öğrenciye için bir kod verilmiştir. Örneğin; Ö1, Ö2, Ö3. Verilen bu kodlarla beraber, her öğrencinin sınıf düzeyi ve cinsiyet bilgisi de girilmiştir.

İkinci aşamada, uygulamada katılımcılar tarafından puan verilerek değerlendirilen her şiirsel imge somutluk, anlamlılık ve imgelem faktörlerine göre kodlanmıştır. Örneğin; s1, a1, i1 ve s2, a2, i2. Tüm veriler girildikten sonra hata ayıklaması yapılarak örneğin; 77 veya 0 gibi puanlama sklasına göre fazla ya da eksik girilen veriler ayıklanmıştır. Tüm verilerin girilmesi ve programa yüklenmesi 2 haftalık bir zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Bu işlemler bittikten sonra veri analizleri alınmaya başlamıştır.

Nicel veriler üzerinde 5 farklı analiz yapılmıştır. Sırasıyla, tüm şiirsel imgelerin somutluk, anlamlılık ve imgelem puanlarının sıklık ve ortalamalarını gösteren analiz, tüm imgelerin somutluk, anlamlılık, imgelem bazındaki frekans ve yüzdelelerini gösteren ayrıntılı analiz, şiirsel imgelerin somutluk, anlamlılık ve imgelem bazında aralarındaki ilişkiyi gösteren korelasyon testi cinsiyete göre somutluk anlamlılık, imgelem puanlamalarının dağılımını gösteren t testi analizleri ve Şiirsel İmgelerin Somutluk, Anlamlılık ve İmgelem Puanlarına Göre Sınıflar İçin Tek Yönlü ANOVA testi analizleri elde edilmiştir. Bu analizlerin sonuçları Bulgular bölümünde ayrıntılarıyla tablolar halinde gösterilmiştir. Bu analizler için geçerlik güvenirlik puanları Tablo 2 ve 3'te gösterilmiştir.

Bağlam dışı şiirsel imgelem normlarının çağrışım seti verilerinin analizi.

Çağrışım setinin verileri aşağıdaki araştırma sorusu için analiz edilmiştir.

1. Okur (öğrenci) öznelliği bilişsel olarak, şiirsel metaforlar için oluşturulacak çağrışım seti modeliyle betimlendiğinde metaforlara verilecek çağrışım seti verileri ortak veya semantik yakınlık içeren bir tematik anlam eksenine konumlandırılabilir mi? Çağrışım boyutundaki öznellik hangi değişkenlere göre benzerlik ve farklılık gösterir?

Çağrışım setinden elde edilen veriler nitel veriler olup içerik çözümleme yöntemiyle analiz edilmiştir. Çağrışım setinin içerik analizinde şu adımlar izlenmiştir.

1. Her şiirsel imge için tüm öğrencilerin verdiği yazılı çağrışım cevapları Excel tablosu haline getirilmiştir.

2. Öğrencilerin yazdığı çağrışımlar her imgenin kendi içindeki semantik bağlamına göre a. Figüratif Çağrışımlar, b. Duygusal Çağrışımlar, c. Kavramsal Çağrışımlar olarak tasnif edilmiştir. Burada şiirsel (estetik) söz yapısının algılanması düzeyinde çağrışıma bağlı öznel yaklaşımın sözü edilen kategorilerden hangisinde anlamlı bir farklılık gösterdiğini betimlemek amaçlanmıştır. Bu sınıflandırma tablolaştırılmıştır.

3. Öznellikler arası ortak tematik bir düzlemin olup olmadığını tespit etmek için Figüratif, Duygusal ve Kavramsal çağrışımların, ait oldukları şiirsel imge bağlamında benzer veya aynı bir tem düzlemindeki konumlanışı analiz edilmiştir.

Bellek testine ilişkin verilerin analizi. Bu uygulamadan elde edilen veriler aşağıdaki araştırma sorusu için analiz edilmiştir:

Şiirsel imgelerin bellekteki kodlanışında estetik beğeniye dayalı hangi öznel sebepler olabilir? Bu sebeplere dayalı kodlamaların hangisi bellekteki bir şiirsel imgeyi geri çağırmada (hatırlamada) etkili olmaktadır?

İlki Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçülmesi uygulamasından hemen sonra, 10'u erkek, 15'i kız toplam 25 öğrenciye; ikincisi adı geçen uygulamadan iki gün sonra gerçekleştirilen bellek testinin verileri yazılı olarak toplanmış ve araştırmacı tarafından içerik çözümleme yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu içerik analizinde şu adımlar izlenmiştir:

1. Bellek testine katılan öğrenciler cinsiyetine göre tasnif edilmiştir.

2. Öğrencilerin bellek testinde tam hatırladıkları imgeler ve bunların cinsiyete göre dağılımları bulunmuştur.

3. Eksik hatırlanan şiirsel imgeler tespit edilmiş ve hatırlamadaki eksikliğin türüne göre şu bileşenlere göre tasnif edilmiştir:

a. Atlamalar: Öğrencinin bir veya daha fazla kelimesini eksilterek yazdığı şiirsel imgeler bu kategoride değerlendirilmiştir.

b. Dönüştürmeler: Öğrencinin bir veya daha fazla kelimesini/ekini değiştirerek yazdığı şiirsel imgeler bu kategoride değerlendirilmiştir. Bu kategoriye giren şiirsel imgeler, ek dönüştürme ve kelime dönüştürme alt kategorilerinde analiz edilerek hangi kelimelerin ve eklerin dönüştürüldüğü, karşılığında hangi kelime ve eklerin eklendiği bulunmuştur.

c. Ekleme: Öğrencinin sentaksında bulunmayan bir ek veya kelime getirerek yazdığı şiirsel imgeler bu kategoride değerlendirilmiştir.

d. İnşa: Belleğin en belirgin özelliği olan anlam kurma işlevi, özneliği yansıtmaya da imkan tanır. Bu bağlamda bellek testinde bazı imgelerin sadece teması veya anafikri korunarak orjinal yapısı tamamen değiştirilmiş ve yeniden kurgulanmıştır. Öğrencilerin bu şekilde yeniden kurguladıkları imgeler bu kategoride asıl formlarıyla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Buraya kadar anlatılan süreçlerde yapılan veri analizleri Bulgular bölümünde tablolar halinde verilmiştir.

Özneliğin desteklenmesine yönelik deneysel uygulama verilerinin analizi. Bu uygulamadan elde edilen veriler aşağıdaki hipotez soruları için analiz edilmiştir:

1. Algının sanatsal düzeydeki bir ürünü olan estetik duygu ve alımlama estetiği ham algıdan ayrılırken kendiliğinden gelişebilir mi? Ya da bir estetik eğitimi gerekli kılmakta mıdır?

2. Estetik algı ve imgenin anlamlandırılması konusunda belli bir eğitime tabi tutulan alımlayıcının estetik obje (edebî metin) karşısındaki tutumu ve yaklaşımı nasıl değişmektedir? Böylesi bir eğitim bir tür manipülasyon olarak değerlendirilebilir mi?

3. Metni yaratan yazar, dönem ve metnin özelliklerine bağlı nedenleri içeren belirli bir eğitim sürecine tabi tutulan öğrencinin (okur) bir şiirsel metne yaklaşımında sanatsal alımlamasının yetkinleşmesi açısından nasıl bir değişim gözlenir?

Sorularının cevapları bu uygulamadan elde edilen verilerle analiz edilmiştir.

Bu uygulamada veriler, ön test ve son testte, öğrencilerden yazılı olarak toplanmış ve

içerik çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu deneysel uygulama anlama ve yorumlama düzeyindeki öznel yaklaşımın ölçülmesini amaçladığı için elde edilen veriler, öğrencilerin, dilsel öznellik sunumlarına göre şu şekilde analiz edilmiştir:

1. Deney ve Kontrol gurubundaki öğrencilerin ön testteki sorulara verdikleri yazılı cevaplar cümleler bazında dilsel öznellik ölçütlerine göre; a. Oluntusal Gerçekliği içeren cümleler, b. Olgusal gerçekliği içeren cümleler, c. Gücül gerçekliği içeren cümleler, d. Yansıtılmış gerçekliği içeren cümleler şeklinde tasnif edilmiştir.

2. Deneysel uygulamadan sonra, deney gurubundaki öğrenciler ve kontrol gurubundaki öğrenciler ayrı ayrı eş zamanlı son teste alınmış ve buradan elde edilen veriler yine 1. Maddede açıklanan dilsel öznellik sunumu ölçütlerine göre tasnif edilmiştir.

3. Deney gurubundaki öğrencilerin deneysel uygulamadan sonra verdikleri yazılı cevaplardaki cümlelerde yukarıdaki kriterlere göre öznellik bağlamında anlamlı bulunan farklılıklar oranları ile birlikte Bulgular bölümünde tablolar halinde gösterilmiştir.

Şiirsel imgelerin kelime sıklığına ilişkin yapılan analiz. Öğrenci (okur) düzeyinde betimlenen öznenliğin, yazar'a (sanatçı) yönelik görünümü ilk olarak şiirsel imgelerin sıklık analizi ile yapılabilir.

Zira bir edebi metinde, yazar tarafından estetik duygu ve yargı ile işlenmiş en küçük metin unsurları şiirsel imgelerdir. Bu çalışmada yazar öznenliğinin sadece sanat eserine yansıyan kısmı olarak görülebilecek şiirsel imgeler, İstanbul Üniversitesi Türkçe Metin Sıklık Çözümleyicisi programı ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği. Araştırmanın geçerliği için deneysel psikolojide sözel malzemenin anlamsal özellikleri ile ilgili ilk çalışmaları yapan Thorndike ve Lorge'un 1944'te, Kucera ve Francis'in 1967'de yaptığı deneysel uygulamalardan yola çıkmıştır.

Daha sonra 1968’de Pivio ve Madigan kelimelerin imgelem ve anlamlılık normlarını ölçen bir çalışmasından yararlanılmıştır. Kelimelerin çağrışım özellikleri ile ilgili McCormack ve Swenson’un 1972’de, Anderson’un 1974’te yaptığı çalışmalarda ve yukarıda anılan çalışmalarda kelimelerin çeşitli anlamsal ve bilişsel özelliklerine dair günümüzde hala geçerli olan temel bulgular elde edilmiştir. Adı geçen çalışmalarda kullanılan yöntemler Ali Tekcan’ın 2005’te yaptığı Türkçe kelime normları çalışmasında birleştirilerek somutluk, imgelem, çağrışım seti testi oluşturulmuştur.

Bu çalışmada da Tekcan (2005)’ın uyguladığı model örnek alınmıştır. Somutluk, imgelem, çağrışım modeline anlamlılık kategorisi de eklenerek oluşturulan ölçek adı geçen akademisyenle birlikte, biri psikolinguistik uzmanı, ikisi kuramsal dilbilim uzmanı toplam üç akademisyenin görüşü alınarak şekillendirilmiştir. Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normları uygulaması için 5048 şiirsel imgeden oluşan envanter 2’si Yeni Türk Edebiyatı alanında doktora derecesine, 1’ yüksek lisans derecesine, 1’i de Deneysel Psikoloji’de yüksek lisans derecesine sahip 10 kişilik bir uzman gurubu tarafından değerlendirilmiştir. Değerlendirme araştırmanın hipotez sorularına ve uygulamadaki değişkenlere uygunluk açısından üç aşamada gerçekleştirilerek ölçeğin içeriğini oluşturan 101 şiirsel imge seçilmiştir.

Araştırmanın güvenilirliği için, uygulanan ölçekteki 101 maddenin her biri için somutluk, anlamlılık ve imgelem olmak üzere üç değişken olduğu dikkate alınarak 303 maddeyi kapsayan Cronbach’s Alpha, Spearman Brown ve Guttman analizi yapılmış ve araştırmada kullanılan yöntem sözkonusu kriterlere göre güvenilir bulunmuştur.

Buna ilişkin istatistik özeti aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2

Veri İşleme Özeti

		N	%
Cases	Geçerli	228	45,6
	Hariç Tutulan ^a	272	54,4
	Toplam	500	100,0

Cronbach's Alpha kriterlerine göre $0,80 \leq \alpha < 1,00$ aralığında bulunan bir ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir. Spearman Brown kriterlerine göre ise 0,80'in üzerindeki değerler güvenilirlik açısından iyi olarak kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2002; Aktaran, Baş, 2013 s. 60). Bu araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirlik ölçüm değeri Cronbach Alpha kriterlerine göre 0,976; Spearman Brown ve Guttman kriterlerine göre de 0,856 olarak bulunmuştur.

Tablo 3

Güvenirlik İstatistiği

Cronbach's Alpha		N
	,976	303
Spearman/Brown		
	,856	303
Guttman		
	,856	303

Bölüm IV: Bulgular

Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçülmesi Uygulamasına İlişkin Bulgular

Bu uygulamada toplanan verilerin, SPSS ve ANOVA analizlerinden elde edilen sonuçlar ve bulgular aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Bağlam dışı şiirsel imgelem normları uygulamasına ilişkin şiirsel imgelerin somutluk bazındaki sıklık analizi sonuçları. Tablo 4’te Şiirsel imgelere verilen somutluk puanlarının sıklığı ve ortalaması yer almaktadır.

Tablo 4’te şiirsel imgeler somutluk bazındaki değerlendirmede aldıkları puan ortalamasına göre, en fazla puan ortalamasından en az puan ortalamasına göre sıralanmıştır.

Tablo 4

Şiirsel İmgelerin Somutluğu

Sırası	Metafor	N	Ortalama	Standart Sapma
3.	Gözyaşıma ayak uyduran yağmur	492	4,492	2,0882
21.	Tebessüm fısıldayan gözler	487	4,390	2,0627
48.	İnsanları karınca olan şehirler	473	4,334	2,0446
25.	Sandıkta uyuyan hatıralar	487	4,279	2,0538
5.	Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek	494	4,259	2,1631
77.	Çinilere sinmiş Kur'an sesi	444	4,223	2,1411
87.	Buz tutan gözler	432	4,109	2,1357
14.	Renk çılgılığı	488	4,053	2,1735
35.	Susmamaya yemin etmiş kalemler	482	4,033	2,1011
45.	Kucaklayan öpüş	469	3,991	2,0652
64.	Ateşle kızılışan vakit	459	3,983	2,0463
49.	Seste boğulan sesler	474	3,979	2,1712
6.	Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler	380	3,976	2,1640
79.	Dertlerin bölüşüldüğü yer	444	3,966	2,0416
89.	Gözyaşı ırmağına karışmak	427	3,963	2,1049
31.	Gölgesini omzumda duyduğum el	482	3,948	2,1111
42.	Ezanlarla sallanan mavilik	475	3,945	2,0870
96.	Yaraya diken sarmak	423	3,929	2,0744
65.	Hafif bir uyku sisi	458	3,910	2,0365
19.	İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar	486	3,905	2,2327
33.	Denize koşan ırmaklar	482	3,894	2,1491
91.	Dalgaya mahkum deniz	424	3,877	2,0752
74.	Gökkuşağını bekleyen bulutlar	447	3,870	2,0479
78.	Tahta kurusu gibi ezilmiş tebessüm	444	3,867	2,0320

Tablo 4'ün devamı

97. Sonsuz bir maviyle sevmek	431	3,856	2,0960
60. Aslan yeleli dalgalar	462	3,848	2,0298
41. Zulme karşı hadisler derleyen baba	472	3,847	2,0868
76. Merhametin son durağı	443	3,847	2,0234
86. Bebeğin sönen pembe gülüşleri	432	3,838	2,0440
88. Çekip giden sesler	431	3,828	1,9762
82. Kayıp cennet	441	3,823	2,1342
50. Çiçek açan sevdâ	467	3,801	2,0227
75. Üzüntüden kopan çığ	441	3,796	2,0347
53. Geceleri korkutan günah	461	3,787	2,0426
44. Gemilerin ihtiyar köpükleri	472	3,773	1,9876
61. Gündüze alışan renkler	460	3,757	1,9971
63. Özlemin yorgunluğu	463	3,756	2,0520
47. Dili olmayan yazılar	469	3,751	2,0744
46. Acıkan dil	471	3,745	2,0272
99. Alnımın çizgilerinde memleketim	427	3,733	2,0882
72. Geceyi yaraya sarmak	441	3,726	1,9851
16. Kalbi çoğaltan bayram	485	3,724	2,1325
23. Güvercin teslimiyeti	481	3,721	2,1009
84. Karanlık fısıltılar	430	3,716	2,0560
22. Susmuş ninniler	489	3,714	2,1367
28. Aradığın şehirleri taşıyan trenler	479	3,708	2,0276
26. Sevgiyi zamanı çürüterek öldürmek	485	3,691	2,1016
39. Ümidi okşayan geceler	473	3,683	2,0587
93. Isırganları öpmek	428	3,682	2,1527
85. Kardan bir dua	431	3,673	2,0992
57. Sükuta gömülen kelimeler	458	3,653	2,0772
36. Yüreğe batan kirpikler	475	3,651	2,1048
94. Karamış bulutlardan yıldırım toplamak	424	3,644	1,9901
62. Rüyasının denizinde bir ada	455	3,642	2,0168
100. Şeytanın süt kardeşi	428	3,636	2,0606
40. Çılgınlığındaki sessiz harfler	472	3,631	2,1295
73. Göğü terkeden son umut	443	3,625	1,9988
66. Nazlı ölüm	458	3,624	2,0843
90. Yoğun maviliklere kapı aramak	427	3,614	2,0183
10. Baş köşeye kurulan hüznün	490	3,612	2,0526
24. Gururlu kubbeleri okşayan akşam	479	3,591	2,0829
95. Sonsuzluk şehrinin kubbeleri	421	3,584	1,9954
71. Dertli adımlarda kırılan ümit	448	3,578	2,0373
15. Aynaların dışına çıkmak	485	3,565	2,0945
81. Gözlerime layık bir güneş	441	3,558	2,0050
12. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar	486	3,551	2,0450
54. Mutluluk saatini tende kurmak	459	3,551	2,0557
83. Zamanlar içinden geçmek	436	3,550	2,0600

Tablo 4'ün devamı

38. Fetih kokan garip han	476	3,548	2,0041
67. Şeytanın içinde durmak	462	3,545	2,0759
55. Pıhtılaşan okyanus	466	3,545	2,0402
58. Yiğitlerin yetim kalan rüyası	458	3,522	1,9958
101. Açık deniz evliyası	420	3,479	2,0488
43. Akasya dalında asılı gölge	467	3,478	1,9809
68. Beli bükülen ruh	456	3,452	2,0918
27. Göz kapaklarına bürünmüş adam	483	3,449	2,0691
56. Ruhu sessizce çantaya koymak	467	3,445	2,0199
18. Körlüğün döşğinde karanlığa sarılmak	477	3,444	2,0343
20. Genç kızlığının yıllanan camı	478	3,418	2,0793
52. Yüzdeki güllere vuran meltem	463	3,417	1,9532
51. Sevdaya boyanan öz	462	3,403	2,0136
80. Dilsiz karanlıklarda beliren uykusuzluk	438	3,397	1,9752
70. Bozkırda yeşeren gül sızısı	441	3,363	1,9840
29. Hafızanın insan gözü değmemiş yeri	482	3,344	2,1215
8. Faili meçhul hüznün	488	3,328	2,1683
7. Sevgiyi vefanın kucagında büyütme	489	3,307	2,0645
98. Unutuşun gri tipisi	420	3,300	2,0368
13. Türkçe sigaralar tütüren bacalar	484	3,289	2,1017
30. Feracesini açan Üsküdar	479	3,259	2,0485
92. Hayal burcunda şiirlerle yarışmak	424	3,245	2,0597
37. Elemlerin kuruyan yarası	469	3,222	1,9584
59. Körlüğün beyaz tiz sesi	461	3,206	1,9635
9. Sağır kader	492	3,128	1,9882
32. Ecel sakisi	473	3,091	2,0456
11. Dağların selamını götüren uykusuzluk	483	3,081	2,0542
34. Güvercin kanatlı çağ	467	2,987	1,9489
69. Binlerce yılın oyasında dirilmek	447	2,913	2,0243
2. Cellat bakışlı gün vakti	496	2,889	1,9503
1. Öfke Mayalanmaları	495	2,857	1,9199
17. Zülfünün karasında yatmak	475	2,832	1,9737
4. Soluk değmemiş zaman	490	2,806	1,9242

Tablo 4'e göre, 9 metafor öğrenciler tarafından somutluk faktörüne göre 4 ve üzeri puanla değerlendirilmiştir (%0.9). 6 metafora ise 2-3 puan aralığında bir değer verilmiştir (%0.6). Somutluk faktörü tablosuna bakıldığında en geniş puan bandını 86 metafor ile 3,081 ile 3,991 puan aralığı oluşturmaktadır (%86). Şiirsel imgelerin, somutluk faktörü değerlendirmesine göre geniş bir puan aralığına yayıldığı görülmektedir.

Tabloya bakıldığında somutluğun, daha çok imgenin dizgesinde bulunan nesnel algılanabilirlik açısından ve içerdiği kelimelerin anlamı açısından ‘büyüklük’ ve ‘güçlülük’ özelliği taşıyan kelimelere göre değerlendirildiği görülmektedir. Bu durum, gözyaşı kelimesinin büyüklük veya çokluk ifade etmesi yönüyle yağmur kelimesiyle birleştiği ‘Gözyaşıma ayak uyduran yağmur’ imgesinde görülmektedir. Nitelik ve nicelik açısından gözyaşından üstün olan yağmur kelimesi uyum anlamıyla ‘arkadaşlık, dostluk, hüznün’ gibi anlamsal olarak güçlü çağrışımları da içerebilecek şekilde kişileştirme yoluyla imgeleştirilmiştir. Bu bağlamda ‘Baş köşeye kurulan hüznün’ imgesi somutluk değerlendirmesinde son sıralarda yer almasına karşın, anlamlılık değerlendirmesinde ilk on imge içinde yer almıştır. Bu bulgu, şiirsel imgelerin somutluk ve anlamlılık faktörüne göre bellekte oluşturduğu anlamsal organizasyonunun farklı olduğunu gösterir. Buna göre hüznün kişileştirilmesi aslında somutluk gücü yerine anlamlılık gücünü artırmaktadır.

Bağlam dışı şiirsel imgelem normları uygulamasına ilişkin şiirsel imgelerin anlamlılık bazındaki sıklık analizi sonuçları. Tablo 5’te şiirsel imgelerin anlamlılık faktörüne göre 1 ile 7 arasında aldıkları puanların ortalamaları ve sıklık değerleri verilmiştir.

Tablo 5

Şiirsel İmgelerin Anlamlılığı

Şiirsel İmgeler	N	Ortalama	Standart Sapma
3. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur	493	5,231	1,9305
21. Tebessüm fısıldayan gözler	481	4,965	1,9845
35. Susmamaya yemin etmiş kalemler	481	4,838	1,9840
25. Sandıkta uyuyan hatıralar	486	4,774	1,9767
14. Renk çılgılığı	486	4,570	2,0333
5. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek	497	4,535	2,0808
10. Baş köşeye kurulan hüznün	487	4,524	2,0844
31. Gölgesini omzumda duyduğum el	482	4,492	2,0536
48. İnsanları karınca olan şehirler	472	4,458	2,0123
57. Sükuta gömülen kelimeler	462	4,452	1,9883
77. Çinilere sinmiş Kur’an sesi	440	4,418	2,0733
26. Sevgiyi zamanı çürüterek öldürmek	482	4,398	2,0379
18. Körlüğün döşğinde karanlığa sarılmak	478	4,372	2,1170

Tablo 5'in devamı

36. Yüreğe batan kirpikler	477	4,371	2,1210
7. Sevgiyi vefanın kucağında büyötmek	491	4,346	2,0717
87. Buz tutan gözler	429	4,333	1,9891
16. Kalbi çoğaltan bayram	484	4,289	2,1514
82. Kayıp cennet	442	4,269	2,0990
45. Kucaklayan öpüş	472	4,269	2,0703
97. Sonsuz bir maviyle sevmek	427	4,265	2,0619
8. Faili meçhul hüzn	486	4,253	2,2086
74. Gökkuşağını bekleyen bulutlar	448	4,250	2,0078
42. Ezanlarla sallanan mavilik	476	4,242	2,0597
50. Çiçek açan sevdâ	469	4,241	1,9795
39. Ümidi okşayan geceler	472	4,239	2,0451
47. Dili olmayan yazılar	467	4,238	2,0291
15. Aynaların dışına çıkmak	486	4,237	2,1528
96. Yaraya diken sarmak	423	4,227	2,0723
33. Denize koşan ırmaklar	482	4,224	2,0360
28. Aradığın şehirleri taşıyan trenler	475	4,206	2,0967
79. Dertlerin bölüşüldüğü yer	441	4,197	1,9999
88. Çekip giden sesler	426	4,197	1,9363
63. Özlemin yorgunluğu	457	4,193	2,0267
84. Karanlık fısıltılar	432	4,192	1,9948
9. Sağır kader	492	4,191	2,1321
76. Merhametin son durağı	441	4,179	2,0186
41. Zulme karşı hadisler derleyen baba	471	4,174	2,0720
49. Seste boğulan sesler	474	4,169	2,0861
22. Susmuş ninniler	483	4,168	2,0560
56. Ruhu sessizce çantaya koymak	463	4,156	2,0443
73. Göğü terkeden son umut	441	4,150	1,9295
72. Geceyi yaraya sarmak	441	4,147	1,9837
29. Hafızanın insan gözü değmemiş yeri	482	4,143	2,1595
40. Çılgınlığındaki sessiz harfler	473	4,129	2,1109
65. Hafif bir uyku sisi	458	4,100	1,8998
86. Bebeğin sönen pembe gülüşleri	433	4,088	2,0450
75. Üzüntüden kopan çığ	442	4,075	2,0217
78. Tahta kurusu gibi ezilmiş tebessüm	441	4,068	2,0371
64. Ateşle kızıllaşan vakit	457	4,068	2,0642
60. Aslan yeleli dalgalar	457	4,053	2,0524
99. Alnımın çizgilerinde memleketim	427	4,049	2,0692
71. Dertli adımlarda kırılan ümit	445	4,047	1,9705
6. Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler	380	4,042	2,1740
89. Gözyaşı ırmağına karışmak	425	4,028	2,1021
53. Geceleri korkutan günah	466	4,024	2,0111
67. Şeytanın içinde durmak	459	4,020	2,1223
66. Nazlı ölüm	456	4,018	2,0163

Tablo 5'in devamı

68. Beli bükülen ruh	455	3,991	2,0414
100. Şeytanın süt kardeşi	429	3,991	2,0035
83. Zamanlar içinden göçmek	436	3,989	2,0695
91. Dalgaya mahkum deniz	427	3,988	1,9864
46. Acıkan dil	470	3,977	2,0415
62. Rüyasının denizinde bir ada	452	3,969	2,0436
23. Güvercin teslimiyeti	478	3,969	2,1292
93. Isırganları öpmek	429	3,967	2,0471
61. Gündüze alışan renkler	456	3,963	1,9275
12. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar	483	3,938	2,0943
95. Sonsuzluk şehrinin kubbeleri	424	3,929	2,1271
58. Yiğitlerin yetim kalan rüyası	461	3,926	2,0278
24. Gururlu kubbeleri okşayan akşam	479	3,910	2,0866
85. Kardan bir dua	431	3,893	2,0352
81. Gözlerime layık bir güneş	442	3,891	2,0275
94. Karamış bulutlardan yıldırım toplamak	423	3,891	2,0288
44. Gemilerin ihtiyar köpükleri	473	3,867	1,9564
90. Yoğun maviliklere kapı aramak	425	3,842	2,0353
54. Mutluluk saatini tende kurmak	461	3,824	2,0274
38. Fetih kokan garip han	474	3,823	2,1176
27. Göz kapaklarına bürünmüş adam	484	3,820	2,0918
1. Öfke Mayalanmaları	494	3,820	2,0800
52. Yüzdeki güllere vuran meltem	465	3,815	2,0076
51. Sevdaya boyanan öz	467	3,812	2,0796
55. Pıhtılaşıp okyanus	467	3,790	2,0401
70. Bozkırda yeşeren gül sızısı	442	3,758	1,9571
98. Unutuşun gri tipisi	424	3,698	2,0441
4. Soluk değmemiş zaman	489	3,695	2,0703
19. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar	485	3,662	2,2140
80. Dilsiz karanlıklarda beliren uykusuzluk	438	3,658	2,0523
43. Akasya dalında asılı gölge	466	3,650	1,9914
59. Körlüğün beyaz tiz sesi	458	3,648	1,9492
101. Açık deniz evliyası	423	3,617	2,1005
11. Dağların selamını götüren uykusuzluk	484	3,607	2,1076
32. Ecel sakisi	472	3,568	2,2355
20. Genç kızlığının yıllanan camı	478	3,517	2,1247
30. Feracesini açan Üsküdar	475	3,509	2,0214
2. Cellat bakışlı gün vakti	495	3,499	2,0518
37. Elemlerin kuruyan yarası	462	3,472	2,1052
92. Hayal burcunda şiirlerle yarışmak	427	3,440	1,9960
13. Türkçe sigaralar tüttüren bacalar	478	3,402	2,1451
34. Güvercin kanatlı çağ	467	3,302	2,0884
69. Binlerce yılın oyasında dirilmek	446	3,276	1,9871
17. Zülfünün karasında yatmak	476	3,008	2,0966

Tablo 5'e göre en geniş puan bandını anlamlılık faktörüne göre 4 ve üzeri puan alan metaforlar oluşturmaktadır. Toplamda 56 metafor 4 ve üzeri puan almıştır. Bu tabloya göre 4 ve üzeri puan alan metaforlar, toplam metafor sayısının %55,4'ünü oluşturmaktadır. 43 metaforun ise anlamlılık faktörüne göre 3 puan ve üzeri aldığı görülmektedir. Bu da toplam metafor sayısının % 43'ünü oluşturmaktadır. 1 metafor ise 5 puan almıştır. İlk dört imgenin standart sapmasının 2'den düşük olması bu imgelerin anlamlılığı konusunda daha fazla öğrencinin ortak bir görüşe sahip olduğunu göstermektedir.

Bağlam dışı şiirsel imgelem normları uygulamasının imgelem bazındaki sıklık analizi sonuçları. Tablo 6'da şiirsel imgelerin hayal edilebilirlik ya da zihinsel görüntü oluşturma faktörüne göre sıklıkları ve aldıkları puanların ortalaması yer almaktadır.

Tabloda her şiirsel imgeye kaç öğrencinin puan verdiği ve bu puanların ortalaması görülmektedir.

Tablo 6

Metaforların İmgelemi

Şiirsel İmgeler	N	Ortalama	Standart Sapma
3. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur	493	5,578	1,7933
21. Tebessüm fısıldayan gözler	481	5,044	2,0504
14. Renk çılgılığı	486	5,029	2,0915
5. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek	492	4,843	2,0959
48. İnsanları karınca olan şehirler	468	4,803	2,0910
25. Sandıkta uyuyan hatıralar	482	4,803	2,0290
33. Denize koşan ırmaklar	478	4,688	2,1673
6. Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler	381	4,654	2,1437
31. Gölgesini omzumda duyduğum el	477	4,591	2,1612
35. Susmamaya yemin etmiş kalemler	479	4,520	2,1176
64. Ateşle kızıllaşan vakit	455	4,413	2,0885
87. Buz tutan gözler	429	4,410	2,0472
45. Kucaklayan öpüş	467	4,409	2,1384
36. Yüreğe batan kirpikler	475	4,406	2,1547
77. Çinilere sinmiş Kur'an sesi	441	4,392	2,1080
44. Gemilerin ihtiyar köpükleri	470	4,349	2,0374
49. Seste boğulan sesler	474	4,321	2,0916
74. Gökkuşağını bekleyen bulutlar	445	4,319	2,0874
28. Aradığın şehirleri taşıyan trenler	474	4,306	2,1184

Tablo 6'nın devamı

79. Dertlerin bölüşüldüğü yer	440	4,305	2,0646
96. Yaraya diken sarmak	422	4,294	2,1309
60. Aslan yeleli dalgalar	457	4,291	2,0808
50. Çiçek açan seveda	466	4,277	2,0411
22. Susmuş ninniler	483	4,261	2,1165
88. Çekip giden sesler	425	4,259	2,0716
75. Üzüntüden kopan çığ	440	4,243	2,0534
16. Kalbi çoğaltan bayram	482	4,239	2,2705
2. Cellat bakışlı gün vakti	491	4,238	2,1329
97. Sonsuz bir maviyle sevmek	428	4,231	2,0894
42. Ezanlarla sallanan mavilik	470	4,223	2,0565
86. Bebeğin sönen pembe gülüşleri	431	4,216	2,1355
26. Sevgiyi zamanı çürüterek öldürmek	480	4,198	2,1828
19. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar	480	4,185	2,2227
62. Rüyasının denizinde bir ada	453	4,179	2,1351
15. Aynaların dışına çıkmak	483	4,172	2,1426
56. Ruhu sessizce çantaya koymak	464	4,166	2,1660
82. Kayıp cennet	440	4,164	2,2448
78. Tahta kurusu gibi ezilmiş tebessüm	440	4,159	2,0699
41. Zulme karşı hadisler derleyen baba	468	4,152	2,1358
76. Merhametin son durağı	439	4,150	2,1656
91. Dalgaya mahkum deniz	422	4,147	2,0498
24. Gururlu kubbeleri okşayan akşam	475	4,145	2,2033
99. Alnının çizgilerinde memleketim	426	4,136	2,1211
57. Sükuta gömülen kelimeler	458	4,129	2,1515
53. Geceleri korkutan günah	461	4,126	2,1643
93. Isırganları öpmek	428	4,119	2,0696
81. Gözlerime layık bir güneş	437	4,119	2,0441
65. Hafif bir uyku sisi	457	4,098	2,1565
39. Ümidi okşayan geceler	469	4,096	2,0717
10. Baş köşeye kurulan hüznün	488	4,082	2,1460
89. Gözyaşı ırmağına karışmak	424	4,075	2,1225
47. Dili olmayan yazılar	466	4,075	2,0585
95. Sonsuzluk şehrinin kubbeleri	422	4,069	2,0957
38. Fetih kokan garip han	472	4,066	2,1783
94. Karamış bulutlardan yıldırım toplamak	420	4,057	2,0925
23. Güvercin teslimiyeti	475	4,055	2,2088
1. Öfke Mayalanmaları	493	4,053	2,1997
73. Göğü terkeden son umut	440	4,050	2,0096
12. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar	483	4,041	2,1755
72. Geceyi yaraya sarmak	439	4,032	2,0660
90. Yoğun maviliklere kapı aramak	425	4,024	2,0626
84. Karanlık fısıltılar	431	4,023	2,1195
71. Dertli adımlarda kırılan ümit	443	3,984	2,0585

Tablo 6'nın devamı

40. Çılgınlığındaki sessiz harfler	471	3,983	2,1566
83. Zamanlar içinden geçmek	427	3,979	2,0674
27. Göz kapaklarına bürünmüş adam	480	3,977	2,1503
61. Gündüze alışan renkler	454	3,965	2,0401
67. Şeytanın içinde durmak	460	3,954	2,1623
100. Şeytanın süt kardeşi	425	3,953	2,1418
68. Beli bükülen ruh	453	3,951	2,1426
43. Akasya dalında asılı gölge	461	3,946	2,1293
18. Körlüğün döşeğinde karanlığa sarılmak	476	3,945	2,0777
13. Türkçe sigaralar tüttüren bacalar	477	3,935	2,2968
58. Yiğitlerin yetim kalan rüyası	459	3,930	2,1906
63. Özlemin yorgunluğu	459	3,928	2,1056
46. Acıkan dil	468	3,923	2,0856
55. Pıhtılaşan okyanus	463	3,920	2,1862
52. Yüzdeki güllere vuran meltem	463	3,911	2,0699
85. Kardan bir dua	429	3,902	2,1322
66. Nazlı ölüm	458	3,893	2,0981
70. Bozkırda yeşeren gül sızısı	439	3,888	2,0891
54. Mutluluk saatini tende kurmak	457	3,873	2,1978
101. Açık deniz evliyası	419	3,821	2,1596
29. Hafızanın insan gözü değmemiş yeri	479	3,785	2,1203
30. Feracesini açan Üsküdar	474	3,785	2,1927
98. Unutuşun gri tipisi	422	3,777	2,0866
20. Genç kızlığının yıllanan camı	476	3,771	2,1899
80. Dilsiz karanlıklarda beliren uykusuzluk	435	3,724	2,0785
7. Sevgiyi vefanın kucagında büyütmek	487	3,694	2,1752
51. Sevdaya boyanan öz	463	3,689	2,0875
8. Faili meçhul hüznün	484	3,665	2,1754
32. Ecel sakisi	472	3,644	2,2901
92. Hayal burcunda şiirlerle yarışmak	421	3,527	2,0902
9. Sağır kader	491	3,519	2,1192
11. Dağların selamını götüren uykusuzluk	482	3,498	2,1974
59. Körlüğün beyaz tiz sesi	456	3,476	2,0679
37. Elemlerin kuruyan yarası	465	3,391	2,0724
34. Güvercin kanatlı çağ	469	3,382	2,1685
69. Binlerce yılın oyasında dirilmek	444	3,358	2,0884
4. Soluk değmemiş zaman	486	3,241	2,1724
17. Zülfünün karasında yatmak	474	3,232	2,2121

Tablo 6'ya bakıldığında metaforların imgelem (hayal edilebilirlik) faktörüne göre 59 metafor 4 ve üzeri puan almıştır. 39 metafor ise 3 puan bandında değerlendirilmiştir. 3 puanın altında hayal edilemezlik kategorisinde değerlendirilen metafor bulunmamaktadır.

İmgelem faktörü standart sapmasına bakıldığında 2 puan bandında olduğu görülmektedir. Somutluk faktörüne göre en geniş puan dağılımı 3 puan bandında gerçekleşirken, imgelem faktöründe bu dağılım 4 puan bandında gerçekleşmiştir. Buna göre öğrenciler şiirsel imgeleri somut olma özelliklerinden daha çok hayal edilebilir olarak algılamışlardır. ‘Yüzlerini güneşte yıkayan çingeneler’ metaforu anlamlılık değerlendirmesinde alt sıralarda yer alırken, imgelem ve somutluk değerlendirmesinde en üst sıralarda yer almaktadır. Buna göre bazı imgeler somut ve hayal edilebilir olsalar da öğrenciler için daha az anlamlı olabilmektedir. Yani bazı imgeler daha çok zihinsel bir figürdür. Bir başka deyişle estetik bir değer taşımamakta sanatsal bir anlam yüklenmemektedir.

Yukarıdaki tablolarda sıklık ortalamalarına ilişkin bulguların yer aldığı şiirsel imgeler, Tablo-29’deki bulgulara bağlı olarak aşağıdaki başlıkta değerlendirilmiştir.

Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçülmesi Uygulamasında Metaforların Somutluk, Anlamlılık ve İmgelem Faktörlerine Göre Aldığı Değerlerin Frekans Dağılımına İlişkin Bulgular

Uygulama kapsamındaki 101 şiirsel imgenin Somutluk, Anlamlılık, İmgelem faktörlerine göre aldıkları frekans değerleri her imge için ayrı ayrı ve ayrıntılı olarak Ek-İ’de gösterilmiştir.

Bu başlık, Ek-İ’deki bulgulara ilişkin yorumları içermektedir.

Ek-İ’ye bakıldığında somutluk, anlamlılık ve imgelem puanlarının, değerlendirme ölçütleri olan 1 (Hiç somut değildir, hiç anlamlı değildir, hiç hayal edilebilir değildir, hayal edilemez) ve 7 puan (Çok somuttur, çok anlamlıdır, çok hayal edilebilir) değerlendirmelerinde yüksek olduğu, ara puan değerlendirmelerinde (2-6 puan aralığında) ise birbirine yakın bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Bu durum öznellikler arası algı düzeyindeki farklılıklara bağlı dereceli öznellik olgusunu ortaya koymaktadır. İmgelerin negatif puan ekseninden pozitif puan eksenine taşınmalarında şiirsel imgenin içerdiği

kelimenin semantik olarak güçlülüğü ve büyüklüğü (uzamsal) ön plana çıkmaktadır. Örneğin en fazla puan alan imgelerde “buz”, “çığlık”, “şehir”, “diken”, “cennet”, “ateş”, ‘deniz’, ‘renk’ gibi anlam bakımından büyüklük veya sahip olduğu nitelik bakımından güçlülük ifade eden kelimelerin olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte sözü edilen kelimelerin Yazılı Türkçe’nin Kelime Sıklığı Sözlüğüne göre çeşitli türevleriyle birlikte ‘buz’ sözcüğü 119, ‘çığlık’ sözcüğü 74, ‘şehir’ sözcüğü 370, ‘diken’ sözcüğü 30, ‘yara’ sözcüğü 322, ‘cennet’ sözcüğü 90, ‘ateş’ 548, ‘deniz’ 509, ‘renk’ 545 sözcüğü kullanım sıklığına sahip olduğu görülmektedir (Göz, 2003). Bu noktadan hareketle kullanım sıklığı yüksek olan kelimelerle kurulan şiirsel imgelerin bilişsel olarak aşinalık etkisi yüksek, dolayısıyla anlam, somutluk ve imgelem bakımından güçlü olduğunu söylemek mümkündür. Negatif puan kümelenmesi fazla olan şiirsel imgelere bakıldığında ise, imgenin mecaz yükünü taşıyan kelime veya kelimelerin ‘sağır kader’, ‘ Oya-dirilmek’, ‘Ecel-saki’, ‘hafıza-insan gözü değmemiş yer’ kelime çiftlerinde görüldüğü gibi semantik uzaklığı göze çarpmaktadır.

Şiirsel imgelerin, somutluk, anlamlılık ve imgelem ortalamalarının sınıf düzeylerine göre sonuçları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 7

Şiirsel İmgelerin Somutluk, Anlamlılık ve İmgelem Puanlarına Göre Sınıflar İçin Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

Değerlendirme Faktörü	Sınıf	N	X	SS	Sd	F	p
Somutluk	9. Sınıf	170	373,7	88,1	2	1,574	,208
	10. Sınıf	177	365,4	69,6			
	11. Sınıf	109	357,3	64,09			
	Toplam	456	366,5	76,01			
Anlamlılık	9. Sınıf	170	410,5	78,9	2	,777	,460
	10. Sınıf	177	400,6	74,5			
	11. Sınıf	109	404,3	65,9			
	Toplam	456	405,1	74,2			
İmgelem	9. Sınıf	170	415,6	85,6	2	,615	,541
	10. Sınıf	177	408,5	82,08			
	11. Sınıf	109	405,3	69,6			
	Toplam	456	410,4	80,6			
Genel Toplam	9. Sınıf	170	1199,8	230,9	2	1,073	,343
	10. Sınıf	177	1174,6	196,6			
	11. Sınıf	109	1167,07	160,6			
	Toplam	456	1182,2	202,7			

Yukarıdaki tabloda sunulan somutluk, anlamlılık ve imgelem puanlarının sınıf düzeyine göre tek yönlü ANOVA sonuçlarına göre öğrencilerin “Somutluk Puanları” ($F=1,574$; $P>0,05$), “Anlamlılık Puanları” ($F=0,777$; $P>0,05$), “İmgelem Puanları” ($F=0,615$; $P>0,05$) ve “Toplam Puanları” ($F=1,073$; $P>0,05$) anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. Bu sonuç sınıf değişkeninin hiçbir farklılığa neden olmadığını göstermektedir. Bir başka deyişle öğrencilerin bulundukları sınıf seviyeleri şiirsel imgelere anlamlılık, somutluk ve imgelem faktörlerine göre algı boyutunda öznellik açısından verdikleri puanları anlamlı bir şekilde farklılaştırmadığı ifade edilebilir.

Sınıf düzeyinde analiz edilen somutluk, anlamlılık ve imgelem faktörlerinin kendi içindeki korelasyonları (ilişki düzeyi) Tablo 8’de sunulmuştur:

Tablo 8

Somutluk, Anlamlılık, İmgelem Değerlerinin Korelasyon Analizi Bulguları

Korelasyon Analizi				
		Somutluk Toplamı	Anlamlılık Toplamı	İmgelem Toplamı
Somutluk toplamı	r	1	,613**	,586**
	p		,000	,000
	N	500	500	500
Anlamlılık toplamı	r	,613**	1	,802**
	p	,000		,000
	N	500	500	500
İmgelem toplamı	r	,586**	,802**	1
	p	,000	,000	
	N	500	500	500

Tablo 9’da görüldüğü gibi somutluk, anlamlılık ve imgelem puanları arasında yüksek seviyede pozitif yönde anlamlı bir korelasyon bulunmaktadır (Somutluk ve Anlamlılık: $r=0,613$, $P<0,001$; Somutluk ve İmgelem: $r=0,586$, $P<0,001$; İmgelem ve Anlamlılık: $r=0,802$, $P<0,001$). Bu sonuç, yüksek zihinsel imgelem gücüne sahip bulunan imgelerin, anlamlı bulunduğu ve aynı zamanda bu imgelerin öğrenciler tarafından somutluğa yakın bulunan imgeler olduğunu göstermektedir. Yani, Zihinsel imgelem gücü yüksek bulunan metaforların anlamlılık değerinin de arttığı gözlenmektedir. İkinci olarak Somutluk ve Anlamlılık faktörleri arasında yüksek bir korelasyon görülmektedir. Buna göre Somutluk değeri yüksek olan metaforlara yüksek anlamlılık değeri verilmiştir. İmgelem ve Somutluk faktörleri arasındaki korelasyon da yüksek bir değer almakla birlikte diğer korelasyon çiftlerine kıyasla daha düşük bir bantta olduğu görülmektedir.

Somutluk, anlamlılık ve imgelem faktörlerinin cinsiyet bazındaki sıklık değerleri, ortalamaları ve standart sapmaları T testine göre analiz edilmiştir. Söz konusu faktörlerin cinsiyete göre ilişki düzeyini gösteren bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 9

Somutluk, Anlamlılık ve İmgelem Faktörleri Bazında Şiirsel İmgelerin Cinsiyete Göre T Testi Analiz Sonuçları

İmgelerin Değerlendirme Faktörleri	Cinsiyet	N	X	SS	Sd	t	p
Somutluk Toplamı	Kız	251	369,95	83,14	449	,769	0,442
	Erkek	200	364,40	66,03			
Anlamlılık Toplamı	Kız	251	418,75	78,05	449	4,059	0,000
	Erkek	200	390,71	65,81			
İmgelem Toplamı	Kız	251	421,98	87,75	449	3,163	0,002
	Erkek	200	398,10	68,10			
Genel Toplam	Kız	251	1210,68	221,39	449	3,024	0,003
	Erkek	200	1153,22	170,59			

Yukarıdaki tabloda sunulan somutluk, anlamlılık ve imgelem puanlarının cinsiyete göre bağımsız t testi sonuçlarına göre öğrencilerin “Somutluk Puanları” ($X_{Kız} = 369,95$; $X_{Erkek} = 364,40$; $t = 0,796$; $P > 0,05$) anlamlı bir şekilde farklılaşmamasına karşın, “Anlamlılık Puanları” ($X_{Kız} = 418,75$; $X_{Erkek} = 390,71$; $t = 4,059$; $P < 0,05$) “İmgelem Puanları” ($X_{Kız} = 421,98$; $X_{Erkek} = 398,10$; $t = 3,163$; $P < 0,05$) ve “Toplam Puanları” ($X_{Kız} = 1210,68$; $X_{Erkek} = 1153,22$; $t = 3,024$; $P < 0,05$) anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Bu sonuç cinsiyet değişkeninin somutluk puanlarında anlamlı bir farklılaşmaya neden olmamasına karşın, anlamlılık ve imgelem puanlarında anlamlı bir şekilde farklılaşmaya neden olduğunu göstermektedir. Bir başka ifadeyle şiirsel imgelerin anlam ve zihinsel imge oluşturmada hususunda, öğrencilerin cinsiyetleri, önemli bir farklılaşmaya neden olmaktadır. Özellikle kız öğrenciler, şiirsel imgeleri erkeklere göre daha anlamlı bulmakta ve bu imgeler kız öğrencilerin zihinlerinde daha fazla sayıda imge ve anlam oluşturmaktadır.

Somutluk puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde değişmemesine karşın, anlamlılık ve imgelem puanlarının anlamlı bir şekilde değişmesine neden olan bilişsel faktörler ayrıca farklı nicel ve nitel çalışmalarla ortaya konulmalıdır. Bu sonuç kız öğrencilerin erkek öğrencilerle aynı somutluk seviyesinde gördükleri şiirsel imgelerden daha

fazla sayıda anlam çıkardıklarını ve zihinlerinde daha fazla sayıda imge oluşturdıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Şiirsel imgelerin bellekte kodlanışının dilsel ve estetik öznellik faktörlerini betimlemeye yönelik bellek testi analiz sonuçları (1. Grup uygulamadan hemen sonra).

Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçülmesi Uygulamasından 20 dakika sonra 10 Erkek, 15 kız öğrenciye uygulanan bellek testindeki dilsel ve bilişsel öznellik faktörlerine ilişkin bulgular aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 11’de kız ve erkek öğrencilerin toplamda hangi imgeleri, hangi sıklıkta hatırladıkları görülmektedir. Bu tabloda verilen sıklık değerleri tam ve eksik olarak hatırlanan tüm imgeleri içermektedir.

Tablo 10

(1. Grup) Kız ve Erkek Öğrencilere Hatırlanan Şiirsel İmgelerin Göre Dağılımı

Hatırlanan İmgeler	Kız	Erkek	Öğrenci Toplam
1. Aradığın şehirleri taşıyan trenler	2	1	3
2. Aslan yeleli dalgalar	7	1	8
3. Aynaların dışına çıkmak	1		1
4. Baş köşeye kurulan hüznün		2	2
5. Beli bükülen ruh	2	1	3
6. Cellat bakışlı gün vakti	2	1	3
7. Dalgaya mahkum deniz	2	6	8
8. Denize koşan ırmaklar		1	1
9. Dertlerin bölüşüldüğü yer	1		1
10. Ecel sakisi	8	1	9
11. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar	1		1
12. Ezanlarla sallanan mavilik	1		1
13. Faili meçhul hüznün	2		2
14. Feracesini açan Üsküdar	10		10
15. Fetih kokan garip han	1	1	2
16. Geceleri korkutan günah	1		1
17. Genç kızlığının yıllanan camı	2		2
18. Gölgesini omuzumda hissettiğim el	5		5
19. Gözlerime layık bir güneş	1	1	2
20. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur	4		4
21. Güvercin teslimiyeti	1		1

Tablo 10'un devamı

22. Isırganları öpmek	8	2	10
23. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar		1	1
24. Karanlık fısıltılar		1	1
25. Kararmış bulutlardan yıldırım toplamak	2		2
26. Kardan dua	1		1
27. Kayıp cennet	7	1	8
28. Körlüğün döşğinde karanlığa sarılmak	1		1
29. Kucaklayan öpüş	4		4
30. Merhametin son durağı	1		1
31. Nazlı ölüm	1		1
32. Öfke mayalanmaları	11	1	12
33. Pıhtılaşan okyanus	4		4
34. Renk çılgılığı	2		2
35. Rüyasının denizinde bir ada	1		1
36. Sağır kader	1		1
37. Seste boğulan sesler	1	1	2
38. Sevgiyi vefanın kucağında büyütme	1		1
39. Sonsuz bir maviyle sevmek	1		1
40. Sükuta gömülen kelimeler	1		1
41. Şeytanın sütkardeşi	5	3	8
42. Tahtakurusu gibi ezilmiş tebessüm	2		2
43. Türkçe sigaralar tütüren bacalar	1	1	2
44. Unutuşun gri tipisi	2		2
45. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek		1	1
46. Yaraya diken sarmak	7	2	9
47. Zaman içinden geçmek	2	3	5
48. Zülfünün karasında yatmak	1		1
Toplam	122	33	155

Yukarıdaki tablodaki verilere bakıldığında kız öğrencilerin hatırlama düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu açık bir biçimde görülmektedir. Hatırlanan şiirsel imgelere bakıldığında ise uygulamada verilen listenin tümünü kapsayacak bir dağılım gösterdiği ifade edilebilir. Örneğin imgelem listesinin sonunda yer alan ‘Şeytanın süt kardeşi’ en çok hatırlanan imgelerden biri olmuştur.

Öte yandan en çok hatırlanma sıklığına (12) sahip şiirsel imge olan ‘Öfke mayalanmaları’nın imgelem (hayal edilebilirlik) faktöründeki sıklık puanı 4,05, %19,8 olduğu görülmektedir. Hatırlanma sıklığı 10 olan ‘Yaraya diken sarmak’ şiirsel imgesinin

imgelem faktöründeki frekansı 101 ve aldığı imgelem puanı 4,29; anlamlılık puanı da 4,22 olarak bulunmuştur. Aynı şekilde hatırlanma sıklığı 10 olan ‘Isırganları öpmek’ metaforu imgelem faktöründe 4,11 puan ve 82 frekans değeri almıştır. Hatırlanma sıklığı 10 olan ‘Feracesini açan Üsküdar’ şiirsel imgesi 3,78 imgelem puanı, 3,50 anlamlılık puanı almıştır.

Bu uygulama öğrencilerin hatırlama performanslarını ölçmekten çok, estetik sözel verinin bellekte işlenirken hangi bilişsel öznellik faktörlerinin etkisinde değişime uğradıklarını betimleme amacı taşımaktadır. Aşağıdaki tabloda buna ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 11

(1. Grup) Şiirsel İmgelerin Hatırlama Göre Cinsiyet Bazında Sayısal Dağılımı

Hatırlama Türü	Kız	Erkek
Tam	72	10
Dönüştürme	28	11
Ek	8	5
Kelime	20	6
Ekleme	8	5
Atlama	8	5
Sıranın değiştirilmesi	6	2
İnşa	3	9
Toplam	125	42

Tablo 11’e bakıldığında hatırladığı bir şiirsel imgeyi tam yazabilme becerisinde kız öğrenciler lehine açık bir fark ortaya çıkmaktadır. Bu durum, aynı zamanda, öğrencilerin sözel verinin orjinal yapısını korumaya yönelik nesnel tutumunu da göstermektedir. Aynı şekilde kız ve erkek öğrenciler eksik hatırladıkları şiirsel imgelerde en fazla kelime dönüştürmesi yapmışlardır. Yeniden inşa edilen imgelerle birlikte kız öğrencilerde 45, erkek öğrencilerde 31 defa, bir şiirsel imge belleğin yorumlayıcı özelliğine bağlı değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikler, hatırlanan bilginin bellekte bilişsel olarak sözü edilen faktörlerle işlendiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, özneliliğin zihinsel içeriğe bağlı güçlü bir etkisinin varlığını göstermektedir.

Tablo 12

(1. Grup) Şiirsel İmgeler Bazında Bilişsel Öznellik İşlemlerinin Türüne Göre Tüm Öğrenciler Bazında Ayrıntılı Sayısal Analizi

Hatırlanan İmgeler	Bilişsel Öznellik Faktörüne Göre Tüm Öğrenciler Bazında Ayrıntılı Analiz				
	Tam	Dönüştürme	Ekleme	Atlama	Sıranın Değiştirilmesi
1. Aradığın şehirleri taşıyan trenler	1		2		
2. Aslan yeleli dalgalar	8				
3. Aynaların dışına çıkmak	1				
4. Baş köşeye kurulan hüznün		2			
5. Beli bükülen ruh	3				
6. Cellat bakışlı gün vakti		1			2
7. Dalgaya mahkum deniz	1	3	4		
8. Denize koşan ırmaklar		1			
9. Dertlerin bölüşüldüğü yer	1				
10. Ecel sakisi	7	1	1		
11. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar	1				
12. Ezanlarla sallanan mavilik	1				
13. Faili meçhul hüznün	2				
14. Feracesini açan Üsküdar	7	1		1	1
15. Fetih kokan garip han				2	
16. Geceleri korkutan günah	1				
17. Genç kızlığının yıllanan camı	2				
18. Gölgesini omuzumda hissettiğim el	1	2	1	1	
19. Gözlerime layık bir güneş				2	
20. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur		3			1
21. Güvercin teslimiyeti	1				
22. Isırganları öpmek	7			3	
23. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar					1
24. Karanlık fısıltılar	1				
25. Kararmış bulutlardan yıldırım toplamak	2				
26. Kardan dua				1	
27. Kayıp cennet	8				
28. Körlüğün döşeğinde karanlığa sarılmak		1			
29. Kucaklayan öpüş	4				
30. Merhametin son durağı	1				
31. Nazlı ölüm	1				
32. Öfke mayalanmaları	2	10			
33. Pıhtılaşan okyanus	1	2			1
34. Renk çılgılığı	1	1			
35. Rüyasının denizinde bir ada					1

<i>Tablo 12'nin devamı</i>					
36. Sağır kader	1				
37. Seste boğulan sesler	1		1		
38. Sevgiyi vefanın kucağında büyütmek					1
39. Sonsuz bir maviyle sevmek	1				
40. Sükuta gömülen kelimeler	1				
41. Şeytanın sütkardeşi	8				
42. Tahtakurusu gibi ezilmiş tebessüm		1		1	
43. Türkçe sigaralar tüttüren bacalar		2			
44. Unutuşun gri tipisi		2			
45. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek		1			
46. Yaraya diken sarmak	3	5	2		
47. Zaman içinden göçmek			2	2	
48. Zülfünün karasında yatmak	1				
Toplam	82	39	13	13	8

Tabloya bakıldığında tam hatırlama kategorisinde Toplamda 82 imge tam olarak hatırlanmış, yani zihinsel içerikte bulunan bilginin nesnel bir tutumla aktarıldığını göstermektedir. 73 imgede ise zihinsel içeriğe bağlı dönüştürme işlemleri gerçekleşmiştir. Zihinsel içeriğe bağlı dönüştürmede etkin olan bilişsel öznellik faktörlerini ise ‘Dönüştürme’, ‘Ekleme’, ‘Atlama’ ve ‘Sıranın Değiştirilmesi’ oluşturmaktadır. Bu tabloya göre öğrencilerin, 3 ve daha fazla kelimedenden oluşan şiirsel imgeleri hatırlarken, bilişsel öznellik faktörlerinden dönüştürmeye daha fazla başvurdukları ortaya çıkmaktadır. İkinci sırada yine 3 veya daha fazla kelimedenden oluşan şiirsel imgelerde ek /kelime ekleme ve atlama bilişsel faktörlerinin etkisinin olduğu görülmektedir. Ekleme en fazla edat ve çekim eki taşıyan söz yapılarında gerçekleşmiştir. Toplamda 82 imge tam olarak hatırlanmış, 73 imgede ise öznel zihinsel içerik, dilsel ve anlamsal olarak değiştirici/yorumlayıcı etkisini çeşitli bilişsel öznellik faktörleriyle göstermiştir.

Tablo 13'te ise zihinsel içeriğe bağlı bilişsel öznellik faktörlerinin kız öğrencilerdeki dağılımı sunulmuştur.

Tablo 13

(1. Grup) Şiirsel İmgelerin Hatırlanmasında Bilişsel Öznellik İşlemlerinin Kız Öğrencilere Göre Ayrıntılı Sayısal Analizi

Hatırlanan İmgeler	Kız Öğrenciler				
	Tam	Dönüştürme	Ekleme	Atlama	Sıranın Değiştirilmesi
1. Aradığın şehirleri taşıyan trenler	1		1		
2. Aslan yeleli dalgalar	7				
3. Aynaların dışına çıkmak	1				
4. Baş köşeye kurulan hüznün					
5. Beli bükülen ruh	2				
6. Cellat bakışlı gün vakti		1			1
7. Dalgaya mahkum deniz			2		
8. Denize koşan ırmaklar					
9. Dertlerin bölüşüldüğü yer	1				
10. Ecel sakisi	6	1	1		
11. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar	1				
12. Ezanlarla sallanan mavilik	1				
13. Faili meçhul hüznün	2				
14. Feracesini açan Üsküdar	7	1		1	1
15. Fetih kokan garip han				1	
16. Geceleri korkutan günah	1				
17. Genç kızlığının yıllanan camı	2				
18. Gölgesini omuzumda hissettiğim el	1	2	1	1	
19. Gözlerime layık bir güneş				1	
20. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur		3			1
21. Güvercin teslimiyeti	1				
22. Isırganları öpmek	7			1	
23. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar					
24. Karanlık fısıltılar					
25. Kararmış bulutlardan yıldırım toplamak	2				
26. Kardan dua				1	
27. Kayıp cennet	7				
28. Körlüğün döşeğinde karanlığa sarılmak		1			
29. Kucaklayan öpüş	4				
30. Merhametin son durağı	1				
31. Nazlı ölüm	1				
32. Öfke mayalanmaları	2	9			
33. Pıhtılaşan okyanus	1	2			1
34. Renk çılgılığı	1	1			
35. Rüyasının denizinde bir ada					1

<i>Tablo 13'ün devamı</i>					
36. Sağır kader	1				
37. Seste boğulan sesler	1				
38. Sevgiyi vefanın kucağında büyütme				1	
39. Sonsuz bir maviyle sevmek	1				
40. Sükuta gömülen kelimeler	1				
41. Şeytanın sütkardeşi	5				
42. Tahtakurusu gibi ezilmiş tebessüm		1		1	
43. Türkçe sigaralar tütüren bacalar		1			
44. Unutuşun gri tipisi		2			
45. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek					
46. Yaraya diken sarmak	2	3	2		
47. Zaman içinden göçmek			1	1	
48. Zülfünün karasında yatmak	1				
Toplam	72	28	8	8	6

Tablo 13'te kız öğrencilerin 72 kez bir imgeyi tam hatırladıkları ve 50 kez bir şiirsel imgeyi dönüştürerek hatırladıkları görülmektedir. Bilişsel öznellik faktörlerine bağlı olarak işlenen imgelerin daha çok kontrast (zıtlık) değeri taşıdığı görülmektedir. Buradaki kontrast söz sanatlarındaki tezattan farklı olarak bilişsel olarak bir imgenin semantik belirginliğini ve etkisini artıran keskinlik veya oxymoron olarak değerlendirilmiştir.

İmge yapısını değiştirmede en çok dönüştürme faktörünün etkili olduğu görülmektedir. Kız öğrencilerde eksik hatırlanan şiirsel imgelerin hatırlama esnasında 50 kez Dönüştürme, Ekleme, Atlama başlıkları altında kategorize edilen zihinsel içeriğe bağlı bilişsel öznellik faktörlerinin etkisinde kaldığı görülmektedir. Bununla ilgili örneklerin tümü Tablo- 17'de ayrıntılarıyla verilmiştir.

Tablo 14'te erkek öğrencilerde şiirsel imgeleri hatırlama esnasında etkili olan bilişsel öznellik faktörlerinin dağılımı sunulmuştur.

Tablo 14

(1. Grup) Şiirsel İmgelerin Hatırlanmasında Bilişsel Öznellik Faktörlerinin Erkek Öğrencilere Göre Ayrıntılı Sayısal Analizi

İmge	Erkek Öğrenciler				
	Tam	Dönüştürme	Ekleme	Atlama	Sıranın değiştirilmesi
1. Aradığın şehirleri taşıyan trenler			1		
2. Aslan yeleli dalgalar	1				
3. Aynaların dışına çıkmak					
4. Baş köşeye kurulan hüznün		2			
5. Beli bükülen ruh	1				
6. Cellat bakışlı gün vakti					1
7. Dalgaya mahkum deniz	1	3	2		
8. Denize koşan ırmaklar		1			
9. Dertlerin bölüşüldüğü yer					
10. Ecel sakisi	1				
11. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar					
12. Ezanlarla sallanan mavilik					
13. Faili meçhul hüznün					
14. Feracesini açan Üsküdar					
15. Fetih kokan garip han				1	
16. Geceleri korkutan günah					
17. Genç kızlığının yıllanan camı					
18. Gölgesini omuzumda hissettiğim el					
19. Gözlerime layık bir güneş				1	
20. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur					
21. Güvercin teslimiyeti					
22. Isırganları öpmek				2	
23. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar					1
24. Karanlık fısıltılar	1				
25. Kararmış bulutlardan yıldırım toplamak					
26. Kardan dua					
27. Kayıp cennet	1				
28. Körlüğün döşeğinde karanlığa sarılmak					
29. Kucaklayan öpüş					
30. Merhametin son durağı					
31. Nazlı ölüm					
32. Öfke mayalanmaları		1			
33. Pıhtılaşan okyanus					
34. Renk çılgılığı					
35. Rüyasının denizinde bir ada					

Tablo 14'ün devamı

36. Sağır kader					
37. Seste boğulan sesler		1			
38. Sevgiyi vefanın kucağında büyütme					
39. Sonsuz bir maviyle sevmek					
40. Sükuta gömülen kelimeler					
41. Şeytanın sütkardeşi	3				
42. Tahtakurusu gibi ezilmiş tebessüm					
43. Türkçe sigaralar tüttüren bacalar		1			
44. Unutuşun gri tipisi					
45. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek		1			
46. Yaraya diken sarmak		2			
47. Zaman içinden göçmek	1		1	1	
48. Zülfünün karasında yatmak					
Toplam	10	11	5	5	2

Erkek öğrencilerin hatırlama performansı kız öğrencilerle kıyaslandığında büyük bir fark olsa da şiirsel imgelerin hatırlanması sırasında zihinsel içeriğe bağlı bilişsel öznellik faktörlerinin etkisinin aynı şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Erkek öğrencilerin, tam olarak hatırladıkları şiirsel imgelerin güç ve kötülük tem düzlemine konumlandıkları görülmektedir. Sayısal olarak kız öğrencilere göre daha az imge hatırlamış oldukları ortaya çıkmakla birlikte imge yapısını değiştirmede kız öğrencilerle benzer bilişsel bellek özellikleri sergilemişlerdir.

Tablo 15'te bilişsel özelliğin en belirgin etkisinin görüldüğü bilişsel öznellik faktörü olan, bir şiirsel imgenin yeniden inşasına ilişkin bellek testinde elde edilen tüm örnekler sunulmuştur.

Tablo 15

(1. Grup) Hatırlama Edimi Esnasında Bilişsel İnşa İşlemiyle Yeniden Kurgulanan İmgeler

İnşa Edilen İmgeler	Kız	Erkek
Gökyüzünün kullaştığı vakit		1
Dalgaya mahkum deniz		1
Gözyaşlarına karışan yağmur damlaları	1	
Islak kucak açmak		1
Güneşin öptüğü çingeneler		1
Sisli bulutlar	1	
Yağmura mahkum ağaç		1
Sesli kelimelerdeki sessizlik		1
Sabahın cellat yüzü		1
Gün doğmadan başlayan gün		1
Islak kucaklaşmak		1
Karanlık gökyüzünden inen yıldırım	1	
Toplam	3	9

Tablo 15’e bakıldığında, toplamda kız öğrencilerin 3, erkek öğrencilerin ise 9 şiirsel imgeyi yeniden kurguladıkları görülmektedir. Öğrencilerdeki öznellikler arası en özgün farklılığın, belirgin bir şekilde inşa edilen imgelerde ortaya çıktığı görülmektedir. İnşa edilen imgelerde biçimsel olarak bir ortaklık bulunmadığı fakat, bir imgeyi anlamsal olarak benzer biçimde inşa eden 2 öğrenci olduğu görülmektedir. İnşa edilen imgelerin semantik olarak başka imgelerle iç içe geçtiği de ifade edilebilir. İnşa eyleminde, imgenin özgün formunda bulunan bir isim ya da fiilin, yakın veya çağrıştırdığı başka bir anlamının kullanıldığı görülmektedir. (Örn. yüzünü yıkamak-öpmek, öpüş-ıslak, gün vakti-sabah) Ayrıca ‘sisli bulutlar’ gibi listedeki imgelerle, gerek biçimsel gerek tematik benzerliği olmayan imgeler de inşa edilmiştir.

Tablo 16’da, erkek öğrencilerin eksik hatırladıkları imgeler ve bu imgelerin yapısında bilişsel öznellik faktörlerine bağlı olarak ortaya çıkan değişiklikler gösterilmiştir.

Tablo 16

(1. Grup) Erkek Öğrenciler Bazında Eksik Hatırlanan Şiirsel İmgelerin Ayrıntılı Nitel Analizi

İmge	Erkek Öğrencilerin Hatırlama Testinde Yazdığı İmgelerde			
	Dönüştürme	Ekleme	Atlama	Sıranın Değiştirilmesi
	Ek	Kelime		
1. Aradığın şehirleri taşıyan trenler	1. Aradığınız...			
2. Aslan yeleli dalgalar				
3. Aynaların dışına çıkmak				
4. Baş köşeye kurulan hüznün	1. Baş köşede...	1. Baş köşeye oturmuş...		
5. Beli bükülen ruh				
6. Cellat bakışlı gün vakti				
7. Dalgaya mahkum deniz		1. Dalgalara muhtaç... 2. Dalgaya muhtaç... 3. Dalgaya muhtaç...	1. Dalgalara... 2. Dalgalara...	
8. Denize koşan ırmaklar		1. Denize bağlanan...		
9. Dertlerin bölüşüldüğü yer				
10. Ecel sakisi				
11. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar				
12. Ezanlarla sallanan mavilik				
13. Faili meçhul hüznün				
14. Feracesini açan Üsküdar				
15. Fetih kokan garip han			1. Fetih kokan ...	
16. Geceleri korkutan günah				
17. Genç kızlığının yıllanan camı				
18. Gölgesini omuzumda hissettiğim el				
19. Gözlerime layık bir güneş			1. Gözleri me layık güneş	
20. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur				
21. Güvercin teslimiyeti				
22. Isırganları öpmek			1. Isırgan öpmek 2. Isırgan öpmek	
23. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar				1. Türkçe iri puntolarla konuşan...
24. Karanlık fısıltılar				

<i>Tablo 16'nın devamı</i>				
25. Kararmış bulutlardan yıldırım toplamak				
26. Kardan dua				
27. Kayıp cennet				
28. Körlüğün döşeğinde karanlığa sarılmak				
29. Kucaklayan öpüş				
30. Merhametin son durağı				
31. Nazlı ölüm				
32. Öfke mayalanmaları			1. Öfke mayalanması	
33. Pıhtılaştıran okyanus				
34. Renk çılgılığı				
35. Rüyasının denizinde bir ada				
36. Sağır kader				
37. Seste boğulan sesler	1. Seslerde boğulan...			
38. Sevgiyi vefanın kucaklığında büyütmek				
39. Sonsuz bir maviyle sevmek				
40. Sükuta gömülen kelimeler				
41. Şeytanın sütkardeşi				
42. Tahtakurusu gibi ezilmiş tebessüm				
43. Türkçe sigaralar tütüren bacalar	1. Türkçe sigarasını...			
44. Unutuşun gri tipisi				
45. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek		1. Ünlü şehirlerde ünsüz dolaşmak		
46. Yaraya diken sarmak	1. Yarayı diken...	1. Yaraya diken basmak		
47. Zaman içinden geçmek	1. Zamandan...	1. Zamanın içinde geçmek	1. Zaman dan geçmek ...	
48. Zülfünün karasında yatmak				
Toplam	5	6	5	5
				2

Tablo 16'da, erkek öğrencilerin, bellek testinde toplam 23 imgeyi çeşitli bilişsel öznellik faktörlerine bağlı olarak biçimsel ve anlamsal değişikliğe uğrattıkları görülmektedir.

Yukarıdaki tabloya göre, erkek öğrencilerin şiirsel imgeleri hatırlamada en çok ek ve kelime dönüştürmesi yaptıkları görülmektedir. Kelime dönüştürmede imgenin asıl formundaki bir kelime yakın veya çağrıştırmacı anlama sahip başka bir kelimeye

dönüştürülmüştür. Kelime dönüştürme eğiliminin daha çok fiilimsilerde gerçekleştiği görülmektedir. (Örn. Kurulan-oturmuş, koşan-ağlanan, sarmak basmak). Ek dönüştürmenin en fazla isim çekim eklerinde (hal ekleri ve çokluk eklerinde) olduğu görülmektedir (Örn. Aradığın-aradığınız, köşeye-köşede, sigaralar-sigarasını).

Tablo 17’de, kız öğrencilerin eksik hatırladıkları imgeler ve bu imgelerin yapısında bilişsel öznellik faktörlerine bağlı olarak ortaya çıkan değişiklikler ayrıntılarıyla sunulmuştur.

Tablo 17

(1. Grup) Kız Öğrenciler Bazında Şiirsel İmgelerin Ayrıntılı Nitel Analizi

İmge	Kız Öğrencilerin Hatırlama Testinde Yazdığı İmgelerde			
	Dönüştürme		Ekleme	Atlama
	Ek	Kelime		Sıranın değiştirilmesi
1. Aradığın şehirleri taşıyan trenler			1. Aradığınız...	
2. Aslan yeleli dalgalar				
3. Aynaların dışına çıkmak				
4. Baş köşeye kurulan hüznün				
5. Beli bükülen ruh				
6. Cellat bakışlı gün vakti		1. Şafak vakti cellat		1. Şafak vakit cellat
7. Dalgaya mahkum deniz			1. Dalgalara mahkum denizler 2. Dalgalara mahkum denizler	
8. Denize koşan ırmaklar				
9. Dertlerin bölüşüldüğü yer				
10. Ecel sakisi		1. Ecel saati	1. Ecelin sakisi	
11. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar				
12. Ezanlarla sallanan mavilik				
13. Faili meçhul hüznün				
14. Feracesini açan Üsküdar		1. Feracesi çıkmış Üsküdar	1. Üsküdar’ın feracesi	1. Üsküdar’ın feracesi
15. Fetih kokan garip han			1. Fetih kokan han	
16. Geceleri korkutan günah				
17. Genç kızlığının yıllanan camı				
18. Gölgesini omuzumda hissettiğim el	1. Omuzda hissedilen hayali el	1. Omuzda hissedilen hayali el	1. Omuzda hissedilen hayali el	1. Omuz(-um)da hissedilen hayali el 1. Gözlerime

<i>Tablo 17'nin devamı</i>			layık (bir)güneş
19. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur	1. Gözyaşlarına ...	1. Yağmur gözyaşlarıma eşlik eder 2. Gözyaşıma eşlik eden dalgalar	1. Yağmur gözyaşlarıma eşlik eder
20. Güvercin teslimiyeti			
21. Isırganları öpmek			1. Isırgan(ları) öpmek
22. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar			
23. Karanlık fısıltılar			
24. Kararmış bulutlardan yıldırım toplamak			
25. Kardan bir dua	Kar dua(sı)		1. Kar(dan bir) duası
26. Kayıp cennet			
27. Körlüğün döşğinde karanlığa sarılmak		1. Körlüğün karanlığında siyahlara sarılmak	
28. Kucaklayan öpüş			
29. Merhametin son durağı			
30. Nazlı ölüm			
31. Öfke mayalanmaları	1. Öfke mayalamak 2. Öfke mayalanması 3. Yağmur mayalanması 4. Öfke mayalanması 5. Yağmur mayalanması 6. Kötülüklerin mayalanması	1. Yağmur mayalanması 2. Yağmur mayalanması 3. Kötülüklerin mayalanması	
32. Pıhtılaştıran okyanus	1. Deniz pıhtılaştırması	1. Deniz pıhtılaştırması	1. Deniz pıhtılaştırması
33. Renk çılgılığı		1. Renkli çılgılık (ı)	
34. Rüyasının denizinde bir ada	1. Rüyalar (sının) denizinde (ki) ada		
35. Sağır kader			
36. Seste boğulan sesler			
37. Sevgiyi vefanın kucığında büyütmek			1. Vefanın kucığında büyüyen sevgi
38. Sonsuz bir maviyle sevmek			
39. Sükuta gömülen kelimeler			
40. Şeytanın sütkardeşi			

Tablo 17'nin devamı

41. Tahtakurusu gibi ezilmiş tebessüm		1. Tahtayla ezilmiş <i>gülümseme</i>	1. Tahtayla ezilmiş <i>gülümseme</i>
42. Türkçe sigaralar tütüren bacalar		1. Türkçe sigaralar içen bacalar	
43. Unutuşun gri tipisi	1. Unutulmuş gri tipiler... 2. Unutulanların ...		
44. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek			
45. Yaraya diken sarmak	1. Yarayı dikenle... 2. Yarayı...	1. Yaraya diken batırmak	1. Yaraya dikenle... 2. Yaraya dikenle...
46. Zaman içinden göçmek			1. Zamanları göç etmek 1. Zamanları göç etmek
47. Zülfünün karasında yatmak			
Toplam	8	20	8 8 6

Kız öğrencilerin eksik hatırladıkları imgelerde en fazla ek ve kelime dönüştürmesi yaptıkları görülmektedir. Kız öğrenciler erkek öğrencilere göre daha fazla kelime dönüştürmesi yapmıştır. Erkek öğrencilerde olduğu gibi, kelime dönüştürmede imgenin asıl formundaki bir kelime yakın veya çağrıştırmacı anlama sahip başka bir kelimeye dönüştürülmüştür. Kelime dönüştürme eğiliminin kız öğrencilerde daha çok isimler ve fiilimsilerde gerçekleştiği görülmektedir. (Örn. İsimlerde: Gün vakti- şafak, saki- saat, gölge- hayali, karanlık- siyahlar, öfke-kötülük, yağmur-dalgalar. Fiilimsilerde: açan- çıkmış, ayak uyduran-eşlik eden, sarmak-batırmak, içen-tüttüren). Ekleme ve atlamaların kız öğrencilerde daha çok kelimenin yapısında bulunmayan bir eki getirmek şeklinde olduğu görülmektedir. Ek eklemenin, tekil olanların çoğullaştırılması ve iyelik eklerinin getirilmesi şeklinde gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 18'de kız ve erkek öğrencilerin, hatırladıkları şiirsel imgelerin bellekte estetik yargı (beğeni) oluşturan bilişsel nedenleri, öğrencilerin yazılı ifadelerine bağlı olarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda ayrıntılarıyla sunulmuştur.

Tablo 18

(1. Grup)Kız ve Erkek Öğrenciler Bazında Şiirsel İmgelerin Bellekte Estetik Yargı Oluşturmada Etkili olan Bilişsel Nedenlerin Ayrıntılı Nitel Analizi

Hatırlanan İmge	Öğrencilerin İmgeleri Hatırlama Sebebi	
	Kız	Erkek
1. Aradığın şehirleri taşıyan trenler		1. Çünkü imgeyi çok beğendim. 2. Çok saçma olduğundan aklımda kaldı.
2. Aslan yeleli dalgalar	1. Benzetme tarzı dikkatimi çekti. 2. Çünkü Galatasaraylıyım. Güç.	1. Bana Galatasaray'ı çağrıştırdı. 2. Bana bir futbol takımını çağrıştırdığı için ve güzel bir imge olduğu için aklımda kaldı. 3. Duygusal imgeler daha kolay hatırlanır. 4. Bana tuttuğum takımı hatırlattı.
3. Aynaların dışına çıkmak		1. Bana bir filmi çağrıştırdığı için aklımda kaldı.
4. Baş köşeye kurulan hüznün		1. Bana bir resmi hatırlattı.
5. Beli bükülen ruh		1. Garip. 2. Anlamli olduğu için.
6. Cellat bakışlı gün vakti	1. Cesur Yürek filminde insanları idam ettikleri için aklımda kaldı.	
7. Dalgaya mahkum deniz	1. Yaptığım spordan dolayı aklımda kaldı.	1. Zihnimde çok net bir görüntü oluşturduğu için aklımda kaldı. 2. Duygusal imgeler daha kolay hatırlanır. 3. Çok doğru bir tanım hoşuma gitti.
8. Denize koşan ırmaklar		1. Paylaşmayı sevdiğim için aklımda kalmış.
9. Dertlerin bölüşüldüğü yer		
10. Ecel sakisi	1. Harry'nin Fincanında ecel gözüktüğü için aklımda kaldı. 2. Aklımda kaldı. 3. Saki ne demek bilmediğimden aklımda kaldı. 4. Ölümü hatırlatıyor bana. 5. Sakinin ne anlama geldiğini sorduğumdan aklımda kaldı. 6. Saki kelimesi ilgimi çekti. Bu nedenle aklımda kaldı. 7. Bilmiyorum.	1. Garip. 2. Bunlar edebî olarak hoşuma gitti.
11. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar		1. Evde yalnızken hep olduğu için aklımda kaldı.
12. Ezanlarla sallanan mavilik		1. Somut olduğu için.
13. Faili meçhul hüznün	1. Kelimeler dikkatimi çekti.	

Tablo 18'in devamı

14. Feracesini açan Üsküdar	1. Aklımda kaldı. 2. Arkadaşım feracenin anlamını sormuştu. Bu yüzden aklımda kaldı. 3. Üsküdar'ı severim. 4. Kelimenin anlamını araştırmıştım. 5. Bu cümle bana eski dönemde olan Üsküdar'ı hatırlattı. Bu nedenle ilgimi çekti. 6. Bilmiyorum.	
15. Fetih kokan garip han		7. Farklı gelmesi.
16. Geceleri korkutan günah	8. Bilmiyorum.	
17. Genç kızlığının yillanan camı	1. En sona bırakmıştım bu yüzden aklımda kaldı. 2. Kızılık güneş batışını aklıma getirir ve o manzarayı çok severim. Bundan aklımda kaldı.	
18. Gölgesini omuzumda hissettiğim el	1. Harry Potter filminde buna benzer bir sahne olduğu için aklımda kaldı.	1. Yaşadığım için.
19. Gözlerime layık bir güneş		1. Duygusal imgeler daha kolay hatırlanır.
20. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur	1. Çünkü yanımda kimse yok. 2. Benimsedim de.	
21. Güvercin teslimiyeti	1. Aklıma geldi.	
22. Isırganları öpmek	1. Isırgan otunun kaşındırdığını düşünmüştüm. 2. En hoşuma giden imge buydu. 3. Isırgan ilgimi çeken bir bitki. Bu nedenle ilgimi çekti. 4. Dün topu ısırganların yanına attım. Bu nedenle aklımda kaldı.	1. Duygusal imgeler daha kolay hatırlanır. 2. Garip bir çağrışım hoşuma gitti.
23. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar		
24. Karanlık fısıltılar		1. Bunlar edebî olarak hoşuma gitti.
25. Kararmış bulutlardan yıldırım toplamak	1. Sanırım verdiğim en komik çağrışım bu soruyaydı. 2. Thoru hatırlattığı için.	
26. Kardan dua	1. Bilmiyorum.	
27. Kayıp cennet	1. Cennetin kayıp olması. 2. Cennetin kayıp olması saçma gelmişti. 3. Çünkü sevdiğim müzik grubunun bir şarkısındaki yer aklıma geldi. 4. İlgimi çekmişti. 5. İmge ilgimi çekmişti ve bende yaptığı çağrışım film ile alakalı.	1. Cevabının Beykoz olması. 2. Film adı gibi. 3. Edebî olarak hoşuma gitti.

Tablo 18'in devamı

28. Körlüğün döşeğinde karanlığa sarılmak	1. Aklımda kaldı.	
29. Kucaklayan öpüş	1. Sahiplenici bir şey aklımda kaldı, okuduğum kitaplarda da geçiyor. 2. Kısa olduğundan.	1. Aklımda bir türlü canlandıramadığım için aklımda kalmış.
30. Merhametin son durağı		1. Üzerinde çok düşündüğüm için ve zihnimde değişik bir görüntü oluşturulduğu için aklımda kaldı.
31. Nazlı ölüm		1. Uzun ölüm.
32. Öfke mayalanmaları	1. En başta o vardı. O yüzden aklımda kaldı. 2. İlk soru olduğu için aklımda kaldı. 3. Çabuk sinirlenirim. 4. Hatırlıyorum çünkü ilk imge buydu. 5. Sinirli insanlar için kullanılması uygun bu nedenle aklımda kaldı. 6. Değişik geldiği için. 7. Bilmiyorum.	
33. Pıhtılaşan okyanus	1. Yazdığım çağırışım nedeniyle. 2. İlgimi çekmişti.	
34. Renk çılgılığı	1. Renkler benim için önemlidir. 2. Bundan renkli cümle aklımda kaldı. 3. İmgeyi beğendiğim için aklımda kaldı.	
35. Rüyasının denizinde bir ada	1. Hayal çağırışımı.	
36. Sağır kader	1. Okuduğum bir kitabın konusuna çok uygundu. Aklımda kaldı.	
37. Seste boğulan sesler		1. Duygusal imgeler daha kolay hatırlanır. 2. Çok estetik bir değere sahip.
38. Sevgiyi vefanın kucağında büyütmek	1. Anneannemi hatırlattığı için aklımda kaldı.	
39. Sonsuz bir maviyle sevmek	1. Bunun benim için bir anlamı yok. Çünkü birisinin öyle sevmesi imkansız.	
40. Sükuta gömülen kelimeler		1. Anlamı dikkatimi çektiği için.
41. Şeytanın sütkardeşi	1. İlginç geldiği için. 2. Etkileyici. 3. Nefs ile alakalandırdığım için hoşuma gitti ve aklımda kaldı.	1. Duygusal imgeler daha kolay hatırlanır. 2. Bu edebî olarak hoşuma gitti. 3. Etkileyici bir bütün.
42. Tahtakurusu gibi ezilmiş tebessüm	1. Çok hoşuma gitti ve aklımda kaldı.	

<i>Tablo 18'in devamı</i>		
43. Türkçe sigaralar tütüren bacalar		1. Bana bir filmi hatırlattı. 2. Anlamadığım için aklımda kalmış.
44. Unutuşun gri tipisi	1. Atatürk'ü çağrıştırdığı için. 2. Bilmiyorum.	
45. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek		
46. Yaraya diken sarmak	1. Nedeni yok. 2. Yaraya diken değil oksijenli bez sarılır. 3. Şarkıdan aklımda kaldı.	1. Garip bir imge olduğunu düşündüğüm için aklımda kaldı. 2. Duygusal imgeler daha kolay hatırlanır.
47. Zaman içinden geçmek	1. Nedeni yok, sadece aklımda kaldı.	1. Filmle alakalı. 2. Duygusal imgeler daha kolay hatırlanır.
48. Zülfünün karasında yatmak	1. Aklıma geldi.	

Tablo 18'e bakıldığında imgelerin bellekte kodlanmalarındaki estetik etkenleri açıklayan öğrenci yorumlarında birinci sırada güç, kötülük, gizem ve ölüm tematik ekseninde kontrast (karşıtlık) değeri yüksek şiirsel imgeler olduğu görülmektedir. Örneğin 'şeytanın süt kardeşi' (teşbih-i belîğ), 'Ecel sakisi' (imgesi eğretilme), 'Aslan yeleli dalgalar' (teşbih-i belîğ), 'Öfke mayalanmaları' (soyuttan somuta istiare), 'Kayıp cennet' gibi imgeler, diğerlerine göre daha fazla hatırlanan ve hatırlama sebebi olarak kontrast (zıtlık); yer yer birbirine karşıt unsurları içermesi (oxymoron) nedeniyle hatırlanma değerinin öne çıktığı imgeler olmuştur. Burada kontrast değeri söz sanatı olarak tezat anlamında değildir.

Verilen örneklere bakıldığında karşıt unsurlar içeren benzetme, istiare gibi söz sanatlarının yapıldığı görülmektedir. İkinci sırada, 'Feracesini açan Üsküdar', 'Isırganları öpmek', gradasyon (duygusal yoğunluk) ve imaj değeri yüksek imgelerin yoğun olarak hatırlanan imgeler olduğu görülmektedir. Gradasyon ve imaj tercihinin genellikle belli imgelere yoğunlaşmadığı, genellikle ayrı ayrı imgelerde ortaya çıktığı görülmektedir. Buna karşılık kontrast değeri yüksek bir imgenin (örneğin Öfke mayalanmaları, 7 kişi) daha fazla öğrenci tarafından bu yönüyle estetik bulunduğu görülmektedir.

Şiirsel imgelerin bellekte kodlanışının dilsel ve estetik öznellik faktörlerini betimlemeye yönelik bellek testi analiz sonuçları (2. Gurup uygulamadan 2 gün sonra).

Bağlam dışı şiirsel imgelem normlarının ölçülmesi uygulamasının bilişsel estetik boyutunu oluşturan bellek testi, iki guruba uygulanmıştır.

İlk guruba uygulamadan 20 dakika sonra, 2. Guruba ise uygulamadan 2 gün sonra bellek testi yapılarak, hatırladıkları şiirsel imgeler ve bu imgeleri hatırlama nedenleri sorulmuştur. Elde edilen veriler kız ve erkek öğrenciler bazında ayrı ayrı, bilişsel öznellik faktörlerine göre analiz edilmiş ve bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Aşağıdaki tabloda, önce, bellek testi uygulanan 2. Guruptaki kız ve erkek öğrencilerin hatırladıkları imgeler ve sıklıkları gösterilmiştir.

Tablo 19

(2. Grup) Hatırlanan İmgelerin Kız ve erkek Öğrencilere Göre Sayısal Dağılımı

Hatırlanan İmgeler	Kız	Erkek	Öğrenci Toplam
1. Acıkan dil	1		1
2. Akasya dalında asılı gölge		3	3
3. Aslan yeleli dalgalar		2	2
4. Baş köşeye kurulan hüznün	1		1
5. Buz tutan gözler	1		1
6. Çığlığındaki sessiz harfler	14	2	16
7. Çinilere sinmiş Kur'an sesi	2	1	3
8. Dağların selamını götüren uykusuzluk	1		1
9. Denize koşan ırmaklar	4		4
10. Dertli adımlarda kırılan ümit	2		2
11. Dili olmayan yazılar	7		7
12. Ecel sakisi	8	7	15
13. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar	2		2
14. Ezanlarla sallanan mavilik	1		1
15. Faili meçhul hüznün	1	1	2
16. Feracesini açan Üsküdar	14	3	17
17. Fetih kokan garip han		1	1
18. Geceleri korkutan günah	2	3	5
19. Geceyi yaraya sarmak	1		1
20. Genç kızlığının yıllanan camı	2	1	3
21. Gözyaşı ırmağına karışmak	2		2

Tablo 19'un devamı

22. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur	6		6
23. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar	4	5	9
24. Karanlık fısıltılar		1	1
25. Kayıp cennet	3	1	4
26. Körlüğün döşeğinde karanlığa sarılmak	3		3
27. Merhametin son durağı		1	1
28. Mutluluk saatini tende kurmak	1		1
29. Nazlı ölüm	1		1
30. Öfke mayalanmaları	2	4	6
31. Özlemin yorgunluğu	1		1
32. Pıhtılaşan okyanus	1	2	3
33. Renk çılgılığı	2	3	5
34. Rüyasının denizinde bir ada		1	1
35. Sağır kader	2		2
36. Sandıkta uyuyan hatıralar	3	2	5
37. Seste boğulan sesler	1	2	3
38. Sevgiyi vefanın kucağında büyütme	1		1
39. Sevgiyi zamanı çürüterek öldürmek	1		1
40. Susmamaya yemin etmiş kalemler	2		2
41. Susmuş ninniler	2		2
42. Şeytanın içinde durmak		1	1
43. Şeytanın süt kardeşi	11	11	22
44. Türkçe sigaralar tüttüren bacalar	1	2	3
45. Unutuşun gri tipisi	1		1
46. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek	1		1
47. Yaraya diken sarmak	1		1
48. Yüreğe batan kirpikler	1	1	2
49. Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler	11	4	15
50. Zaman içinden geçmek	1		1
51. Zülfünün karasında yatmak	1		1
Toplam	131	65	196

Yukarıdaki tabloya bakıldığında en fazla hatırlama sıklığına sahip şiirsel imgelerin hem kız hem erkek öğrencilerde ilk sırada Kontrast (karşıtlık) (Örn. ‘Şeytanın süt kardeşi, 22’, ‘Çılgılındaki sessiz harfler’, 16, ‘Ecel sakisi’, 15), ikinci sırada İmaj (imgelem) (Örn. ‘Feracesini açan Üsküdar, 17’, ‘Yüzlerini güneşte yıkayan çingeneler, 15’, ‘İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar, 9) değerine sahip olan imgeler olduğu görülmektedir. Bu şiirsel imgelerin de 1. Gurubun hatırlama testinde de görüldüğü gibi gizem, ölüm, korku tematik

düzlemine konumlanmakla beraber olarak kötülük temine ait tercihin bu grupta azaldığı görülmektedir.

Tablo 20’de kız ve erkek öğrencilerin hatırlama eylemi sırasında, şiirsel imgelerin yapısında bilişsel öznellik faktörlerine göre ne kadar değişiklik yaptıkları gösterilmiştir.

Tablo 20

Şiirsel İmgelerin Hatırlama Türüne Göre Cinsiyet Bazında Sayısal Dağılımı (2. Grup)

İmge Hatırlama Türü	Kız	Erkek
Tam	52	21
Dönüştürme	51	31
Ek	11	8
Kelime	40	23
Ekleme	4	5
Atlama	24	8
İnşa	2	11
Toplam	133	76

Bu tabloya göre cinsiyet bazındaki en anlamlı farklılık tam hatırlama performansında, dönüştürmede ve imgeyi yeniden inşa etmede görülmektedir. Tam hatırlamada kız öğrencilerin daha iyi performans gösterdiği görülmektedir. İkinci anlamlı farklılık kelime dönüştürmede ortaya çıkmaktadır. Hatırlanan bir şiirsel imgenin yazılmasında diğer faktörlere göre Dönüştürme daha çok ortaya çıkmaktadır. Belleğin yorumlayıcı özelliğine bağlı olarak öğrenciler, öznel zihinsel içerikleriyle en çok bu kategoride imgeleri değiştirmiştir. İkinci olarak erkek öğrencilerin belleğin yorumlayıcı özelliğini bir şiirsel imgeyi yeniden kurmada daha çok kullandıkları görülmektedir. Bir tür zihinsel içeriğe bağlı bir yapıbozum (deconstruction) yorumlama sürecinin işlediği ortaya çıkmaktadır. Bu guruba yapılan bellek testinin Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normları Uygulamasından 2 gün sonra yapıldığı da dikkate alındığında şiirsel imgelerin hatırlama düzeyinde ana fikre bağlı kalınarak yeniden kurgulanması eğiliminin arttığı gözlenmektedir.

Tablo 21’de ise, bellek testine katılan 2. Guruptaki tüm öğrencilerin, hangi imgelerde kaç değişiklik yaptıkları gösterilmektedir.

Tablo 21

(2. Grup) Hatırlama Performansının Şiirsel İmgelerde Tüm Öğrenciler Bazında Ayrıntılı Sayısal Analizi

İmge	Tüm Öğrenciler			
	Tam	Dönüştürme	Ekleme	Atlama
1. Acıkan dil	1			
2. Akasya dalında asılı gölge		1	1	1
3. Aslan yeleli dalgalar			2	
4. Baş köşeye kurulan hüznün		1		
5. Buz tutan gözler		1		
6. Çılgınlığındaki sessiz harfler		7		7
7. Çinilere sinmiş Kur'an sesi		1		1
8. Dağların selamını götüren uykusuzluk		1		
9. Denize koşan ırmaklar		2		2
10. Dertli adımlarda kırılan ümit	1	1		
11. Dili olmayan yazılar	2	3		2
12. Ecel sakisi	5	3		
13. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar		1		1
14. Ezanlarla sallanan mavilik		1		
15. Faili meçhul hüznün	2			
16. Feracesini açan Üsküdar	11	6		
17. Fetih kokan garip han	1			
18. Geceleri korkutan günah		5		
19. Geceyi yaraya sarmak	1			
20. Genç kızlığının yıllanan camı		2		1
21. Gözyaşı ırmağına karışmak	1	1		
22. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur	1	4		1
23. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar		5		4
24. Karanlık fısıltılar		1		
25. Kayıp cennet	4			
26. Körlüğün döşeginde karanlığa sarılmak	3			
27. Merhametin son durağı	1			
28. Mutluluk saatini tende kurmak		1		
29. Nazlı ölüm	1			
30. Öfke mayalanmaları	2	3	1	
31. Özlemin yorgunluğu	1			
32. Pıhtılaşan okyanus	2	1		
33. Renk çılgılığı	2	2	1	
34. Rüyasının denizinde bir ada		1		
35. Sağır kader	2			
36. Sandıkta uyuyan hatıralar		1		2
37. Seste boğulan sesler		1		
38. Sevgiyi vefanın kucığında büyütme	1			
39. Sevgiyi zamanı çürüterek öldürme	1			

<i>Tablo 21'in devamı</i>				
40. Susmamaya yemin etmiş kalemler		1		1
41. Susmuş ninniler		2		
42. Şeytanın içinde durmak		1		
43. Şeytanın sütkardeşi	17	1	1	3
44. Türkçe sigaralar tütüren bacalar		2		1
45. Unutuşun gri tipisi	1			
46. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek		1		
47. Yaraya diken sarmak	1			
48. Yüreğe batan kirpikler	1	1		
49. Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler	1	8	2	3
50. Zaman içinden göçmek	1			
51. Zülfünün karasında yatmak	1			
Toplam	73	82	9	32

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, 2. guruba uygulamadan 2 gün sonra yapılan bellek testinde öğrencilerin dönüştürme faktöründe benzerlik göstermesine karşılık, hatırlanan imgelerde atlamaları daha çok yaptığı gözlenmektedir. Bu durum, aradan geçen 2 günlük zaman dilimine bağlı olarak öznel zihinsel içerikte metaforun söz yapısını ve temasını korumakla beraber bazı kelimeleri atlamanın söz konusu olduğunu göstermektedir.

Tablo 22'de özelliğin en radikal etkisinin görüldüğü bilişsel özellik faktörü olan ve bellek testinde bir şiirsel imgenin yeniden inşasına ilişkin elde edilen tüm örnekler sunulmuştur.

Tablo 22

(2. Grup) Hatırlama Eylemi Sırasında Bilişsel İnşa İle Yeniden Kurgulanan İmgeler

İnşa Edilen İmgeler	Kız	Erkek
Kadının saçının kıvrımındaki gam ve keder		1
Dünyayı çiğneyen han		1
Üzüntüsünden hüzünlenen mutluluk		1
Dalgalanırken haykıran çocuk		1
Karanlıkta yok olan siyah		1
Sudan daha mavi		2
Hüznü karaya vurmuş gemiler	1	
Dalgalanmayan deniz		1
Renklerin buluştuğu yer		1
Gökyüzünden yüksekte olan gök		1
Ağız dolusu yağmur		1

Tablo 22'nin devamı

Zamanda yolculuk yapmak		
Gökkuşağına acıkmış bulutlar	1	
Toplam	2	11

Tablo 22'ye göre özneliliğin en belirgin etkisinin inşa etmede olduğu görülmektedir. Öğrencilerin, semantik olarak asıl imgenin temasına veya etki oluşturan (kontrast, gradasyon, sürpriz veya imaj) bir veya iki kelimesine bağlı kalarak yeni bir metafor oluşturdıkları görülmektedir. İnşa edilen bazı metaforlarda metaforun asıl yapısında bulunan bir kelimenin veya temanın çağrışım etkisiyle yeni bir imge kurgulanabilmektedir (Örn. 'Fetih kokan garip han, Dünyayı çiğneyen han'fetih kelimesinin kuşatıcı anlamının etkisi açıkça görülmektedir.). İnşa etmede göze çarpan önemli bulgulardan biri de okuma sırasına göre ardışık olan veya yakın sırada etki gücü yüksek olan bir imgenin diğer imgenin semantik yapısını manipüle etme etkisi göstererek iç içe geçen iki imgeden yeni bir imgenin doğmuş olmasıdır (Örn. Ölçüm formunda 'Gökkuşağını bekleyen bulutlar' metaforundan önce gelen 'acıkan dil' metaforu öncekini manipüle ederek Gökkuşağına acıkan bulutlar biçiminde bir metaforun oluşmasına yol açmıştır.).

Tablo 23'te bellek testine katılan 2. Guruptaki kız öğrencilerin hatırlama eylemi sırasında hangi imgelerde hangi bilişsel özellik faktörüne bağlı bir değişiklik yaptıkları gösterilmektedir.

Tablo 23

(2. Grup) Şiirsel İmgelerin Hatırlanmasında Bilişsel Özellik Faktörlerinin Kız Öğrencilere Göre Ayrıntılı Sayısal Analizi

Hatırlanan İmgeler	Kız Öğrenciler			
	Tam	Dönüştürme	Ekleme	Atlama
1. Acıkan dil	1			
2. Akasya dalında asılı gölge				
3. Aslan yeleli dalgalar				
4. Baş köşeye kurulan hüzn		1		
5. Buz tutan gözler		1		
6. Çılgınlıkta sessiz harfler		7		7
7. Çinilere sinmiş Kur'an sesi		1		1

Tablo 23'ün devamı

8. Dağların selamını götüren uykusuzluk		1	
9. Denize koşan ırmaklar		2	2
10. Dertli adımlarda kırılan ümit	1	1	
11. Dili olmayan yazılar	2	3	2
12. Ecel sakisi	5	3	
13. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar		1	1
14. Ezanlarla sallanan mavilik		1	
15. Faili meçhul hüznün	1		
16. Feracesini açan Üsküdar	10	4	
17. Fetih kokan garip han			
18. Geceleri korkutan günah		2	
19. Geceyi yaraya sarmak	1		
20. Genç kızlığının yıllanan camı		2	
21. Gözyaşı ırmağına karışmak	1	1	
22. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur	1	4	1
23. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar		2	2
24. Karanlık fısıltılar			
25. Kayıp cennet	3		
26. Körlüğün döşeginde karanlığa sarılmak	3		
27. Merhametin son durağı			
28. Mutluluk saatini tende kurmak		1	
29. Nazlı ölüm	1		
30. Öfke mayalanmaları		1	1
31. Özlemin yorgunluğu	1		
32. Pıhtılaşan okyanus	1		
33. Renk çılgılığı	1	1	
34. Rüyasının denizinde bir ada			
35. Sağır kader	2		
36. Sandıkta uyuyan hatıralar		1	2
37. Seste boğulan sesler		1	
38. Sevgiyi vefanın kucağında büyütme	1		
39. Sevgiyi zamanı çürüterek öldürmek	1		
40. Susmamaya yemin etmiş kalemler		1	1
41. Susmuş ninniler		2	
42. Şeytanın içinde durmak			
43. Şeytanın sütkardeşi	9		1
44. Türkçe sigaralar tüttüren bacalar			1

Tablo 23'ün devamı

45. Unutuşun gri tipisi	1			
46. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek		1		
47. Yaraya diken sarmak	1			
48. Yüreğe batan kirpikler	1			
49. Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler	1	5	2	3
50. Zaman içinden geçmek	1			
51. Zülfünün karasında yatmak	1			
Toplam	52	51	4	24

Yukarıdaki tabloya bakıldığında 1. Guruptaki kız öğrencilerde olduğu gibi 2. Guruptaki kız öğrencilerin de eksik hatırlanan imgelerde en fazla dönüştürmeye odaklı bilişsel öznellik sergiledikleri görülmektedir. Zaman aralığı etkisine bağlı olarak ikinci sıradaki bilişsel öznellik faktörünün atlamalar olduğu ortaya çıkmaktadır. Buradaki en dikkat çekici bulgu ilk gurupta eksik hatırlanan imgelerde bilişsel öznellik faktörü olarak eklemenin önemli bir etkiye sahip olduğu görülürken 2. Gurupta bilişsel öznellik faktörlerinin dönüştürme ve atlamada yoğunlaşmasıdır.

Tablo 24'te ise, bellek testine katılan 2. Guruptaki erkek öğrencilerin hatırladıkları eylemi sırasında hangi imgelerde hangi bilişsel öznellik faktörüne bağlı bir değişiklik yaptıkları gösterilmektedir.

Tablo 24

(2. Grup) Hatırlama Performansının Şiirsel İmgelerde Erkek Öğrencilere Göre Ayrıntılı Sayısal Analizi

İmge	Erkek Öğrenciler			
	Tam	Dönüştürme	Ekleme	Atlama
1. Acıkan dil				
2. Akasya dalında asılı gölge		1	1	1
3. Aslan yeleli dalgalar			2	
4. Baş köşeye kurulan hüzün				
5. Buz tutan gözler				
6. Çılgınlığındaki sessiz harfler		1		1
7. Çinilere sinmiş Kur'an sesi		1		
8. Dağların selamını götüren uykusuzluk				
9. Denize koşan ırmaklar				

Tablo 24'ün devamı

10. Dertli adımlarda kırılan ümit				
11. Dili olmayan yazılar				
12. Ecel sakisi	3	4		
13. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar				
14. Ezanlarla sallanan mavilik				
15. Faili meçhul hüznün	1			
16. Feracesini açan Üsküdar	1	2		
17. Fetih kokan garip han	1			
18. Geceleri korkutan günah		3		
19. Geceyi yaraya sarmak				
20. Genç kızlığının yıllanan camı				1
21. Gözyaşı ırmağına karışmak				
22. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur				
23. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar		3		2
24. Karanlık fısıltılar		1		
25. Kayıp cennet	1			
26. Körlüğün döşeginde karanlığa sarılmak				
27. Merhametin son durağı	1			
28. Mutluluk saatini tende kurmak				
29. Nazlı ölüm				
30. Öfke mayalanmaları	2	2		
31. Özlemin yorgunluğu				
32. Pıhtılaşan okyanus	1	1		
33. Renk çılgılığı	1	1	1	
34. Rüyasının denizinde bir ada		1		
35. Sağır kader				
36. Sandıkta uyuyan hatıralar			1	1
37. Seste boğulan sesler		2		
38. Sevgiyi vefanın kucağında büyütme				
39. Sevgiyi zamanı çürüterek öldürmek				
40. Susmamaya yemin etmiş kalemler				
41. Susmuş ninniler				
42. Şeytanın içinde durmak		1		
43. Şeytanın sütkardeşi	8	1		2
44. Türkçe sigaralar tütüren bacalar		2		
45. Unutuşun gri tipisi				
46. Ünlü şehirlerde ünsüz gezme				

<i>Tablo 24'ün devamı</i>				
47. Yaraya diken sarmak				
48. Yüreğe batan kirpikler		1		
49. Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler	1	3		
50. Zaman içinden göçmek				
51. Zülfünün karasında yatmak				
Toplam	21	31	5	8

Yukarıdaki tabloya bakıldığında kız öğrencilerde yüksek olduğu ortaya çıkan bilişsel öznellik faktörü atlamanın, erkek öğrencilerde daha düşük seviyede olduğu görülmektedir. Genel olarak erkek öğrencilerin daha az imge hatırladıkları ya da hatırlama edimine daha az yoğunlaştıkları söylenebilir.

Tablo 25'te erkek öğrencilerin eksik hatırladıkları imgelerde yaptığı bilişsel öznellik faktörüne bağlı değişiklikler, biçimsel formlarıyla gösterilmiştir.

Tablo 25

(2.Grup) Erkek Öğrenciler Bazında Eksik Hatırlanan Şiirsel İmgelerin Ayrıntılı Nitel Analizi

İmge	Erkek Öğrencilerin Hatırlama Testinde Yazdığı İmgelerde			
	Dönüştürme		Ekleme	Atlama
	Ek	Kelime		
1. Acıkan dil				
2. Akasya dalında asılı gölge		1. Akasya ağacında bir gölge	1. Akasya ağacında bir gölge	1. Akasya ağacında bir gölge
3. Aslan yeleli dalgalar			1. Aslan yeleli gibi... 2. Aslan yeleli gibi...	
4. Baş köşeye kurulan hüznün				
5. Buz tutan gözler				
6. Çılgınlığındaki sessiz harfler		1. Sessiz çılgılık		1. Sessiz çılgılık
7. Çinilere sinmiş Kur'an sesi	1. Çinilere sinen...			
8. Dağların selamını götüren uykusuzluk				
9. Denize koşan ırmaklar				
10. Dertli adımlarda kırılan ümit				
11. Ecel sakisi		1. Ecel dağıtan 2. Ölüm sakisi 3. Hüznün sakisi 4. Ölüm sakisi		

Tablo 25'in devamı

12.	Eşyaya sinmiş gizli bakışlar		
13.	Ezanlarla sallanan mavilik		
14.	Faili meçhul hüzn		
15.	Feracesini açan Üsküdar	1. Feracesini giymiş Üsküdar 2. Üsküdar'ın açık feracesi	
16.	Fetih kokan garip han		
17.	Geceleri korkutan günah	1. Geceleri korktuğu... 2. Geceleri korktuğu... 3. Geceleri gelen günah	
18.	Geceyi yaraya sarmak		
19.	Genç kızlığının yıllanan camı		1. Genç kızlığının camı
20.	Gözyaşı ırmağına karışmak		
21.	Gözyaşıma ayak uyduran yağmur		
22.	İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar	1. Yüksek puntolu Türkçe.... 2. Yüksek puntolu... 3. Yüksek puntolu...	1. Yüksek puntolu konuşuyorlardı. 2. Yüksek puntolu konuşa adamlar
23.	Karanlık fısıltılar	1. Karanlıktaki huzurlu sesler	
24.	Kayıp cennet		
25.	Körlüğün döşeginde karanlığa sarılmak		
26.	Merhametin son durağı		
27.	Mutluluk saatini tende kurmak		
28.	Nazlı ölüm		
29.	Öfke mayalanmaları	1. Öfke köpürmesi 2. Öfke tomurcuklanması 1	
30.	Özlemin yorgunluğu		
31.	Pıhtılaştıran okyanus	1. Okyanusun pıhtılaşması	

Tablo 25'in devamı

32. Renk çılgılığı		1. Renkli çığlıklar	1. Renklerin çığlığı 2. Renklerin çığlığı
33. Rüyasının denizinde bir ada		1. Denizin ortasında beyaz ada	
34. Sağır kader			
35. Sandıkta uyuyan hatıralar	1. Sandıktaki..		1. Sandıktaki hatıralar
36. Seste boğulan sesler		1. Sessizlikte boğulan 2. Sessizlikte boğulan	
37. Şeytanın içinde durmak		1. Şeytanın içinde bulunmak	
38. Şeytanın sütkardeşi		1. Şeytanın varisi	1. Şeytanın kardeşi 2. Şeytanın kardeşi
39. Türkçe sigaralar tüttüren bacalar		1. Türkçe sigaralar bacadan tüter 2. Türkçe sigaralar bacalar tutar	
40. Yüreğe batan kirpikler		1. Kalbe batan...	
41. Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler	1. Yüzünü güneşle... 2. Yüzünü güneşle...		
Toplam	8	23	5
			8

Erkek öğrencilerin 2. Grupta da hatırlama edimi sırasında tematik olarak kontrast değeri yüksek imgeleri hatırlamaya çalıştıkları görülmektedir. Bu bağlamda en fazla dönüştürmenin de pozitif- negatif semantik ekseninde konumlanan şiirsel imgelerde yapıldığı görülmektedir. (ecel- saki, çılgılık-renk, şeytan-kardeş, tomurcuk-öfke). Bu imgeler güç, kötülük, ölüm temlerinde buluşmaktadır. Erkek öğrencilerin hatırlama edimlerinde en fazla etkili olan bilişsel öznellik faktörünün 23 şiirsel imgeyle Dönüştürme olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 26'da kız öğrencilerin eksik hatırladıkları imgelerde yaptığı bilişsel öznellik faktörüne bağlı değişiklikler, biçimsel formlarıyla gösterilmiştir.

Tablo 26

(2. Grup) Kız Öğrenciler Bazında Eksik Hatırlanan Şiirsel İmgelerin Ayrıntılı Nitel Analizi

İmge	Kız Öğrencilerin Hatırlama Testinde Yazdığı İmgelerde		
	Dönüştürme		Ekleme
	Ek	Kelime	
1. Acıkan dil			
2. Akasya dalında asılı gölge			
3. Aslan yeleli dalgalar			
4. Baş köşeye kurulan hüznün		1. Nedeni bilinmeyen hüznün	
5. Buz tutan gözler	1. Buz tutmuş...		
6. Çılgınlığındaki sessiz harfler		1. Sessiz çılgınlıklar 2. Sessiz çılgınlıklar 3. Sessiz çılgınlıklar 4. Sessiz çılgınlıklar 5. Sessiz çılgınlıklar 6. Sessiz çılgınlıklar 7. Sessiz çılgınlıklar	1. Sessiz çılgınlıklar 2. Sessiz çılgınlıklar 3. Sessiz çılgınlıklar 4. Sessiz çılgınlıklar 5. Sessiz çılgınlıklar 6. Sessiz çılgınlıklar 7. Sessiz çılgınlıklar
7. Çinilere sinmiş Kur'an sesi		1. Çinilere bezenmiş...	1. Çinilere Kur'an sesleri...
8. Dağların selamını götüren uykusuzluk	1. Dağlara selam götüren...		
9. Denize koşan ırmaklar		1. Denize dökülen... 2. Denize dökülen...	1. Denize dökülen 2. Denize dökülen
10. Dertli adımlarda kırılan ümit		1. Dertli adımlarla kırılan....	
11. Dili olmayan yazılar		1. Dilsiz yazılar 2. Dilsiz yazı 3. Dilsiz yazı	1. Dili olmayan
12. Ecel sakisi		1. Ecel şarkısı 2. Ölüm sakisi 3. Ölüm sakisi	
13. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar		1. Kutudaki (eşyadaki) gözler	1. Kutudaki (eşyadaki) gözler
14. Ezanlarla sallanan mavilik		1. Gökyüzünü dalgalandıran ezan	
15. Faili meçhul hüznün			
16. Feracesini açan Üsküdar	1. Feracesini açmış...	1. Feracesini indirmiş... 2. Feracesini indirmiş... 3. Üsküdar feracesini soyundu	
17. Fetih kokan garip han			
18. Geceleri korkutan günah		1. Karanlık gecelerin günahı 2. Karanlık gecelerin günahı	
19. Geceyi yaraya sarmak			

Tablo 26'nın devamı

20. Genç kızlığının yillanan camı		1. Genç kızlığının kırılan...	
		2. Genç kızlığının yıkanan....	
21. Gözyaşı ırmağına karışmak		1. Yağmura karışan gözyaşı	
22. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur	1. Gözyaşıyla	1. Gözyaşıma eşlik eden...	1. Gözyaşıyla uyduran yağmur
		2. Gözyaşıma karışan...	
		3. Gözyaşıma uyumlu yağmur...	
23. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar		1. Büyük puntolarla...	1. Büyük puntolarla konuşan...
		2. Büyük puntolarla...	2. Büyük puntolarla konuşan...
24. Karanlık fısıltılar			1. Kara nlıkt aki fısıltılar
25. Kayıp cennet			
26. Körlüğün döşğinde karanlığa sarılmak			
27. Merhametin son durağı			
28. Mutluluk saatini tende kurmak		1. Tende can bulmak	
29. Nazlı ölüm			
30. Öfke mayalanmaları	1. Öfkeyle mayalanmaları		1. Öfkeyle mayalanmaları
31. Özlemin yorgunluğu			
32. Pıhtılaşan okyanus			
33. Renk çılgılığı		1. Renkli çılgılıklar	
34. Rüyasının denizinde bir ada			
35. Sağır kader			
36. Sandıkta uyuyan hatıralar	1. Sandıktaki ...		1. Sandıkta hatıralar 2. Sandıkta hatıralar
37. Seste boğulan sesler		1. Sessizlikte boğulan...	
38. Sevgiyi vefanın kucağında büyötmek			
39. Sevgiyi zamanı çüröterek öldürmek			
40. Susmamaya yemin etmiş kalemler		1. Sesi olmayan kelimeler	1. Sesi olmayan kelimeler
41. Susmuş ninniler		1. Suskun kelimeler 2. Suskun kelimeler	

Tablo 26'nın devamı

42. Şeytanın sütkardeşi			1. Şeytanın süt kardeşleri	1. Şeytanın kardeşi
43. Türkçe sigaralar tütüren bacalar				1. Türkçe sigara
44. Unutuşun gri tipisi				
45. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek		1. Ünlü şehirlerde ünsüz olmak		
46. Yaraya diken sarmak				
47. Yüreğe batan kirpikler				
48. Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler	1. Yüzünü... 2. Yüzünü... 3. Yüzünü... 4. Yüzünü...	1. Yüzlerini yıkayan...	ışıkla 1. Yüzl erini güneş ışığıyla... 2. Yüzl erini güneş ışığıyla...	1. Yüzlerini güneş ışığıyla yıkayan 2. Güneşle yıkanan çingeneler 3. Yüzlerini güneş ışığıyla yıkayan
49. Zaman içinden göçmek				
50. Zülfünün karasında yatmak				
Toplam	11	40	4	24

Kız öğrencilerde de, eksik hatırladıkları imgeleri yazarken zihinsel içeriğe bağlı olarak en fazla etkili olan bilişsel öznellik faktörü dönüştürmedir. Bu bağlamda en fazla kelime dönüştürmeye başvuran kız öğrencilerin hatırlamaya çalıştığı imgelerin tematik ve semantik düzlemi erkek öğrencilerden farklılık göstermektedir. Kız öğrenciler kontrast değeri taşıyan imgelerin yanı sıra gradasyon (duygu yoğunluğu) değeri taşıyan imgelere de yoğunlaşmıştır. Bunun yanında kendi cinsiyetleri ile ilgili temalar içeren imgeler üzerine yoğunlaştıkları da görülmektedir. Kız öğrenciler, bilişsel öznellik faktörü olarak dönüştürmeyi kontrast değeri taşıyan imgelerden, hüzn, ölüm, depresiflik, kızlık temaları içeren imgelerde ortaya koymaktadır (Örn. çığlık-sessizlik, sükut; gözyaşı- yağmur, karanlık- günah, yaşlanma-kızlık-ferace). Kız öğrencilerin en fazla dönüştürmeyi,

depersiflik negatiflik doğrusal tematik düzleminde gerçekleştirdikleri tespit edilebilir. Bununla birlikte kız öğrencilerin bilişsel öznellik faktörlerinden atlamaya daha çok imaj değeri yüksek olan imgeleri hatırlarken başvurdukları görülmektedir.

Tablo 27’de, bellek testine katılan 2. gruptaki kız ve erkek öğrencilerin, hatırladıkları şiirsel imgelerin bellekte estetik yargı (beğeni) oluşturan bilişsel nedenleri, öğrencilerin yazılı ifadelerine bağlı olarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda ayrıntılarıyla sunulmuştur.

Tablo 27

(2. Grup) Kız ve Erkek Öğrenciler Bazında Şiirsel İmgelerin Bellekte Kodlanışının Ayrıntılı Nitel Analizi

Hatırlanan İmge	Öğrencilerin İmgeleri Hatırlama Sebebi	
	Kız	Erkek
1. Acıkan dil	1. Aklıma yemek geliyor.	
2. Akasya dalında asılı gölge		1. Hava güzel ağaç kokusu var bu yüzden hatırlıyorum.
3. Aslan yeleli dalgalar		
4. Baş köşeye kurulan hüzn		
5. Buz tutan gözler	1. Bana soğuğu çağrıştırmıştı. 2. Tuhaftır ki soğuk bana daha yakın gelir. Kendimi soğukta bulurum. Ve Antartika’ya gitmeyi çok istiyorum. Bu yüzden benim için önemli.	
6. Çılgınlığındaki sessiz harfler	1. Dikkatimi çektiği için unutmadım. 2. Sürekli kullanılan bir imge 3. Susmayı çağrıştırdı bana. 4. Susmak da sessiz çılgınlıklar atmak gibi geliyor. 5. Zıtlıkların bir arada kullanılması. 6. Dikkat çekici.	
7. Çinilere sinmiş Kur’an sesi	1. Bana camiyi çağrıştırmıştı. Oradan da aklıma Capitol’de yapılan cami olduğu söylenen ama hiç de çaktırmayan yapı aklıma geldi. 2. Değişik geldiği için aklımda kaldı.	1. Bu imge bana camileri çağrıştırdı ve aklımda kaldı.
8. Dağların selamını götüren uykusuzluk	1. Bazı geceler uykum olmadığı için çok iyi bir tabir gibi gelmişti.	

Tablo 27'nin devamı

9. Denize koşan ırmaklar	1. Aklıma coğrafi bir terim olan “delta”yı getiriyor. Bu yüzden unutmadım. 2. Hafızamda yer etmiş.	
10. Dertli adımlarda kırılan ümit	1. Arkadaşım bu sözü beğendiğimiz için bir yere yazmıştık ve oradan aklımda kaldı. 2. Arkadaşım bu imgeyi beğendiğimiz için bir yere yazmıştık ve oradan aklımda kaldı.	
11. Dili olmayan yazılar	1. Günümüz politik ve sosyal durumunu ifade eden bir imge olduğundan dolayı insan hafızasında yer ediyor. 2. Çünkü çağrışıma nefret ettiğim “Pucca” adlı yazar geçinimli kişiyi yazmıştım. Beğendiğim için aklımda kaldı.	
12. Ecel sakisi	1. Ölüm son zamanlarda benim için çok anlam ifade etmeye başladı. En başta da eski ben öldüm galiba. Ölümü madden düşünmeyi bıraktım çünkü ben aşk yoluna baş koydum. Edebiyatın da etkisindendir ki aşk bana ölümü hatırlatıyor. 2. Azrail’i hatırlatmıştı. 3. Azrail 4. Azrail’i çağrıştırdığı için. 5. Üzerine tartışmıştık. 6. Ölümü çağrıştırdığı için aklımda kaldı. 7. Ölümü çağrıştırmıştı bana.	1. Azrail’i güzel betimlemiş 2. Sınıfta saki dendi durdu. 3. Tuhaf geldiği için. 4. Bu cümleye daha fazla kafa yordum için. 5. Kelime tuhaf geldiği için hatırlıyorum. 6. Tam aklımda değil. 7. Hoş geldi.
13. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar	1. Resmini çizmem. Bana gayet somut bir anlam uyandırdı.	
14. Ezanlarla sallanan mavilik		
15. Faili meçhul hüznün	1. Güzel gelmişti.	1. Ruh halim.
16. Feracesini açan Üsküdar	1. Üsküdar’da olduğumuz için doğal olarak çağrışım yaptı. 2. Üsküdar’ın bir kadına benzetilmesi dikkatimi çekti. 3. Üsküdar ve ben. 4. Üsküdar’da okuyorum. 5. Hafızamda yer etmiş. 6. Değişik geldiği için. 7. Bahar. 8. Üsküdar nedeniyle. 9. Üsküdar’ı sevdiğim için. 10. Sınıfta “ferace” ne diye sorulduğu için hatırlıyorum. 11. Karanlığı çağrıştırmıştı.	1. Bilmiyorum. 2. Tuhaf geldiği için. 3. Tuhaf.
17. Fetih kokan garip han		1. Cevabın Ayasofya olması.

Tablo 27'nin devamı

18. Geceleri korkutan günah	1. Karanlığı çok severim ve genelde karanlıkta veya gece ağlarım. Son zamanlarda yapmadığım için pişman olacağımı düşündüğüm bir şey var ve bence bu benim sınavım. O yüzden bu geceler bana günahlarımı hatırlatıyor. Yani pişmanlık bana göre dünyevi bir istekle ilgiliyse günah. 2. Zinadan aklımda kaldı.	1. Bu cümleye daha fazla kafa yordüğüm için. 2. Bana fazla çağrışım yaptığı için aklımda canlandığı için bunları hatırladım.
19. Geceyi yaraya sarmak	1. İlgimi çekmesindeki tek sebep hüznün, aşk ve acının bana hissettirdikleridir.	
20. Genç kızlığının yillanan camı	1. Dikkatimi çektiği için unutmadım. 2. Dikkat çekici.	1. Kimya sınavı vardı S1O2'den aklıma geldi.
21. Gözyaşı ırmağına karışmak	1. Aklımda kaldı çünkü düşündüğümde altında derin anlamlar bulabilirim. 1. İlgimi çekmesindeki tek sebep hüznün, aşk ve acının bana hissettirdikleridir.	
22. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur	1. Hafızamda yer etmiş. 2. Hüznün. 3. İlgimi çekmesindeki tek sebep hüznün, aşk ve acının bana hissettirdikleridir. 4. Diksiyon dersinde okuduğumuz Ömr-i Tehi adlı metni hatırlattığı için.	
23. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar	1. Politikacılar.	1. Çok güzel anlatım. 2. Bu cümleye daha fazla kafa yordüğüm için. 3. İmgenin garip gelmesi.
24. Karanlık fısıltılar		1. Yatsı namazını aklıma getirdi.
25. Kayıp cennet	1. Çağrıştırdığı bölüme yazdığım kısım önemliydi. 2. İyi olmayı çağrıştırdığı için. 3. İyiliği çağrıştırmıştı.	1. Ravza'dan gördüm.
26. Körlüğün döşğinde karanlığa sarılmak	1. İlgimi çekmesindeki tek sebep hüznün, aşk ve acının bana hissettirdikleridir.	
27. Merhametin son durağı		1. Çok anlamlı.
28. Mutluluk saatini tende kurmak	1. Anlamlı geldiği için.	
29. Nazlı ölüm	1. Hafızamda yer etmiş.	

Tablo 27'nin devamı

30. Öfke mayalanmaları	1. İlk imge buydu.	1. Bana Harry Potter'daki betimlemeleri hatırlatıyor. 2. Bu cümleye daha fazla kafa yordüğüm için. 3. Bana fazla çağrışım yaptığı için aklımda canlandığı için bunları hatırladım. 4. Hayatımda kapladığı yerin olması.
31. Özlemin yorgunluğu	1. İlgimi çekmesindeki tek sebep hüznün, aşk ve acının bana hissettirdikleridir.	
32. Pıhtılaştıran okyanus	1. Kanın pıhtılaşmasıyla okyanusa benzerlik kurarak yapmışım.	1. Bana fazla çağrışım yaptığı için aklımda canlandığı için bunları hatırladım.
33. Renk çılgılığı	1. Dikkatimi çektiği için unutmam. 2. Arkadaşlarımla ona gökkuşağı yazdığımızı konuştuğumuz için hatırladım.	1. Saçma olması "çığlık" tablosunu hatırlatması. 2. Hayal ettiğimde aklımda hoş bir görüntü oluşturdu. 3. Bunu ilk gördüğümde değişik ve karmaşık çağrışımlar geldi aklıma.
34. Rüyasının denizinde bir ada		1. Paradise.
35. Sağır kader	1. Ben kadere yakın zaman önce çok dua ettim ama maalesef duymadı. 2. Tuhaf gelmişti.	
36. Sandıkta uyuyan hatıralar	1. Çok hoş bir imge. 2. Zihnimizdeki unutulmuş rafa kaldırılmış anıları çağrıştırıyor.	
37. Seste boğulan sesler	1. İronik şeyler insan hafızasında yer ettiğinden dolayı aklımda kaldı.	1. Çünkü hoş duruyor.
38. Sevgiyi vefanın kucağında büyütmek	1. İlgimi çekmesindeki tek sebep hüznün, aşk ve acının bana hissettirdikleridir.	
39. Sevgiyi zamanı çürüterek öldürmek	1. İlgimi çekmesindeki tek sebep hüznün, aşk ve acının bana hissettirdikleridir.	
40. Susmamaya yemin etmiş kalemler		
41. Susmuş ninniler		
42. Şeytanın içinde durmak		1. Şeytan ismi bulunması.
43. Şeytanın sütkardeşi	1. Dikkatimi çektiği için unutmam. 2. Akılda kalıcı. 3. Kötü insanı temsil ediyor benim için. 4. Neden aklımda kaldı hiçbir fikrim yok. 5. Dikkat çekici.	1. Şeytan ile süt kardeş bir arada bulunması. 2. En sondaydı. 3. Tuhaf geldiği için. 4. Hatırlıyorum çünkü Müslüman çocuğa böyle şeyler söylenmez. 5. Kavram garip geldiği için hatırlıyorum.

<i>Tablo 27'nin devamı</i>	6. Şeytan ilgimi çekiyor. 7. Bana insanı çağırıştırmıştı. Çünkü İngilizce dersinde okuduğumuz "Dorian Gray'in Portresi" adlı kitapta şeytanla ilgili birçok telmih vardı. Aslında bu kitapta bir insanın nasıl bir şeytana dönüşebileceğini görmüştüm. 8. Kardeşlik ilişkisinin kurulması dikkatimi çekti. 9. Erkeklerle benzetmiştim. 10. Garip geldi.	6. Çok değişik ve garip bir şey olduğu için. 7. Akılda kalıcı
44. Türkçe sigaralar tütüren bacalar	1. Anlamadığım bir ifadeydi.	1. Sigara geçtiği için akılda kalıcı. 2. Bu cümleye daha fazla kafa yordum için.
45. Unutuşun gri tipisi	1. İlgimi çekmesindeki tek sebep hüznün, aşk ve acının bana hissettirdikleridir.	
46. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek	1. Hayatta karşılaştığım bir durum.	
47. Yaraya diken sarmak	1. İlgimi çekmesindeki tek sebep hüznün, aşk ve acının bana hissettirdikleridir.	
48. Yüreğe batan kirpikler	1. İlgimi çekmesindeki tek sebep hüznün, aşk ve acının bana hissettirdikleridir.	1. Ah Ah! Beni bir insanda en çok hayatta tek etkileyen yer gözleridir. Eğer bir kadın bakmayı bilmiyorsa beni hiçbir şekilde etkileyemez.
49. Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler	1. Dikkatimi çektiği için unutmadım. 2. Somut. Günümüzde çingenelere baktığım zaman aklıma nedense mutluluk gelmektedir. 3. Sulukule'yi hatırlatıyor, çingeneleri anımsattığı için. 4. Yaptığım açıklamayı kendimce çok beğendim. Bu yüzden aklımda kaldı. 5. Dikkat çekici. 6. Bence çok anlamlı, fakirlik ifade ediyor. Çok duygulandım. 7. Hafızamda yer etmiş.	1. Garip. 2. Gerçek hayatta da sık rast geldiğimiz bir görüntü olduğu için.
50. Zaman içinden göçmek		
51. Zülfünün karasında yatmak	1. Zülfün anlamını öğretmenime sormuştum.	

Yukarıdaki tabloda birinci grupta olduğu gibi kontrast değeri taşıyan şiirsel imgelerin en fazla beğeni oluşturan ve engrafik olarak kodlanan imgeler olduğu görülmektedir. Tabloya göre Kontrast değeri taşıyan imgelerin tematik düzlemine

bakıldığında kötülük, öfke, ölüm, günah şeklinde konumlandıkları tespit edilmiştir. Bu tematik düzlemdeki imgelerin taşıdıkları kontrast değerini, içerdikleri temaları ifade eden güçlü anlamlara sahip olan kelimeler oluşturmaktadır (şeytan-sütkardeş, renk-çılgılık, ölüm-saki, günah-gece-korku, öfke-maya gibi).

İmaj değeri taşıyan imgelerin tematik düzleminin, ya şiirsel imgenin çizdiği zihinsel resme eşlik eden bir duygunun, yaşanmışlığın ortaya çıkması (Çingene- fakirlik, gece-yara-hüzün, Kayıp cennet-iyilik vd.) ya da imgenin çizdiği resmin başka bir resmi çağrıştırması şeklinde olduğu görülmektedir (Örneğin Buz tutan gözler- Antartika, Üsküdar-kadın, Çinilere sinmiş Kur'an sesi- cami, Çingene- Sulukule, kan-pıhtılaşma vd.) (alımlama).

Her iki grupta da şiirsel imgelerin bellekte kodlanmalarındaki estetik etkenleri açıklayan öğrenci yorumlarında birinci sırayı 50 öğrenci yorumuyla kontrast (zıtlık) değeri taşıyan şiirsel imgelerin aldığı görülmektedir. İkinci sırada 48 öğrenci yorumu alan garadasyon değeri yüksek şiirsel imgelerin olduğu ortaya çıkmaktadır. Üçüncü sırada 46 öğrenci yorumu alan İmaj ve 26 öğrenci yorumu alan sürpriz (pleasing) değeri taşıyan imgeler gelmektedir.

Çağrışım seti uygulamasının ayrıntılı analizine ilişkin bulgular. Çağrışım seti Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının Ölçülmesi Uygulaması kapsamında algı boyutundaki öznelliği betimlemeye yönelik nicel araştırmanın yine algı boyutundaki öznelliği nitel olarak betimlemeye yönelik bölümünü oluşturmaktadır. Bu uygulamada 100 öğrenci, 101 şiirsel imgenin (metafor), zihninde uyandırdığı ilk 'şeyi' yazmıştır.

Greimas'ın semler kuramından yola çıkarak Courtés ve Hebert'in ortaya koyduğu, anlatı düzlemine ve derin yapıya ait anlam çekirdeklerinin tasnifinde kullandığı Figürler, duygu yükü ve temler ayrımı, şiirsel imgelerin çağrışımlarına uyarlanmıştır (Hebert ve Morin'den çev. Filizok, 2015). Öğrencilerin her şiirsel imge için yazdığı çağrışımlar, bu sınıflandırma yoluyla öznel algının nitel boyutu, tematik bir düzlemde betimlenmiştir. Bu

analizden elde edilen bulgular aşağıda tablo halinde sunulmuştur. Bu uygulama 37 erkek 63 kız öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu öğrencilerin 43'ü 9. Sınıf, 36'sı 10. Sınıf, 21'i de 11. sınıf öğrencisidir.

Ek-İ'ye göre, öğrencilerin şiirsel imgelere daha çok figüratif çağrışımlar yazdığı görülmektedir. 101 şiirsel imge için yazılan 8917 çağrışımdan figüratif çağrışımlar 3791'dir. 1608 kavramsal ve 878 duygusal çağrışım yazılmıştır. Çeşitli imgeler için yazılan 3967 adet ortak çağrışım ifadesi tespit edilmiştir. Yazılan bir çağrışım ait olduğu şiirsel imgenin semantik bağlamına bağlı kalınarak figüratif, duygusal ve kavramsal olarak kategorize edilmiştir. 10100 çağrışım seti değerlendirmesinden 1183 çağrışım değerlendirmesi boş bırakılmıştır.

Bu bağlamda çağrışım setinden elde edilen bulgulara öğrenci (okur) öznelliğini etkileyen bazı unsurlar tespit edilmiştir. Öğrenciler, 52 ayrı film ve sanal karakter çağrışımı yazmıştır. Bu filmlerden 11'i şiddet, 7'si korku, 9'u fantastik, 4'ü tarihi, 7'si bilimkurgu, 6'sı dramatik temaları içermektedir. Bunun yanında öğrencilerin arketip çağrışım olarak 54 figür yazdıkları tespit edilmiştir. Bu arketiplerden 13'ünün mitolojik, 6'sının masal, 25'inin mistik nitelikteki arketip figürler olduğu görülmektedir. Bu durum bilişsel düzeyde öğrencilerin, sanal unsurların önemli ölçüde etkisi altında kaldıklarını ve bu unsurların öznelliklerini belli ölçüde manipüle edebildiğini göstermektedir. Şahıs çağrışımlarının da bu sette önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu bağlamda öğrenciler, aile-akrabalık, sanat-edebiyat özelliği, medyatik ve tarihi özellik taşıyan 105 bilinen şahıs çağrışım olarak yazmışlardır. Buna göre 47 aile-akrabalık niteliği taşıyan, 18 sanatsal edebî nitelik taşıyan, 12 tarihi nitelik taşıyan ve 11 de medyatik nitelik taşıyan kişi çağrışımı yazılmıştır. Son olarak edebî nitelik taşıyan 13 kitap ismi çağrışım yapmıştır. Bunun dışında kalan figüratif çağrışımlar durum figürleri, nesne figürleri, eylem figürleri, renk figürleri, zaman ve şahıs figürleridir (Ek- J).

Öğrencilerin her şiirsel imgeye yazdığı çağrışımların her imgede ortak birkaç temde buluşarak bir tematik anlam eksenine konumlandığı görülmektedir. Bununla ilgili ayrıntılı bulgular aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Söz konusu analiz tüm imgeler için yapılmamış sadece 10 imgeyle sınırlı tutulmuştur.

Tablo 28

Çağrışım Setinin Ortak Tematik (İzleksen) Düzlem Analizi

Öfke mayalanmaları
a. Figüratif çağrışımlar
1. Aile-Şahıs tem (izlek) düzlemi:
anne, baba, ben, yasemin
2. Şiddet- öfke tem (izlek) düzlemi:
göz kararması, kızgınlık, Hızlıca nefes, kavga, kontrolden çıkmış adam, öfkenin gittikçe kabarması, sinirlenen kişi, sinirlenmeye başlayan adam, patlama
3. Renk temi (izleği):
Kırmızı,
4. Biyokimya tem (izlek) düzlemi:
Bakteri, Ekmek mayası, ekmek, etil alkol, hamur, hamur mayası, kabartma tozu, maya, maya mantarı, pakmaya, poğaç, yoğurt, yoğurt mayalamak, sinir sistemi
b. Duygusal Çağrışımlar:
1. Öfke – nefret- kıskançlık tem (izlek) düzlemi: arasıra öfkelenmek, atar, doldurulma, gerginlik, gözü dönmek, kısa sinir krizleri, kıskançlık, kin, kızgınlık, kin beslemek kin intikam, öfke, öfke kontrolü, öfke nöbetleri, nefret, öfkelenmek, öfkeli dönemler, sinir, sinir krizi, sinirlenme, sinirlenmek, sinirli
c. Kavramsal Çağrışımlar:
1. Şiddet -öfke tematik (izleksen) düzlemi
Biririm, fitne, gösteriş, kriz, ölüm, siyaset, zarar
Cellat bakışlı gün vakti
a. Figüratif Çağrışımlar
1. Vakit-zaman tematik (izleksen) düzlemi:
Alacakaranlık, batıdan doğan güneş, gece, gece vakti, gün, gün batımı, gün doğumu, gün dönümü, karanlık, kötü bir gün, kötü vakit, öğle vakti, öğlen, sabah, şafak, tan yeri,
2. Doğa tematik (izleksen) düzlemi:
Balkabağı, bulut, güneş, kızıışmaya başlamış güneş, kötü hava, sema, sıcaklık
3. Renk düzlemi:
Kırmızı, kırmızı, siyah, turuncu
4. Şahıs düzlemi:
Fatma, annem, kızgın bakışlı adam
5. Savaş-şiddet düzlemi:
Cellat, Cesur Yürek filmi, idam, kafa, kılıç, pelerin, keskin, kesici, kızıışma, güneş öldürmek

Tablo 28'in devamı

6. Güçlük düzlemi:

Sınav, okul,

7. Metafizik-Mistik düzlem:

Şeytan, Azrail, pelerin

b. Duygusal Çağrışımlar

1. Öfke duygusu tematik (izleksel) düzlemi:

Kızgınlık, intikam, sinir

2. Korku duygusu tematik (izleksel) düzlemi:

kasvet, korku, telaş

3. Çaresizlik duygusu düzlemi:

boğucu, umutsuzluk, çaresizlik, sıkıntı, sıkılma duygusu, huzursuzluk

4. Mistik düzlem: gizemli

c. Kavramsal Çağrışımların Tematik (İzleksel) düzlemi:

Anlamsızlık, fırtına öncesi sessizlik, kötü, kötülük, ölüm, ölüm hastalık, ölüm saati, sıcaklık

Gözyaşıma ayak uyduran yağmur

a. Figüratif Çağrışımlar:

1. *Tabiat-Doğa Tematik (İzleksel) Düzlemi:*

Su temi: Sel, çiselemek, çok hızlı yağın yağmur, damla, sağanak yağmur, su, su damarları, yağmur, yağmur çisesi, yağmur damlası, yağmur tanesi, serpiştirmek

bulut, fırtına, sonbahar,

2. *Şahıs-kişi Tematik (İzleksel) Düzlemi:*

Arkadaş, ben, palyaço, köşeye çekilmiş gözü yaşlı yağın yağmuru izleyen kız, yağmurun altında ağlayan bir adam resmi,

3. *Eylem-Durum Tematik (İzleksel) Düzlemi:*

Yürüyüş, yavaşlık, yağmur yağarken ağlamak, yağmur gibi yoğun ve uzun ağlamak, ıslanmak, hüngür hüngür ağlamak, camdan dışarıyı izlemek, ağlama, ağlamak, ağlamak sel

4. *Nesne-Varlık Tematik (İzleksel) Düzlemi:*

Beton, asfalt, gözlük, köprü,

b. Duygusal Çağrışımların Tematik (İzleksel) Düzlemi:

1. *Acı- Hüzün Tematik (İzleksel) Düzlemi:*

Acı, gözyaşlarını saklamak hüznün, hüznün, hüznün hayal kırıklığı, hüznün mutsuzluk, yağmurlu bir selde acı

2. *Depresiflik Tematik (İzleksel) Düzlemi:*

Depresyon, derin yorgunluk, duygusallık, kasvet, keder, melankoli, umutsuzluk, üzüntü, ruh hali

c. Kavramsal Çağrışımların Tematik (İzleksel) Düzlemi:

1. *Estetik Düzlem*

Ahenk, güzellik, ritim, uyumlu, yardım etmek,

2. *Olumsuzluk düzlemi*

ayrılık, her şeyin kötü olması, kayıp,

4. Soluk Değmemiş zaman

a. Figüratif Çağrışımların Tematik (İzleksel) Düzlemi:

Tablo 28'in devamı

<i>1. Vakit- zaman- Tem (İzlek) Düzlemi:</i>
Bol zaman, boş vakit, eski zaman, gece, hızlı zaman, hiç geçmeyen zaman, karanlık, saat, saniye, yaşanmamış zaman,
<i>2. Nesne Düzlemi:</i>
Terazi, yavaş ilerleyen saat, saat, kum saati, kitap, baş, sıfır ürün
<i>3. Doğa Tematik (İzleksen) Düzlemi:</i>
Balta girmemiş orman, akciğer, kuğu, doğum, nefes, buhar
<i>4. Hareket- Eylem Düzlemi:</i>
Nefes almak, nefes, yavaş ilerleyen saat, zamanın durması
Renk (Sinestetik) Tematik (İzleksen) düzlemi:
Loş,
<i>b. Duygusal Çağrışımların Tematik (İzleksen) Düzlemleri:</i>
<i>1. Heyecan- Durağan (opposition) Tem (İzlek) Düzlemi:</i>
Anamlı heyecanlı, heyecansızlık, durağanlık, huzursuzluk, Mutsuzluk, hiçlik duygusu
<i>c. Kavramsal Çağrışımların Tematik (İzleksen) Düzlemi:</i>
<i>1. Zaman Temi (İzleği):</i>
Aralıksız geçen süre, boşluk, gelecek, gelecek zaman, zamansız, sonsuzluk, hiç geçmeyen zaman,
<i>2. Hayat-yaşam-ölüm (opposition) Tem (izlek) Düzlemi:</i>
Ölüm, ömür, özgürlük, yaşamak,
<i>3. Eylem-Durum Tem (İzlek) Düzlemi:</i>
Dokunulmamış, durağanlık, hızlıca olup bitme, hiç yaşanmamış, saflık, sıfırdan başlama, yalnızlık, yaşlılık, yeni,
<i>5. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek</i>
Figüratif Çağrışımların Tematik (İzleksen) Düzlemi
Eylem Durum tem (İzlek) Düzlemi:
Amaçsız dolaşmak, başıboş, bilinen yerlerde tanınmadan gezme, gezinti, gezi, seyahat, sönük, yabancı, yalnız gezmek, yalınlık
Kişi Şahıs Düzlemi:
Ben, evsizler, gariban, fakir, İlker Ayrık, kalabalık, insan, köylü, turist, yabancı, yalnız insanlar
Mekan-Uzam Tem (İzlek) Düzlemi:
Amerika'da ünlü cadde, Bratislava (Slovakya), cadde, İstanbul, İtalya, Las Vegas, Paris, sokak, toprak
Nesne Tem (İzlek) Düzlemi:
A harfi, Ahmet Ümit romanları,
<i>6. Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler</i>
Figüratif Çağrışımların Tematik (İzleksen) Düzlemi
Kişi- şahıs tem (izlek) düzlemi:
Afrikalılar, arka komşular, çingene, çocuk, deli, dilenci, esmer insanlar, evsiz, fakir, fakir insanlar, fakir sokak insanları, güneş altında çalışanlar, güneşte yanan yüz,

Tablo 28'in devamı

İrk Temi (İzleği):
Afrikalılar, Zenciler, siyahilik, siyah insan, roman, esmer,
Mekan- Uzam Tem (İzlek) Düzlemi:
Fikirtepe, gecekondlu, göl kıyısı, sokak, Trakya, dışarı
Tabiat- Doğa Tem (İzlek) Düzlemi:
Gül, ışık, sıcak, sıcak hava, sıcaklık, su
Hareket- durum Eylem Tem (İzlek) Düzlemi:
Bronzlaşmak, aydınlanma, çok çalışıp yarık olması, emek, gülümsemek, güneşte fazla zaman geçirme, güneşte yanmak, halay, karanlıkta kaybolmak, yanmak, pislik
Renk Temi:
Turuncu, pembe, ışık, kara, esmer,
Zaman temi (izleği): yaz, yaz tatili
Kategori Dışı: krem, müzik, roman havası, dua, Cennet Mahallesi
Duygusal Çağrışımlar Tematik (İzleksel) Düzlemi:
Umut, Yalnızlık, çaresiz
Kavramsal Çağrışımlar Tematik (İzleksel) Düzlemi:
Çalışmak, fakirlik, esmerlik, özgürlük, sefalet, sokak kültürü, şiddet, temizlik, yoksulluk,
Buz tutan gözler
Göz Semi
Ağlamak, ağlayan kadın, buğulu gözler, donuk bakışlar, gözlüğün buğulanması, gözün dolması, gözyaşı, mavi göz, soğuk bakışlar, soğukça bakmak,
Buz semi:
Antartika, buzullar, dipfiriz, dondurma, donmak, donuk, kış, kuzey kutbu, Siyah buz kitabı,

Öznel Yaklaşımın Anlama ve Yorumlama Düzeyinde Desteklenmesine Yönelik Deneysel Uygulamanın Sonuçlarına İlişkin Bulgular

11 deney 12 kontrol gurubu öğrencisi ile yapılan bu deneysel uygulamada, deney gurubu öğrencilerine yönelik iki haftalık öznel yaklaşımı destekleyici ders uygulamasından sonra, yapılan son testte ön teste göre öğrencilerin öznel yaklaşımlarını yazılı anlatımla yansıtımalarında anlamlı bir farklılık oluşup oluşmadığı araştırılmıştır. Burada öncelikle estetik bir değer olarak edebi metne ilişkin değerlendirmelerinde öğrencilerin dilsel sunum eğilimleri tespit edilerek tablo halinde sunulmuştur. Daha sonra, yapılan deneysel

uygulamanın öğrencilerin ön testte ortaya koydukları öznel yaklaşımlarının dilsel boyutta (yazılı anlatımda) anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığı betimlenmiştir.

Tablo 29

Kontrol Grubu Öğrencilerinin Kurduğu Cümlelerin İfade Ettiği Gerçeklik Durumlarına Göre Ön Test ve Son Test Dağılımı

Öğrenci	Ön Test				Son Test			
	Oluntusal	Olgusal	Gücül	Yansıtılmış	Oluntusal	Olgusal	Gücül	Yansıtılmış
Ö3	3	13	2	-	1	12	2	-
Ö7	3	7	-	-	3	7	-	-
Ö9	-	8	1	-	-	7	1	-
Ö11	4	4	-	-	3	7	-	-
Ö16	13	1	-	-	14	-	-	-
Ö17	2	16	2	-	5	6	-	-
Ö18	1	7	3	-	2	7	1	-
Ö20	2	11	2	-	1	10	2	-
Ö8	5	7	2	-	3	7	-	-
Ö10	2	5	1	-	-	8	1	-
Ö19	3	9	-	-	3	7	-	-
Ö4	7	17	2	-	6	10	4	1
Toplam	45	105	15	-	41	88	11	1
Genel toplam	306							

Tablo 29'a bakıldığında kontrol gurubu öğrencileri ön test ve son testte toplam 306 cümle kurmuştur. Bu cümlelerden öznellik değeri alanlar, ön testte, oluntusal gerçekliği içeren cümle olarak 45, gücül gerçekliği içeren cümle olarak 15 olmak üzere toplam 60 cümledir. Olgusal gerçeklikleri içeren cümle sayısı ise 105'tir. Son testte kontrol gurubu öğrencilerinin, öznellik değeri alan 41 oluntusal cümle, 11 gücül gerçeklik içeren 11 cümle ve yansıtılmış gerçeklik içeren 1 cümle olmak üzere toplam 53 cümle kurdukları görülmektedir. Her iki testte öznellik değeri alan cümle sayısı 113, nesnellik değeri alan cümlelerin sayısı ise (oluntusal gerçeklik içeren cümleler) 193'tür. Buna göre kontrol gurubu öğrencilerinin şiirsel metni yorumlarken daha çok oluntusal gerçeklik ifadelerini (nesnel tutum) tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo 30

Kontrol Grubu Öğrencilerinin Kurduğu Cümlelerin İfade Ettiği Gerçeklik Durumlarının Sorulara Göre Ön Test ve Son Test Dağılımı

Soru	Ön Test				Son Test			
	Oluntusal	Olgusal	Gücül	Yansıtılmış	Oluntusal	Olgusal	Gücül	Yansıtılmış
a	11	61	-	-	11	61	-	1
b	4	21	-	-	4	11	-	-
c	12	5	14	-	7	5	7	-
d	18	18	1	-	19	11	4	-
Toplam	45	105	15	-	41	88	11	1

Tablo 30'a bakıldığında öznellik değeri alan cümlelerin ön test ve son testteki 'Bu şiirin şairin hayatı ile bir ilgisi olabilir mi? Siz nasıl bir ilgi kurarsınız?' şeklinde sorulan c ve 'Şiirin beğendiğiniz taraflarını dikkate alarak estetik yapısını çıkarmanız gerekse bunu nasıl anlatırdınız?' şeklinde sorulan d sorusuna kümелendiği görülmektedir. Oluntusal gerçeklik içeren cümlelerin kümелendiği, 'Altı çizili olan imgeler sizce hangi anlama gelmektedir?' şeklinde sorulan a sorusuna ve 'Şiirde bir yolculuktan söz edilmektedir. Bu sizce nasıl bir yolculuktur?' şeklinde sorulan b sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplarda nensnel-bilgilendirici bir tutum benimsedikleri görülmektedir.

Tablo 31

Kontrol Gurubu Öğrencilerinin Kurduğu Oluntusal Cümlelerin Olay (Eylem-Durum) Türlerine Göre Dağılımı

Öğrenci	Ön Test				Son Test			
	Fiziksel Eylemler	Algısal Durumlar	Zihinsel Durumlar	Diğer Durumlar	Fiziksel Eylemler	Algısal Durumlar	Zihinsel Durumlar	Diğer Durumlar
Ö3	1	1	-	-	1	-	-	-
Ö7	-	2	1	-	1	1	1	-
Ö9	-	-	-	-	-	-	-	-
Ö11	2	1	1	-	1	1	1	-
Ö16	7	1	5	-	5	4	5	-
Ö17	-	2	-	-	2	1	3	-
Ö18	-	-	1	-	-	2	-	-
<i>Tablo 31'in devamı</i>								
Ö20	-	2	-	-	-	1	-	-
Ö8	2	-	3	-	1	-	2	-
Ö10	2	-	-	-	-	-	-	-
Ö19	1	-	2	-	1	1	1	-
Ö4	1	1	5	-	2	-	4	-
Toplam	16	10	18	-	14	10	17	-

Tablo 31'e göre Oluntusal gerçeklik içeren cümlelerde öğrencilerin, şiirsel metin ile ilgili yorumlarını daha çok algısal ve zihinsel durumlar şeklinde ifade etmiş oldukları görülmektedir (Örneğin 'Şiirdeki imgeleri çok beğendim' , 'Şairin önceden yaşamış hissetmiş gibi olduğunu düşünüyorum'). Öğrencilerin ön test ve son testte kurdukları cümlelerde öznellik sunumu açısından anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

Tablo 32

Sorumlu Kaynak Gönderiminin Kontrol Gurubu Öğrencilerinin Kurduğu Cümlelere Göre Dağılımı

Öğrenci	Ön Test				Son Test			
	BEN	BİZ	DİĞER		BEN	BİZ	DİĞER	
Ö3	1	-	7	-		1	5	-
Ö7	2	-	1	-	1	-	2	-
Ö9	-	-	1	-	-	-	-	-
Ö11	-	-	4	-	-	-	3	-
Ö16	3	-	10	-	3	-	10	-
Ö17	-	-	10	-	-	-	9	-
Ö18	2	1	3	-	4	-	2	-
Ö20	3	-	2	-	3	-	1	-
Ö8	1	-	6	-	2	-	3	-
Ö10	1	1	3	-		1	2	-
Ö19	2	-	3	-	3	-	2	-
Ö4	5	2	10	-	6	3	8	-
Toplam	20	4	60	-	22	5	47	

Tablo 32'de Kontrol gurubu öğrencilerinin kurdukları cümlelerde, cümlelerin epistemik içeriğinden sorumlu kaynağın, daha çok, diğer bir metin katılımcısı (o, şair, insanlar, herkes vb.) şeklinde ortaya çıktığı görülüyor. Yani öğrenciler bilgilendirici-nesnel tutumlarına koşut olarak şiirle ilgili yaptıkları yorumları öznel düşünceleri şeklinde ifade etmekten kaçınarak cümlelerin bilgi içeriğini (içerdiği yorumu) üretmekten sorumlu kaynak için genel etiket olabilecek isimler kullanmıştır. (Örn. 'Şiirdeki duygular benzetmelerle pekiştirilmiştir.', 'İnsanlar hoşlarına giden şeyleri anlayabilirler.', 'Şair hayatının bir gün sona ereceğini belirtiyor.'(Öğrenci-16)).

Tablo 33

Deney Grubu Öğrencilerinin Kurduğu Cümlelerin İfade Ettiği Gerçeklik Durumlarına Göre Ön Test ve Son Test Dağılımı

Öğrenci	Ön Test				Son Test			
	Oluntusal	Olgusal	Gücül	Yansıtılmış	Oluntusal	Olgusal	Gücül	Yansıtılmış
Ö1	4	13	-	-	7	9	1	-
Ö2	9	5	2	-	10	7	1	-
Ö5	4	9	-	-	4	9	-	1
Ö6	3	10	-	1	8	5	2	-
Ö12	6	4	-	-	12	4	4	4
Ö13	6	5	-	-	10	4	2	3
Ö14	4	7	2	-	5	7	1	-
Ö15	9	9	-	2	6	15	-	1
Ö21	1	7	-	-	3	8	1	1
Ö22	3	9	-	-	2	6	1	-
Ö23	8	2	-	-	3	5	1	-
Toplam	57	80	4	3	70	77	14	10
Toplam Cümle	144				171			

Tablo 33'e bakıldığında ön testte, deney gurubundaki öğrencilerin de kontrol gurubundaki öğrencilere benzer bir şekilde, kurdukları cümlelerde daha çok olgusal gerçeklik içeren cümleleri tercih ettikleri görülmektedir. Deneysel uygulamadan sonra yapılan son testte, öznellik sunumu ve öznel yaklaşım niteliği taşıyan cümleler ön teste göre belirgin bir artış göstermiştir. Deney gurubu öğrencileri, ön testte öznellik değeri alan 57 oluntusal gerçeklik içeren cümle, 4 gücül (potansiyel) gerçeklik içeren cümle, 3 yansıtılmış gerçeklik içeren cümle kurarken, deneysel uygulamadan sonra 70 oluntusal gerçeklik içeren cümle, 14 gücül (potansiyel) gerçeklik içeren cümle, 10 yansıtılmış gerçeklik içeren cümle kurmuştur.

Ön testte öznellik değeri alan 64 adet cümle, ön testteki toplam cümle sayısının (144) % 44,4'ünü oluşturmaktadır. Son testte ise öznellik değeri alan 94 cümle, son testteki toplam 171 cümlelerin % 54,9'unu oluşturmaktadır. Bu oranlara bakıldığında öznel yaklaşımın desteklenmesine yönelik deneysel uygulamanın dilsel öznellik sunumu bağlamında öğrencilerde belirgin bir farklılık yarattığı görülmektedir. Ancak son testte öznellik değeri alan cümlelerde belirgin bir artış gözlenirken olgusal gerçekliği içeren cümlelerde bir

farklılık ortaya çıkmamıştır. Yani öğrencilerin estetik değer taşıyan bir metni yorumlamada estetik yargılarını öznel yaklaşım (beğeni) içinde ifade edebildikleri görülürken diğer yandan nesnel tutumlarını değiştirmedikleri de gözlemlenmektedir. Bu durum, formel eğitim müfredatının, bilgiyi, verilmiş kalıplar içinde alma ve sunmaya dayanan yapısından kaynaklanan pedagojik anlamda bir ‘öznelleşememe’ sorununa işaret etmektedir.

Tablo 34

Deney Grubunun Sorulara Göre Ön Test-Son Test Dağılımı

Soru	Ön Test				Son Test			
	Oluntusal	Olgusal	Gücül	Yansıtılmış	Oluntusal	Olgusal	Gücül	Yansıtılmış
a	21	47	-	2	14	47	2	4
b	7	15	1	-	18	17	2	2
c	6	5	1	1	15	6	10	2
d	23	13	2	-	23	7	-	2
Toplam	57	80	4	3	70	77	14	10

Tablo 34’e bakıldığında deney gurubu öğrencilerinin ön testte kurduğu, öznellik değeri alan cümlelerin düzensiz bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Bu durum öğrencilerin sorulara verecekleri cevaplarda öznellik-nesnellik arasında, bir yaklaşım belirleme kararsızlığını da işaret etmektedir. Öğrencilerin ‘Altı çizili olan imgeler sizce hangi anlama gelmektedir?’ şeklinde yöneltilen a sorusuna büyük oranda olgusal gerçeklik içeren cümlelerle cevap vermeleri adı geçen sorudaki şiirsel imgeleri (metafor) öznel olarak değerlendirmeden çok tanımlama, açıklama eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu durum son testte de değişmemiştir. ‘Bu şiirin şairin hayatı ile bir ilgisi olabilir mi? Siz nasıl bir ilgi kurarsınız?’ şeklinde sorulan c sorusuna verilen cevapların diğer sorulara verilen cevaplardan az olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bilginin kavrama ve yorumlamayı destekleyici etkisi göz önüne alındığında öğrencilerin bilgilerinden emin olmadıkları konuda yorumlarının da kısıtlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda c sorusu için öğrencilerin ön testte verdiği cevaplar 13 cümleden ibaretken, deneysel uygulamadan sonra yapılan son testte bu soruya öğrencilerin verdiği cevaplar 33 cümleye çıkmıştır. Buna karşın deney gurubu öğrencilerinin deneysel uygulamadan sonra yapılan son testte nesnel tutumu işaret

eden olgusal gerçeklikleri ifade eden cümleleri ön teste (% 55,5) kıyasla daha az olmakla birlikte (% 45,02) yine de tercih ettikleri görülmektedir. Dolayısıyla, deney gurubu öğrencileri öznel yaklaşımlarını ifade etmede bir beceri kazanırken diğer taraftan estetik yargılarını nesnel bir tutum içinde ifade etmeyi sürdürmüşlerdir.

Tablo 35

Deney Gurubu Öğrencilerinin Kurduğu Oluntusal Cümlelerin Olay (Eylem-Durum) Türlerine Göre Dağılımı

Öğrenci	Ön Test				Son Test			
	Fiziksel Eylemler	Algısal Durumlar	Zihinsel Durumlar	Diğer Durumlar	Fiziksel Eylemler	Algısal Durumlar	Zihinsel Durumlar	Diğer Durumlar
Ö1	-	-	3	-	1	3	3	-
Ö2	5	4	-	-	2	5	3	-
Ö5	1	1	2	-	1	1	2	-
Ö6	2	-	2	-	3	3	2	-
Ö12	5	2	-	-	2	4	6	-
Ö13	5	-	1	-	2	5	3	-
Ö14	2	-	1	-	3	-	2	-
Ö15	3	2	2	-	1	2	3	-
Ö21	1	1	-	-	1	2	-	-
Ö22	1	2	1	-	1	1	-	-
Ö23	2	2	2	-	-	2	1	-
Toplam	27	14	16	-	17	28	25	-
Genel Toplam	57				70			

Tablo 35'e bakıldığında, deney gurubu öğrencilerinin ön testte kurdukları oluntusal cümlelerin, 27 fiziksel eylem içeriği, 14 algısal durum içeriği ve 16 zihinsel durum içeriği taşıdığı görülmektedir. Buna göre fiziksel eylem içeriği taşıyan cümlelerin (27 cümle) nesnellik değeri aldığı ve zihisel, algısal içerik taşıyan cümlelerin (toplam 30 cümle) de öznellik değeri aldığı göz önünde bulundurulursa, ön testte deney gurubu öğrencilerinin şiirsel metni yorumlarken, nesnel tutumlarına koşut olarak metnin yüzeysel yapısına yönelik değerlendirmelerde bulundukları görülmektedir. Örn. 'Şair bir çok sevdiğinden ayrılacağını vurgulamıştır.' (ön test, Ö-13). 'Şiirde imgeler estetik yapıyı oluşturuyor.' (ön test, Ö-6) . 'Şair yaşadığı duyguyu okuyucuya başarılı bir şekilde aktarmış.' (ön test, Ö-5)

Deney gurubu öğrencilerinin son testte kurduğu cümlelerde fiziksel eylem içeriği taşıyan cümlelerde anlamlı bir azalma (17 fiziksel eylem içeriği taşıyan cümle) ve buna

koşut olarak algısal ve zihinsel durum içeriği taşıyan cümlelerde (28 algısal, 25 zihinsel durum içeriği taşıyan cümle) de anlamlı bir artış gözlenmektedir. Buna göre son testte öğrencilerin metne ilişkin yorumlarını ve estetik beğenilerini öznel algı ve anlamlandırmalarına göre oluşturmaya başladıkları ifade edilebilir. Ön testte metnin yüzey yapısına yönelik yorumların son testte metnin derin yapısına ilişkin yorumları da kapsamaya başladığı görülmektedir. Örn. ‘Yahya Kemal bu şiiri 12 yılda yazarak yaşadığı büyük aşkı yaklaşık altmış kelimeye, aşkı kadar büyük bir sürede aktarmış.’ (son test-Ö13). ‘Rıhtımda kalanların bu seyahatten elemli olmasında herkesin kendisini gördüğünü düşünüyorum. Bu net bir hüzündür, bana çok dokunuyor.’ (son test, Ö-6). ‘Meçhule giden bir gemi ve rıhtımda kalanlar bu seyahatten elemli metaforları ayrılık anlatımını güçlendiriyor.’(son test, Ö-23). ‘Şiirlerde aranmasa da olay örgüsü vardır. Şiir katmanlardan oluştuğu için şair, iki farklı tema kullanarak tek bir şiirin içinde bambaşka iki metin oluşturmuş.’ (son test, Ö-12)

Tablo 36

Sorumlu Kaynak Gönderiminin Deney Gurubu Öğrencilerinin Kurduğu Cümlelere Göre Dağılımı

Öğrenci	Ön Test			Son Test			
	BEN	BİZ	DİĞER	BEN	BİZ	DİĞER	
Ö1	2	2	6	3	-	4	-
Ö2	3	-	4	2	-	4	
Ö5	2	-	3	-	-	6	-
Ö6	-	-	5	2	-	5	-
Ö12	-	3	8	6	-	4	-
Ö13	-	-	9	-	-	8	
Ö14	1	-	5	1	-	7	-
Ö15	-	-	12	1	-	8	-
Ö21	1	-	2	2	-	1	-
Ö22	1	-	1	2	-	3	-
Ö23	-	-	4	1	1	6	-
Toplam	10	5	59	20	1	56	-

Deney gurubu öğrencilerinin ön testte ve son testte kurdukları cümleler, epistemik (bilgisel) içeriği üretmekten sorumlu kaynağa ulaşma bakımından analiz edildiğinde epistemik (bilgisel) içerikten sorumlu öznellik kaynakları olan ‘Ben’ ve ‘Biz’ etiketlerinin ‘Diğer Bir Metin Katılımcısı’ olarak etiketlenen öznellik dışı sorumlu kaynaklardan daha az

kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Son testte öznellik etiketli sorumlu kaynak erişiminde kayda değer bir artış gözlense de öznellik dışı kaynağın (Diğer Bir Metin Katılımcısı) öğrenciler tarafından manidar bir şekilde daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Bu durum kontrol gurubu ön test-son test analizinde de belirtildiği gibi öğrencilerin şiirsel metin ile ilgili yaptığı yorumlar, öznel yargılarını içermesine rağmen, öğrencilerin, cümlelerin epistemik (bilgisel) içeriğinden sorumlu kaynağı (kendilerini) açıkça ortaya koymaktan kaçındıklarını göstermektedir. Yani kurdukları cümlelerde kendi düşüncelerinin öznellik sorumluluğunu almaktan kaçındıkları görülmektedir. Öğrencilerin bir edebi metinle ilgili öznel değerlendirme ve estetik yargılarını yazarken, nesnel-öznellik değeri taşıyan oluntusal cümleleri ve öznellik dışı (nesnel) olgusal gerçeklikleri içeren cümleleri daha çok kullanmaları nesnel bilgilendirici bir söylem tarzını tercih ettiklerini göstermektedir.

Şiirsel İmgelerin Kelime Sıklığı Analizine İlişkin Bulgular

Bu araştırma kapsamında 26 şairin şiirlerinden elde edilen 5048 şiirsel imge için, İstanbul Üniversitesi tarafından geliştirilen Metin Sıklık Çözümleyicisi programı ile kök ve gövde analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda çalışma gurubu kapsamındaki şairlerin imge oluştururken en sık kullandığı 150 kelime listelenmiştir. Araştırmanın amacı kelime sıklığı olmadığı için yapılan analizden elde edilen veriler, yazar öznelliğinin yazınsal metin oluşturmada, estetik değer taşıyan en küçük dilsel biçimi olan şiirsel imgelerdeki görünümü bağlamında yorumlanmıştır. Bir başka deyişle bu analiz, şairlerin daha çok, hangi kelimelerle hayal kurduklarını göstermektedir. Bu analizden elde edilen bulgulara göre şairler en fazla deniz, ölüm, yürek, güneş, kalp, karanlık, gözler, toprak, göz, gök, çocuk, rüzgar vd. kelimelerle estetik ve mecaz kurmaktadır. Anılan kelimelerin şiirsel metinlerdeki sıklığı Tablo 37’de gösterilmiştir. Bu kelimeler şekil 1’de de poster şeklinde sunulmuştur.

Tablo 37'nin devamı

8	Güneş	85	0.58	güneş(44) güneşin(13) güneşi(12) güneşe(7) güneşten(6) güneşte(2) güneşçağı(1)
9	Kalp	84	0.57	kalp(26) kalbi(14) kalbin(7) kalbe(7) kalbini(6) kalbimin(5) kalbim(4) kalbinde(3) kalpler(3) kalbimizde(2) kalbinin(2) kalpte(1) kalbindeki(1) kalbimde(1) kalb(1) kalbiyle(1)
10	karanlık	83	0.56	karanlık(34) karanlığı(15) karanlığın(13) karanlığa(6) karanlıkların(3) karanlıklar(3) karanlığımız(2) karanlıkta(2) karanlıklara(1) karanlıktan(1) karanlıklardan(1) karanlıkları(1) karanlıklarda(1)
11	Gözler	81	0.55	gözler(36) gözleri(12) gözlerinde(4) gözlerinden(3) gözlerde(3) gözlerdeki(3) gözlerimde(3) gözlerimin(2) gözleriyle(2) gözlere(2) gözlerindeki(1) gözleyen(1) gözlerini(1) gözlerine(1) gözlerimden(1) gözlerinin(1) gözlerinden(1) gözlerim(1) gözle(1) gözlerime(1) gözlerin(1)
12	Toprak	71	0.48	toprak(32) toprağın(13) toprağa(10) topraktan(5) toprağı(4) toprağında(3) toprağının(1) toprağını(1) toprağında(1) toprakta(1)
13	gök	69	0.47	gök(23) göklerin(6) gökler(6) göğe(5) göğü(4) göklere(4) göğün(3) gökle(2) gökten(2) gökmavisi(2) göklerden(2) göğünde(2) göğen(1) göğündeki(1) göklerle(1) göklerde(1) gökleri(2) gökteki(1) göğde(1)
14	çocuk	67	0.45	çocuk(32) çocuklar(15) çocukları(9) çocuğun(4) çocuğu(4) çocukların(3)
15	rüzgar	65	0.44	rüzgar(28) rüzgarı(15) rüzgarın(5) rüzgarlar(5) rüzgarların(4) rüzgara(3) rüzgarında(2) rüzgarının(1) rüzgarıyla(1) rüzgarla(1)
16	ses	60	0.41	ses(26) sesi(22) sesinden(2) sesinin(2) sesini(2) seste(1) sesten(1) sesiyle(1) sesine(1) sesin(1) sesinde(1)
17	bulut	58	0.39	bulutlar(22) bulut(17) bulutların(6) bulutlardan(3) bulutları(3) bulutlarla(2) bulutundan(1) bulutun(1) bulutu(1) bulutlara(1) bulutlarda(1)
18	ruh	57	0.39	ruh(19) ruhun(13) ruhunun(5) ruhumuzun(3) ruhum(3) ruhu(3) ruhumun(3) ruhumuzu(1) ruhunu(1) ruhumdan(1) ruha(1) ruhlar(1) ruhtaki(1) ruhumda(1) ruhumu(1)
19	şiir	54	0.37	şiir(28) şiirler(9) şiirin(8) şiiri(4) şiirlerimizin(2) şiirlerle(1) şiire(1) şiirinin(1)
20	gece	53	0.36	gece(19) gecenin(11) geceyi(8) gecesini(7) geceden(4) gecesinde(2) gecesini(1) geceye(1)
21	yalnızlık	53	0.36	yalnızlık(22) yalnızlığın(15) yalnızlığı(8) yalnızlıktan(2) yalnızlığa(2) yalnızlığını(1) yalnızlığının(1) yalnızlığımı(1) yalnızlığımın(1)
22	gül	51	0.35	gül(33) gülen(10) gülü(6) gülden(2)
23	su	48	0.33	su(29) suyun(10) suya(4) suyu(3) suyunu(2)
24	uyku	48	0.33	uyku(18) uykusu(11) uykular(4) uykudan(3) uykuda(2) uykuya(2) uykunun(2) uykuyu(1) uykuyla(1) uykumuzun(1) uykulardan(1) uykuları(1) uykusuzluk(1)
25	rüya	47	0.32	rüya(12) rüyası(12) rüyalar(7) rüyaların(3) rüyada(2) rüyanın(1) rüyasız(1) rüyayı(1) rüyama(1) rüyasının(1) rüyalarımızın(1) rüyadan(1) rüyalara(1) rüyalarda(1) rüyalarım(1) rüyalarımın(1)
26	iç	46	0.31	içinde(23) içindeki(10) için(5) içine(5) içinden(3)

Tablo 37'nin devamı

27	hüzün	45	0.31	hüzün(22) hüznü(13) hüzünler(4) hüznün(2) hüzne(1) hüzünlemek(1) hüzünle(1) hüzn(1)
28	zaman	45	0.31	zaman(27) zamanın(6) zamanlar(4) zamanı(3) zamanla(2) zamana(2) zamanları(1)
29	sular	44	0.30	sular(14) suları(14) suların(7) sularla(3) sularda(3) sulara(3)
30	altın	43	0.29	altın(25) altında(11) altındaki(4) altından(2) altınçağ(1)
31	ölü	43	0.29	ölü(28) ölüler(7) ölüleri(4) ölülerin(2) ölüsü(1) ölülerimizin(1)
32	çiçek	43	0.29	çiçek(15) çiçekleri(11) çiçekler(6) çiçeği(4) çiçeklerin(4) çiçeğine(1) çiçeklerini(1) çiçekleriyle(1)
33	gölge	42	0.28	gölge(12) gölgeler(12) gölgesi(11) gölgenin(1) gölgesini(1) gölgede(1) gölgemdeki(1) gölgeleri(1) gölgelerin(1) gölgemiz(1)
34	ateş	41	0.28	ateş(17) ateşten(11) ateşi(8) ateşe(3) ateşin(1) ateşime(1)
35	kara	41	0.28	kara(34) karası(2) karalı(1) karayel(1) karasında(1) karalık(1) karasevda(1)
36	ağaç	39	0.26	ağaç(13) ağaçlar(10) ağacı(6) ağaçları(3) ağaçlarının(2) ağaçların(1) ağaçlardan(1) ağacın(1) ağacından(1) ağaçlarımız(1)
37	ve	39	0.26	ve(39)
38	Kan (i. ve f.)	39	0.26	kan(38) kan çanağı(1)
39	gönül	37	0.25	gönül(19) gönüller(3) gönlün(2) gönlü(2) gönüldeki(2) gönlümü(2) gönlüm(2) gönülleri(1) gönüllere(1) gönlümün(1) gönlümdeki(1) gönlümle(1)
40	bahçe	36	0.24	bahçesi(11) bahçeler(7) bahçeleri(6) bahçe(3) bahçelerin(3) bahçelerinde(2) bahçesinin(1) bahçedeki(1) bahçelerimiz(1) bahçelerinin(1)
41	kuş	36	0.24	kuş(20) kuşu(11) kuşun(3) kuşbakışlı(2)
42	kuşlar	36	0.24	kuşlar(25) kuşların(6) kuşları(4)
43	acı	36	0.24	acı(16) acısı(7) acılar(6) acıya(4) acıların(2) acıdan(1)
44	ayna	36	0.24	aynası(10) ayna(9) aynalar(6) aynanın(2) aynaların(2) aynada(2) aynaya(1) aynalarda(1) aynadaki(1) aynadan(1) aynaları(1)
45	aşk	35	0.24	aşk(21) aşklar(4) aşkı(3) aşka(2) aşkıyla(1) aşktın(1) aşksız(1) aşklarından(1) aşktan(1)
46	sonsuz	35	0.24	sonsuz(30) sonsuza(3) sonsuzu(2)
47	gün	34	0.23	gün(26) günün(4) günüşiği(1) gününde(1) günde(1) günboyu(1)
48	ömür	34	0.23	ömür(10) ömrün(8) ömrümün(5) ömrümüzün(3) ömrü(2) ömre(2) ömrünün(2) ömrünce(1) ömründen(1)
49	Saç (i. ve f.)	34	0.23	saçlar(10) saç(5) saçları(5) saçlarda(4) saçlarını(2) saçlarında(2) saçlarımdan(2) saçtım(1) saçlarının(1) saça(1) saçlara(1)
50	yıldızlar	34	0.23	yıldızların(13) yıldızlar(11) yıldızları(5) yıldızlara(3) yıldızlarını(1) yıldızla(1)
51	gemi	33	0.22	gemi(17) gemiler(8) gemileriyle(2) gemisi(2) gemilerim(2) gemileri(1) gemilerin(1)
52	hayal	33	0.22	hayal(24) hayaller(6) hayallerim(1) hayalleri(1) hayalden(1)
53	Yüz (i. ve sf.)	33	0.22	yüz(11) yüzü(9) yüzünde(3) yüzüne(2) yüzündeki(1) yüzümüze(1) yüzünden(1) yüzümdeki(1) yüze(1) yüzen(1) yüzüm(1) yüzüme(1)
54	dalga	33	0.22	dalgalar(13) dalga(8) dalgaların(4) dalgaları(3) dalganın(2) dalgaya(1) dalgalarla(1) dalgalara(1)

Tablo 37'nin devamı

55	dağlar	33	0.22	dağlar(21) dağları(5) dağların(3) dağlarında(1) dağlarına(1) dağlardan(1) dağlara(1)
56	ışık	32	0.22	ışık(19) ışıklar(5) ışığı(2) ışıktan(2) ışığının(1) ışığından(1) ışıkla(1) ışığa(1)
57	el	32	0.22	el(20) eli(6) elpençe(1) elyazması(1) elinin(1) elinde(1) elden(1) elinden(1)
58	göz	32	0.22	göz(8) gözü(7) gözün(4) gözüm(3) gözyaşları(3) gözünden(1) gözünü(1) gözündeki(1) gözbebeklerinde(1) gözgözü(1) gözümün(1) gözünde(1)
59	eller	32	0.22	eller(18) elleri(8) ellerinin(2) elleriyle(1) ellerin(1) ellerde(1) ellerini(1)
60	can	31	0.21	can(21) canlar(2) canı(2) canına(1) canını(1) canımızı(1) canımın(1) canda(1) canlara(1)
61	dudak	31	0.21	dudaklar(8) dudak(6) dudaklarında(3) dudakları(3) dudakta(1) dudağı(1) dudağına(1) dudağımla(1) dudaklarını(1) dudakların(1) dudaklara(1) dudaklarındaki(1) dudaklarının(1) dudaklarımda(1) dudaklarından(1)
62	duvar	31	0.21	duvarlar(6) duvarları(5) duvara(4) duvar(4) duvarı(4) duvarlara(2) duvarın(1) duvarına(1) duvarlarını(1) duvarlarda(1) duvarlı(1) duvarsızlık(1)
63	sevda	31	0.21	sevda(22) sevdayı(3) sevdalar(3) sevdaya(1) sevdamızın(1) sevdanın(1)
64	yıldız	31	0.21	yıldız(26) yıldızı(2) yıldızın(1) yıldızsal(1) yıldızdan(1)
65	geceler	30	0.20	geceler(16) geceleri(11) gecelerin(3)
66	insan	30	0.20	insan(16) insanlar(4) insanın(4) insanların(2) insandan(1) insanlı(1) insanlığın(1) insanların(1)
67	dünya	30	0.20	dünya(11) dünyanın(7) dünyası(4) dünyayı(2) dünyası(2) dünyayı(1) dünyamızın(1) dünyalar(1) dünyaları(1)
68	kız	30	0.20	kız(10) kızlar(8) kızı(5) kızları(3) kızın(2) kızlarım(1) kızlarının(1)
69	akşam	30	0.20	akşamın(12) akşam(11) akşamı(5) akşamsız(1) akşama(1)
70	ufuk	29	0.20	ufuklar(5) ufku(4) ufku(4) ufka(3) ufukları(3) ufukların(1) ufuktaki(1) ufuğa(1) ufukta(1) ufkunu(1) ufkuma(1) ufkumda(1) ufkunda(1) ufku(1) ufuklardan(1)
71	yol	28	0.19	yol(15) yolu(10) yolunu(1) yolumuzu(1) yolda(1)
72	hayat	28	0.19	hayat(11) hayatın(9) hayata(2) hayatımıza(2) hayatının(1) hayatımın(1) hayatı(1) hayatımızın(1)
73	yaprak	28	0.19	yaprak(7) yaprakların(4) yaprağın(3) yaprağı(3) yaprakları(4) yapraklar(2) yaprağından(1) yaprağında(1) yapraklarında(1) yapraklarda(1) yaprakça(1)
74	beyaz	28	0.19	beyaz(26) beyazı(1) beyaza(1)
75	şehir	28	0.19	şehir(18) şehirler(4) şehirleri(2) şehre(2) şehirlerde(1) şehirlerin(1)
76	yol	27	0.18	yollar(13) yolları(7) yollara(5) yollarını(1) yolları(1)
77	son	27	0.18	son(21) sonu(4) sonuna(1) sona(1)
78	içim	27	0.18	içimde(9) içimizde(6) içimin(4) içime(2) içimizdeki(2) içim(2) içimden(1) içimdeki(1)
79	mavi	27	0.18	mavi(18) mavisini(7) maviyle(1) mavicek(1)
80	Et (i. ve f.)	27	0.18	eden(10) etmek(10) etmiş(2) etmesi(1) etmemek(1) etmeden(1) et(1) etleri(1)
81	Uç (i. ve f.)	26	0.18	uçan(10) ucu(4) ucunda(3) uçları(2) uçup(2) uçlarından(1) uçundan(1) ucumuzdan(1) ucuna(1) ucuyla(1)

Tablo 37'nin devamı

82	bakış	26	0.18	bakışlar(15) bakış(6) bakışı(1) bakıştan(1) bakışlardan(1) bakışlarda(1) bakışlarında(1)
83	ay	26	0.18	ay(26)
84	Ak (f.)	26	0.18	akan(26)
85	yeşil	26	0.18	yeşil(18) yeşili(3) yeşillerin(3) yeşilinde(1) yeşilinden(1)
86	olmak	25	0.17	olmak(25)
87	Düş (i. ve f.)	25	0.17	düşen(17) düş(5) düşmüş(3)
88	renk	25	0.17	renk(15) rengi(8) renkten(1) renge(1)
89	koku	25	0.17	kokusu(16) koku(5) kokuları(3) kokusuna(1)
90	alın	25	0.17	alın(7) alnında(2) alınmış(2) alınımın(2) alından(1) alınlar(1) alınterine(1) alınıyazımın(1) alındaki(1) alına(1) alınımızdaki(1) alnımda(1) alnının(1) alnımdaki(1) alnı(1) alınamaz(1)
91	bahar	24	0.16	bahar(15) baharı(5) baharın(3) baharımdan(1)
92	saat	24	0.16	saatler(10) saat(6) saati(6) saatini(1) saatleri(1)
93	kendi	24	0.16	kendi(13) kendini(5) kendisinin(2) kendinin(2) kendine(1) kendinden(1)
94	kader	24	0.16	kader(14) kaderi(4) kaderin(3) kaderine(1) kaderim(1) kaderimi(1)
95	türkü	24	0.16	türküler(8) türküsü(6) türkü(5) türkünün(2) türküyle(1) türkülü(1) türkülerde(1)
96	şarkı	24	0.16	şarkılar(7) şarkı(5) şarkıları(4) şarkılara(2) şarkının(1) şarkısı(1) şarkın(1) şarkılı(1) şarkılık(1) şarkılıktan(1)
97	İç (i. ve f.)	24	0.16	içteki(5) içte(4) içen(4) içe(3) içleri(2) içi(2) iç(2) içenlerin(1) içiyorum(1)
98	aydınlık	24	0.16	aydınlık(14) aydınlığın(3) aydınlığı(2) aydınlıkta(2) aydınlıklar(1) aydınlıkların(1) aydınlığa(1)
99	umut	24	0.16	umutlar(8) umut(6) umutların(2) umudun(2) umutla(2) umudu(2) umuttan(1) umuduyla(1)
100	En (i. ve z.)	23	0.16	en(23)
101	kadın	23	0.16	kadın(13) kadınlar(9) kadını(1)
102	ırmak	22	0.15	ırmak(7) ırmaklar(7) ırmakta(2) ırmağın(2) ırmakları(2) ırmağına(1) ırmaklarındaki(1)
103	yer	22	0.15	yer(9) yeri(6) yere(3) yerden(2) yeruslaim(1) yerecek(1)
104	eski	22	0.15	eski(21) eskiyenleri(1)
105	hasret	22	0.15	hasret(12) hasretin(4) hasreti(3) hasretlerin(1) hasretinle(1) hasretle(1)
106	söz	21	0.14	söz(7) sözler(5) sözün(3) sözlerin(2) sözle(2) sözüm(1) sözü(1)
107	adam	20	0.14	adam(11) adamlar(6) adamı(1) adamların(1) adama(1)
108	sessizlik	20	0.14	sessizlik(11) sessizliği(4) sessizliğin(3) sessizliğini(1) sessizliğine(1)
109	yanan	20	0.14	yanan(20)
110	kapı	20	0.14	kapısı(10) kapı(6) kapıda(3) kapısındaki(1)
111	yorgun	20	0.14	yorgun(20)
112	dil	20	0.14	dili(8) dil(7) diller(2) dilleri(1) dillere(1) dildeki(1)
113	baş	19	0.13	baş(5) başı(4) başım(2) başımdan(1) başımı(1) başımın(1) başımda(1) başlarına(1) baştan(1) başbir(1) başlarını(1)
114	iki	19	0.13	iki(17) ikiden(2)
115	keder	18	0.12	keder(6) kederler(4) kederi(3) kederlenmek(1) kederlerin(1) kederle(1) kederde(1) kederlerde(1)
116	yüzler	18	0.12	yüzler(11) yüzleri(4) yüzlerini(1) yüzlerde(1) yüzlerce(1)

Tablo 37'nin devamı

117	her	18	0.12	her(18)
118	kent	18	0.12	kent(14) kenti(3) kentin(1)
119	masal	18	0.12	masal(9) masallar(3) masaların(2) masallardan(2) masalı(1) masallarla(1)
120	ana	18	0.12	ana(7) ananın(3) anayurdu(1) anayurdun(1) anayı(1) anasının(1) anası(1) anadan(1) anan(1) anasını(1)
121	mezar	18	0.12	mezar(7) mezarlar(2) mezara(2) mezarı(1) mezarına(1) mezartaşını(1) mezarlara(1) mezardan(1) mezarları(1) mezarların(1)
122	sükut	17	0.12	sükut(10) sükutun(2) sükutların(2) sükuta(2) sükutu(1)
123	ten	17	0.12	ten(11) tenden(2) tenin(1) teni(1) tene(1) tende(1)
124	damla	17	0.12	damlayan(5) damla(4) damlaların(1) damlasında(1) damlardan(1) damlar(1) damlalar(1) damlalı(1) damlamış(1) damlara(1)
125	sonsuzluk	17	0.12	sonsuzluk(7) sonsuzluğun(5) sonsuzluğu(5)
126	yağmur	17	0.12	yağmur(12) yağmuru(3) yağmurunda(1) yağmurun(1)
127	derin	17	0.12	derin(15) derinlerde(2)
128	mor	17	0.12	mor(16) moru(1)
129	deli	17	0.12	deli(16) delisi(1)
130	pencere	17	0.12	pencere(5) pencereler(4) penceresi(3) pencereleri(2) pencerede(2) pencerenin(1)
131	gökyüzü	17	0.12	gökyüzü(10) gökyüzüne(3) gökyüzünde(2) gökyüzünün(1) gökyüzünü(1)
132	düşünce	16	0.11	düşünce(8) düşünceler(3) düşüncenin(2) düşünceye(1) düşüncem(1) düşünceden(1)
133	kana	16	0.11	kanayan(12) kana(3) kanarsa(1)
134	güvercin	16	0.11	güvercin(12) güvercinler(4)
135	sıcak	16	0.11	sıcak(15) sıcak(1)
136	At (i. ve f.)	16	0.11	at(10) atı(3) atını(1) attığım(1) atmış(1)
137	aşkın	16	0.11	aşkın(16)
138	dağ	16	0.11	dağ(16)
139	sabah	16	0.11	sabah(7) sabahın(4) sabahı(3) sabahsız(1) sabahım(1)
140	ağla	16	0.11	ağlayan(16)
141	siyah	16	0.11	siyah(16)
142	kurşun	16	0.11	kurşun(15) kurşunun(1)
143	dolu	16	0.11	dolu(16)
144	mevsim	16	0.11	mevsim(5) mevsimin(4) mevsimi(4) mevsimlerin(1) mevsimini(1) mevsimler(1)
145	şehir	16	0.11	şehir(11) şehri(4) şehrinin(1)
146	çöl	16	0.11	çöl(4) çölleri(3) çöllere(3) çölü(1) çölünde(1) çöllerin(1) çöldeki(1) çöle(1) çöller(1)
147	yaşamak	16	0.11	yaşamak(15) yaşamakta(1)
148	çılgın	16	0.11	çılgın(16)
149	alev	16	0.11	alev(8) alevden(4) alevleri(2) alevler(1) alevde(1)
150	sevgi	15	0.10	sevgi(7) sevgiyi(3) sevginin(3) sevgilere(1) sevgisi(1)

Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın amaçlarına yönelik tartışma ve sonuç, araştırma kapsamında yapılan uygulamalar çerçevesinde yapılmıştır.

Bağlam dışı şiirsel imgelem normlarının ölçülmesi uygulamasına ilişkin tartışma ve sonuç. Bu uygulamada şiirsel metinlerdeki metaforlar özelinde ve algı boyutunda bilişsel bir öznellik betimlemesi yapılmıştır.

Daha önce literatürde, söz varlığı ile ilgili bilişsel araştırmalar kelimeler düzeyinde başlamıştır. Bilişsel araştırmalarda, kelimelerin ilk kontrol edilen özelliği ‘sıklık’ değerleri olmuştur (Thorndike ve Lorge, 1944; Kucera ve Francis, 1967’den aktaran Tekcan ve Göz, 2005). Daha sonra bu araştırmalara somutluk, anlamlılık ve imgelem faktörleri eklenerek yeni araştırmalar yapılmıştır. Somutluk faktörü ile ilgili öncü çalışmasında Paivio (1963) geliştirdiği ‘eşlemeli çağrışımsal öğrenme’ tekniği ile somut isimlerin, soyut ve kavramsal isimlere göre daha kolay hatırlandığını göstermiştir. İmgelem faktörü ile ilgili çığır açan çalışmalar Stephen Kosslyn (1975, 1977) tarafından yapılmıştır. Zihinsel imge oluşturmada hayal edilen bir nesnenin büyüklüğünün zihinsel resmini oluşturmada ve bu nesneye ait ayrıntıları bulmada nesnenin büyüklüğünün ayrıntıyı bulmadaki süreyi uzattığını ortaya koymuştur. Sözcük düzeyinde imgelem, somutluk, anlamlılık faktörlerine göre ilk bilişsel uygulama Paivio, Yuille ve Madigan (1968) tarafından yapılmıştır. Paivio’nun ölçeği, A. Tekcan ve İ. Göz (2005) tarafından çağrışım seti de eklenerek Türkçe Kelime Normları ölçülmüştür. Anılan çalışmalar nesneler ve kelimeler düzeyindeki bilişsel süreçleri ölçmeye yönelik yapılmıştır. Kelimelerin öznellik frekanslarını ölçmeye yönelik çalışmalardan biri de Fransızca tek heceli 1760 kelimeyi içeren imgelem ve öznellik frekanslarını ölçmeye yönelik yapılmıştır (Gonthier, Desrochers ve diğerleri, 2009, s. 139). Kelime sıklığının yansıtma etkisindeki ret süreçlerine dair öznel değerlendirmelerin incelenmesi başlıklı

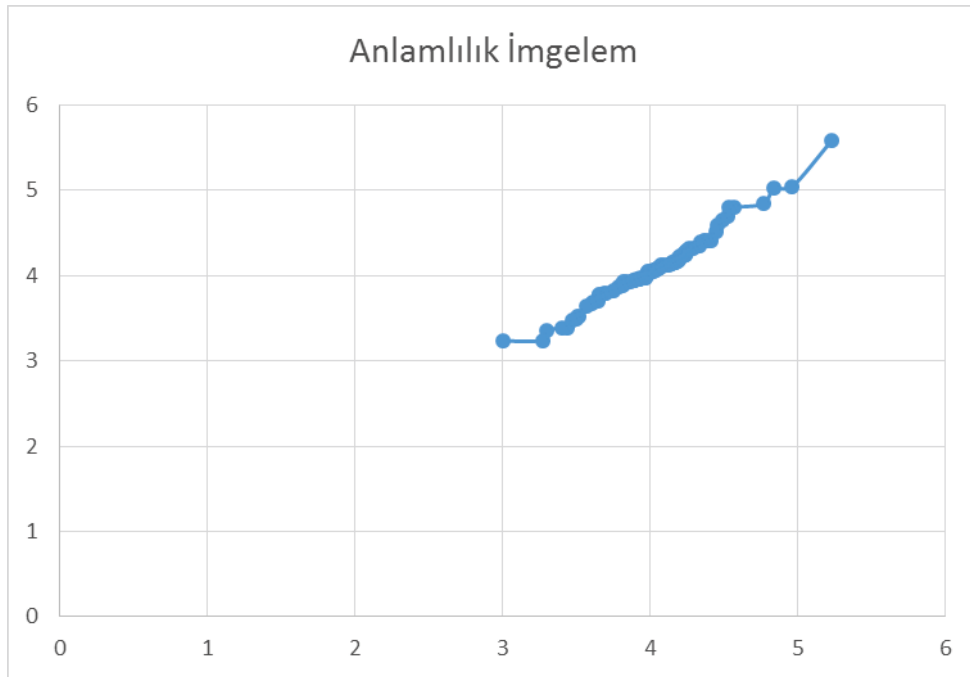
çalışmada, sıklığı yüksek ve düşük olan kelimelerin katılımcıların belleklerinde, öznel kabul ve ret süreçleri araştırılmıştır. Bu çalışmada kelimeler düzeyinde bağlam değişkenliğine göre, hatırlanabilirliğin yansıtma etkisi ve aşinalık etkisi katılımcıların kabul ve ret kararları doğrultusunda ölçülmüştür. Deneyde kelimelerin katılımcıların tecrübesine dayalı bir aşinalık etkisine göre düşük ve yüksek frekans gösterdiği sonucuna varılmıştır (Meeks, Knight ve diğerleri, 2014, s. 57)

Bu araştırmadaki bellek testi Bartlett ve Schacter'in anlatı metni ve bağlam dışı sözce ve sözcükler için yaptıkları bellek testine benzer bir yöntemle ve hatırlanan imgeye dair estetik gerekçe sorusu da eklenerek şiirsel metinler düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Bu bellek testinin amacı şiirsel imgelerin estetik beğeni gerekçelerini uygulama esnasında değil daha sonra yapılan bellek testiyle araştırmaktır. Bu yöntemin gerekçesi hatırlanan imgelerin daha çok beğenilen ve akılda kalan imgeler olduğunun bellek testiyle daha gerçekçi bir biçimde ortaya çıkarılabileceğidir. Aynı zamanda zihinsel süreçlerin öznelliği belirlemedeki rolü araştırılmıştır.

Şiirsel imgeler (metaforlar) hem taşıdıkları anlam yükü hem estetik özellikleri bakımından kendilerini biçimlendiren kelimelerden farklıdır. Bu bağlamda estetik algının ve buna ilişkin öznelliğin bilişsel olarak ölçülmesine en elverişli sözce yapıları metaforlardır. Dolayısıyla bu araştırma, adı geçen çalışmalardan farklı olarak şiirsel imgeler özelinde öznelliğin bilişsel süreçlerinin betimlenmesine yönelik yapılmıştır. Bu bağlamda alanyazında metaforlar için yapılmış benzer bir uygulamanın olduğuna rastlanmamıştır.

Bu uygulamanın sonucunda elde edilen veriler ışığında bilişsel olarak imgeden (zihinsel görüntü) mecaza (metafor) giden bir sürecin varlığından söz edilebilir. Bu uygulamada imgelem ile anlamlılık faktörleri arasındaki çok yüksek seviyede anlamlılığın bulunduğu göz önüne alınacak olursa, zihinsel imgelem gücü yüksek olan sözce yapılarının mecaz boyutundaki anlamlılığı da artmaktadır. Aynı şekilde anlamlı bulunan şiirsel imgeler

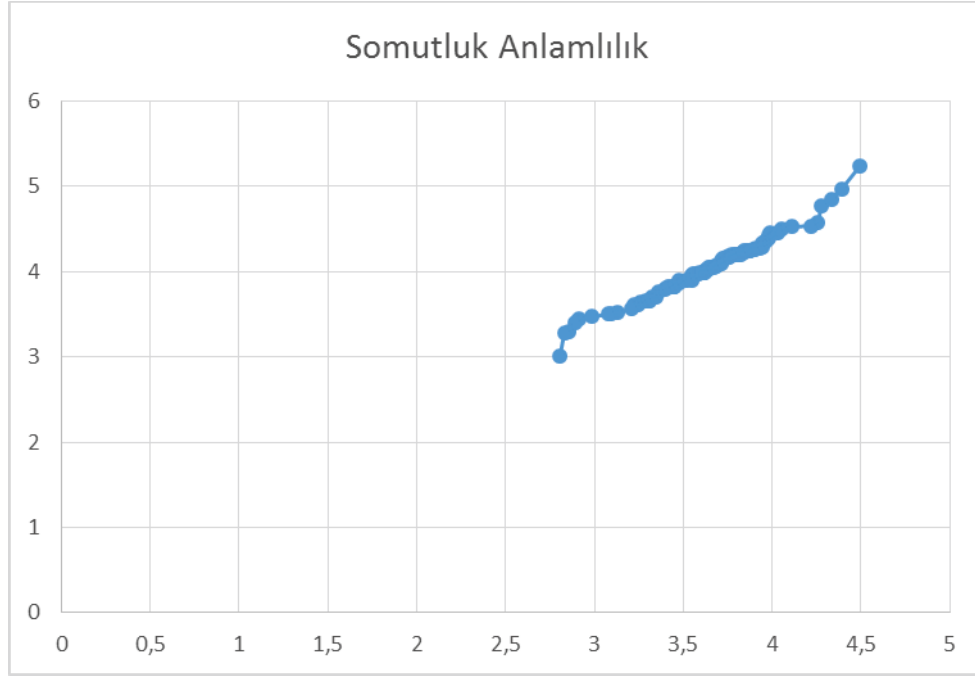
de daha yüksek bir imgelem değerine sahiptir. Bu durum mecazlı sözce yapılarının algılanmasında imgeden metafora giden çift yönlü üç bilişsel sürecin işlediğini göstermektedir. İlk çift yönlü işleyiş, imgelem-anamlılık, anamlılık-imgelem olarak ifade edilebilir. Bu çift yönlü ve doğru orantılı bilişsel süreçte görece daha etkin olan taraf anamlılık-imgelem tarafıdır. Yani bir şiirsel imge algılanırken bilişsel olarak önce anamlılığına göre değerlendirilmektedir. Buna göre anamlılığı yüksek imgelerin leksik yapısında, ait olduğu semantik kategori içinde sıklık, çağrışımsal özellikleri güçlü ve yoğun olan kelimeler bulunmakta, bu da metaforun anamlılık algısını artırmaktadır. İmgelem değeri yüksek olan şiirsel imgelerde ise görsel ve uzamsal olarak büyüklük ve ayrıntı zenginliği barındıran kelimelerin imgelem değerini artırdığı görülmektedir.

Şekil 2. Şiirsel İmgelerin Anamlılık ve İmgelem İlişkisini Gösteren Saçılım Tablosu

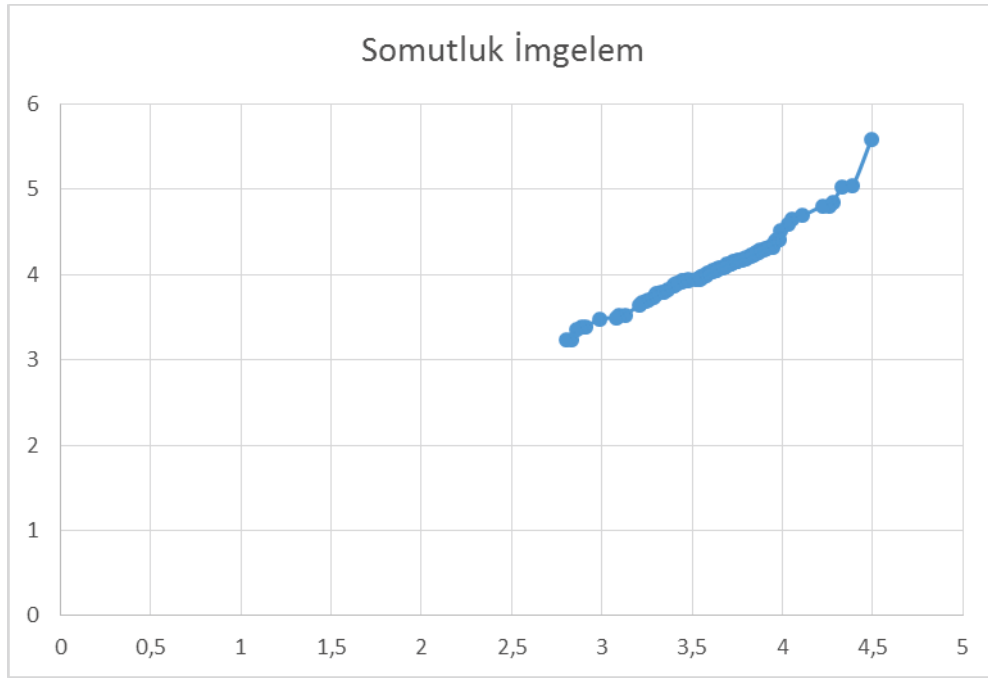
İkinci çift yönlü bilişsel işleyiş süreci anamlılık-somutluk, somutluk-anamlılık olarak ifade edilebilir. Anamlılık ve somutluk arasında, imgelem ve anamlılık ilişkisine göre daha düşük düzeyde olsa da yükselen bir pozitif ilişki vardır. Buna göre anlamlı bulunan şiirsel imgelerin somutluk derecesi de artmaktadır. Fakat somutluk değeri yüksek olan her şiirsel imge, aynı oranda anlamlı bulunmamıştır. Yani öğrenciler için algı

boyutunda somut olan her şiirsel imge aynı seviyede anlamlı değildir. Buna bağlı olarak anlamlılık ve somutluğu yüksek olan şiirsel imgeleri oluşturan kelimeler görsel olarak benzerlik, karışıklık, bütün-parça ilişkisi; anlam bakımından da duygusal ve dokunsal çağrışımlar içermektedir.

Şekil 3. Şiirsel İmgelerin Somutluk ve Anlamlılık İlişkisini Gösteren Saçılım Tablosu

Üçüncü çift yönlü bilişsel işleyiş süreci ise imgelem-somutluk, somutluk-imgelem doğrultusundadır. Aslında somutluk ve imgelemenin bir görüntüye sahip olmaları noktasında birbirine daha yakın olması ve aralarındaki bilişsel ilişkinin diğer çiftlere göre daha yüksek olması beklenirken, somutluk ve imgelem arasındaki ilişki yine yüksek olmakla beraber anlamlılığa göre düşük bir seviyede olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bir şiirsel imgenin görsel (visual) gücünden çok, anlam çağrışımları estetik algıyı belirlemede öncelikli olmaktadır.

Şekil 4. Şiirsel İmgelerin Somutluk ve İmgelem İlişkisini Gösteren Saçılım Tablosu

Algı boyutundaki bilişsel özneliliğin hiyerarşik yapısı, anlamlılık, imgelem ve somutluk şeklinde sıralanabilir.

Algının öznel boyutunda, özellikler arası en önemli farklılık cinsiyet faktöründe ortaya çıkmaktadır. Özellikle, somutluk ve anlamlılık boyutunda cinsiyet faktörünün çok önemli bir etkisi görülmektedir. Kız ve erkek öğrenciler, şiirsel imgeleri aynı düzeyde somut bulmalarına karşın anlamlılık düzeyinde kız öğrenciler, şiirsel imgelere daha fazla ve daha farklı anlamlar yüklemiştir. Bu durum, kız öğrencilerin estetik algılarının anlamlandırma düzeyinde önemli bir çeşitlilik ve farklılık gösterdiğini de ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, estetik algıdaki öznelilik boyutunun bilişsel olarak en önemli farklılığı bu çalışmada cinsiyet faktörü ile ilgilidir.

Sınıf ve yaş düzeyinde algının öznel boyutunda bilişsel olarak önemli bir fark ortaya çıkmamıştır. 14-17 yaş aralığındaki öğrencilerin katıldığı bu uygulamada şiirsel imgeler, öğrenciler tarafından özellikler arası yaş faktörüne bağlı bir ayrışma göstermemektedir.

Uygulamaya konu olan dilsel malzeme metaforlar olduğu için, bilişsel olarak estetik boyut da tartışmaya dâhil olmaktadır. Algı boyutunda ölçülen özneliliğin, şiirsel imgelerin

bellekte kodlanışındaki estetik nedenlerine bakıldığında, yukarıda sözü edilen öznellik hiyerarşisine benzer bir görünüm ortaya çıkmaktadır. Bellek testlerinde, öğrenciler tarafından en çok hatırlanan imgelere ve bu şiirsel imgeleri hatırlama nedenlerine ilişkin öğrencilerin verdiği cevaplara bakıldığında, kontrast (karşıtlık), eşdeğerlik, imaj ve gradasyon (yoğunluk) bilişsel öznellik değerine sahip imgelerin hem beğenilen hem hatırlanan imgeler olduğu görülmektedir. Bu noktadan hareketle öğrencilerin estetik yargılarını, bilişsel anlamda kontrast (karşıtlık), imaj (görsellik, imgelem) ve gradasyon (yoğunluk) faktörlerinin oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bellek testlerinde ortaya çıkan manidar bir sonuç da sözü edilen bilişsel öznellik faktörlerine bağlı frekansların, özellikle kontrast (karşıtlık), benzerlik ve eşdeğerlik faktöründe belli şiirsel imgelere yoğunlaşmasıdır. Bu sonuç estetik yargının, öznellikler arası ayrışma ve semantik olarak farklılaşma gösteren bir olgu olmaktan çok, belli anlam eksenlerine konumlanan, öznellikler arası ortak duygu ve anlam temelleri oluşturan bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu olgu estetik yargının ham algıdan ayrılan sınırını da göstermektedir. Bu bağlamda, öğrencilerin, şiirsel imgelerle ilgili estetik yargıları değerlendirildiğinde, bulundukları yaş gurubuna bağlı olarak, zenginleştirilip özgünleştirilmeye açık bir farkındalık eşiğinde oldukları ama henüz belirgin bir estetik alımlama yetkinliğine sahip olmadıkları ifade edilebilir.

Bu savı destekleyen başka bulgular da vardır. Çağrışım seti verilerinden elde edilen bulgular şiirsel imgelerin bilişsel olarak algı boyutundan anlama ve yorumlama boyutuna taşındığı aşama olduğunu göstermektedir. Bu aşamada da öğrencilerin yazdığı çağrışımlar, algı boyutunda ölçülen öznellikte ortaya çıkan hiyerarşik tabloyla uyum göstermektedir. Algı boyutunda şiirsel imgenin semantik yapısında bulunan kelimelerin anlam bakımından çağrışımsal güçlülüğü, imgenin algılanışını, dolayısıyla anlamlılık ve imgelem arasındaki konumunu belirlemektedir. Benzer durum, öğrencilerin çağrışımlarını, bir şiirsel imgenin

bağlamı içinde bulunan anlamca güçlü olan bir veya iki kelimedenden hareketle oluşturması şeklinde görülmektedir. Dolayısıyla çağrışımlar imgenin bağlamındaki anlam içeriklerini oluşturan ve metaforik yoğunluğu üstlenen kelimelerde yoğunlaşmaktadır. Öğrencilerin yazdığı çağrışımlar, semantik olarak figüratif, duygusal ve kavramsal olarak sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırma içinde şiirsel imgenin ana duygusu veya ana düşüncesine bağlı olarak öğrencilerin çağrışımları birkaç ortak ‘sem’ düzleminde buluşmaktadır. Öznellikler arası ortak tematik düzlem de diyebileceğimiz bu görünüm, öznelliklerin, zıt kutuplar olmaktan çok birbirine dilsel olarak örtük semantik bağlarla bağlanan, bilişsel olarak deneyim ve duygu ortaklıklarının bir organizasyonu olarak ortaya çıkan çeşitlilikler düzlemi olduğunu göstermektedir.

Öznelliğin zaman içinde yorumlayıcı dönüştürücü bir bilişsel etkisi vardır. Bu etki, şiirsel imgelerin estetik beğeni düzeyinden bağımsız olarak, yine algı düzeyinde ve zihinsel içeriğe bağlı olarak gerçekleşmektedir. Yani estetik bakımdan çok beğenilen bir şiirsel imge yeniden hatırlandığında biçimsel formunun karmaşıklığına bağlı olarak ek veya kelime düzeyinde zihinsel içeriğin yorumlayıcı dönüştürücü etkisine uğramaktadır. Bu bilişsel bellek yorumlaması, genelleme, büyütme, izlek değişikliği yapma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Çokluk eki taşıyan sözcükler tekilleştirilerek ait olduğu bağlamdaki ismin veya eylemin türünün genel adı veya niteliği olacak şekilde dönüştürülmektedir. Kız öğrencilerde ise genel bir kategoriye ifade eden isimlere iyelik yüklendiği görülmektedir. Bu durum, bir öznellik olgusu olarak kız öğrencilerde aitlik, bağlılık duygusunun bir yansıması şeklinde değerlendirilebilir. Bir diğer yorumlayıcı öznellik görünümü, bir şiirsel imgenin biçimsel yapısındaki sözcük eş veya yakın anlamlısıyla değiştirilmesidir. Son olarak da şiirsel imgenin semantik yapısında yerleşliğe sahip bir sözcüğün yerinin değiştirildiği görülmektedir.

Dolayısıyla bir tür yapıbozum olarak da nitelendirilebilecek bu durum, bazı şiirsel imgelerde, sadece ana fikir veya temanın korunmasına bağlı olarak metaforun, farklı sözcüklerle yeniden kurulması (inşa) şeklinde de görülmektedir. Bu durum tam olarak bilinçli bir faaliyet değildir. Ancak bir sözce yapısının temasından hareketle, farklı bir sözce yapısı kuran bilişsel bir öznellik özelliğidir.

Bağlamı dışında sunulan şiirsel imgeler, ait oldukları metnin dışında da bir semantik bağlam oluşturmakta ve estetik değer ifade etmektedir. Kontrast (karşıtlık), benzerlik, görsellik, bütün-parça ilişkisi ve gradasyon bilişsel öznellik faktörleri, bağlam dışına taşınan şiirsel imgelerin semantik yapısında da opposition ve izotopinin varlığını göstermekle beraber bu semantik özelliklerin sadece metin düzeyine ait olmadığını da ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle, şiirsel imgelerin en küçük sözce örnekleri sayılabileceğine olanak tanır.

Öznellik, estetik algı boyutunda bir organizasyon içermektedir. Algı psikolojisindeki parçalı bir görüntünün bilişsel süreçlerde birleştirilip bir bütün olarak algılanmasına benzer bir biçimde çağrışımların da yukarıda adı geçen bilişsel öznellik faktörleri ile birlikte semantik bir organizasyon oluşturduğu görülmektedir. Bu organizasyon bir şiirsel imge için yazılan tüm çağrışımlar, bir bütün olarak değerlendirildiğinde ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışma algı boyutunda özneliliğin bilişsel olarak ölçülebildiğini göstermektedir. Metaforların, edebi metinlerin estetik yapısını oluşturan sözcelem yapıları olduğu göz önüne alındığında, metaforların bilişsel faktörlere göre ölçülmesi hem öznellik hem estetik algı konusunda bir betimleme yapma olanağı tanımıştır. Öğrenci (okur) özneliliğini algı düzeyinde betimleyecek saptamalar şöyle özetlenebilir.

1. Özneliliğin algı boyutu, metaforlar düzeyinde anlamı merkeze alan ve anlam-imgelem-somutluk hiyerarşisini oluşturur. Dilin mecazlı söz yapıları bu hiyerarşinin yüksek seviyede karşılıklı ilişkilerine göre algılanmaktadır.

2. Algı boyutundaki öznelliğin en önemli farklılığı cinsiyet-anlamlılık, cinsiyet-imgelem değişkenlerinde ortaya çıkmaktadır.

3. Çalışma gurubu içinde yaşa bağlı olan öznel algı ve yorum farklılığına rastlanmamıştır.

4. Estetik algı, anlama ve yorumlamadan önceki aşamada mecazlı bir sözcelem yapısının semantik kurgusunun sunduğu kontrast (karşıtlık), benzerlik, bütün-parça ilişkisi imaj (görsellik-imgelem) ve gradasyon gibi bilişsel öznellik faktörlerine göre oluşmaktadır.

5. Öznellik zihinsel içeriğe bağlı olarak mecazlı sözcelem yapıları üzerinde dilsel ve anlamsal boyutta yorumlayıcı, dönüştürücü ve kurucu bir etki göstermektedir. Bu etki, metin düzeyindeki anlama ve yorumlamada okur öznelliğinin bilişsel yapısına dair ipuçları vermektedir.

6. Çağrışım seti verileri ve Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normlarının verileri birlikte değerlendirildiğinde şiirsel imgelerin öznellikler arası anlamlılık-imgelem, somutluk-anlamlılık düzleminde tematik bir anlam eksenine konumlandığı görülmektedir.

7. Şiirsel imgelerin çağrışımları, şiirsel imgelerin çekirdek anlamları merkezinde sözcüklerin anlam gücüne göre bir organizasyon oluşturarak ortak izleksel konumlar ortaya çıkarmaktadır.

8. Çağrışımlarda en kapsamlı kısmı, figüratif (görselleştirilmiş) çağrışımlar oluşturmaktadır. Bu durum bilişsel olarak algıda görselliğin öncelikli olduğunu doğrulamaktadır. Figüratif çağrışımlarda azımsanmayacak ölçüde sanal figürlerin etkisi görülmektedir. Bu durumun okur (öğrenci) öznelliğini, dolayısıyla yaratıcılığı ve özgünlüğünü, soyut dilsel ifadeler ve yorumlar üretebilme bakımından baskıladığını; öte yandan somut ve görsel yorumlar üretebilme bakımından da pekiştirdiğini düşündürmektedir.

Öznel yaklaşımın desteklenmesine yönelik deneysel uygulamaya ilişkin tartışma ve sonuç. Öznelliğin dilsel boyuttaki görünümünü betimlemeye yönelik bu uygulama, temelde Lyons'un dilsel öznellik kuramını temel almaktadır.

Lyons'un kuramı öznelliğin dilsel boyutta epistemik (bilgi içerikli) ifadeler için geçerli olabilecek kanıtsallık şartlarını temel almaktadır. Literatürde öznellik boyutunun, bazı epistemik ifade tiplerinin bir dizi 'davranışsal özellikler'inin olduğuna dair araştırmalar da yapılmıştır. Epistemik ifadelerin, bazı şartlara bağlı davranışı ve soruları veya kip ve olumsuzlama ile onların etkileşimleri bu bağlamda araştırılmıştır (Lyons, 1977, 799; Perkins, 1983; Hengeveld, 1988). Bunu birlikte Langacker, (1990'dan aktaran Nuyts, 2001) dilsel öznelliğin kanıtsal boyutu çerçevesinde 'özneleştirme' ve 'gramatikleştirme' ayırımı yapmıştır. Bu ayırımında dilsel kipliklerin öznellik potansiyeli tartışılmıştır.

Lyons'un (1996), Nuyts (2001) ve Smith'in (2003) ortaya koyduğu dilsel öznellik kuramsal çerçevesi, Uzun (2010) tarafından Radden ve Driven (2007) da örnek alınarak Türkçeye uyarlanmıştır. Uzun (2010) tarafından geliştirilen bu model, bu araştırmadaki deneysel uygulamanın analiz yöntemini oluşturmaktadır. Uzun (2010) bu yöntemi kişisel anlatı metinlerindeki öznellik sunumunu çözümlemek için kullanmıştır. Bu araştırmada ise örnek alınan bu yöntem deneysel uygulama kapsamında yapılan ön test ve son testte, edebî metin düzeyindeki anlama ve yorumlama ediminde, öğrencilerin yazılı olarak ifade ettikleri öznel yaklaşımlarını betimlemek amacıyla kullanılmıştır.

Öğrencilerin edebî metne yaklaşımlarında belirgin bir biçimde nesnel tutum benimsedikleri görülmektedir. Ders müfredatlarının ve uygulamalarının formel bilgi sunmaya yönelik pedagojik çerçevesi öznelliği sınırlamaktadır.

Öğrenciler, edebî metni bilgi çıkarılacak bir materyal olarak değerlendirmekte, karşılaştıkları metinle ilgili öznel değerlendirme ve estetik beğenilerini ifade etmekten kaçınmaktadır.

Öznel değerlendirme ve beğenilerini ifade etmeyi tercih ettikleri durumlarda öğrencilerin nesnel kiplikleri kullandıkları görülmektedir. Bu durum olası hata veya gülünç duruma düşme korkusuyla yaratıcılık ve sanatsal yetkinliklerini baskılayan özgüven eksikliğini de gösterebilir.

Öğrencilerin şiirsel bir metni değerlendirip yorumlarken daha çok fiziksel eylemleri ve buna bağlı olarak olgusal gerçeklik kipini kullandıkları görülmektedir. Bu durum öğrencilerin edebî metinlerin çok katmanlı derin yapısına nüfuz edememelerine, dolayısıyla da metnin yüzey yapısına ilişkin yüzeysel anlam ve yorumlar çıkarabilmelerine olanak tanımaktadır.

Aynı durum, öğrencilerin şiirsel metnin bağlamı içindeki metaforları (şiirsel imgeleri) anlamlandırma ve yorumlamalarında da görülmektedir. Öğrenciler şiirsel imgeleri birer terim gibi açıklama yoluna gitmekte, metaforun olası diğer anlamlarını bu yaklaşımı nedeniyle fark edememektedir. Bu nedenle öğrenciler, tek boyutlu yüzeysel bir anlam ve yorum üretebilmektedir. Bunun nedenlerinden birinin de eğitim planlamalarında öğrencilere yönelik uygulamalı bir sanat/estetik sürecinin olmamasıdır.

Deneyisel uygulamaya katılan öğrencilerin öznel yaklaşımlarında hem içerik hem dilsel öznellik sunumu bakımından önemli ölçüde değişim gözlenmiştir. Resmi ders müfredatı dışında bir yöntem izlenerek tartışma, pozitif manipülasyon ve öznellikler arası etkileşime açık bir ortamın oluşturulduğu uygulama sonrasında öğrencilerin öznellik ve yaratıcılığını ortaya koymadaki çekincelerinin azaldığı gözlenmekle beraber nesnel tutumlarının da tümüyle ortadan kalkmadığı görülmüştür.

Deneyisel uygulama, edebiyat dersinin aynı zamanda güçlü bir estetik boyut içermesi halinde öğrencilerin öznelliklerinin yetkinleşmesine katkıda bulunacağını göstermiştir. Deneyisel uygulamada kullanılan şiirsel metinler öğrencilerin daha önce, edebiyat dersi kapsamında karşılaştıkları metinler olmasına rağmen, deneyisel uygulama esnasında

öznelliklerini bilgi ve kavramayla yetkinleştirmelerine ve ifade edebilmelerine olanak buldukları için söz konusu metinlere karşı yeni bir farkındalık ve estetik duyarlılık oluşturdıkları gözlenmiştir.

Öznel yaklaşımın deneysel bir uygulamayla desteklenmesi öğrencilerin dilsel öznelliklerinin sunumunda öznellik değeri alan gücül gerçeklik tümceleri ve yansıtılmış gerçeklik tümceleri kurmasını sağlamıştır. Bununla beraber nesnel öznellik değeri alan oluntusal gerçeklik tümceleri, sayıca, anılan tümce çeşitlerinden fazladır. Olgusal gerçeklik tümcelerinin sayısının ön teste göre değişmemesi öğrencilerin edebi metni anlama ve yorumlamada nesnel-bilgilendirici tutumlarını sürdürdüklerini göstermektedir.

Edebî metni oluşturan şartların dönem ve yazar bağlamında özel nedenlerinin bilinmesi öğrencilerin yaptığı yorumların içeriğini değiştirerek metne yönelişlerinde belirgin bir özgüven kazanmalarını sağlamıştır. Söz konusu kazanım edebî eseri meydana getiren estetik yönelim ve akımların teoriden çok uygulamalı gösterilmesi, deneyimlenmesi yoluyla elde edilmiştir.

Edebî metni oluşturan dönem ve yazara bağlı şartlarla birlikte, özel nedenlerin de bilinmesi, bu çalışmada, okurun (öğrenci) öznelliğini pozitif yönde manipüle ederek, belli ölçüde metne ilişkin tutarlı bir anlam organizasyonu oluşturmalarını sağlamıştır. Ön testte düzensiz olan ve metnin dışına taşan öğrenci yorumlarının, deneysel uygulama sonucunda metnin sınırları içinde ve çoğunlukla metnin içkin anlam katmanlarını tespit etmeye yöneldiği görülmüştür. Bu yolla öğrencilerin dilsel öznellik kiplerinde ve metne ilişkin algısal tutumlarında Kıran'ın (2013) deyimiyle 'Ben-Şimdi-Burada' şeklinde, konuşan, estetik yargısından belli ölçüde emin olan bir öznel yaklaşım geliştirdikleri görülmüştür.

Öznel yaklaşımın desteklenmesi sonucunda öğrenciler kurdukları cümlelerde sorumlu kaynak gönderiminde, ön testte olduğu gibi öznelliklerini diğer bir metin katılımcısı şeklinde ifade etmekten 'Ben' ve 'Biz' şeklinde ifade etmeye yönelmiştir.

Bu bağlamda öznel yaklaşımın desteklenmesi öğrencileri, metne yaklaşımlarını ve metnin anlamını fiziksel eylemler biçiminde rapor etme eğilimlerini değiştirerek metnin anlamına ulaşmada daha fazla zihinsel ve algısal durum içeren tümceler kullanmalarını sağlamıştır. Dolayısıyla öznel yaklaşımın desteklenmesinin, öğrenci (okur) öznelliğini bilgilendirici ben tutumundan edimsel (deneyimleyen) ben tutumuna yönelttiği ifade edilebilir.

Buna göre öznel yaklaşımı desteklemeye yönelik uygulama öğrencilerin öznel düşüncelerini öznellik değeri alan kipliklerde ifade etmeleri konusunda belirgin bir gelişme sağlamıştır.

Kelime sıklığı analizine ilişkin tartışma ve sonuç. Kelime sıklığı analizi, bir dilin güncel ve edimsel söz varlığına ilişkin bir tür envanterdir.

Yabancı literatürde, *corpus data* olarak adlandırılan, bir dildeki kelimelerin sıklıklarına bağlı analizlerden oluşan envanter oldukça zengindir. Literatürde kelime sıklığı analizi çalışmalarının Türkçe için oldukça eksik olduğu görülmektedir. Türkçe için ilk kelime sıklığı çalışması, Ömer Asım Aksoy tarafından ‘Bir Dili Kullanmak İçin En Lüzumlu Kelimeler ve Bu Kelimelerin Belirtme Usulü’ adıyla ortaya konan eserdir. Bu çalışmayı Aksoy, Thorndike’nin İngilizce için yapmış olduğu 10.000 kelimelik listenin ilk 2.500 kelimesinin Türkçe karşılıklarını vermek suretiyle oluşturmuştur (Ölker, 2011, s. 49). Bu çalışma hariç tutulursa, yazılı Türkçe için ilk ve en kapsamlı kelime sıklığı sözlüğü İlyas Göz tarafından 2003 yılında ‘Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü’ adıyla yapılan çalışmadır. Bu çalışmada Göz, 1995-200 yılları arasındaki çeşitli yazılı kaynaklardan oluşturduğu 1.000.000 kelimelik bir envanterden 22.693 kelimeyi içeren kelime sıklığı sözlüğü hazırlamıştır (Göz, 2003, s. 3). Türkçe için ikinci çalışma Ölker’in (2011) yaptığı 1945-1950 yılları arasındaki yazılı kaynakları kullanarak hazırladığı kelime sıklığı sözlüğüdür. Bu çalışmasında Ölker, Göz’ün (2003) yöntemini kullanmıştır. Bunların dışında

Baş'ın (2006), doktora tezi olarak hazırladığı '1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma' adlı çalışması, çocuk edebiyatı metinleri özelinde 500.000 kelime havuzunu kapsayan sıklık analizidir.

Anılan çalışmalarda sıklık analizi yapılan kelimeler, metafor (imge) olma özelliğine göre değerlendirilmemiştir. Bu çalışma ise, edebî metinlerin estetik kurgusunu oluşturan mecazlı söz yapıları olan metaforları oluşturan kelimelerin sıklığını tespit etmek suretiyle şiirsel metinlerde estetik malzeme olarak en fazla hangi kelimelerin kullanıldığını gösterme amacı taşımaktadır. Bir başka deyişle, Göz (2003), Baş (2006) ve Ölker'in (2011) çalışmaları hangi kelimelerle yazdığımızı gösterirken şiirsel imgeler üzerine yapılan bu çalışma hangi kelimelerle hayal ve duygu kurduğumuzu gösteren küçük bir örnektir.

Bu araştırmanın amaçlarından biri de yazar öznelliğini kelime sıklığı analizi yoluyla değerlendirmektir. Şiirsel metinlerden çıkarılan metafor envanterine uygulanan kelime sıklığı analizi, çalışma gurubu kapsamındaki şairlerin imge oluşturmada en fazla kullandıkları kelimelere ulaşma olanağı sağlayarak, yazar öznelliğinin estetik boyutu hakkında fikir vermiştir.

Çalışma gurubu kapsamındaki şairlerin şiirlerinde, sırasıyla en fazla, “deniz, ölüm, yürek, güneş, kalp, gözler, toprak, gök çocuk, rüzgar, ses, bulut, ruh, şiir, gece, yalnızlık, gül, su, uyku, rüya, hüzn, zaman” vd. kelimeleriyle metafor oluşturmuşlardır. Bu kelimelerin yazılı Türkçe'deki sıklıklarının da yüksek olduğu görülmüştür. Çalışma gurubundaki metinlerde, şairlerin daha çok isim, sıfat tamlaması, isim fiil gurubu, sıfat fiil gurubu kurarak metafor oluşturdıkları söylenebilir. Burada 22 tanesine yer verilen 150 kelimelik listenin tamamı Tablo-29'da görülebilir. Bir bakıma bu kelimeler şiirlerde estetik değer üretmede kullanılan dilsel malzemedir. Kelimelerin tematik düzlemine bakıldığında göksel, içsel ve zamansal anlam ve çağrışımlara açık kelimelerin metafor oluşturmada

kullanıldığı görülmektedir. Bir başka açıdan bu kelimeler mecaz anlam üretmede en fazla kullanılan, yani anlam estetiği bakımından en çok işlenmiş kelimelerdir.

Öneriler

Öznellik, her şeyden önce bilişsel bir gelişim sürecidir. Algının, anlama ve kavrama yetisinin, zihinsel yetkinliğin, estetik beğeni ve yargıların oluşumu vb. psikodinamik ve psikososyal bileşenleri içerir. Öznelğin gelişimi bu nedenlerden ötürü çok çeşitli ve farklı ölçme yöntemleriyle betimlenebilir.

Öznelğin, bilişsel psikolojinin yöntemleriyle birleştirilecek dilbilimsel yöntemlerle farklı metinler düzeyindeki görünümü yeni araştırmalarla betimlenebilir.

Özellikle bellekteki yorumlayıcı dönüştürücü bilişsel öznellik faktörlerinin dilsel boyutta ve daha büyük ölçekte karşılaştırmalı araştırmaları yapılabilir.

Öznellikler arası farklılığın, cinsiyet faktörü bağlamında daha ayrıntılı bilişsel ve dilsel betimlemesi yapılabilir.

Bağlam dışı şiirsel imgeler düzleminde ve estetik algı boyutunda ölçülen öznellikte ortaya çıkan anlamlılık-imgelem-somutluk hiyerarşisini Bağlam içi (metin) düzleminde, anlama ve yorumlama boyutunda betimleyecek bir araştırma tasarlanabilir.

Şiirsel imgelerin, bağlamı dışında uygulanan bu çalışma, metaforların bağlamları içinde değerlendirilmesi sağlanarak yeni bir imgelem normları çalışması yapılabilir. Aynı şekilde bağlam dışı şiirsel imgelem normları uygulaması, öznelğin estetik boyutunu daha iyi betimleyebilmek için farklı seviyelerdeki okullardaki ve sanat dallarındaki bireyler için yeniden tasarlanabilir.

Şiirsel imgeler, metinleri bağlamında kronolojik ve ait oldukları sanatsal akıma göre sınıflandırılarak bağlam dışı şiirsel imgelem normları uygulaması yeniden tasarlanabilir.

Bu çalışmadaki çağrışım seti örnek alınarak mecazlı sözcelem yapılarının öğretiminde, bir metaforun çağrışımı oluşturan semantik merkezi etrafında oluşturulacak bir

anlam organizasyonu modeline dayalı etkinlik ve uygulamalar tasarlanabilir. Aynı şekilde sıklık analizinden yola çıkılarak Türkçe şiirsel metinlerdeki metafor oluşturuu temel kelimelerin mecaz anlam kapsamları betimlenebilir ve bu bağlamda uygulamalar tasarlanabilir.

İlk ve ortaöğretimde edebiyat ve dil derslerine yönelik metin hazırlayacak araştırmacılar kelime sıklık analizinde verilen kelimeleri içeren örnek metinler ve dilbilgisi öğretimi için örnek tümceler seçmek için kılavuz olarak kullanabilir.

Okur öznelliğine yönelik söylem analizleri bu çalışma örnek alınarak felsefi teorik yöntemlerin yanında uygulamalı, pratik düzlemde çoğaltılabilir.

Bir eylem araştırması kapsamında, öznel yaklaşımı destekleyici uygulamalar tasarlanarak öznenin estetik boyuttaki aşamaları daha kapsamlı bir biçimde betimlenebilir. Bu uygulamalarda farklı bilişsel becerileri kazandıracak pozitif manipölasyonlar tasarlanabilir.

Dilsel öznelliğin kiplikleri (söylem modları), Türkçedeki kiplerin, kullanıldıkları tüm bağlamları değerlendirilerek öznellik boyutu yeniden betimlenebilir. Örneğin birleşik fiillerde ihtimal yeterlilik ifade eden –ebil yardımcı fiili öznellik değeri alırken diğer yardımcı fiillerin öznellik değeri betimlenmemiştir. Bu doğrultuda yapılacak bir araştırma söylem analizi ve dilsel öznellik için yeni bir ufuk açabilir.

Aynı şekilde zarf-fiil, sıfat-fiil, isim-fiillerin cümle içinde oluşturduğu yardımcı tümce ve yargıların, öznellik değerlerini betimlemeye yönelik bir çalışma yapılabilir.

Bu araştırma kapsamında yapılan öznel yaklaşımın desteklenmesine yönelik deneysel uygulama, kapsamlı bir eylem araştırması şeklinde planlanarak öğrenci (okur) öznenin anlama ve yorumlama edimi çeşitli aşamalarıyla daha ayrıntılı bir şekilde betimlenebilir.

Kaynakça

- Abrams, M. H. (1988). *A glossary of literary terms/Yazın terimleri sözlüğü*. Fort Worth: Harcourt Brace College Publishers.
- Adler, A. (1966). *İnsan tabiatını tanımak*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Adler, A. (1994). *İnsan tabiatını tanıma* (Ayda Yörükcan, Çev.). Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Akalın, L. S. (1984). *Edebiyat terimleri sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Akarsu, B. (1975). *Felsefe terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Akarsu, B. (1984). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Akarsu, B. (1987). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Akarsu, B. (1996). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Aksan, D. (1995). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Alston, W. P. (1964). *Philosophy of language*. New Jersey: Prentice Hall.
- Altınörs, A. (2000). *Dil felsefesi sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Altınörs, A. (2003). *Dil felsefesine giriş*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Altınörs, A. (2012). *Dil felsefesi*. İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.
- Altuğ, T. (1987). Dilin sınırları ve metafizik (Wittgenstein). *Seminer Felsefe Dergisi*, 5(5).
- Anderson, J. R. (1974). Verbatim and propositional representation of sentences in immediate and long-term memory. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 13, 149-162.
- Aristoteles (1985). *Metafizik* (Ahmet Arslan, Çev.). İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Aristoteles (1995). *Poetika* (İsmail Tunalı, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Arkonaç, S. (1993). *Psikoloji zihin süreçleri bilimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arseven, C. E. (1975). *Sanat ansiklopedisi C. I*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- Arslanoğlu, K. (1999). *Yanılmanın gerçekliği: Psikoloji, felsefe, estetik kuramsal bir çalışma*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Asutay, M. M. (2013). *Arap anlambilimi ve Arap anlambiliminin el-Hasais'teki temelleri* (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Atay, H. (1987). Bilgi teorisi (İlmin imkanı). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C. ve Hilgard, E. R. (1998). *Psikolojiye giriş C. I* (Kemal Atakay, Mustafa Atakay ve Aysun Yavuz, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Austin, J. L. (1978). *How to do things with words (2. Baskı)*. Oxford University Press.
- Ay, V. (2003). *Modern felsefede özne-nesne ayrımı ve öznellik kavramı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, M. (2010). Gazali'nin düşüncesinde dil incelemesinin yeri: Dil, zihin ve dış dünya arasındaki ilişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32.
- Aysever, R. L. (1994). *Anlam sorunu ve John R. Searl'ün çözümü*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bahadır, A. (2002). *İnsanın anlam arayışı ve din*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Bakırcıoğlu, R. (2006). *Ansiklopedik psikoloji sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Balamir, B. (1999). *Sanat eğitiminde özgürlük ve özgünlük*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1934). *Sanat*. İstanbul: Semih Lutfi Kütüphanesi.
- Baş, B. (2006). *1985-2005 yılları arasında çocuk edebiyatı sahasında yazılmış tahkiyeli metinlerin söz varlığı üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Benvenitse, E. (1995). *Genel dilbilim sorunları* (E. Öztokat, Çev.). İstanbul: YKY

- Berkeley, G. (1996). *İnsan bilgisinin ilkeleri üzerine* (Halil Turan, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Berkeley, G. (1998). *İnsan bilgisinin ilkeleri üzerine* (Halil Turan, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bollnow, O. F. (1995). “*İfade ve anlama*”, *Hermeneutik (yorumbilgisi) üzerine yazılar* (Doğan Özlem, Çev.), Ankara: Ark Yayınları.
- Bor, İ. (2006). *İlahi kelamın imkan ve tabiatı* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Budak, B. (2010). *Descartes ve öncesinde özne ve öznellik kavramları üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe sözlük C. I.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Cemaleddin, A. (1291). *Arûz-ı Türkî*. İstanbul.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2002). *Felsefe sözlüğü* (3. Baskı). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2003). *Felsefe ansiklopedisi C. I.* İstanbul: Etik Yayınları.
- Cevizci, A. (2004). *Felsefe ansiklopedisi C. II.* İstanbul: Etik Yayınları.
- Cevizci, A. (2010). *Eğitim sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Ceylan, A. ve Bekçi, B. (2012). Algı. N. Güngör Ergen (Ed.), *Davranış Bilimleri* (34-48).
- Condon, J. C. (1995). *Kelimelerin büyüğü dünyası* (Murat Çiftkaya, Çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2000). *Yeniden insan insana*. İstanbul.
- Cytowic, R. (1982). Synesthesia I. A review of major theories and their brain basis. *Brain and Cognition*, 1.

- Cytowic, R. E. (1995). Synesthesia: Phenomenology and neuropsychology. *Psyche*, 2(10), <http://psyche.cs.monash.edu.au/v2/psyche-2-10-cytowic.html>. (E.T. 08.03.2009).
- Demir, Ö. ve Acar, M. (1992). *Sosyal bilimler sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Demir, Ö. ve Acar, M. (1993). *Sosyal bilimler sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Demir, Ö. ve Acar, M. (1997). *Sosyal bilimler sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Denkel, A. (1984). *Anlamın kökenleri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Denkel, A. (1996). *Anlam ve nedensellik*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Doğanay, S. (2006). *Hadis rivayetinde ravi tasarrufları ve doğurduğu problemler* (Yayınlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Draaisma, D. (2007). *Bellek metaforları* (Gürol Koca, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Duralı, Ş. T. (2013). *Kutadgu Bilig Türkçenin felsefe-bilim sözlüğü*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Dwelshauvers, G. (1938). *Psikoloji* (M. Şekip Tunç, Çev.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Ana İlim Kitapları Serisi, İstanbul Devlet Basımevi.
- Enç, M. (1980). *Ruhbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erinç, S. M. (1998). *Sanat psikolojisine giriş*. Ankara: Ayraç Yayınları.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1995). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Eziler Kıran, A. (2009). *Çağdaş bir düşünce biçimi olarak göstergebilim*. <http://journals.istanbul.edu.tr/iudilbilim/article/download/1023001175/1023001134>
- Feinberg, Y., Volkenstein, M., Kuznetsov, B., Averinzev, S. ve Klaniczay, T. (1991). *Bilim ve sanat üzerine* (Oğuz Özgül, Çev.). İstanbul: Us Yayınevi.
- Filizok, R. (2001). *Anlam analizine giriş*. İzmir: Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yayınları.
- Filizok, R. (E. T. 27. 05. 2015). *Greimas'a göre en küçük anlamlı birimler*. www.ege-edebiyat.org.

- Fischer, E. (1990). *Sanatın gerçekliği* (Cevat Çapan, Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Forgus, Ronald H. (1966). *Perception*. New York: Mcgraw-Hill Book Company.
- Foulquié, P. (1994). *Pedagoji sözlüğü* (Cenap Karakaya, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Fowler, R. (1987). *A dictionary of modern critical terms/Modern eleştiri terimleri sözlüğü*. New York: Routledge.
- Freedman, J. L., Sears, D. O., Carlsmith, J. M. (2003). *Sosyal psikoloji* (Ali Dönmez, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Frege, G. (2008). *Aritmetiğin temelleri* (H. Bülent Gözkan, Çev.). İstanbul: YKY.
- Frege, G. (2012). *Anlam ve gönderge üzerine* (Halil Kayıkçı, Çev.). İstanbul: Guguk Kuşu Yayınları.
- Garrett, H. E. (1960). *Psikolojiye giriş* (Fevzi Ertem ve Remzi Öncül, Çev.). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Gazali (1971). *İtikad'da orta yol* (Kemal Işık, Çev.). Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Gazali (1988). *Büyük Madnûn (Kitabu'l-Madnûni'l-Kebîr)* (D. Sabit Ünal, Çev.). İzmir: İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Gökçek, T. ve diğerleri. (2013). 2003-2012 Yılları arasında Türkiye'de karma araştırma yöntemiyle yapılan eğitim çalışmalarının analizi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(7), 435-456.
- Gökkır, N. (2009). *Tefsir usulünde "Lafız-Mana" ilişkisinin tespiti ve bağlam bilgisinin önemi, tarihten günümüze Kur'an ilimleri ve tefsir usûlü*.
- Görmez, M. (1997). *Sünnet ve hadisin anlaşılması ve yorumlanmasında metodoloji sorunu*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Göz, İ. (2003). *Yazılı Türkçenin kelime sıklığı sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Gregory, R. L. (1966). *Eye and brain – The psychology of seeing*. London.

- Guillaume, P. (1970). *Psikoloji* (Refia Şemin, Çev.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Guillaume, P. (1970). *Psikoloji*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Güneş, A. (2003a). *Kur'an'da kalb kavramının semantik analizi*. İstanbul: Ahenk Yayınları.
- Güneş, K. (2003b). *İslamî düşüncenin şekillenmesinde akıl ve nass*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Güngör, E. (1966). *Kelami (verbal) yapılarda estetik organizasyon tecrübi psikoloji çalışmaları*.
- Güngör, E. (1999). *Kelami sahada estetik yapı organizasyonu* (Yayınlanmış doktora tezi). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (1999). *Kelami sahada estetik yapı organizasyonu*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gürün, O. A. (1996). *Psikoloji sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Yayınevi
- Hacıkadiroğlu, V. (1985). *Bilgi felsefesi*. İstanbul.
- Hadot, P. (2009). *Wittgenstein ve dilin sınırları* (Murat Erşen, Çev.). İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1977). *Felsefi terimler sözlüğü*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Hançerlioğlu, O. (1976). *Felsefe ansiklopedisi C. I (Kavramlar ve akımlar)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hançerlioğlu, O. (1982). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hançerlioğlu, O. (1985). *Felsefe ansiklopedisi C. II (Düşünürler bölümü)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hatiboğlu, V. (1972). *Dilbilgisi terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Herbert, N. (2007). *Temel bilinç* (Meltem Andırıç, Çev.). İstanbul: Ayna Yayınları.
- <http://nisanyansozluk.com/?k=anlak&lnk=1> (E.T. 06.03.2014)

- İbn Rüşd (2007). *Telhisu kitabi'n-nefs (Psikoloji şerhi)* (Atilla Arkan, Çev.). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- İnam, A. (2002). Hermenötik'in anlam dünyamızdaki karşılıkları: Tefsir ve te'vil. *Kur'an ve dil: Dilbilim ve hermenötik sempozyumu (17-18 Mayıs 2001)*, 15(542).
- İnceoğlu, M. (1993). *Tutum algı iletişim*. Ankara: V Yayınları.
- İsen, G. ve Batmaz, V. (2006). *Ben ve toplum*. İstanbul: Salyangoz Yayınları.
- İslam Ansiklopedisi (C. 9) (1994). *Divan edebiyatı maddesi*. İstanbul: TDV Yayınları.
- İzzetbegoviç, A. (1993). *Doğu ve batı arasında İslam* (Salih Şaban, Çev.). Neresi: Nehir Yayınları.
- Jung, C. G. (2001). *Dört arketip*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kagan, M. (1992). *Estetik ve sanat dersleri* (Aziz Çalışlar, Çev.) İstanbul: İmge Kitabevi.
- Kahraman, F. (2010). *Tefsirde ihtilafların mahiyeti çeşitleri ve sebepleri* (Yayınlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kahya Keha, M. (2011). *18. Yüzyıl empirist filozoflarında dil ve anlam sorunları*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kandinsky, V. (1981). *Sanatta manevilik üzerine* (Ahmet Necati Bigalı, Çev.). İzmir: Özden Ofset.
- Karaalioğlu, S. K. (1967). *Türkçe ve edebiyat sözlüğü*. İstanbul: Okat Yayınevi.
- Karacelil, S. (2010). *Tefsir usûlünün yapısı ve işlevi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karağaç, G. (2002). *Dil, tarih ve insan*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karakelle, S. (2004). Fonolojik farkındalık ve harf bilgisinin ilkokuma becerisi üzerindeki etkisi. *Psikoloji Çalışmaları (Istanbul Studies in Psychology)*, 24.
- Karataş, T. (2004). *Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaşgarlı, M. (2005). *Divanu Lügati't-Türk*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

- Keklik, S. (2011). Türkçede on bir yaşına kadar çocuklara öğretilmesi gereken, birleşim gücü yüksek ilk bin kelime. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2011, 4.
- Kıral, B. ve Kıral, E. (2011). *Karma araştırma yöntemi* (2. International Conference on New Trends in Education and Their Implications 27-29 April 2011, Antalya-Turkey Bildiri Kitabı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kıran, Z. (1996). *Dilbilim akımları*. Ankara: Onur Yayınları.
- Kıran, Z. ve Eziler Kıran, A. (2013). *Dilbilime giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Koç, Z. (2007). *Kur'ân tefsirinde yöntem arayışları* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2003). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Küçüköner, M. (E. T. 13.11.2014). *Sanatta İmge Simge ve Gösterge İlişkilerine Bir Bakış*. <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunigsfd/article/view/1025003151/1025003043>
- Kumsuz, N. (2003). *Edebi terimler sözlüğü*. Kayseri: Laçın Yayınları.
- Lektorsky, V. (1992). *Özne nesne biliş* (Şükrü Alpagut, Çev.). İstanbul: Akış Yayıncılık.
- Locke, J. (1996). *İnsan anlığı üzerine bir deneme* (Vehbi Hacıkadıroğlu, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi (John Locke, 1974, *An Essay concerning Human Understanding*, abridged and edited with an introduction by A. D. Woozley, A Meridian Book, New York)
- Lüleci, M. (2010). *Yeni bir disiplin olarak metin dilbilim ve türk edebiyatına metin dilbilimsel bir yaklaşım* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lyons, J. (1996). *Linguistic semantics an introduction*. New York: Cambridge University Press.

- Mayring, P. (2011). *Nitel sosyal araştırmaya giriş* (Adnan Gümüş ve M. Sezai Durgun, Çev.). Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Misalli Büyük Türkçe Sözlük C. II.
- Neuman, W. L. (2013). *Toplumsal araştırma yöntemleri (Nitel ve nicel yaklaşımlar)*. Ankara: Yayın Odası Yayınları.
- Nuyts, J. (2001). Subjectivity as an evidential dimension in epistemic modal expressions. *Journal of Pragmatics*, 33, 383-400.
- Oeser, E. ve Friedell, E. (1985). Örneğinde edebi ve bilimsel fantezi (Doğan Özlem, Çev.). *Seminer Felsefe Dergisi*, 4(4).
- Ogden, C. K. ve Richards, I. A. (1960). *Meaning of Meaning, (a study of the influence of language upon thought and of the science of symbolism)*. London: Printed in Great Britain by Lund Humphries.
- Ölker, G. (2011). Sözlük türleri ve kelime sıklığı sözlüğü üzerine. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 9(49).
- Ölker, G. (2011). *Yazılı Türkçenin kelime sıklığı sözlüğü (1945-1950 Arası)*. Konya: Kömen Yayınları.
- Ömer, A. M. (2006). *‘İlmu’ d-Delâle, ‘Âlemu’ l-Kutub* (6. Baskı). Kahire.
- Özarpınar, Y. (2000). *Psikolojinin kavramsal yapısı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Özarpınar, Y. (2002). *İnsan düşüncesinin boyutları*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Özön, M. N. (1954). *Edebiyat ve tenkid sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Palmer, F. R. (2001). *Semantik (Yeni bir anlambilim projesi)* (Ramazan Ertürk, Çev.). Ankara: Kitabiyat Yayınları.
- Peşe, A. M. (2011). İslâm hukuk biliminde lafzın delâleti ve mantûk-mefhûm ayırımına ilişkin tartışmalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi S.B.E. Dergisi*.

- Pickman, H. P. (1992). *Anlama ve insan bilimleri* (Mehmet Dağ, Çev.). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Platon (2000). *Kratylos* (Cenap Karakaya, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye giriş* (Tamer Geniş, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ponty, M. M. (1945). *Phénémol de la perpection*. Paris: Librairie Gallimard.
- Ponty, M. M. (2005a). *Algının önceliği* (Yusuf Yıldırım, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Ponty, M. M. (2005b). *Algılanan dünya* (Ömer Aygün, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Postman, L., Bruman, J. S., McGinnies, E. (1948). Personal Values as Selective Factors in Perception. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 43, 142-154.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş (Nicel ve Nitel Yaklaşımlar)*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Püsküllüoğlu, A. (2008). *Türkçe sözlük*. İstanbul: Can Yayınları.
- Quine, W. V. (2003). Eğretilenme üzerine son düşünceler (Mehmet Doğan, Çev.). *Kitaplık Dergisi*, 65.
- Quine, W. V. (2012a). *Varlıkbilimsel görecelilik* (Halil Kayıkçı, Çev.). Gugukkuşu Yayınları.
- Quine, W. V. (2012b). *Deneyciliğin iki öğretisi* (Halil Kayıkçı, Çev.). İstanbul: Gugukkuşu Yayınları.
- Rosenthal, M. ve Yudin, P. (1972). *Materyalist felsefe sözlüğü* (Enver Aytekin ve Aziz Çalışlar, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Saltık Özkan, T. (2010). Bamsı Beyrek ve Bey Böyrek anlatılarında arketipik imgeler/The archetypal images in Bamsı Beyrek and Bey Böyrek narratives. *Milli Folklor*, 22(85).
- San, İ. (1983). *Sanat eğitimi kuramları*. Ankara: Tan Yayınları.
- San, İ. (1983). *Sanat eğitimi kuramları*. Ankara: Tan Yayınları.

- Saracoğlu, A. S., Karasakaloğlu, N. ve Gencel, İ. E. (2010). Türkçe öğretmenlerinin özyeterlik düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 33, 265-283.
- Schacter, D. L. (2010). *Belleğin izinde* (Eda Özgül, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Schumacher, E. F. (1990). *Aklı karışıklar için kılavuz* (Mustafa Özel, Çev.). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Searle, J. R. (2000). *Söz edimleri* (R. Levent Aysever, Çev.). Ankara: Ayraç Yayınları.
- Sevim, O., Hisarcıklılar, E. ve Feyzioğlu, N. (2012). Bir estetik duyuş analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3).
- Smith, C. (2003). *Modes of discourse*. New York: Cambridge University Press.
- Solso, R. H. ve Johnson, H. H. (2005). *Psikolojide deneysel yönetime giriş: Vaka yaklaşımı* (Ayşe Ayçiçeği, Çev.). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Solso, R. L., Maclin, M. K. ve Maclin, O. H. (2007). *Bilişsel psikoloji* (Ayşe Ayçiçeği Dinn, Çev.). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Tanaka, J. W. ve Marjorie, T. (1991). Object categories and expertise: Is the basic level in the eye of the beholder?, *Cognitive Psychology*, 23, 457-482.
- Taşkent, A. (2009). *Farabi İbn Sina ve İbn Rüşd'de estetik* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tekcan, A. ve Göz, İ. (2005). *Türkçe kelime normları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Timuçin, A. (1999). *Descartes felsefesine giriş*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Todorakis, M. (1987). *Sanatsal inancım* (Lizi Behmoaras, Çev.). İstanbul: Afa Yayınları.
- Toğrol, B. (1967). *Duygusal anlam sistemleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- Toğrol, B. (1967). *Duygusal anlam sistemleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Toklu, M. O. (2003). *Dilbilime giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Topaloğlu, A. (1989). *Dilbilgisi terimleri sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Topçu, N. (1949). *Ruhbilim*. İstanbul: Üçler Basımevi.
- Tunç, M. Ş. (1949). *Psikolojiye giriş*. İstanbul: Pulhan Matbaası.
- Türk Dil Kurumu (1949). *Dilbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (1980). *Dilbilimi ve dilbilgisi terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Türker, H. (2003). *Görüngübilim ve estetik*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türker, H. (2007). *Moritz Geiger ve Nicolai Hartmann'da estetik değerlerin temellendirilmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uğur, M. (1994). *Medikal psikoloji*. İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı.
- Ulaş, S. E. (2002). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Uslu, M. (2007). *Ansiklopedik Türk Dili ve Edebiyatı terimleri sözlüğü*. İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Utku, A. (2009). *Ludwig Wittgenstein erken döneminde dilin sınırları ve felsefe*, İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Uyanık, M. (2005). *İslam bilgi felsefesinde kalbin anlaması: Gazzali örneği*. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Uzun, L. (2010). Özneliliğin dilsel kodlanması: Öğrenci anlatılarında bir öznellik sunumu çözümlemesi. *Dil ve Edebiyat Dergisi/Journal of Linguistics and Literature*, 7(2), 91-107.
- Vardar, B. (1980). *Dilbilim ve dilbilgisi terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK, Sevinç Basımevi.

- Vardar, B., Güz, N., Öztokat, E., Rifat, M., Senemoğlu, O. ve Sözer, E. (1980). *Dilbilim ve dilbilgisi terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Varol, N. (2009). *Görsel sanatlar derslerinde 6. ve 7. sınıf öğrencileri için öznel yaklaşımın portre çalışmaları kullanılarak desteklenmesi ve değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Weber, J. P. (1993). *Sanat psikolojisi* (İlhan Cem Erseven, Çev.). Ankara: Karşı Yayınlar.
- Weber, J. P. (1995). *Sanat psikolojisi* (İlhan Cem Erseven, Çev.). İstanbul: Ürün Yayınları.
- Wittgenstein, L. (1997). *Estetik ruhbilim dinsel inanç üzerine dersler ve söyleşiler* (A. Baki Güçlü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Wittgenstein, L. (2004). *Zettel* (Doğan Şahiner, Çev.). İstanbul: Nisan Yayınları.
- Wittgenstein, L. (2006). *Felsefi soruşturmalar* (Deniz Kanıt, Çev.). İstanbul: Totem Yayınları.
- Wittgenstein, L. (1985). *Tractatus* (Oruç Aruoba, Çev.). İstanbul: Bilim Felsefe Sanat Yayınları.
- Worringer, W. (1963). *Soyutlama ve einföhlung* (İsmail Tunalı, Çev.). İstanbul: Baha Matbaası.
- Worringer, W. (1971). *Soyutlama ve einföhlung* (İsmail Tunalı, Çev.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yücel, T. (t.y.). *Yapısalcılık*. Ada Yayınları.
- Yumni, S. (1993). *Sosyoloji ve din sosyolojisinde temel bilgiler ve tartışmalar*. İstanbul: İFAV Yayınları.

- Yurtsever, E. Â. (2009). *Postmodern dönemde bilim ve sanatın nesnellik ve öznellik bağlamında dönüşümü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zeman, A. (2006). *Bilinç kullanım kılavuzu* (Gürol Koca, Çev.). İstanbul: Metis Bilim Yayınları

Ekler

Ek-A 10 Uzman Tarafından Yapılan Değerlendirmede Seçilen İlk 101 İmge

Değerlendirme Formundaki Sırası	METAFORLAR	Puanı
85	Öfke mayalanmaları	56
6	Cellat bakışlı gün vakti	55
13	Gözyaşıma ayak uyduran yağmur	52
73	Soluk değmemiş zaman	52
122	Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek	52
66	Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler	51
250	Sevgiyi vefanın kucağında büyütmek	50
322	Faili meçhul hüznün	50
71	Sağır kader	49
362	Baş köşeye kurulan hüznün	49
5	Dağların selamını götüren uykusuzluk	48
9	Eşyaya sinmiş gizli bakışlar	48
302	Türkçe sigaralar tüttüren bacalar	48
40	Renk çılgılığı	47
48	Aynaların dışına çıkmak	47
81	Kalbi çoğaltan bayram	47
131	Zülfünün karasında yatmak	47
229	Körlüğün döşeginde karanlığa sarılmak	47
296	İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar	47
10	Genç kızlığının yıllanan camı	46
21	Tebessüm fısıldayan gözler	46
44	Susmuş ninniler	46
78	Güvercin teslimiyeti	46
106	Gururlu kubbeleri okşayan akşam	46
247	Sandıkta uyuyan hatıralar	46
251	Sevgiyi zamanı çürüterek öldürmek	46
287	Göz kapaklarına bürünmüş adam	46
289	Aradığın şehirleri taşıyan trenler	46
361	Hafızanın insan gözü değmemiş yeri	46
411	Feracesini açan Üsküdar	46
11	Gölgesini omzumda duyduğum el	45
52	Ecel sakisi	45
161	Denize koşan ırmaklar	45
109	Güvercin kanatlı çağ	44
119	Susmamaya yemin etmiş kalemler	44
127	Yüreğe batan kirpikler	44
173	Elemlerin kuruyan yarası	44
175	Fetih kokan garip han	44
263	Ümidi okşayan geceler	44
283	Çılgılındaki sessiz harfler	44

308	Zulme karşı hadisler derleyen baba	44
446	Ezanlarla sallanan mavilik	44
2	Akasya dalında asılı gölge	43
33	Gemilerin ihtiyar köpükleri	43
39	Kucaklayan öpüş	43
47	Acıkan dil	43
51	Dili olmayan yazılar	43
60	İnsanları karınca olan şehirler	43
64	Seste boğulan sesler	43
103	Çiçek açan sevda	43
120	Sevdaya boyanan öz	43
128	Yüzdeki güllere vuran meltem	43
179	Geceleri korkutan günah	43
237	Mutluluk saatini tende kurmak	43
241	Pıhtılaşan okyanus	43
242	Ruhu sessizce çantaya koymak	43
253	Sükuta gömülen kelimeler	43
267	Yiğitlerin yetim kalan rüyası	43
297	Körlüğün beyaz tiz sesi	43
3	Aslan yeleli dalgalar	42
15	Gündüze alışan renkler	42
19	Rüyasının denizinde bir ada	42
42	Özlemin yorgunluğu	42
68	Ateşle kızılışan vakit	42
80	Hafif bir uyku sisi	42
86	Nazlı ölüm	42
89	Şeytanın içinde durmak	42
143	Beli bükülen ruh	42
144	Binlerce yılın oyasında dirilmek	42
148	Bozkırda yeşeren gül sızısı	42
162	Dertli adımlarda kırılan ümit	42
181	Geceyi yaraya sarmak	42
184	Göğü terkeden son umut	42
185	Gökkuşağını bekleyen bulutlar	42
400	Üzüntüden Kopan Çığ	42
419	Merhametin son durağı	42
422	Çinilere sinmiş Kur'an sesi	42
437	Tahta kurusu gibi ezilmiş tebessüm	42
	Dertlerin bölüşüldüğü yer	41
7		
8	Dilsiz karanlıklarda beliren uykusuzluk	41
12	Gözlerime layık bir güneş	41
38	Kayıp cennet	41
65	Zamanlar içinden göçmek	41
82	Karanlık fısıltılar	41

83	Kardan bir dua	41
99	Bebeğin sönen pembe gülüşleri	41
100	Buz tutan gözler	41
102	Çekip giden sesler	41
107	Gözyaşı ırmağına karışmak	41
126	Yoğun maviliklere kapı aramak	41
159	Dalgaya mahkum deniz	41
193	Hayal burcunda şiirlerle yarışmak	41
203	Isırganları öpmek	41
218	Kararmış bulutlardan yıldırım toplamak	41
252	Sonsuzluk şehrinin kubbeleri	41
265	Yaraya diken sarmak	41
282	Sonsuz bir maviyle sevmek	41
285	Unutuşun gri tipisi	41
288	Açık deniz evliyası	41
374	Alnımın çizgilerinde memleketim	41
424	Şeytanın sütkardeşi	41

Ek-B Uzman Değerlendirme Formu Örneği

BAĞLAM DIŞI ŞİRSEL İMGELEM NORMLARININ ÖLÇÜMÜ UZMAN DEĞERLENDİRME FORMU											
Yönerge											
Değerli Meslektaşımız, bu çalışmada sizden aşağıda listelenen metaforları öğrenciler için somutluk, anlamlılık, imgelem ve çağrışım genişliğine göre 1 ile 7 arasında puan vererek değerlendirmeniz beklenmektedir. Değerli katkılarınız için teşekkür ederiz.											
Sıra no	İmgeler	1. Uzman	2. Uzman	3. Uzman	4. Uzman	5. Uzman	6. Uzman	7. Uzman	8. Uzman	9. Uzman	10. Uzman
1	Açmayan gül	Sanat						5			
2	Akasya dalında asılı gölge	Anlaşılmaz!						3			
3	Aslan yeleli dalgalar	Sanat						4			
4	Beyaz bir sükut sevinci							4			
5	Dagların selamını götüren uykusuzluk							4			
6	Cellat bakışlı gün vakti	Sanat /						4			
7	Dertlerin bölüldüğü yer	Sanat						4			
8	Dilsiz karanlıklarda beltiren uykusuzluk	metaphor iyi						5			
9	Eğyaya sinmiş gizli bakışlar	Sanat / Metaphor iyi						7			
10	Genç kızlığının yılanan camı							7			
11	Gölgesini omzumda duyduğum el	Sanat						7			
12	Gözlerime layık bir güneş	metaphor iyi						7			
13	Gözyaşıma ayak uyduran yağmur							7			
14	Hayal kurma hürriyeti	Sanat						7			
15	Gündüze alışan renkler							7			
16	Kahrından usanmış dertli kaya	Sanat						7			
17	Kalbe şifa veren rüzgar							7			
18	Ruhumda şırıltılarla akan ırmak							5			
19	Rüyasının denizinde bir ada							3			
20	Sükut kasesi							6			
21	Tebessüm fısıldayan gözler							2			
22	Şerbet gibi hava	Sanat						7			
23	Yağmur bakışlı insanlar	metaphor iyi						7			
24	Avunuş testisi	Anlaşılmaz!						7			
25	Bir avuç ışık							6-7			
26	Bulut kervanı							6			
27	Damlayan ayışığı							6			
28	Bulut kervanı							6			
29	Düşsel balıkçılar	metaphor						6			
30	Eriyen renk							6			
31	Gece ayakları	☺						7			
32	Gece yamaçları	☺						7			
33	Gemilerin ihtiyar köpükleri	metaphor iyi						7			
34	Güneşin yası	Sanat						7			
35	Gönül yalnızlığı	Sanat						7			
36	Hayalin ucu							7			
37	Haz çalkantıları							7			
38	Kayıp cennet							7			
39	Kucaklayan öpüş							7			
40	Renk çılgılığı							7			
41	Ölümsüz barış							7			
42	Özlemin yorgunluğu							7			
43	Saçlarının ağır perdesi							7			
44	Susmuş ninniler							7			
45	Susuzluk kadehi							7			
46	Yalnızlığımın sofrası							7			
47	Acıkan dil							7			
48	Aynaların dışına çıkmak							7			
49	Burunda soluk olan can							7			
50	Canda tüten bir koku							7			
51	Dili olmayan yazılar	metaphor iyi						7			
52	Ecel sakisi							7			
53	Güneşin vurduğu havuz							6			
54	Güneşsiz ölen renkler							7			
55	Hiyeroglifteki baykuş	Anlaşılmaz!						7			
56	İçe çöken akşam acısı							7			
57	İçe vuran güneş							7			
58	İçimdeki putlar							7			
59	İnci ile donanmış fil							4			

Ek-C Bağlam Dışı Şiirsel İmgelem Normları Uygulamasında Kullanılan Öğrenci Ölçüm Formu Örneği

BAĞLAM DIŞI ŞİİRSEL İMGELEM NORMLARI ÖLÇÜM FORMU					
KATILIMCININ					
SINIFI ()		CİNSİYETİ ()			
Sıra No	Şiirsel İfadeler	Benim için somuttur	Benim için anlamlıdır	Zihnimde bir görüntü oluşturuyor	Çağrışım
1	Öfke mayalanmaları				
2	Cellat bakışlı gün vakti				
3	Gözyaşıma ayak uyduran yağmur				
4	Soluk değmemiş zaman				
5	Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek				
6	Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler				
7	Sevgiyi vefanın kucağında büyütme				
8	Faili meçhul hüzn				
9	Sağır kader				
10	Baş köşeye kurulan hüzn				
11	Dağların selamını götüren uykusuzluk				
12	Eşyaya sinmiş gizli bakışlar				
13	Türkçe sigaralar tütüren bacalar				
15	Aynaların dışına çıkmak				
16	Kalbi çoğaltan bayram				
18	Körlüğün döşeğinde karanlığa sarılmak				
19	İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar				
20	Genç kızlığının yillanan camı				
21	Tebessüm fısıldayan gözler				
22	Susmuş ninniler				
23	Güvercin teslimiyeti				
24	Gururlu kubbeleri okşayan akşam				
25	Sandıkta uyuyan hatıralar				
26	Sevgiyi zamanı çürüterek öldürmek				
27	Göz kapaklarına bürünmüş adam				
28	Aradığın şehirleri taşıyan trenler				
29	Hafızanın insan gözü değmemiş yeri				

Ek-D Bağlam Dışı Yönerge

BAĞLAM DIŞI ŞİİRSEL İMGELEM NORMLARI ÖLÇEĞİ YÖNERGESİ

Sevgili öğrenciler,

Aşağıdaki listede çeşitli şiirlerden seçilmiş ifadeler bulunmaktadır. Sizden bu ifadeleri SOMUTLUK, ANLAMLILIK, İMGELEM şeklindeki üç kategoride puan vererek değerlendirmeniz beklenmektedir. ÇAĞRIŞIM SETİ kategorisinde ise listede okuduğunuz sözün zihninizde uyandırdığı çağrışımı yazarak değerlendirmeniz beklenmektedir.

Buna göre;

1. SOMUTLUK: Listede okuduğunuz ifade, size göre beş duyu organı ile gerçekte algılanabilir özellikte ise SOMUT bir ifadedir. Beş duyu organı ile algılanamayacak özellikte ise SOYUT bir ifadedir. Somutluk derecesine göre 1 ile 7 arasında **puan vermeniz beklenmektedir.** Okuduğunuz ifadenin **SOMUT** olduğunu düşünüyorsanız, **1-2-3-4-5-6-7** arasında **yüksek** rakamlarla, Okuduğunuz ifadenin **SOYUT** olduğunu düşünüyorsanız, daha **düşük** rakamlarla puan veriniz. Okuduğunuz ifade size göre SOMUTLUK ve SOYUTLUK arasında bulunuyorsa uygun bulduğunuz bir rakam vererek puanlandırınız.

2. İMGELEM: İmgelem, bir şeyin zihinde (hayalimizde) oluşturduğu resim veya görüntüdür. Aşağıdaki listede okuduğunuz ifadelerden **zihninizde bir resim veya görüntü oluşturanlara 1 ile 7 arasında bir puan vererek değerlendiriniz.** Görüntü oluşturma gücü fazla olanlara 1 ile 7 arasında yüksek bir puan vererek zihninizde bir resim veya görüntü oluşturma etkisi az olanlara veya hiç görüntü oluşturmayanlara ise 1 ile 7 arasında düşük puan vererek değerlendiriniz.

3. ANLAMLILIK: Aşağıda listelenen ifadelerden sizin için açık bir biçimde anlamlandırabiliyorsanız, 1 ile 7 arasında yüksek puan veriniz. Anlamlandıramadığınız ifadeleri daha düşük puanla değerlendiriniz.

4. ÇAĞRIŞIM: Aşağıda verilen her ifadenin zihninizde çağrıştırdığı **İLK DUYGUYU VEYA DÜŞÜNCEYİ** bir kelime veya ifade ile yazınız. **Çağrışım sütununa kesinlikle puan vermeyiniz.**

Değerli katkılarınız için teşekkür ederiz...

Ek-E Çağrışım Seti Örneği

BAĞLAM DIŞI ŞİİREL İMGELEM NÖRLARİ ÖLÇÜM FORMU					
KATILIMCININ					
SINIFI (9)	CİNSİYETİ (K)				
SIRA NO	İMGELER	Benim için somuttur	Benim için anlamlıdır	Zihnimde bir görüntü oluşturuyor	ÇAĞRIŞIM
1	Öfke mayalanmaları	2	5	7	pak maya
2	Cellat bakışlı gün vakti	2	3	6	kılıç
3	Gözyaşıma ayak uyduran yağmur	2	5	2	keder
4	Soluk değmemiş zaman	2	4	3	baş
5	Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek	2	5	4	seyhat
6	Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler	2	2	5	aydınlanma
7	Sevgiyi vefanın kucağında büyütme	2	1	2	merhamet
8	Faili meçhul hüzn	2	3	1	bunalım
9	Sağır kader	2	4	6	sağır
10	Baş köşeye kurulan hüzn	2	5	7	keder
11	Dağların selamını götüren uykusuzluk	2	4	3	taşın
12	Eşyaya sinmiş gizli bakışlar	2	3	2	şüph
13	Türkçe sigaralar tütüren bacalar	2	2	5	fabrika
14	Renk çılgılığı	2	1	4	göktürme
15	Aynaların dışına çıkmak	2	5	3	sınırı aşmak
16	Kalbi çoğaltan bayram	2	4	2	Romazan
17	Zülfünün karasında yatmak	2	3	1	uyumak
18	Körlüğün döşğinde karanlığa sarılmak	2	2	4	Göresizlik
19	İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar	2	6	3	ün punto
20	Genç kızlığının yılanan camı	2	7	4	Geyiz
21	Tebessüm fıslıdayan gözler	2	5	5	sempati
22	Susmuş ninniler	2	4	6	masal
23	Güvercin teslimiyeti	2	3	7	barış
24	Gururlu kubbeleri okşayan akşam	2	2	1	imam
25	Sandıkta uyuyan hatıralar	2	1	3	eski
26	Sevgiyi zamanı çürüterek öldürmek	2	3	2	acımasızlık
27	Göz kapaklarına bürünmüş adam	2	5	5	kalem
28	Aradığın şehirleri taşıyan trenler	2	4	7	ulaşım
29	Hafızanın insan gözü değmemiş yeri	2	6	6	kart
30	Feracesini açan Üsküdar	2	7	1	meydan
31	Gölgesini omzumda duyduğum el	2	1	7	yalnızlık
32	Ecel sakisi	2	3	2	deniz

Ek-F Bellek Testi Yazılı Örneği

9. sınıf
Kız

Aklınızda kalan 5 imge ve bunların aklınızda kalmasının nedeni?

- 1) Gözyaşlarına karışan yağmur damlaları → beni etkiledi, genellikle okuduğum kitaplarda da geçiyor.
- 2) Kucaklayan öpüş → sahiplenici bir şey aklımda kaldı, okuduğum kitaplarda da geçiyor. ^{tam}
- 3) Renkli çığlık → renkler benim için önemlidir bundan renkli cümle aklımda kaldı. ^{ya}
- 4) Genç kızlığının yitilene camı → kızılık güneş batışını aklıma getirir ve o manzarayı çok severim bundan aklımda kaldı.
- 5) Dalgalar ^{ya} mahkum derisi ^(~~et~~ ~~deniz~~ ~~yağmuru~~) yaptığım spordan dolayı aklımda kaldı.

Gözyaşı ayak uyduran Yağmur
Gözyaşı ırmığına Karışmak
Manteksallaştırma, işg

Ek-G Deneysel Uygulamanın Ön Test Örneği (Kontrol Grubu)

020

Ön Test Soruları

1. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

2. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

3. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

4. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

5. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

6. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

7. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

8. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

9. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

10. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

11. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

12. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

13. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

14. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

15. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

16. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

17. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

18. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

19. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

20. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

21. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

22. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

23. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

24. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

25. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

26. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

27. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

28. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

29. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

30. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

31. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

32. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

33. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

34. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

35. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

36. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

37. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

38. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

39. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

40. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

41. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

42. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

43. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

44. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

45. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

46. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

47. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

48. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

49. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

50. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

51. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

52. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

53. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

54. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

55. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

56. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

57. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

58. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

59. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

60. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

61. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

62. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

63. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

64. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

65. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

66. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

67. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

68. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

69. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

70. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

71. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

72. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

73. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

74. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

75. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

76. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

77. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

78. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

79. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

80. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

81. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

82. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

83. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

84. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

85. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

86. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

87. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

88. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

89. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

90. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

91. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

92. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

93. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

94. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

95. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

96. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

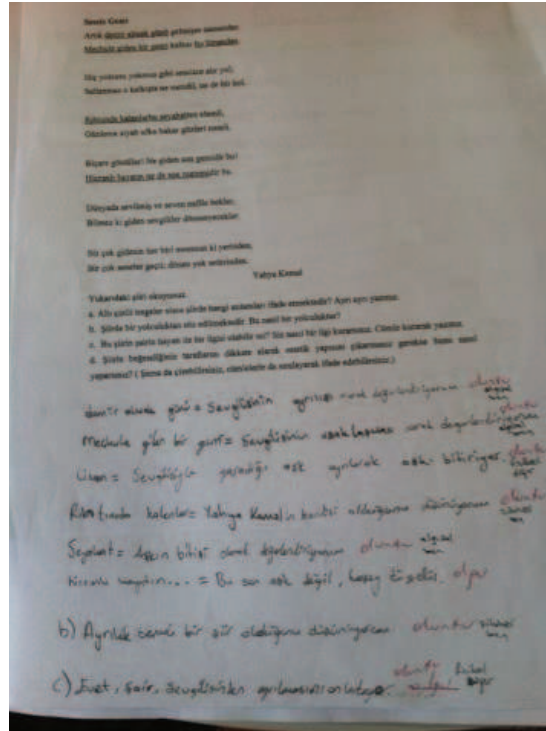
97. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

98. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

99. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

100. Aşağıdaki soruları okuyunuz ve cevaplarınızı yazınız.

Ek-Ğ Deneysel Uygulamanın Son Test Örneği (Deney Grubu)

Ek-H Uygulama Kapsamında Çalışılan Şiirler ve Şiirlerin Ait Olduğu Şairlerin Listesi

Ahmet Hamdi Tanpınar

1. Abes Sularında Çalkalanan Gemi
2. Acayip Davetlerin Rüzgarı
3. Acı Bir Gülüş
4. Acıdan Kaskatı Kesilmiş Yüz
5. Açmamış Güllerin Siyah Bahçesi
6. Ağır Kabusu Andıran Gece
7. Ağlayan Kalp
8. Akşamın Hüznü
9. Akşamın Mavi Gölü
10. Akşamın Sonsuzluğu
11. Akşamın Suda Olgunlaşan Rüyası
12. Akşamların Kızılığ
13. Akşamların Unutulmuş Çatırtısı
14. Alçalan Akşamlar
15. Alevden Güller
16. Alevden Koşu
17. Alevden Sütunlar
18. Alevden Tuğlar
19. Alışılmış Kıyıları

20. Alnımda Bahtımın Kırılmaz Tacı
21. Alnında Gecedeki Siyah Nokta
22. Altın Gözyaşı
23. Altın Uçurum
24. Anın Ve Hareketin Mucizesi
25. Anın, Devamın, Tekrarın Mucizesi
26. Ardıçla Kestanenin Her Yıllık Macerası
27. Arzuların Ördüğü Masal
28. Arzunun Toprağa Mal Olmuş Lezzeti
29. Aşkın İstirapla Dolu Rüyası
30. Ateş Tufanında Savrulan Kemikler
31. Avare Yıldız
32. Ay Altında Bir Gül Nağmesi
33. Aydınlığın Gemisi
34. Aydınlığın Hennesesi
35. Aydınlık Geceyi Yırtacak Yıldırımlar
36. Aydınlık Oyun
37. Aydınlık Oyunun Uzak Seyircisi

38. Aydınlıkların Büyük Masalı
39. Ayın Çıplak Arsası
40. Aynadan Silinen Hayaller
41. Aynı Nağmede Çılgın Dolaşan Yaylar
42. Azapta Bir Ruh
43. Bahar Saati
44. Bahar Sıtması
45. Baharı Olmayan Kış
46. Bahtın Kaderine Döktüğü Şarap
47. Bahtsız Kafile
48. Bakir Hülya
49. Bakir Ten Cümbüşü
50. Baş Ucumuzdan Ayrılmayan Kader
51. Baygın Bir Koku
52. Beyhude Akşam Bahçesi
53. Beyhude Bekleyenler
54. Beyhude Gurur
55. Billur Bir Kadeh
56. Bin Altın Uğultu
57. Bin Azabın Çarkında Gerilmiş Ağaran Gün
58. Bin Hasret
59. Bin Sessizliğin Aynası
60. Binlerce Uyku
61. Bir Ağır Öğle Sonu
62. Bir Ana Sıgımış Ebediyet Rüyası
63. Bir Baharın Unutulmuş Kokusu
64. Bir Dalganın Sağrısı
65. Bir Rüyadan Arta Kalmanın Hüznü
66. Birbiri Peşinden Doğan Hayaller
67. Bitmeyen Aşk Türküsü
68. Bitmez Tükenmez Ömür Kervanları
69. Boğulanların Son Çılgılığı
70. Boğuşan Devler
71. Boşlukları Süzen Pencere
72. Bugünün Rüzgârında Yıkanan Mazi Gülü
73. Bulutların Kanlı Mahşeri
74. Bulutların Solgun Menekşesi
75. Bulutun Güneşe Asılmış Gölgesi
76. Bülbülün Yanık Türküsü
77. Bütün Bahçelerin İnkârı
78. Bütün Burçlarıyla Uzanmış Gece
79. Büyük Sonsuz Mabet
80. Büyük Sükutların Fırtınası
81. Büyülenmiş Bir Ceylan
82. Canlı İstirap
83. Cenup Rüzgârı
84. Cömert Çeşme
85. Cümbüşlü Yıkanış
86. Çekilen Son Dalganın Eteği
87. Çelik Gaga
88. Çıldıran Topuklar
89. Çılgın Bir Ürperiş
90. Çılgın Bitiş, Kayboluş
91. Çılgın Hevesler
92. Çılgın Kahkaha
93. Çılgın Kollar
94. Çılgın Mahşer
95. Çılgın Öpüşler
96. Çılgın Uyanış
97. Çılgın Ve Muhteşem Harabeler
98. Çılgın Yağma
99. Çılgın Yolculuk
100. Çınlayan İlk Işık
101. Çıplak, Ümitsiz Ve Saf Dua
102. Çırpınan Bir Ruh
103. Çiçeklerin Uykusu
104. Çini Rüyası
105. Çinilere Sinmiş Kur'an Sesi
106. Çocukluk Rüyalarının Bahçesi
107. Çöllere Açılan Gamsız Bedevi
108. Çözölmeye Razı Olmayan Eller
109. Dalgın, Unutulmuş Sesler
110. Dallarda Asılı Yüzler
111. Dalların Rüya Dolu Uykusu
112. Dalların Tepesinde Yumuşak Aydınlık
113. Değişmez Dalgalar
114. Demir Pençe
115. Deniz Mağarası
116. Deniz Ufkunda Batan Güneş
117. Denizin Yıldızlı Laciverti
118. Derin Güller
119. Derin Sükûtların Aydınlatığı Anlar
120. Derin Ve Uzak Hayal
121. Dertli Gönüller
122. Dertli Saz
123. Dinlenen Yıldız
124. Dişlerinin Zalim Çocuk Sevgisi
125. Doğmasını Hazırladığın Güneş
126. Doğuşun Sırrı
127. Durgun Havuzların Süsü
128. Durmadan Çukurlaşan Ayna
129. Duru Suyun Aynası

130. Düğümlenen Nefes
131. Düşünen Alın
132. Düşünen Eller
133. Düşünen Gözler
134. Düşünme Mevsimini İnleten
Elem
135. Ebedi Hayatının Yüksek Gururu
136. Ebedi Yılan
137. Ela Gözlü Bir Çöl Ahusu
138. Ellerin Mesut İşaretleri
139. Emsalsiz Hüsnünün İnce Hatları
140. Engin Mesafeler
141. Eriyen Bir Kuğu Beyazlığı
142. Eriyen Parmaklar
143. Esen Rüzgarların Durgun Ahengi
144. Esirden Dudaklar
145. Esirden Dudaklar
146. Esrarlı Ağaç
147. Esrarlı Bitiş
148. Eşiği Aşılmaz Bir Saray
149. Eşyanın Şifasız Hüznü
150. Eşyanın Uykusu
151. Ezanların Ahı
152. Ezeli Aşk
153. Fecirden Berrak Ses
154. Fecirle Değişen Ağaç
155. Fecrin Kartal Bakışlı Avcısı
156. Fecrin Zafer Aynası
157. Fersiz Aynalar
158. Fetih Günlerinin Saf Neşesi
159. Fildişi Köpük
160. Garip Bir Huzursuzluk
161. Garip Rüya Rengi
162. Gecedden Bir Çılgılık
163. Geleceğin Kapısı
164. Genç Adımlar
165. Genç Uçuş
166. Geniş Bir İlham
167. Geniş Rüzgar
168. Geniş Tebessüm Olan Sessizlik
169. Gizli Nabızlar
170. Göğsünde Kanayan Zaman Gülü
171. Gök Bahçesinin Tılsımlı Gülleri
172. Göklerin Çeşmesi
173. Gölge Adımlar
174. Gölgede Esen Neşenin Rüzgarı
175. Görünmez Kementlerle Sürülen
Atlar
176. Gözlerimden Akan Büyülü Rüya
177. Gurbet Geceleri
178. Gurbet Gecesi
179. Gurubun Daima Değişen Rengi
180. Gül Fırtınası
181. Gül Kasırgası
182. Gül Tazeliği İçinde Her An
183. Gül Yangını
184. Gülen Tek Işık Çizgisi
185. Gülen Ve Gömülen Gölge
Ufuklar
186. Güllerin Derinlerde Çalışan
Uykusu
187. Güllerin Kanayan Bekareti
188. Güllerin Üzüntüsü
189. Gülün Ateşten Çemberi
190. Gülün Sevinci
191. Gülcünün Sırrı
192. Gümüş Aydınlıkta Serviler,
Güller
193. Gümüş Çıplaklık
194. Günahsız Kalbinin Beyaz Yüğü
195. Güneş Döşenmiş Bahar Bahçesi
196. Güneş Gibi Parlayan Karın
197. Güneşe Uzanan Eller
198. Günlerin Kızıl Meyvası
199. Güvercin Bakışlı Sessizlik
200. Güvercin Topuklu Sükut
201. Hapsolmuş Bir Şafak
202. Harap Kovuklarında Yalı
Rıhtımları
203. Harap Mezarlıklarda Ölülerin
Rüyası
204. Hasret Işıklı Fecir
205. Hasta Bir Uyku
206. Hasta Kalpler
207. Hasta, Yorgun Ve Ürkek Ruh
208. Hatıraların Yalvaran Sesi
209. Havayı Dolduran Uhrevi Ahenk
210. Hayal Ufku
211. Hayat Yolu
212. Hayata Sırıtan İskelet
213. Hayatın Hüznü
214. Hazan Ne Bilmeyen Bahçeler
215. Hazanın Bağı
216. Hazin İnilti
217. Hazların Âleminde Yumulmuş
Kırpıklar
218. Her Düşüncenin Kıvrımı
219. Her Kıvrımında Ayrı Yalnızlık
220. Hicrana Aldanmış Kalp

221. Hiç Akmayan Zaman Nehrinin Suları
 222. Hilkatın İlhamlı Çehresi
 223. Hülyamın Ufkunu Döğen Dalgalar
 224. İstırabı Taşan Geceler
 225. Işık Bahçeleri
 226. İçimde Çalkalanan Deniz
 227. İçimizde Eski Korku
 228. İçimizde Sonsuz Çalkalanan Deniz
 229. İhtiyar Çınar
 230. İhtiyar Gurbet Yolları
 231. İkiz Hayaletler
 232. İlah Uykusu
 233. İman Alevinin Yandığı Kandil
 234. İmkânsız Sulara Tutuşan Gemi
 235. İmkansızın Parıltısı
 236. İnleyen Rüzgar
 237. İsyanın Güneşi
 238. Kader Celladı
 239. Kader Çıkrığı
 240. Kader Kumsalı
 241. Kader Rüzgârı
 242. Kader Uçurumu
 243. Kaderin Gülümseyen Yüzü
 244. Kalbi Kalbimizde Çarpan Ölüler
 245. Kamaşan Gün
 246. Kandil Yüzler
 247. Kanın Ve Ateşin Kurtuluşu
 248. Kanlar İçinde Güneş
 249. Kanlı Bir Çiçek
 250. Kanlı Bir Macera
 251. Kanlı Haber
 252. Kanlı Hiddet
 253. Karanlığın Çamuru
 254. Karanlık Sularında Çırpınan Gölge
 255. Karanlıkların Yıldızdan Cümlesi
 256. Kardeş Hisler
 257. Karışan Saatler
 258. Kartalların Kükürtlü Bakışı
 259. Kayaların Eğilmez Başları
 260. Kaynayan, Çoğalan Bütün Dünya
 261. Kederli Sallar
 262. Kederli Vakar
 263. Kedersiz Sular
 264. Kendi Cevherinde Mahpus An
 265. Kendi Yalanından Doğan Aydınlık
 266. Kendi Yeşilinde Boğulmuş Havuzlar
 267. Kırık Ayna Uykuları
 268. Kış Bahçesi
 269. Kıvranan Her Düşünce
 270. Kızıl Hayaletler
 271. Kızıl Kavsi Ateşten İzler
 272. Kızıl Matem
 273. Kimsesiz Çöllere Yorgun Seyyahı
 274. Kollarında Sönmüş Bir Güneş
 275. Korku Denizleri
 276. Korkudan Kısıp Bir Nefes
 277. Köpük Köpük Saçlar
 278. Köpükten Çırpınmış
 279. Köpükten Kanatlar
 280. Köpüren Aydınlık
 281. Kumru Seslerinin Çıkrığı
 282. Kuru Yaprakların Telaşında Güz
 283. Kuşların Keskin Çılgılığı
 284. Kül Yağmuru
 285. Külçelenen, Kenetlenen Işıklar
 286. Lalenin Üslubu
 287. Loş Aynalar
 288. Loş Çeşme
 289. Lotus Çiçekleriyle Derinleşen Bahçe
 290. Mahmur Süzülen Bakışlar
 291. Mahrem Mırıltı
 292. Mahur Sularında Tutuşan Gemi
 293. Masal Mağrası
 294. Masal Meyvası
 295. Matem Renkli Serviler
 296. Mavi Gökle Giren Rüzgâr
 297. Maviliklerin Zümrüt Usaresi
 298. Meçhul Akşamlar
 299. Meçhulün Ufukları
 300. Mehtabı Kırılmış Dal Uçları
 301. Mehtabın Ördüğü Saatler
 302. Mehtapla Hareli Karanlık Su
 303. Mehtapta Yükselen Fıskiye
 304. Mendillerin Çırpınan Yası
 305. Menekşenin Kaderi
 306. Mercan Kadehleri Gizli Gülüşler
 307. Mesafelerin Ebedi Hüznü
 308. Mesut Dönüş
 309. Meşum Gölge
 310. Mevsim Cümbüşü
 311. Mevsimin Mahzun Rüyası
 312. Mezar Hüznü

313. Mimarilerin En İlahisi
 314. Mor Aydınlikta Bir Çınar
 315. Mor Çemberlerin Uçuştugu Akşam Suları
 316. Musallat Azaplar
 317. Mücevher Kanatlı Bir Kuş
 318. Müphem Acılar
 319. Müphem His
 320. Narin Kemerler
 321. Nazlı Hayal
 322. Nazlı Uyanış
 323. Nehrin Homurtusu
 324. Nerval Şiirinin Rüzgarı
 325. Nuru Gözlerinde Yanan Merhamet
 326. Olgun Akşamların Ağırlığı
 327. Oluşun Işık Sızmaz Mahzenleri
 328. Oluşun Lahzası
 329. Ölgün Bir Sükut
 330. Ölmemiş Bir Damar
 331. Ölmüş Sandığın Aşk
 332. Ölü Bir Aydınlık
 333. Ölüme Benzeyen Susuzluk
 334. Ölümün Çalkandığı Sular
 335. Ölümün Kalbe Sinen Gamı
 336. Ölümün Kardeşi
 337. Ölümün Sonsuzluğu
 338. Ömrümüzün Geniş Tablosu
 339. Ömrümüzün Rüyası
 340. Ömrümüzün Ümitsiz Ve Biçare Şahitleri
 341. Ömrün Bütün Sahilleri
 342. Ömrün Çemberi
 343. Ömrün Gecesi
 344. Ömrün Gecesinde Öten Bülbüller
 345. Ömrün Gecesinde Sükûn, Aydınlık
 346. Ömrün Tenha Saati
 347. Ömrünün Sabahı
 348. Ömrünün Timsali
 349. Ömür Dene Uyku
 350. Örtülen Sis
 351. Örölmüş Hatıralar
 352. Puslu Aydınlık
 353. Ra'sesiyle Sarsan Hüzün
 354. Renkten Ve Işıktan Örölmüş Ten
 355. Rihtimde Uyuyan Gemi
 356. Ritmin Geniş Rüzgarı
 357. Ruh Muammasının Ürperişi
 358. Ruhunun Eşikleri
 359. Ruhunun Hicranı
 360. Ruhunun Yası
 361. Rüya Besteleyen Eski Bahçeler
 362. Rüyalarımızın Sarışın Buğdayı
 363. Rüyanın Baş Ucu
 364. Rüyayı Zamana Taşıyan Yıldız Kervanı
 365. Rüzgarın Neyi
 366. Sabahın Aynası
 367. Sabahın Boş Aynası
 368. Sabahların Aynası
 369. Sabrın Acı Meyvası
 370. Saçında Gecenin Soğuk Rüzgârı
 371. Saf Aydınliğin Tılsımlı Çocuğu
 372. Saf Aydınlık
 373. Saf Güvercinler
 374. Sallanan Hazan Meyvası
 375. Savrulan Zaman Kırıntıları
 376. Sazlar Sustuktan Sonra Duyulan Nağmeler
 377. Sedef Kumsalı
 378. Serin Hülya
 379. Serin Şifa
 380. Serpilen Aydınlık
 381. Serpilen Yağmur
 382. Sert Kanadın Kanattığı Alın
 383. Sert Ve Buruk Lezzet
 384. Sesinin Gurbeti Benimseyen Hatırası
 385. Sessiz Kamaşan Şafak
 386. Sevda Yolu
 387. Sır Gibi Ömründen Sızdırılmış Akşamlar
 388. Sırrın Gecesi
 389. Sihirli Akis
 390. Sihirli Eşik
 391. Silik Bir Gölge
 392. Simsiyah İhtiyarlıkta Zalim Hatırlama
 393. Soldukça Biten Kış Akşama
 394. Son Rüyaların Aynası
 395. Son Uyku
 396. Sonsuz Acı
 397. Sonsuz Bir Hicran
 398. Sonsuz Devam Vehmi
 399. Sonsuz Elem
 400. Sonsuz Güllerinin Rayihası
 401. Sonsuz Güneş
 402. Sonsuz Mekan
 403. Sonsuz Ölüm Korkusu

404. Sonsuz Uçurum
 405. Sonsuz Varlık
 406. Sonu Gelmeyen Rüya
 407. Suda Oynayan Gölgele
 408. Sulara Eriyen Kan Ve Et
 409. Suların Uğultusu
 410. Sultaniyegâh Burcunda Bir Gün
 411. Susamış Ruh
 412. Susuzluğun Tılsımlı Kaderi
 413. Susuzluğun Zalim İğvaları
 414. Suya Dökülen Büyük Yıldızlar
 415. Sükut Bir Kadife Örtü
 416. Sükût Defne Dalı
 417. Sükuta Ram Olup Geçen Zaman
 418. Sükûtun Bahçesi
 419. Sükûtun Bir Nefeste Yaktığı
 Billur Avize
 420. Şafak Saltanatı
 421. Şafak Serinliği
 422. Şemati Çökmüş Aşk Tılsımı
 423. Şehrin Dört Kanatlı Kapısı
 424. Şerefli Destan
 425. Şerefli Şehir
 426. Şimşek Gibi Bir Anın Uçurumu
 427. Taze Bakışlar
 428. Taze Mezar
 429. Tek Düşünceden Fışkıran
 Zambak
 430. Tesadüf Bahçeleri
 431. Tılsımlı Bir Uyku
 432. Tılsımlı Ebediyet
 433. Tılsımlı Zincir
 434. Titrek Sesinin Aksı
 435. Toplanmış Ay Işığı
 436. Toprağın Suyun Taze Gülüşü
 437. Toprağında Kan Tüten Mukaddes
 İller
 438. Tufan Artığı
 439. Tutuşmuş Mercan Rüyası
 440. Uçsuz, Bucaksız Değirmen
 441. Ufku Mineleyen Kızıl Akşam
 442. Ufku Tek Başına Bekleyen Eski
 Çamlar
 443. Ufkun Dört Duvarı
 444. Ufkun Sükunu
 445. Ufuklardan Esen Serseri Eylül
 446. Uyku Sularında Yüzen Balıklar
 447. Uykudan Bana Tekrar Dönerler
 448. Uykusuz Geceleri İçten Kemiren
 Hüzün
 449. Uykusuz Saçlar
 450. Uyuyan Nehir
 451. Uzak Hayal
 452. Uzak Hayret Burçları
 453. Uzak Servilerin Arkasında Gün
 454. Ümitsiz Av
 455. Ümitsiz İsyan
 456. Ümitsiz Ruhunun Son Tesellisi
 457. Ümitsiz Uçuşlar
 458. Ümitsiz Yalvarış
 459. Ürkek Bir Düşünce
 460. Ürkek Bulanıklık
 461. Ürkek Dalgaların Omuzları
 462. Ürkek Düşünce
 463. Ürperen Çınar
 464. Ürperen Su
 465. Vahşetle Tutuşan Gözlerinde Kin
 466. Vahşi Bir İsyan
 467. Varlığın Çarkı
 468. Varlığın Güneşin İnsafsız Vehmi
 469. Varlığın Perdeyi Yırtan Gölgesi
 470. Varlığın Yabancı Yüzü
 471. Vefalı Kalp
 472. Viran Bir Bahçe
 473. Yabancı Susuzluk
 474. Yad İle Ağlanan Ölü
 475. Yadına Kutsiyet Veren Hüzün
 476. Yalnızlığın Çılgın Gururu
 477. Yalnızlığının Kat Kat Sarayları
 478. Yan Yana Yürüyen Gölgele
 479. Yanan Bağrıma Bir Damla
 Teselli
 480. Yanık Bağrımızda Saplı Hançer
 481. Yaprakların Güneş Ve Ölüm Sesi
 482. Yarım Aydınlık
 483. Yarınsız İnsanların Gecesi
 484. Yaz Bahçeleri
 485. Yazın Heykeli
 486. Yekpare Akış
 487. Yelkovan Kuşları
 488. Yeşim Rengi Ufkun Kenarı
 489. Yıldız Kaplı Harmanı
 490. Yıldız Kervanı
 491. Yıldız Kırıntısı
 492. Yıldız Yosunu Bir Uyku
 493. Yıldızın Kısır Çölleri
 494. Yıldızların Ağı
 495. Yıldızların Altın Bahçesi
 496. Yıldızların Amansız Çarkı
 497. Yıldızların Ördüğü Masal

498. Yıldızların Suya Akışı
499. Yıldızların Tuttuğu Ayna
500. Yırtıcı Haşyet
501. Yırtılan Yelkenler
502. Yokluğun Sinesi
503. Yorgun Akisler
504. Yorgun Esen Rüzgar
505. Yorulmuş Ten
506. Yosun Bahçelerin Uzak Vehmi
507. Yosunlu Bir Boşluk
508. Yumuşak Bir Gece
509. Yumuşak Bir Yaz
510. Yumuşak Rüya İşçiliği
511. Yüce Şehir
512. Zalim Arzularla Tutuşan El
513. Zalim Dönüş
514. Zalim İnkâr
515. Zalim Ümitler
516. Zaman Bahçeleri
517. Zaman Çemberi
518. Zaman Kırıntıları
519. Zaman Sinekleri
520. Zamanı Bölen Şekiller
521. Zamanın Bitmek Bilmeyen Hıncı
522. Zavallı Bir Taş
523. Zengin Gülüş
524. Zengin Parıltı
525. Zihin Macerası

Ahmet Haşim

1. Akşam
2. Batan Ayın Kenarına Satırlar
3. Gece
4. Gece Yarısı
5. Gelmeden Evvel
6. Karanlıkta Beyaz Kuşlar
7. Kendime
8. Kış
9. Kuğular
10. Mehtâbda Leylekler
11. Mukaddime
12. Belde
13. Eski Hücreye Benzer Ki
14. Öğle
15. Öğleden Sonra
16. Rüşd
17. Rüzgar
18. Şeb-i Nîsân
19. Seher

20. Şimdi
21. Son Saat
22. Sonbahar
23. Tulû-ı Kamer
24. Yarasalar
25. Yaz
26. Yollar
27. Zulmet

Arif Nihat Asya

1. 5 Ocak Marşı
2. Ada
3. Afşın
4. Alp Arslan
5. Ankara Geceleri
6. Artıklar
7. Avizeler
8. Ay Toprağı ve Güller
9. Bodrum
10. Boğazkesen Hisarı
11. Boyabad Kalesinden
12. Cahide'nin Nişanı
13. Çocuk
14. Dağlara
15. Dağlardan
16. Dal
17. Dallar
18. Destan
19. Dil
20. Doğmak
21. Dünya Nimetleri
22. Edirne Kasidesi
23. Emine Mehmed Çiykuşu
24. Emzik
25. Estergon Kalesi
26. Fatmalar
27. Fazlıoğlu Cemal Oğuz Öcal'ın Ardından
28. Göç
29. Güfte
30. Havva
31. İstriptiz
32. Kadehler
33. Karşılama
34. Kayık
35. Kismet
36. Koza
37. Kütüphaneciler Marşı
38. Marş

39. Mavi
40. Mektup
41. Ninni
42. Ninni
43. Olamam
44. Olmak
45. Öpmek
46. Özcan Altay'la Güler Alankuş
47. Renklerin Düğünü
48. Seyhan'da Sel
49. Sigara
50. Sıradağlar
51. Tehlike
52. Terazî
53. Tuna
54. Türbe
55. Türbe
56. Türkmen Kızı Katarlamış Mayayı
57. Tvist
58. Yahya Kemal
59. Yalanlar
60. Yarımada
61. Yastık
62. Yelken
63. Yürek
64. Yusuf Ziya İlhan Zaimoğlu

Aşık Veysel Şatıroğlu

1. 19 Mayıs'ta Parlayan Zafer
2. Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi
3. Ağlar Veyse Çıkmaz Sesi
4. Ağlayalım Atatürk'e
5. Aldanma Cahilin Kuru Lafına
6. Anama
7. Anlatmam Derdimi Derdsiz İnsana
8. Ansızın Kalbimde Uyanan Aşkın
9. Aramızı Kesti Dumanlı Dağlar
10. Aşıklar-1
11. Aşıklar-2
12. Asırlar Elinde Bir Tesbih Gibi
13. Aslıma Karışıp Toprak Olunca
14. Atatürk
15. Ayrılık Günleri Geldi Dayandı
16. Ben O Yar İle Konuştum
17. Benim Sevdığım Dilber
18. Bilmem Hayal Mıydı Yoksa Düş
Müydü
19. Bir Derd Ehli Bulsam Derdim
Söylesem

20. Bir Hayal Peşinde Dolandım
Durdum
21. Bir Kökte Uzanmış Sarmaşık Gibi
22. Bir Küçük Dünyam Var İçimde
Benim
23. Bir Seher Vaktinde Gençlik
Çağında
24. Bir Softaya
25. Bir Ulu Ağaçtan Bir Yaprak Düşse
26. Bizim Eller Yaylasına Yürümüş
27. Çarık-Mesh Konuşması
28. Çırpınıp İçinde Döndüğüm Deniz
29. Çok Yalvardım Çok Yakardım
30. Cümle Ağaç Uykusundan Uyandı
31. Dağlar
32. Dalgın Dalgın Seyreyledim Alemi
33. Deli Gönül Değme Çaydan
Bulunmaz
34. Deli Gönül Ne Gezersin
35. Derdim Gizli Kapağını Kaldırma
36. Derdimi Dökersem Derin Dereye
37. Dumlupınar Denizaltısına
38. Dünya Geniş İdi Şimdi Daraldı
39. Dünyada Tükenmez Bir Murad
İmiş
40. Durum
41. Erzincan
42. Esti Bahar Yeli Karlar Eridi
43. Galiba Dünyanın Sonuna Kaldık
44. Gelen Yok Giden Yok Uzağı Ara
45. Genç Yaşımda Felek Vurdu
Başıma
46. Gezerken Aklımın Evine Vardım
47. Gine Geldi Çattı Selin Zamanı
48. Girdim Dostun Bahçesine
49. Göklerden Süzuldüm Tertemiz
İndim
50. Gönül Bir Güzeli Sevmiş Ayrılmaz
51. Gönül Sana Nasihatım
52. Gönül Senin İle Gel Konuşalım
53. Göz Gezdirdim Dört Köşeyi
Aradım
54. Güzelliğin On Par'etmez
55. Hastahane-2
56. Hayal Bana Yakın Yar Bana Uzak
57. Hepimiz Bu Yurdun Evlatlarıyız
58. Her Türü Nesneye Aşıksın Gönül
59. İşittim Dünyaya Gelin Diyorlar
60. İşler Güçler Hep Sinema
61. İstanbul

62. İzi Kayıp Kendi Gizli Bir Yare
63. Kader
64. Kaldırsam Perdeyi Döksem
Suçunu
65. Kara Toprak
66. Karaözü
67. Kimin Meftunuyum Kimin
Mecnun'u
68. Kızılırmak-1
69. Kızılırmak-2
70. Koca Dünya Vaziyeti Değişti
71. Köprü
72. Köşeyi Vahdete Çekilsem Dursam
73. Köy Enstitülerine
74. Kükredi Çimenler Açıldı Güller
75. Kulak Ver Sözüme Dinle Vatandaş
76. Mecnun Gibi Dolanıyom Çöllerde
77. Mektup Yare Selamımı Ulaştır
78. Memlekete Destan Oldum
79. Mevlana'yı Ziyaret
80. Mevsimler İçinde Baharsın Yarım
81. Neler Yaptı Bana Kader
82. Nerde Görsem Yan Yan Kaçar
83. Neyzen Tevfik
84. Okul-1
85. Okul-2
86. Olaydım Cephede Kahraman
Asker
87. Sabahtan Bir Güzel Gördüm
88. Saklarım Gözümde Güzelliğini
89. Salınıp Giderken Boyunu Gördüm
90. Şaşma Gönül Doğru Yoldan
91. Seherde Yuvada Uyanır Kuşlar
92. Sen Bir Ceylan Olsan Ben De Bir
Avcı
93. Sen Olmasan
94. Sevdayı Gönümde Yar Uyandırır
95. Siz Sağ Olun Biz Selamet Gidelim
96. Şu Geniş Dünyaya Sığmayan
Gönül
97. Sular
98. Tarlam
99. Taşlama-2
100. Tecer
101. Türk Adı Babamdan Bana
Mirastır
102. Türküz Türkü Çığırırız
103. Türlü Türlü Sada Verir Ağaçlar
104. Turnam Senin Sunam Senin
105. Uyan Bu Gafletten

106. Uyandım Kuşların İnce Sesine
107. Uzun İnce Bir Yoldayım
108. Vatan Sevgisini İçten Duyanlar
109. Yarın Beyaz Gerdanında
110. Yeni Mektup Aldım Gül Yüzlü
Yardan
111. Yeter Gayrı Yumma Gözün Kör
Gibi
112. Yıllarca Avuttum Garip Gönümünü
113. Yine Bir Acı Ses Duydu Kulağım
114. Ziyaret Eyledim Koca Sivas'ı

Bedri Rahmi Eyüboğlu

1. Acımak(karadut)
2. Ah!.. Sen...
3. Arkadaş Dökümü
4. Bahar ve Biz(karadut)
5. Bir Gemi Vardı(karadut)
6. Bir Şahit Aranıyor
7. Bir Yaz Geçti(karadut)
8. Biz de(karadut)
9. Can Eriği
10. Çıkmaz(karadut)
11. Devlete ve Millete dair(karadut)
12. Dişi Oğlu Dişi
13. Durulsana(karadut)
14. Ebabil Kuşları(karadut)
15. Erimek(karadut)
16. Gitti Gidecek
17. Gitti Gider(karadut)
18. Gönen Yollarında
19. Hizmetçiler(karadut)
20. Hüzün Geldi(karadut)
21. Kağrı
22. Kara Sevda(karadut)
23. Karadut 2 (karadut)
24. Karadut(karadut)
25. Karınca Kaderince (karadut)
26. Keklik Sımalı(karadut)
27. Körolası(karadut)
28. Meseledir(karadut)
29. Mezar Taşında
30. Miskin(karadut)
31. Müjde(karadut)
32. Ne Mümkün
33. Ölüler Direniyor
34. Param Parça(karadut)
35. Sabah(karadut)
36. Sabır ile Koruk

37. Şehirdekilere Gazel(karadut)
38. Sen Büyürken(karadut)
39. Sevinsin(karadut)
40. Sıkı Tutunun Günahlarım
41. Sitem(karadut)
42. Susadım(karadut)
43. Tadım Benim(karadut)
44. Talaslı(karadut)
45. Taze Taze(karadut)
46. Tırnaklı
47. Ürgüp
48. Üzüm Yeşili
49. Ve Bir Gün Aklın
50. Venedik Küçük Kuş
51. Yar Yüreğin Yar(karadut)
52. Yeşil(karadut)
53. Yetişelim
54. Yıkansın Gözlerim Yıkansın

Behçet Necatigil

1. Ali Cengiz
2. Ana Cadde
3. Ayrı Evlere Çıkmak
4. Balık
5. Bir Başkasına Karşı
6. Biz
7. Çay
8. Çizgi
9. Çoğumuz
10. Değişen Dünya
11. Denizaltı
12. Duman
13. Dünya
14. Ekmek Kırıntıları
15. Elif
16. Evin Halleri
17. Evler
18. Evlerle Savaş
19. Geceleyn Ekekler
20. Haltercümesi
21. Hülyaların Şiiri
22. İhtiyarlık
23. İstenmeyen
24. Kar Fırtınası
25. Kazıkçılar Yokuşu
26. Keyif
27. Kördüğüm
28. Kumaş
29. Kurşun

30. Mavi Işık
31. Perili Ev
32. Raf
33. Şayet Aşk
34. Şayet Aşk II
35. Şayet Aşk III
36. Serin Mavi
37. Sizin Hikayeniz
38. Sokaktan Gelmek
39. Tempora Mutantur
40. Uykusuz Gecede Dörtlükler
41. Yenilik

Cahit Külebi

1. Acı Dönem 1
2. Acı Dönem 2
3. Açık
4. Ağıt
5. Alacakaranlıkta
6. Atatürk'e Birlikte Savaşanlara Ve Çocuklara
7. Atatürk'e Ağıt
8. Baki
9. Batı
10. Bir Bataklik Türküsü
11. Bir Gemi,Bir Adam
12. Bir Gün Bir Köy Evi Bacasından
13. Bir Kuşluk Vakti Geldi
14. Bir Mutsuzluk Türküsü
15. Bir Umut
16. Bir Yılbaşı Gecesi
17. Birlikte Yüzeceğiz
18. Biz Ve Amerika
19. Çarşı
20. Ceyhun Atuf Kansu İçin Köylü Biçiminde Ağıt
21. Çocuklar
22. Dağıtamıyor Karanlığı
23. Deniz kıyısı
24. Denizin Getirdikleri
25. Diken
26. Dişi
27. Doğu
28. Dostlara Türkü
29. Eldesiz Çağrı
30. Eski Bahçe
31. Esmâ'nın Hikayesi
32. Evvel Zaman
33. Faydasız Deniz

34. Gel Seninle Resim Yapalım
35. Guillaume Apollinaire'e
36. Günşeli Çayır
37. Güz Yorumu
38. Güzelleme
39. Helal
40. Her Sabah Işığa Koşan
41. İçimde Çalkılanan Bir Deniz
42. İnsanlar
43. İstanbul'daki
44. İşte Şu Gördüğüm Deniz
45. İzin
46. Kadınlar
47. Kadınlar
48. Karanlıkta
49. Kendimce
50. Kırgınlığı Bir Bayrak
51. Köy Öğretmenleri
52. Küçük
53. Küçük Çeşme
54. Küçük Haberci Bulut
55. Kuşun Hikayesi
56. Mayıs
57. Mehmet Ali
58. Mutluluk
59. Nisan
60. Otobüs
61. Özlem
62. Paris
63. Resim
64. Rüzgar
65. Sabret
66. Sevdâ Bahçesi
67. Sevdâ peşinde
68. Şiir Yöntemim
69. Şimdi İzmir'de
70. Sivas Yollarında
71. Son
72. Sütten Kesilmiş Bu Yaşıma
73. Tabanca
74. Tek Tanrı Sevdi
75. Temmuz
76. Tilki Suratlı Bir Herif
77. Türk Mavisi
78. Türkler
79. Uçak Alanı
80. Uçak Yolculuğu
81. Ülser
82. Üstüste İki Dağ lalesi
83. Yağmur Altında

84. Yakınma
85. Yangın
86. Yaşamak
87. Yitmiş
88. Yolculuk
89. Yurdumdan
90. Yurdumuz
91. Yüzünü Gergeflerde İşledim
92. Zerdali Ağacı

Cahit Zarifoğlu

1. Akşam Sofrasında Yedi Kişilik Bir Aile Oyunu
2. Ben Dirimle Doğrulurken
3. Ve Çocuğun Uyanışı Böle Başladı
4. Yedi Güzel Adam
5. Zeynep ve Uzaktan Fırat Üzerine İkili Anlatım

Cemal Süreya

1. 1
2. 16 Dize
3. 2
4. 2.Ortadoğu
5. Arka Güneş
6. Aşk
7. Aslan Heykelleri
8. Aslan Heykelleri
9. Az Yaşadıksa Da
10. Banko
11. Bir Çiçek
12. Bu Bizimki
13. Bu Bizimki
14. Bun
15. Cellat Havası
16. Çeşme, Küçük Kız, Ozan Ve Öbürleri
17. Cigarayı Attım Denize
18. Dalga
19. Dikkat, Okul Var!
20. Dört Mevsim
21. Düello
22. Düello
23. Fotoğraf
24. Göçebe
25. Güzelleme
26. Hafta Sekiz
27. İngiliz

28. İp
29. İp
30. İşte Tam Bu Saatlerde
31. Kalın Abdal
32. Kan Var Bütün Kelimelerin
Altında
33. Kanto
34. Kanto
35. Karne
36. Karne
37. Karne
38. Kışne Kirazı Ve Göç, Mevsim
39. Kurt
40. Mardin
41. Önceleyin
42. Ortadoğu
43. Ortadoğu
44. Ortadoğu
45. Özür
46. Rokoko
47. Roman Okudum Seni Düşündüm
48. Saat Beş
49. San
50. Sayım
51. Seviş Yolcu
52. Seviş Yolcu
53. Şiir
54. Şiir
55. Şiir
56. Striptiz
57. Taşırın Damla
58. Taşırın Damla
59. Türkü
60. Türkü
61. Uçurumda Açan
62. Uçurumda Açan
63. Uçurumda Açan
64. Uçurumda Açan
65. Ülke
66. Ülke
67. Üzerinden Sevişmek
68. Var
69. Var
70. Yırtılan İpek Sesiyle
71. Yüreğin Yaban Argosu

Dilaver Cebeci

1. 20. Zırhlı Tugay Marşı
2. Aklıma Düştü

3. And
4. Arayış
5. Asra Yemin Olsun ki Hüsrandayım
6. Babamın Yarım Kalmış
Sevdasının Yerine
7. Bakülü Karanfil
8. Bayram Ağıtı
9. Bekleyin
10. Beş zaman arasında bir kaside
11. Beyaz ışıık
12. Bozkırda Kalan Sancı
13. Çah-ı Babil
14. Çölde Çiçek Sulamak
15. Dolunay Çağından Gelen Kızlar
16. Ekincikte Bir Gece
17. Ekran için dört dizilik senaryo
18. Eski Bir Hasret Türküsü
19. Eski Bir Kasaba Sevdasından
Kalanlar
20. Gece Yürüyüşü Sohbeti
21. Geceler
22. Gözlerim
23. Gözlerin
24. Güllü Kız
25. Hamayıl Kuşandım Şiir Kılıcını
26. Hani
27. Harputta Bir Gün
28. Hüzn-i Tahattur
29. İltica
30. Kadir Gecesi
31. Kandehar Dağlarında Sabah
Namazı
32. Kırküç'ün çocukları
33. Kıyam Düşünceleri
34. Kıyamet
35. Kutsal Çağrı
36. Mavinin Türküsü
37. Medine
38. Minderlerin Mehmetçiğine
39. Ne Mutlu Türküm Diyene
40. Nurdağından Gelenler
41. Resim
42. Rüya
43. Şafağa Çekilenler
44. Şairin Günlüğünden İki Sayfa
45. Sana Kadar
46. Sen olmasan
47. Sen Varsın
48. Seni
49. Sevgi Aralığı

50. Sitâre
51. Söz
52. Tatar Güzeli
53. Temenni
54. Tesbih
55. Timurlenk Olsam
56. Uclarda Dolaşan Bir Çakır
Kuşunun Yakarışı
57. Urun Ha
58. Ve Hüve'l Baki
59. Yıldız Sarayında Fesler ve
Şamdanlar
60. Yıllar sonra
61. Yitik kişi
62. Yürüyüş
63. Yusuf'un Zindandan Seslenişi
64. Zaman Bir Ejderdir Ensemizde
Soluyan
65. Zaman Masalı

Ece Ayhan

1. A.Petro
2. Açık Atlas
3. Akdeniz Pencereleri
4. Ala Ala Hey
5. Amatörler ve Profesyoneller
6. Anahtarlar
7. Arapların At Koşturmaları
8. Artık Atından İnmeden Sevişmeye
Alışmalısın
9. Asaf Paşa Şapa Oturdu
10. Ayşe Dolley'in Bulunmadığı
Bölge
11. Babil'den Bir Piçin Propagandası
12. Bel Kanto
13. Bel Kanto
14. Bel Kanto: İkinci Meşrutiyet
15. Benares'in Ölmüş Kadınları
16. Beyaz Rus Kadın
17. Bir Elişi Tanrısı İçin Ağıt
18. Bir Ölü Macar Cambaz
19. Cambazlar Çadırı
20. Çapalı Karşı
21. Çocukların Ölüm Şarkıları
22. Çocukların Ölüm Şarkıları
23. Denizin Altındaki Bandolar
24. Denizkızı Eftelya
25. Duba'dan Laternacı
26. Ecegiller

27. Fayton
28. Galata Kantosu
29. Got'lar ve Genç Vedha
30. Gökyüzünde Bir Cenaze Töreni
31. Gül gibi Kanto
32. Hangi Şiir Topal Çocuklarını
Toplar Sokaktan?
33. Islak
34. İbraniceden Çizmek
35. İskambil
36. Kambiyo
37. Kanlı Nigar
38. Kanto Ağacı
39. Kendi Kendinin Terzisi Bir
Kambur
40. Kınar Hanım'ın Denizleri
41. Kocaman Putumuz Harmonie
42. Kötü İlgilerin Gidişi
43. Kudüs Fareleri
44. Kurtulamayan
45. Meçhul Öğrenci Anıtı
46. Mor Külhani
47. Neyyire Hanım
48. Okarina
49. Orta İkiden Ayrılan Çocuklar İçin
Şiirler
50. Ölü Bütün
51. Sentez
52. Sonraları Sanskritçe
53. Şiirin Deniz Kıyısındaki Sesi
54. Usta işi
55. Ut
56. Uzak Hala
57. Üç Gencin Kalbi
58. Vedha Vedha Vedha
59. Vedha'lardan Birinde
60. Vişneçürüğü Şiirler
61. Yalınayak Şiirdir
62. Yort Savul
63. Zambaklı Padişah

Erdem Bayazıt

1. Aramak
2. Aşk Burcundan
3. Aşk Risalesi
4. Birazdan Gün Doğacak
5. Boşluk-lu Yaşamak
6. Bosna'ya Yazıt
7. Bulmak

8. Çeçenistan
9. Çocuk Burcundan
10. Dağlar
11. Deniz
12. Derviş Burcundan
13. Diriliş Saati
14. Dünyaya Dair
15. Düş Burcundan
16. Ekonomi Burcundan
17. Gölgelelere Dair
18. Güneşçağ Savaşçıları
19. Güvercinler
20. Haber Veriyorum
21. Hicret Burcundan
22. İçimi Basan Efkar
23. Kar Altında Hüzün Denemesi
24. Karanlık Duvarlar
25. Karanlıkta Korkak İdamlıklar
26. Kendi Ölümüne Ait Bir Deneme
27. Kız Kulesi
28. Kuş sayfaları
29. O
30. Ölü Vakitleri Yaşamak İhtiyar
Evlerde
31. Ölüm Risalesi-*Bir Portre*
32. Ölüm Risalesi-*Kesitler*
33. Ölüm Risalesi-*Ölümün Sesi*
34. Ölüm Risalesi-Önsöz
35. Ölüm Risalesi-*Son Söz*
36. Ölüme Saygı
37. Ölünün Kızıları
38. Önden Gidenler İçin
39. Sabah Koşusu
40. Sana, Bana, Vatanıma, Ülkemin
İnsanlarına Dair
41. Savaş Risalesi
42. Savaş Risalesi'ne Zeyl Afganistan
1400
43. Sebep Ey
44. Şehir ve Doğa Burcundan
45. Şehrin Ölümü-*anı*
46. Şehrin Ölümü-*bir gezgin adam*
47. Şehrin Ölümü-*bitiş*
48. Şehrin Ölümü-*giriş*
49. Şehrin Ölümü-*kaos*
50. Şehrin Ölümü-*veda çizgisi*
51. Sevgililer Burcundan
52. Sevmek
53. Şiir Burcundan
54. Soluyan Deniz

55. Soru
56. Sürüp Gelen Çağlardan
57. Susmak
58. Tabiat Risalesi
59. Veda
60. Yalnızlık
61. Yok Gibi Yaşamak

Faruk Nafiz Çamlıbel

1. Akar su
2. Ali
3. Ana Dili
4. Annesiz Ölü
5. Ardında
6. Arzu
7. Aşk İlahileri 1
8. Aşk İlahileri 11
9. Aşk İlahileri 12
10. Aşk İlahileri 13
11. Aşk İlahileri 15
12. Aşk İlahileri 2
13. Aşk İlahileri 3
14. Aşk İlahileri 7
15. Aşk İlahileri 9
16. At
17. Aya Manzumeler I
18. Aya Manzumeler III
19. Ayşe, Sana
20. Bağ Bozumu
21. Bahar Türküsü
22. Bahara Kaside
23. Ben ve Sen
24. Benimle Eylül
25. Benimle Yürüyene
26. Beşikten Mezara Kadar
27. Bir Bahar Hikayesi
28. Bir Gece
29. Bir Genç Kıza Mersiye
30. Bir Gonca Görünce
31. Bir Kadın Ağladı
32. Bizim Kitap
33. Bizim Memleket
34. Bugün Yoldan Geçenler
35. Çamlıcadaki Çınar
36. Çekme Palayı
37. Cennet ve Cehennem
38. Çiçekten Adalar
39. Çoban Çeşmesi
40. Dağınık Satırlar

41. Dağlar
42. Deniz Hasreti
43. Denizden Beklediğim
44. Denizle konuşan adam
45. Dün Bir Kadın Ağladı
46. Ebediyyet Yolunda
47. Efemin Ölümü
48. Efkar
49. Eller
50. Eriyen Adam
51. Erzincan Yolunda
52. Eş
53. Ey Dante
54. Fatih'e Kaside
55. Ferhat
56. Filistin'den Geçerken
57. Fırtınadan Sonra
58. Garipler
59. Geç Kalan Bahar
60. Gecelerim
61. Genç İken
62. Genç Osman
63. Gençlik
64. Gitti
65. Gökten Düşenler
66. Gönül Mülkü
67. Görmeden Taptığım Put
68. Gün Gibi
69. Gurbet
70. Gurbet
71. Güzel
72. Hamd ü Sena
73. Han Duvarları
74. Harabat Şairi
75. Harç
76. Has Bahçe I
77. Has Bahçe II
78. Has Bahçe III
79. Hatıra
80. Hayat
81. Her Türü
82. Her Yerde Kahraman
83. Heyecan ve Sükun
84. Hırs
85. Hortlak
86. Hülya
87. Hüsn ü aşk
88. Hüsrân
89. İçine Dert Olmasın
90. İddia
91. İlkbahar Güneşi
92. İnme
93. İş Başında
94. İshak Ağa Çeşmesi
95. Kaç Sefer
96. Kafes
97. Kanlı Nigar
98. Kar ve Karanlık
99. Karacaahmet
100. Kelebek
101. Kendim İçin
102. Kır Türküsü
103. Kış Güneşi
104. Kış bahçeleri
105. Kısas
106. Kızıl Saçlar
107. Kızıma
108. Kör Kuyu
109. Korkunç
110. Kumun Üstünde Mısralar
111. Lale Devri
112. Lanete Mahkum
113. Leventler
114. Mağara
115. Mehmetçik'e Kaside
116. Mektuplar
117. Melekü'l- Mevt
118. Memleket Türküleri
119. Meryem Ana Kandili
120. Mezar,Mezarlık
121. Münzevi
122. Mustaripler
123. Naz
124. Ne kaldı
125. Niyaz
126. Oğluma
127. Okuyanlara
128. Ölmeyen Faniler
129. Ölümler
130. Ölümle Kalım Arasında
131. Ölümü Hatırlatan Kadın
132. Onlar
133. Onu Bir Gün Görmedim
134. Orkestra
135. Piç
136. Postacı
137. Ruh
138. Ruhumda Kış,Yaz
139. Ruhun Ölümü
140. Saçların

141. Şair
142. Şairin Ölümü
143. Sanat
144. Şaraba Kaside
145. Şarkın Sultanları
146. Sayılı
147. Sefillerin Ölümü
148. Şefkat
149. Şehir
150. Semender Gülü
151. Sen Nerdesin
152. Senden dönüş
153. Serenat 3
154. Şeytan
155. Sina'ya İnən Nur
156. Sofra
157. Solgun Gül
158. Son Aşk
159. Son Beklediğim
160. Son Kitap
161. Sonbahar Güneşi
162. Sonsuz Rüya
163. Suya Kaside
164. Suyun Üstünde Mısralar
165. Taç Giyen Millet
166. Takvim
167. Tek Fabrika ve Yeni Dünya
168. Tereddi
169. Terkolunmuş
170. Teşyi
171. Tutuş, Yan!
172. Üzüntü
173. Vah Ona
174. Vahdet-i Vücut
175. Veraset
176. Yağmur Duası
177. Yağmurlu Bir Günde
178. Yalılar
179. Yalnız O
180. Yanarım
181. Yarıda Kalan Mısralar
182. Yassıada
183. Yeni Kerem
184. Yeşil Köşe
185. Yılbaşında
186. Yolcu
187. Yolcu ile Arabacı
188. Yusufklar
189. Yuvamın Kuşuna
190. Zehir ve Şarap

Fazıl Hüsnü Dağlarca

1. ...Samsun'a Çıktım
2. 19 Mayıs
3. Al Atın Türküsü
4. Bir Gece
5. Boş Bir Fişek Kovanı
6. Dağ Başında Yakılan Türkü
7. Dereler
8. Dile Gelen Vatan
9. Doru Atın Türküsü
10. Genelge
11. İzmirli
12. Kalpaklar
13. Kır Atın Türküsü
14. Mustafa Kemal'in Kılıcı
15. Mustafa Kemal'in Sancaktarı
16. Ninnide
17. Palandöken'in Vakti
18. Şimdi O "Fetih Davulları" nı Kim Duymaz
19. Vatanla Allah
20. Yağız Atın Türküsü

Hilmi Yavuz

1. Akşam ve Kadınlar
2. Akşam ve Kalbim
3. Akşam ve Lavinia
4. Akşam ve Vera
5. Akşam ve Yazmak
6. Aynalar ve Zaman
7. Bir Yaz Günü İçin Şiir
8. Bulutlanma Sonnet'si
9. Bulutlu Yazılar
10. Çöl ve Hüzün
11. Çöl ve Söz
12. Çölde Ölüm
13. Çölde Zaman
14. Delirium İçin Sonnet
15. Derin Alıntı
16. Doğu
17. Doğunun Kadınları
18. Doğunun Ölümleri
19. Doğunun Şairleri
20. Doğunun Sevdaları
21. Doğunun Sonsözü
22. Düş Yola Ey Yabancı
23. Eros ile Thanatos

24. Eşrefoğlu Rumi'ye Şiirler
25. Eylül
26. Feyyaz
27. Fırtına
28. Geçen Yıl Marienbad'da
29. Geçmiş
30. Göçmüş Bir Kent İçin Sonnet
31. Gölge ve Zaman
32. Harfler ve Kibrit
33. Harfler ve O'nun
34. Harfler ve Yunanlı
35. Hayal Hanım
36. Her Şey Yeşil, Ama...
37. Hilmi Yavuz
38. Hilmi'nin Çocukluğu
39. İkimiz: İşte Sen ve Kangren
40. İnançsız
41. Kalabalık Sonnet
42. Kalp Kalesi
43. Kayboluş ve Altın Vuruş
44. Kharybdis ile Skylla
45. Koruganlar
46. Küller ve Zaman
47. Lethe
48. Mensucat İşçileri Anlatıyor
49. Mühür
50. Mustafa Subhi Anlatıyor
51. Müzik Sonnet'si
52. Nazım Hikmet
53. Ney
54. Ölü Kelebek Sonnet'si
55. Ölüm ve Zaman
56. Orpheus'a Şiirler
57. Pir Sultan
58. Rüzgarlı Camlar
59. Saatçi
60. Şairler Anlatıyor
61. Sen Nerdeysen Orda Yoksun
62. Senin Perde Perde Açarak
63. Şerif Manatof Anlatıyor
64. Şiirler Dönüştü Kezzaba
65. Şimendifer İşçileri Anlatıyor
66. Sömürge
67. Söz ve Zaman
68. Tarım İşçileri Anlatıyor
69. Tenha
70. Yaban Atlarını Kışkırtan Dionysos
71. Yapı
72. Yapı İşçileri Anlatıyor
73. Yazdan Ev

74. Yok Hükmündedir
75. Yolculuk ve Gül
76. Yolculuk ve Mola
77. Yolculuk ve Yol
78. Yollar ve Zaman
79. Zaman Nedir? Günler Ne?

Nurallah Genç

1. "Başka Zaman Gelirim!" Deyip Gidişine
2. "Unutursun!" Deyişine
3. Açtığı Kapıya
4. Afranur'a
5. Akrabalarına
6. Arkadaşı Duyguya
7. Atladığı Eşiğe
8. Aynalara
9. Balarısı Gözlerine
10. Benden Birşey Beklemeyin!" Deyip Gidişine
11. Beni Aldatışına
12. Beni Anlamayışına
13. Beni Hayalinde Canlandıramayışına
14. Beni Reddedip Gidişine
15. Beni Yakışına
16. Bir Devlin Düşüşüne
17. Birgün Anlarsın Gülüm
18. Bitirdiği Okula
19. Dert Ortağım Murad'a
20. Dinlediği Şarkıya
21. Doğduğu An'a Şiir
22. Doğduğu Ev'e
23. Dünyaya
24. Gece'de Ağlayan Berrine
25. Geçtiği Sokağa
26. Gittiği Pastaneye
27. Görmek İsteddiği Denize
28. Hayal Limanında Demirleyen Yelkenliye
29. Hüznüm İle Ülfeti Pareler Laleleri
30. Hüznün Lalesidir Dünya
31. Kafesinde Ölen Gurur Kuşuna
32. Kan Şekerine
33. Kardeşlerine
34. Karşılaştığımız An'a
35. Kendisine
36. Kibirli Gülü Temsil Ettiği Mesnevi'ye

37. Kokladığı Çiçeğe
38. Kösüp Giden Sinan'a
39. M. Orhan Okay'a
40. M. Sıtkı Aras'a
41. Mahmut Balcı'ya
42. Mezar Daşındaki Dört Mısraya
Bakarken Ağlayışına
43. Nakışına
44. Nerdesin
45. Nesrin Feyzioğluna
46. Odasına
47. Öldüğüm An'a
48. Öldüğümü Duyunca Sarsılan
Yüreğine
49. Ondan Kalan Fotoğrafa
50. O'nu Anlatan Kitaba
51. Öteden Gelen Şiir
52. Oturduğu Mahalleye
53. Pekala, Böyle Kalsın
54. Seni Benim Kadar Sevemeyenler
Seni Benden Fazla Sevebilir Mi?
55. Servis Yapan Kubilay'a
56. Sevdığı Renklere
57. Söylediği Türküye
58. Su İçtiği Çeşmeye
59. Su İsteşişime
60. Tüm İnsanlara
61. Uğradığı Kitapçıya
62. Ürperdiği Gece'ye
63. Uyuduğu Beşiğe
64. Vatanına
65. Yaralı Bir Kartal'a
66. Yaraticısına
67. Yaşadığı Şehire
68. Yavuz'a
69. Yediveren Ezgiler Ağlayan
Küllerinde
70. Yine Kendisine

Orhan Veli Garip

1. "?" Bu Şiirin İsmi Bu İşaret
2. Ah Neydi Benim Gençliğim
3. Altın Dişlim
4. Baharın İlk Sabahları
5. Bir Roman Kahramanı
6. Dedikodu
7. Değil
8. Denizi Özleyenler İçin
9. Eski Karım

10. Eskiler Alıyorum
11. Festival
12. Gemilerim
13. Giderayak
14. Gölge
15. Güzel Havalar
16. Harbe Giden
17. Hicret 1
18. Hicret 2
19. Illusion
20. İçinde
21. İnsanlar
22. İstanbul İçin
23. İstanbul Türküsü
24. İstanbullu Dinliyorum
25. Kapalı Çarşı
26. Karmakarışık
27. Karşı
28. Kitabe-İ Seng-İ Mezar
29. Kumrulu Şiir
30. Kuşlar Yalan Söyler
31. Ne Kadar
32. Ölüme Yakın
33. Pırpırlı Şiir
34. Rüya
35. Sabaha Kadar
36. Sakal
37. Sizin İçin
38. Sol Elim
39. Şanolu Şiir
40. Tahattur
41. Tren Sesi
42. Yol Türküleri
43. Yolculuk

Asaf Halet Çelebi

1. Gazeller
2. Nirvana
3. Nigar-ı Çin
4. Memleketim
5. Radyo
6. Gözler Kimi Gördüler
7. Mansur
8. Kunala
9. Doğduğum Evin Penceresi
10. Şamandıra Baba
11. Ayna
12. Kitaplar
13. İçimden

14. Misafir
15. İbrahim
16. Neşemiz
17. Şehir
18. Sema-1 Mevlana
19. Kahkaha
20. Arif Dino'ya Kaside
21. Şehir
22. Çemenlerde
23. Sidharta
24. Mariyya
25. Trilobit
26. Pencerele ve Kapılar
27. Romantik Gençliğim
28. Galt's ray
29. He
30. Kedi
31. Nurusiyyah
32. Mağara
33. İstanbul'un Dili
34. Bedri Rahmi
35. İkinci Pencere
36. Çingenelerim
37. Cep
38. Nedircik Yavruları
39. Kadıncığım
40. Uyanıklık
41. Yamyam
42. Biber
43. Kuşa Görünme
44. Unuttum
45. Sandukalar
46. Halayıklarım
47. Sen
48. Rüyalar
49. Adımlar
50. Kainat
51. Tevrat Şiiri
52. Fransa için Şiir
53. Adımı Unuttum
54. Hayret

Cahit Sıtkı Tarancı

1. Gidiyorum
2. Talihsiz
3. Eski Saadetinle
4. Batan Gemi
5. Gel Çaldır Kur
6. Kar ve Ben

7. Kelekler
8. Yalnızlık
9. Çöküyorum
10. Yağmur
11. Günlerim
12. Ölümünden Beter
13. Son Gece
14. Bir İtiraf
15. Mazim
16. Korkulu Köprü
17. Sarayımız
18. Ömrümde Sükut
19. Mazi ya da Daldığım Zaman
20. Yatak
21. Odamda Sükut
22. Zaman Bir Kuşak Gibi
23. Uykusuzluk
24. Uyku
25. Bir Lahzam
26. Aynalar
27. Bir Kapı Açıp Gitsem
28. Bir Yaz Günü
29. Rüyamız
30. Yağmur ve Ben
31. Kar ve Hatıralar
32. Gece Bir Neticedir
33. Bilmecelele Kal
34. Gece Bahçelerinde
35. Güneşe Aşık Çocuk
36. Kuşlar ve Gemiler
37. Uzak Bir İklimde
38. Kuyu
39. Akşam Vakti
40. Akşamleyin
41. Sen de Her Şey Gibi
42. Yağmur Yağadursun
43. Sular, Ağaçlar, Kuşlar
44. Hatıralar
45. Renkler
46. Beni Kışkandıran Ölüler
47. Havuz
48. Aşk Şarkısı
49. Bir Ölünün Rüyası
50. Bir Akşam Vakti Deniz

Yavuz Bülent Bakiler

1. 12 Eylül'e Sitem
2. A...
3. Aci

4. Ağaçsız Şehir
5. Ağgül
6. Ak Şemseddin
7. Anadolu Acısı
8. Anadolu Gerçeği
9. Anadolu Mezarlıkları
10. Analar
11. Analar Bilirim
12. Anamın Namazları
13. Anamı Türküleri
14. Antepli Şahin
15. Arefe Gününde Ölüm
16. Aybalama Mektup
17. Azerbaycan Yüreğimde Bir Şahdamardır
18. Ben Doğuluyum
19. Bir Gün Baksam Ki Gelmişsin
20. Bir Karlı Gecede Seni Düşünmek
21. Bizim Türkümüz
22. Büyük Destan
23. Çağrı
24. Cebeci Camii
25. Cebeci İstasyonu Ve Sen
26. Çocuklar
27. Davullar
28. Demedim Mi?
29. Dilekçe
30. Düşünceler İçinde
31. Eski Ramazanlar Ve Çocukluğum
32. Farkında Mısın?
33. Gece Yarısında Bir Yalnız Adam
34. Geçmiş Günlerin Türküsü
35. Göğü Yumruklayanlar
36. Gözlerin İstanbul Oluyor Birden
37. Gurbet
38. Her Şey Fetih Hazırlığında
39. Işığım, Nazlım, Efkarım
40. İsimsiz Şiir
41. İstanbul
42. İşte Böyle
43. Kan Davası
44. Kerkük Ağıtı
45. Küçük Hanım
46. Küçük Hanımın Kaderi
47. Laleli Aksaray
48. Mektup
49. Menzil Menzil Büyüyen Hasretin
50. Ölmek
51. Resim
52. Sana Geldim Mevlana

53. Şaşırdım Kaldım İşte
54. Sayıklama
55. Şehzade Mehmed'in Doğumuna Şiir
56. Sen Gelince, Gülünce..
57. Sen Sen Sen
58. Seni Arıyorum Deli Divane
59. Seni Bin Kalemle Oturup Yazsam
60. Seni Yazdım Ebemkuşaklarına
61. Şikayet
62. Sipahiler
63. Sivas Ağıtı
64. Sivas Hasreti
65. Sivas'ta Eski Türk Evleri
66. Sivas'ta Gecekondular
67. Sivas'ta Yoksul Çocuklar
68. Teres
69. Türkistan
70. Türkiyem Anayurdum Sebeğim Çârem
71. Üç Yeniçeri
72. Unuttuğumuz İnsanlar
73. Üsküdar Türküsü
74. Ve Sonra
75. Yaşamak Güzel
76. Yeniden Fethetmek Anadoluyu
77. Yezid! Yezid! Yezid!
78. Yine Benim

Nazım Hikmet

1. 23 Eylül 1945
2. 24 Eylül 1945
3. Avni'nin Atları
4. Bahri Hazer
5. Ben Beni Bir Daha Ele Geçirirsem
6. Ben İçeri Düştüğümden Beri
7. Bir Ayrılık Hikâyesi
8. Bir Cezaevinde Tecritteki Adamın Mektupları
9. Bor Oteli
10. Bulutlar Adam Ödürmesin
11. Ceviz Ağacı
12. Dört Hapishaneden-3
13. Dörtlük
14. Dünyanın En Tuhaf Mahlûku
15. Güneşi İçenlerin Türküsü
16. Güneşin Sofrasında Söylenen Türkü
17. Günler

18. Hapiste Yatacak Olanlara Bazı Öğütler
 19. Henüz Vakit Varken Gülüm
 20. Karıma Mektup
 21. Karlı Kayın Ormanında
 22. Kederleniyorum
 23. Kerem Gibi
 24. Kız Çocuğu
 25. Kuvayi Milliye'den: 1
 26. Kuvayi Milliye'den: 2
 27. Kuvayi Milliye'den: 4
 28. Masalların Masalı
 29. Mavi Gözlü Dev, Minnacık Kadın Ve Hanımelleri
 30. Mavi Liman
 31. Memet
 32. Memleketimden İnsan Manzaralarından
 33. Münevver'den Mektup Aldım, Diyor Ki
 34. Münevver'e Mektup Yazdım, Dedim Ki
 35. Orhan Selim
 36. Otobiyografi
 37. Piraye İçin Yazılmış Şiirlerden: Ne Güzel Şey Hatırlamak Seni
 38. Prag'da Vakitlerden V. Gece
 39. Rubailerden
 40. Salkimsöğüt
 41. Sebastian Baht'ın 1 Numaralı Dominör Konçertosu
 42. Şehitler
 43. Sıcaklarda
 44. Şiirime Dair
 45. Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı'ndan 10. Bölüm
 46. Sofra
 47. Tuna Üstüne Söylenmiştir
 48. Türk Köylüsü
 49. Vapur
 50. Varna Şiirlerinden
 51. Vasiyet
 52. Yapıyla Yapıcılar
 53. Yaprak Dökümü
 54. Yaşamaya Dair
 55. Yine Memleketim Üzerine Söylenmiştir
 56. Yine Sana Dair

Ek-I Her Şiirsel İmge İçin Somutluk, Anlamlılık, İmgelem Sıklıklarını Gösteren Ayrıntılı Analiz Tablosu

1. Öfke Mayalanmaları								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	172	34,4	Hiç anlamlı değildir	108	21,6	Hiç hayal edilemez	96	19,2
Somut değildir	97	19,4	Anlamlı değildir	53	10,6	Hayal edilemez	61	12,2
Çok az somuttur	68	13,6	Çok az anlamlıdır	62	12,4	Çok az hayal edilebilir	58	11,6
Biraz somuttur	39	7,8	Biraz anlamlıdır	57	11,4	Biraz hayal edilebilir	46	9,2
Somuttur	59	11,8	Anlamlıdır	86	17,2	Hayal edilebilir	69	13,8
Tam somuttur	27	5,4	Tam anlamlıdır	67	13,4	Tam hayal edilebilir	64	12,8
Çok somuttur	33	6,6	Çok anlamlıdır	61	12,2	Çok hayal edilebilir	99	19,8
Toplam	495	99	Toplam	494	98,8	Toplam	493	98,6
Boş	5	1	Boş	6	1,2	Boş	7	1,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

2. Cellat bakışlı gün vakti								
Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	174	34,8	Hiç anlamlı değildir	127	25,4	Hiç hayal edilemez	85	17
Somut değildir	89	17,8	Anlamlı değildir	63	12,6	Hayal edilemez	46	9,2
Çok az somuttur	72	14,4	Çok az anlamlıdır	69	13,8	Çok az hayal edilebilir	54	10,8
Biraz somuttur	45	9	Biraz anlamlıdır	62	12,4	Biraz hayal edilebilir	58	11,6
Somuttur	46	9,2	Anlamlıdır	72	14,4	Hayal edilebilir	76	15,2
Tam somuttur	35	7	Tam anlamlıdır	50	10	Tam hayal edilebilir	74	14,8
Çok somuttur	35	7	Çok anlamlıdır	52	10,4	Çok hayal edilebilir	98	19,6
Toplam	496	99,2	Toplam	495	99	Toplam	491	98,2
Boş	4	,8	Boş	5	1	Boş	9	1,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

3. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur								
Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	64	12,8	Hiç anlamlı değildir	39	7,8	Hiç hayal edilemez	23	4,6
Somut değildir	42	8,4	Anlamlı değildir	18	3,6	Hayal edilemez	24	4,8
Çok az somuttur	65	13	Çok az anlamlıdır	48	9,6	Çok az hayal edilebilir	32	6,4
Biraz somuttur	56	11,2	Biraz anlamlıdır	39	7,8	Biraz hayal edilebilir	34	6,8
Somuttur	63	12,6	Anlamlıdır	82	16,4	Hayal edilebilir	60	12
Tam somuttur	86	17,2	Tam anlamlıdır	75	15	Tam hayal edilebilir	93	18,6
Çok somuttur	116	23,2	Çok anlamlıdır	192	38,4	Çok hayal edilebilir	227	45,4
Toplam	492	98,4	Toplam	493	98,6	Toplam	493	98,6
Boş	8	1,6	Boş	7	1,4	Boş	7	1,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

4. Soluk değmemiş zaman								
Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	169	33,8	Hiç anlamlı değildir	101	20,2	Hiç hayal edilemez	161	32,2
Somut değildir	107	21,4	Anlamlı değildir	69	13,8	Hayal edilemez	71	14,2
Çok az somuttur	68	13,6	Çok az anlamlıdır	67	13,4	Çok az hayal edilebilir	61	12,2
Biraz somuttur	48	9,6	Biraz anlamlıdır	80	16	Biraz hayal edilebilir	42	8,4
Somuttur	30	6	Anlamlıdır	61	12,2	Hayal edilebilir	48	9,6
Tam somuttur	30	6	Tam anlamlıdır	35	7	Tam hayal edilebilir	40	8
Çok somuttur	38	7,6	Çok anlamlıdır	76	15,2	Çok hayal edilebilir	63	12,6
Toplam	490	98	Toplam	489	97,8	Toplam	486	97,2
Boş	10	2	Boş	11	2,2	Boş	14	2,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

5. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	85	17	Hiç anlamlı değildir	66	13,2	Hiç hayal edilemez	56	11,2
Somut değildir	50	10	Anlamlı değildir	37	7,4	Hayal edilemez	35	7
Çok az somuttur	48	9,6	Çok az anlamlıdır	55	11	Çok az hayal edilebilir	46	9,2
Biraz somuttur	66	13,2	Biraz anlamlıdır	69	13,8	Biraz hayal edilebilir	56	11,2
Somuttur	71	14,2	Anlamlıdır	74	14,8	Hayal edilebilir	58	11,6
Tam somuttur	62	12,4	Tam anlamlıdır	69	13,8	Tam hayal edilebilir	82	16,4
Çok somuttur	112	22,4	Çok anlamlıdır	127	25,4	Çok hayal edilebilir	159	31,8
Toplam	494	98,8	Toplam	497	99,4	Toplam	492	98,4
Boş	6	1,2	Boş	3	,6	Boş	8	1,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

6. Yüzlerini güneşle yıkayan çingeneler								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	78	15,6	Hiç anlamlı değildir	71	14,2	Hiç hayal edilemez	52	10,4
Somut değildir	41	8,2	Anlamlı değildir	51	10,2	Hayal edilemez	33	6,6
Çok az somuttur	48	9,6	Çok az anlamlıdır	42	8,4	Çok az hayal edilebilir	33	6,6
Biraz somuttur	43	8,6	Biraz anlamlıdır	40	8	Biraz hayal edilebilir	39	7,8
Somuttur	53	10,6	Anlamlıdır	49	9,8	Hayal edilebilir	50	10
Tam somuttur	49	9,8	Tam anlamlıdır	57	11,4	Tam hayal edilebilir	68	13,6
Çok somuttur	68	13,6	Çok anlamlıdır	70	14	Çok hayal edilebilir	106	21,2
Toplam	380	76	Toplam	380	76	Toplam	381	76,2
Boş	120	24	Boş	120	24	Boş	119	23,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

7. Sevgiyi vefanın kucağında büyütmek								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	142	28,4	Hiç anlamlı değildir	64	12,8	Hiç hayal edilemez	114	22,8
Somut değildir	73	14,6	Anlamlı değildir	48	9,6	Hayal edilemez	63	12,6
Çok az somuttur	59	11,8	Çok az anlamlıdır	70	14	Çok az hayal edilebilir	73	14,6
Biraz somuttur	65	13	Biraz anlamlıdır	65	13	Biraz hayal edilebilir	59	11,8
Somuttur	63	12,6	Anlamlıdır	74	14,8	Hayal edilebilir	51	10,2
Tam somuttur	32	6,4	Tam anlamlıdır	56	11,2	Tam hayal edilebilir	40	8
Çok somuttur	55	11	Çok anlamlıdır	114	22,8	Çok hayal edilebilir	87	17,4

Toplam	489	97,8	Toplam	491	98,2	Toplam	487	97,4
Boş	11	2,2	Boş	9	1,8	Boş	13	2,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

8. Faili meçhul hüzn

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	150	30	Hiç anlamlı değildir	91	18,2	Hiç hayal edilemez	122	24,4
Somut değildir	73	14,6	Anlamlı değildir	44	8,8	Hayal edilemez	62	12,4
Çok az somuttur	62	12,4	Çok az anlamlıdır	53	10,6	Çok az hayal edilebilir	59	11,8
Biraz somuttur	48	9,6	Biraz anlamlıdır	55	11	Biraz hayal edilebilir	53	10,6
Somuttur	43	8,6	Anlamlıdır	61	12,2	Hayal edilebilir	64	12,8
Tam somuttur	49	9,8	Tam anlamlıdır	70	14	Tam hayal edilebilir	49	9,8
Çok somuttur	63	12,6	Çok anlamlıdır	112	22,4	Çok hayal edilebilir	75	15
Toplam	488	97,6	Toplam	486	97,2	Toplam	484	96,8
Boş	12	2,4	Boş	14	2,8	Boş	16	3,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

9. Sağır kader

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	143	28,6	Hiç anlamlı değildir	82	16,4	Hiç hayal edilemez	118	23,6
Somut değildir	88	17,6	Anlamlı değildir	54	10,8	Hayal edilemez	81	16,2
Çok az somuttur	76	15,2	Çok az anlamlıdır	50	10	Çok az hayal edilebilir	68	13,6
Biraz somuttur	58	11,6	Biraz anlamlıdır	76	15,2	Biraz hayal edilebilir	61	12,2
Somuttur	51	10,2	Anlamlıdır	68	13,6	Hayal edilebilir	49	9,8
Tam somuttur	27	5,4	Tam anlamlıdır	56	11,2	Tam hayal edilebilir	43	8,6
Çok somuttur	49	9,8	Çok anlamlıdır	106	21,2	Çok hayal edilebilir	71	14,2
Toplam	492	98,4	Toplam	492	98,4	Toplam	491	98,2
Boş	8	1,6	Boş	8	1,6	Boş	9	1,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

10. Baş köşeye kurulan hüzn

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	103	20,6	Hiç anlamlı değildir	63	12,6	Hiç hayal edilemez	86	17,2
Somut değildir	79	15,8	Anlamlı değildir	43	8,6	Hayal edilemez	62	12,4
Çok az somuttur	71	14,2	Çok az anlamlıdır	50	10	Çok az hayal edilebilir	58	11,6
Biraz somuttur	67	13,4	Biraz anlamlıdır	65	13	Biraz hayal edilebilir	54	10,8
Somuttur	50	10	Anlamlıdır	76	15,2	Hayal edilebilir	67	13,4
Tam somuttur	62	12,4	Tam anlamlıdır	66	13,2	Tam hayal edilebilir	70	14

Çok somuttur	58	11,6	Çok anlamlıdır	124	24,8	Çok hayal edilebilir	91	18,2
Toplam	490	98	Toplam	487	97,4	Toplam	488	97,6
Boş	10	2	Boş	13	2,6	Boş	12	2,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

11. Dağların selamını götüren uykusuzluk

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	162	32,4	Hiç anlamlı değildir	108	21,6	Hiç hayal edilemez	132	26,4
Somut değildir	78	15,6	Anlamlı değildir	78	15,6	Hayal edilemez	72	14,4
Çok az somuttur	63	12,6	Çok az anlamlıdır	66	13,2	Çok az hayal edilebilir	64	12,8
Biraz somuttur	45	9	Biraz anlamlıdır	60	12	Biraz hayal edilebilir	46	9,2
Somuttur	57	11,4	Anlamlıdır	61	12,2	Hayal edilebilir	51	10,2
Tam somuttur	30	6	Tam anlamlıdır	38	7,6	Tam hayal edilebilir	40	8
Çok somuttur	48	9,6	Çok anlamlıdır	73	14,6	Çok hayal edilebilir	77	15,4
Toplam	483	96,6	Toplam	484	96,8	Toplam	482	96,4
Boş	17	3,4	Boş	16	3,2	Boş	18	3,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

12. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	116	23,2	Hiç anlamlı değildir	86	17,2	Hiç hayal edilemez	92	18,4
Somut değildir	61	12,2	Anlamlı değildir	71	14,2	Hayal edilemez	60	12
Çok az somuttur	75	15	Çok az anlamlıdır	55	11	Çok az hayal edilebilir	57	11,4
Biraz somuttur	67	13,4	Biraz anlamlıdır	62	12,4	Biraz hayal edilebilir	49	9,8
Somuttur	65	13	Anlamlıdır	66	13,2	Hayal edilebilir	71	14,2
Tam somuttur	44	8,8	Tam anlamlıdır	70	14	Tam hayal edilebilir	60	12
Çok somuttur	58	11,6	Çok anlamlıdır	73	14,6	Çok hayal edilebilir	94	18,8
Toplam	486	97,2	Toplam	483	96,6	Toplam	483	96,6
Boş	14	2,8	Boş	17	3,4	Boş	17	3,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

13. Türkçe sigaralar tütüren bacalar

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	141	28,2	Hiç anlamlı değildir	140	28	Hiç hayal edilemez	118	23,6
Somut değildir	81	16,2	Anlamlı değildir	63	12,6	Hayal edilemez	45	9
Çok az somuttur	55	11	Çok az anlamlıdır	65	13	Çok az hayal edilebilir	59	11,8
Biraz somuttur	66	13,2	Biraz anlamlıdır	55	11	Biraz hayal edilebilir	46	9,2
Somuttur	48	9,6	Anlamlıdır	47	9,4	Hayal edilebilir	53	10,6
Tam	31	6,2	Tam	46	9,2	Tam hayal	49	9,8

somuttur			anamlıdır			edilebilir		
Çok somuttur	62	12,4	Çok anlamlıdır	62	12,4	Çok hayal edilebilir	107	21,4
Toplam	484	96,8	Toplam	478	95,6	Toplam	477	95,4
Boş	16	3,2	Boş	22	4,4	Boş	23	4,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

14. Renk çılgılığı								
Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	89	17,8	Hiç anlamlı değildir	55	11	Hiç hayal edilemez	56	11,2
Somut değildir	59	11,8	Anlamlı değildir	44	8,8	Hayal edilemez	29	5,8
Çok az somuttur	69	13,8	Çok az anlamlıdır	53	10,6	Çok az hayal edilebilir	34	6,8
Biraz somuttur	47	9,4	Biraz anlamlıdır	61	12,2	Biraz hayal edilebilir	41	8,2
Somuttur	70	14	Anlamlıdır	81	16,2	Hayal edilebilir	69	13,8
Tam somuttur	52	10,4	Tam anlamlıdır	74	14,8	Tam hayal edilebilir	80	16
Çok somuttur	102	20,4	Çok anlamlıdır	118	23,6	Çok hayal edilebilir	177	35,4
Toplam	488	97,6	Toplam	486	97,2	Toplam	486	97,2
Boş	12	2,4	Boş	14	2,8	Boş	14	2,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

15. Aynaların dışına çıkmak								
Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	117	23,4	Hiç anlamlı değildir	79	15,8	Hiç hayal edilemez	86	17,2
Somut değildir	65	13	Anlamlı değildir	60	12	Hayal edilemez	44	8,8
Çok az somuttur	76	15,2	Çok az anlamlıdır	45	9	Çok az hayal edilebilir	60	12
Biraz somuttur	57	11,4	Biraz anlamlıdır	63	12,6	Biraz hayal edilebilir	67	13,4
Somuttur	58	11,6	Anlamlıdır	64	12,8	Hayal edilebilir	64	12,8
Tam somuttur	48	9,6	Tam anlamlıdır	72	14,4	Tam hayal edilebilir	61	12,2
Çok somuttur	64	12,8	Çok anlamlıdır	103	20,6	Çok hayal edilebilir	101	20,2
Toplam	485	97	Toplam	486	97,2	Toplam	483	96,6
Boş	15	3	Boş	14	2,8	Boş	17	3,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

16. Kalbi çoğaltan bayram								
Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	114	22,8	Hiç anlamlı değildir	77	15,4	Hiç hayal edilemez	96	19,2
Somut değildir	55	11	Anlamlı değildir	55	11	Hayal edilemez	45	9
Çok az somuttur	67	13,4	Çok az anlamlıdır	46	9,2	Çok az hayal edilebilir	56	11,2
Biraz somuttur	66	13,2	Biraz anlamlıdır	62	12,4	Biraz hayal edilebilir	42	8,4

Somuttur	49	9,8	Anlamlıdır	73	14,6	Hayal edilebilir	60	12
Tam somuttur	66	13,2	Tam anlamlıdır	59	11,8	Tam hayal edilebilir	60	12
Çok somuttur	68	13,6	Çok anlamlıdır	112	22,4	Çok hayal edilebilir	123	24,6
Toplam	485	97	Toplam	484	96,8	Toplam	482	96,4
Boş	15	3	Boş	16	3,2	Boş	18	3,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

17. Zülfünün karasında yatmak

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	183	36,6	Hiç anlamlı değildir	183	36,6	Hiç hayal edilemez	166	33,2
Somut değildir	74	14,8	Anlamlı değildir	56	11,2	Hayal edilemez	70	14
Çok az somuttur	64	12,8	Çok az anlamlıdır	64	12,8	Çok az hayal edilebilir	43	8,6
Biraz somuttur	51	10,2	Biraz anlamlıdır	52	10,4	Biraz hayal edilebilir	46	9,2
Somuttur	38	7,6	Anlamlıdır	41	8,2	Hayal edilebilir	43	8,6
Tam somuttur	27	5,4	Tam anlamlıdır	28	5,6	Tam hayal edilebilir	44	8,8
Çok somuttur	38	7,6	Çok anlamlıdır	52	10,4	Çok hayal edilebilir	62	12,4
Toplam	475	95	Toplam	476	95,2	Toplam	474	94,8
Boş	25	5	Boş	24	4,8	Boş	26	5,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

18. Körlüğün döseğinde karanlığa sarılmak

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	109	21,8	Hiç anlamlı değildir	62	12,4	Hiç hayal edilemez	88	17,6
Somut değildir	82	16,4	Anlamlı değildir	63	12,6	Hayal edilemez	51	10,2
Çok az somuttur	78	15,6	Çok az anlamlıdır	47	9,4	Çok az hayal edilebilir	71	14,2
Biraz somuttur	60	12	Biraz anlamlıdır	58	11,6	Biraz hayal edilebilir	62	12,4
Somuttur	49	9,8	Anlamlıdır	75	15	Hayal edilebilir	77	15,4
Tam somuttur	42	8,4	Tam anlamlıdır	57	11,4	Tam hayal edilebilir	47	9,4
Çok somuttur	57	11,4	Çok anlamlıdır	116	23,2	Çok hayal edilebilir	80	16
Toplam	477	95,4	Toplam	478	95,6	Toplam	476	95,2
Boş	23	4,6	Boş	22	4,4	Boş	24	4,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

19. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	104	20,8	Hiç anlamlı değildir	115	23	Hiç hayal edilemez	88	17,6
Somut değildir	66	13,2	Anlamlı değildir	81	16,2	Hayal edilemez	59	11,8
Çok az somuttur	56	11,2	Çok az anlamlıdır	62	12,4	Çok az hayal edilebilir	47	9,4
Biraz	61	12,2	Biraz	38	7,6	Biraz hayal	52	10,4

somuttur			anamlıdır			edilebilir		
Somuttur	45	9	Anamlıdır	58	11,6	Hayal edilebilir	61	12,2
Tam somuttur	53	10,6	Tam anamlıdır	46	9,2	Tam hayal edilebilir	62	12,4
Çok somuttur	101	20,2	Çok anamlıdır	85	17	Çok hayal edilebilir	111	22,2
Toplam	486	97,2	Toplam	485	97	Toplam	480	96
Boş	14	2,8	Boş	15	3	Boş	20	4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

20. Genç kızlığının yıllanan camı

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	122	24,4	Hiç anlamlı değildir	125	25	Hiç hayal edilemez	104	20,8
Somut değildir	72	14,4	Anamlı değildir	66	13,2	Hayal edilemez	70	14
Çok az somuttur	76	15,2	Çok az anamlıdır	63	12,6	Çok az hayal edilebilir	61	12,2
Biraz somuttur	61	12,2	Biraz anamlıdır	53	10,6	Biraz hayal edilebilir	57	11,4
Somuttur	52	10,4	Anamlıdır	72	14,4	Hayal edilebilir	55	11
Tam somuttur	29	5,8	Tam anamlıdır	30	6	Tam hayal edilebilir	38	7,6
Çok somuttur	66	13,2	Çok anamlıdır	69	13,8	Çok hayal edilebilir	91	18,2
Toplam	478	95,6	Toplam	478	95,6	Toplam	476	95,2
Boş	22	4,4	Boş	22	4,4	Boş	24	4,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

21. Tebessüm fışıldayan gözler

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	56	11,2	Hiç anlamlı değildir	45	9	Hiç hayal edilemez	42	8,4
Somut değildir	61	12,2	Anamlı değildir	27	5,4	Hayal edilemez	37	7,4
Çok az somuttur	54	10,8	Çok az anamlıdır	42	8,4	Çok az hayal edilebilir	43	8,6
Biraz somuttur	72	14,4	Biraz anamlıdır	62	12,4	Biraz hayal edilebilir	47	9,4
Somuttur	67	13,4	Anamlıdır	69	13,8	Hayal edilebilir	60	12
Tam somuttur	64	12,8	Tam anamlıdır	82	16,4	Tam hayal edilebilir	71	14,2
Çok somuttur	113	22,6	Çok anamlıdır	154	30,8	Çok hayal edilebilir	181	36,2
Toplam	487	97,4	Toplam	481	96,2	Toplam	481	96,2
Boş	13	2,6	Boş	19	3,8	Boş	19	3,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

22. Susmuş ninniler

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	106	21,2	Hiç anlamlı değildir	76	15,2	Hiç hayal edilemez	73	14,6
Somut değildir	76	15,2	Anamlı değildir	48	9,6	Hayal edilemez	55	11
Çok az somuttur	61	12,2	Çok az anamlıdır	65	13	Çok az hayal edilebilir	53	10,6

Biraz somuttur	58	11,6	Biraz anlamlıdır	62	12,4	Biraz hayal edilebilir	68	13,6
Somuttur	61	12,2	Anlamlıdır	76	15,2	Hayal edilebilir	63	12,6
Tam somuttur	51	10,2	Tam anlamlıdır	74	14,8	Tam hayal edilebilir	68	13,6
Çok somuttur	76	15,2	Çok anlamlıdır	82	16,4	Çok hayal edilebilir	103	20,6
Toplam	489	97,8	Toplam	483	96,6	Toplam	483	96,6
Boş	11	2,2	Boş	17	3,4	Boş	17	3,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

23. Güvercin teslimiyeti

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	102	20,4	Hiç anlamlı değildir	88	17,6	Hiç hayal edilemez	99	19,8
Somut değildir	65	13	Anlamlı değildir	60	12	Hayal edilemez	56	11,2
Çok az somuttur	71	14,2	Çok az anlamlıdır	64	12,8	Çok az hayal edilebilir	40	8
Biraz somuttur	65	13	Biraz anlamlıdır	61	12,2	Biraz hayal edilebilir	57	11,4
Somuttur	55	11	Anlamlıdır	66	13,2	Hayal edilebilir	61	12,2
Tam somuttur	51	10,2	Tam anlamlıdır	50	10	Tam hayal edilebilir	72	14,4
Çok somuttur	72	14,4	Çok anlamlıdır	89	17,8	Çok hayal edilebilir	90	18
Toplam	481	96,2	Toplam	478	95,6	Toplam	475	95
Boş	19	3,8	Boş	22	4,4	Boş	25	5
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

24. Gururlu kubbeleri okşayan akşam

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	113	22,6	Hiç anlamlı değildir	85	17	Hiç hayal edilemez	87	17,4
Somut değildir	70	14	Anlamlı değildir	66	13,2	Hayal edilemez	56	11,2
Çok az somuttur	60	12	Çok az anlamlıdır	64	12,8	Çok az hayal edilebilir	54	10,8
Biraz somuttur	63	12,6	Biraz anlamlıdır	68	13,6	Biraz hayal edilebilir	55	11
Somuttur	60	12	Anlamlıdır	64	12,8	Hayal edilebilir	54	10,8
Tam somuttur	56	11,2	Tam anlamlıdır	52	10,4	Tam hayal edilebilir	65	13
Çok somuttur	57	11,4	Çok anlamlıdır	80	16	Çok hayal edilebilir	104	20,8
Toplam	479	95,8	Toplam	479	95,8	Toplam	475	95
Boş	21	4,2	Boş	21	4,2	Boş	25	5
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

25. Sandıkta uyuyan hatıralar

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	66	13,2	Hiç anlamlı değildir	40	8	Hiç hayal edilemez	47	9,4
Somut değildir	57	11,4	Anlamlı değildir	45	9	Hayal edilemez	36	7,2

Çok az somuttur	53	10,6	Çok az anlamlıdır	48	9,6	Çok az hayal edilebilir	48	9,6
Biraz somuttur	68	13,6	Biraz anlamlıdır	65	13	Biraz hayal edilebilir	70	14
Somuttur	83	16,6	Anlamlıdır	78	15,6	Hayal edilebilir	61	12,2
Tam somuttur	62	12,4	Tam anlamlıdır	74	14,8	Tam hayal edilebilir	73	14,6
Çok somuttur	98	19,6	Çok anlamlıdır	136	27,2	Çok hayal edilebilir	147	29,4
Toplam	487	97,4	Toplam	486	97,2	Toplam	482	96,4
Boş	13	2,6	Boş	14	2,8	Boş	18	3,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

26. Sevgiyi zamanı çürüterek öldürmek

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	103	20,6	Hiç anlamlı değildir	54	10,8	Hiç hayal edilemez	76	15,2
Somut değildir	70	14	Anlamlı değildir	58	11,6	Hayal edilemez	59	11,8
Çok az somuttur	70	14	Çok az anlamlıdır	59	11,8	Çok az hayal edilebilir	72	14,4
Biraz somuttur	67	13,4	Biraz anlamlıdır	57	11,4	Biraz hayal edilebilir	42	8,4
Somuttur	56	11,2	Anlamlıdır	88	17,6	Hayal edilebilir	65	13
Tam somuttur	44	8,8	Tam anlamlıdır	57	11,4	Tam hayal edilebilir	50	10
Çok somuttur	75	15	Çok anlamlıdır	109	21,8	Çok hayal edilebilir	116	23,2
Toplam	485	97	Toplam	482	96,4	Toplam	480	96
Boş	15	3	Boş	18	3,6	Boş	20	4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

27. Göz kapaklarına bürünmüş adam

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	118	23,6	Hiç anlamlı değildir	96	19,2	Hiç hayal edilemez	90	18
Somut değildir	81	16,2	Anlamlı değildir	64	12,8	Hayal edilemez	62	12,4
Çok az somuttur	69	13,8	Çok az anlamlıdır	62	12,4	Çok az hayal edilebilir	63	12,6
Biraz somuttur	56	11,2	Biraz anlamlıdır	75	15	Biraz hayal edilebilir	54	10,8
Somuttur	57	11,4	Anlamlıdır	57	11,4	Hayal edilebilir	65	13
Tam somuttur	44	8,8	Tam anlamlıdır	56	11,2	Tam hayal edilebilir	57	11,4
Çok somuttur	58	11,6	Çok anlamlıdır	74	14,8	Çok hayal edilebilir	89	17,8
Toplam	483	96,6	Toplam	484	96,8	Toplam	480	96
Boş	17	3,4	Boş	16	3,2	Boş	20	4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

28. Aradığın şehirleri taşıyan trenler

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	82	16,4	Hiç anlamlı değildir	73	14,6	Hiç hayal edilemez	68	13,6
Somut	84	16,8	Anlamlı	46	9,2	Hayal edilemez	56	11,2

değildir			değildir					
Çok az somuttur	75	15	Çok az anlamlıdır	67	13,4	Çok az hayal edilebilir	50	10
Biraz somuttur	71	14,2	Biraz anlamlıdır	73	14,6	Biraz hayal edilebilir	62	12,4
Somuttur	57	11,4	Anlamlıdır	56	11,2	Hayal edilebilir	77	15,4
Tam somuttur	38	7,6	Tam anlamlıdır	60	12	Tam hayal edilebilir	49	9,8
Çok somuttur	72	14,4	Çok anlamlıdır	100	20	Çok hayal edilebilir	112	22,4
Toplam	479	95,8	Toplam	475	95	Toplam	474	94,8
Boş	21	4,2	Boş	25	5	Boş	26	5,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

29. Hafızanın insan gözü değmemiş yeri

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	136	27,2	Hiç anlamlı değildir	85	17	Hiç hayal edilemez	103	20,6
Somut değildir	78	15,6	Anlamlı değildir	55	11	Hayal edilemez	58	11,6
Çok az somuttur	59	11,8	Çok az anlamlıdır	56	11,2	Çok az hayal edilebilir	65	13
Biraz somuttur	69	13,8	Biraz anlamlıdır	57	11,4	Biraz hayal edilebilir	67	13,4
Somuttur	41	8,2	Anlamlıdır	68	13,6	Hayal edilebilir	64	12,8
Tam somuttur	31	6,2	Tam anlamlıdır	61	12,2	Tam hayal edilebilir	43	8,6
Çok somuttur	68	13,6	Çok anlamlıdır	100	20	Çok hayal edilebilir	79	15,8
Toplam	482	96,4	Toplam	482	96,4	Toplam	479	95,8
Boş	18	3,6	Boş	18	3,6	Boş	21	4,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

30. Feracesini açan Üsküdar

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	147	29,4	Hiç anlamlı değildir	112	22,4	Hiç hayal edilemez	111	22,2
Somut değildir	62	12,4	Anlamlı değildir	74	14,8	Hayal edilemez	62	12,4
Çok az somuttur	68	13,6	Çok az anlamlıdır	57	11,4	Çok az hayal edilebilir	55	11
Biraz somuttur	57	11,4	Biraz anlamlıdır	71	14,2	Biraz hayal edilebilir	49	9,8
Somuttur	55	11	Anlamlıdır	58	11,6	Hayal edilebilir	63	12,6
Tam somuttur	47	9,4	Tam anlamlıdır	59	11,8	Tam hayal edilebilir	55	11
Çok somuttur	43	8,6	Çok anlamlıdır	44	8,8	Çok hayal edilebilir	79	15,8
Toplam	479	95,8	Toplam	475	95	Toplam	474	94,8
Boş	21	4,2	Boş	25	5	Boş	26	5,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

31. Gölgesini omzumda duyduğum el

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	86	17,2	Hiç anlamlı değildir	52	10,4	Hiç hayal edilemez	64	12,8

Somut değildir	69	13,8	Anlamlı değildir	53	10,6	Hayal edilemez	46	9,2
Çok az somuttur	58	11,6	Çok az anlamlıdır	62	12,4	Çok az hayal edilebilir	39	7,8
Biraz somuttur	63	12,6	Biraz anlamlıdır	55	11	Biraz hayal edilebilir	71	14,2
Somuttur	64	12,8	Anlamlıdır	79	15,8	Hayal edilebilir	54	10,8
Tam somuttur	61	12,2	Tam anlamlıdır	61	12,2	Tam hayal edilebilir	58	11,6
Çok somuttur	81	16,2	Çok anlamlıdır	120	24	Çok hayal edilebilir	145	29
Toplam	482	96,4	Toplam	482	96,4	Toplam	477	95,4
Boş	18	3,6	Boş	18	3,6	Boş	23	4,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

32. Ecel sakisi

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	164	32,8	Hiç anlamlı değildir	140	28	Hiç hayal edilemez	144	28,8
Somut değildir	64	12,8	Anlamlı değildir	56	11,2	Hayal edilemez	48	9,6
Çok az somuttur	57	11,4	Çok az anlamlıdır	47	9,4	Çok az hayal edilebilir	43	8,6
Biraz somuttur	60	12	Biraz anlamlıdır	48	9,6	Biraz hayal edilebilir	48	9,6
Somuttur	55	11	Anlamlıdır	61	12,2	Hayal edilebilir	59	11,8
Tam somuttur	27	5,4	Tam anlamlıdır	46	9,2	Tam hayal edilebilir	46	9,2
Çok somuttur	46	9,2	Çok anlamlıdır	74	14,8	Çok hayal edilebilir	84	16,8
Toplam	473	94,6	Toplam	472	94,4	Toplam	472	94,4
Boş	27	5,4	Boş	28	5,6	Boş	28	5,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

33. Denize koşan ırmaklar

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	97	19,4	Hiç anlamlı değildir	63	12,6	Hiç hayal edilemez	63	12,6
Somut değildir	64	12,8	Anlamlı değildir	55	11	Hayal edilemez	39	7,8
Çok az somuttur	56	11,2	Çok az anlamlıdır	69	13,8	Çok az hayal edilebilir	51	10,2
Biraz somuttur	61	12,2	Biraz anlamlıdır	65	13	Biraz hayal edilebilir	50	10
Somuttur	73	14,6	Anlamlıdır	81	16,2	Hayal edilebilir	54	10,8
Tam somuttur	42	8,4	Tam anlamlıdır	52	10,4	Tam hayal edilebilir	70	14
Çok somuttur	89	17,8	Çok anlamlıdır	97	19,4	Çok hayal edilebilir	151	30,2
Toplam	482	96,4	Toplam	482	96,4	Toplam	478	95,6
Boş	18	3,6	Boş	18	3,6	Boş	22	4,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

34. Güvercin kanatlı çağ

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut	153	30,6	Hiç anlamlı	137	27,4	Hiç hayal	138	27,6

değildir			değildir			edilemez		
Somut değildir	78	15,6	Anlamlı değildir	66	13,2	Hayal edilemez	66	13,2
Çok az somuttur	71	14,2	Çok az anlamlıdır	68	13,6	Çok az hayal edilebilir	68	13,6
Biraz somuttur	55	11	Biraz anlamlıdır	59	11,8	Biraz hayal edilebilir	48	9,6
Somuttur	42	8,4	Anlamlıdır	46	9,2	Hayal edilebilir	40	8
Tam somuttur	33	6,6	Tam anlamlıdır	34	6,8	Tam hayal edilebilir	43	8,6
Çok somuttur	35	7	Çok anlamlıdır	57	11,4	Çok hayal edilebilir	66	13,2
Toplam	467	93,4	Toplam	467	93,4	Toplam	469	93,8
Boş	33	6,6	Boş	33	6,6	Boş	31	6,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

35. Susmamaya yemin etmiş kalemler

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	77	15,4	Hiç anlamlı değildir	35	7	Hiç hayal edilemez	62	12,4
Somut değildir	63	12,6	Anlamlı değildir	47	9,4	Hayal edilemez	46	9,2
Çok az somuttur	68	13,6	Çok az anlamlıdır	49	9,8	Çok az hayal edilebilir	61	12,2
Biraz somuttur	71	14,2	Biraz anlamlıdır	61	12,2	Biraz hayal edilebilir	43	8,6
Somuttur	62	12,4	Anlamlıdır	77	15,4	Hayal edilebilir	66	13,2
Tam somuttur	44	8,8	Tam anlamlıdır	62	12,4	Tam hayal edilebilir	81	16,2
Çok somuttur	97	19,4	Çok anlamlıdır	150	30	Çok hayal edilebilir	120	24
Toplam	482	96,4	Toplam	481	96,2	Toplam	479	95,8
Boş	18	3,6	Boş	19	3,8	Boş	21	4,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

36. Yüreğe batan kirpikler

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	98	19,6	Hiç anlamlı değildir	70	14	Hiç hayal edilemez	67	13,4
Somut değildir	84	16,8	Anlamlı değildir	51	10,2	Hayal edilemez	51	10,2
Çok az somuttur	64	12,8	Çok az anlamlıdır	46	9,2	Çok az hayal edilebilir	57	11,4
Biraz somuttur	56	11,2	Biraz anlamlıdır	59	11,8	Biraz hayal edilebilir	53	10,6
Somuttur	57	11,4	Anlamlıdır	79	15,8	Hayal edilebilir	66	13,2
Tam somuttur	45	9	Tam anlamlıdır	60	12	Tam hayal edilebilir	56	11,2
Çok somuttur	71	14,2	Çok anlamlıdır	112	22,4	Çok hayal edilebilir	125	25
Toplam	475	95	Toplam	477	95,4	Toplam	475	95
Boş	25	5	Boş	23	4,6	Boş	25	5
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

37. Elemlerin kuruyan yarısı

Somutluk	Anlamlılık	İmgelem

Değer	Frekans	Yüzde	Değer	Frekans	Yüzde	Değer	Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	130	26	Hiç anlamlı değildir	124	24,8	Hiç hayal edilemez	124	24,8
Somut değildir	71	14,2	Anlamlı değildir	70	14	Hayal edilemez	72	14,4
Çok az somuttur	75	15	Çok az anlamlıdır	49	9,8	Çok az hayal edilebilir	60	12
Biraz somuttur	63	12,6	Biraz anlamlıdır	57	11,4	Biraz hayal edilebilir	61	12,2
Somuttur	60	12	Anlamlıdır	57	11,4	Hayal edilebilir	62	12,4
Tam somuttur	28	5,6	Tam anlamlıdır	55	11	Tam hayal edilebilir	27	5,4
Çok somuttur	42	8,4	Çok anlamlıdır	50	10	Çok hayal edilebilir	59	11,8
Toplam	469	93,8	Toplam	462	92,4	Toplam	465	93
Boş	31	6,2	Boş	38	7,6	Boş	35	7
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

38. Fetih kokaan garip han

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	93	18,6	Hiç anlamlı değildir	90	18	Hiç hayal edilemez	84	16,8
Somut değildir	89	17,8	Anlamlı değildir	72	14,4	Hayal edilemez	60	12
Çok az somuttur	74	14,8	Çok az anlamlıdır	66	13,2	Çok az hayal edilebilir	62	12,4
Biraz somuttur	61	12,2	Biraz anlamlıdır	60	12	Biraz hayal edilebilir	56	11,2
Somuttur	56	11,2	Anlamlıdır	54	10,8	Hayal edilebilir	57	11,4
Tam somuttur	49	9,8	Tam anlamlıdır	54	10,8	Tam hayal edilebilir	51	10,2
Çok somuttur	54	10,8	Çok anlamlıdır	78	15,6	Çok hayal edilebilir	102	20,4
Toplam	476	95,2	Toplam	474	94,8	Toplam	472	94,4
Boş	24	4,8	Boş	26	5,2	Boş	28	5,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

39. Ümidi okşayan geceler

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	90	18	Hiç anlamlı değildir	67	13,4	Hiç hayal edilemez	72	14,4
Somut değildir	80	16	Anlamlı değildir	53	10,6	Hayal edilemez	63	12,6
Çok az somuttur	71	14,2	Çok az anlamlıdır	56	11,2	Çok az hayal edilebilir	55	11
Biraz somuttur	63	12,6	Biraz anlamlıdır	62	12,4	Biraz hayal edilebilir	61	12,2
Somuttur	53	10,6	Anlamlıdır	75	15	Hayal edilebilir	78	15,6
Tam somuttur	50	10	Tam anlamlıdır	76	15,2	Tam hayal edilebilir	56	11,2
Çok somuttur	66	13,2	Çok anlamlıdır	83	16,6	Çok hayal edilebilir	84	16,8
Toplam	473	94,6	Toplam	472	94,4	Toplam	469	93,8
Boş	27	5,4	Boş	28	5,6	Boş	31	6,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

40. Çılgınlığındaki sessiz harfler								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	107	21,4	Hiç anlamlı değildir	73	14,6	Hiç hayal edilemez	87	17,4
Somut değildir	80	16	Anlamlı değildir	61	12,2	Hayal edilemez	60	12
Çok az somuttur	50	10	Çok az anlamlıdır	63	12,6	Çok az hayal edilebilir	66	13,2
Biraz somuttur	65	13	Biraz anlamlıdır	57	11,4	Biraz hayal edilebilir	53	10,6
Somuttur	51	10,2	Anlamlıdır	68	13,6	Hayal edilebilir	66	13,2
Tam somuttur	51	10,2	Tam anlamlıdır	56	11,2	Tam hayal edilebilir	44	8,8
Çok somuttur	68	13,6	Çok anlamlıdır	95	19	Çok hayal edilebilir	95	19
Toplam	472	94,4	Toplam	473	94,6	Toplam	471	94,2
Boş	28	5,6	Boş	27	5,4	Boş	29	5,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

41. Zulme karşı hadisler derleyen baba								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	89	17,8	Hiç anlamlı değildir	62	12,4	Hiç hayal edilemez	76	15,2
Somut değildir	60	12	Anlamlı değildir	67	13,4	Hayal edilemez	57	11,4
Çok az somuttur	71	14,2	Çok az anlamlıdır	61	12,2	Çok az hayal edilebilir	55	11
Biraz somuttur	70	14	Biraz anlamlıdır	64	12,8	Biraz hayal edilebilir	68	13,6
Somuttur	56	11,2	Anlamlıdır	66	13,2	Hayal edilebilir	53	10,6
Tam somuttur	48	9,6	Tam anlamlıdır	56	11,2	Tam hayal edilebilir	62	12,4
Çok somuttur	78	15,6	Çok anlamlıdır	95	19	Çok hayal edilebilir	97	19,4
Toplam	472	94,4	Toplam	471	94,2	Toplam	468	93,6
Boş	28	5,6	Boş	29	5,8	Boş	32	6,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

42. Ezanlarla sallanan mavilik								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	84	16,8	Hiç anlamlı değildir	77	15,4	Hiç hayal edilemez	65	13
Somut değildir	61	12,2	Anlamlı değildir	37	7,4	Hayal edilemez	57	11,4
Çok az somuttur	69	13,8	Çok az anlamlıdır	54	10,8	Çok az hayal edilebilir	53	10,6
Biraz somuttur	56	11,2	Biraz anlamlıdır	79	15,8	Biraz hayal edilebilir	76	15,2
Somuttur	71	14,2	Anlamlıdır	76	15,2	Hayal edilebilir	60	12
Tam somuttur	56	11,2	Tam anlamlıdır	61	12,2	Tam hayal edilebilir	70	14
Çok somuttur	78	15,6	Çok anlamlıdır	92	18,4	Çok hayal edilebilir	89	17,8
Toplam	475	95	Toplam	476	95,2	Toplam	470	94
Boş	25	5	Boş	24	4,8	Boş	30	6

Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100
43. Akasya dalında asılı gölge								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	102	20,4	Hiç anlamlı değildir	83	16,6	Hiç hayal edilemez	80	16
Somut değildir	69	13,8	Anlamlı değildir	82	16,4	Hayal edilemez	68	13,6
Çok az somuttur	89	17,8	Çok az anlamlıdır	69	13,8	Çok az hayal edilebilir	67	13,4
Biraz somuttur	60	12	Biraz anlamlıdır	69	13,8	Biraz hayal edilebilir	48	9,6
Somuttur	55	11	Anlamlıdır	70	14	Hayal edilebilir	63	12,6
Tam somuttur	42	8,4	Tam anlamlıdır	30	6	Tam hayal edilebilir	50	10
Çok somuttur	50	10	Çok anlamlıdır	63	12,6	Çok hayal edilebilir	85	17
Toplam	467	93,4	Toplam	466	93,2	Toplam	461	92,2
Boş	33	6,6	Boş	34	6,8	Boş	39	7,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

44. Gemilerin ihtiyar köpükleri								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	86	17,2	Hiç anlamlı değildir	74	14,8	Hiç hayal edilemez	59	11,8
Somut değildir	56	11,2	Anlamlı değildir	64	12,8	Hayal edilemez	50	10
Çok az somuttur	82	16,4	Çok az anlamlıdır	68	13,6	Çok az hayal edilebilir	59	11,8
Biraz somuttur	74	14,8	Biraz anlamlıdır	85	17	Biraz hayal edilebilir	66	13,2
Somuttur	62	12,4	Anlamlıdır	71	14,2	Hayal edilebilir	65	13
Tam somuttur	53	10,6	Tam anlamlıdır	49	9,8	Tam hayal edilebilir	78	15,6
Çok somuttur	59	11,8	Çok anlamlıdır	62	12,4	Çok hayal edilebilir	93	18,6
Toplam	472	94,4	Toplam	473	94,6	Toplam	470	94
Boş	28	5,6	Boş	27	5,4	Boş	30	6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

45. Kucaklayan öpüş								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	80	16	Hiç anlamlı değildir	64	12,8	Hiç hayal edilemez	61	12,2
Somut değildir	57	11,4	Anlamlı değildir	57	11,4	Hayal edilemez	53	10,6
Çok az somuttur	60	12	Çok az anlamlıdır	57	11,4	Çok az hayal edilebilir	63	12,6
Biraz somuttur	72	14,4	Biraz anlamlıdır	62	12,4	Biraz hayal edilebilir	45	9
Somuttur	69	13,8	Anlamlıdır	67	13,4	Hayal edilebilir	70	14
Tam somuttur	52	10,4	Tam anlamlıdır	72	14,4	Tam hayal edilebilir	52	10,4
Çok somuttur	79	15,8	Çok anlamlıdır	93	18,6	Çok hayal edilebilir	123	24,6

Toplam	469	93,8	Toplam	472	94,4	Toplam	467	93,4
Boş	31	6,2	Boş	28	5,6	Boş	33	6,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

46. Acıkan dil

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	83	16,6	Hiç anlamlı değildir	70	14	Hiç hayal edilemez	77	15,4
Somut değildir	80	16	Anlamlı değildir	62	12,4	Hayal edilemez	71	14,2
Çok az somuttur	61	12,2	Çok az anlamlıdır	83	16,6	Çok az hayal edilebilir	68	13,6
Biraz somuttur	71	14,2	Biraz anlamlıdır	59	11,8	Biraz hayal edilebilir	58	11,6
Somuttur	70	14	Anlamlıdır	70	14	Hayal edilebilir	64	12,8
Tam somuttur	38	7,6	Tam anlamlıdır	42	8,4	Tam hayal edilebilir	49	9,8
Çok somuttur	68	13,6	Çok anlamlıdır	84	16,8	Çok hayal edilebilir	81	16,2
Toplam	471	94,2	Toplam	470	94	Toplam	468	93,6
Boş	29	5,8	Boş	30	6	Boş	32	6,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

47. Dili olmayan yazılar

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	88	17,6	Hiç anlamlı değildir	56	11,2	Hiç hayal edilemez	64	12,8
Somut değildir	68	13,6	Anlamlı değildir	60	12	Hayal edilemez	61	12,2
Çok az somuttur	80	16	Çok az anlamlıdır	63	12,6	Çok az hayal edilebilir	78	15,6
Biraz somuttur	62	12,4	Biraz anlamlıdır	74	14,8	Biraz hayal edilebilir	68	13,6
Somuttur	55	11	Anlamlıdır	56	11,2	Hayal edilebilir	55	11
Tam somuttur	40	8	Tam anlamlıdır	68	13,6	Tam hayal edilebilir	48	9,6
Çok somuttur	76	15,2	Çok anlamlıdır	90	18	Çok hayal edilebilir	92	18,4
Toplam	469	93,8	Toplam	467	93,4	Toplam	466	93,2
Boş	31	6,2	Boş	33	6,6	Boş	34	6,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

48. İnsanları karınca olan şehirler

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	65	13	Hiç anlamlı değildir	44	8,8	Hiç hayal edilemez	47	9,4
Somut değildir	40	8	Anlamlı değildir	59	11,8	Hayal edilemez	47	9,4
Çok az somuttur	66	13,2	Çok az anlamlıdır	56	11,2	Çok az hayal edilebilir	41	8,2
Biraz somuttur	64	12,8	Biraz anlamlıdır	73	14,6	Biraz hayal edilebilir	50	10
Somuttur	74	14,8	Anlamlıdır	74	14,8	Hayal edilebilir	65	13
Tam somuttur	67	13,4	Tam anlamlıdır	50	10	Tam hayal edilebilir	67	13,4

Çok somuttur	97	19,4	Çok anlamlıdır	116	23,2	Çok hayal edilebilir	151	30,2
Toplam	473	94,6	Toplam	472	94,4	Toplam	468	93,6
Boş	27	5,4	Boş	28	5,6	Boş	32	6,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

49. Seste boğulan sesler

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	94	18,8	Hiç anlamlı değildir	69	13,8	Hiç hayal edilemez	56	11,2
Somut değildir	54	10,8	Anlamlı değildir	57	11,4	Hayal edilemez	65	13
Çok az somuttur	66	13,2	Çok az anlamlıdır	64	12,8	Çok az hayal edilebilir	61	12,2
Biraz somuttur	53	10,6	Biraz anlamlıdır	71	14,2	Biraz hayal edilebilir	64	12,8
Somuttur	57	11,4	Anlamlıdır	56	11,2	Hayal edilebilir	53	10,6
Tam somuttur	61	12,2	Tam anlamlıdır	62	12,4	Tam hayal edilebilir	67	13,4
Çok somuttur	89	17,8	Çok anlamlıdır	95	19	Çok hayal edilebilir	108	21,6
Toplam	474	94,8	Toplam	474	94,8	Toplam	474	94,8
Boş	26	5,2	Boş	26	5,2	Boş	26	5,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

50. Çiçek açan sevdâ

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	85	17	Hiç anlamlı değildir	51	10,2	Hiç hayal edilemez	57	11,4
Somut değildir	63	12,6	Anlamlı değildir	60	12	Hayal edilemez	56	11,2
Çok az somuttur	68	13,6	Çok az anlamlıdır	65	13	Çok az hayal edilebilir	67	13,4
Biraz somuttur	71	14,2	Biraz anlamlıdır	78	15,6	Biraz hayal edilebilir	58	11,6
Somuttur	70	14	Anlamlıdır	66	13,2	Hayal edilebilir	71	14,2
Tam somuttur	44	8,8	Tam anlamlıdır	62	12,4	Tam hayal edilebilir	63	12,6
Çok somuttur	66	13,2	Çok anlamlıdır	87	17,4	Çok hayal edilebilir	94	18,8
Toplam	467	93,4	Toplam	469	93,8	Toplam	466	93,2
Boş	33	6,6	Boş	31	6,2	Boş	34	6,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

51. Sevdâya boyanan öz

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	116	23,2	Hiç anlamlı değildir	90	18	Hiç hayal edilemez	90	18
Somut değildir	68	13,6	Anlamlı değildir	65	13	Hayal edilemez	81	16,2
Çok az somuttur	71	14,2	Çok az anlamlıdır	67	13,4	Çok az hayal edilebilir	66	13,2
Biraz somuttur	66	13,2	Biraz anlamlıdır	54	10,8	Biraz hayal edilebilir	59	11,8
Somuttur	49	9,8	Anlamlıdır	73	14,6	Hayal edilebilir	45	9
Tam	46	9,2	Tam	48	9,6	Tam hayal	57	11,4

somuttur			anlamlıdır			edilebilir		
Çok somuttur	46	9,2	Çok anlamlıdır	70	14	Çok hayal edilebilir	65	13
Toplam	462	92,4	Toplam	467	93,4	Toplam	463	92,6
Boş	38	7,6	Boş	33	6,6	Boş	37	7,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

52. Yüzdeki güllere vuran meltem

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	100	20	Hiç anlamlı değildir	71	14,2	Hiç hayal edilemez	81	16,2
Somut değildir	82	16,4	Anlamlı değildir	82	16,4	Hayal edilemez	61	12,2
Çok az somuttur	73	14,6	Çok az anlamlıdır	67	13,4	Çok az hayal edilebilir	71	14,2
Biraz somuttur	71	14,2	Biraz anlamlıdır	68	13,6	Biraz hayal edilebilir	54	10,8
Somuttur	53	10,6	Anlamlıdır	62	12,4	Hayal edilebilir	70	14
Tam somuttur	38	7,6	Tam anlamlıdır	49	9,8	Tam hayal edilebilir	53	10,6
Çok somuttur	46	9,2	Çok anlamlıdır	66	13,2	Çok hayal edilebilir	73	14,6
Toplam	463	92,6	Toplam	465	93	Toplam	463	92,6
Boş	37	7,4	Boş	35	7	Boş	37	7,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

53. Geceleri korkutan günah

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	86	17,2	Hiç anlamlı değildir	67	13,4	Hiç hayal edilemez	76	15,2
Somut değildir	59	11,8	Anlamlı değildir	60	12	Hayal edilemez	64	12,8
Çok az somuttur	70	14	Çok az anlamlıdır	72	14,4	Çok az hayal edilebilir	45	9
Biraz somuttur	84	16,8	Biraz anlamlıdır	68	13,6	Biraz hayal edilebilir	71	14,2
Somuttur	46	9,2	Anlamlıdır	70	14	Hayal edilebilir	56	11,2
Tam somuttur	46	9,2	Tam anlamlıdır	53	10,6	Tam hayal edilebilir	44	8,8
Çok somuttur	70	14	Çok anlamlıdır	76	15,2	Çok hayal edilebilir	105	21
Toplam	461	92,2	Toplam	466	93,2	Toplam	461	92,2
Boş	39	7,8	Boş	34	6,8	Boş	39	7,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

54. Mutluluk saatini tende kurmak

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	100	20	Hiç anlamlı değildir	84	16,8	Hiç hayal edilemez	96	19,2
Somut değildir	80	16	Anlamlı değildir	57	11,4	Hayal edilemez	64	12,8
Çok az somuttur	63	12,6	Çok az anlamlıdır	72	14,4	Çok az hayal edilebilir	54	10,8
Biraz somuttur	56	11,2	Biraz anlamlıdır	69	13,8	Biraz hayal edilebilir	56	11,2

Somuttur	60	12	Anlamlıdır	69	13,8	Hayal edilebilir	49	9,8
Tam somuttur	43	8,6	Tam anlamlıdır	42	8,4	Tam hayal edilebilir	51	10,2
Çok somuttur	57	11,4	Çok anlamlıdır	68	13,6	Çok hayal edilebilir	87	17,4
Toplam	459	91,8	Toplam	461	92,2	Toplam	457	91,4
Boş	41	8,2	Boş	39	7,8	Boş	43	8,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

55. Pıhtılaşan okyanus

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	102	20,4	Hiç anlamlı değildir	90	18	Hiç hayal edilemez	88	17,6
Somut değildir	72	14,4	Anlamlı değildir	65	13	Hayal edilemez	70	14
Çok az somuttur	74	14,8	Çok az anlamlıdır	58	11,6	Çok az hayal edilebilir	60	12
Biraz somuttur	68	13,6	Biraz anlamlıdır	69	13,8	Biraz hayal edilebilir	52	10,4
Somuttur	46	9,2	Anlamlıdır	71	14,2	Hayal edilebilir	51	10,2
Tam somuttur	46	9,2	Tam anlamlıdır	53	10,6	Tam hayal edilebilir	50	10
Çok somuttur	58	11,6	Çok anlamlıdır	61	12,2	Çok hayal edilebilir	92	18,4
Toplam	466	93,2	Toplam	467	93,4	Toplam	463	92,6
Boş	34	6,8	Boş	33	6,6	Boş	37	7,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

56. Ruhu sessizce çantaya koymak

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	110	22	Hiç anlamlı değildir	64	12,8	Hiç hayal edilemez	80	16
Somut değildir	67	13,4	Anlamlı değildir	58	11,6	Hayal edilemez	55	11
Çok az somuttur	85	17	Çok az anlamlıdır	60	12	Çok az hayal edilebilir	52	10,4
Biraz somuttur	63	12,6	Biraz anlamlıdır	69	13,8	Biraz hayal edilebilir	54	10,8
Somuttur	52	10,4	Anlamlıdır	73	14,6	Hayal edilebilir	68	13,6
Tam somuttur	32	6,4	Tam anlamlıdır	50	10	Tam hayal edilebilir	54	10,8
Çok somuttur	58	11,6	Çok anlamlıdır	89	17,8	Çok hayal edilebilir	101	20,2
Toplam	467	93,4	Toplam	463	92,6	Toplam	464	92,8
Boş	33	6,6	Boş	37	7,4	Boş	36	7,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

57. Sükuta gömülen kelimeler

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	100	20	Hiç anlamlı değildir	53	10,6	Hiç hayal edilemez	80	16
Somut değildir	66	13,2	Anlamlı değildir	37	7,4	Hayal edilemez	52	10,4
Çok az somuttur	60	12	Çok az anlamlıdır	62	12,4	Çok az hayal edilebilir	53	10,6

Biraz somuttur	69	13,8	Biraz anlamlıdır	66	13,2	Biraz hayal edilebilir	62	12,4
Somuttur	58	11,6	Anlamlıdır	87	17,4	Hayal edilebilir	64	12,8
Tam somuttur	40	8	Tam anlamlıdır	54	10,8	Tam hayal edilebilir	49	9,8
Çok somuttur	65	13	Çok anlamlıdır	103	20,6	Çok hayal edilebilir	98	19,6
Toplam	458	91,6	Toplam	462	92,4	Toplam	458	91,6
Boş	42	8,4	Boş	38	7,6	Boş	42	8,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

58. Yiğitlerin yetim kalan rüyası

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	102	20,4	Hiç anlamlı değildir	70	14	Hiç hayal edilemez	89	17,8
Somut değildir	62	12,4	Anlamlı değildir	69	13,8	Hayal edilemez	68	13,6
Çok az somuttur	76	15,2	Çok az anlamlıdır	70	14	Çok az hayal edilebilir	52	10,4
Biraz somuttur	76	15,2	Biraz anlamlıdır	65	13	Biraz hayal edilebilir	59	11,8
Somuttur	50	10	Anlamlıdır	60	12	Hayal edilebilir	53	10,6
Tam somuttur	39	7,8	Tam anlamlıdır	57	11,4	Tam hayal edilebilir	44	8,8
Çok somuttur	53	10,6	Çok anlamlıdır	70	14	Çok hayal edilebilir	94	18,8
Toplam	458	91,6	Toplam	461	92,2	Toplam	459	91,8
Boş	42	8,4	Boş	39	7,8	Boş	41	8,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

59. Körlüğün beyaz tiz sesi

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	131	26,2	Hiç anlamlı değildir	91	18,2	Hiç hayal edilemez	114	22,8
Somut değildir	69	13,8	Anlamlı değildir	52	10,4	Hayal edilemez	67	13,4
Çok az somuttur	77	15,4	Çok az anlamlıdır	83	16,6	Çok az hayal edilebilir	63	12,6
Biraz somuttur	52	10,4	Biraz anlamlıdır	74	14,8	Biraz hayal edilebilir	61	12,2
Somuttur	57	11,4	Anlamlıdır	68	13,6	Hayal edilebilir	60	12
Tam somuttur	40	8	Tam anlamlıdır	39	7,8	Tam hayal edilebilir	33	6,6
Çok somuttur	35	7	Çok anlamlıdır	51	10,2	Çok hayal edilebilir	58	11,6
Toplam	461	92,2	Toplam	458	91,6	Toplam	456	91,2
Boş	39	7,8	Boş	42	8,4	Boş	44	8,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

60. Aslan yeleli dalgalar

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	78	15,6	Hiç anlamlı değildir	70	14	Hiç hayal edilemez	57	11,4
Somut değildir	64	12,8	Anlamlı değildir	56	11,2	Hayal edilemez	57	11,4
Çok az	69	13,8	Çok az	66	13,2	Çok az hayal	58	11,6

somuttur			anamlıdır			edilebilir		
Biraz somuttur	78	15,6	Biraz anlamlıdır	67	13,4	Biraz hayal edilebilir	73	14,6
Somuttur	58	11,6	Anamlıdır	65	13	Hayal edilebilir	53	10,6
Tam somuttur	42	8,4	Tam anlamlıdır	52	10,4	Tam hayal edilebilir	54	10,8
Çok somuttur	73	14,6	Çok anlamlıdır	81	16,2	Çok hayal edilebilir	105	21
Toplam	462	92,4	Toplam	457	91,4	Toplam	457	91,4
Boş	38	7,6	Boş	43	8,6	Boş	43	8,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

61. Gündüze alışan renkler								
Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	85	17	Hiç anlamlı değildir	62	12,4	Hiç hayal edilemez	71	14,2
Somut değildir	68	13,6	Anlamlı değildir	58	11,6	Hayal edilemez	69	13,8
Çok az somuttur	57	11,4	Çok az anlamlıdır	72	14,4	Çok az hayal edilebilir	53	10,6
Biraz somuttur	73	14,6	Biraz anlamlıdır	78	15,6	Biraz hayal edilebilir	64	12,8
Somuttur	73	14,6	Anamlıdır	80	16	Hayal edilebilir	80	16
Tam somuttur	49	9,8	Tam anlamlıdır	41	8,2	Tam hayal edilebilir	43	8,6
Çok somuttur	55	11	Çok anlamlıdır	65	13	Çok hayal edilebilir	74	14,8
Toplam	460	92	Toplam	456	91,2	Toplam	454	90,8
Boş	40	8	Boş	44	8,8	Boş	46	9,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

62. Rüyasının denizinde bir ada								
Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	88	17,6	Hiç anlamlı değildir	70	14	Hiç hayal edilemez	62	12,4
Somut değildir	73	14,6	Anlamlı değildir	59	11,8	Hayal edilemez	62	12,4
Çok az somuttur	67	13,4	Çok az anlamlıdır	72	14,4	Çok az hayal edilebilir	67	13,4
Biraz somuttur	73	14,6	Biraz anlamlıdır	68	13,6	Biraz hayal edilebilir	66	13,2
Somuttur	54	10,8	Anamlıdır	57	11,4	Hayal edilebilir	44	8,8
Tam somuttur	40	8	Tam anlamlıdır	49	9,8	Tam hayal edilebilir	42	8,4
Çok somuttur	60	12	Çok anlamlıdır	77	15,4	Çok hayal edilebilir	110	22
Toplam	455	91	Toplam	452	90,4	Toplam	453	90,6
Boş	45	9	Boş	48	9,6	Boş	47	9,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

63. Özlemin yorgunluğu								
Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	79	15,8	Hiç anlamlı değildir	53	10,6	Hiç hayal edilemez	82	16,4

Somut değildir	82	16,4	Anlamalı değildir	70	14	Hayal edilemez	59	11,8
Çok az somuttur	73	14,6	Çok az anlamlıdır	60	12	Çok az hayal edilebilir	68	13,6
Biraz somuttur	52	10,4	Biraz anlamlıdır	60	12	Biraz hayal edilebilir	65	13
Somuttur	59	11,8	Anlamlıdır	61	12,2	Hayal edilebilir	53	10,6
Tam somuttur	52	10,4	Tam anlamlıdır	73	14,6	Tam hayal edilebilir	50	10
Çok somuttur	66	13,2	Çok anlamlıdır	80	16	Çok hayal edilebilir	82	16,4
Toplam	463	92,6	Toplam	457	91,4	Toplam	459	91,8
Boş	37	7,4	Boş	43	8,6	Boş	41	8,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

64. Ateşle kızışan vakit

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	73	14,6	Hiç anlamlı değildir	69	13,8	Hiç hayal edilemez	60	12
Somut değildir	60	12	Anlamalı değildir	57	11,4	Hayal edilemez	45	9
Çok az somuttur	57	11,4	Çok az anlamlıdır	65	13	Çok az hayal edilebilir	51	10,2
Biraz somuttur	87	17,4	Biraz anlamlıdır	71	14,2	Biraz hayal edilebilir	66	13,2
Somuttur	58	11,6	Anlamlıdır	58	11,6	Hayal edilebilir	70	14
Tam somuttur	42	8,4	Tam anlamlıdır	52	10,4	Tam hayal edilebilir	50	10
Çok somuttur	82	16,4	Çok anlamlıdır	85	17	Çok hayal edilebilir	113	22,6
Toplam	459	91,8	Toplam	457	91,4	Toplam	455	91
Boş	41	8,2	Boş	43	8,6	Boş	45	9
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

65. Hafif bir uyku sisi

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	67	13,4	Hiç anlamlı değildir	56	11,2	Hiç hayal edilemez	78	15,6
Somut değildir	75	15	Anlamalı değildir	47	9,4	Hayal edilemez	58	11,6
Çok az somuttur	69	13,8	Çok az anlamlıdır	73	14,6	Çok az hayal edilebilir	59	11,8
Biraz somuttur	66	13,2	Biraz anlamlıdır	87	17,4	Biraz hayal edilebilir	52	10,4
Somuttur	59	11,8	Anlamlıdır	77	15,4	Hayal edilebilir	61	12,2
Tam somuttur	46	9,2	Tam anlamlıdır	50	10	Tam hayal edilebilir	54	10,8
Çok somuttur	76	15,2	Çok anlamlıdır	68	13,6	Çok hayal edilebilir	95	19
Toplam	458	91,6	Toplam	458	91,6	Toplam	457	91,4
Boş	42	8,4	Boş	42	8,4	Boş	43	8,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

66. Nazlı ölüm

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut	107	21,4	Hiç anlamlı	70	14	Hiç hayal	88	17,6

değildir			değildir			edilemez		
Somut değildir	60	12	Anlamlı değildir	52	10,4	Hayal edilemez	62	12,4
Çok az somuttur	59	11,8	Çok az anlamlıdır	66	13,2	Çok az hayal edilebilir	49	9,8
Biraz somuttur	70	14	Biraz anlamlıdır	82	16,4	Biraz hayal edilebilir	71	14,2
Somuttur	60	12	Anlamlıdır	61	12,2	Hayal edilebilir	58	11,6
Tam somuttur	38	7,6	Tam anlamlıdır	48	9,6	Tam hayal edilebilir	60	12
Çok somuttur	64	12,8	Çok anlamlıdır	77	15,4	Çok hayal edilebilir	70	14
Toplam	458	91,6	Toplam	456	91,2	Toplam	458	91,6
Boş	42	8,4	Boş	44	8,8	Boş	42	8,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

67. Şeytanın içinde durmak

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	107	21,4	Hiç anlamlı değildir	80	16	Hiç hayal edilemez	86	17,2
Somut değildir	71	14,2	Anlamlı değildir	58	11,6	Hayal edilemez	65	13
Çok az somuttur	65	13	Çok az anlamlıdır	59	11,8	Çok az hayal edilebilir	55	11
Biraz somuttur	65	13	Biraz anlamlıdır	63	12,6	Biraz hayal edilebilir	61	12,2
Somuttur	52	10,4	Anlamlıdır	63	12,6	Hayal edilebilir	53	10,6
Tam somuttur	40	8	Tam anlamlıdır	47	9,4	Tam hayal edilebilir	51	10,2
Çok somuttur	62	12,4	Çok anlamlıdır	89	17,8	Çok hayal edilebilir	89	17,8
Toplam	462	92,4	Toplam	459	91,8	Toplam	460	92
Boş	38	7,6	Boş	41	8,2	Boş	40	8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

68. Beli bükülen ruh

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	117	23,4	Hiç anlamlı değildir	69	13,8	Hiç hayal edilemez	81	16,2
Somut değildir	74	14,8	Anlamlı değildir	65	13	Hayal edilemez	65	13
Çok az somuttur	59	11,8	Çok az anlamlıdır	68	13,6	Çok az hayal edilebilir	64	12,8
Biraz somuttur	51	10,2	Biraz anlamlıdır	52	10,4	Biraz hayal edilebilir	46	9,2
Somuttur	55	11	Anlamlıdır	72	14,4	Hayal edilebilir	65	13
Tam somuttur	47	9,4	Tam anlamlıdır	58	11,6	Tam hayal edilebilir	46	9,2
Çok somuttur	53	10,6	Çok anlamlıdır	71	14,2	Çok hayal edilebilir	86	17,2
Toplam	456	91,2	Toplam	455	91	Toplam	453	90,6
Boş	44	8,8	Boş	45	9	Boş	47	9,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

69. Binlerce yılın oyasında dirilmek

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde

Hiç somut değildir	164	32,8	Hiç anlamlı değildir	115	23	Hiç hayal edilemez	117	23,4
Somut değildir	76	15,2	Anlamlı değildir	82	16,4	Hayal edilemez	76	15,2
Çok az somuttur	60	12	Çok az anlamlıdır	64	12,8	Çok az hayal edilebilir	60	12
Biraz somuttur	40	8	Biraz anlamlıdır	53	10,6	Biraz hayal edilebilir	63	12,6
Somuttur	34	6,8	Anlamlıdır	53	10,6	Hayal edilebilir	38	7,6
Tam somuttur	35	7	Tam anlamlıdır	40	8	Tam hayal edilebilir	30	6
Çok somuttur	38	7,6	Çok anlamlıdır	39	7,8	Çok hayal edilebilir	60	12
Toplam	447	89,4	Toplam	446	89,2	Toplam	444	88,8
Boş	53	10,6	Boş	54	10,8	Boş	56	11,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

70. Bozkırda yeşeren gül sızısı

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	106	21,2	Hiç anlamlı değildir	66	13,2	Hiç hayal edilemez	83	16,6
Somut değildir	75	15	Anlamlı değildir	74	14,8	Hayal edilemez	50	10
Çok az somuttur	65	13	Çok az anlamlıdır	74	14,8	Çok az hayal edilebilir	69	13,8
Biraz somuttur	69	13,8	Biraz anlamlıdır	75	15	Biraz hayal edilebilir	62	12,4
Somuttur	44	8,8	Anlamlıdır	52	10,4	Hayal edilebilir	53	10,6
Tam somuttur	38	7,6	Tam anlamlıdır	42	8,4	Tam hayal edilebilir	50	10
Çok somuttur	44	8,8	Çok anlamlıdır	59	11,8	Çok hayal edilebilir	72	14,4
Toplam	441	88,2	Toplam	442	88,4	Toplam	439	87,8
Boş	59	11,8	Boş	58	11,6	Boş	61	12,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

71. Dertli adımlarda kırılan ümit

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	88	17,6	Hiç anlamlı değildir	60	12	Hiç hayal edilemez	67	13,4
Somut değildir	82	16,4	Anlamlı değildir	52	10,4	Hayal edilemez	62	12,4
Çok az somuttur	73	14,6	Çok az anlamlıdır	79	15,8	Çok az hayal edilebilir	63	12,6
Biraz somuttur	51	10,2	Biraz anlamlıdır	59	11,8	Biraz hayal edilebilir	79	15,8
Somuttur	53	10,6	Anlamlıdır	74	14,8	Hayal edilebilir	43	8,6
Tam somuttur	44	8,8	Tam anlamlıdır	53	10,6	Tam hayal edilebilir	49	9,8
Çok somuttur	57	11,4	Çok anlamlıdır	68	13,6	Çok hayal edilebilir	80	16
Toplam	448	89,6	Toplam	445	89	Toplam	443	88,6
Boş	52	10,4	Boş	55	11	Boş	57	11,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

72. Geceyi yaraya sarmak

Somutluk	Anlamlılık	İmgelem

Değer	Frekans	Yüzde	Değer	Frekans	Yüzde	Değer	Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	77	15,4	Hiç anlamlı değildir	56	11,2	Hiç hayal edilemez	67	13,4
Somut değildir	58	11,6	Anlamlı değildir	54	10,8	Hayal edilemez	54	10,8
Çok az somuttur	89	17,8	Çok az anlamlıdır	57	11,4	Çok az hayal edilebilir	73	14,6
Biraz somuttur	62	12,4	Biraz anlamlıdır	85	17	Biraz hayal edilebilir	60	12
Somuttur	54	10,8	Anlamlıdır	54	10,8	Hayal edilebilir	54	10,8
Tam somuttur	42	8,4	Tam anlamlıdır	61	12,2	Tam hayal edilebilir	51	10,2
Çok somuttur	59	11,8	Çok anlamlıdır	74	14,8	Çok hayal edilebilir	80	16
Toplam	441	88,2	Toplam	441	88,2	Toplam	439	87,8
Boş	59	11,8	Boş	59	11,8	Boş	61	12,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

73. Göğü terkeden son umut

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	91	18,2	Hiç anlamlı değildir	53	10,6	Hiç hayal edilemez	64	12,8
Somut değildir	60	12	Anlamlı değildir	48	9,6	Hayal edilemez	55	11
Çok az somuttur	70	14	Çok az anlamlıdır	73	14,6	Çok az hayal edilebilir	60	12
Biraz somuttur	76	15,2	Biraz anlamlıdır	63	12,6	Biraz hayal edilebilir	70	14
Somuttur	45	9	Anlamlıdır	80	16	Hayal edilebilir	72	14,4
Tam somuttur	51	10,2	Tam anlamlıdır	58	11,6	Tam hayal edilebilir	45	9
Çok somuttur	50	10	Çok anlamlıdır	66	13,2	Çok hayal edilebilir	74	14,8
Toplam	443	88,6	Toplam	441	88,2	Toplam	440	88
Boş	57	11,4	Boş	59	11,8	Boş	60	12
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

74. Gökkuşağını bekleyen bulutlar

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	84	16,8	Hiç anlamlı değildir	50	10	Hiç hayal edilemez	65	13
Somut değildir	55	11	Anlamlı değildir	62	12,4	Hayal edilemez	37	7,4
Çok az somuttur	58	11,6	Çok az anlamlıdır	59	11,8	Çok az hayal edilebilir	67	13,4
Biraz somuttur	63	12,6	Biraz anlamlıdır	64	12,8	Biraz hayal edilebilir	52	10,4
Somuttur	78	15,6	Anlamlıdır	63	12,6	Hayal edilebilir	67	13,4
Tam somuttur	43	8,6	Tam anlamlıdır	68	13,6	Tam hayal edilebilir	60	12
Çok somuttur	66	13,2	Çok anlamlıdır	82	16,4	Çok hayal edilebilir	97	19,4
Toplam	447	89,4	Toplam	448	89,6	Toplam	445	89
Boş	53	10,6	Boş	52	10,4	Boş	55	11
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

75. Üzüntüden kopan çığ								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	71	14,2	Hiç anlamlı değildir	62	12,4	Hiç hayal edilemez	55	11
Somut değildir	82	16,4	Anlamlı değildir	58	11,6	Hayal edilemez	51	10,2
Çok az somuttur	60	12	Çok az anlamlıdır	61	12,2	Çok az hayal edilebilir	66	13,2
Biraz somuttur	52	10,4	Biraz anlamlıdır	68	13,6	Biraz hayal edilebilir	67	13,4
Somuttur	67	13,4	Anlamlıdır	66	13,2	Hayal edilebilir	59	11,8
Tam somuttur	47	9,4	Tam anlamlıdır	51	10,2	Tam hayal edilebilir	45	9
Çok somuttur	62	12,4	Çok anlamlıdır	76	15,2	Çok hayal edilebilir	97	19,4
Toplam	441	88,2	Toplam	442	88,4	Toplam	440	88
Boş	59	11,8	Boş	58	11,6	Boş	60	12
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

76. Merhametin son durağı								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	74	14,8	Hiç anlamlı değildir	57	11,4	Hiç hayal edilemez	76	15,2
Somut değildir	65	13	Anlamlı değildir	54	10,8	Hayal edilemez	49	9,8
Çok az somuttur	65	13	Çok az anlamlıdır	62	12,4	Çok az hayal edilebilir	51	10,2
Biraz somuttur	67	13,4	Biraz anlamlıdır	65	13	Biraz hayal edilebilir	68	13,6
Somuttur	58	11,6	Anlamlıdır	67	13,4	Hayal edilebilir	44	8,8
Tam somuttur	51	10,2	Tam anlamlıdır	55	11	Tam hayal edilebilir	54	10,8
Çok somuttur	63	12,6	Çok anlamlıdır	81	16,2	Çok hayal edilebilir	97	19,4
Toplam	443	88,6	Toplam	441	88,2	Toplam	439	87,8
Boş	57	11,4	Boş	59	11,8	Boş	61	12,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

77. Çinilere sinmiş Kur'an sesi								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	62	12,4	Hiç anlamlı değildir	56	11,2	Hiç hayal edilemez	54	10,8
Somut değildir	59	11,8	Anlamlı değildir	48	9,6	Hayal edilemez	58	11,6
Çok az somuttur	64	12,8	Çok az anlamlıdır	44	8,8	Çok az hayal edilebilir	50	10
Biraz somuttur	52	10,4	Biraz anlamlıdır	64	12,8	Biraz hayal edilebilir	49	9,8
Somuttur	51	10,2	Anlamlıdır	66	13,2	Hayal edilebilir	65	13
Tam somuttur	52	10,4	Tam anlamlıdır	60	12	Tam hayal edilebilir	59	11,8
Çok somuttur	104	20,8	Çok anlamlıdır	102	20,4	Çok hayal edilebilir	106	21,2
Toplam	444	88,8	Toplam	440	88	Toplam	441	88,2
Boş	56	11,2	Boş	60	12	Boş	59	11,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

78. Tahta kurusu gibi ezilmiş tebessüm								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	76	15,2	Hiç anlamlı değildir	69	13,8	Hiç hayal edilemez	67	13,4
Somut değildir	59	11,8	Anlamlı değildir	52	10,4	Hayal edilemez	48	9,6
Çok az somuttur	73	14,6	Çok az anlamlıdır	52	10,4	Çok az hayal edilebilir	59	11,8
Biraz somuttur	56	11,2	Biraz anlamlıdır	78	15,6	Biraz hayal edilebilir	61	12,2
Somuttur	62	12,4	Anlamlıdır	61	12,2	Hayal edilebilir	69	13,8
Tam somuttur	56	11,2	Tam anlamlıdır	55	11	Tam hayal edilebilir	51	10,2
Çok somuttur	62	12,4	Çok anlamlıdır	74	14,8	Çok hayal edilebilir	85	17
Toplam	444	88,8	Toplam	441	88,2	Toplam	440	88
Boş	56	11,2	Boş	59	11,8	Boş	60	12
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

79. Dertlerin bölüştüğü yer								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	78	15,6	Hiç anlamlı değildir	55	11	Hiç hayal edilemez	63	12,6
Somut değildir	45	9	Anlamlı değildir	50	10	Hayal edilemez	41	8,2
Çok az somuttur	67	13,4	Çok az anlamlıdır	66	13,2	Çok az hayal edilebilir	50	10
Biraz somuttur	71	14,2	Biraz anlamlıdır	71	14,2	Biraz hayal edilebilir	77	15,4
Somuttur	58	11,6	Anlamlıdır	60	12	Hayal edilebilir	55	11
Tam somuttur	57	11,4	Tam anlamlıdır	59	11,8	Tam hayal edilebilir	62	12,4
Çok somuttur	68	13,6	Çok anlamlıdır	80	16	Çok hayal edilebilir	92	18,4
Toplam	444	88,8	Toplam	441	88,2	Toplam	440	88
Boş	56	11,2	Boş	59	11,8	Boş	60	12
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

80. Dilsiz karanlıklarda beliren uykusuzluk								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	102	20,4	Hiç anlamlı değildir	85	17	Hiç hayal edilemez	92	18,4
Somut değildir	72	14,4	Anlamlı değildir	69	13,8	Hayal edilemez	62	12,4
Çok az somuttur	69	13,8	Çok az anlamlıdır	79	15,8	Çok az hayal edilebilir	50	10
Biraz somuttur	63	12,6	Biraz anlamlıdır	48	9,6	Biraz hayal edilebilir	67	13,4
Somuttur	53	10,6	Anlamlıdır	52	10,4	Hayal edilebilir	58	11,6
Tam somuttur	35	7	Tam anlamlıdır	45	9	Tam hayal edilebilir	46	9,2
Çok somuttur	44	8,8	Çok anlamlıdır	60	12	Çok hayal edilebilir	60	12
Toplam	438	87,6	Toplam	438	87,6	Toplam	435	87
Boş	62	12,4	Boş	62	12,4	Boş	65	13

Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100
81. Gözlerime layık bir güneş								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	87	17,4	Hiç anlamlı değildir	70	14	Hiç hayal edilemez	58	11,6
Somut değildir	75	15	Anlamlı değildir	72	14,4	Hayal edilemez	62	12,4
Çok az somuttur	75	15	Çok az anlamlıdır	55	11	Çok az hayal edilebilir	62	12,4
Biraz somuttur	61	12,2	Biraz anlamlıdır	63	12,6	Biraz hayal edilebilir	57	11,4
Somuttur	50	10	Anlamlıdır	66	13,2	Hayal edilebilir	62	12,4
Tam somuttur	38	7,6	Tam anlamlıdır	53	10,6	Tam hayal edilebilir	58	11,6
Çok somuttur	55	11	Çok anlamlıdır	63	12,6	Çok hayal edilebilir	78	15,6
Toplam	441	88,2	Toplam	442	88,4	Toplam	437	87,4
Boş	59	11,8	Boş	58	11,6	Boş	63	12,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

82. Kayıp cennet								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	87	17,4	Hiç anlamlı değildir	62	12,4	Hiç hayal edilemez	81	16,2
Somut değildir	61	12,2	Anlamlı değildir	49	9,8	Hayal edilemez	57	11,4
Çok az somuttur	63	12,6	Çok az anlamlıdır	60	12	Çok az hayal edilebilir	45	9
Biraz somuttur	62	12,4	Biraz anlamlıdır	60	12	Biraz hayal edilebilir	49	9,8
Somuttur	48	9,6	Anlamlıdır	56	11,2	Hayal edilebilir	50	10
Tam somuttur	40	8	Tam anlamlıdır	58	11,6	Tam hayal edilebilir	50	10
Çok somuttur	80	16	Çok anlamlıdır	97	19,4	Çok hayal edilebilir	108	21,6
Toplam	441	88,2	Toplam	442	88,4	Toplam	440	88
Boş	59	11,8	Boş	58	11,6	Boş	60	12
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

83. Zamanlar içinden göçmek								
Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	95	19	Hiç anlamlı değildir	63	12,6	Hiç hayal edilemez	65	13
Somut değildir	74	14,8	Anlamlı değildir	63	12,6	Hayal edilemez	63	12,6
Çok az somuttur	64	12,8	Çok az anlamlıdır	76	15,2	Çok az hayal edilebilir	59	11,8
Biraz somuttur	56	11,2	Biraz anlamlıdır	55	11	Biraz hayal edilebilir	67	13,4
Somuttur	48	9,6	Anlamlıdır	56	11,2	Hayal edilebilir	54	10,8
Tam somuttur	44	8,8	Tam anlamlıdır	39	7,8	Tam hayal edilebilir	40	8
Çok somuttur	55	11	Çok anlamlıdır	84	16,8	Çok hayal edilebilir	79	15,8

Toplam	436	87,2	Toplam	436	87,2	Toplam	427	85,4
Boş	64	12,8	Boş	64	12,8	Boş	73	14,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

84. Karanlık fısıltılar

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	79	15,8	Hiç anlamlı değildir	48	9,6	Hiç hayal edilemez	79	15,8
Somut değildir	73	14,6	Anlamlı değildir	61	12,2	Hayal edilemez	47	9,4
Çok az somuttur	60	12	Çok az anlamlıdır	62	12,4	Çok az hayal edilebilir	57	11,4
Biraz somuttur	66	13,2	Biraz anlamlıdır	61	12,2	Biraz hayal edilebilir	59	11,8
Somuttur	46	9,2	Anlamlıdır	69	13,8	Hayal edilebilir	60	12
Tam somuttur	43	8,6	Tam anlamlıdır	51	10,2	Tam hayal edilebilir	49	9,8
Çok somuttur	63	12,6	Çok anlamlıdır	80	16	Çok hayal edilebilir	80	16
Toplam	430	86	Toplam	432	86,4	Toplam	431	86,2
Boş	70	14	Boş	68	13,6	Boş	69	13,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

85. Kardan bir dua

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	98	19,6	Hiç anlamlı değildir	76	15,2	Hiç hayal edilemez	78	15,6
Somut değildir	55	11	Anlamlı değildir	56	11,2	Hayal edilemez	60	12
Çok az somuttur	58	11,6	Çok az anlamlıdır	56	11,2	Çok az hayal edilebilir	65	13
Biraz somuttur	64	12,8	Biraz anlamlıdır	66	13,2	Biraz hayal edilebilir	53	10,6
Somuttur	56	11,2	Anlamlıdır	67	13,4	Hayal edilebilir	48	9,6
Tam somuttur	35	7	Tam anlamlıdır	47	9,4	Tam hayal edilebilir	46	9,2
Çok somuttur	65	13	Çok anlamlıdır	63	12,6	Çok hayal edilebilir	79	15,8
Toplam	431	86,2	Toplam	431	86,2	Toplam	429	85,8
Boş	69	13,8	Boş	69	13,8	Boş	71	14,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

86. Bebeğin sönen pembe gülüşleri

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	63	12,6	Hiç anlamlı değildir	62	12,4	Hiç hayal edilemez	63	12,6
Somut değildir	80	16	Anlamlı değildir	61	12,2	Hayal edilemez	55	11
Çok az somuttur	72	14,4	Çok az anlamlıdır	54	10,8	Çok az hayal edilebilir	57	11,4
Biraz somuttur	51	10,2	Biraz anlamlıdır	58	11,6	Biraz hayal edilebilir	52	10,4
Somuttur	47	9,4	Anlamlıdır	71	14,2	Hayal edilebilir	58	11,6
Tam somuttur	53	10,6	Tam anlamlıdır	52	10,4	Tam hayal edilebilir	47	9,4
Çok	66	13,2	Çok	75	15	Çok hayal	99	19,8

somuttur			anamlıdır			edilebilir		
Toplam	432	86,4	Toplam	433	86,6	Toplam	431	86,2
Boş	68	13,6	Boş	67	13,4	Boş	69	13,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

87. Buz tutan gözler

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	71	14,2	Hiç anlamlı değildir	38	7,6	Hiç hayal edilemez	51	10,2
Somut değildir	55	11	Anlamlı değildir	62	12,4	Hayal edilemez	40	8
Çok az somuttur	54	10,8	Çok az anlamlıdır	57	11,4	Çok az hayal edilebilir	63	12,6
Biraz somuttur	57	11,4	Biraz anlamlıdır	68	13,6	Biraz hayal edilebilir	57	11,4
Somuttur	54	10,8	Anlamlıdır	64	12,8	Hayal edilebilir	66	13,2
Tam somuttur	53	10,6	Tam anlamlıdır	46	9,2	Tam hayal edilebilir	50	10
Çok somuttur	88	17,6	Çok anlamlıdır	94	18,8	Çok hayal edilebilir	102	20,4
Toplam	432	86,4	Toplam	429	85,8	Toplam	429	85,8
Boş	68	13,6	Boş	71	14,2	Boş	71	14,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

88. Çekip giden sesler

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	70	14	Hiç anlamlı değildir	41	8,2	Hiç hayal edilemez	55	11
Somut değildir	58	11,6	Anlamlı değildir	49	9,8	Hayal edilemez	49	9,8
Çok az somuttur	65	13	Çok az anlamlıdır	81	16,2	Çok az hayal edilebilir	64	12,8
Biraz somuttur	81	16,2	Biraz anlamlıdır	75	15	Biraz hayal edilebilir	53	10,6
Somuttur	61	12,2	Anlamlıdır	57	11,4	Hayal edilebilir	66	13,2
Tam somuttur	32	6,4	Tam anlamlıdır	40	8	Tam hayal edilebilir	43	8,6
Çok somuttur	64	12,8	Çok anlamlıdır	83	16,6	Çok hayal edilebilir	95	19
Toplam	431	86,2	Toplam	426	85,2	Toplam	425	85
Boş	69	13,8	Boş	74	14,8	Boş	75	15
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

89. Gözyaşı ırmağına karışmak

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	76	15,2	Hiç anlamlı değildir	68	13,6	Hiç hayal edilemez	76	15,2
Somut değildir	52	10,4	Anlamlı değildir	58	11,6	Hayal edilemez	45	9
Çok az somuttur	62	12,4	Çok az anlamlıdır	60	12	Çok az hayal edilebilir	52	10,4
Biraz somuttur	59	11,8	Biraz anlamlıdır	56	11,2	Biraz hayal edilebilir	65	13
Somuttur	56	11,2	Anlamlıdır	54	10,8	Hayal edilebilir	49	9,8
Tam	44	8,8	Tam	49	9,8	Tam hayal	58	11,6

somuttur			anlamlıdır			edilebilir		
Çok somuttur	78	15,6	Çok anlamlıdır	80	16	Çok hayal edilebilir	79	15,8
Toplam	427	85,4	Toplam	425	85	Toplam	424	84,8
Boş	73	14,6	Boş	75	15	Boş	76	15,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

90. Yoğun maviliklere kapı aralamak

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	82	16,4	Hiç anlamlı değildir	76	15,2	Hiç hayal edilemez	72	14,4
Somut değildir	75	15	Anlamlı değildir	51	10,2	Hayal edilemez	44	8,8
Çok az somuttur	66	13,2	Çok az anlamlıdır	75	15	Çok az hayal edilebilir	62	12,4
Biraz somuttur	53	10,6	Biraz anlamlıdır	57	11,4	Biraz hayal edilebilir	68	13,6
Somuttur	58	11,6	Anlamlıdır	55	11	Hayal edilebilir	56	11,2
Tam somuttur	40	8	Tam anlamlıdır	50	10	Tam hayal edilebilir	49	9,8
Çok somuttur	53	10,6	Çok anlamlıdır	61	12,2	Çok hayal edilebilir	74	14,8
Toplam	427	85,4	Toplam	425	85	Toplam	425	85
Boş	73	14,6	Boş	75	15	Boş	75	15
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

91. Dalgaya mahkum deniz

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	74	14,8	Hiç anlamlı değildir	60	12	Hiç hayal edilemez	57	11,4
Somut değildir	63	12,6	Anlamlı değildir	57	11,4	Hayal edilemez	52	10,4
Çok az somuttur	51	10,2	Çok az anlamlıdır	65	13	Çok az hayal edilebilir	60	12
Biraz somuttur	75	15	Biraz anlamlıdır	70	14	Biraz hayal edilebilir	74	14,8
Somuttur	45	9	Anlamlıdır	64	12,8	Hayal edilebilir	43	8,6
Tam somuttur	46	9,2	Tam anlamlıdır	43	8,6	Tam hayal edilebilir	54	10,8
Çok somuttur	70	14	Çok anlamlıdır	68	13,6	Çok hayal edilebilir	82	16,4
Toplam	424	84,8	Toplam	427	85,4	Toplam	422	84,4
Boş	76	15,2	Boş	73	14,6	Boş	78	15,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

92. Hayal burcunda şiirlerle yarışmak

Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	129	25,8	Hiç anlamlı değildir	103	20,6	Hiç hayal edilemez	103	20,6
Somut değildir	66	13,2	Anlamlı değildir	56	11,2	Hayal edilemez	61	12,2
Çok az somuttur	42	8,4	Çok az anlamlıdır	78	15,6	Çok az hayal edilebilir	58	11,6
Biraz somuttur	65	13	Biraz anlamlıdır	60	12	Biraz hayal edilebilir	56	11,2
Somuttur	48	9,6	Anlamlıdır	41	8,2	Hayal edilebilir	54	10,8

Tam somuttur	29	5,8	Tam anlamlıdır	48	9,6	Tam hayal edilebilir	31	6,2
Çok somuttur	45	9	Çok anlamlıdır	41	8,2	Çok hayal edilebilir	58	11,6
Toplam	424	84,8	Toplam	427	85,4	Toplam	421	84,2
Boş	76	15,2	Boş	73	14,6	Boş	79	15,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

93. Isırganları öpmek

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	94	18,8	Hiç anlamlı değildir	74	14,8	Hiç hayal edilemez	68	13,6
Somut değildir	66	13,2	Anlamlı değildir	46	9,2	Hayal edilemez	43	8,6
Çok az somuttur	63	12,6	Çok az anlamlıdır	72	14,4	Çok az hayal edilebilir	59	11,8
Biraz somuttur	49	9,8	Biraz anlamlıdır	50	10	Biraz hayal edilebilir	72	14,4
Somuttur	40	8	Anlamlıdır	67	13,4	Hayal edilebilir	54	10,8
Tam somuttur	47	9,4	Tam anlamlıdır	55	11	Tam hayal edilebilir	50	10
Çok somuttur	69	13,8	Çok anlamlıdır	65	13	Çok hayal edilebilir	82	16,4
Toplam	428	85,6	Toplam	429	85,8	Toplam	428	85,6
Boş	72	14,4	Boş	71	14,2	Boş	72	14,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

94. Karamış bulutlardan yıldırım toplamak

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	86	17,2	Hiç anlamlı değildir	74	14,8	Hiç hayal edilemez	67	13,4
Somut değildir	64	12,8	Anlamlı değildir	49	9,8	Hayal edilemez	53	10,6
Çok az somuttur	52	10,4	Çok az anlamlıdır	72	14,4	Çok az hayal edilebilir	60	12
Biraz somuttur	69	13,8	Biraz anlamlıdır	55	11	Biraz hayal edilebilir	56	11,2
Somuttur	65	13	Anlamlıdır	58	11,6	Hayal edilebilir	55	11
Tam somuttur	42	8,4	Tam anlamlıdır	57	11,4	Tam hayal edilebilir	51	10,2
Çok somuttur	46	9,2	Çok anlamlıdır	58	11,6	Çok hayal edilebilir	78	15,6
Toplam	424	84,8	Toplam	423	84,6	Toplam	420	84
Boş	76	15,2	Boş	77	15,4	Boş	80	16
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

95. Sonsuzluk şehrinin kubbeleri

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	89	17,8	Hiç anlamlı değildir	72	14,4	Hiç hayal edilemez	73	14,6
Somut değildir	56	11,2	Anlamlı değildir	69	13,8	Hayal edilemez	42	8,4
Çok az somuttur	73	14,6	Çok az anlamlıdır	53	10,6	Çok az hayal edilebilir	65	13
Biraz somuttur	65	13	Biraz anlamlıdır	57	11,4	Biraz hayal edilebilir	51	10,2

Somuttur	45	9	Anlamlıdır	46	9,2	Hayal edilebilir	61	12,2
Tam somuttur	47	9,4	Tam anlamlıdır	50	10	Tam hayal edilebilir	54	10,8
Çok somuttur	46	9,2	Çok anlamlıdır	77	15,4	Çok hayal edilebilir	76	15,2
Toplam	421	84,2	Toplam	424	84,8	Toplam	422	84,4
Boş	79	15,8	Boş	76	15,2	Boş	78	15,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

96. Yaraya diken sarmak

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	67	13,4	Hiç anlamlı değildir	56	11,2	Hiç hayal edilemez	54	10,8
Somut değildir	66	13,2	Anlamlı değildir	52	10,4	Hayal edilemez	56	11,2
Çok az somuttur	64	12,8	Çok az anlamlıdır	63	12,6	Çok az hayal edilebilir	60	12
Biraz somuttur	50	10	Biraz anlamlıdır	51	10,2	Biraz hayal edilebilir	53	10,6
Somuttur	54	10,8	Anlamlıdır	55	11	Hayal edilebilir	41	8,2
Tam somuttur	53	10,6	Tam anlamlıdır	62	12,4	Tam hayal edilebilir	57	11,4
Çok somuttur	69	13,8	Çok anlamlıdır	84	16,8	Çok hayal edilebilir	101	20,2
Toplam	423	84,6	Toplam	423	84,6	Toplam	422	84,4
Boş	77	15,4	Boş	77	15,4	Boş	78	15,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

97. Sonsuz bir maviyle sevmek

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	73	14,6	Hiç anlamlı değildir	57	11,4	Hiç hayal edilemez	65	13
Somut değildir	75	15	Anlamlı değildir	52	10,4	Hayal edilemez	42	8,4
Çok az somuttur	59	11,8	Çok az anlamlıdır	50	10	Çok az hayal edilebilir	59	11,8
Biraz somuttur	48	9,6	Biraz anlamlıdır	58	11,6	Biraz hayal edilebilir	56	11,2
Somuttur	54	10,8	Anlamlıdır	70	14	Hayal edilebilir	63	12,6
Tam somuttur	54	10,8	Tam anlamlıdır	52	10,4	Tam hayal edilebilir	55	11
Çok somuttur	68	13,6	Çok anlamlıdır	88	17,6	Çok hayal edilebilir	88	17,6
Toplam	431	86,2	Toplam	427	85,4	Toplam	428	85,6
Boş	69	13,8	Boş	73	14,6	Boş	72	14,4
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

98. Unutuşun gri tipisi

Değer	Somutluk		Değer	Anlamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	110	22	Hiç anlamlı değildir	85	17	Hiç hayal edilemez	80	16
Somut değildir	69	13,8	Anlamlı değildir	61	12,2	Hayal edilemez	62	12,4
Çok az somuttur	75	15	Çok az anlamlıdır	62	12,4	Çok az hayal edilebilir	62	12,4
Biraz	46	9,2	Biraz	64	12,8	Biraz hayal	62	12,4

somuttur			anamlıdır			edilebilir		
Somuttur	39	7,8	Anamlıdır	46	9,2	Hayal edilebilir	50	10
Tam somuttur	33	6,6	Tam anamlıdır	53	10,6	Tam hayal edilebilir	36	7,2
Çok somuttur	48	9,6	Çok anamlıdır	53	10,6	Çok hayal edilebilir	70	14
Toplam	420	84	Toplam	424	84,8	Toplam	422	84,4
Boş	80	16	Boş	76	15,2	Boş	78	15,6
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

99. Alnımın çizgilerinde memleketim								
Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	82	16,4	Hiç anlamlı değildir	62	12,4	Hiç hayal edilemez	69	13,8
Somut değildir	68	13,6	Anamlı değildir	58	11,6	Hayal edilemez	45	9
Çok az somuttur	65	13	Çok az anlamlıdır	68	13,6	Çok az hayal edilebilir	65	13
Biraz somuttur	53	10,6	Biraz anlamlıdır	58	11,6	Biraz hayal edilebilir	54	10,8
Somuttur	51	10,2	Anamlıdır	49	9,8	Hayal edilebilir	56	11,2
Tam somuttur	42	8,4	Tam anlamlıdır	54	10,8	Tam hayal edilebilir	47	9,4
Çok somuttur	66	13,2	Çok anlamlıdır	78	15,6	Çok hayal edilebilir	90	18
Toplam	427	85,4	Toplam	427	85,4	Toplam	426	85,2
Boş	73	14,6	Boş	73	14,6	Boş	74	14,8
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

100. Şeytanın süt kardeşi								
Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	89	17,8	Hiç anlamlı değildir	62	12,4	Hiç hayal edilemez	82	16,4
Somut değildir	69	13,8	Anamlı değildir	56	11,2	Hayal edilemez	54	10,8
Çok az somuttur	62	12,4	Çok az anlamlıdır	67	13,4	Çok az hayal edilebilir	46	9,2
Biraz somuttur	52	10,4	Biraz anlamlıdır	66	13,2	Biraz hayal edilebilir	67	13,4
Somuttur	56	11,2	Anamlıdır	66	13,2	Hayal edilebilir	51	10,2
Tam somuttur	45	9	Tam anlamlıdır	41	8,2	Tam hayal edilebilir	46	9,2
Çok somuttur	55	11	Çok anlamlıdır	71	14,2	Çok hayal edilebilir	79	15,8
Toplam	428	85,6	Toplam	429	85,8	Toplam	425	85
Boş	72	14,4	Boş	71	14,2	Boş	75	15
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

101. Açık deniz evliyası								
Değer	Somutluk		Değer	Anamlılık		Değer	İmgelem	
	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Hiç somut değildir	99	19,8	Hiç anlamlı değildir	105	21	Hiç hayal edilemez	89	17,8
Somut değildir	73	14,6	Anamlı değildir	53	10,6	Hayal edilemez	55	11
Çok az	52	10,4	Çok az	52	10,4	Çok az hayal	50	10

somuttur			anamlıdır			edilebilir		
Biraz somuttur	51	10,2	Biraz anlamlıdır	50	10	Biraz hayal edilebilir	66	13,2
Somuttur	64	12,8	Anamlıdır	69	13,8	Hayal edilebilir	43	8,6
Tam somuttur	31	6,2	Tam anlamlıdır	40	8	Tam hayal edilebilir	39	7,8
Çok somuttur	50	10	Çok anlamlıdır	54	10,8	Çok hayal edilebilir	77	15,4
Toplam	420	84	Toplam	423	84,6	Toplam	419	83,8
Boş	80	16	Boş	77	15,4	Boş	81	16,2
Toplam	500	100	Toplam	500	100	Toplam	500	100

Ek-İ Çağrışım Setinin Semantik Analiz Tablosu

1. Öfke Mayalanmaları			
Figuratif Çağrışımlar	Duygusal Çağrışımlar	Kavramsal Çağrışımlar	Öğrenci sayısı
annem			1
	ara sıra öfkelenmek		1
	atar		1
baba			1
babam			1
bakteri			1
ben			1
		birikim	1
dalgalanma			1
	doldurulma		1
ekmek			3
ekmek mayası			1
etil alkol			1
		fitne	1
	gerginlik		1
		gösteriş	1
göz kararı			1
	gözü dönmek		1
hamur			1
hamur kızgınlık			1
hamur mayası			1
hızlıca nefes			1
		hiçbir şey	1

kabartma tozu	1
karga	1
kavga	5
kırmızı	2
kısa sinir krizleri	1
kıskançlık	1
kıvılcım	1
kızgınlık	1
kin beslemek	1
kin intikam	1
kontrolden çıkmış adam	1
kriz	1
maya	1
maya mantarı	2
nefret	1
öfke	4
öfke kontrolü	1
öfke nöbetleri	1
öfkelenmek	1
öfkeli dönemler	1
öfkenin gittikçe kabarması	1
ölüm	1
pak maya	1
patlama	1
poğaç	1
savaş	1
sinir	14
sinir krizi	2
sinir sistemi	1
sinirlenen kişi	1
sinirlenme	1

sinirlenmek	6
sinirlenmeye başlayan adam	1
sinirli	2
siyaset	1
unutma gitmesin	1
yasemin	1
yoğurt	5
yoğurt mayalamak	1
zarar	1
32 21 10	98

2. Cellat bakışlı gün vakti

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
alacakaranlık			2
		anlamsızlık	1
annem			1
azrail			1
balkabağı			1
batıdan doğan güneş			1
bıçak			2
	boğucu		1
bucak			1
bulut			1
cellat			1
Cesur Yürek filmi			1
	çaresizlik		1
damlama			1
Fatma			1
		fırtına öncesi sessizlik	1
gece			1
gece vakti			1
	gizemli		1
gün			1
gün batımı			5

gün doğumu	2
gün dönümü	1
güneş	7
güneş öldürmek	1
güneş şeytan	1
günün doğmasının acı vermesi	1
huzursuzluk	1
ıdam	3
intikam	1
kafa	1
karanlık	2
kasvet	1
kesici	1
keskin	1
kılıç	1
kırmızı	2
kızgın bakışlı adam	1
kızgınlık	1
kızıl	1
kızışma	1
kızışmaya başlamış güneş	1
korku	1
kötü	1
kötü bir gün	1
kötü hava	1
kötü vakit	1
kötülük	1
okul	1
öfkeli göz	1
öğle vakti	2
öğlen	1
ölüm	8
ölüm hastalık	1
ölüm saati	1
pelerin	1

sabah				1
sema				1
		sıcak		4
		sıcaklık		1
	sıkılma duygusu			1
	sıkıntı			1
sınav				1
	sinir			1
siyah				2
şafak				1
şeytan				1
tanyeri				1
	telaş			1
turuncu				1
	umutsuzluk			1
48	14	9		100

3. Gözyaşıma ayak uyduran yağmur

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		1
ağlama			1
ağlamak			3
ağlamak sel			1
		ahenk	2
arkadaş			1
asfalt			1
ayakkabı			1
		ayrılık	2
ben			1
beton			1
bulut			2
camdan dışarıyı izlemek			1
çiselemek			2
çok hızlı yağın yağmur			1
damla			4
depresyon			1

derin yorgunluk	1
duygusallık	1
empati	1
fırtına	1
gözlük	1
gözyaşlarını saklamak hüzün	1
gri	1
güzellik	1
her şeyin kötü olması	1
hüngür hüngür ağlamak	1
hüzün	9
hüzün hayal kırıklığı	1
hüzün mutsuzluk	1
ıslanmak	1
kamufle	1
kasvet	1
kayıp	1
keder	1
köprü	1
köşeye çekilmiş gözyaşlı yağan yağmuru izleyen kız	1
melankoli	1
palyaço	1
ritim	1
ruh hali	1
sağnak yağmur	1
sel gibi gözyaşı	1
serpiştirmek	1
sonbahar	1

su	3
su damarları	1
umutsuzluk	1
uyumlu	1
üzgünlük	1
üzüntü	10
yağmur	4
yağmur çisesi	1
yağmur damlası	2
yağmur gibi yoğun ve uzun sürede ağlamak	1
yağmur tanesi	1
yağmur yağarken ağlamak	1
yağmurlu bir selde acı	1
yağmurun altında ağlayan bir adam resmi	1
yardım etmek	1
yavaşlık	1
yürüyüş	1
37	16
9	94

4. Soluk değmemiş zaman

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
akciğer			1
	anlamli heyecanlı		1
		aralıksız geçen süre	1
balta girmemiş orman			1
baş			1

bol zaman	1
boş vakit	2
boşluk	5
buhar	1
doğum	1
dokunulmamış	1
durağanlık	1
eski zaman	1
gece	1
gelecek	13
gelecek zaman	2
heyecansızlık	1
hız	1
hızlı zaman	1
hızlıca olup bitme	1
hiç geçmeyen zaman	1
hiç yaşanmamış	1
hiçlik duygusu	1
huzursuzluk	1
karanlık	1
kitap	1
kuğu	1
kum saati	1
loş	1
mutusuzluk	1
nefes	3
nefes almak	1
ölüm	3
ömür	1
özgürlük	1
ruh	1
saat	7
saflık	1
saniye	1
sıfır ürün	1

sıfırdan başlama			1
sonsuzluk			1
şeffaf			1
terazi			1
uzay			1
yalnızlık			4
yaşamak			1
yaşanmamış zaman			1
yaşanmamışlık			3
yaşlanma			1
yaşlılık			1
yavaş ilerleyen saat			1
yeni			1
zaman			2
zamanın durması			1
zamansız			1
30	5	21	90

5. Ünlü şehirlerde ünsüz gezmek

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
a harfi			1
Ahmet Ümit romanları			1
amaçsız dolaşmak			1
Amerika'da ünlü cadde			1
başı boş			1
ben			2
bilinen yerlerde tanınmadan gezme			1
boşluk			1
Bratislava(Slovakya)			1
cadde			1

	cehalet	1
	cinsiyet	1
	çoğunluk	1
	çok havalı	1
	değersizlik	1
	dışlanma	1
	dışlanmışlık	1
evsizler		1
	ezik	1
	eziklik	2
	ezilme duygusu	1
fakir		2
gariban		1
	gereksizlik	1
gezi		2
gezinti		2
	hatırlamamak unutmak	1
	hayat	2
İlker Ayrık		1
insan		1
	insan hiçbir şeydir	1
İstanbul		4
	işsizlik	1
İtalya		1
	iyinin içinde kötü	1
	kader	1
kalabalık		1
	keyif	1
	kimse değersiz	1
	kimsesizlik	1
köylü		1
Las Vegas		1
	önemsizlik	1
Paris		1
	popülerlik	1
	saçmalık	1

seyahat	2
sıradan olmak	1
sıradanlık	6
sokak	2
sönük	1
toprak	1
turist	1
ün	1
ünlü olmamak	1
yabancı	1
yabancı olmak	1
yabancılık	1
yalınlık	1
yalnız gezmek	1
yalnız insanlar	1
yalnızlık	13
yetersizlik	1
yoksul	1
yorgunluk	1
zengin fakir	1
31	7
28	94

6. Yüzlerini güneşle yıkayn çingeneler

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
Afrikalılar			1
arka komşular			1
aydınlanma			1
bronzlaşmak			1
canlılık			1
Cennet Mahallesi			3
çalışmak			1
çaresiz			1
çingene			6
çocuk			1

çok çalışıp yarık olması	1
deli	1
dışarı	1
dilenci	1
dua	1
emek	1
esmer	4
esmer insanlar	1
esmer yoksul	1
esmerlik	1
evsiz	1
fakir	2
fakir insanlar	1
fakir sokak insanları	1
fakirlik	5
Fikirtepe	1
gecekondu	1
göl kıyısı	1
göl	1
gülümsemek	1
güneş altında çalışanlar	1
güneşlenmek	1
güneşte fazla zaman geçirme	1
güneşte yanmak	1
güneşten yanan yüz	1
halay	1
ışık	2
kara	3
karanlık	1
karanlıkta koybolmak	1
krem	1

müzik	1
özgürlük	1
pembe	1
pislik	1
roman	1
roman havası	1
sefalet	1
sıcak	2
sıcak hava	1
sıcaklık	1
siyah insan	1
Siyah ve kırışık yüz	1
siyahilik	1
sokak	1
sokak kültürü	1
su	1
şiddet	1
temizlik	1
Trakya	1
turuncu	1
umut	2
yalnızlık	1
yanmak	2
yaz	1
yaz tatili	1
yoksulluk	2
zenciler	1
55	3
10	90

7. Sevgiyi vefanın kucağında büyütme

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci sayısı
	acı		1
aile			2
		anlamsız	1
anne			14
		anne çocuk ilişkisi	1
anne evlat			1
anne kucağı			1

anneanne	1
anneannem	1
annem	3
arkadaşlar	1
arkadaşlık	1
aşk	2
babam	1
bağlılık	1
bebek	2
boza	1
dede kuağı	1
değer	1
dostluk	1
duyarlılık	1
duygusallık	1
Ediz'le Dua adlı yabancı kitap	1
gerçek	1
gerçek sevgi	1
güzellik	1
hatır saymak	1
huzur	1
hüzün	2
ihanetsizlik	1
iyilik	1
bebek	2
iyilik	2
kandırılmak	1
köl	1
kucak	1
merhamet	2
mor	1
okul	1
olgun	1
oturmak	1
sadakat	3
savaş	1
sevgi	9
sevgi dolu olmak	1

sevginin önemi			1
sevgiyi kalbinde yeşertmek			1
şefkat			4
vefa			3
vefada sevgi bulabilmek			1
vefalı olarak sevgiyi güçlendirmek			1
vefalı olmak			1
vefasız sevgi olması			1
yetim			1
yollar			1
yürek			1
zor durumlarda sevmek			1
23	9	25	92

8. Faili meçhul hüznün

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	abartılı hüznün		1
	acı		1
ağlamak			2
		anlamsız	2
		anlamsızlık	1
		anonim	1
		ayrılık	2
	belirsiz üzüntü		1
		belirsizlik	5
		ben bilmiyorum	1
		bilinmeyenler	1
		bilinmezlik	2
bitkinlik			1

	boşluk	2
boşlukta olmak		1
	boşunalık	1
	bunalım	1
	can sıkıntısı	1
cinayet		3
	çok acı	1
	depresyon	1
	dram	1
	faiz	1
	gerçek	1
	gizem	1
göz yaşı		1
	hayat	1
	hiçbir şey	1
	huzursuzluk	1
	hüzün	2
	hüzünün belli olmaması	1
	ihamet	1
	kader	1
	karamsarlık	1
katil		1
	kaynak eksikliği	1
kırık kalp		1
kızlar		1
	kötü	1
	kötülük	1
mahkeme		1
	mahsunluk	1
	melankoli	1
Mor ve Ötesi Faili Meçhul		1
	moral bozukluğu	1
	mutlu hüzün	1
	mutsuzluk	2

nedeni bilinmeyen üzüntü	1		
nedensiz huzursuzluk	1		
ölüm	1		
pencere	1		
ruhsuzluk	1		
salaklık	1		
sebebi olmayan mutsuzluk	1		
sebepsiz	1		
seksen dört	1		
sıkıntı bunalım	1		
sonbahar	1		
soruşturma	1		
su	1		
suçlama	1		
suçlu	3		
suçlu kim	1		
şarkı	1		
şarkı grubu	1		
umutsuz	1		
üzgün insan	1		
üzüntü	2		
yalnızlık	2		
yaralanmış	1		
yasak	1		
yaşlı	1		
yersiz hüzn	1		
yürek	1		
yüz	1		
zarar	1		
20	23	33	93

9. Sağır kader

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acımasız		1
acımasız hayat			1

ağlamak	1
anlamaz	1
anlamsız	2
annem	1
bahtsız	1
belirsizlik	1
bilinmezlik	1
bize özgürlük sağlamayan	1
boşluk	1
çaresizlik	5
çizgi	1
değişmez gerçek	1
devamlı kader	1
din	1
duyarsız	1
duygu	1
duygusuz	1
duymayan kader	1
engel	1
engelli	1
habersiz	1
hayat	1
hayata isyan	1
istediğini yaşayamamak	1
istenilenin dışındaki kader	1
isyan	1
isyankarlık	1
işitme cihazı	2
kader	1
kaderin değişmesi	1

kaderin hep devam etmesi	1
kaderin laf dinlenmemesi	1
kadersizlik	1
kararlı kader	1
keder	2
kedersizlik	1
kesinlik	1
kırmızı elbise	1
kör	1
kötü hayat	1
kötü şans	1
kulak	4
kulak burun boğaz	1
kulaklık	1
mahkumluk	1
mutsuzluk	2
ölüm	1
pişman insanlar	1
sağır	1
sağır adam	1
saklanmak	1
söz geçirememek	1
şanssızlık	7
şanssız	1
talihsizlik	2
Tek İsim Tek Kader kitabı	1
umursamaz	1
umutsuz	1
ümitsizlik	1
Van Gogh	1
yakarış	1
yaratıcı	1
yaşam	1

yaşamışlık			1
yaşlı insan			1
yazgı			1
zalim			1
zaman yolcusu			1
zulüm			1
30	8	33	89
10. Baş köşeye kurulan hüzn			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		3
ada			1
ağır üzüntü			1
ağırlık			1
ağlamak			1
	aklından çıkmayan hüzn		1
	artan hüzn		1
	aşk özlem		1
ayrılık			2
babam			1
baş köşeye oturmak			1
boş köşe			1
boşluk			1
	bütün duyguları batıran monotonluk hüzn		1
büyük hüzn			1
büyük üzüntü			1
çaresizlik			2
çok dertli insan			1
depresyon			1
dert			2
duygu			1
ev			1
gül			1

hakim olmuşluk	1
hayat	1
hayatım	1
hüznün diğer duyguları geride bırakması	1
hüznün her şeyi kaplaması	1
hüzünlenmek	2
hüzünlü aile	1
hüzünlü hissetmek	1
kalp	2
kapanış	1
kaplamak	1
karabasan	1
karalık	1
karanlık	2
keder	2
kederli hali	1
koltuk	5
koltukta oturan üzüntü	1
koyu	1
köşe yastığı	1
kötülük	1
kral	1
melankoli	1
mutsuzluk	9
ölüm	3
özgür kral	1
özlem	1
sinir bozucu	1
sürekli üzüntü	1
şanssızlık	1
umutsuzluk	1

üzgün olmak	1		
üzgün perişan	1		
üzüntü	9		
yalnızlık	1		
yaşama ümidinin kaybolması	1		
yaz	1		
yemek masası	1		
24	29	8	92

11. Dağların selamını götüren uykusuzluk			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
aralık kalmış perde			1
	aşk acısı		1
bakışlar			1
berrak			1
	bunalmışlık		1
çoban			1
dağ			2
dağ esintisi			1
		dağcılık	1
	daraltma		1
deniz			1
		Düşünce kalabalığı	1
düşünceli gözler			1
etek			1
Ferhat			1
Ferhat ile Şirin			1
gece			3
gezmek			1
göz			1
hiç uyuyamamak			1
	huzur		1
	huzursuzluk		1

iyi	1
Kaf Dağı	1
kahverengi	1
karlı dağlar	1
kuş	1
mayışmış hali	1
muhteşemlik	1
mutluluk	1
rüya görmek	1
rüzgar	2
sabah	6
sabahlamak	1
seher vakti	1
selam	1
sessizlik	1
sınav haftası	2
sürekli uykusu olan bir arkadaşım	1
şişmiş gözler	1
tavşan	1
tokalaşmak	1
uyku	3
uyku tutmamak	1
uykusuz geceler	1
uykusuzluk	1
uyumamak	4
uyuyamama	1
uyuyamamak	1
uzun geceler	1
yastık	2
yatak	8
yeni gün	1
yolculuk	1
yolculuk cinsiyet	1

yollar			1
yorgun			2
		yorgunluk	5
zümürdüanka			1
46	6	7	87

12. Eşyaya sinmiş gizli bakışlar

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
ajan			1
anı			6
araba			1
ayaklı saat			1
ayna			1
baykuş			1
		boşluk	1
canavar			1
cansızlık			1
cin			1
çakal			1
çalışma masam			1
daha önce birinin odada bulunması			1
		dedikodu	1
		dinlenmek	1
dolap			1
		esaret	2
eski			1
eski eşyalar			1
eski ev			1
		eskilik	1
eşya			2
eşyadaki anılar			1
gizem			1
Gizemli Pencere filmi			1

gizli kamera	1
gizlilik	3
göz	3
gözetlemek	1
gözetlenme	1
gözlük	1
haset	1
hatıra	2
hayaller	1
hep izlendiğini hissetmek	1
hırs	1
hırsız	3
incelemek	1
izlenme duygusu	1
izlenmek	1
izlenmiş olmak	1
kaçak	1
kahverengi	1
kalıcılık	1
kanepe	1
karanlık	1
kem gözlü insanlar	1
kılıç	1
kırmızı	1
kıskançlık	1
kitap	1
koltuk	2
korku	2
mazi	1
merak	2
nazar	1
örtü	1
özlem	1
ruh	1
sır	1
sinsilik	5

sinsilik duygusu	1
sis	1
şiddet	1
şüphe	2
vazo	1
yalnızlık	2
yarın gözleri	1
yaşanmışlık	1
47	10
12	92

13. Türkçe sigaralar tütüren bacalar			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
ağız			1
akciğer			1
akciğer kanseri			1
		anlamsız	1
babaannem			1
bacca			3
bakkal			1
cezaevi			1
çatı			1
		dert	1
dil			1
Doğu Anadolu			1
duman			11
edebiyat			1
	efkar		1
	efkarlı		1
		esrar	1
ev			4
fabrika			6
geleneksel ev			1
		gelişim	1
		hastalık	1
insan			1
is			1
İstanbul			1
		İstiklal Marşı	1

İzmit'te doğru yol alırken gördüğümüz fabrikalar	1
kahvehaneler	1
karamsar yazarlar	1
kış	2
kir	1
kirlilik	1
kişileştirme	1
kömür	1
kötü koku	1
köy kahvehaneleri	1
kültüblası	1
Malbora	1
sağlık	1
sıkıntı	1
sigara	3
sigara dumanı	1
sigaradan çıkan Türkçe kelimeler	1
soba	4
soba bacaları	1
soba dumanı	1
Soba zehirlenmesi	1
şair	1
tiryaki	1
Türk	2
Türkçe	1
Türkçeye değer vermez	1
Ümraniye	1
üzgün	1
yazar	1

		yeni çağ	1
		zehirlenmek	1
40	4	13	84

14. Renk çılgılığı

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
açık renkler			1
bağırان bir kişi			1
beyaz			1
	bıkkınlık bıkkın duygular		1
	birçok duygu		1
boya reklamları			1
canlı renkler			1
cümbüş			1
çığlık			1
çiçek			1
çiçek dürbünü			1
eğlence			1
Filli boya			1
gökkuşağı			36
gün doğumu			1
iç içe geçmiş renkler			1
kahkaha			1
karişik			1
karişım			2
karmaşa			2
kırmızı			3
	korku		2
mavi			1
mor			1
müzik			2
	neşeli		1
	ölüm		1
	paylaşma		1
rengarenk			5
renk			3

renk cümbüşü	1
renk demeti	1
renk kaosu	1
renkli	2
renkli bir tablo	1
resim	2
ressam	1
rüküşlük	1
Salvador Dali	1
sanat	1
sarı	1
sessiz gürültü	1
siyah	1
soba	1
Sürrealist resim	1
yara	1
yeşil boya	1
38	4
5	96

15. Aynaların dışına çıkmak

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
		anlam bulmak	1
		asıl benliğini bulmak	1
	aşk		1
ayna			1
aynada kendini görmek			1
Aynalar filmi			1
aynalara bakmamak			1
		ayrılık	1
		bakış açısı	1
banyo			1
		başkalarının gözünden bakmak	1

belirmek	1
benliğimiz	1
beyaz	1
boyut değiştirmek	1
çirkinlik	3
değişik insanlar tanımak	1
dışarı	1
düşünceli olmak	1
fark yaratmak	1
farklılık	2
gerçek	3
gerçek benliğini görmek	1
gerçeklik	1
gizlilik	1
görüntüden çok olmak	1
görüntülemek	1
güven	1
güzel	1
güzellik	2
hayal gücü	1
iç güzellik	1
imkansız	1
İnception	1
kalabalığa çıkmak	1
Kalıbından sıyrılmak	1
kendinden habersizlik	1
kendinden kaçmak	1
kendini asmak	2

kendini aşmak	2
kendini bilmek	1
kendini görmek istememek	1
kırık	1
korku filmlerinde aynadan görülen korkunç yaratıklar	1
kurtulmak	1
Luce İrigaray	1
lunapark	1
lunaparktaki aynalı oda	1
merdiven	1
mesafeler	1
olağan dışı	1
olaya başka açıdan bakma	1
öbür dünya	1
öteki	1
özgürlük	7
özgüven	2
özgüven kazanmak	1
phontom	1
psikoloji	1
ruh	1
ruhu görmek	1
sınırı aşmak	1
sıradan olmayan	1
sıradışı	1
sıradışı olmak	1
siret	1
sirk	1

siyah	1
somut	1
soyunma kabini	1
soyunmak	1
şizofren	1
tam görüş	1
umursamamak	1
üstünlük	1
yansıma	2
yaratıcılık	1
yeni dostlar	1
yenilik	1
35	8
36	95

16. Kalbi çoğaltan bayram			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
aile			3
aile ortamı			1
aile ziyareti			1
akrabalarım			1
		arkadaşlık	1
	aşk		2
		barış	1
bayram			3
	bayram coşkusu		1
	bayram mutluluğu		1
bayram parası			1
		birlik	1
		bolluk	1
büyüklerimiz			1
büyülü kalp			1
çikolata			2
çocuk			1
	çok mutlu olmak		1
	çoşku		2
		dostluk	2

eğlence	1
et	1
fazla sevinç	1
harçlık	1
heyecan	1
huzur	1
kalp	1
kırmızı	1
kurban bayramı	2
kültür	1
mutluluğu getiren bayram	1
mutluluk	14
aile mutluluk	1
mutluluk aşk	1
mutluluk veren bir olay	1
neşe	4
On dokuz Mayıs	1
para şeker	1
paylaşma	2
paylaşmak	1
ramazan	6
ramazan bayramı	2
ramazan kurban	1
sevdiklerini görmek	1
sevgi	8
sevinç	4
şeker	3
taciz	1
tüm bayramlar	1
vicdan	1
yardımlaşma	1

		yenisi gelmez	1
27	15	11	96

17. Zülfünün karasında yatmak			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		1
		açıp kapamak	1
ada			1
adam			1
		anlamsız	1
	aşk		4
		ayrılık	1
bakkal			1
balina			1
		bela	1
		çaresizlik	1
darmadağın			1
denizin üstündeki gemi			1
evsiz			2
gece yarısı			1
		hiçbir şey	1
		hiçlik	1
	hüzün		2
kara kedi			1
		karamsarlık	2
karanlığa boğulmak			1
karaya çıkmak			1
kitap			1
	korku		1
koro			1
		kötülük	1
	mutsuzluk		1
oda			1
oyun			1

	ölüm	2	
saç		3	
	sevgi	1	
sevgili		1	
	sığınma	1	
siyah		9	
siyah saç		1	
	siyahlık	1	
soğuk		1	
	taciz	1	
	tarih	1	
tek		1	
tekne		1	
	umutsuzluk	2	
uyku		4	
uyumak		3	
yatak		3	
yatmak		2	
	yokluk	1	
yol		1	
yosun tutmuş bir tekne		1	
zift		1	
zülfü		2	
zülfü Livaneli		1	
31	6	16	80
18. Körlüğün döşeğinde karanlığa sarılmak			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		1
		acizlik	1
ağlamak			1
alıkonma oyunları			1
		alışmaya çalışmak	1
âmâ			1
		anlamsız	1
Aşık Veysel			1
		batıl	1

battaniye	1
benimsemek kabul etmek	1
cehalet	1
çaresiz	1
çaresizlik	9
deniz yılanı	1
denize düşenin dalgaya tutunması	1
dostluk	1
düşüş	1
elinde olana tutulmak	1
farklılık	1
gece	1
görmemek	1
hiçlik	1
hüzün	1
kabullenmek	2
kaçış	1
kar	1
karanlık	2
karanlık oda	2
kararsızlık	1
kimsesiz	1
korku	3
kör	1
kör avukat	1
kör engelli	1
körebe	1
körlük	2
muhtaç	1
ne olacağını bilmeden yaşamak	1
oda	1
oyuna gelmek	1
ölmek üzere olan nine	1

ölüm döşeği	1
ruh	1
saflık	1
sessizlik	1
siyah	3
siyah renk	1
son anda bir umut	1
terk edilmek	1
umut	6
umutsuzluk	3
ümitsizlik	1
yalan	1
yalnızlık	11
yastık	1
yatak	1
yetinmek	1
yılan	2
zor durumda bile	1
28	4
28	94

19. İri puntolarla Türkçe konuşan adamlar

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
adam			3
Ahmet Çakar			1
annem			1
bağırان insanlar			1
bağırان Türkler			1
bağırarak konuşmak			1
bağırmak			8
		barbarlık	1
buton			1
büyük			2
büyük yazı			1
cahil ama zengin adamlar			1
cesaret			1

çığlık atmak	1
dil anlatım öğretmenim	1
eleştirmen	1
elit	1
gazeteci	1
God Father filmi	1
görgüsüz	1
gürültü	1
hamurdanmak	1
hiçbir şey	1
ihsan	1
iletişim	1
ilginç	1
insan	1
İstanbul Türkçesi	1
kaba	1
kaba adamlar	1
kaba insanlar	2
kaba konuşan insanlar	1
kabadayı	1
kabalık	2
kalabalık	1
karikatür	2
kibir	2
korku	2
kro	1
küçük harf	1
mafyalar	1
manşet	1
Mevlana	1
otorite	1
ödevler	1
öfke	1
pantolon	1
pazarcılar	1

		politika	1
punto			1
		resmî	1
ses			3
sesli konuşma			1
		siyaset	1
siyaset yapan kişiler			1
siyasetçiler			1
siyasiler			1
şair			1
şişko			1
takım ellbise			1
ton			1
toplantı			1
		Türk olay	1
		Türkçe katliamı	1
ünlü harf			1
yabancı			2
		yalan	1
yazı			1
yerli			1
yetkili kişi			1
yüksek ses			4
yüksek sesle konuşan insanlar			1
yüksek sesle konuşmak			1
		zenginlik	1
55	3	16	95

20. Genç kızlığının yillanan camı

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
anı			1
		anlamsızlık	1
anne			1
	aşk		1
ayna			1
bağırarak			1

	bakirelik	2
	baskı	1
beyaz		1
cam		1
camdan dışarıyı izleyen bir kız resmi		1
cami		1
	cinsellik	1
çeyiz		3
enerji		1
ergen		1
	ergenliğini doyasıya yaşayamamak	1
eski		2
	evde kalma	1
	evde kalmak	3
evde kalmış kız		3
	evlenmemek	1
	evlilik	1
	geçmiş	2
gelenekler		1
genç kız		3
	gençliğe özlem	1
gençlik		2
günlük		1
harcanmak		1
hata		1
hatıra		1
	heyecan	2
hikaye		1
İpek Olgun		1
	İslam	1
karartmak		1
	kaybediş	1
kırık cam		1

kırmızı turuncu	1
kız	1
kız kurusu	1
kızın ölmesi	1
kızlık soyadı	1
kir	1
kirli	1
manzara	1
masumiyet	1
meme	1
özlem	4
pencere	1
perde	1
pişmanlık	1
saç	1
şarap	1
tecavüz	1
tozlanan cam	1
yalnızlık	1
yaşanılanlar	1
yaşlanmak	11
yaşlanmış güzel genç kız	1
yaşlılık	1
yıllık	1
yıpranmışlık	1
zaman	2
42	5
18	92
21. Tebessüm fısıldayan gözler	
Figüratif	Duygusal
Kavramsal	Öğrenci Sayısı
açık gözler	1
anlam	1
anlayış	1
annem	1
bakış	2
bakışmak	2
cana yakınlık	1
cennet	1
çocuk	1

dudak	1
duygu	1
duyguları gözlerle belli etmek	1
engel	1
esrarengiz gizemli	1
gözler kalbin aynasıdır	1
gözleri ışıldayan adam	1
gözlerin gülmesi	1
gözlerini kocaman açan çocuk	1
gözlerinin içinin gülmesi	4
gözü gülen	1
gülen gözler	2
gülen yüz	1
gülme	1
gülmek	1
gülmekten kısılmış bir çift göz	1
gülmeye çalışmak	1
gülücük	1
gülümseme mutluluk	1
gülümsemek	1
gülüşler	1
güven verme	1
güzel göz	1
hayata ümitle bakmak	1
ışık	1
içtenlik	2

insanlık	1
Kate kitap karakteri	1
kız kardeşlerim	1
konuşmak	1
kuzenim	1
masumiyet	1
mavi	2
mimikler	1
mutlu	1
mutlu bakış	1
mutlu bir bakış	1
mutlu gözler	2
mutluluk	9
neşe	1
ömrümsün diyen kelebekler	1
parıl parıl	1
sadaka	1
samimiyet	1
sempati	1
sevecenlik	1
sevgi	6
sevgi ile bakmak	1
sevgilinin delici bakışları	1
sevgilinin gözleri	1
sevilen	1
sevimli	1
sevinci gözünden okunmak	1
sevinç	3
sıcakkanlılık	1
sırtmak	1
şebeklik	1

	şefkat	1	
	şirin	1	
	tebessüm	2	
	tebessüm etmek	1	
	umut	3	
	vecd	1	
48	15	9	99

22. Susmuş ninniler

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		2
aç			1
anne			1
annem			1
	annesizlik		1
		artık ninninin söylenmemesi	1
		ayrılık hüznü	1
babaanne			1
bak yeşil yeşil			1
	baskı		1
bebek			5
bebezsiz aile			1
beşik			3
		bitmiş gelenek	1
bostana giren dana			1
büyümek			2
büyüyen çocuklar			1
Çanakkale			1
	çaresizlik		1
		çocukluk	1
	çocukluk hasreti		1
dilsizlik			1
		ergenlik	1
eski çocuklar			1

ezeli sessizlik	1
ezgi	1
fenomen	1
geçmiş	1
geleneklerin yaz olması	1
gençliğin bitmesi	1
hikaye	1
hüzün	3
karanlığa gömülmüş ninniler	1
kargaşa	1
katliam	1
konuşmamak	1
masal	1
nine	2
ninni	1
ninni okuyan kadın	1
ölen bebek	1
ölmüş gelecek	1
ölü anne	1
ölü bebek	1
ölüm	2
özgün	1
saflık	1
savaş	2
Sefiller kitabı	1
sessiz	1
sessiz ninni	1
sessizlik	8
şiddet	1
torunların büyümesi	1
töre	1

	unutulmuşluklar	1
uyku		9
uyumak		1
uyuyan bebekler		1
uyuyan çocuk		1
veda		1
yalnız çocuk		1
	yalnızlık	2
yaşlanmak		1
yaşlı nineler		1
	yaşlılık	1
yatmak		1
	zevksiz	1
45	7	16
		97

23. Güvercin teslimiyeti

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
		anlam	1
		anlamsız	1
	aşk		1
barış			7
beyaz			1
		boşluk	1
boyun eğme			1
	çaresizlik		2
		esir olmak	1
ezber			1
göç			1
	güven		6
güvercin			1
Güvercin Cemiyeti			1
hapis			1
		hiçbir şey	1
		hiçlik	1
hür			1
		ifadesiz	1
		kabullenme	1
kafes			2

kanaat	1
kanat	2
karga	1
kurban bayramı	1
kuş	7
kuş uçmak	1
masumiyet	1
masumluk	1
mektup	2
mesaj	1
ölü güvercin	1
özgürlüğün ifade edilmesi	1
özgürlüğün kayboluşu	1
özgürlüğün yok olması	1
özgürlüğünü yitirmek	1
özgürlük	9
posta	2
posta güvercini	1
posta teslimi	1
sadakat	1
savaş	2
sevgi	1
sinmiş	1
sömürge	1
teslim olmak	2
teslimiyet duygusu	1
teslimiyet güven	1
tutsak	1
tutsaklık	1
uçmak	4
yan komşum	1
yanlışlık	1

yenilgi kabulü	1
yenilgi savaşı	1
yılmak	1
yılmışlık	1
zeytin	1
zeytin dalı	1
31	8
20	94
24. Gururlu kubbeleri okşayan akşam	
Figüratif	Öğrenci Sayısı
akşam	4
akşam ezanı	3
akşam vakti	2
akşamüstü	1
annem	1
batan güneş	1
beyaz	1
camî	22
dil	1
estetik	1
ezan	3
ezan sesi	1
gece	2
geç	1
gökyüzü	1
gün	1
gün batımı	1
güz akşamı	1
hiçbir şey	1
hoş	1
huzur	1
hüzün	1
ifadesiz	1
imam	2
İstanbul	1
İstanbul'un akşam üstü	1
karanlık	1
kızılık	1
kibirli olmak	1
manzara	1

mavi	1
minare	3
Miraç kandili	1
namaz	2
rahatlık	1
ramazan	5
rüzgar	3
serinlik	1
sessiz gece	1
sis	1
şafak vakti Sultanahmet Camii	1
şan şöret	1
şarkı	1
taciz	1
tasa	1
uyku	1
Üsküdar	1
yaşlı	1
yıldızlar	1
zafer	1
36	4
10	90

25. Sandıkta uyuyan hatıralar

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
albüm			1
anılar			9
anısı olan eşyalar			1
anlatılmamışlıklar			1
anneannem			1
ayrılık			1
beyaz			1
beynin arkası			1
büyükanne			1
cenaze			1
çekmecedeki eski fotoğraflar			1
çerçeve			1

çeyiz	5
çeyiz ahşap	1
çeyiz sandığı	2
derine gömülmüş anılar	1
diplerde kalmış anılar	1
eski	4
eski albümler	1
eski alışkanlıklar	1
eski anılar	2
eski eşyaların konulduğu sandık	1
eskiler	1
eskimiş anılar	1
fotoğraf	4
fotoğraf günlükler	1
geçmiş	15
geçmişe özlem	1
gizlenmiş anılar	1
günlük	1
hafıza	1
hatıra	5
hatıra kutusu	1
hazine	1
herkesin evinde bulunan çeyiz sandığı	1
is	1
kapatılmışlık	1
karanlık anılar	1
kilit	1

kutu	1
mazi	1
mektup	1
oyuncak	1
özlem	3
raf	1
resim	1
saklamak	1
sandık	2
seçim	1
tecavüz	1
unutulmuş anılar	4
yıllanmış şarap	1
43	3
7	96

26. Sevgiyi zamanı çürüterek öldürmek

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		1
		acımasızlık	1
		aldatılmak	1
anı yaşamak			1
		anlamsız	1
	aşk		1
	aşk acısı		1
		aşkın zamanla bitmesi	1
		ayrılık	3
		beklemek	1
boş gezmek			1
boş işler			1
boş oturmak			1
boş vakit			2
boş zaman			1
boşa geçen zaman			1
		boşa harcamak	1
		boşanma	1
		boşluk	2

cellat	1
çürümek	1
diş	1
elma	3
eskimek	1
evlilik	3
geç	1
gurur	1
harcamak	1
ihamet	1
ilgisizlik	1
israf	1
karamsarlık	1
karanlık düşünceler	1
kaybolmak	1
kayıp	3
kısıtlı	1
kıymet bilmemek	1
koparılmış bir elmanın yenmeyip çürümesi	1
kötülük	2
mutsuzluk	1
nispet	1
öldürmek	1
ölüm	2
ölümlülük	1
özlem	1
pişmanlık	1
saat	1
savurganlık	1
sevda	1
sevgi	1
sevgisizlik	3
sevişme	1
sıkılmak	1
solucan	1
telefon	1

	tembellik	1	
	unutmak	1	
uzun yıllar		1	
	yalan	1	
yanlış zaman kullanımı		1	
yanlış zamanda doğru iş		1	
yaşlılık		1	
	yavaş yavaş yok olması sevginin	1	
	yazık etmek	1	
yok		1	
	yokluk	1	
zaman		2	
	zaman kaybı	2	
	zamana bırakılmışlık	1	
	zamanın önemi	1	
	zamanında açılmamak	1	
	zamanla hissizleşmek	1	
	zamanla yok olan sevgi	1	
zehir		1	
31	10	33	90

27. Göz kapaklarına bürünmüş adam

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
aklı toplamak			1
aklından çıkmayan sima aşk			1
âmâ			1
		anlamsız	1
	aşk		3
atgözlüğü			1
çapak			1

çekingen	1
çekmişlik	1
damar	1
dikkat	1
dilenci	1
duygusuzluk	1
gizem	1
gizli	1
gizli kalmak	1
görümemezlik	1
görünmemek	1
göz	1
göz kapağı	1
göz kapamak	1
gözler kapalı adam	1
gözlerini kapamak	1
gözü kapalı	1
gözyaşı	1
hayal	1
hüzünde kaybolmuş	1
içe kapalı adam	1
içine kapanık	1
içine kapanmak	1
insan	1
kabulleniş	1
kalem	1
kapalı	1
kapalı gözler	1
karanlık	1
kaybolmak	1
kendim	1
kibir	2
kirpik	2
korku	1
kör	4

Körlük			3
lens			1
mantıksızlık			1
mutsuz adam			1
nazar			1
neye bürünecekti			1
ölmüş adam			1
ölü			2
ölüm			3
saklanmak			1
sallanan sandalye			1
sessizlik			1
sevgili			2
sıla			1
tren			1
uyku			8
uyumak			1
uyuyan bir adam			1
vurdumduymaz			1
vurdumduymazlık			1
yalnızlık			1
yaşanmışlık			1
yaşlı amca			1
yaşlılık			1
yorgun			2
50	6	11	88
28. Aradığın şehirleri taşıyan trenler			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
anahtar			1
Ankara İstanbul treni			1
arayış			3
ayrılık			1
demir			1

Doğu Ekspresi	1
duman	1
düşünce	1
elinden kaçırmak	1
eski mahallem	1
fırsatlar	2
gitmek	1
gitmek gidebildiğin kadar	1
göç eden insanlar	1
hasret	1
hat	1
hayaller	1
hayat treni	1
Haydarpaşa	1
Haydarpaşa Garı	1
Haydarpaşa tren garı	1
hedefler	1
hiçbir şey	1
istasyon	1
istek	1
kaçmak	1
kara tren	1
karasızlık	1
kentleşme	1
kıtalar	1
kolay	1
mutluluğu bulacağım yer	1
otobüs	1
özgürlük	3
özlem	4
özlenen yer	1
ray	2

	seyahat	4
sözcükler		1
	şansın kalmaması	1
	taşınmak	1
Tayyip Erdoğan		1
tren		6
tren rayı		1
	tren yolculuğu kavuşma	1
tren yolu		1
	trenle bir yere gitmek	1
uçak		1
	ulaşım	1
umut		2
vagon		4
Venezuela		1
	yardım	1
	yeni hayat	2
yol		1
yol arkadaşı		1
yolcu		1
	yolculuk	13
	yurtsuzluk	1
32	3	24
		93

29. Hafızanın insan gözü değmemiş yeri

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
akıl			2
anılar			1
	aşk		1
		belirsizlik	1
bellek			1
beyin			12
beyin lobları			1
		bilinç	1
		bilinçaltı	7
		bilinmeyen	2
		bilinmezlik	3

bilinmezlik boşluk	1
boşluk	1
cevher	1
derinlik	1
doğuştan olanlar	1
düşünce	1
en büyük yalan	1
geçerlik	1
gelecek	1
gereksiz	1
gizemli	1
gizli	1
gizlilik	3
gurur	1
hafıza	1
hafıza kartı	1
hatırlamak	1
hatırlamak istemediği anılar	1
hatırlanmayan şiirler	1
hiç kullanılmamış akıl	1
his	1
iris	1
kapalılık	1
kapı	1
kart	1
kimsenin bilmediği ben	1
kör nokta	1
körelme	1
kullanılmamış	1
kullanılmamışlık	1

küçüklüğüm	1
mahremiyet	1
nöron	1
o	1
oyunculuk	1
öğrenmek	1
önemli	1
önemli özel	1
rüya	1
sağ beyin	1
sağ lob	1
sır	3
soyut	1
taciz	1
tecavüz	1
unutmak	3
unutulmamak	1
unutulmuş	2
unutulmuş anı	1
unutulmuşluklar	1
yüzde yüz	1
zihin	2
28	2
33	92

30. Feracesini açan Üsküdar

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
aç			1
		açığa çıkmak	1
açık hava			1
		açılma	1
ateş			1
aydınlık			1
Bağlarbaşı			1
		bilinmek	1
Boğaz Köprüsü			1
dalgalar			1
deniz			3
		devrim	1

eski Üsküdar	1
ev	1
ferace	1
garp	1
gece	1
genişlik duygusu	1
gizli olmamak	1
gönül kapısı	1
görüntü	1
günaydın	1
güzel	1
güzelliği gösterme	1
güzellik	1
hiçbir şey	1
hoş geldin	1
İnkılaplar	1
İstanbul	4
İÜL	1
kalabalık	1
kaval	1
Kız kulesi	4
kucak	1
kuru fasulye	1
kültür	1
mahremiyet	1
Marmara	1
meydan	1
modern Üsküdar	1
modernleşme	1
okul	2
öptü	1
özgürlük	3
panjur	1
rüzgar	1
sabah	3
sahil	1

semt bizim ev kira	1
semtine bağıllık	1
seneler	1
siyah	2
şiddet dili	1
terbiye	1
terk edilmek	1
tesettür	1
umut	1
Üsküdar	6
Üsküdar sabahı	1
Üsküdar sahil	1
Üsküdar sokakları	1
vapur deniz	1
vapur iskelesinde uçan martılar	1
yakınlık	1
yenileşme	1
yenilikçi	1
41	4
21	85
31. Gölgesini omzumda duyduğum el	
Figüratif	Öğrenci Sayısı
Duygusal	Kavramsal
ağırlık	1
aile	1
Allah	1
anne	2
annelik	1
arkadaş	1
aşk	1
baba	2
babam	3
bana destek çıkan	1
büyük	1
dayım	1
destek	3

dibinden ayrılmayan eküri	1
diktatörlük	1
dost	2
gece	1
gölge	3
gözcü	1
güven	12
güven dost	1
Harry Potter ve Felsefe Taşı filminde Harry'nin ailesini görmesi	1
hasret	1
hayalet	2
haydut	1
her zaman yanımda olduğunu hissettiğim insan	1
hırsız	1
his	2
hissetmek	1
ihtiyaç	1
kapalı kalmış hatıra	1
karabasan	1
karanlık	1
korku	5
korumak	1
omuz	1
omuz ve el	1
ölüm	3
özlem	1
ruh	1
sadakat	1
sevgili	2
sığınmak	1

takip	2
takip edilmek	1
terkedilmiş	1
yabancı	1
yakın	1
yakınlık güven	1
yalnız kalmamak	1
yalnızlık	3
yanlışlık	1
yardım	4
yardımcı olmak	1
yardımlaşma	1
yitik hatıralar	1
yürüyen uçak	1
yüzük	1
ziyaretçi	1
34	9
16	94

32. Ecel sakisi

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
		Allah	1
		anlamsızlık	2
anneannem			1
Azrail			11
bitki			1
		cahillik	1
cellat			2
cenaze			1
cinayet			1
deniz			1
ecel			3
		geç	1
Harry Potter ve Azkaban Tutsağı'nda Harry'nin falında köpek resmi yani eceli görmesi			1
		hiçbir şey	2

hoş	1
hüzün	1
Hz. Azrail	1
ışığı görmek	1
kadeh	1
kapalı	1
katil	1
korku	3
korkuyu beklerken	1
meyhane	2
mezar	1
ölüm	26
ölüm azrail	1
ölüm döşeği	1
ölüm korkusu	1
ölüm zamanı	2
ölüme yakınlık	1
sessizlik	1
sevgiliye dönüş	1
sıla	1
şarap	1
şarkıcı Sıla	1
şevk	1
zehir	2
24	3
11	83

33. Denize koşan ırmaklar

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
abla ağabey			1
akan ırmak			1
akarsu			5
		akım	1
akış			1
akmak			2

Amerika'da sakin bir kumsalda oynayan çocuklar	1
bağlanma	1
Beykoz	1
birleşen yollar	1
birleşme	3
buluşma	1
büyüme sevdası	1
büyümeye gelişmeye çabalama	1
coğrafya	1
çaresizlik	1
çocuk	2
dalga	2
delta	1
deniz	3
Deniz adında bir arkadaşım	1
denize dökülen akarsu	1
Denizhan kankam	1
dere	1
doğa	2
fabrika atıkları	1
gürül gürül akan ırmak	1
gürül gürül ses	1
haklı haksız	1
hasret	1
hayal	1
hayat	1
heyecan	1

	huzur	1	
ırmak		1	
ırmak taşması		1	
	istek	1	
İzohips		1	
	kaçış	1	
kaplumbağa		1	
Karadeniz		1	
	kavuşmak	1	
kaynak		1	
Kızılırmak		1	
kızlar		1	
martılar		1	
mavi		3	
mavi su		1	
	Mevlevilik	1	
	mutluluk	1	
okyanus		1	
öğrenci		1	
	özgürlük	4	
	özlem	2	
polder		1	
	rahatlık	1	
	sabır	1	
	sevinme	1	
soğuk su		1	
su		7	
su sesi		1	
Survivor		1	
şelale		2	
	ümit	1	
vadi		2	
yaz		1	
yaz tatili		1	
yazlık		1	
	yokluk	1	
45	8	16	95

34. Güvercin kanatlı çağ

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı

1453	1
akbaba	1
akıp gitmek	1
anlamsızlık	1
asıl	1
barış	6
barış çağı	1
barış zamanı	1
barışçıl nesil	1
beyaz	4
bilgi çağı	1
boşluk	1
büyük acı	1
çağ	2
çığ	1
çok hızlı gelişen çağ	1
dağ	1
dağın üzerindeki bulutlar	1
değişken bir devir	1
dinozor	1
dostane zaman	1
dönem	1
dua	1
Fatih	1
gelecek	3
gelişen çağ	1
gelişim	1
günümüz zamanı	1
güven	1
güvercin	2
güzel bir dönem	1
hayır	1
hazan barış çağı	1
hız	1

		hızlı değişim	1
		hiçbir şey	1
	hür		1
		ifadesiz	1
		ileri çağ	1
		İstanbul'unfethi	1
	kanatlı bir şehir		1
	kum saati		1
	kuş		1
	kuş tüyü		1
		medeniyet	1
	mektup		1
	mezozaik		1
		orta çağ	1
	özgür		1
		özgür çağ	1
		özgürlük	6
		özgürlük çağı	1
	posta		1
		saçmalık	1
	ses uçuşu sesi		1
		sonsuzluk	1
		teknoloji	1
		teknolojik çağ	1
		tunç çağı	1
	uçak		1
	uçmak		3
	uçuş		1
		yeni çağ	1
		yenilik	1
		zaman	3
25	3	37	86

35. Susmamaya yemin etmiş kalemler

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
		adalet	2
		adamak	1
ağaçkakan			1

baş kaldırmak	1
belgeler	1
cahiller	1
cehalet	1
çizim kalemi	1
dava	1
durmadan üreten yazar	1
durmadan yazmak	1
düşünce özgürlüğü	2
düşüncesizlik	1
gazeteciler	3
gerçek değil	1
gerçekler	3
geveze	1
Gezi eylemi	1
haklar	1
haksızlık	1
haykırış	2
her şartta yazar yazar	1
imza	1
inatçılık	1
isyan	2
iyi insanlar	1
kağıt	2
kalem	2
kalem susmak	1
karakalem	1
karanlık	1
kararlılık	1
keder	1
Kelebeğin Rüyası filmi	1
konuşan kalem	2

köşe yazarları	1
küskünlük	1
mektup	1
mutusuzluk	1
Neci Fazıl Kısakürek	1
Oğuz Atay	1
ölü	1
Ömer Seyfettin	1
özgürlük	1
peki	1
Sait Faik	1
sansür	1
serbest	1
sınav	2
soft	1
sürekli eser veren yazarlar	1
sürekli yazan bir adam	1
sürekli yazan durudurulamayan kalem	1
sürekli yazan insan	1
şair	4
tükenmez kalem	1
ucu bitmeyen kalem	1
uçsuzluk	1
yanmayan kalem	1
yaratıcılığını kaybetmek	1
yazar	10
yazar roman	1
yazarlık	5
yazı	1

yazma özgürlüğü	1
yazma sevdası	1
yazmak	4
yeter	1
41	3
24	99
36. Yüreğe batan kirpikler	
Figüratif	Öğrenci Sayısı
Duygusal	
Kavramsal	
acı	19
acı duymak	1
acı özlem	1
ağlamak	6
anlamsızlık	1
arı	1
aşığın bakışı	1
aşk	10
aşk acısı	3
bakış	3
bir bakışından etkilenmek	1
cam	1
çamur	1
çirkinlik	1
çok ağlamak	1
dikenler	1
esmer	1
evlat acısı	1
göğüsle hissedilen acı	1
göz	5
gözlerin kalbe dokunması	1
gözyaşı	1
güzellik	2
hançer	1
hüzün	1
İhsan hoca	1

kalp	2
kalp acısı	1
karanlık	1
katre yaş	1
kirpi	3
kirpik	2
kopukluk	1
korku	1
kötü sözler	1
mahsun	1
ok	1
öpücük	1
rimel	3
sevgi	2
sevgili	2
sevgilinin kirpikleri	1
takma kirpikler	1
umutsuzluk	1
uzun kirpik	1
yalnızlık	1
zaman	1
27	13
7	96

37. Elemlerin kuruyan yarası

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
acele			1
	acı		11
	acı hissi		1
acıya alışmak			1
ağlamak			1
alt damak			1
	aşk		1
ben			1
	bitmiş		1
çok olaylar yaşamış biri			1
	derin		1
	dinen acı		1
doğu			1
dün			1

eski acılar	1
geçmiş	5
hasret	1
hastane	1
hiçbir şey	1
ifadesiz	1
irin	1
kabuk	3
kabuk bağlamak	1
kabuk bağlaması	1
kabuk tutmuş yara	1
kader	1
kahverengi	1
kalp	1
kan	5
kan davası	1
kanamak	2
kar	1
keder	1
merhem	1
mutluluk	1
nasır	1
ölüm	1
örtü	1
peder	1
pıhtı	1
refaha ermek	1
sargı	1
seninle olmak var ya	1
sızı	1
su	1
tolerans	1
unutmak	1
üzüntü	3
yara	5
yara kabuğu	1

yaralı	1

yıllar önce düştüğümde dizimde oluşan büyük yara	1

yok	1

yorulma	1

yumruk	1

zaman	1

zulüm	1

34	11	12	84

38. Fetih kokan garip han

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı

		1453	4

Abdülhamit			1

adam			1

almış			1

anahtar			1

annemin kuzeni Fatih			1

bugün			1

cihan			1

devlet			1

Don Kişot			1

ele geçirilmişlik			1

erkekler			1

eskiler			1

Fatih			1

Fatih Sultan			1

Fatih Sultan Mehmet			9

fethetmek			1

fetih			3

Fetih 1453			1

güven			1

han			3

herkes			1

hiçbir şey			1

hüzün			1

ISSIZ	1
içki	1
İstanbul	11
İstanbul'un fethi	1
kahraman	1
kahramanlık	1
kale	1
Kapalıçarşı	1
kervansaray	1
korkunç	1
Mout and Blade	1
mücadele	2
Osmanlı	4
otak	1
perde	1
saray	1
savaş	5
sömürge devlet	1
sultan	1
şehir	1
tarih	6
tarihi	1
tecavüz	1
Witcher üç oyunu	1
yeni fetih	1
zafer	2
39	3
8	89

39. Ümidi okşayan geceler

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		2
akşam			3
		anlamlı	1
ay			1
bebek			1
		beklemek	1
		bekleyiş	3
	bir umut		1

	cesaret	1
cinsel ilişki		1
cugara		1
çadır kampı		1
	çaresizlik	1
	destek	1
duygu		1
gece		1
gece gökyüzüne bakan adam		1
gece yıldızları seyretmek		1
geceler ümidi okşamak		1
gençliğe bakıp gururla gülümseyen Atatürk		1
gökyüzünde ayın görünmesi		1
hakan		1
	hasat	1
hayal		2
hayal ettiklerimiz		1
	hayal kurmak	2
hayal rüya		1
	hayat	2
	huzur	2
Kadir Gecesi		1
karanlık		1
karanlık dua		1
kış akşamları		1
kızıl geceler		1
kollar		1
	masumluk	1
Miraç kandili		1
	rahatlama	1

rüya	3		
sabahlamak	1		
sabırsızlık	1		
sahil	1		
sefer	1		
sınıftaki Umut	1		
şafak	1		
şefkat	1		
tecavüz	1		
umut	13		
umut ışığı	1		
umutsuzluk	1		
uyanık gökyüzü	1		
uyku	2		
uyku öncesi	1		
uyumak	1		
uzun geceler	1		
ümit	3		
ümit veren zaman	1		
ümitlenmek	1		
yastık	1		
yaz	1		
yıldızlar	5		
yıldızlı bir gecede dilek tutmak	1		
yumuşaklık	1		
41	9	13	93

40. Çılgınlığındaki sessiz harfler

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
a ı o u			1
	acı		1
ağız			1
alfabe			4
		anamlılık	1
		anlamsızlık	1
bağırnamamak kabus			1

bağırın harf	1
bağırma	2
bağırış	1
boğazı düğümleme	1
boğuk	1
boğulma	1
çaresiz	1
çaresizlik	3
çığlık	1
Çığlık adlı ünlü tablo	1
çığlık atamamak	1
çığlık atan adam	1
dikkat	1
dil anlatım	1
duyulmayan	1
düşünce	1
engellenmek	1
film çığlık	1
harfler	1
haykırış	1
hece	1
hıçkırık ağlamak	1
hiçlik	1
içimdeki ses	1
içimdeki yaralar	1
içine atmak	1
içine kapanmak	1
içten içe gebermek	1
ince	1
karabasan	2
karanlık	2
kelime	1
kendim	1

kendini açıklayamamak	1
kısıık ses	1
kibir	1
konusamadıklarım	1
korku	2
masumiyet	1
memnuniyetsizlik	1
öfkedeki hüüzün	1
özel	1
p ç t k	1
ses hızı	1
sesimi duyar mısınız mısralarında	1
sessiz bağırarak	1
sessiz konuşan insan	1
sessizlik	5
sıkışmak	1
söylenemeyen kelimeler	1
söylenemeyenler	1
söylenmemişlikler	1
söylenmeyenler	1
söyleyememek	1
susunluk	3
susmak	1
şiiirlerim	1
tükenmişlik acıdaki mantık	1
utanç	1

ümitsizlik	1
ünsüzler	1
üzüntü	2
yakariş	2
yakarişındaki asıl neden	1
yalancı	1
yalnızlık	1
yalvarmak	1
yatmak	1
yok	2
zorlama	1
43	15
19	95

41. Zulme karşı hadisler derleyen baba			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
		adalet	1
		ahlak	1
ak sakallı			1
ak sakallı dede			2
Atatürk			1
		avutmak	1
baba			5
	babalık duygusu		1
		barış	1
bilgin			1
camî			1
camî hocası			1
		çaba	2
çiçek			1
dede			1
Dedekorkut			2
dedem			1
derviş			1
		din	2
efendi			1
Ertuğrul Gazi			1
ev			1
fail			1
gitti			1

güçlü	1
hadis	1
hadisçi	1
hiçbir şey	1
hoca	1
Hz. Muhammet	5
Hz. Yakup	1
imgelerin babası	1
İslam	1
iyi baba	1
iyi kalpli	1
iyilik	1
kahraman	2
kalkan	1
kasıt	1
koruma	1
koruyucu	1
Kur'an	3
lider	1
Mehmet Akif	1
Mevlana	1
nasihat	1
nefret	1
Nihat Hatipoğlu	1
öğüt	7
öğüt vermek	1
papa	1
peygamber	4
reis	1
sahabe	1
sakar	1
savaş	1
umutlu baba	1
yalan	1
yaratıcılık	1
yaşlı nasihat	1
yatır	1
yatırcı baba	1

yazarlar			1
yok			1
42	3	19	88

42. Ezanlarla sallanan mavilik

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
7/24 ezan sesi			1
		Allah hükmü	1
araba			1
bahçe			1
		baskı	1
bulut			2
camı			9
cin			1
		çağrışımsız	1
	çok hoş		1
deniz			6
deniz dalgası			1
deniz gökyüzü			1
ezan			1
gece gündüz			1
gök			2
gökkubbe			3
gökyüzü			17
gün batımı doğumu			1
gürleme			1
hoca			1
	huzur		5
imam			1
		inanç	1
		İslam	1
		islam dünyası	1
İstanbul			1
		kandırılmışlık	1
kehanet vakti			2
kubbe			2

lokum	1
mavi	1
minare	1
minareden gelen ezan sesi	1
Müslümanlar	1
nur	1
Ortaköy camii	1
öğle	2
parlak gökyüzü	1
ramazan	1
sabah ezanı	3
sabah ezanının sesi	1
sahil	1
seda huzur	1
seher	1
sema	3
Süleymaniye Cami	1
şafak	1
şiddet	1
Üsküdar	1
Üsküdar sahili	1
yeryüzü	1
41	3
8	96

43. Akasya dalında asılı gölge

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
ağaç			11
akasya ağacı			1
akasya avm			1
Akasya durağı dizi			2

Akasya Pastanesinin
önündeki ağacın gölgesi

1

akmeşe ağacı	1
barış	1
bekleyen kişi	1
belirsizlik	1
ben	1
botanik	1
çocukluk	1
dal	2
darağacı	2
doğa	1
erik	1
gece	1
gece her şey gölge olur	1
gidememe	1
gölge	4
güneş	1
güvercin	1
hamak	1
hanımeli	1
hiçbir şey	1
huzur	1
idam	5
ifadesiz	1
intihar	3
kalem	1
karartı	1
korku	1
meyve	3
park	1
pişmanlık	1
poşet	1
ruh	1
saklanmak	1

salıncak			1
	serinlik		1
sis			1
siyah			2
soğuk nefes			1
Suriye			1
şekil			1
uçan adam			1
üzüm salkımı			1
	var olduğunu bilme		1
yaprak			5
yeşil			2
yeşillik			2
yol			1
yuva			1
Zeki Alasya			1
zeytin dalı			1
44	3	8	86

44. Gemilerin ihtiyar köpükleri

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
anneannem			1
	ardında bırakılmış geçmiş		1
	arkadaşlık		1
	asalet		1
babam			1
baloncuk			1
beyaz			4
boğaz			2

Boğazdan vapurla
geçerken ardında bıraktığı
köpükler 1

	boğulmak	1
Büyükada vapuru		1

cinsiyet	1
dalga beyaz	1
dalgalar	8
dalganın çıkardığı köpük	1
dem	1
demir gemilerin arkası	1
deniz	9
deniz dalgaları	1
denizanası	1
emek	2
eski gemiler	3
eskimek	1
gemi	1
Gemi Yapı Teknik Meslek lisesi	1
hayalet gemi	1
İstanbul	2
kambur	1
Karadeniz	1
Karaip Korsonları	1
korsan	1
koşmak	1
kömürlü gemi	1
köpük	2
limanlar ve gemiler	1
martı	1
miço	1
misvak	1
okyanus	1
sakal	1
seyahat	2
silgi	1

sönen dalga	1		
Süleyman Kaptan	1		
süreç	1		
tabut	1		
temizlik kaptan	1		
Titanic	2		
unutulmuşluk	1		
Üsküdar	1		
vapur	3		
yaşanmışlık	2		
yaşlı	1		
yaşlı gemiler	1		
yaşlılık	1		
yaşlılık deneyim	1		
yıllanmış	2		
yol alış	1		
yol alma	1		
yorgun deniz	2		
yorgunluk	1		
zaman	2		
50	0	12	94

45. Kucaklayan öpüş

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
ailem			1
anne			6
anne kuağı			1
	anne sevgisi		3
anneanne			1
annem			3
arkadan sarılmak			1
		arkadaşlık	1
	aşk		4
baba			1
babaanne			1
beyaz			1

	boşluk	1
C.		1
	cinsel ilişki	1
dudak		3
Gorkoj		1
	hasret giderme	1
	hiçbir şey	1
ıslak		1
kavuşma		1
kavuşmak		2
kız		1
mor		1
	mutlu bana bir şeyler oluyor	1
	mutluluk	2
	öperken benlikle öpmek	1
öpmek		1
öpücük		1
öpüş		2
öpüşmek		1
	sahiplenmek	1
	samimi	1
	samimiyet	3
sarılma		1
sarılmak		4
	sarılmak özlem	1
severek öpmek		1
	sevgi	16
sevgi dolu öpüş		1
sevgili		4
sevgilim		2
sevişmek		1
	sevmek	1
	şimdi	1

tecavüz	1
veda	2
yakınlık	1
29	9
10	90

46. Acıkan dil

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
		acıkmak	1
aç imge			1
		açgözlülük	1
		açlık	2
Afrika'daki çocuklar			1
arkadaşım Ömer			1
bilge			1
		cahillik	1
canavar			1
Cem Yılmaz			1
		çağrışımsız	1
		dedikodu	1
dedikoducu			1
dil			2
		dilin yozlaşması	1
dilsizler			1
		dilsizlik	1
dök içini			1
		gevezelik	2
		ifadesiz	1
kağıt			1
karnın acıkması			1
kırmızı			1
		kırmızılık	1
konuşkan			1
konuşma			1
		konuşma açlığı	1
		konuşma ihtiyacı	1

konuşma isteği	3
konuşma isteği yalnızlık	1
konuşmak	7
konuşmamak	1
konuşmaya aç dil	1
konuşmaya hasret insan	1
konuşmaya ihtiyaç	1
kullanılmayan dil	1
kurabiye	1
kuzenim	1
laf sokmak	1
mide	2
öğle arası	1
özlem	1
patates kızartması	1
ramazan	1
sessizlik	2
sohbet	1
söylemek	1
susamış	1
suskunluk	2
susmak	2
susmak bilmeyen	1
susmaktan bıkmak	1
tartışma	1
tat	1
tatlı	1
teneffüs	1
Türkçe	1
yalayamaz	1
yara	1

	yazmak	1
yemek		12
	yemek konuşmak	1
	yemek yemek	2
yılan dili		1
34	2	28
		91

47. Dili olmayan yazılar

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
ağır dil			1
Almanca			1
		amaçsızlık	2
		anlam	1
		anlamlılık	1
		anlamsız	1
anlamsız yazı			1
anlamsız yazılar			2
		anlamsızlık	2
		anlaşılmama	1
anlaşılmayan			1
		anlatım	1
		anonim	1
beden dili			1
		bilinmez	1
boş kağıt			2
boş vakit			1
boş yazılar duygusuz			1
çivi yazısı			1
		deha	1
denemeler			1
		derinlik	1
dili olmayan yazılar			1
dilsiz harita			1
dilsiz insan			1
dilsiz yazı			1
	duygular		2

	edebiyat	1
	eleştiri	1
	evrensellik	3
gazete		1
	gerçekler	1
grafiti		1
	hiçbir şey	1
	hüsran	1
ifadesiz yazılar		1
kalem		1
karişik		1
kitap		2
	konusuzluk	1
	konusamamak	1
konusamayan		1
kukla		1
	mantıksız	1
müzik		1
	nefret	1
okul		1
okunmamış yazılar		1
	ölüm	1
resim		2
	sakatlık	1
sessiz		2
	sessizlik	3
	sıradan	1
silgi		1
silik		1
	sonsuzluk	1
	soyutluk	1
	söz	2
su üzerine yazılan yazı		1
	susmak	1
	susmamak	1

şair	1
şekil	1
şiir	5
unutulmak	1
yazar	2
yazı	3
yazının dili olur	1
yokluk	1
yorumsuz	1
Zwandlece	1
38	3
31	92

48. İnsanları karınca olan şehirler

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
ağustos böceği			1
Antalya			1
		azim	1
bahçe			1
		baskı	1
		bitkinlik	1
	bu iyiydi		1
büyüğün içinde küçük			1
büyük şehir			2
çalışkan			2
		çalışkanlık	3
Çin			1
dev binalar			1
devasa			1
gelişmiş şehirler			1
gökdelen			2
hangi şehir değil ki			1
harika saatler			1
haşere			1

hep telaş halindeki insanlar	1
ıssızlık	1
insanlarını önemsemeyen büyükşehir	1
İstanbul	9
işçiler	1
Japonya	2
kader	1
Kağıttan Kentler kitabı	1
kalabalık	8
karınca	1
karınca kolonisi	1
karınca toprak	1
kendini beğenmişlik	1
kirlilik	1
Kum dağı	1
küçük	6
küçük insanlar	3
küçük şehir	2
küçüklük	1
küçültme	1
mega kent	2
melankoli	1
metropol	7
metropol New York	1
minik	1
olmak	1
oyuncak ev	1
önemsiz insanlar topluluğu	1

solucan	1
su kanalları	1
şehir	2
televizyon	1
Tokyo	1
uçak	1
uçmak	1
yalnızlık	1
yetersizlik	1
yuva	1
zararsız insanlar	1
44	4
10	95

49. Seste boğulan sesler

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
		abartı	1
aciz			1
arkadaşım			1
bağrışma			1
		bastırılmak	1
bastırılmış			1
		bastırma	1
		bastırmak	1
bir kaşık su			1
boğumlama			1
		boşluk	1
çığlık			7
		çok seslilik	1
darbe			1
		delirmişlik	1
deniz			1
deniz manzarası			1
dikkate alınmayan insanlar			1
duyulmayan sözler			1
düğün			1
ezik			1

ezilen insanlar	1
gürültü	15
gürültü karmaşa	1
hızlanmak	1
hiç	1
İnception	1
İstanbul	1
İstiklal Caddesi	1
kahkaha	1
kalabalık	4
kargaşa	2
karmaşa	1
karmaşa İstanbul	1
kavga	2
kayboluş	1
kirlilik	1
korkmazlık	1
korna çığlık	1
koyun	1
kulak	1
meclis	1
Pazar yeri	1
serin sular	1
ses	2
ses az	1
ses gürültü	1
ses kirliliği	2
sesler	1
seslerin birbirini yok etmesi	1
sessizlik	2
sınıf	2
sınıf ortamı	1
sınıfta bir kız	1
suskunlar	1
susturmak	1

susturulmak	1
suyun altındayken konuşma	1
şehir	1
tartışma	1
titreşimdeki telefon	1
tiz	1
uçak	1
uzay	1
yalnızlık	1
yetişememek	1
47	0
19	95

50. Çiçek açan sevdâ

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
aile			1
arı			1
	aşık olmak		2
	aşk		20
aşkın baharı			1
bahar			7
balayı			1
balkon			1
başlangıç			1
bayram			1
begonya			1
belgesellerde hızlı gösterim çiçek açması			1
	birine yeni aşık olmak		1
canlanmak			1
çiçek			2
çiçek yetiştirmek			1
	evlenmek		1
	filizlenen sevgi		1

göl	5
hızlı olmak	1
huzur	1
içinde kelebekler uçuşmak	1
ikinci bahar	1
ilk aşk	1
ilkbahar	1
karahindiba	1
karanfil	2
karşılıklı aşk	1
kavuşma	1
kırmızı	1
mutluluk	1
özlem	2
papatya	1
pembe	1
sarı	1
sevda	2
sevdanın ortaya çıkması	1
sevgi	5
sevgi büyümesi	1
şiddet dili	1
taze	1
taze aşk	1
tohum	1
umut	2
umut aşk	1
ümit	3
yaz	1
yeni	1
yeni bir sevda	1
yeniden doğuş	1
yeniden sevme	1

yorgan			1
28	20	4	93

51. Sevdaya boyanan öz

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
		açık olmak	1
ağabey			1
anne			1
	aşık		2
aşık insan			1
	aşık olmak		1
	aşk		12
aşk yarası			1
		aşktan değişmek	1
ay yaz			1
baba			1
	bağlılık		2
		beklemek	1
		benlik	1
boya			2
boya fırçası			1
boya kalemi			1
boya kutusu			1
boyamak			3
boyanmış ruh			1
		çaresizlik	1
çiçekçi			1
	çok sevmek		1
		değişim	1
		değişmek	1
deli			1
Doktor Öz			1
	dolmak		1
duvar			1
eşarp			1
		gençlik	1
göz			1
gül rengi			1

	güven	1	
harita		1	
	hoş	1	
	izlenmek	1	
kalbim		1	
kalp		3	
kalp ve ruh		1	
karanlık		1	
	karasevda	1	
kendisi		1	
kırmızı		1	
kör		1	
	kötülük	1	
makyaj		1	
mavi		2	
	mutluluğa ulaşmak	1	
	mutluluk	1	
	özlem	2	
rengarenk		1	
	salaklık	1	
	sevda	2	
	sevgi	3	
	sevgi dolu	1	
sırılsıklam		1	
suluboya		1	
süt		1	
tablo		1	
tamamen açık		1	
	uydurmak	1	
üvey		1	
	yardımseverlik	1	
	yeni bir sevda	1	
36	15	14	88
52. Yüzdeki güllere vuran meltem			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
açık hava			1

allık	1
annem	1
Aşk	1
ay	2
buse	1
cinsiyet taciz	1
çiçek	1
çok iyi insanın şansı	1
çok mutlu olmak	1
dahil	1
dalgalar	1
deniz	1
deniz kenarı	1
domates	1
endişe	1
esinti	3
gerçekler	1
gül suyu	1
gülücük	1
gülümseme	2
gülümsemek	1
güneş	1
güzel	1
güzellik	1
Haluk	1
haram	1
hayal kırıklığı	1
huzur	3
hüzün	1
ilkbahar	1
kasırga	1
kırmızı yanak	1
koşma	1
meltem	4
muson rüzgarları	1
mutluluğu bozmak	1

	mutluluk	1	
	mutluluk hissi	1	
	nefes	1	
	pembe	1	
	poyraz	1	
	rahatlama	1	
	rahatlık	1	
	rüzgar	20	
	rüzgar coğrafya	1	
	sabahın serinliği	1	
	sahil	1	
	sahilde yürüyüş	1	
	sakin durgun	1	
	savrulmak	1	
	serinlemek	1	
	serinlik	1	
	sevdiğim	1	
	sevgilinin kokusu	1	
	sevinç	1	
	sıcaklık	1	
	şok	1	
	tebessüm	2	
	tokat	1	
	üzgün	1	
	yanak	1	
	yel	1	
	yüz	1	
	yüzü okşayan rüzgar	1	
44	13	8	94

53. Geceleri korkutan günah

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acımak		1
		ahiret	1

ay	1
azrail	1
bitmiş	1
büyük günah	1
büyük hata	1
büyük yürek	1
cehennem	2
cennet cehennem	1
cinayet	1
cinayet ölüm	1
çağrışımsız	1
Çin tövbe	1
çok günah	1
çok kötü bir davranış	1
E5	1
el ile istimna	1
günah	5
Günahlar Şehri	1
gündüz	1
haram	1
hayatım	1
herkes	1
hırs	1
hırsız	1
hırsızlık	1
ışık	1
intihar	2
kabus	4
karabasan	4
karanlık	5
katil	1
katilin sırrı	1
kin	1
noktörn	1
öcü	1
pişmanlık	6
ruh çağırmak	1

rüya	3
saklanma	1
sıkıntı	1
siyahlık	1
soğuk	1
sorumluluğun aklına gece gelmesi	1
suç	1
suçluluk	1
şeytan	5
şeytan ayinleri	1
taciz	1
tecavüz	1
utanç	1
uyanık kalmak	1
uyku	1
uykusuzluk	1
vicdan	2
vicdan azabı	1
yakında	1
yalnızlık	1
yasak	1
yolsuzluk	1
zaman	1
zina	1
41	8
14	91

54. Mutluluk saatini tende kurmak

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
alarm			5
	aşk		1
aşkın teni			1
bağ			1
banyo			1
		beklemek	1
	birine bağlanmak		1
		birlik	1

birliktelik	2
biyolojik saat	1
cinsel ilişki	1
cinsel istek	1
cinsellik	1
çalar saat	1
delilik	1
deri	2
Dış görünüş	1
dokunmak	2
evlenmek	1
evlilik	1
gece	1
geçici olduğunu bilmek	1
gülmek	1
gülümseme	1
gülümsemek	2
güneş	1
güneşin turunculuğu	1
hayat	1
hiçbir şey	2
huzurlu saatler	1
iki insan	1
ilerlemek	1
ilişki	1
kendini sevme	1
kendini sevmek	1
kol saati	2
kolunu dişlemek	1
kucaklaşmak	1
mutluluk	2
müthiş	1
neşe	1

öpmek	1
öpüşmek	1
rahatlık	1
saat	4
sabah	1
sarılmak	3
sayaç	1
sevgi	1
sevgili	2
sevinç	1
sevişmek	1
sevmek	1
tecavüz	1
tren	1
ulaşmak	1
uyanmak	1
uyku	2
uyuşmak	1
üzgün olmak	1
vakit	1
yalan aşk	1
yaşamak	1
yelkovan	1
zaman	2
zaman gülmek	1
35	12
19	85

55. Pıhtılaşılan okyanus

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
		acıyı dindirmek	1
akvaryum Marmaris Datça			1
Atlantis			1
babam			1
beyaz dalgalar			1
bozuk okyanus			1

çağrışımsız	1
Çanakkale	1
çöl	4
dalga	5
dalgasız deniz	1
deniz	3
durgun	2
durgun düşünceler	1
durgunluk	1
dursun	1
duruluş	1
gel git	1
gemi	1
göl	1
gönlümdeki derin yara	1
Haliç	1
hemofili	1
hiçbir şey	1
Hindistan	1
kan	11
kan gölü	1
kanamak	1
kanayan yaralar	1
kar	1
katı	1
katılaştan kalp	1
kaybetmek	1
kirli	1
kirlilik	1
korku	1
kötülük	1
kurak	1
kuraklık	2
kuru okyanus	1
kurumak	2

kurumuş deniz	2		
kuruyan	1		
kuruyan okyanus	1		
melankoli	1		
mutsuzluk	1		
okul	1		
okyanus	2		
okyanusa kan dökülmesi	1		
öfkesini kusmak	1		
ölüm	1		
petrol	1		
regl	1		
sessizlik	1		
su	2		
susuzluk	1		
taşmak	1		
testis	1		
Titanic	1		
tutukluk	1		
tuzlu su	1		
ülke	1		
yaz	1		
yorgun yaşlı	1		
yosun	1		
yunus	1		
yuvarlak	1		
zahaf	1		
zamanın durması	1		
50	5	14	94

56. Ruhı sessizce çantaya koymak

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
		alışkanlık	1
anne			1
azrail			1

babamın çantası	1
başka biri olmak	1
bavul	2
bayılmak	1
bıkkınlık	1
boyun eğme	1
çadır	1
çanta	1
çanta sevgisi	1
çormak	1
denerim bir ara	1
dopdolu kocaman kol çantasını taşıyan kadın	1
duyguların azalması	1
duygularını yok etmek	1
duygusuzluk	1
erken	1
fermuar	1
gitmek	2
gizli hareketler	1
gösterim	1
gurur	1
halsiz ruhsuz	1
hapis	1
hayalet	1
hırsız	1
hırsızlık	1
hiçbir şey	1
his	1
hissizlik	1
içine atmak	1
içine kapanmak	1

	kabullenmek	1
kaçırmak		1
kaçış		1
kaldırmak		2
kapanmak		1
	katılaşmak sevgisizleşmek	1
kendi gibi duramama		1
kendinden vazgeçmek		1
kendini yansıtamamak		1
kırmızı		1
	koparmak	1
	milat	1
okul		2
okul çantası		1
okula hazırlık		1
ölmek		3
	ölüm	10
ruh		1
	ruhsuzlaşmak	1
	ruhsuzluk	2
ruhunu satmak		1
	sakinlik	1
saklamak		1
saklanmak		1
suskun		1
taşımak		1
	terk etmek	2
	teslimiyet	2
	umudu kesmek	1
uyku		1
	uzaklaşmak	1
valiz		2

		vazgeçmek	3
		yapma	1
		yavaş ölüm	1
yeşil			1
		yolculuk	1
40	11	20	92

57. Sükuta gömülen kelimeler

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
		anlatamadıklarımız	1
bakış			1
		bir şeyi söyleyememek	1
boğulmak			1
cezerye			1
cümle			1
	çekinme		1
çığlığındaki sessiz harfler			1
çığlık			1
dilsiz			1
ebola			1
		erdem	1
		gitmek	1
		gizlilik	1
hoca			1
	hüzün		1
	içe dönmek		1
	içine atmak		1
kaya			1
kayıp			1
kelime			1
		kelimesizlik	1
		konuşamamak	2
		konuşmamak	3
		konuşulamayanlar	1

korku	1
kukla	1
kullanılmayan kelimeler	1
minik	1
mutlak sessizlik	1
ölüm	2
özlenen hayal dünyası	1
sabrelemek	1
sessizleşmek	1
sessizlik	28
sırlar	2
sonsuzluk	1
söz gümüşse sükut altındır atasözü	1
sözlü yazılı	1
sözün bittiği yer	1
suskun	1
suskunluk	4
susma	1
susmak	7
şiddet	2
şiir	1
takvim	1
unutulan kelimeler	1
yalnızlık	1
yazı	1
yutkunmak	2
26	5
20	94

58. Yiğitlerin yetim kalan rüyası

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		1
aç			1
aile			1
arkadaşım			1

asker	1
askerlik	1
at	1
Atakan Özyurt	1
baba	1
ben	1
Beşiktaş	1
bilinmezlik	1
bir	1
bitmez	1
cesaretsizlik	1
çalınmış	1
Çanakkale	2
çocuk	1
dedem	1
fetih	2
gerçekleşmemek	1
gerçekleşmeyen beklenti	1
gerçekleşmeyen hayal	1
gerçekleştirememek	1
harp	1
hasret	1
hayal	6
hayal kırıklığı	2
hayallerine ulaşamamak	1
hayat	1
hedef	1
hiçbir şey	1
hüzün	2
kahramanlık	1
karabasan	1
kavuşamama	1
kaybediş	1
kendini bilmek	1

korku	1
köroğlu	1
kötü	1
Kudüs'ün fethi	1
Kurtuluş Savaşı	1
Misak-ı Millî	1
olmayacak hayal	1
olumsuz	1
öksüz	2
ölüm	2
rüya	2
sabır	1
savaş	2
savaşan askerler	1
savaşta esir alınmış çocuklar	1
sıla	1
şehit	3
şehitlik	4
tamamlanmamışlık	1
tecavüzcüler	1
umutsuzluk	1
uyku	1
uyuyamamak	1
vatan	2
yalan	1
yalnızlık	2
yapamadıklarımız	1
yarım	1
yarım kalmak	2
yetim	1
yetimhane	1
yetimlik	1

zafer			1
42	8	21	92
59. Körlüğün beyaz tiz sesi			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		1
	acıma		1
		acizlik	1
		aile sahibi olmak	1
ak			1
Allah vergisi			1
altıncı his			1
âmâ			2
arada oluyor			1
	aşk		1
aydınlık			2
bembeyaz bomboş sonsuz bir oda			1
beyaz			2
beyaz diş			1
beyaz kurt			1
		boşluk	1
		cehalet	1
		çağrışımsız	1
	çaresizlik		1
çığlık			3
		dışa vurum	1
donma			1
duymak			2
duyulmayan ses			1
		düşüncesizlik	1
		engelleri kaldırmak	1
		farklılık	1
frekans			1
		gerçekleri görmek	1

gırtlak	1
gök	1
görme umudu	1
görmemek	1
görünmeyen çılgılık	1
görüŖ	1
göz	1
gözlük	3
habersizlik	1
halim	1
hayal	1
haykıran gözler	1
hiçbir Ŗey	1
hiçlik	3
hissizliği hissetmek	1
huzur	1
ıŖık	1
ifade	1
ifadesizlik	1
ince	1
incelik	1
iŖitmek	1
kahramanlık	1
karanlık	2
karanlık içinde aydınlık	1
karlı gece	1
kız	1
konuŖmak	1
körlük	2
kuŖ	1
mayonez	1
müzik	1
ölüm	1
ruh	1
saçmalık	1

sağır				2
		sessizlik		1
		sinsilik		1
süt				1
temiz				1
tiz				1
	umut			3
	umutsuzluk			1
unutulmayan sözler				1
		yaşam		1
42	9	23		89

60. Aslan yeleli dalgalar

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
Armutlu			1
aslan			3
ateş			1
balina			1
belgesel			1
Bon Tayyip			1
büyük dalgalar			4
cesaret			3
ceviz			1
çoşku			2
dalga			2
dalga köpürmesi			1
dalgalı deniz			1
deniz			5
denizdeki dalga			1
donmak			1
döngü			1
duyu			1
fırtına			3
Galatasaray			5
görkem güç			1
güç			3
güçlü			1

gürleme	1
hayvan	2
heybet	1
hırçın	1
hırçın deniz	1
kabarık	1
kahramanlık	1
Karadeniz	1
keşfedilmemiş	1
kibir	1
korkunç	1
korkunç dalgalar	1
kral	1
krallık	1
kudret	1
kürk	1
Miami	1
NGC	1
okyanus	3
parlamak	1
poyraz	1
rüzgar	1
rüzgarda yelesi uçuşan aslan kral	1
sahil	2
sarı	1
sel	1
silgi	1
sörf	2
stil	1
su	2
tsunami	10
vahşet	1
yıkım	1
yüksek dalgalar	1
45	4
8	93

61. Gündüze alışan renkler

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
açık			1
açık renkler			4
açık tonlar			1
alışkanlık			1
aydınlık			4
bahar			1
		bastırılmışlık	1
benzemek			1
beyaz			3
beyaz ak			1
boyama kalemleri			1
canlı			2
canlı renkler			1
cenk			1
cinler			1
çiçek			1
		doğallık	1
ekvator			1
gece			1
gökkuşağı			4
görünüm			1
göz			1
gül kurusu			1
güneş			5
güneşin batışı			1
güzel günler			1
ışık			1
		kabullenme	1
		kalkmak	1
koyu renkler			1
kuzey ışıkları			1
limon			1
mavi			11
mavi beyaz			1
mavi rengi			1

mecburi uyum sağlamak			1
neşe			1
öfke			1
parlaklık			1
pembe			1
pişmanlık			1
pudra			1
refah			1
renk			3
sabah			1
sarı			10
soğuk renkler			1
sosyalleşmek			1
şehir			1
tarz			1
tek düzelik			2
uyanış			1
uzaylı istilası			1
41	3	9	91

62. Rüyasının denizinde bir ada

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
ada			8
ağaçlar			1
		benlik	1
		binçaltı	2
		binmezlik	1
Bozcaada			1
Burgazada			1
Büyükada			2
çığlık			1
çok sevdiğim biri			1
define adası			1
deniz			2
deniz kızı			1
durak			1

duş	1
düşmek	1
gerçek olamayacak rüya	1
hapsoluş	1
hayal	9
hayaldeki yer	1
hayallerde kaybolmak	1
Heybeliada	1
huzur	1
ıssız	2
ıssızlık	1
imkansızlık	1
kayık	1
kimsesiz ada	1
kumsal	1
kurgu	1
küçük bir oda	1
küçüklük	1
Lost	1
Madagastar	1
Maldivler	1
mavi	2
mavi yeşil	1
mutlu günler	1
mutluluğu saklayan yer	1
oda	1
okyanus	1
özlem	1
palmiye ağacı	1
Panama	1
pandora	1
pars	1
pencere	1
Pi'nin Yaşamı	1

rahatlama	1
rüya	3
rüzgar	1
solgunluk	1
survivor	4
tek	1
umut	3
umut yalnızlık	1
uyku	2
ütopya	2
yalnız ada	1
yalnız bir adada kalmak	1
yalnızlık	1
yaz ağaç	1
47	6
9	91

63. Özlemin yorgunluğu

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		2
ağlamak			1
anılar			1
annem			1
		askerlik	1
		ayrılık	1
		beklemek	8
beklenilen ama gelmeyen			1
		bekleyiş	1
ben			2
	bıkkınlık		1
	bıkma		1
	bıkmak		1
	bitkinlik		2
bitmiş aşkı			1
		boşluk	1
		çaba	1
çok özlemek			2

dedem	1
fazla özlemek	1
geçmiş özlemi	1
gurbet	1
gurbette olmak	1
halam	1
hasret	8
hasret acısı	1
hastalık	1
hüzün	1
kayboluş	1
kedim	1
koltuk	1
komşumuz Özlem teyzenin evi süpürmesi	1
konmak	1
kuzenim	1
mağaradaki kurt	1
mutsuz	1
öfke	1
ölene özlem	1
özlem	5
özlemekten yorulmak	1
pes	1
sabırsız	1
sarılmak	1
sevdiği insanlara özlem	1
sevgi	1
sevinç	1
sıkılmak	2
sıla	1
şafak	1

tükenmek	3
tükenmişlik	1
umudunu yitirmek	1
umut	1
umutsuzluk	2
uyku	1
uzak	1
üzüntü	1
vazgeçmek	1
yalnızlık	1
yengem	1
yıllar	1
yorgun insanlar	1
yorgunluk	1
yorulmuş kadın	1
26	28
10	90

64. Ateşle kızılılaşan vakit			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
ocak			1
ağlamak			1
Ahmet Haşim			1
akşam			4
akşam güneşi			1
akşam vakti			3
akşamüstü			2
akşamüzeri			1
alev			2
alevlenmek			1
Anka kuşu			1
ateş			3
Ateşi Yakalamak kitabı			1
ateşli			1
az vakit kalma			1

beklemek	1
beklenen vakit	1
Bir Yaz Gecesi	1
boş zaman	1
cehennem	1
çakmak	1
dar	1
daralma	1
gece	3
gün batımı	13
güneş	2
güneşin batışı	5
güneşin doğması	1
hiçbir şey	1
İfade	1
iftihar	1
ikinci vakti	2
kamp ateşi	1
kırmızı	5
kırmızılık	1
kızıl	1
Kızıl Elma	1
kızıl ordunun çıkışı	1
nefret	1
öğle vakti	1
öğlen akşam vakti güneş batması	1
sahilde uzanmak	1
sıcak	2
şafak	3
tam	1
tan	1
tanyeri	1
tatil	1

turuncu	1
yanan çalar saat	1
yangın	1
yanma duygusu tevacüz	1
yanmak	2
yansın	1
yatsı	1
zaman kaybı	1
zamanın hızlı akması	1
zor an	1
44 3 11 95	

65. Hafif bir uyku sisi

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
ağırlık			1
akşam vakti			1
		altın çağ	1
araba camı			1
		bastırmak	1
ben			1
		bilinçsizlik	1

Boğaz Köprüsü'nde sis 1

Bolu	1
bulanma	1
çay iç geçer	1
çığ	1
çocuklar	1
dalmak	1
duman	1
esneme	2
esnemek	1
gaflet	1
gece	3
gece vakti	1
göz kapağı	1

göz karanlık	1
gözü kapalı yaşar	1
hayal	1
huzur	2
hüsnü	1
ilaç	1
karabasan	1
kısa süreli uyku	1
kıyamet	1
kimya dersi	1
koyun	1
körlük	1
mahmurluk	1
mayhoş uyku	1
mayışmak	2
nevm	1
ölüm	2
Pasiflora	1
rüya	2
sabah	1
sızmak	1
sis	4
soğuk	1
şekerleme	1
şişmiş göz	1
tebessüm	1
tükenme	1
uyanmak	1
uyku	3
uykulu	1
uykulu gözler	1
uykulu hal	1
uykunun gelmesi	1
uykusu gelmek	1
uykusuzluk	4

uyuklamak	1
uyumak	2
uyuyakalmak	1
yarı baygın gözler	1
yatak	1
yavaşça uyuyakalmak	1
yorgun	1
yorgunluk	7
zehirlenmek	1
54	1
10	87

66. Nazlı ölüm

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		3
acı çekerek ölmek			1
acı çekişerek ölmek			1
	acı çekmek		1
acılı dünya			1
anneannem			1
	aşk		1
azrail			1
azraille oyun			1
		beklenilen ölüm	1
		bekletilen ölüm	1
beyaz			1
can çekişmek			5
cinayet			1
Çağrı (film)			1
çarpınmak			1
çileli			1
çocuk bebek ölümü			1
		direnış	1
		direnmek	1
diyar			1

dizi	1
ecel	1
felç	1
geç sona ermek	1
hastalık	3
hayattan kopmak	1
huzur	1
içeri	1
intihar	1
istek	1
isteksiz	2
işkence	2
kalem	1
kanser	3
kaza	1
kıbarlık	1
korku	1
kurtulma	1
mezar	3
nazlı	1
ölmek	2
ölüm	3
ölüme direnç	1
sabır	1
sancı	1
seni almakla ısrarca ölüm	1
sevgi	2
sızlamak	1
susamak	1
süzülüş	şehadet 1
tabut	1
tadını çıkararak ölmek	1
tecavüz kültürü	1

uçurum	1
uyku	1
veda	1
yaşama isteği	1
yaşlılık	1
yavaş ağır	1
yavaş ölmek	1
yavaş ölüm	2
yavaşça ölmek	1
yavaşlık	2
zor ölmek	1
zor ölüm	3
40 7 20	89

67. Şeytanın içinde durmak

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
American Horror Story dizisi			1
arkadaşım			1
ateş			1
ben			1
boynuz			1
cehennem			5
	cesaret		2
cin			1
çakal			1
Dorian Gray			1
		elimizde olmadan yaptığımız işler	1
göz			1
günah			3
		günah işlemek	1
		günaha girmek	1
günahkar			1
		günahkarlık	2

haram	1
her insan	1
huzursuz olmak	1
iblis	1
içinden geçmek	1
ihanet	1
kırmızı	2
korku	1
korkunç	1
kötü adam	1
kötü yol	1
kötülüğü gizlemek	1
kötülüğün benliğe girmeye çalışması	1
kötülük	20
kötülük yapmak	2
kötünün kötüsü kişi	1
mide	1
mükemmel	1
nefs	1
okul	1
öfke	1
ölmek	1
pençe	1
renk	1
Sebahattin Ali İçimizdeki Şeytan	1
sinsi fikirler	1
sinsilik	2
siyah	1
şeytan	1
şeytan ruhlu	1

şeytan taşlama	1
şeytana vurmak	1
şeytandan beter	1
şeytanla iş yapmak	1
şeytanlık	1
Siyasetçi	1
tilki	1
umut kuzenim tecavüzcüm	1
varolmak	1
vesvese	1
Voldemart	1
yalan	1
zor durum	1
34	6
20	90

68. Beli bükülen ruh

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı çekmek		1
aciz			1
Advanture Time çizgi filmi			1
	ağırlaşmak		1
annem			1
azrail			1
baston			1
	bıkkınlık		2
	boyun eğmek		1
büklüm			1
canlı			1
ceset			1
cin çarpması			1
	çağrışimsız		1
	çaresiz		1
	çaresizlik		1

fakirlik	1
felaket	2
fıtık	3
gölge	1
hasta	1
hastalık	1
hayal kırıklığı	1
hiçbir şey	1
işçi	1
iyiliğin karşılığını almaması	1
kambur	1
kaybetmek	1
kırgınlık	1
kırık	1
kırılmış ruh	1
korku	2
mutsuzluk	1
nine	1
okul çantası	1
ozan	1
öğrenci	1
ölü	2
ölüm	6
önemsememek	1
pişmanlık	1
romatizma	1
ruh	2
Ruhların Kaçışı filmi	1
ruhun yaşlanması	1
sakat	1
sakat insan	1
siyah	1
tükenmek	1
uçmak	1
umutsuzluk	1

utanç	1		
uykusu gelmek	1		
üzgün	1		
üzgün ruh	1		
vazgeçirmek	1		
yaşlanmak	1		
yaşlı	3		
yaşlı kişi	1		
yaşlılık	3		
yenilgi	1		
yenmek	1		
yılkı	1		
yorgun	1		
yorgunluk	2		
yüzsüz adam	1		
zarar gören	1		
zorluk	1		
40	13	15	85

69. Binlerce yılın oyasında dirilmek

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
ahiret			3
anka kuşu			1
anneannem			1
aylar yıllar günler			1
Binbir Gece			1
çeyiz			1
çığlık			1
dantel			6
		diriliş	4
		dirilmek	1
dünya			1
		emek	1
eski			1
eskitemiş			1
fosil			1
		geçmişe dönmek	1

geçmişi hatırlamak	1
gelişim	1
güç	1
günlük	1
harcanmak	1
hatıra	1
hatırlanmak	1
hiçbir şey	1
hortlak	1
ifadesiz	1
iğne	1
kıyamet	1
kitap	1
kültür	1
mahşer öbür dünya	1
mucize	1
mumya	1
mutlu olmak yeniden doğmak	1
nakış	1
Nasus (bir oyun karakteri)	1
nostalji	1
ova	1
oya	1
oya arkadaşım	1
ölmek	2
ölmüşken ayrılmak	1
ölü	1
ölüm	2
ölümsüzlük	1
örgü örmek	1
reenkarnasyon	1
ruh	1

sandık	1
sezgi kuvveti	1
sonsuzluk	2
süzülmek	1
şah damar	1
tarih	3
tecrübe	1
tığ	1
tülbent	1
Türklük	1
umut	1
Walking Dead	1
yaşam	2
yaşamak	1
yaşlanmak	1
yeniden yaşama isteği	1
yenilik	1
yeşil oya tülbenti	1
yorgan	1
yüzyıl	1
zaman makinesi	1
41	3
25	85
70. Bozkırda yeşeren gül sızısı	
Figüratif	Öğrenci Sayısı
Duygusal	
Kavramsal	
acı	8
ağaç	1
ağaçlık alan	1
ağrı	1
Anadolu	1
arı	1
aşk	1
aydınlık	1
bahar	1
bitkiler	1
bozkırlar	1

buruk sevinç	1
çağrışimsız	1
çiçek	2
çöl	1
damar	1
delta	1
demet	1
diken	2
fakirlik	1
farklı	1
gül	4
gül bahçesi	2
gülsuyu	1
gülsüz kalan bozkır	1
güzellik	1
hayat	1
hiç	1
hüzün	1
İç Anadolu	1
imkansızlık	1
kan	2
karagül	2
kardelen	1
kırmızı	3
kırmızı gül	1
kızıl	1
köy	1
kurak	1
maç	1
matem	1
memleket	1
mucize	1
mutlu yerde yetişmiş mutsuz	1
olmayan	1
orman	1
özel	1
papatya	1

	sadelik	1
sarı		1
sarı su		1
	savaşmak	1
sevgi		1
sovan		1
step		1
	teklik	1
umut		4
umutsuzlukta umut		1
uyku		1
	üstünlük	1
	yalnızlık	3
yaşama sevinci		1
yeni ümit		1
yeniden umutlanma		1
yeşil		2
yeşil alan		1
yeşil gül		1
yeşillik		1
44	12	12
		91

71. Dertli adımlarda kırılan ümit

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		1
açlık			1
	aşk		1
basamak			1
ben			1
Beşiktaş			1
bir adamın aşk itirafı			1
cam			1
can			1
	çaresizlik		5
dal			2
	depresyon		1
dert			1

dirilmek	1
eskimiş ayakkabı	1
Fenerbahçe	1
hayal kırıklığı	6
Hayallere inanmak	1
hayat	1
hayata küsme	1
her şeyin kötüye gitmesi	1
hiç	1
hüzün	2
kanat	1
karamsarlık	2
kaygı	1
kırık	1
kırık bacak	1
kırılan umut	1
korku	1
maraton	1
mutsuzluk	1
nikah masası	1
okul	1
onur	1
parkta oturan adam	1
sarhoş	1
son	1
tecavüz	1
tiyatro	1
tokmak	1
uğraşmak	1
umudu kaybetmek	1
umut	2
umutlu olmak	1
umutsuzluk	4

ümit	2
ümit etmek	1
ümitsiz	1
ümitsizlik	8
üzüntü	2
vazgeçmek	2
yaşlı	1
yavaşça ölen ümit	1
yenilmek	1
YGS	1
yıkılan hayaller	1
yıllar yılı kırılan ümit	1
yorgun	1
yorgunluk	1
yorumsuz	1
yürüyüş	1
zamanla soğumak	1
27	23
13	89

72. Geceyi yaraya sarmak			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		3
		acıyı unutmak	1
ağlamak			2
alkol			1
anıları hatırlamak			1
	aşk		1
		ayrılık	1
bandaj			1
bel ağrısı			1
	bıkkınlık		1
boş zaman			1
		dayanmak	1
		değil	1
derman			1

derman aramak	1
gece	1
geceleri acıların dinmesi	1
güç	1
hasta	1
hiç	1
hüzün	1
hüzünlü geceler	1
içki	1
ilaç	1
işe yarar mı	1
iyileştirme	1
kabuk	1
kabus görmek	1
kan	1
karanlığa sığınmak	1
karanlık	3
karanlıkta avuntu	1
kol	1
kuş	1
ölüm	1
örtü	1
pansuman	1
parmak	1
rahatlamak	1
sabahlamak	2
saklamak	1
sargı bezi	3
sigara	1
tedavi	1
teselli	1
tutunmak	1
tütün sarmak	1
umut	2

umutsuzluk	1
unutma	1
unutmak	2
uykusuzluk	2
uyumak	1
ümit	1
üzüntü	2
yalnızlık	1
yara bandı	10
yara bandı sargı bezi	1
yara bezi	2
yaralanmak	1
yataktan düşmek	1
yaz akşamları	1
yenilgi	1
yıldız	1
yorulmuşluk	1
zaman	1
zamanın en iyi hastalık olması	1
39	10
18	89

73. Göğü terkeden son umut

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
akşam			1
arkadaş			1
arkadaşım			1
atmosfer			1
ay			1
beyaz bir araba			1
		bırakmak	1
	biten umut		1
	bitmişlik çaresizlik		1
		boşluk	1
bulut			1
	çaresizlik		2

çığlık	1
çilek	1
dolunay	1
ego	1
fırsat	1
gaddar	1
gece	2
göğüs	1
göğüs kafesine giren bıçak	1
gökyüzü	1
gri	1
gün batımı	1
güneş	4
güneşin tekrar doğmayışı	1
hayal kırıklığı	1
hiç	1
hissizlik	1
hüzün	1
imkansız	1
karagül	2
karamsarlık	2
karanlık	3
kasırga	1
kıyama	1
kuş bulut	1
mutсуzluk	1
nefret	1
Nietzsche	1
ölüm	3
rahatsız	1
ruhumuzdur	1
rüzgar	1
son	4
son çare	1
son umudun da gitmesi	1

	terk etmek	1	
	tükenmek ölüm	1	
	tükenmişlik	1	
uçak		2	
uçan kuş		1	
	umudunu tamamen yitirmek	1	
	umut	3	
	umutlanmak	1	
	umutsuz	1	
	umutsuzluk	5	
	uzaya tecavüz	1	
	ümitsizlik	4	
	vicdansızlık	1	
yağmur		2	
yakın zamanda		1	
	yalnızlık	1	
yıldız		2	
	yokluk	1	
Yüzüklerin Efendisi		1	
33	16	17	92
74. Gökkuşağını bekleyen bulutlar			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
altın			1
		beklemek	2
		beklenti	1
beklesinler			1
ben			1
beyaz			2
		Buluşma kavuşma	1
bulut			2
celladını bekleyen insan			1
		çaresizlik	1

	çok sinirlidir	1	
	gereksiz	1	
	gökkuşağı	1	
	gökkuşağının yanına ulaşamamak	1	
	güneş	2	
	hasret	1	
	hava	1	
	heyecan	1	
	kibritçi kız	1	
	mavilik	1	
	özlem	6	
	rengarenk	2	
	renk	3	
	rutin yaşam	1	
	sabır	2	
	sepet	1	
	sevinç	1	
	sis	1	
	siyah	1	
	son umut	2	
	umut	6	
	ümit	6	
	ümitsiz	1	
	yağmur	30	
	yağmur bitişi	1	
	yağmur bulutları	1	
	yağmur güneş	1	
	yağmur sonrası güneş	1	
	yaşlı gözler	1	
	yaz tatili	1	
	yolculuk	1	
25	10	6	94

75. Üzüntüden kopan çığ

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı

acı	3
acımak	1
acının büyümesi	1
ağlamak	3
Alpler	1
aşk	1
bağırarak	1
buz	1
buzdağı	1
büyük	1
büyük üzüntü	1
büyüyemez	1
cenaze	1
çığ	1
çığlık	9
dağ	2
dayanamamak	1
doğduğun yeri unutmak	1
duygu patlaması	1
Erciyes Dağı	1
Everest	1
evlat acısı	1
fazla acı çığlıklı ağlayışlar	1
felaket	2
fırtına	1
gözyaşı	1
gözyaşı seli	1
güçsüzlük	1
haykırmak	1
hüzün	4
iç çekiş	1
kar	17
kar dağ	1

kavga	1
kırılma noktası	1
kış	1
kopmuş	1
Latife Tekin	1
mutluluğa adım adım	1
mutluluk	1
mutsuzluk	1
orman	1
öfkelenmek	1
ölüm	1
patlama	1
patlamak	1
ses	1
sevinç	1
tartışma	1
toprak kayması	1
Uludağ	1
üzüntü	1
yaralamak	1
yıkım	1
yıkıntı	1
yılmamak	1
37	14
5	89

76. Merhametin son durağı

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		1
	acıma		1
	acımak		1
	acımanın yok oluşu		1
	acımasızlık		6
		adalet	1
		affetmek	1
akasya			1
		Allah	1
ana			1

anne	1
araf	1
boş veriş	1
cehennem	1
dargınlık	1
dayak	1
dayanamama	1
diğer dünya	1
dolaşmak	1
dolmak	1
dua	1
durak	1
fotoğraf	1
gurursuzluk	1
hapishane	1
hiddet	1
horhor	1
hüzün	1
Hz. Muhammet	1
insan	2
kantin kuyruğu	1
kin	1
korku	1
kötü	1
kötülük	2
Mehmet komşumuz	1
merhamet	1
merhametsizlik	2
Mustafa Mert	1
nefis	1
otobüs	6
otobüs hattı	1
otobüs ilgi	1
ölüm	4
ruh sağlığı	1

sabır	1
sabırsızlık	1
sabrı taşmak	1
sıfat olmadı	1
silah	1
son damla	1
son durak	2
Son Durak 3 filmi	1
Son Durak beş	2
Son Durak dört	1
son merhametli yer	1
son şans	1
şefkat	1
şeytan	1
şiddet dili	1
teyzem	1
tükenmek	1
Türk dizisi	1
Üsküdar marmaray	1
vefasız	1
vicdan	1
vicdan muhasebesi	1
vicdansızlık	2
yalvarmak	1
zalim	1
zulmetmek	1
39	19
13	90
77. Çinilere sinmiş Kur'an sesi	
Figüratif	Duygusal
annem	Kavramsal
aşk	Öğrenci Sayısı
Ayasofya	1
boşa gitmiş emek	1

camî	16
çan	1
Çin	1
Çin Seddi	1
çiniler	1
din	2
dinin gizlice yayılması	1
edebiyat	1
ezan	5
ezan sesi	1
fetih	1
Gargamel	1
geçmiş	1
gelenek	1
gemi	1
gülümsemek	1
hafız	3
hapishane	1
hat sanatı	2
hatim indirmek	1
hattat	1
hiç	1
huzur	3
ibadet	1
içe işlemek	1
ilahlaşmak	1
imam	1
imanla yapılmış çiniler	1
kaybolmak	1
kubbe	1
Kur'an	2
Kutsal Emanetler müzesi	1
Kütahya	5
mutluluk	1
Osmanlı	2

Osmanlı Devleti	1
ölüm	1
önemsiz	1
özlem	1
peygamber	1
rahatlama	1
Rüstem Paşa camii	1
sanat	2
ses kaydı	1
Sultanahmet	2
tabak hat sanatı	1
tarih	4
tecavüz	1
Topkapı	1
Türkiye	1
yankı	2
36	6
13	93

78. Tahta kurusu gibi ezilmiş tebessüm

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		1
	acı çekmek		1
	acı gülümseme		1
	arada kalmak		1
	aşağılanma		1
Ayasofya			1
	ayıp		1
bastırılan duygular			1
	boşluk		1
boynu bükük			1
böcek			6
	burukluk		2
	çaresizlik		1
çirkin			1
çürük diş			1
ezik			1

eziklik	1
eziklik duygusu	1
ezilmiş	1
gri	1
gülen yüz	1
gülmek	1
gülümseme	1
gülüş	1
hayal kırıklığı	1
hevesi kursağında kalmak	1
hıçkırık	1
hiç	1
hüsran	1
hüzün	3
hüzünlü bir tebessüm	1
içten olmayan tebessüm	1
ifadesizlik	1
ihanet	1
kalp kırılması	1
keşke	1
kırmak	1
kurabiye	1
küçük	1
memleket	1
Micheal Jackson	1
Mona Lisa resmi	1
mutluluğun bir şekilde yok olması	1
mutluluğun gizlenmesi	1
mutluluk	3
mutsuz	2

	mutсуzluk	5	
	nefret	1	
odun		1	
	pot kırmak	1	
	saçmalık	1	
sevimsiz gülüş		1	
	sevincin yok olması	1	
silinmek		1	
	somurtmak	1	
tahta		1	
teyzem		1	
	umutları kırmak	1	
	unutmak	1	
	utanmak	1	
	ümitsizlik	1	
	üzüntü	1	
yalancı gülüş		1	
	yapaylık	1	
yapmacık		1	
yaratıklar		1	
zoraki gülümseme		1	
zorla gülmek		1	
zorla gülümsemek		1	
	zulüm	1	
30	26	14	85

79. Dertlerin bölüşüldüğü yer

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		1
		ahiret	2
aile			7
aile toplantısı			1
		akıl	1
anne			1
arkadaş			2

arkadaşlık	3
arkadaşlık ortamı	1
aşk	1
aşk dostluk	1
bencilik	1
bıçak	1
cehennem	2
çile	1
dershane	1
dert	1
dert değil	1
dert ortağı	1
derthane	2
dertleşmek	1
dertleşmek arkadaş	1
dertli	1
destek	1
dost	2
dosthane	1
dostların yanı	1
dostluk	2
eşitlik	1
ev	6
hapisane	1
huzur	1
ilişki	1
inat	1
insan	1
internet	1
kader	1
kahvehane	2
kalp	2
kardeşlik	1
kelimeler	1
konusmak	1
köşe	1
mahşer	1

meydan	1
meyhane	2
mezarlık	1
odam	1
okul	1
paylaşım	2
paylaşmak	3
psikolog	1
rende	2
Seda'nın evi	1
sınıf	1
sohbet	2
şehir	1
takım	1
Tanrı	1
Validebağ korusu	1
vefa	1
yardım	1
yardımlaşmak	1
yoldaşlık	1
38	6
20	91

80. Dilsiz karanlıklarda beliren uykusuzluk

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
ay			1
		anlamsız	1
		belirsizlik	2
ben			1
		boşluk	1
	çıldırma		1
	çöküntü		1
	depresyon		1
dil			1
düşünceler			1
		düşünmek	2
ego			1
engeller			1
engelsiz			1
gece			6

gel	1
göz altı morluğu	1
göz kararı	1
hayal etmek	1
hiç	1
huzursuzluk	1
kahve	2
karanlık	1
karanlıkta uyumak	1
keder	1
kırmızı elma sözlük	1
konusamamak	1
konuşmamak	1
koşmak	1
mayışmak	1
mazi	1
mezarlık	1
mor	1
mutusuzluk	1
okul	1
öğretmen	1
ramazan	1
rüya	1
sabah	1
sağır	1
sinirlenme	1
siyah	1
son	1
suskunluk yılgınlıktır	1
suskunlukta ses	1
şaşırmış	1
tecrübe	1
televizyon	1

uyku	5
uyku hapı	1
uyku uyumamak	1
uykusuzluk	4
uyumak	1
uyuyamama	2
ümitsizlik	1
vicdan	1
yalnızlık	3
yatak	2
yorgunluk	2
39	8
12	79

81. Gözlerime layık bir güneş

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
akşam güneşi			1
		asalet	1
ay			1
aydınlanma			1
aydınlık			3
		beğenmişlik	1
ben			1
cehennem			1
		ego	3
gezegen			2
gökyüzü			1
		görmek	1
gözlük			5
gün			1
gün batımı			1
gün batışı			1
güneş			2
güneş gözlüğü			4
güneş ışığı			1
güneş tepede			1
güneşin gözlüğü			1

güzel göz	1
güzellik	2
hak etmek	1
hakedilmişlik	1
huzur	1
hüzün	1
ışık	2
istediğim şekilde	1
kaş	1
kendini beğenmişlik	1
kıvırcık	1
kibir	2
kör	1
körlük	1
layık insan	1
mars	1
mutlu	1
mutluluk	1
o	2
onun gözlerinin mavisi	1
ölümün güzelliği	1
parıltı	3
parlak	2
parlak ışıık	1
parlaklık	1
parlamak	1
renk	1
sabah	1
sahil	1
sarı	1
sel	1
sevda	1
sevgi	1
sevgili	1

sevgilinin gözleri	1
sevinç	1
sevmek	1
sıcaklık	2
tanrı	1
tatil	1
uyku	1
Venüs	1
yakışıklı çocuk	1
yaz	3
yaz tatili	1
yok	2
47	10
10	10
	91

82. Kayıp Cennet

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
ada			1
aile			1
ailenin yanı			1
		arayış	3
arka bahçe			1
	aşk		1
Atlantis			3
aydınlık			1
bahar			1
bahçe			1
beyaz sis			1
Beykoz			1
		boşluk	1
	bulunamayan huzur		1
cehennem			3
cennet			2
cennet şelaleleri			1
		çağrışımsız	1
deniz			1
destan			4
diğer taraf			1

dolandırıcı	1
dünya	2
Eldorado	1
film	1
güzel bir ada	1
güzellik	1
Havai	1
hayal dünyası	1
huri	2
huzur	1
huzur bulmak	1
Ihlara Vadisi	1
ilahi	1
İngilizlerin yapay destanı	1
İrem	1
İstanbul	1
Kandilli	1
keşfedilmemiş	1
keşfedilmemiş mükemmellik	1
kitap okumuyorum	1
kovulmak	1
kütüphane	1
masumiyetin yok olması	1
mavi	1
melek	1
mutluluk	1
nur	1
okul	1
olanaksızlık	1
orman	1

ölü adam	1
ölüm	1
refah	1
saklanmak	1
saklı	1
sevgili	1
sevgilinin kalbi	1
sonsuzluk	1
söyledi	1
tarihimiz	1
tecavüz	1
Themyscra (çizgi roman)	1
tropikal orman	1
ulaşamamak	1
umut	2
uyku	1
uzay	1
vadedilmiş topraklar	1
Vaka suresi	1
varlık	1
yaşanılan	1
yer altı dünyası	1
yeşil	1
yeşil bir ada	1
yeşillik	1
yok olmuş şehir	1
54	6
17	90

83. Zamanlar içinden geçmek

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
		asır	1
		ayrılmak	1
baba			1
		büyümek	1
Çağrı filmi			1

Doctor who	2
dönmek	1
dünya	1
geçmiş	1
gitmek	1
göç	3
Göç Destanı	1
göç deve	1
hatırlamak	2
hayat	1
hiç	1
hiçbir şey	1
ırmak	1
ıssız	1
ışınlanma	1
ikinci el histeri alınır	1
ilahi yolculuk	1
kabir	1
kara delik	1
kavimler göçü	3
kaybolmak	1
Nasrettin Hoca	1
ölmek	10
ölüm	8
ölüm vakti	1
ruh gözü	1
saat	2
sandalye	1
sessizlik	1
sihirli ayna	1
şeytan	1
Tardis(Doctor Who'daki zaman makinesi)	1

Time travel kolyesi (Harry Potter)	1

	tükenmek	1	
Türkler		1	
umut		1	
	unutmak	1	
uzaklaşmak		1	
	vazgeçmek	1	
	yaşamak	1	
yaşlanmak		5	
yaşlı		1	
yılmak		1	
	yok olmak	1	
	yok oluş	1	
	zaman	2	
zaman gezisi		1	
zaman makinesi		5	
zaman şeridi		1	
zamanda kaybolmak		1	
zamandan özgür kalmak		1	
zamanın dışına çıkmak		1	
34	2	21	89

84. Karanlık fısıltılar

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		2
	aşk		1
cama vuran ağaç sesi			1
cin öcü			1
		cinsiyet	1
çılgılık			3
		dedikodu	2
Deep Web			1
		derinlik	1
		fitne	1

fitne dedikodu	1
gece	4
gerçek	2
gizli	1
gizli işler	1
güvenmemek	1
güzeldir	1
hayalet	1
ıslık	1
iç ses	4
joker	1
kara büyüler	1
karabasan	1
karanlık	2
karmaşa	1
korku	11
korku filmi	1
korkunç	1
kötü düşünceler	2
kötü fikirler	1
kötü hayaller	1
kötü niyet	1
kötü planlar	1
kötü sözler	1
kötülük	2
kulak	2
kulak rüzgar	1
loş	1
oda	1
öcü	1
ölüm döşegi	1
paranoya	1
Patch karakteri	1
ruh	2
rüya	1
sessizce	1

		sessizlik	8
şeytan			5
		şizofreni	1
telefon			1
uğultu			1
		yalan	1
		yalnızlık	1
yemek			1
35	5	14	91

85. Kardan bir dua

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
açık			1
adam			1
		Allah	1
		anlamsız	1
		asıllar	1
asker			1
bereket			1
beyaz			6
boş çaba			1
	boşluk hissi		1
buz			1
		çağrışımsız	1
çocuk			1
çok dua etmek			1
		din	1
		dua	2
dua eden kardan adam			1
el			1
elham-i şifa (elhan- şita)			1
ettim			1
		gelip geçicilik	1
		gerçek olmayan geçersiz	1
		güzellik	1

hayırlı dua	1
hiç	1
huzur	1
inanç	2
inşaat	1
istemsizlik	1
içtenlik	1
kalır	1
kar duası	1
kar kristali	1
kar tanesi	1
kar tatili	1
kar topu	2
kardan adam	4
kardan imam	2
kısa süreli	1
kış	2
köy	1
krem	1
Mekke	1
merhamet	1
namaz	1
olmak	1
ot	1
safılık	3
sahtelik	1
Sefiller kitabı	1
sevimsizlik	1
soğuk	7
soğuk kış	1
soğukkanlılık	1
soğukta kalmış bir Müslüman	1
tatil	1
temiz	3
temizlik duruluk	1

	temizlik saflık	1
tipi		1
	umut	3
	umutsuz umut	1
yalandan inanç		1
	yalvarma	1
37	7	20
		89
86. Bebeğin sönen pembe gülüşleri		
Figüratif	Duygusal	Kavramsal
	acı	Öğrenci Sayısı
		1
acıklı		1
	acımak	1
ağlama		1
ağlamak		7
ağlayan bebek		1
ağlayış		1
anne		1
anne kaybı		1
anne terliği		1
bebeğin ölmesi		1
bebek		3
	bebek ölümü	1
büyüme		1
büyümek		4
büyümek dert		1
doğum		1
dudak		1
	erken ölüm	1
	gerçeklerle karşılaşmak	1
gülücük		1
	hastalık	1
	hayat	1
	huzursuzluk	1

İsrail	2
kahkaha	1
karanlık	1
kardeşlerim	1
katil	1
kırmızı yanak	1
kirpik	1
kötü gün	1
kötülük	1
kuzenim	1
kürtaj	1
mutsuyluk	3
nur topu	1
ölen bebek	2
ölmek	1
ölüm	9
pembe	1
renkler	1
saflığın bozulması	1
sevdiklerimi yitirmek	1
sevgi	1
somurtmak	2
somutluk	1
son	1
sönmesin	1
şato	1
tatlı	2
tebessüm	2
umutsuzluk	3
ümidini kaybetmek	1
üzüntü	1
yanak	1
yeni doğmuş bebek	1
yetim	1
yiğen	1
39	9
	11
	87

87. Buz tutan gözler

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		1
	acı çekmek		1
	acımasızlık		1
ağlamak	acı		4
	ağlayamamak		1
ağlayan kadın			2
ak yürüyenler			1
Antartika			1
		beklemek	1
buğulu gözler			1
buzullar			2
		çaresizlik	1
dipfiriz deep freeze			2
dondurma			1
donmak			2
donuk			1
donuk bakışlar			1
		donukluk	1
	duygusuzluk		1
	endişe		1
eriyor			1
		gelmek	1
göz			1
gözlüğün buğulanması			1
gözün dolması			1
gözyaşı			1
	hayal kırıklığı		2
	hayattan bııkma		1
	hissiz bakan gözler		1

hissizleşmek	1	
ihamet	1	
iticilik	1	
kalpsizleşmek	2	
katılaştan kalp	1	
kaybolmak	1	
kış	1	
kış su	1	
korkmak	1	
korku	1	
körlük	2	
kötü haber almak	1	
kötülük	1	
kurt	1	
kuzey kutbu	1	
küp	1	
utangaçlık	masumiyet	2
mavi	2	
mavi göz	1	
merhametsizlik	1	
mutluluğunu kaybeden insanlar	1	
mutluluk	1	
nefret	1	
oyuncak	1	
öfke	1	
ölmek	1	
ölüm	2	
perde	1	
seksen birinci imge	1	
sevgisizlik	2	
sevinç	1	
sinir	1	
Siyah Buz kitabı	1	

soğuk	8
soğuk bakışlar	1
soğukça bakmak	1
soğukkanlı	1
soğukkanlılık	1
soğukluk	1
şaşırmak	1
şaşknlık	2
terapim	1
yabancı	1
yalnızlık	1
yemek	1
yemin	1
39	24
14	97

88. Çekip giden sesler

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
ağlıyor			1
arkamızda kalanlar			1
		ayrılık	8
bağırarak			1
bavul			1
		bırakmak	1
boş ev			1
		çağrışımsız	1
çığlık			1
		değil	1
evrak çantası			1
giderek uzaklaşan insanlar			1
gürültü			1
		hissizleşmek	1
	huzur		1
ıssız ada			1
		ihamet	1
		kaçış	1
kaşık			1

kaynana	1
kaynanan	1
kuş	1
küsmek	1
martı	1
nota	1
ölüm	2
özlem	1
palyaço	1
pişmanlık	1
rüzgar	1
sağırılık	1
ses	2
sessiz	2
sessiz olmak	1
sessizlik	10
sevgili	1
sükut	1
susmak	2
terk ediliş	2
terk edilme	1
terk edilmek	2
terk edilmişlik	1
terk etmek	4
uzaklaşma	1
ünlülük	1
üşenmek	1
veda	1
yalnız kalmak	2
yalnızlık	10
yalnızlık ayrılmak	1
yalnızlık ölüm	1
yardım	1
yol	1
yolsuzluk	1
yürümek	1

zil çalması			1
27	4	25	91
89. Gözyaşı ırmağına karışmak			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		1
	acıya ortak olmak		1
ağlamak			21
	ağlamak çok üzölmek		1
Alice Harikalar diyarı			
		anlamsız	1
boğölmek			1
çeşme			1
çok ağlamak			6
debi			1
dertlerin birikmesi			1
	duygu karmaşası		1
eğlence			1
gece			1
göz yaşı seli			1
hıçkırarak ağlamak			1
	hiç		1
	hüsran		1
	hüzün		3
ırmak			1
içinde boğölmek			1
istiyor			1
	karışıklık		1
kaybolmak			3
kendi gözyaşında boğölmek			1
	kendini kaybetmek		1

Bill Gates	1
boğulmak	3
boşuna uğraş	1
bulamamak	1
cennet	1
çaba	1
çaresizlik	1
deniz	8
deniz yolu	1
denize düşmek	1
denize girmek	1
denizi seyretmek	1
dert	1
dinginlik	1
felsefe	1
fırtına	1
gemi	1
gök	1
gökyüzü	3
Heidi	1
hiç	1
ilk defa denize girmek	1
ilkbahar	1
kaçış	1
kaçış yolu	1
kapı	1
kayıp	1
kurtuluş aramak	1
lacivert	1
lacivert demir	1
mağara	1
mavi	3
mavilik	1
minik	1

mutluluğu aramak	1
mutluluk	2
namaz	1
onun gözü	1
ölü deniz	1
özgürlük	1
refaha ermek için çalışmak	1
renk	1
sevgi	1
sonsuz	1
sonsuzluk	1
Stargate filmi	1
tatil	2
ufuk	1
umut	5
umut bağlamak	1
umutsuzluk	1
ümit	3
yalnızlık	1
yeni mutluluklar	1
yüzmek	1
40	7
18	86
91. Dalgaya mahkum deniz	
Figüratif	Öğrenci Sayısı
Duygusal	
acı	1
aşk	3
Kavramsal	
ayrılmazlık	1
bağımlılık	1
bağlı yaşamak	1
bağlılık	2
bütün	1
çaresizlik	4
dalga	3

dalgalı deniz	1
deniz	2
deniz dalgalı olur	1
deniz kızı	1
devamlı	1
dingin	1
doğa	1
esaret	3
et tırnak	1
fırça	1
gemi	1
gözlük	2
hapis	2
hareketli	1
hırs	1
hiç	1
insanlık	1
işkence	1
kader	4
kadere mahkum insan	1
kalaşnikof	1
kale	1
kanıksamak	1
Karadeniz	1
kavak	1
kıyı sahili	1
köle	1
kölelik	1
kötü duygular	1
kumsal	1
Kuşadası Güzelçamlı	1
mapus	1
mecburiyet	2
motivasyon	1
mutsuzluk	1

	nefret	1
okyanus		4
	özlem	1
Poseidon Yunan Tanrısı		1
rüzgar		2
	sahiplik	1
sana muhtaç ben		1
	sevgi	2
sistem		1
sonsuzluk		1
sörf		1
sörf tahtası		1
sörf yapmak		1
şeytan üçgeni		1
tatil		2
tutsak		1
	vazgeçememek	1
	vazgeçme	1
yıpranmış		1
zorluklar		1
	zorundalık	1
	zorunluluk	4
40	10	16
		92

92. Hayal burcunda şiirlerle yarışmak

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		1
		anlamsız	2
annem			1
araba			1
aslan burcu			1
Atilla İlhan			1
		birincilik	1
		boşluk	1
burçlar			1
		çağrışımsız	1

çağrıştırdığı hiçbir şey yok	1
duygu	1
duygulanmak	1
duygulu	1
duygusallık	1
edebiyat	2
edebiyat sevgisi	1
hayal	1
hayal gücü	1
hayal kurmak	1
hayal perestlik	1
hayat	1
heyecan	1
hiç	1
hikaye	1
hüzün	1
ikizler	1
imgeler	1
imkansızlık	2
kazanmak	1
kendini aşmak	1
kendini kanıtlamak	1
ketçap	1
kıvırcık	1
koşmak	1
Le Mans (araba yarışı)	1
masal	1
mevsim	1
mücadele	1
özgürlük	1
pembe	1
rahatlık	1

	rekabet	1	
rüya		1	
	sevmek	1	
Soma		1	
şair		6	
şair kova		1	
şiir yarışması		1	
	şiir yaşamak	1	
	şiir yazmak	1	
	şiirlerle derman bulmak	1	
toz		1	
	umut	2	
vagon		1	
Venüs		2	
yarış		2	
yarışma		2	
yay		1	
	yazmak	1	
yengeç		2	
	zihin	1	
35	7	20	75
93. Isırganları öpmek			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		10
	acı çekeceğini bilerek sevmek		1
	acı çekmek		5
	acıtmak		1
	acıyı sevmek		1
alerji			1
Amazon ormanları			1
	aptallık		1
ateşle oynamak			1
beden			1

bile bile	1
bile bile hata	1
bilerek yapmak	1
cesaret	2
çöp	1
dayanıklılık	1
diken	4
dudağın kanaması	1
dudak yarası	1
eceline susamak	1
elime ısırgan otu sürüldüğü zaman	1
fedakarlık	1
gelmek	1
gülü seven dikenine katlanır	2
güzel koku	1
hata	1
her gülün bir dikenini vardır	1
hiç	1
hoşgörü	1
ısırgan otu	3
intihar	1
kabulleniş	1
karşılıksız sevgi	1
kaşınmak	1
köpek	1
kötü sevmek	1
kötü yola düşmek	1
mallık	1
manyaklık	1
mazoşizm	2

merhamet	1		
ot	1		
öpmek	1		
öpmemek	1		
öpücük	1		
park	1		
psikopatlık	1		
risk almak	1		
sakal	1		
salaklık	2		
satanist	1		
sessizlik	1		
sevinç	1		
sinek	1		
sümüklü böcek	1		
şimşek	1		
tehlike	3		
ters psikoloji	1		
top	1		
uyanmak istemek	1		
yanlış kişiye aşk	1		
yanmak	1		
yaralanmak	2		
zararlı	1		
zararlı bir şeye kapılmak	1		
zehir	1		
zehirli sarmaşık	1		
zombi	1		
zulüm	1		
31	12	26	94
94. Karamış bulutlardan yıldırım toplamak			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
acıya bilerek gitmek			1

asansör boşluğu	1
ateş	1
beklenti	1
birikim	1
bulut resmi	1
cesaret	1
cesurluk	1
çaresizlik	2
çarpılmak	1
elimizin yanması	1
fırsatçılık	1
fırtına	3
gök gürültüsü	1
gökyüzü	1
güçlenmek	1
hata	1
hava	1
hiç	1
ışık	1
ifadesiz	1
imkansız	3
iyi ile kötüyü ayırt etmek	1
karanlık	1
kaşınmak	1
kendini mahvetmek	1
kin	1
kötü örnek almak	1
kötülük çekmek	1
mallık	1
mantıksızlık	1
neşe	1
olacağı belli bir şey	1

öfke alışverişi	1		
öfke birkimi	1		
ölmek istemek	1		
özlem	1		
paratoner	2		
Percy Jackson	1		
sessiz	1		
siyah	2		
süpermen	1		
şimşek	5		
şimşek hırsız kitabı	1		
tecavüz	1		
tepki görmek	1		
Thor	2		
Thor karakteri	1		
topraklama	1		
umut etmek	1		
ümit	1		
yağmalama	1		
yağmur	7		
yağmur gök gürültüsü	1		
yakalamak	1		
yıldırım	1		
yok	1		
Zeus	8		
Zeusluk	1		
31	10	18	84

95. Sonsuzluk şehrinin kubbeleri

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
Asgart (İskandinav mit.)			1
	aşk		1
büyüklik			1

camii	18
camii minaresi	1
camiler	2
cennet	6
Eminönü	1
ev	1
Eyüp Sultan	1
ezan	1
hasret	1
hayal	1
imkansız	1
İslam	2
İstanbul	5
İstanbul'da ezan sesi	1
İstanbul'un camileri	1
Kabe	2
kış	1
kıyamet günü	1
kitap	1
korumak	1
kubbe	1
Kudüs	1
mavi	1
minare	4
mutluluk	1
öbür dünya	1
öpmek	1
Paris	1
saçmalık	1
sonsuzluk	1
sonsuzluk işareti	1
Sultanahmet	1
şato	1
şehir	1
şemsiye	1

umut	1
uzay	1
yağmur karabulut	1
yaşam	1
yeditepe	1
yeşil	1
yok	1
zaman	1
zirve	1
37	4
6	79

96. Yaraya diken sarmak

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
acele etmek			1
	acı		9
	acı çekmek		2
	acımak		1
	acısını arttırmak		1
	acıtır		1
	acıya katlanmak kabul etmek		1
		acıya tuz basmak	1
		acıya tuz biber ekmek	1
		acıyı katlamak	1
		acıyı tazelemek	1
		artan acı	1
		aşk	1
		ayrılık	1
		azim	1
bant			2
	bile bile acı çekmek		1
boş iş			1
		çaresiz kalmak	1

çivi çiviye söker	1
daha acı çekmek	1
daha kötü yapmak	1
denize düşüp yılanla sarılmak	1
destek	1
dikenler	1
düşenin dostu olmaması	1
düşman	1
esrar sarmak	1
göl	4
göl bahçesi	1
incitmek	1
işkence	3
iyileşme ümidi	1
iyileştirmek	1
kabuk tutan yarayı kanatmak	1
kan	1
kanatmak	1
kendini cezalandırmak	1
kötü insanlar	1
mecburluk	1
merhem	1
mermer	1
mutlu olmak için kötü bir sebep bulmak	1
parmağa kıymık batması	1

	platonik	1	
risk		1	
	saçma	1	
sargı bezi		1	
satanist		1	
	SIZI	1	
söz		1	
şarkı		1	
top		1	
tuz		2	
	tuz basmak	2	
tuzak		1	
	unutamamak	1	
	üstüne gittikçe gitmek	1	
	üzüntü	1	
	var olan acıyı başka bir acıyla kapatmaya çalışmak	1	
yanmak		1	
yaprak		1	
yara bandı		2	
yara değil		1	
yaraya tuz basmak		2	
yarayı büyütme		1	
yarayı deşmek		1	
yaz		1	
zarar vererek tedavi etmek		1	
zulüm		1	
38	17	15	89
97. Sonsuz bir maviyle sevmek			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
açık			1

anne	2
anne sevgisi	1
anne şefkati	1
aptallık	1
aşık olmak	1
aşk	8
bağlanmak	1
ben	1
boşluk	1
büyük sevgi	1
çağrışımsız	1
çok sevmek	2
dalga deniz	1
deniz	7
denizci	1
duygu	1
el üstünde tutmak	1
Elif Gibi Sevmek zamanı	1
evlilik	1
gök	1
gökler kadar sevmek	1
gökyüzü	5
gökyüzü dünya	1
gökyüzü gibi sevmek	1
gökyüzü gibi uçsuz bucaksız sevmek	1
güzel sevmek	1
hiç	1
huzur	1
İşte ben böyle seviyorum	1
karpuz	1

kıvrık	1		
kör olmak	1		
mavi	1		
mavi boncuk	1		
mavi göz	1		
mavilik	1		
mavinin her tonu	1		
okyanus	4		
ölümsüz	1		
örmek	1		
platonik	1		
renk	2		
safılık	1		
sarılık	2		
sema	1		
sevda	2		
sevgi	2		
sevmek	1		
sevmek	1		
sınırsız	1		
sonsuz	1		
sonsuz aşk	1		
sonsuz sevgi	2		
sonsuzluk	2		
su	1		
tamamen kendini ona adamak	1		
turkuaz	1		
tutku	1		
umut	1		
yücelik	1		
zor	1		
28	21	13	90

98. Unutuşun gri tipi

Figüratif	Duyusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
	acı		3
		Alzheimer	2

	anlamsız	1
araba		1
	aşk	1
Atatürk		1
bayılma		1
boğulma		1
	boşluk	1
	boşlukta kalmak	1
bulut		2
bulutlu		2
deniz		1
eski		1
fırtına		1
Gandalf		1
gri		4
Grinin Elli Tonu		6
	hasret	1
	hastalık	1
	hatıraların tozlanması	1
	hatırlamak	1
	hatırlamamak	1
hava		1
	hiçlik	2
hortum		1
	hüzün	2
kar		6
kar kıyamet		1
karanlık		1
	kararsızlık	1
kaybolmak		1
kendinden geçmek		1
	kolay unutmak	1
kurşun		1
monoton		1
metalik gri		1

mina			1
	pişmanlık		1
renkler			2
renksiz			1
	silme		1
sis			1
siyah			3
siyah beyaz			1
solgunluk			1
sonbahar			1
	sonsuzluğa kadar sevmek		1
	sonsuzluk		1
tipi			1
	umursamazlık		1
	umutsuzluk		1
	unutmak		2
	unutmanın acısı		1
	unutmaya yakın		1
	unutulmuşluk		1
üzüm			1
yağmur bulutları			1
	yalnızlaşma		1
	zaman		2
33	8	19	85
99. Alnımın çizgilerinde memleketim			
Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
aç			1
alinteri			1
Anadolu			1
ay			1
babam			1
doğma büyüme aynı memleket			1

Doğu Anadolu	1
emek	1
erkek dili	1
eski anılar	1
eskilerde memleket	1
geçmiş	2
göç etmek	1
gurbet	5
harita	1
hatıra	1
havasına suyuna taşına	1
İnce Memed	1
insan adı	1
istediğin yerde yaşlanmak	1
kader	2
Karadeniz	2
kırıksıklık	1
Konya	1
köy	1
memleket	2
memleket hasreti	3
memleket özlemi	2
memleket türküsü	2
Memleketim şarkısı	1
memleketime duyduğum özlem	1
milliyetçilik	1
özlem	6
Samsun'daki babaannem	1
sıla özlemi	1

	tecrübe	1
toprak		1
Türkiye		2
Türkiye haritası		1
Türkiyem		1
uyku		1
vatan		3
	vatan sevgisi	1
yarımada		1
	yaşam	1
	yaşanmışlık	3
yaşlanmak		1
yaşlı		5
yaşlı bir adam		1
	yaşlılık	13
yaşlılık hatıralar		1
	yıpranma	1
yurt		2
36	6	11
		92
100. Şeytanın süt kardeşi		
Figüratif	Duygusal	Kavramsal
	acımasız	Öğrenci Sayısı
		1
	arkadan vurmak	1
	aşk	1
ateş		1
Ayça Allahverdi		1
azrail		1
babaannem		1
ben		1
cadı		1
cin		3
Cronley		1
dişi şeytan		1
dost		1
düşman		2

düşmanlık	1
en yakın arkadaşım	1
Ferrera (teknik adam)	1
fesatlık	1
gerçek	1
günah	1
günahkar	1
güneş	1
Hades	1
İblis	1
içinde kötülük barındıran kimse	1
insan	4
insanlık	1
iyilik	2
karanlık	1
kardeşim	1
katil hırsız	1
Kenan hoca	1
kırmızı	2
kötü	1
kötü insan	1
kötü insanlar	1
kötü kalp	1
kötülüğün vücut bulmuş hali	1
kötülük	8
kötülük abidesi	1
melek	9
Musa	1
nefis	4
nefis kötü istek	1
nefs	3

olmaz	1
Oxichampion	1
öbür şeytan	1
öyle bir şey var mı	1
Pınar süt	1
süt anne	1
şeytan	2
şeytan kadar kötü	1
şeytanın kardeşi	1
şeytanla bir insan	1
Ted bundy	1
terzi	1
yalan	1
yalancı	1
zebani	1
zıtlık	1
47	2
12	90

101. Açık deniz evliyası

Figüratif	Duygusal	Kavramsal	Öğrenci Sayısı
		anlamsızlık	1
bahriyeli			1
balina			1
Barbaros			2
Barbaros Hayrettin			1
Barbaros Hayrettin Paşa			1
bereket			1
beyaz sakal			1
bilge			1
		bilgelik	2
		cesaret	1
		çağrışımsız	1
çelebi			1
dalga			1

damla	1
deniz	2
denizci	1
derviş	1
Edirne	1
en bilge	1
ermiş	1
Evliya Çelebi	8
gemi	3
gemici	2
gezmiş	1
güzellik	1
hiç	1
hüzün	1
Hz. Ömer	1
ifadesiz	1
Kadir amca	1
kaptan	9
keşif	1
korsan	1
kuşlar	1
lacivert	1
lider	1
Mars	1
mavi	1
mavilik	1
Mevlana	3
Nuhun Gemisi	1
Osmanlı dönemi	1
Piri Reis	3
plaj	1
pusula	1
sığ	1
tatil	1
tecrübe	1
tekne	1
ulaşmak	1
ümit	1

ünlü			1
		yalnızlık	1
		yardım	1
yaz tatili			1
yetişkin			1
yunus balığı			1
yüzmek			1
		zaman	1
45	2	13	85

Özgeçmiş ve İletişim Bilgileri

21.10.1977 tarihinde Erzurum'da doğdum. İlkokulu Çarşamba'da, ortaokulu Erzurum'da bitirdim. 1994 yılında Erzurum Lisesi'nden mezun oldum. Lisans eğitimimi Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde 1999 yılında yılında tamamladım. Aynı yıl İstanbul Üsküdar Burhan Felek Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak göreve başladım. 2009 yılında Marmara Üniv. Türkiyat araştırmaları Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı ana bilim dalında yüksek lisans eğitimimi tamamladım. 2010 yılında Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi ana bilim dalında doktora eğitimimi tamamladım. Halen İstanbul Üsküdar Anadolu Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalışmaktayım. Evli ve dört çocuk babasıyım.

e-posta: ergunebu@hotmail.com

Tel: 506 248 21 86